T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NÂ'İLÎ, FEHÎM VE NEŞÂTÎ DİVANLARINDA ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMAYA DAYALI FARSÇA TERKİPLER

BÜŞRA GÜMÜŞSOY
18723006

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. İBRAHİM SONA

İSTANBUL
2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NÂ'İLÎ, FEHÎM VE NEŞÂTÎ DİVANLARINDA ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMAYA DAYALI FARSÇA TERKİPLER

BÜŞRA GÜMÜŞSOY
18723006
ORCID NO: 0000-0003-4478-5164

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. İBRAHİM SONA

İSTANBUL
2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NÂ'İLÎ, FEHÎM VE NEŞÂTÎ DİVANLARINDA ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMAYA DAYALI FARSÇA TERKİPLER

BÜŞRA GÜMÜŞSOY
18723006

Tezin Savunulduğu Tarih: 13.06.2022
Tez Oy Çokluğu ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. İbrahim SONA	
Jüri Üyeleri	: Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ÖZYILDIRIM	
	Doç. Dr. Leyla ALPTEKİN SARIOĞLU	

İSTANBUL
HAZİRAN 2022

ÖZ

NÂ'ÎİLÎ FEHÎM VE NEŞÂTÎ DİVANLARINDA ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMAYA DAYALI FARSÇA TERKİPLER

Büşra Gümüşsoy

Haziran, 2022

Sebk-i Hindî 17. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatına girmeye başlamış, 17. ve 18. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Sebk-i Hindî'de anlam söze göre daha ön planda tutulmuş, az sözle çok şey ifade edilmek istenmiştir. Mana gittikçe incelerek derinleşmiş ve derinleştikçe giriftlik kazanmıştır. Şairler orijinal mana ve hayaller bulmak için büyük çaba sarf etmiş, yeni kelime, terkip ve tamlamalara başvurmuşlardır. Şiirde terkiplerle dolu bir dil kullanılması ve soyut ile somut kelimeler arasında yeni bağdaştırmalar oluşturulması Sebk-i Hindî'nin önemli bir özelliği olmuştur. Sebk-i Hindî üslûbunda yadsınamaz bir yeri olan alışılmamış bağdaştırmalar, 17. yüzyıl şairlerinden Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî ve Neşâtî'nin şiirlerinde sıkça kullanılmıştır.

Tezin amacı, Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî ve Neşâtî'nin şiirlerinde yer alan alışılmamış bağdaştırmalar ve terkipleri tespit etmek; şairlerin benzer kullanımlarını ortaya çıkarmaktır. Bunun için şairlerin divanları taranarak şairlerdeki ortak ve farklı tamlamalar belirlenmiştir. Çalışmada öncelikle Sebk-i Hindî, alışılmamış bağdaştırmalar ve tamlamalar hakkında bilgi verilmiştir. Benzer ve farklı tamlamalar belirlendikten sonra bunlardan yapılan çıkarımlar üçüncü bölümde gösterilmiştir. Son kısımda da tamlamaların sınıflandırılması ve sonuç bölümleri yer almıştır. Şairlerin divanlarında yapılan taramalar sonucu üç şairin şiirlerinde Sebk-i Hindî üslûbuyla paralel olarak yeni tamlamalar olduğu tespit edilmiştir. Benzer tamlamaların yanında sadece bir şairde kullanılan tamlamalara da rastlanmış, şairlerin aynı ekol içinde değerlendirilmelerine rağmen benzer kullanımların azlığı şairlerin özgünlüğe verdikleri önemi ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın amacı, Sebk-i Hindî ekolünde Türkçe şiir yazan üç önemli şair olan Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî ve Neşâtî divanlarından hareketle kullandıkları Farsça tamlamaları göstermek ve şiirlerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Sebk-i Hindî, Alışılmamış Bağdaştırma, Fehîm, Nâ'ilî, Neşâtî

ABSTRACT

PERSIAN NOUN PHRASES BASED ON UNCOMMON HARMONIZATION IN THE DİVANS OF NÂ'İLÎ, FEHÎM AND NEŞÂTÎ

Büşra Gümüşsoy
June, 2022

Sebk-i Hindî has begun to penetrate Turkish literature beginning from the 17th-century and it became quite influential on the classical Turkish literature poets of the 17 and 18th-centuries. In Sebk-i Hindî, particular importance was given to the meaning than the words, laconism was aimed. The meaning deepened more and more by getting thinner and as it deepened it has gained intricacy. The poets have made great efforts to find original meanings and reveries, and have appealed to new words, compositions and phrases. The use of a language full of compositions and the creation of new harmonizations between abstract and concrete words in the poetry have been a substantial characteristic of Sebk-i Hindî. The unaccustomed harmonizations, which have an undeniable place in Sebk-i Hindi style, were frequently used in the poetries of 17th-century poets Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî and Neşâtî.

The purpose of the thesis is to determine the unaccustomed harmonizations and compositions in the poetries of Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî and Neşâtî, and uncover similar uses of the poets. Fort his reason, the divans of the poets were scrutinized and the common and different phrases in the poets were determined. In the study, at first, information about Sebk-i Hindî, unaccustomed harmonizations and phrases is provided. After determining the similar and different phrases, the deductions made from them are given in the third section. In the last part, the classification of compositions and conclusion sections are given. As a consequence of the scans made in the divans of the poets, it has been determined that there are new phrases in the poetries of the three poets in parallel with the Sebk-i Hindî style. In addition to similar phrases, the phrases used by only one poet were also encountered, although the poets were evaluated within the same Ecole, the scarcity of similar uses uncovered the significance given to originality by the poets. The purpose of the study is to determine the Persian phrases used by Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî and Neşâtî, three major poets who wrote Turkish poetries in the Sebk-i Hindî Ecole, by scrutinizing their divans and by this way to contribute to the understanding of the poetries of the poets.

Keywords: Sebk-i Hindî, Unaccustomed harmonization, Fehîm, Nâʾilî, Neşâtî

ÖN SÖZ

Bu çalışma, 17. yüzyılda yaşamış, Sebk-i Hindî üslûbunun önde gelen temsilcileri Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî-i Kadîm ve Neşâtî'nin şiirlerinde geçen tamlamaların tespit edilip yorumlanmasına dairdir. Kelimelerin bir araya gelerek oluşturdukları anlamlı bütünler olan tamlamalar, cümleden önceki yapı birimidir. Bu sebeple şairlerin anlam dünyalarına giriş yapabilmek için söz gruplarının net bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. 17. yüzyılda anlamın ön plana çıktığı Sebk-i Hindî akımı ile tamlamalar da değişikliğe uğramış, tetâbu-i izâfât adı verilen zincirleme tamlamaların yanında hiç kullanılmamış söz gruplarına da rastlanmaya başlanmıştır. Şairler "bikr-i mana"ya ulaşabilmek için bilinen tamlamaların yanında yeni ve alışılmamış bağdaştırmaları klasik üslûba kıyasla daha sık kullanmışlardır.

Teze konu olan şairler, sınırları net olarak ortaya konulmasa da "Şevketâne ekol"e mensup şairlerdir. Sebk-i Hindî'nin Sâib-i Tebrîzî'den adını alan Sâibâne ve Şevket-i Buhârî sebebiyle Şevketâne tarzı birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Türk edebiyatında Sâibâne tarzı; Nâbî, Koca Râgıp Paşa; Şevketâne ekolü de Nâilî, Fehîm ve Neşâtî'nin temsil ettiği belirtilmektedir. Şevketâne tarzı tercih eden şairlerin belirgin özellikleri, dili son derece ağdalı kullanmaları, hayalde aşırılığa gitmeleri ve mazmunlarda derinleşmeleridir. Bu özellikler de beraberinde şiirde bilinen tamlamaların yanında alışılmadık terkiplerin de kullanılmasına neden olmuştur.

Çalışma, giriş ve sonuç dâhil olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, giriş; ikinci bölüm ise Sebk-i Hindî'ye dairdir. Üçüncü bölümde Osmanlı Türkçesinde kullanılan Farsça tamlamaların çeşitleri, klasik edebiyat teori kitapları ve akademik çalışmalardaki bilgiler çerçevesinde açıklanmıştır. Dördüncü bölümde Nâ'ilî, Fehîm ve Neşâtî'nin edebî kişilikleri ve Sebk-i Hindî akımıyla olan ilişkilerine değinilmiştir. Beşinci bölüm, en çok kullanılan kelimeler, şairler arasındaki ortak kullanımlar ve sadece bir şairde tekrar eden terkipler gibi, şairlerin kullandıkları tamlamaların değerlendirilmesini içermektedir. Altıncı bölümde iki, üç, dört, beş ve daha fazla kelimeden oluşan terkipler sıralanmıştır. Her bir kısımda tamlamalar ilk harflerine göre dizilmiş, böylelikle aynı tamlamanın üç şairden hangilerinde ortak kullanıldığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Tamlamalar anlamıyla birlikte yazıldıktan sonra okuyucuların metni görmesinin önemine istinaden tamlamanın yer aldığı beyit divandaki şekliyle verilmiştir. Beytin sonunda şiirin hangi şaire ait olduğu, nazım şekli ve divanda geçtiği yer parantez içerisinde belirtilmiştir. Yedinci bölüm tezden elde edilen çıkarımların özetlendiği sonuç kısmıdır.

Uzun ve zorlu bir sürecin sonunda ortaya konulan bu çalışmanın, bu alanda yapılacak bundan sonraki çalışmalara ışık tutmasını umut ediyoruz. Son olarak tez hazırlama süreci boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, sorularımı cevapsız bırakmayan ve bana sabırla yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. İbrahim Sona'ya ve eğitim öğretim hayatım boyunca beni sürekli destekleyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul; Haziran, 2022 Büşra Gümüşsoy

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **viii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Problem, Amaç, Önem 1
1.2. Sınırlılıklar, Kapsam ve Yöntem 1
1.3. Tezin Bölümleri 2
2. SEBK-İ HİNDÎ **4**
2.1. 17. Yüzyıla Siyasi ve Edebî Bir Bakış 4
2.1.1. 17. Yüzyılda Üslûplar 4
2.1.2. Fars Şiirinde Üslûplar 5
2.2. Sebk-i Hindî Kavramı 6
2.3. Sebk-i Hindî'nin Oluşumu 7
2.4. Sebk-i Hindî'nin İsimlendirilmesi İle İlgili Tartışmalar 9
2.5. Klasik Türk Şiirinde Sebk-i Hindî 10
2.6. Klasik Türk Şiirinde Sebk-i Hindî'nin Özellikleri 13
2.6.1. Anlam Özelllikleri 13
2.6.2. Dil Özellikleri 14
2.7. Sebk-i Hindî'nin Kolları 15
2.7.1. Şevket-i Buharî 18
3. FARSÇA TERKİPLER VE ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMALAR **21**
3.1. Farsça Terkipler 21
3.1.1. Terkîb-i İzâfî (İsim Tamlaması) 22
3.1.2. Terkîb-i Tavsîfî (Sıfat Tamlaması) 22
3.1.3. Tetâbu'-ı İzâfet (Zincirleme İsim Tamlaması) 23
3.2. İzâfet Çeşitleri / Yapılarına Göre Tamlamalar 24
3.2.1. İzâfet-i Mülkiyye (İzâfet-i lâmiyye) 24
3.2.2. İzâfet-i Beyâniyye 25
3.2.3. İzâfet-i İstiârîyye 25
3.2.4. İzâfet-i Teşbîhiyye 26
3.2.5. İzâfet-i İtibârîyye: 26
3.2.6. İzâfet-i Tahsîsiyye 27

3.3. Alışılmamış Bağdaştırmalar 29
3.3.1. Bağdaştırma 29
3.3.2. Alışılmış ve Alışılmamış Bağdaştırma 29
3.3.3. Alışılmamış Bağdaştırma ve Somutlaştırma 30
3.3.4. Tezat veya Paradoksal İmaj olarak Alışılmamış Bağdaştırma 32
3.3.5. Hiss-âmîzî Olarak Alışılmamış Bağdaştırma 33
3.3.6. Sebk-i Hindî ve Alışılmamış Bağdaştırmalar 34
3.3.7. Alışılmamış Bağdaştırmalar ve İzâfet-i İtibâriyye 35
4. FEHÎM-İ KADÎM, NÂİLÎ-İ KADÎM ve NEŞÂTÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİKLERİ VE ŞİİRLERİNDEKİ SEBK-İ HİNDÎ ETKİSİ 37
4.1. Fehîm-i Kadîm'in Edebî Kişiliği ve Şiirlerindeki Sebk-i Hindî Etkisi 37
4.2. Nâ'ilî-i Kadîm'in Edebî Kişiliği ve Şiirlerindeki Sebk-i Hindî Etkisi 42
4.3. Neşâtî'nin Edebî Kişiliği ve Şiirlerindeki Sebk-i Hindî Etkisi 47
5. FEHÎM-İ KADÎM, NÂ'İLÎ VE NEŞÂTÎ'DE MADDE BAŞI OLARAK EN ÇOK KULLANILAN KELİMELER ORTAK VE TEKRAR EDEN BAĞDAŞTIRMA KULLANIMLARI 53
5.1. Madde Başı Olarak En Çok Kullanılan Kelimeler 53
5.2. Üç Şairde Ortak Kullanılan Terkipler 56
5.3. İki Şairde Ortak Kullanılan Terkipler 58
5.3.1. Fehîm-i Kadîm ve Nâʾilî'de Ortak Kullanılan Terkipler 58
5.3.2. Nâʾilî ve Neşâtî'de Ortak Kullanılan Terkipler 63
5.3.3. Fehîm-i Kadîm ve Neşâtî'de Ortak Kullanılan Terkipler 67
5.4. Fehîm-i Kadîm, Nâʿilî ve Neşâtî'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları 70
5.4.1. Fehîm-i Kadîm'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları 70
5.4.2. Nâʿilî'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları 73
5.4.3. Neşâtî'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları 78
6. FEHÎM-İ KADÎM, NÂ'İLÎ-İ KADÎM VE NEŞÂTÎ DİVANLARINDA KULLANILAN TAMLAMALAR 83
6.1. İki Kelimeden Oluşan Tamlamalar 83
6.2. Üç Kelimeden Oluşan Tamlamalar 214
6.3. Dört Kelimeden Oluşan Tamlamalar 321
6.4. Beş ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Tamlamalar 360
7. SONUÇ 368
KAYNAKÇA 370

KISALTMALAR

B : Bent
Bkz. : Bakınız
bs. : Baskı
c. : Cilt
G : Gazel
İ : İlahi
K : Kaside
Kt. : Kıta
M : Musammat
Msd. : Müseddes
R : Rubai
s. : Sayı
Ş : Şarkı
Ş.E : Şehrengiz
Thm. : Tahmis
Trh. : Tarih
Trk.b : Terkib-bent
Trc.b : Terci-bent
Tzm. : Tazmin
YTÜ : Yıldız Teknik Üniversitesi
www : World wide web

1. GİRİŞ

1.1. Problem, Amaç, Önem

Sebk-i Hindî akımı ile birlikte şiirde anlam, söze göre ön planda tutulmuş ve buna bağlı olarak kullanılan şiir dilinde de çeşitli değişimler ve yenilikler meydana gelmiştir. "Yeni birleşik yapı ve zincirleme tamlamalar yoluyla şiirin yapısına dair değişiklikler ortaya çıkararak kelimelerle oynanmaya ve şiir dilinde çeşitli kullanımlar ortaya çıkmaya başlamıştır" (Değer, 2017, 649). Yeni yapı ve tamlamalar yoluyla şiiri dilinde oluşturulan bu kullanımların başında alışılmamış bağdaştırmalar gelmektedir. Şairlerin alışılmış kalıpların dışına çıktığı bu bağdaştırmalar dilin anlatım olanaklarını arttırarak okuyucular üzerinde güçlü bir etki bırakmış ve şairlerin anlatımını zenginleştirmiştir. Şairler Sebk-i Hindî'nin en temel amaçlarından biri olan "bikr-i mana"ya ulaşabilmek için yeni özgün ve yaratıcı ifadeler olan alışılmamış bağdaştırmaları ve tamlamaları eserlerinde sıkça kullanmışlardır. Bikr-i manaya ulaşmak isteyen şairler şiirlerinde geniş, derin, kapalı bir anlama, aşırı hayal ve mübalağaya başvurmuşlardır. Şairlerin şiirlerinde bu kullanımlara yer vermesi şiirin okuyucunun zihninde canlandırılmasını engellemiş ve şiirleri kimi zaman anlaşılmaz bulunmuştur. Bu çalışmadaki amaç, şairlerin divanlarında geçen tamlamalardan hareketle şairlerin ortak ve farklı yönlerini ortaya koymaya çalışmaktır. Ayrıca Sebk-i Hindî üslûbu şairleri Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî ve Neşâtî'nin şiirlerinin anlaşılmasına az da olsa katkıda bulunmak bir diğer hedeftir.

1.2. Sınırlılıklar, Kapsam ve Yöntem

Fehîm-i Kadîm, Nâʾîli-i Kadîm ve Neşâtî'de tamlamaları ele aldığımız bu tezde esas aldığımız divanlar şunlardır:

Tahir Üzgör'ün 1991 yılında Atatürk Kültür Merkezi Yayınlarından çıkan "*Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*",

Haluk İpekten'in 1970 yılında Milli Eğitim Basımevinden çıkan "*Nâʾilî-i Kadîm Divânı Edisyon Kritik*",

Mahmut Kaplan'ın 2019 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlarından çıkan "*Neşâtî Dîvânı*". Bu çalışmanın son hâli olması açısından tamlamalar için, e-kitap hâli esas alınmıştır. Ancak e-kitap transkripsiyonsuz olması sebebiyle aynı yazarın Akademi Kitabevi tarafından 1996'da basılan *Neşâtî Dîvânı* kontrol edilerek transkripsiyonlar eklenmiştir. Böylelikle çalışmada, üç şairin divanından alınan örneklerin tamamı transkripsiyonlu metinler hâline getirilmiştir.

Tezin inceleme kısmında Sebk-i Hindî ile ilgili olan bölümde büyük oranda İsrafil Babacan'ın "Klasik Türk Şiirinin Son Baharı Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu)", tamlamalarla ile ilgili olan bölümde ise belâgat kitapları ve Osmanlı Türkçesi kitaplarından önemli ölçüde faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili olan lisansüstü tezler ve bilimsel makalelerden istifade edilmiştir.

Tezimizde alışılmamış bağdaştırmaları tespit ederken Doğan Aksan'ın "Şiir Dili ve Türk Şiir Dili" adlı eserde "alışılmış" ve "alışılmamış bağdaştırma" tanımları esas alınmıştır: Alışılmış bağdaştırmalar yaygın olarak kullanılan, yadırganmayan herkesin bildiği bağdaştırmalardır. Alışılmış bağdaştırmalar da anlamsal ayırıcılar ve anlamsal belirleyiciler açısından birbirleriyle uyum hâlindedirler. Dinleyici ve okuyucu tarafından kolayca algılanabilirler. Bazen şairler bu anlamlı birimlerin dışında mantığa aykırı yeni birleştirmeler ortaya çıkarmışlardır. Ortaya çıkan bu kavramlar ise alışılmamış bağdaştırmaları oluşturur. Alışılmamış bağdaştırmalar ise dildeki genel kullanıma aykırı olan ve birleşmelerinde mantıksal ayrılıklar bulunan bağdaştırmalardır. Alışılmamış bağdaştırmaların anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcıları arasında uyum yoktur. Bu tanımlar doğrultusunda belirlenen divanlardan alışılmamış bağdaştırma örnekleri seçilmiştir. Bu alışılmamış bağdaştırmalar seçilirken hepsi değil isim ve sıfat tamlaması olanlar tercih edilmiştir.

1.3. Tezin Bölümleri

Tez, giriş ve sonuç ile birlikte yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş, ikinci bölüm Sebk-i Hindî üslûbuna dairdir. 17. yüzyılın siyasi ve edebî ortamı ve bu yüzyılda klasik Türk edebiyatı ve Fars edebiyatındaki üslûplara değinildikten sonra Sebk-i Hindî kavramı açıklanmış, Sebk-i Hindî'nin oluşumu, isimlendirme tartışmaları ve klasik Türk edebiyatındaki etkileri anlatılmıştır. Sebk-i Hindî'nin dil ve anlam ile ilgili özelliklerinin ardından Sebk-i Hindî'nin kollara ayrılmasından

bahsedilmiştir. Sebk-i Hindî'nin Şevketâne tarzına adını veren Şevket-i Buhârî'ye dair bilgi verilerek bu bölüm tamamlanmıştır.

Üçüncü bölüm, tamlamalar ve alışılmamış bağdaştırmalar hakkındadır. Klasik edebiyatta kullanılan Farsça tamlamaların yanında modern anlamları olan alışılmış ve alışılmamış bağdaştırma tanımları verilerek, alışılmamış bağdaştırma ile özdeş tutulan kavramlara değinilmiştir. Bir tür alışılmamış bağdaştırma olan "paradoksal imajlar" ve "hiss-âmîzîler"den bahsedildikten sonra üç şairden alınan beyitler üzerinden örnekler verilmiştir.

Dördüncü bölüm, Fehîm-i Kadîm, Nâ'ilî ve Neşâtî'nin edebî kişiliklerinden hareketle Sebk-i Hindî şairi olarak kabul edilmeleri ve onların şiirlerine dair kaynaklarda yer alan yorumlara ayrılmıştır. Bu kısımda şairlerin şiirlerinden de örnekler verilerek Sebk-i Hindî üslûbu şairi kabul edilme sebepleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Beşinci bölümde, tamlamaların verildiği altıncı bölümün değerlendirmeleri yer almaktadır. Şairlerin en çok kullandıkları kelimelerden sonra; ikili, üçlü tamlamalardaki ortaklıklara işaret edilmiş; şairlerin üçünde ya da ikisinde ortak kullanılan tamlama örnekleri ve sadece bir şairin kullandığı terkipler de gösterilmiştir.

Altıncı bölümde tamlamalar yer almaktadır. Tamlamalar; iki, üç, dört ve daha fazla kelimeden oluşmalarına istinaden gruplandırılmıştır. Terkiplerde tamlananların alfabetik sırası esas alınmıştır. Tamlamadan sonra terkibin anlamı verilmiştir. Tamlamanın geçtiği beyitin nerede geçtiği belirtilerek beytin tamamı da transkripsiyonlu olarak gösterilmiştir. Gerekli yerlerde vezinle ve kelimelerle ilgili düzeltmeler yapılmış ve bu düzeltmeler aparatta belirtilmiştir. Sonuç kısmını içeren yedinci bölümde bu çalışma ile ulaştığımız sonuçların değerlendirilmesi yapılmıştır.

2. SEBK-İ HİNDÎ

2.1. 17. Yüzyıla Siyasi ve Edebî Bir Bakış

17. yüzyıl, Osmanlı tarihinde sosyal, iktisadi, siyasi ve askerî alanlarda büyük değişikliklerin görüldüğü bir dönemdir. "Asrın başında en geniş sınırlarına ulaşan Osmanlı Devleti, asrın sonunda şarkta Azerbaycan, Dağıstan, Cibal üzerindeki hak ve iddialarını bir yana bırakıp Zağros dağlarının sınırlarına çekilmiş; Garpta Tuna'nın güneyine kadar gerilemek zorunda kalarak, Avrupa ve dünya siyasetindeki üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır" (Şentürk-Kartal, 2014, 407).

Osmanlı bu dönemde de şairleri koruma politikasını devam ettirmiştir. Klasik şiir, bu asırda gerek teknik gerek ahenk gerekse zarafet bakımından biraz daha oturmuş ve güzelleşmiştir. Artık Türk şiiri yakın zamana kadar örnek aldığı İran şiirini hem nicelik hem de nitelik bakımından geride bırakmıştır. İran coğrafyasında başlayan klasik Türk şiirinin takip edilip çeşitli meclislerde okunması, bu asırda da devam etmiştir. Kendilerini İranlı şairlere denk gören divan şairleri, artık İran şairleri yerine, kendi sanatkârlarını örnek almaya başlamış ve kendilerinin İranlı şairlerden daha büyük ve üstün olduklarını şiirlerinde ifade etmekten çekinmemişlerdir (Şentürk-Kartal, 2014, 415). Şairler, sosyal ve ekonomik konulara daha fazla yoğunlaşmışlar, bunları eserlerinde yansıtmışlar, böylelikle dönem şiirinin genel karakterini belirlemişlerdir. Bu asırda şiir alanında Nef'î (ö. 1044/1635), Şeyhülislam Bahâyî (ö. 1064/1654), Nâ'ilî (ö. 1077/1666), Neşâtî (ö. 1085/1674) ve Nâbî (ö. 1124/1712) kendilerine has bir üslûp kullanmışlardır. Ayrıca bu dönemde üslûplarda da bir çeşitlenme söz konusu olmuştur.

2.1.1. 17. Yüzyılda Üslûplar

17. yüzyıl Osmanlı sahası Türk şiiri önceki yüzyıllardan gelen geleneksel yapısını sürdürmekle birlikte üslûpta yeni arayışlar içerisindedir. Bu dönemde kullanılan dört farklı edebî üslûptan bahsedilebilir:

Klasik Üslûp: 16. asır şairlerinden Bâkî'nin (ö. 1008/1600) temsil ettiği şiir anlayışını devam ettiren üslûptur. Klasik üslûpta şiirselliğe, ahenge ve söze önem verilmiş; şiirde

sağlamlık, ahenk ve akıcılık ön plana çıkmıştır. Çoğunlukla aşk, şarap, kadın, rintlik ve tabiat konuları sanatkârane üslûptan uzak, canlı ve akıcı bir şekilde işlenmiştir.

Sebk-i Hindî Üslûbu: Sebk-i Hindî 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar gerek Hindistan'da gerekse Hindistan dışında yaşayan ve Hint felsefesinin, edebî zevkinin ve Hint şiirinin etkisinde kalan çoğu İranlı olan şairlerin oluşturdukları bir üslûptur. İran, Afganistan, Hindistan, Tacikistan ve Osmanlı topraklarını içine alan geniş bir alana yayılmıştır.

Hikemî Üslûp: Hikemî üslûp "düşünceye dayalı hikmetli söz söyleme" olarak tanımlanabilen üslûptur ve daha çok Nâbî ile özdeşleştirilmiştir. Özelliğini daha çok yol gösterici, düzeltici, eğitici konulara yer vermesinden almıştır. "Mesaj verme, telkinde bulunma amacı gözetildiği için şairlerce anlatımın kısa ve özlü olmasına özen gösterilmiştir" (Mengi, 2005, 183). Atasözleri ve deyimler ve halk söyleyişleri sıklıkla kullanılmıştır. Bu dönemde Sâbit'in de (ö. 1124/1712) etkisiyle irsal-i mesel kullanımı oldukça revaçtadır.

Mahalli Üslûp: Şiirde yerli ve mahalli unsurlara fazlaca yer verme anlayışıdır. Bu üslûbun önemli özellikleri "atasözü ve deyimlerin kullanılması, halk tabirleri ve mahalli söyleyişlerin şiire girmesi, günlük ve sıradan olayların şiirin konusu haline gelmesi, özellikle mesnevi konu ve kahramanlarının mahalli çevreden alınmasıdır" (Demirel, 2009, 543).

Türk edebiyatındaki bahsi geçen üslûpların yanında Sebk-i Hindî'yi oluşturan İran şairleri olması sebebiyle Fars şiirindeki üslûplardan da bahsetmek yerinde olacaktır.

2.1.2. Fars Şiirinde Üslûplar

Son zamanlarda devrelere göre üslûp sınıflandırmalarında Fars şiiri sekiz ana başlık altında toplanmıştır:

1. Sebk-i Horasânî (Horasan Üslûbu): (Dokuzuncu miladi asrın ikinci yarısından on birinci miladi asrın sonuna kadar) İranlıların İslam'ı kabul etmesiyle başlayan Derî Farsçası olarak adlandırılan ve bu dille yazılmış şiir üslûbudur. "İslam sonrası Farsçanın ilk eserlerinin Horasan bölgesinde ortaya çıkması sebebiyle bu eserlerin üslûbuna Sebk-i Horasânî denmiştir" (Çiçekler, 2006, 13).

2. **Selçuklular Dönemi Üslûbu** (Ara Dönem): İran'da Selçuklu hâkimiyetinin kurulmaya başlandığı on ikinci miladi asırda şairler, Horasan ve Irak üslûbu arasında geçiş dönemi özelliği taşıyan yeni bir üslûp benimsemişlerdir (Babacan, 2012, 56).

3. Sebk-i Irakî: On üçüncü miladi asırdan on beşinci miladi asra kadar "üç yüz yıl boyunca Moğollar, İlhanlılar ve Timurlular zamanındaki Fars şiir üslûbuna verilen addır" (Çiçekler, 2006, 19). Üslûp, Moğollardan sonra kültür merkezleri Horasan'dan Irak'a taşındığı için bu ismi almıştır.

4. **Mekteb-i Vukûʾ** (Sebk-i Vukûʾ) Sebk-i Irakî ile Sebk-i Hindî arasında bir geçiş dönemidir. "On altıncı yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkıp aynı yüzyılın ikinci yarısında en üst seviyesine ulaştıktan sonra on yedinci yüzyılın ilk çeyreğine kadar etkinliğini sürdüren bir üslûptur" (Güleryüz, 2006, 104). On altıncı yüzyılın ikinci yarısından itibaren gazel tamamen bu üslûpla söylenmeye başlamıştır. Bu üslûbun en önemli özelliği aşk ve âşıklık hâlleri ile âşık ve maşuk arasında geçenlerin gerçekçi bir dille anlatılmasıdır.

5. **Sebk-i Hindî**: On yedinci miladi asır ile on sekizinci miladi asrın yarısına kadar Fars edebî çevrelerinde hâkim olan üslûptur. Isfahan'da doğan bu akım, Hindistan'da gelişme imkânı bulmuştur (Çiçekler, 2006, 24).

6. **Bazgeşt Dönemi**: "On sekizinci miladi asrın yarısından on dokuzuncu miladi asrın sonuna kadar olan dönem" (Çiçekler, 2006,13).

7. **Ara Sebk veya Meşrutiyet Dönemi**: Yirminci miladi asrın ilk yarısına kadar olan dönem.

8. **Yeni Sebk**: Yirminci miladi asrın ikinci yarısı ve sonrası." (Çiçekler, 2006, 14)

Ali Fuat Bilkan üslûplar için şu ifadeleri kullanır:

> "Bu tasniften anlaşılacağı gibi ilk dönemde üslûp sahiplerinin toplandığı mekân Horasan muhiti olmuştur. Klasik kültürün ilk merkezi olan Horasan aynı zamanda gelişen yeni bir şiir tarzına da ismini vermiştir. Bundan bir süre sonra Irak'ta toplanan şairler, burayı zengin bir şiir muhiti haline getirmişlerdir. Ancak bu şairler arasında Farsça şiir söyleme alışkanlığı yayılmış ve şairler Farsçanın cazibesiyle İran'a geçmişlerdir''(Bilkan-Aydın, 2007, 20).

2.2. Sebk-i Hindî Kavramı

"Sebk" kelimesi Arapça sülâsî-mücerred mastar olup *altın veya gümüşü eritmek, akıtmak kalıba sokmak* anlamlarına gelir. Edebiyat çalışmalarında üslûp, tarz, şîve ve yol anlamlarında kullanılmaktadır. Kelimenin üslûp anlamında kullanımı son yüzyıla aittir. İran'da üslûp üzerine ilk akademik çalışmayı yapan Melikûşşuarâ

Behâr'a (ö. 1370/1951) göre kelime bu anlamda ilk defa "Rıza Kalıhan Hidâyet" (ö. 1287/1871) tarafından "*Mecma'ul-Fusehâ*" adlı eserde kullanılmıştır (Babacan, 2012, 10). Sebk, edebî terim olarak, "yazarın veya şairin eserinde dikkatli bir okuyucunun ilgisini çeken, tekrar edebilen ortak özellikleri anlatan bir terimdir" (Babacan, 2012, 19). Sebk-i Hindî "Hint tarzı","üslûbu" anlamında kullanılan bir kavramdır.

Terim ilk defa İranlı şair Muhammed Takî Bahâr tarafından kullanılmıştır. Bu terim genellikle Farsça yazan ve 16. yüzyıldan bu yana Hindistanlı veya uzun dönem Hindistan'da yaşayan İranlı şairlerce oluşturulmuş şiirleri özellikle de gazelleri ifade etmektedir (Bilkan-Aydın, 2007, 82). Bu tarz; İran, Hindistan, Afganistan, Tacikistan ve Osmanlı topraklarının da yer aldığı geniş bir coğrafyada etkili olmuştur.

2.3. Sebk-i Hindî'nin Oluşumu

Hindistan'a sekizinci asrın ikinci yarısında Araplar tarafından getirilen İslam'ın, Hindistan'da asıl temelleri Türkler tarafından atılmıştır. Onuncu yüzyılın başlarında Gazneli Mahmud'un Hindistan'a seferlere başlamasıyla İran ve Hindistan ilişkileri iyice güçlenmiştir. Ele geçirilen yerleri korumakla görevlendirilen askerler Hindistan'da Fars dilinin öğrenilmesine yardımcı olmuştur (Babacan, 2012, 65-66). Hindistanlılar Farsça vasıtasıyla İslam dinini tanımışlardır. "Zamanla Farsça Hindistan'da yarı resmi dil ve din dili olmaya başlamıştır" (Babacan, 2012, 66). Şah Cihân (ö. 1076/1666), Hümâyun (ö. 963/1556) ve Ekber Şah (ö. 1014/1605) döneminde Hindistan ile olan kültürel ilişkiler iyice sağlamlaşmıştır (Bilkan-Aydın, 2007, 75). Sa'id Nefîsî (ö. 1385/1966), "Gazneli sarayında şair ve âlimlerin korunması ve taltif edilmesi devlet yönetiminin adaplarından olduğunu ve Gazneli Mahmud'un sarayında dört yüzü aşkın şair bulunduğunu belirtir" (Bilkan-Aydın, 2007, 75). Böylelikle Fars kültürü Hindistan'ın birçok yerinde nüfûz sahibi olmaya başlamıştır.

16. yüzyılın başlarında İran'da kurulan bir Türk devleti olan Safevîler'in (1501-1736) kurucusu Şah İsmail (ö. 930/1524), İran'da Şiiliği resmi mezhep hâline getirmiştir. Safevîler hükümet işlerine ve ilmî meselelere öncelik vermişlerdir. Bir taraftan dini ilimlerin kuvvetlendirilmesine bir taraftan da edebiyat vasıtasıyla Şiiliğin güçlendirilmesine yoğunlaşmışlar on iki imamı öven şiirler dışında şairlerin yazdığı methiyelere pek önem göstermemişlerdir. Saraydakiler sadece mezhep uluları için yazılan methiye ve mersiyelere değer vermiş, klasik şiir estetiğiyle yazılmış diğer şiir türlerine gereken önemi göstermemişlerdir (Babacan, 2012, 67-71). Bu durum

kasidenin eski önemini yitirmesine sebep olmuş ve şairler saraydan uzaklaşmışlardır. İran'da yaşanan bu gelişmeler şairleri farklı arayışlara sürüklemiştir. Bazı şairler İran'da kalarak, şiiri halkın zevk ve beğenisine yaklaştırma yolunu tutmuş ve bu yolla ayakta durmaya çalışmıştır (Mum, 2006, 113). Şiir saray dışına çıkarak halk arasında yaygınlaşmıştır. Şairlikten başka geçim kaynağı bulunmayan bazı şairler ise klasik sanat estetiğinin hâlâ revaçta olduğu, kabul gördüğü ve ödüllendirildiği Hindistan ve Osmanlı edebî havzalarına yönelirler (Mum, 2006, 114).

İran'dan Hindistan'a göçler ve Fars edebiyatının Hindistan'daki etkisinin arttığı dönem Hindistan'da Bâbür Hükümranlığı dönemidir. Safevî İmparatorluğu ile Bâbür İmparatorluğunun kuruluş ve yayılması aynı döneme denk gelmektedir (Babacan, 2012, 75). Bâbürlüler 1526-1858 yılları arasında Hindistan'da hüküm süren bir Türk devletidir. Safevî şahlarının methiyeye yeterince değer vermemesine karşılık Bâbür sarayı şiire ve şairlere özel bir ilgi göstermiştir. Bâbür devleti sultanlarından Ekber Şah, sarayında "melikü'ş-şuʿarâ'' mansıbı tesis etmiş ve bazı şairlere bu mansıbı ihsan etmiştir. Bu makama seçilen ilk şair, Gazalî-i Meşhedî (ö. 980/1572)'dir (Bilkan-Aydın, 2007, 76). İhsanlar, bazen şairleri ağırlığınca altın veya gümüş ile ödüllendirmeye kadar varmıştır. Sultanların şairlere gösterdiği değer ve verilen kıymetli hediyeler ve caizeler şairlerin daha orijinal, edebî yönden daha güçlü eserler vermesini sağlamıştır. Bâbür sultanlarının şairleri himaye etmesi ve büyük ihsanlarla desteklemesi sonucu her taraftan Hindistan'a şairler gelmeye başlamıştır. Şairlerin Hindistan'a yönelmelerinin başka bir sebebi de daha çok siyasi ve iktisadi bakımdan İran ve Hind'in yakınlaşmasıdır. Fars dilinin Hint sarayında ve ülkesinde revaç bulmasına bağlı olarak burada ticari pazarın genişliği nimetin bolluğu ve hepsinden de önemlisi İranlıların akraba ve yakınlarının bulunması da etkili olmuştur. Akrabaları tarafından Hindistan'a davet edilen İranlılar, bu ülkenin ilmî ve siyasî çevrelerinde de etkili olmuşlardır (Bilkan-Aydın, 2007, 76-77). "İranlı şairlerin Hindistan'a gitmelerine tek gerekçe olarak Safevî sultanlarının ilgisizliğini göstermek eksik bir yargı olacaktır" (Bilkan-Aydın, 2007, 76).

Safevî şahları şiirle bütünüyle ilgisiz değillerdir. Bâbürlülerde olduğu gibi Safevîlerde de "melikü'ş-şuʿarâ" makamı tertip edilmiş, Mesih-i Kâşânî (ö. 587/1191) ve Sâib (ö. 1087/1676[?]) bu makama getirilen şairler olmuştur (Babacan, 2012, 73). Safevî sultanları din ve mezhep ulularını öven şiirler yazan şairlere hatırı sayılır ihsanlarda bulunmuşlardır. Safevî sultanlarının çoğu iyi birer şairdir ve bazılarının

divanı da bulunmaktadır. "Şah İsmail'in kendisi Azeri Türkçesi ile oldukça başarılı şiirler yazan bir şairdir. Şah Tahmasp (ö. 984/1526) ise sanatçıların hamisi idi, üstelik iktidarının son dönemlerinde dinî şiirleri methiyelere tercih etse de şairleri şiir yazmaları konusunda cesaretlendirmiştir" (Yarshater, 2006, 226). Safevî sultanları her ne kadar beğendikleri şiirler için şairlere ihsanlarda bulunsalar da ihsan konusunda son derece cömert olan Bâbür sarayının gerisinde kalmışlardır.

2.4. Sebk-i Hindî'nin İsimlendirilmesi İle İlgili Tartışmalar

Sebk-i Hindî'nin isimlendirilmesiyle ilgili birtakım farklı görüşler ileri sürülmüş, görüş sahipleri kendi fikirlerinin doğruluğunu ispatlayabilmek için çeşitli sebepler belirtmişlerdir.

Kamer Aryan Sebk-i Hindî'nin isimlenlendirilmesi ile ilgili olarak bu üslûbun doğduğu yerin Timurlular devrindeki "Herat" şehri olduğunu ve üslûba Sebk-i Hindî adının verilmesinin yanlış olduğunu söyler (Toker, 1996, 142). Ona göre "üslûp önceleri Herat'ta pek makul görülmemiş, ancak yine de bu yeni üslûbun gerçek taraftarları bulunan ve yayılmasına vesile olan Hint Babürlüleri, genellikle Herat'ı bu üslûbun beşiği olarak kabul etmişlerdir" (Aryan, 2006, 173). Aryan bu sebeple üslûbun adının "Sebk-i Herat" olması gerektiğini ortaya sürmüştür.

İranlı şair ve yazar Emîrî Fîrûzkûhî (ö. 1405/1985) ise Sâib-i Tebrîzî'nin Külliyâtına yazdığı mukaddimesinde bu üslûbun Hindî olarak adlandırılmasının galat-ı meşhur olduğunu söylemektedir:

> "Safevîler döneminde şiir ve edebiyat merkezinin Isfahan olması nedeniyle o dönemde ortaya çıkan bu üslûbun önemli temsilcilerinin çoğunun bu şehirde yetiştiklerini ve daha Hindistan'a gitmeden önce bu üslûpla eserler verdiklerini vurguladıktan sonra, buna Sebk-i Isfahânî denilmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir" (Toker, 1996, 142-143).

Dr. Muhammedzâde-i Sadîk bu tarzın önde gelen temsilcilerinin Azerbaycan'da doğmuş olduğunu göz önünde bulundurarak buna Sebk-i Azerbaycânî adının verilmesi gerektiğini savunmuştur. "İran milliyetçiliğinden dolayı bu isimlendirme yerine, siyasi olarak Sebk-i Hindî tabirinin tercih edildiğini belirtmiştir" (Bilkan-Aydın, 2007, 14).

Toker (1996, 144), bu üslûbun temsilcileri arasında Sâib-i Tebrîzî, Şevket-i Buhârî (ö. 1111/1700) ve Bîdil (ö. 1133/1720) gibi Türk asıllı şairlerin olduğunu belirtmiştir. Anadolu, İran, Afganistan, Hindistan gibi coğrafyalarda hüküm süren

Türk asıllı sülalelerin bu üslûpla yazılan eserleri beğenip şairleri desteklemelerini gerekçe göstererek bu tarza "Sebk-i Türkî" denebileceği fikrini öne sürmüştür. Toker her ne kadar böyle bir isim önerisinde bulunsa da uzun süreden beri bu üslûp için kullanılan ve artık yerleşmiş bir kavram olan Sebk-i Hindî adını değiştirmenin gereksiz olduğunu da belirtmiştir:

> "Tabii bizim burada söylediklerimiz bu üslûba Sebk-i Türkî adının verilmesi yönünde bir öneri niteliği taşımaktadır. Çünkü her ne sebeple olursa olsun uzun bir süreden beri bu üslûp için kullanılan yerleşmiş bir kavramı değiştirmek gereksizdir" (Toker, 1996, 144).

Demirel de bu üslûbun Sebk-i Türkî olarak isimlendirilebilmesi için daha ayrıntılı çalışmalar yapılması gerektiğini düşünür:

> "Sebk-i Türkî adının edebiyat dünyasında taraftar bulabilmesi için öncelikle ve özellikle, bu görüşün içeriğinin daha ayrıntılı bir şekilde yapılacak çalışmalarla doldurulması gerekmektedir. Çünkü bu üslûp konusunda Türkiye'de ne yeteri derecede bir çalışma yapılmış ne de bu üslûbun etkili olduğu, özellikle 17. Yüzyıl dîvân şiiri ve şairleri üzerinde durulmuştur*"* (Demirel, 2006, 38).

Bu yüzden bu üslûba Sebk-i Hindî demenin daha yerinde bir isimlendirme olduğunu söyler. Yukarıda dile getirilen görüşler neticesinde, Sebk-i Hindî'nin adlandırılması ile ilgili olarak karşımıza üslûbun ortaya çıktığı yerlerle ve yine üslûbun temsilcisi durumundaki şairlerin mensup bulundukları milletle ilgili iki temel kıstas çıkmaktadır (Demirel, 2006, 37). Sebk-i Hindî bu üslûp için kullanılan yerleşmiş bir isim olsa da ne Farsça ne de Türkçe şuarâ tezkirelerinde Sebk-i Hindî tabirine rastlanmamıştır.

Sonuç olarak Hint üslûbu ne sadece İran'a ait ve ne de temelde Hindistan'a maledilebilecek bir üslûptur. Tam tersine tarih sürecinde Fars edebiyatı ve Hint sanat zevkinin senteziyle meydana gelmiş ve Safevîler döneminde tarihî bir zorunluluğa binaen ortaya çıkmış edebî bir ekoldür. Dolayısıyla bu üslûp tek bir kültüre maledilemeyecektir. Üslûbun adına gelince, çoğunluk tarafından kabul gördüğü veya bilindiği haliyle Hint üslûbu olarak kalması daha tabiidir (Okumuş, 2008, 117-118).

2.5. Klasik Türk Şiirinde Sebk-i Hindî

Türkçe şuarâ tezkirelerinde Farsça tezkirelerde olduğu gibi "Sebk-i Hindî'' kavramı yer almamaktadır. Tezkirelerde klasik Türk şiirinde Sebk-i Hindî'nin temsilcisi kabul edilen şairlerle ilgili maddelere bakıldığında bazı şairlerin İranlı şairlerle ilişkileri, onlardan etkilenmeleri, Türk şiirinde onların mukabili olmaları ya da şiirlerinde ince hayaller ile yeni mazmunlar içerdiklerinin belirtilmesi dışında Sebk-

i Hindî'yi çağrıştıran bir işaret bulunmamaktadır. Mesela Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî'de:

> ''Fehîm-i Kadîm hakkında: ''şâir-i mâhir müsellemü'l-etvâr olup gayet pür-fenn bir şâ'ir-i nâzik sühandır'' ifadelerine yer verir. Neşâtî'nin şiiri bahsinde ise en belirgin ifade şiirinin pâk ve güftârının tâbnâk olmasıdır'' (Babacan, 2012, 144) ifadelerine yer verir.

Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*'da Sâmî için "yeni ve kullanılmamış hayalleri ve fikirleri olan sözleri düzgün söz söyleyenleri bile kıskandıran, hoşa giden latif sözleri aradığı herkesçe bilinen, akranları arasında icazlı söz söylemekle meşhur becerikli bir şairdir" (Babacan, 2012, 144) der.

Tüm bu ifadeler gösteriyor ki tezkirelerde Sebk-i Hindî şairleri için diğer şairlerden farklı ifadeler kullanmamışlardır. Bazı tezkirelerde kimi Sebk-i Hindî şairlerinin İran edebiyatının üstat şairi kabul edilen şairlerle ilişkilerine ve ince hayaller ve nadir tabirler kullanımına dikkat çekilmiştir. Özellikle Esrar Dede (ö. 1211/1797) Şeyh Gâlîb (ö. 1213/1799) ve Neşâtî'nin Fars şiirindeki ustalıklarına dikkat çekmiştir.

Türk edebiyatında Sebk-i Hindî terimini ilk kullanan kişinin Mehmet Fuat Köprülü olduğu düşünülmektedir. "Köprülü'ye göre 17. yüzyıl Türk edebiyatında mahallileşme ve sadeleşme akımının etkisiyle İran şiirinin etkisi azalsa da 18. yüzyıldan itibaren Türk şiirinde Şevket ve Sâ'ib'in etkisi hemen farkedilmektedir" (Babacan, 2012, 147).

Gibb'e göre Nef'î, Nâbî ve Nâ'ilî, Hint İran etkisinin Türk edebiyatına geçişinde önemli rol oynayan üç önemli şairdir:

> "Türk şiirinin klasik döneminin kapanışında gelen Nef'i tan ağarmadan önce gecenin en karanlık olduğu zamanı temsil eder. Nef'i ve Nâbî tarafından kurulan okul Türk şiirinde İran tesirini zirveye çıkarmıştır. Nâilî Osmanlı şiirinde gerçek bir yenilikçidir. O zamana kadar Türkçede kullanılmayan Farsça yeni ifadeler kullanmıştır" (Babacan, 2012, 144).

Nef'î Türk edebiyatında Sebk-i Hindî şairi olduğu hususunda tartışmalar bulunan bir şair olmuştur. Örfî (ö. 999/1591) tarzını takip ettiği bilinmekte kendisi de bunu belirtmesine rağmen araştırmacılar bunun taklit olup olmadığı konusunda kararsız kalmışlardır. Üstelik Nef'î'nin kasideleri dışındaki şiirlerinde Hint üslûbunun etkisi açık değildir. Bu nedenle araştırmacılar Nef'î'deki Sebk-i Hindî etkisini kabul ederler; fakat onu Hint şairleri arasına almazlar. İbrahim Kutluk ise, Şevket ile temsil edilen Sebk-i Hindî kolunun Türk edebiyatına geçişinde nasıl Nâ'ilî önemli rol oynarsa

Hint-Acem mektebinin Türk şiirine girişinde ana etken olarak Nef'î'yi göstermektedir (Kutluk, 1963, 295). Fatma Ocak, Nef'i'nin "Sebk-i Hindi şairlerinden kasidelerinin fahriye kısmında ilk defa bahseden şair olduğunu söyleyerek" (Babacan, 2012, 151) onu Hint-Acem mektebinin Türk şiirine girişinde ana etken olarak görmektedir.

Nâbî, Hint-Acem tarzının Türk şiirine geçişinde kaynak gösterilen bir diğer şairdir. Türk edebiyatında doğrudan doğruya etkili olmuş, en tanınmış Sebk-i Hindî şâiri Sâib-i Tebrizî'dir. Sâib "edebiyatı fikri ve hakimâne bir sahaya sevk etmek suretiyle Türk edebiyatında bir devir açmıştır" (Bilkan, 2007, 127). Nâbî, Sâib'den önemli ölçüde etkilenen bir divan şairidir. Ali Milânî'ye göre ise Türk edebiyatında Sebk-i Hindî tesirini meydana getiren en önemli şair, Şevket-i Buharî'dir. Şevket'in Türk edebiyatıdaki en yakın temsilcisi ise Şeyh Gâlib olmuştur. Şevket şekil, tefekkür, muhteva ve hayal-mazmun yönlerinden Türk edebiyatı üzerinde etkili olmuştur (Babacan, 2012, 153).

Türk şiirinde Sebk-i Hindî oluşumunda yerli kaynaklar da son derece etkilidir. Örneğin Şeyh Gâlîb'in sanatının oluşmasında Bâkî, Nef'î ve Nedîm (ö. 1143/1730) etkisi göz ardı edilemez.

> "Sebk-i Hindî'nin kısa zaman zarfında bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılarak çok sayıda taraftar kazanması söz konusu bölgelerde de bu dönüşümlerin aslında daha önceden yaşandığını ve bu yeni üslûbun kolayca benimsenmesini sağlayacak uygun zeminin hazır olduğunu gösterir. Necâtî Bey'den başlayarak birçok şairin şiirlerinde görülen halkın günlük konuşma diline ait atasözü ve deyimlerin şiir diline, sosyal çevreye ait bazı unsurların da şiirin muhtevasına girmeye başlaması Divân şiirinde Sebk-i Hindî için uygun bir zemin hazırlamıştır'' (Mum, 2006, 116).

Babacan bugüne kadar yapılan araştırmalardan Sebk-i Hindî'nin Türk edebiyatına intikalinde ve bunun kolaylaştırılmasında bazı unsurların etkili olduğu sonucunu çıkarmıştır:

1. "Bu üslûbun tabiî bir ihtiyaçtan ziyade iki saha arasındaki bazı şairlerin mizaç benzerliği ile oluşması,
2. İki saha arasındaki rekabet ve üstünlük iddiası,
3. Türk şiirinin kendi iç dinamiklerinden oluşan nedenler ve yenilik ihtiyacının Hint üslûbuyla desteklenmesi,
4. Her iki saha arasındaki siyasî, sosyal ve edebî benzerlikler" (Babacan, 2012, 157)

Bu üslûbun 17. yüzyıl Türk edebiyatındaki belli başlı temsilcileri Nâ'ilî, Neşâtî, İsmetî (ö. 1076/1665), Şehrî (ö. 1071/1660)'dir. 18. yüzyıl şairlerinden Nedîm ve Şeyh Gâlib'in şiirlerinde üslûbun etkileri görülmektedir. Bunlara ek olarak Nef'î, Vecdî (ö.

1071/1661) ve Nâbî'de araştırmacılar tarafından üslûbun temsilcileri arasında sayılmaktadır. Son zamanlarda yapılan tartışmalar sonucu hangi şairin hangi nitelikleriyle Sebk-i Hindî şairi sayılması gerektiği tartışılmış ve geniş bir çevre tarafından kabul gören şu görüş ortaya çıkmıştır:

> "Sebk-i Hindî Türk edebiyatında, 17. asır başlarında görülmeye başlanmıştır. Ancak bu dönemde yetişmiş olan ve şiirlerinde Hint üslûbunun birkaç özelliğini toplayan her şairi Sebk-i Hindî'nin temsilcisi saymak yanlış olur. Zira zarif, nazik, ince bir dil, anlamda derinlik, hayallerde incelik devrin genel özelliğidir. Tasavvuf ve ıstırap da pek çok şairde vardır. Mesela Nef'i'nin de şiirlerinde bu özelliklerin çoğu vardır. Ancak onun Sebk-i Hindî şairi olduğu söylenemez. Bu sebeple 17. yüzyıl klasik şiirimizde bu üslûbun bütün özelliklerinin görüldüğü ve bu itibarla da üslûbun gerçek temsilcileri olarak kabul edilebilecek şairler Nâilî, İsmetî, Şehrî, Neşâtî ve Fehîm-i Kadîm'dir. Bunlara Tecellî'yi de ekleyebiliriz. Ali Nihad Tarlan Riyâzî ve Sâmî'yi de bu yolda yazan şairler arasında zikretmektedir. Fehîm-i Kadîm'den büyük ölçüde etkilenen Tıybî'de bu üslûbun özellikleri görülmektedir. 18. asırda Nedîm ve Şeyh Galîb bu tarzın temsilcileridir" (Babacan, 2012, 60).

2.6. Klasik Türk Şiirinde Sebk-i Hindî'nin Özellikleri

2.6.1. Anlam Özelllikleri

- Üslûbun ilk özelliği anlamın söze göre üstün olması, anlama sözden çok önem verilmesidir.
- Anlam ince ve zarif olmalıdır. Sebk-i Hindî şairlerinden Sâib "ince anlamlar bulabilmek için kıl gibi inceldim" diyerek bu durumu açıklamıştır.
- Anlam geniş, derin ve girifttir. Şevket şiirde anlamın bir hasırın telleri gibi örülmüş, iç içe geçmiş, girift olması gerektiğini söylemiştir.
- Anlamın aşırı incelmesi beraberinde soyut anlatımı getirmiş, şairler istiâreler yardımıyla soyut unsurları somut unsurlarla beraber işlemeye çalışmışlardır.
- Genişleyip derinleşen anlam ile birlikte gerçeğin anlatılması sınırlı kalmış ve şairler hayal unsurlarına başvurmuşlardır. Bunun sonucunda şiirde muhayyile ön plana çıkmıştır.
- Güçlü bir muhayyilenin ortaya koyduğu geniş hayaller, dış ortamla insanın iç dünyası arasında kurulan ilişkiler, bu üslup şiirlerinin kolayca anlaşılamaması sonucunu vermiştir.
- Sebk-i Hindî'de şairlere cazip gelen ana konulardan biri de insan ruhunun çektiği acılar ve ıstırap olmuştur. Şiirde insanın hayal dünyasının ön plana çıkmasıyla birlikte üzüntü, acı ve karamsarlık baskın hale gelmiştir.
- Şairlerin kendi iç dünyalarına yönelmesiyle şiir ferdîleşmiştir ve şiirde "ben dili" ortaya çıkmıştır.

- Şairler şiirlerine yenilik ve canlılık katmak için günlük tecrübelere, tabiata, eşyaya, çevrelerinde olup biten sosyal olaylara daha dikkatli eğilmişlerdir.
- Istırap konusunu daha iyi işlemek isteyen Sebk-i Hindî şairleri tabii olarak şiirde tasavvuf temasına yoğun olarak eğilmişlerdir. Gerçekten de birçok hayalin, dış dünya yerine insanın iç dünyasının anlatımında kullanılması tasavvufu çekici bir konu haline getirmiştir.
- Hayallerin çok geniş ve sınırsız olarak kullanılması insan mantığını zorlamıştır. Her şey mübalağalı olarak düşünülmüş ve Hind üslûbunda bir edebî sanat olarak mübalağa çokça kullanılmıştır.
- Mübalağa sanatının çokça kullanılmasına bağlı olarak tezat ve teşhis sanatları da yoğun bir şekilde yer almıştır.
- Sebk-i Hindî şairlerinin tezatı kullanma amacı sadece şiirde zıt anlamlı kelime kullanmak değildir. Amaçları tezat kullanarak yeni ve çelişkili bir anlama ulaşmaktır.

2.6.2. Dil Özellikleri

- Ayrıntılı anlatım yolu sağlayıp kavramları ve düşünceleri daha teferruatlı anlatabilmek için üç ve daha fazla unsurdan meydana gelen genişletilmiş tamlamaları ve izâfet-i maktû ve izâfet-i maklûbdan oluşan birleşik yapıları kullanmışlardır.
- Yeni ve söylenmemiş bir anlam yakalamak isteyen şairler şiir dilinde de yenilik yapmak için yeni-orijinal yapı ve terkiplere şiirlerinde yer vermişlerdir. Alışılmamış tamlamalar, şairlerin kendilerince icat edilen tabirler, nadir kelime kullanımıyla meydana gelen orijinal tabirler, Fars şiirinden hazır alınan kalıplar ve Türkçeden Farsçaya geçen Farsçalaşmış ifadeler olmak üzere dört başlık altında toplanabilir.
- Özgün ve güçlü bir anlatım sağlamak için alışılmamış bağdaştırmalardan yararlanmışlardır. Bağdaştırmaları kullanmak şiir dilini daha sanatsal ve özgün bir hâle getirmiş ve şairlerin kendine has yeni bir dil ortaya koymasını sağlamıştır.
- Manayı ön plana çıkarmak, özlü ve derin bir anlatım sağlamak için az sözle çok şey anlatma yoluna gitmişlerdir. Bunu yaparken kelime çıkarma veya kaldırma, telmih kullanma, teşbih, istiâre, mecaz-ı mürsel ve kinaye gibi edebî sanatlardan yararlanmışlardır.

- Şairler bir taraftan uzun tamlamalar, birleşik yapılar kullanırken diğer taraftan klasik Türk şiirinin on sekizinci yüzyıldaki genel eğilimine bağlı olarak konuşma dili özellikleri, mahalli unsurlar ve avama ait tabirleri şiirlerinde sıkça kullanmışlardır.
- Şairler şiirlerinde kullandıkları Hint-İran sahasından alınan hazır kavramlar genişletilmiş tamlamalar, yeni manalar ve ince hayaller kullanmak sebebiyle yer yer Farsça ve Arapça ağırlıklı bir dil kullanmışlardır.

2.7. Sebk-i Hindî'nin Kolları

Son zamanlarda Sebk-i Hindî ile ilgili yapılan araştırmalarda araştırmacıların üstünde en çok durduğu konulardan biri Sebk-i Hindî'nin tek bir ekol olarak değerlendirilmemesi gerekliliği olmuştur.

Araştırmacılar, Sebk-i Hindî adı altında tek bir üslûptan ziyade birden çok üslûp olduğunu belirtirler. Kedkenî'nin yapmış olduğu sınıflandırma en dikkat çekicilerden biridir. Kedkenî bu üslûbu Hindî ve İran olarak iki ekole ayırmıştır (Babacan, 2012, 94-5). İran kolunun temsilcisi Sâib, Hindî'ninki ise Bîdil'dir. Şemîsâ'nın sınıflandırması ise "Sâib, Kelîm (ö. 1061/1651), Hazîn (ö. 1180/1766) gibi şiirlerinde ipuçlarıyla mana derinliklerine inilebilenler ve Şevket, Mirzâ Celâl (ö. 1068/1658) ve Meşhedî gibi soyut anlaşılmaz tarza eğilimli olanlar şeklindedir" (Babacan, 2012, 95).

İranlı araştırmacılara göre İran ve Hindî kolu arasındaki farklar şunlardır:

> "İran kolunda şiir, kelimelerin kullanılması, dilbilgisi kuralları, tasvirler ve mefhumlar açısından Hindî koluna nispetle daha doğru ve anlaşılması daha kolaydır. Dilin doğruluğu ve kelamın fesâhati Hindî koluna göre daha olgundur. Bunun aksine zamanında hayal kurguculuğu ve ilhamla meşhur olan Hindî kolunda, dilde karışıklık ve düzensizlik, mananın renksizleşmesi, manada tecrid, sarf ve nahiv yanlışlıkları daha fazla göze çarpmaktadır" (Babacan, 2012, 97).

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Sebk-i Hindî'nin tek bir kol halinde geliştiği varsayılsa da zaman içinde çeşitli açılardan farklılaşarak iki ekole bölünmüştür (Özyıldırım, 2006, 144). Özyıldırım (2006, 144) buna benzer bir ekol ayrımından bahseder. Sebk-i Hindî, Sâʾib ve Kelîm gibi şairlerin temsilcisi olduğu ekol ve Şevket ve Bidîl gibi şairlerin temsilcisi olduğu ekol olmak üzere iki koldan gelişme göstermiştir. Bu iki ekolün özellikleri ise şöyledir:

> "**A. Sâ'ib (ö. 1670 veya 1675) ve Kelîm (ö. 1650) gibi şairlerin temsilcisi olduğu ekol**
>
> a) Klasik üslûba yani Sebk-i Irakî diye anılan eski tarza yakınlık,
>
> b) Vech-i şebehlerin ve dolayısıyla mısralar arasındaki teşbih ilişkisinin sağlam ve kolay anlaşılır olması

c) Gazel bütünlüğünün önemsenmesi,

d) Kullanılan dilin akıcı ve gündelik konuşma diline yakın olması,

e) Bir önceki maddeye bağlı olarak "mesel" kullanma eğilimi,

f) Beytin yapısal bütünlüğünün ve "şiirsel söyleyiş"in "hayal" kadar önemli bir unsur olması; başka bir ifadeyle "söyleyiş"in "hayal" için feda edilmemesi,

g) "Marifet", "irfan" ve "hikmet"in işlenen konular içinde ağırlıklı olması.

B. Şevket (ö. 1695/6) ve Bidil (ö. 1720) gibi şairlerin temsilcisi olduğu ekol

a) Klasik üslûpla yani Sebk-i Irakî diye anılan eski tarzla ortak noktanın fazla olmaması,

b) Klasik üslupta yeri olmayan "hayal"lerin sıklıkla kullanılması, vech-i şebehlerin dolayısıyla mısralar arasındaki teşbih ilişkisinin zor anlaşılıyor olması. Şairin ve okurun "hayal" gücünün zorlanması,

c) Beyit bütünlüğünün, gazel bütünlüğünün önüne geçmesi,

d) Kullanılan dilin tutuk, (özensiz, konuşma diline uzak) ve zor anlaşılır olması,

e) Bir önceki maddeye bağlı olarak "mesel" kullanmanın ayırıcı bir özellik olmaması,

f) Şiirde aslî unsurun "hayal" olduğu anlayışıyla "şiirsel söyleyiş"in ikinci plana atılması; başka bir ifadeyle "söyleyiş"in "hayal" için feda edilebilecek bir unsur olması,

g) Tasavvufî çağrışımlara açık bir "aşk"ın ve "ıstırab"ın işlenen konular içinde ağırlıklı olması, lirizmin öne çıkması" (Özyıldırm, 2006, 144-5).

Özyıldırım (2006, 145) Sebk-i Hindî'deki bu ekol ayrılıklarını verdikten sonra Türk edebiyatında Sebk-i Hindî etkisiyle yazan şairler arasında da böyle bir ekol ayrımı olabileceğini söyler.

Türk edebiyatında "Sâibâne" ve "Şevketâne" diye adlandırılabilecek iki ekol 17. yüzyıldan itibaren edebiyatımızda var olmaktadır. Fehîm, İsmetî, Neşâtî, Nâ'ilî, Şeyh Gâlib, bazı gazelleri ve beyitleriyle Nedîm Şevketâne ekolün temsilcileridir. "Sâibâne" üslûbun yani birinci ekolün temsilcileri ise Nâbî ve takipçileridir (Özyıldırım, 2006, 145). Fakat birçok kitap ve makalede sadece "Şevketâne" üslûp temsilcileri Sebk-i Hindî şairi sayılmakta, Nâbî ve takipçileri Sebk-i Hindî'den bağımsız olarak "Hikemî" tarzda yazan şairler olarak değerlendirilmektedirler (Özyıldırım, 2006, 146).

Okumuş (2008, 123), makalesinde Sebk-i Hindî şairlerinin iki gruba ayrıldığından bahseder. İlk grupta, Sâib-i Tebrîzî, Kelîm-i Kâşânî ve Şeyh Ali Hazîn gibi bu üslûbun üstadı olan şairler bulunmaktadır. İkinci grupta bulunan şairler ise Mîrzâ Celâl, Esîr-i Şehristânî (ö. 543/1153), Kudsî (ö. 968/1561), Muhammed Kulî Selîm (ö. 1057/1647) ve Bîdil-i Dihlevî 'dir. İlk gruptaki şairlerin beyitleri anlaşılır, ölçülü ve latiftir. Beyitleri önceki şarlerin üslûplarıyla bağlantılı olup sadece şekil açısından farklılık bulunmaktadır. Dilleri son derece akıcıdır. Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 792/1390) ve Baba Figânî-i Şîrâzî (ö. 925/1519[?])'den sonra gazel geleneğini devam

ettiren şairlerdir. Hint üslûbu, onların eserleri sayesinde gelişme göstermiştir. İkinci gruptaki şairler ise "hayâlbend" ve "hayal tarzının yolcuları" olarak adlandırılmışlardır. Bu şairler ilk gruptaki şairler gibi büyük bir etkiye sahip olamamışlar ve eserleriyle Hint üslûbunu yok olmaya sürüklemişlerdir. Şiirlerini beyit üzerine kurmuşlardır ve şiirlerinde beyit tekrarı hat safhadadır. Beyitlerde iki mısra arasındaki anlam kolay anlaşılmaz. Dili son derece özensiz kullanırlar (Okumuş, 2008, 123). Hindistan'da yazılan Ferheng-i Ânenderâc'ın "Fâris ve Fârsî" maddesinde bu iki grup hakkında ifade edilen bilgiler şöyledir:

> " Mîrzâ Muhammed Ali Sâib-i Tebrîzî, Ebû Tâlib Kelîm-i Kâşânî, Hâcî Muhammed Cân-ı Kudsî ve Muhammed Kulî Selîm'in hayatta oldukları Şah Cihan Pâdişah devrinde, söz sarayına yeni bir temel atıldı (Burada itidalcilere işaret ediliyor)... Hacı Mirzâ Celâl Esîr-i Şehristanî, Kâsım-ı Meşhedî ve Şevket-i Buhârî (ölm. 1695-96) gibi bazı yoksullar ve onların muasırları (kastedilen, ifratçılar grubudur), başka bir yolun başını çekip buna tarz-ı hayâl adını vermişlerdir. Nezâket'i (hayal inceliği) öyle bir noktaya getirmişlerdir ki bunların bazı şiirlerinde, mananın güzelliği ancak hayal aynasında görülebilmektedir" (Okumuş, 2008, 123).

Sebk-i Hindî'nin bu ikili tasniflerinin yanısıra üç ayrı koldan geliştiğini söyleyen tasnifler vardır. Bu üçlü tasnife göre Sebk-i Hindî; İran, Isfahan ve İfratî olmak üzere üç ayrı koldan gelişme göstermiştir.

İran kolu: İran'da ortaya çıkıp Hindistan'da yayılan bu üslûp Sebk-i Vukû denilen üslûba dayanmaktadır. Hindistan'da Urfî ve Nazirî (ö. 1021/1612), İran'da Muhteşem (ö. 996/1588) ve Şifayî bu tarzın önemli temsilcileridir. Bu üslûba göre şiir günlük hayattaki çıkarımlardan faydalanmalıdır. Şiir bütüncül bir aşk ile mutlak bir sevgiliden yararlanmalıdır.

Isfahan kolu: Bu kol İran'dan Hindistan'a göçen şairler tarafından oluşturulmuştur. Saîb ve Urfî kolun önde gelen temsilcileridir. Karışık ve müphem ifadelerde aşırıya kaçmamışlardır. Aşkın daha heveskâr anlatıldığı üslûpta sevgili, daha soyut bir şekilde anlatılmıştır.

İfratî kol: Hindistan'da yetişen şairler tarafından meydana getirilmiştir. Hayallerde aşırılık ve mazmunlarda derinlik bu kolun öne çıkan özelliğidir. Şah Cihân döneminde Celal Esîr tarafından geliştirilmiş ve Şevket ve Bidîl gibi şairlerce devam ettirilmiştir. İfrati kol, Türk edebiyatı üzerinde diğer kollara nazaran daha etkili olmuştur (Sebk-i Hindî ve Nâilî Özeti, [25.12.2021]).

Çalışmanın konusu olan Fehîm-i Kadîm, Nâ'ilî ve Neşâtî "Şevketâne" ekol içinde şiirler yazmışlardır. Şevketâne üslûbun daha iyi anlaşılması için Şevket-i Buhârî'ye dair bilgiler vermek yerinde olacaktır.

2.7.1. Şevket-i Buharî

Asıl adı Muhammed Ebu İshak olan Şevket'in doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Ali Milanî tahmini olarak 1627 yılında Buhara'da doğduğunu söylemektedir (Milanî, 1961, 1). Kaynaklarda ailesi hakkında yeterli bilgi bulunmayan Şevket'in sadece babasının sarraf olduğu bilinmektedir. Okul çağına gelince mektebe başlamış; fakat babasının ölümüyle eğitimi yarım kalmıştır. Baba mesleği olan sarraflığa başlayan Şevket (Milanî, 1961, 1-2) iki Özbek askerin sarraf dükkânını dağıtması sonucu Buhara'dan ayrılmıştır. Hint mektebinin kurucularından Sâʾib, Urfî, Tâlib-i Âmûlî ve Nazîrî'nin şiirlerini okuyarak kendini geliştirmiştir (Milanî, 1961, 8).

Herat'a gidip vezir Mirza Saʿd Al-Dîn'in sarayında yüksek bir makama ulaşmış ve "Şevket" mahlasını almıştır. Kırk yaşlarındayken tasavvufa intisap etmiştir. Belli bir süre sonra saraydan ayrılan Şevket ömrünün son otuz dört yılını sofiyane bir hayat sürerek geçirmiştir (Milanî, 1961, 6-8). Şair ne kadar arzu etse de Hindistan'a gidememiş, ömrünün sonuna kadar Isfahan'da kalmıştır. Saraydan uzaklaşan Şevket uzun yıllar boyunca tekkelerde tasavvufî terbiye görmüş ve 1699 yılında vefat etmiştir (Milanî, 1961, 11-14).

Sebk-i Hindî'nin İran'daki en önemli temsilcilerinin başında Sâib, Şevket-i Buhârî ve Tâlib-i Âmûlî (ö. 1036/1626) gelmektedir. Şevket, Sâib-i Tebrîzî'den sonra Sebk-i Hindî'nin zirvesi olarak kabul edilmiştir (Mehmetoğlu, 2020, 53).

"Şevket-i Buhârî'nin sanatının genel hatlarını Dr. Sirus Şemîsâ şöyle sıralamaktadır:

1. Güçlü hayal unsurları,
2. Yeni ve eşsiz istiâreler,
3. Büyük ve tatlı mübalağalar,
4. Güçlü terkibler,
5. Personfiksiyon ya da heykelleştirme,
6. Güçlü paradokslar,
7. Yeni gramer unsurlarını kazandırma: İsimlerden açıklayıcı sıfat türetme gibi,
8. Kafiye ve rediflerde çok sayıda cinas,
9. Samimiyeti sezdiren sıcak kelimeler" (Mehmetoğlu, 2020, 54).

Şevket'in şiirinin özelliklerine bakıldığında Sebk-i Hindî'nin bütün özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Şevket şiirlerinde hep ince manaların peşinde koşmuştur ve bu ince manaları bulabilmek için kıl gibi inceldiğini dile getirmiştir (Başçetin, 2014, 13).

"Şevket-i Buhârî'nin şiirinin en önemli özelliği nazik ve daha önce görülmemiş hayallerin yani "ma'nî-i bîgânenin" yer alması, beyitlerinin renkli ve karışık manalarla

dolu olmasıdır. Şevket'in şiiri öyle girift bir yapıdadır ki halıya ve kilime bile gerek yoktur" (Göllü, 2018, 66). Şevket'de mana ise bîgâne yani alışılmamış olmalıdır. Ona göre, mananın güzelliklerini meydana çıkarmak için derin düşünmek şarttır (Milani, 1960-61, s. 50'den aktaran Göllü, 2018, 67).

Sâib ve Şevket lafız ve mana arasında bir bağ kurarlar. Milâni, bu bağı şöyle açıklar:

> "1) Lafız manaya nisbeten o kadar ince olmalı ki mana tamamen görülebilsin ve lafız da mananın hiçbir tarafını örtmeden göstersin. 2) Lafzın ince olması lazım geldiği gibi dar ve kısa da olmalıdır… 3) Lafız sadece dar ve kısa olmamalı, belki aynı zamanda mananın içinde kaybolmalıdır. 4) Bu ince, dar ve gizli lafız aynı zamanda mananın en uzak mefhumunu taşır ve bu suretle tamamen kaybolur" (Göllü, 2018, 66).

17. yüzyıldan başlayarak klasik Türk şiirinde Şevket tesiri görülmeye başlamıştır. Şevket Türk şairler tarafından büyük bir ilgi görmüştür. Şairler bu dönemde kendi edebiyat büyüklerinin yanında "Fars edebiyatından Urfî Şirazî, Sâib-i Tebrîzî, Kelîm-i Kaşanî, Talib-i Amulî ve Şevket-i Buharî gibi şairleri örnek almışlar, eserlerinde bu etkiyi dile getirmişlerdir" (Başçetin, 2014, 14). Şairler üzerindeki bu etki "Nedîm ve Şeyh Gâlib üzerinde Şevket; Nâbî, Koca Râgıp Paşa ve bunların takipçilerinde Sâib tesiri şeklinde kendini göstermiştir" (Başçetin, 2014, 15). Şeyh Gâlib, mazmûn ve ince mana bakımından Şevket'den en çok etkilenen şairimizdir. Kendisine Şevket'i örnek almış, onu şiirlerinde sıkça anmış ve şiirlerine nazireler yazmıştır. Bundan dolayı Şeyh Gâlib "Şevket-i Rûm" olarak anılmıştır. Nâbî, Şevket-i Buhârî'yi şiirlerinde övmüş, ondan söz ve mana hırsızlığı yaparak ün kazananları eleştirmiştir. Koca Ragıb Paşa (ö. 1176/1763), Haşmet (ö. 1182/1768), Lebîb (ö. 1107/1695) ve Arpaeminizâde Samî (ö. 1146/1734)'de de Şevket etkileri görülmektedir (Başçetin, 2014, 17-18). Türk edebiyatında pek çok şairi etkisi altına alan Şevket, İran edebiyatında aynı başarıyı yakalayamamıştır.

Şevket, şiirlerinde sözü kısaltmak için uzun tamlamalar kullanmış ve bu yolla az kelime ile çok şey ifade etmiştir. Şiirlerinde "hikmet" temasını işlemek için veciz söz ve deyişlere yer vermiştir. Şiirlerinde konu olarak sıkıntı, bunalım ve ıstırabı sıkça kullanmıştır. İlk dizeye örnek teşkil edecek ikinci bir dize ile beyit oluşturmuştur. Öte yandan şiirlerinde başka bir farklılık olarak detay sayılabilecek doğa unsurları yer almakta ve farklı duyuları birbiri yerine kullanmak suretiyle "çoklu duyulama" tekniği sıkça geçmektedir (Başçetin, 2014, 11-12).

Bilinen tek eseri olan Dîvân'ın Türkiye kütüphanelerinde oldukça fazla nüsha, şerh ve tercümesinin olması onun Türkiye'de sevildiğini göstermektedir. Ali Milanî,

eserin İran kütüphanelerinde sadece bir adet nüshası olduğunu belirtse de bu bilgi doğru olmayıp İran Kütüphanelerinde ona yakın nüshası bulunmaktadır (Göllü, 2018, 64).

Şevket'in şiirinde dünya ilgilerinden bağımsızlık ve gönül kırgınlığı temaları ön plana çıkmaktadır. Şiirlerinde yer alan terkipler güçlü hayaller, yeni manalar ve imajlarla yüklüdür. Şiirlerinde ince hayallere dayanan teşbih ve istiareleri fazla kullanmıştır. Bu tarzı nedeniyle onun bazı beyitlerinde ne anlattığını anlamak zorlaşmıştır. İlk bakışta manasız gelebilen beyitler ince hayaller ve manalar açısından incelendiğinde anlam kazanmaktadır (Şentürk- Kartal, 2014, 421-422).

Şevket, Okumuş (2008, 123)'un yaptığı ekol ayrımında ise ifratçı şairler yani ikinci gruptaki kendilerine "hayâlbend" denen şairler grubundadır. Yukarıdaki araştırmacıların Şevket'in üslûbuna dair söyledikleri ifadelere ek olarak burda eserleriyle Hint üslûbunu yok olmaya götüren şair olarak eleştirilmektedir.

3. FARSÇA TERKİPLER VE ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMALAR

3.1. Farsça Terkipler

Terkip veya izâfet Türkçede tamlamalara karşılık gelir. Divan Edebiyatı'nda tamlamalara kimi belâgatçılar terkîb, kimisi de izâfet terimini kullanmışlardır (Keskin, Mermer, 2016, 217). İzafet, özel bir anlamla bir ismin başka bir isme/sıfata tamamlanmasıdır. İzâfetin tanımını şöyle açıklanmaktadır:

> "…aralarında mantıkî bir ilgi kurmak ve tamlananın anlamını tamamlamak için umumiyetle birincisinin sonundaki bir kesre (i sesi) vasıtasıyla birbirine bağlanan en az iki ismin veya bir isimle bir sıfatın, zamirin ya da bir isimle isim yerinde kullanılan sıfat, zarf, masdar, etken ortaç veya edilgen ortacın oluşturduğu bir terkiptir" (Şahinoğlu, 1997, 88).

"Klasik Türk şiirinde Farsça terkipler, iki veya ikiden çok Farsça veya Arapça kelime arasında mantıklı veya alışılmışın dışında bir ilgi kurmak ve tamlananın anlamını tamamlamak için birinci kelimenin sonuna izâfet kesresi getirilerek oluşturulur" (Belli, 2017, 22). Farsça terkiplerde ilk kelimeye muzâf (tamlanan), ikincisine muzâfun ileyh (tamlayan) denmektedir. Terkiplerin arasındaki bağ, izâfet kesresidir. İzâfet kesresi yerine göre izâfet yâ'sı, ya da izâfet hemzesi olarak da isimlendirilmektedir (Şahinoğlu, 1997, 88). Farsça terkipler okunurken tamlanana "-ı, -i" getirilir. Muzâf (tamlanan) vokal durumunda olan "he" (-a, -e) ya da "ye" (-î) ile bitiyorsa izâfet kesresini göstermek için bu harfler üzerine bir hemze koyulur. Koyulan bu hemze "hemze-i izâfet" olarak adlandırılmaktadır. Muzâf, "â" sesi veren "elif" ve vokal durumdaki "û" sesi veren "vav" ile bitiyorsa izâfet kesresini göstermek için bir "ye" getirilir ve bu ye'ye "yây-ı izâfet" denilmektedir. Muzâfın sonundaki "he" ve "ye" harflerinin konsonant durumunda olması halinde izâfet hemzesi ve izâfet ye'si getirilmez; izâfet kesresi bir değişikliğe uğramadan kullanılır (Timurtaş, 2011, 260).

Farsçada terkipler, muzâf ile muzâfun ileyhin arasında izâfet kesresi ile oluşturulan "izâfet terkipleri" ve "mücanip terkipler" olarak iki şekilde oluşturulmaktadır (Belli, 2017, 21). Mücanip terkip, "yan yana bulunan fakat izâfet

kesresiyle birbirine bağlanmayan, terkibin asıl ve ikinci unsuru isim olan bir terkip" (Şahinoğlu, 1997, 430) türüdür. Farsçada terkipler, dil bilgisinde sarf (şekil bilgisi) ve nahiv (söz dizimi) başlıkları altında incelenmektedir. Farsçada sarf başlığı altında ele alınan terkipler, terkibi oluşturan kelimenin kökeni ile ilgili bir tasnif yapılarak, isim ve sıfat terkipleri başlıkları altında incelenirken, nahiv başlığı altında ise Farsça terkipler, diziliş ve kelimelerin birbirlerine bağlanışı yönüyle, iki unsurlu izâfet terkipleri, iki unsurlu mücanip terkipler ve zincirleme terkipler başlıkları altında incelenmektedir (Belli, 2017, 21).

3.1.1. Terkîb-i İzâfî (İsim Tamlaması)

Terkîb-i izâfî, birinci unsur (muzâf) isim veya isim soylu bir kelime olurken ve ikinci unsurun da isim olduğu ve iki kelime arasında gramatikal ve anlamsal bir bağın kurulduğu terkip türüdür (Belli, 2017, 22). Farsça isim tamlamaları (terkîb-i izâfî) Arapçada olduğu gibi Türkçedekinin aksine yapılır. Muzâf (tamlanan) önce, muzâfün ileyh (tamlayan) sonra gelir (Timurtaş, 2011, 259). "Muzâf ve muzâfün ileyh olan kelimelerin Farsça olması şart değildir. Birinden biri Arapça olabildiği gibi, ikisi de Arapça olabilir" (Timurtaş, 2011, 260).

3.1.2. Terkîb-i Tavsîfî (Sıfat Tamlaması)

Sıfatlar, isimlerin hâl ve keyfiyetini bildiren, onları belirten ve niteleyen sözcüklerdir. Farsça'da sıfatlar vasıflandırdıkları isimden sonra gelmektedir. Farsça'da sıfatlar tek başına olduğu zaman herhangi bir değişikliğe ve çekime uğramazlar. Osmanlı Türkçesinde Farsça belirtme (taʿyin) sıfatları sık kullanılmazken niteleme (tavsîf) sıfatları çokça kullanılmıştır. Farsça'da nitelenen bir isim ve bu ismi niteleyen sıfatın biraraya gelmesiyle sıfat tamlamaları meydana gelmektedir. "Bir sıfatın mevsûfu ile oluşturduğu tamlama, yani mevsûfun sıfatına izâfeti bu tamlamaları oluşturur" (Şahinoğlu, 1997, 89). Meydana gelen bu sıfat tamlamaları **"**terkîb-i tavsîfî" ya da "terkib-i vasfî" olarak adlandırılmaktadır. Terkîb-i tavsîfîler, terkîb-i izâfîlerle aynı yapıda olmakla birlikte, ilk unsur isim, ikinci unsur ise sıfattır. Terkîb-i izâfî gibi terkîb-i tavsîfîde de isimle sıfat arasında izâfet kesresi koyulmaktadır. (Belli, 2017, 24). "Nitelenen, belirtilen isme "mevsûf" (vasıflanmış), mevsûf ile sıfatı birbirine bağlayan kesreye "kesre-i tavsîfiyye" veya kesre-i vasfiyye denmektedir" (Timurtaş, 2011, 266). Bu tamlamalara isim tamlamalarından farksız olduğu ve tamlayan tamlananın vasıf ve sıfatını gösterdiği için izâfet-i vasfiyye de denmektedir. Farsça sıfat tamlamalarında mevsûf ve sıfat Farsça ve Arapça olabileceği gibi biri Farsça

diğeri Arapça olabilir. Mevsûf ve sıfat Farsça sözcüklerden oluştuğunda çokluk bakımından uyum aranmaz; çünkü Türkçede de olduğu gibi Farsça tamlamalarda sıfatlar daima teklik halinde bulunurlar. Mevsûf ve sıfat Arapça ise bunlar arasında nicelik ve nitelik bakımından uygunluk aranır (Timurtaş, 2011, 266-267).

İsim tamlamasında olduğu gibi sıfat tamlamalarında da ilk sözcük "-a,-e" sesi veren hâ-i resmiyye ve vokal olan "-i" sesi veren ye ile bitiyorsa, kesre hemze ile gösterilir. İlk sözcük "-â" sesi veren ve vokal olan "-û" sesi veren vav ile bitiyorsa kesre ye ile belirtilir. Sıfat tamlamalarında nitelenen ismin birden çok sıfatı olabilir. Bu durumda bu sıfatlar birbirine tamlama kesresi ya da bazı durumlarda aralarına atıf vâv'ı (-u,-ü) getirilerek bağlanır.

3.1.3. Tetâbu'-ı İzâfet (Zincirleme İsim Tamlaması)

İsim tamlamaları ikiden fazla kelimeden meydana gelebilir. İkiden fazla kelimenin terkibiyle oluşturulan sözcük gruplarına tetâbuʿ-ı izâfet (zincirleme isim tamlaması) denmektedir. Tamlayıcı öğe olan isim, izâfet kesresi ile tamlanana bağlandığında iki öğeli bir izâfet terkibi meydana gelir. Zincirleme isim tamlaması türü ile ilgili bir görüş ise şöyledir:

> "Bir isim tamlamasının başka bir isimle oluşturduğu ikinci bir isim tamlamasıdır. Böylece tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de isim tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar gramerlerimizde ve terim sözlüklerinde bu türlü tamlamalar zincirleme isim tamlaması diye adlandırılmış ise de bunlar aslında tamlama kalıbındaki bir kelime grubunun, bir birleşik ismin başka bir isim veya isim tamlamasına tamlayan görevi ile bağlanmış olmasından meydana gelir" (Korkmaz, 2009, 275).

Zincirleme isim tamlaması belirtili ve belirtisiz isim tamlamaları gibi belli başlı isim tamlaması türü değildir. Eşyaların ve şahısların çok çeşitli özelliklerini göstermek için bu iki unsurlu tamlamalar her zaman yeterli gelmeyebilir. Zincirleme isim tamlamaları ile "belirleyen kelimelere ilavede bulunmak ve bu yoldan şeylerin belirleme derecelerini daha da arttırmak mümkündür. Belirleyenlerin sayısı ne kadar çok olursa, belirlenen kelime daha belirgin, daha açık ve daha berrak hale gelir; anlam bakımından netleşir" (Şahinoğlu, 1997, 459). Zincirleme tamlamalarda "terkibin tamlanan kısmı giderek artar. İlk olarak bir tamlayan ve bir tamlanandan oluşan terkip daha sonra yeni bir tamlayanın eklenmesiyle genişler ve tamlanan öge daha önce tek bir kelimeden oluşurken iki kelimeden daha sonra üç kelimeden oluşur" (Belli, 2017, 27). Farsça zincirleme terkipler sıfat ve isim terkipleri olarak iki grupta incelenmektedir. Bu tamlamalar Türkçeye çevrilirken sondan başa doğru

çevrilmelidir. Bunu yaparken tamlama öğelerinin birbirlerine olan anlam ilgilerine dikkat edilmelidir.

Farsça zincirleme terkipler sıfat ve isim tamlamaları olmak üzere iki grup şeklinde ele alınmaktadır. Farsça zincirleme isim tamlamaları Duman (1987, 28-31)'ın hazırlamış olduğu çalışmada; "birinci unsuru tamlama olanlar, ikinci unsuru tamlama olanlar, ikinci unsuru isim tamlaması olanlar, ikinci unsuru sıfat tamlaması olanlar, ikinci unsuru Arapça bir ibâre veya tamlama olanlar" şeklinde sınıflandırılmıştır. Farsça zincirleme sıfat terkiplerinin sınıflandırılması ise şöyledir:

> "Birinci unsuru tamlama olanlar, ikinci unsuru tamlama olanlar, üçüncü kelimesi sıfat tamlaması hâlinde bulunan ilk unsuru niteleyen sıfat tamlamaları, sıfat olan ikinci ve üçüncü kelimelerin ilk kelimeyi ayrı ayrı nitelediği sıfat tamlamaları, unsurlarından biri Arapça tamlama olanlar, niteleyen unsuru lafzi izafet olanlar" (Duman, 1987, 32-34).

Belâgat ilminde, zincirleme terkipler, sözü uzatması sebebiyle bir fesâhat hatası olarak düşünülmektedir. "Eskiden Türkçe kaidesiyle yapılan izâfetlerde iki, Farsça izâfetlerde ise üç dereceye kadar câiz, bunlardan ziyâdesi fazla görülmektedir" (Kürkçüoğlu, 1973, 172). Timurtaş (2011, 264) da üçten fazla sözcükten meydana gelen terkiplerin güzel sayılmadığını fakat özellikle nazımda çok sayıda kurulmuş terkiplere tesadüf edildiğini belirtir. "Zincirleme terkipler, sözü uzatması sebebiyle bir fesâhat hatası olarak görülse de klasik Türk şiiri için Farsça zincirleme terkipler bir fesâhat hatası olmayıp şiirlerde oldukça fazla kullanılmış ve söze sanat ve ahenk katmaktadır" (Belli, 2017, 26).

3.2. İzâfet Çeşitleri / Yapılarına Göre Tamlamalar

Özel bir anlam oluşturmak üzere bir ismin başka bir isme bağlanması, bunlar arasında bir ilgi ve münasebet kurulması ve bir ismin diğerini tamamlaması olan izâfet; Farsça'da çeşitli anlamlar ifade etmektedir (Timurtaş, 2011, 262).

3.2.1. İzâfet-i Mülkiyye (İzâfet-i lâmiyye)

Türkçedeki birinci tür isim tamlamasının yani belirtili isim tamlamasının karşılığıdır. İyelik, nisbet ve ihtisas anlamlarını ifade eder. Genellikle şuurlu varlıklara delâlet eden özel isimler ve bu isimlerin yerini tutan hükmî şahıslar arasında meydana gelir ve ismin "-nin" halini belirtir (Şahinoğlu, 1997, 92). "Farsça terkiplerde tamlanan (muzâf) ve tamlayan (muzâfun ileyh) arasında sahiplik ilgisi var ve bu ilgi hak sahibi olabilecek bir canlının herhangi bir varlığa sahipliğini kapsıyor ise bu kelime grupları

sahiplik (mülkiyet) terkipleri olarak sınıflandırılmalıdır" (Belli, 2017, 53-54). Farsça gramer kitaplarında sahiplik terkipleri, "izâfet-i mülkiyye" ve "izâfet-i lâmiyye" olarak adlandırılmaktadır.

Ne nakş-ı bü'l-ʿaceb giryânıyuz ey Nâ'ilî bilse
Olur ġarḳ-âb-ı ḫaclet **dîde-i Yaʿkûb** şerminden (Nâ'ilî G277/5)

Muḫtârum olsa **semt-i Fużûlî** naẓar ḳılan
Cûy-ı ṭabîʿatim Şaṭ u Ceyḥûn ḫayâl eder (Nâ'ilî K1/12)

3.2.2. İzâfet-i Beyâniyye

Açıklayıcı tamlama demektir**.** Türkçedeki ikinci (tamlayan eksiz) ve üçüncü tür (tamlayan da tamlanan da eksiz) isim tamlamalarına karşılık gelmektedir. "Tamlayan; tamlananın cins veya türünü, neden yapıldığını bildiriyorsa, o çeşit isim tamlamalara verilen addır" (Keskin-Mermer, 2016, 112). Açıklama terkiplerini, özgüllük terkiplerinden ayıran nokta özgülük terkiplerinde tamlayan ve tamlanan arasında sahiplik anlamının (belirtililik), açıklama terkiplerinde ise sahiplik anlamının olmaması (belirtisizlik) vardır. (Belli, 2017, 58).

Meze **ḫûn-ı ciger** mey eşk-i çeşmüm ney fiġân-ı dil
Bu şeb meşrebce bir tertîb-i bezm-i ʿişret olmışdur (Fehîm G78 / 5)

İrdi hengâmı safâ **fasl-ı bahâr** oldı yine
Vakt-i gül mevsim-i feryâd-ı hezâr oldı yine (Neşâtî G105 /1)

3.2.3. İzâfet-i İstiâriyye

Müşebbehin, müşebbehün bihe ait bir tamlama şeklinde olduğu isim tamlaması türüdür. Bu tamlama türü müşebbehün bihe ait ve lazım olan bir şeyin ismini benzeyene izâfe etmekten ibarettir (Şahinoğlu, 1997, 94). Klasik Türk şiirinde Sebk-i Hindî üslûbunun yayılmasıyla birlikte istiâre kullanımı da artmıştır:

> "Anlamın tamamını yalnızca bir beyitte, hatta bir mısrada toplayabilmek için sözü uzatan lafzî sanatlardan uzak durmuşlardır; fakat teşbih, istiare, telmih ve kinaye gibi sözü kısaltma özelliği bulunan sanatları fazla kullanmışlardır. Lafzî sanatların az kullanılması, şiirde söz ahenginin azalmasına, sözün kısalması ise kelimeler üzerindeki anlam yükünün ağırlaşmasına ve ibhamın, yani kapalılığın oluşmasına neden olmuştur" (Mum, 2007, 388-89).

Bu tür tamlamaları oluştururken klasik üslûp şairleri, istiârede benzetme yönünün açık veya kapalı oluşuna göre mübtezile veya âmiyye denen istiâre türünü kullanmışlardır. Sebk-i Hindî şairleri, garîbe ya da hâsiyye denen istiâre türünü kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu gruptaki bir istiârede benzetme yönü herkes tarafından anlaşılabilecek derecede açık olursa mübtezile/âmiyye, belli bir kültür ile bilgi seviyesine sahip kişilerce anlaşılabilecek derecedeyse garîbe/hâsiyye adı verilir (Külekçi, 1999, 56).

Olmış hilâle perde gûyâ ki **pençe-i mihr**

Destin ḥayâdan itmiş dilber niḳâb-ı ebrû (Neşâtî G98 / 5)

Rūşen mi olur Fehîm cān-ı nevmîd

Ruḫ-beste **küsūf-ı yeʿs** ile mihr-i ümîd (Fehîm R. 14 / 1)

3.2.4. İzâfet-i Teşbîhiyye

Müşebbehin, müşebbbehün bihle veya müşebbehün bihin müşebbehle doğrudan doğruya meydana getirdiği tamlama çeşididir. "Benzeyenin benzetilene veya benzetilenin benzeyene bağlanması ile oluşan isim tamlamasına teşbîhe dayalı tamlamalardır" (Keskin-Mermer, 2016, 112). İzâfet-i teşbîhiyyede benzetme iki somut varlık arasında yapıldığında terkiplerin benzetme yönünü anlamak kolay olacaktır. Bu tür iki somut varlığın birbirine benzetilmesi yoluyla oluşan terkiplerin anlaşılmasında bir sorun yaşanmazken benzetilen ve benzeyenden biri soyut olan benzetme terkiplerine anlam vermek güçleşmektedir. Özellikle ikinci tür benzetme terkiplerinin yer aldığı şiirler, anlam bakımından daha kapalı olan şiirleri içermektedir. Klasik Türk şiirinde daha çok Sebk-i Hindî üslûbuyla şiir yazan şairlerin bu tür benzetmeli terkiplere yer verdiği açıkça görülmektedir (Belli, 2017, 68).

Mihr ü mâh olsaydı **ebr-i ḳahruña** maẓhar eger

Dehre göstermezdi yüz tâ ṣubḥ-ı maḥşer rûz u şeb (Fehîm K1 / 33)

Fürûzân etdi eyvân-ı ḥamelde **şemʿ-i ḫûrşîdi**

Ṭoġup burc-ı şerefde kevkeb-i bihrûz-ı sulṭânî (Nâ'ilî G386 / 3)

3.2.5. İzâfet-i İtibâriyye:

İçinde istiâre anlamı bulunmakla beraber tamlanan ve tamlayan arasındaki ilginin itibârî olduğu tamlama çeşididir. Bu tamlama çeşidinde tamlanan varlığı

yalnızca mütekellim tarafından itibar görüp kabul edilmektedir. İtibârî isim tamlamalarında muşahhas ve mücerred mefhumlar uzak ve yakın münasebetler dikkate alınarak birbirlerine izâfe edilmektedir. İtibârî isim tamlamaları, Sebk-i Hindî şairleri tarafından sıkça kullanılmıştır. Nâ'ilî ve Şeyh Gâlib'in şiirlerinde bu türün güzel örneklerine sıkça rastlanmaktadır (Timurtaş, 2011, 263). Dilde alışılmamış bağdaştırma olarak adlandırılan yapılar da çoğunlukla itibârî terkiplerden oluşmaktadır.

Rûşen mi olur Fehîm cân-ı nevmîd
Ruḫ-beste küsūf-ı yeʿs ile **mihr-i ümîd** (Fehîm R. 14 / 1)

Çeşmüñ **mey-i işveyle** mestâne değül mi yâ
Ḳasd-ı nigeh-i mestüñ hep câne degül mi yâ (Neşâtî G5 /1)

3.2.6. İzâfet-i Tahsîsiyye

Türkçe, Farsça ve Arapça terkiplerde hak sahibi olabilecek bir canlının sahip olduğu mülkiyetleri dile getirirken kullanılan terkipler, sahiplik terkiplerini meydana getirmektedir. "Eşya üzerinde hak sahibi olamayan varlıkların kendine özgü sahipliklerini anlatırken kullanılan terkipler ise özgülük (ihtisas) terkipleri olarak gruplandırılmıştır" (Belli, 2017, 55). Farsçada özgülük (ihtisas) terkipleri ise "izâfet-i tahsîsiyye" olarak geçmektedir. Bu terkipler "İhtisas bildiren tamlama olup şuurlu varlıklara delalet eden özel isimlerle onların yerini tutan hükmî şahıslar dışında kalan isimler arasında meydana getirilen terkiplerdir" (Şahinoğlu, 1997, 92). Özgülük (ihtisas) terkipleri, "bir nesnenin başka bir nesneyle veya şuursuz bir canlıyla ilgisi olduğunu, ona mahsus olduğunu" (Belli, 2017, 56) bildiren terkiplerdir.

Özgülük, ihtisas anlamı olan Farsça terkipler, Türkçeye aktarılırken belirtili isim tamlaması şeklinde yazıldığında özgülük, ihtisas anlamı korunmaktadır (Belli, 2017, 55-56). Terkipler meydana getirilirken gerçekte var olan özgülükler, sahiplikler ifade edilebildiği gibi özellikle edebî metinlerde gerçekte olmayıp hayalde var olan özgülükler, sahiplikler de anlatılabilmektedir. Nazif Şahinoğlu (1997, 93), hayali konu alan bu terkiplerin en önemli özelliğinin mütekellimce itibar görüp bu şekilde iki kelime arasında bir ihtisasının kabul edildiği terkipler olduğunu belirtir ve bu terkiplerin bazı gramer kitaplarında "izâfet-i itibâriyye" olarak isimlendirildiği ve bu terkiplerin "izafet-i tahsîsiyye"nin bir türü olduğu şu ifadelerle dile getirilir:

> "Bazı gramer kitaplarında izâfet-i i'tibâriyye başlığı altında bir tamlama çeşidi daha vardır ki o da tamlananın varlığı sırf mütekellimce itibar görüp kabul edilen tamlamadır ve bu, gerçekte tahsisi bildiren tamlamanın bir türüdür. Aklın kulağı, gözün penceresi, kalemin atı, mektubun meydanı gibi. İzâfet-i i'tibâriyye denilen tamlama, gerçekte ihtisas ve özellikle istiare türü tamlamalardan farklı değildir. Bu nedenledir ki bazı dilciler, tamlamaları sınıflandırırken "tahsisiyye" ve "i'tibâriyye" diye bir ayrıma yer vermezler. "Tahsisiyyeyi" "mülkiyye"; "i'tibâriyye"yi de "istiâriyye" içinde incelerler" (Belli, 2017, 57-58).

Klasik Türk şiiri gelişimi içinde geleneksel çizgiden önemli bir farklılığı ifade eden Sebk-i Hindî, özünde şiirin mana ve muhtevasındaki içindeki yeni bir anlatım ve bu anlatımda şiire yeni manalar vermeye dayalı değişiklikleri kapsar. Böylece, anlatımda büyük oranda mecâzı esas alan bu şiirde teşbîh ve istiâre, üslubun temelini oluşturan unsurlardandır (Babacan, 2010, 757). Sebk-i Hindî şairlerinin şiire getirdiği önemli bir yenilik, daha derin, daha renkli ya da daha girift anlamları sağlayan teşbîh ve istiâre türlerine şiirlerinde daha sık yer vermeleridir. Bu sebeple teşbîhte benzetme yönünün özellikleri açısından, "sâde" ve "âmiyâne" teşbîhler yerine, "tahayyülî" ve "temsîlî" olanları çokça kullanmışlardır. Teşbîh unsurlarının bulunup bulunmamasına göreyse, "mufassal" ya da "mücmel" teşbîhler yerine, anlamı daha kısa yoldan ama daha etkili aktaran "beliğ" teşbîhleri daha fazla kullanmışlardır (Babacan, 2010, 771). Hint üslûbu ile yazan şairler, alışılmamış bağdaştırma konusunda da bir anlatım tarzı olarak bu tür tamlamaları şiirlerinde sıklıkla kullanmışlardır. Bu tamlamaların önemli bir özellliği de çoğu kez teşhis sanatı ile yapılmasıdır. Bu da bu üslûpla yazılan şiirleri hem daha soyut ve hayalî kılmış hem de teşhis edilmiş varlık ve kavramlarla doldurmuştur (Babacan, 2010, 769).

Klasik üslûpta şiir yazan şairler genellikle açık anlamlı terkipler kullanmıştır. Fehîm, Nâ'ilî ve Neşâtî gibi Sebk-i Hindî üslûbunun etkisinde şiirlerini yazan şairlerin kullandıkları terkipler ise anlam olarak genellikle kapalıdır. Hangi üslûbu seçerse seçsin her şairin şiirinde anlamı açık ve kapalı terkiplere rastlandığı, ancak şairlerin üslûbuna göre bu terkiplerin kullanım yoğunluğunun değiştiği görülmektedir (Belli, 2017, 84). Klasik Türk şiirinde anlam kapalılığı, Sebk-i Hindî ile birlikte artmıştır. Şairlerin yeni mazmunlar ve yeni hayaller yaratma konusunda aşırıya kaçmaları, alışılmamış ve zihinden uzak birtakım teşbih ve istiârelerin şiire girmesine ve Sebk-i Hindî şiirinin başlangıçta sahip olduğu sadelik ve kolay anlaşılırlık özelliklerinden gitgide uzaklaşarak zamanla ibhâma, yani kapalılığa düşmesine yol açmıştır. Sebk-i Hindî şairleri anlamı tek bir mısraya sıkıştırmaya çalışmışlar, bu sebeple ister istemez az sözle çok şey ifade etmek zorunda kalmış; bunun için de uzun isim ve sıfat

tamlamalarından, sözü kısaltan teşbih, istiâre ve telmih gibi sanatlardan fazla yararlanmışlardır. Fakat sözün kısalması, kelimelerin taşıdığı anlam yükünün artmasına, beyitlerin kolay kolay anlaşılmamasına ve şiirde ibhâmın oluşmasına neden olmuştur (Mum, 2007, 386-89). 17. yüzyılda Sebk-i Hindî'nin etkisinde kalan Fehîm, Nâ'ilî ve Neşâtî'de yeni mazmun arayışları artmış olup, bu arayış terkiplere de yansımıştır.

3.3. Alışılmamış Bağdaştırmalar

3.3.1. Bağdaştırma

Dildeki göstergeler tek başlarına kullanılmazlar, tamlamalar ve birleşimler yoluyla düşünce ve duyguları açıklarlar. Bir sözcüğün anlamı bağlamsal ve işlevsel olarak içinde yer aldığı metnin veya bağlamın tümüyle ortaya çıkmaktadır. Her kelime şiirin diğer kelimelerine anlam kazandıracak şekilde yerini bulmuştur. "Şiirde kelimeler ne hak ettiklerinden daha az ne de hak ettiklerinden çok yer işgal ederler" (Eliot, 198 ,19). "Dilde kavramlar birden fazla kelimenin bir araya gelerek kurduğu birleşimlerle anlatılır. Bu birleşimler kimi zaman tamlamadır, kimi zaman kelime grubudur, kimi zaman da bir cümledir" (Yıldırım, 2005, 27).

Sözcüğün anlamını kazanması belirli bir bağlamda yan yana geldiği diğer öğelerle bağdaşık olması ve bu bağlamda dil dizgesine uygun olarak mantıklı bir anlama sahip olmasıdır.

> "Doğan Aksan dilin anlamlı cümleler ve ifadeler oluşturabilmesi için öncelikle birbirini tamlayan/tamamlayan bağdaştırmalar oluşturması gerektiğini söyler. Yani bunlar, sarı kalem, mavi ev, düzgün tahta, ikinci cadde birer sıfat tamlaması olabileceği gibi; bizim ev, sizin okul, onların köy örneklerindeki gibi zamir tamlaması veya kalemin ucu okuyucunun anlayışının ufku, tahta köprü, örneklerinde olduğu gibi ad tamlamaları da olabilir. Kısacası bunlar birer ikili bağdaştırmalardır. Bağdaştırmalar bazen yanına kalmamak, etekleri zil çalmak örneklerinde olduğu gibi birbirinden ayrılamaz parçalardan oluşmuş deyim halindedir. Bazen de bütün unsurlarıyla tam olan bir cümledir" (Babacan, 2012, 245).

Aksan (2006, 83)'a göre "İşte, deyim gibi söz varlığı içindeki öğeleri ve tümce ya da sözceleri anlamlı kabul edilebilir birimler halinde bir araya getirme" "bağdaştırmaları" meydana getirir.

3.3.2. Alışılmış ve Alışılmamış Bağdaştırma

Temel ve göndergesel anlamları arasında tam bir uyum ve mantık olan bağdaştırmalar "alışılmış bağdaştırmalar" olarak adlandırılabilir (Babacan, 2012, 245). Yani alışılmış bağdaştırmalar yaygın olarak kullanılan, yadırganmayan herkesin

bildiği bağdaştırmalardır. Alışılmış bağdaştırmalar da anlamsal ayırıcılar ve anlamsal belirleyiciler açısından birbirleriyle uyum halindedirler. Dinleyici ve okuyucu tarafından kolayca algılanabilirler.

Bazen şairler bu anlamlı birimlerin dışında mantığa aykırı yeni birleştirmeler ortaya çıkarmışlardır. Ortaya çıkan bu kavramlar ise "alışılmamış bağdaştırmaları" oluşturur. Alışılmamış bağdaştırma, dildeki genel kullanıma aykırı olan ve birleşmelerinde mantıksal ayrılıklar bulunan bağdaştırmalardır. Alışılmamış bağdaştırmaların anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcıları arasında uyum yoktur.

> ''Biz Türkiye Türkçesinde körpe patlıcan, körpe salatalık, körpe fidan tamlamalarını kurabildiğimiz halde, bu nedenle körpe masa, körpe matematik, körpe merdiven gibi tamlamalar oluşturamayız. Çünkü körpe ancak bitkiler, yeni bitmiş bitkiler için kullanılan bir sıfattır'' (Aksan, 2006, 84).

Alışılmamış bağdaştırmalar, şiir dilinin en yaygın özelliklerden biri, normal dil kullanımlarının dışına çıkan, okuyucu üzerinde iz bırakan sanatsal yapılardır. Bu birleştirmeler sözdizimine uygun olmasına rağmen bazılarının kelime ve kelime gruplarının anlamsal özellikleri ve ayırıcılarının uyuşmaz, ilk duyulduğunda toplumun bu ögeler arasındaki ilişkiyi tanımamasından kaynaklı yadırganır. "Kedi peyniri yedi" cümlesini "peynir kediyi yedi'' olarak değiştirdiğimizde söz dizimi olarak Türkçenin kurallarına uygundur fakat anlam olarak bir anda okuyucu ve dinleyicilerde farklı bir etki yaratır.

3.3.3. Alışılmamış Bağdaştırma ve Somutlaştırma

Babacan (2012, 246) alışılmamış bağdaştırmaları "ad aktarmalarıyla özellikle somutlayıcı ad aktarmalarıyla işlevsel olarak aynı gören bir düşünce"nin varlığından söz eder:

> "Buna göre düşünsel ve duygusal içerikli olan kavrayımsal (zihnî) varlıklara, somut varlıklarla ilgili özelliklerin yakıştırılmasıdır. Düşünce, inanç, umut gibi düşünsel kavramları 'karanlık düşünce', 'kör inanç', 'köksüz umut'; dostluk huy gibi duygusal kavramları da 'sıcak dostluk, 'yumuşak huy', gibi nitelemelerle somutlaştırırız. Somutlaştırma daha çok eğretileme ve benzetme oluşumlarıyla gerçekleştirilir" (Babacan, 2012, 246).

Ad aktarmalarında içinde Yunanca "sünekdokhe'' adı verilen bir aktarma türü bulunmaktadır. Bu kavram bir bütünün, onun bir parçasıyla anlatılması ya da bir parçanın yerine bütünden söz edilmesi demektir. Divan şiirinde bu kavram mecâz-ı mürsel ile aynı söz olayıdır. Bu olayda aktarma, aralarında benzerlik ilişkisi bulunmayan nesneler arasında gerçekleşir (Aksan, 2021, 147). Mecâz-ı mürselde

sözcükler kendi anlamlarında kullanılmayıp ilgili bulunan başka bir anlamda kullanılmış olur.

Bisât-ı meclisi tayy itdi sâkî-i devrân

İrişmedin elimüz sâgar-ı murâda dahı (Neşâtî G125 / 3)

Bu beyitte ‘’sâgar-ı murad’’ tamlaması “murat kadehi” anlamına gelmektedir. Tamlamada kadeh sözüyle kadehin içindeki içki kastedilmektedir. Beyitte soyut bir kavram olan murat, somut bir kavram olan kadehe benzetilmiştir.

“Benzetme” ise “bir nesnenin varlığını, niteliğini daha güçlü daha etkili biçimde anlatmak üzere bir başka nesneden daha belirgin niteliği olan bir varlıktan yararlanma eğilimidir” (Aksan, 2006, 111). Şairler özgün bir anlatıma ulaşmak için benzetmelerden sıklıkla yararlanmışlardır. Özgün benzetmeler kullanarak okuyucunun zihninde tasarım ve imgelerin oluşmasını sağlamaktadır. Anlambilim incelemelerinde benzetmeler eğretileme ya da deyim aktarması (Yun. metaphora) adı verilen söz sanatının ilk evresi, aşaması olarak (Aksan, 2021, 121) kabul edilmektedir. Aksan deyim aktarmalarının türlerini açık eğretileme ve insan ile ilgili unsurların doğadaki nesnelere aktarılması olduğunu söyledikten sonra deyim aktarmalarının bir başka türüne somutlaştırma adını verdiğini söyler. “Bu tür aktarmalarda genel olarak soyut kavramların daha canlı ve somut bir biçimde aktarılması söz konusudur” (Aksan, 2021, 139).

Somutlaştırmalar ve alışılmamış bağdaştırmalar arasındaki ilişki için şu açıklamayı yapar:

> “Somutlaştırmanın bir türü olarak düşünülebilecek olan ve dilde alışılmamış bağdaştırmalara yol açan bir anlatım yolu da soyut kavramların daha canlı, daha somut anlatılabilmesi için onların somut nesnelerle bağdaştırılarak tamlamalar oluşturulmasıdır’’(Aksan, 2021, 141).

Neşâtî’nin

Geldi ol dem ki yine cān ile istikbale

Murg-ı dil eyleye gülzār-ı bedenden pervāz (Neşâtî K14 / 21)

beytinde “murg-ı dil” tamlamasında gönül kuşa benzetilerek somutlaştırılmış, gönle uçma, oradan oraya konma, birden havalanıp gitme gibi özellikler verilmiştir. Gönül kuşu gibi bir tamlamada, temelde, deyim aktarmalarının dayandığı benzetme yine

etkili olmakta gönlün kuşla birleştirilmesiyle kuşun özelliklerinin ona aktarılması sağlanmakta, değişik tasarımlar ve duygu değerinin de belirmesine yol açılmaktadır (Aksan, 2021, 142).

Alışılmamış bağdaştırma ve somutlaştırma çoğu araştırmacı tarafından özdeşleştirilmiştir. Çünkü bu iki kavram iç içe geçmiş gibidir ve birçok ortak noktaya sahiptir. Babacan bu iki kavramın birbirinden ayırımını şöyle ifade eder:

> "Ancak aralarında ince bir ayrım yapmak mümkündür. 'Somutlaştırmalar çoğu kez ad aktarmaları özellikle de somutlayıcı ad aktarmalarıyla yapılırken', alışılmamış bağdaştırmalar genelde birbiri arasında anlaşılması güç bir ilişki olan iki zıt veya ilgisiz kavramın bir araya getirilmesi teşkil edilir" (Babacan, 2012, 247).

Şener Demirel alışılmamış bağdaştırmaların ad aktarımı özellikle somutlayıcı ad aktarımı ile aynı özellikleri taşıdığını söylemektedir. Alışılmamış bağdaştırmalara "somutlayıcı ad aktarımı"da denebileceğini ifade eder. Ayrıca bu bağdaştırmaların bir nevi "imge ya da çağrışım" olarak da belirtilebileceği üstünde durur:

> "İmge, 'bir varlık bir nesne ya da bir düşünü çağrıştıran varlık ya da nesneye' denir. Yunus Emre'deki ömür kuşları ve Fuzûlî'deki dert kuşları tamlamalarını meydana getiren ömür ve dert gibi soyut kelimelerle, kuş somut kelimesi bir araya getirilerek söz konusu kelimelerden daha zengin ve alışılmadık bir çağrışım oluşturulmuştur" (Demirel, 2005, 44).

Demirel'e göre alışılmamış bağdaştırma soyut kavramların somut unsurlarla bir araya getirilmesidir.

3.3.4. Tezat veya Paradoksal İmaj olarak Alışılmamış Bağdaştırma

Babacan (2012, 372)'a göre tezatın bir edebî sanat olarak en genel anlamı "aralarında bir ilgiden dolayı, birbirine aykırı iki manayı bir ifadede toplama''olarak söylenebilir.

Paradoksal imaj ise "Aralarında karşıtlık ilişkisi bulunan farklı kavramların aynı tamlamada veya aynı ifadede bir araya getirilerek yeni fakat çelişkili bir kavrama ulaşmak" (Mum, 2005, 130) olarak tanımlanabilir. Yani bir beyitte zıt anlamlı kelimelerin yer alması paradoksal imaj oluşturmak için yeterli değildir.

Paradoksal imajlar "*birleşik tezat"* olarak da adlandırılmıştır. Bu kavram, Batı retoriğinde "*Oksimoron*" olarak yer almaktadır. Alışılmamış bağdaştırmalar konusunda verilen pek çok örnek bu tür *birleşik tezat* ya da *paradokslara* birer örnek teşkil etmektedir (Babacan, 2012, 373). Paradoksal imajların da alışılmamış bağdaştırma olarak değerlendirilirler. Nâ'ilî'nin kullandığı "*pîr-i nâ-bâliğ*" (olgunluğa erişmemiş yaşlı) tamlaması paradoksal imaj için güzel bir örnektir:

Ne denlü saklasan ey köhne pîr-i nâ-bâliğ
Tecemmülün yine mîrâs-ı hâra değmez mi (Nâ'ilî G368 /5)

Burada yaş ile olgunluk arasındaki doğru orantıya ters düşen bir durum söz konusudur. İnsanların yaşlandıkça daha olgun davranışlar sergilemesi beklenir. "Pîr-i nâ-bâliğ" ifadesinden kasıt, mürekkeb istiâre yoluyla dünyadır ve dünya ne kadar yaşlansa, insanları heva ve hevese sevk etme bakımından olgunlaşmamaktadır" (Babacan, 2012, 373).

Ahker-i âb-veş (su ile örtünmüş ateş) ve *siyâh-ı nûr* (Siyah nur) tamlamaları da paradoksal imaj örneğidir. Şairin bu ifadeleri kullanması etkileyiciliği arttırmaktadır (Babacan,373-374).

3.3.5. Hiss-âmîzî Olarak Alışılmamış Bağdaştırma

Sebk-i Hindî şairlerinde somutlaştırmaların alışılmamış bağdaştırmalarla birleşerek oluşturduğu özel bir tür vardır (Babacan, 2012, 257). Bu tür kullanımlar için İranlı bilim adamı Dr. Kedkenî "hiss-âmîz" terimini kullanmıştır. Cafer Mum, bu tabirin Türkçede *çoklu duyulama* (Mum, 2006, 134-135) olarak adlandırılabileceğini ifade ederken İsrafil Babacan (2012, 257), *"duyumlar arası geçiş"* olarak adlandırmıştır. Çoklu duyulama "iki farklı duyu ile iki ayrı sözcüğün (aynı tamlamada) arka arkaya gelmesi, iki duyunun birbirine karışmasını veya birbirinin yerini almasını anlatan ifadeler" (Mum, 2006, 136) şeklinde tarif edilmektedir.

"*Kıyâfe-i bâ-nemek*" (Tuzlu, tatlı kâfiye) veya "*suhan-ı şîrîn*" (tatlı söz) tamlamalarında ilk örnekte görme duyusuyla ilgili olan bir şey tat alma duyusuna; ikinci örnekte işitme duyusu ile ilgili olan bir şey tat alma duyusuna atfedilmiştir (Mum, 2006, 136). Sebk-i Hindî şairlerinde de çoklu duyulama örnekleri görülmektedir.

Zûr-ı bâzûy-ı nigâhuñ dest-burd-ı ʿişvedür
Çâk-rîz-i ceyb ü dâmân-ı taḥammüldür bana (Nâʾilî G6/4)

Ḳoma pür-ʿuḳde-i ḫˇâhiş ser-i mūyuñla bizi
Âşinâ ḳıl nigeh-i nâdire-gūyuñla bizi (Nâʾilî M4 / Msd. / 4)

Nâ'ilî'nin kullanmış olduğu "*nigeh-i nâdire-gû*" (Nükte söyleyen bakış) ve "*zûr-ı bâzû-yı nigeh*" (bakış pazusunun kuvveti) tabirleriyle "önce konuşma melekesine ait

bir özelliği göze, sonra da kol kuvvetine ait bir niteliği göze atfetmiştir" (Babacan, 2012, 258).

3.3.6. Sebk-i Hindî ve Alışılmamış Bağdaştırmalar

Sebk-i Hindi üslûbunda "alışılmamış bağdaştırmalar yaratıcı, yeni tasarıları yansıtan bir ifade aracı olarak karşımıza çıkar. Zira geleneğin çizdiği sınırlar içinde, 'bikr-i mana'ya ulaşabilmek, nispeten yeni ve özgün olabilmek her daim ulaşılması beklenen bir hedef durumundadır" (Karaduman, 2020, 293).

Klasik Türk şiirinde şairlerin yüzyıllar boyunca eserlerini meydana getirirken ortak şiir malzemelerini kullanmaları ortaya çıkan eserlerin pek çok yönden birbirine benzemesi sonucunu doğurmuştur. Bu benzerliklerden kurtulup kendi üslûbuyla ön plana çıkmak isteyen şairler ise şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmalar kullanmak gibi çeşitli yollara başvurmuşlardır.

> "Böylesine yerleşmiş ve kalıplaşmış imkânlarla sınırlandırılmış bir şiir geleneğinde ön plana çıkmak isteyen şair, elinde olan malzemeyi en uygun şekilde kullanmak, farklı mazmunlar yaratmak ve bilinen benzetme unsurlarını alışılmadık bağdaştırmalarla okurlarına sunmak durumundadır. Böyle bir kullanım, bilinen şiir malzemesinden özgün ve farklı kullanımlar elde etme hususunda etkili olacaktır. Aksi takdirde klasik şiire yöneltilen en büyük eleştirilerden olan 'kendini tekrar etme' ve 'şiirlerin aynı özellikte olması' iddialarındam kurtulmak mümkün olmayacaktır" (Kuzu, 2011, 91).

"Bikr-i mana'ya" ulaşmak isteyen şairler şiirdeki estetik yapıyı kurmak adına zengin imgeler, çeşitli söz oyunları ve günlük dil kullanımının dışına çıkan sözcük gruplarıyla yoğun bir anlatım sağlamışlardır. "Özellikle dil öğelerinin yeni bağdaştırmalar ve birleştirmeler yoluyla dizelere dökülmesi şairlerin özgün ve güçlü anlatımlarında oldukça önemli bir yere sahiptir" (Karaduman, 2020, 292). Alışılmamış bağdaştırmalar şairlerin şiir dünyasındaki zenginliğin bir göstergesidir.

Alışılmamış bağdaştırmalar, Sebk-i Hindî üslûbunda hem söz hem de anlamla ilişkili olan bir kavramdır. "Alışılmış bağdaştırmaların söz ile ilgisi Sebk-i Hindî'de sözün incelmesi az sözle çok şeyin ifade edilmesi gibi özelliklerle açıklanabilir" (Demirel, 2005, 50). Sebk-i Hindî üslûbunda anlam söze göre üstün tutulmuş ve anlamın ince, zarif ve girift olmasına dikkat edilmiştir. Anlamın incelmesiyle söz de incelmiştir çünkü söz anlamın önüne geçmemesi istenmektedir. Şairler bunu zengin hayal gücü ve imgelerle sağlamışlardır. "Birbiriyle ilgisi olmayan kelimeler, bunlar bazen zıt anlamlı da olabilir, bir araya getirilerek, anlamı ancak şairin bilebileceği bir niteliğe sokmuştur" (Demirel, 2005, 50). Anlamın incelmesi için muhayyile imge ve çağrışımlara başvuran Sebk-i Hindî şairleri "özellikle zincirleme tamlamalarla

alabildiğine soyut ve alabildiğine derin, kapalı ve girift bir anlam kurgusuna başvurmuşlardır" (Demirel, 2005, 50).

> "Olağan iletişim biçiminde dilin anlamsal mantığına uygun gelen cümleler ve yapılar kurmak gerekir. Ancak şiir dili normal kullanımın dışına çıkarak, alışılmamış bağdaştırmalar kurarak kendi dil biçimini oluşturur" (Türkoğlu, 2013, 674).

Alışılmamış bağdaştırmalar şiirsel bir metinde şiirselliği sağlayan önemli öğelerdir. Şiirde bu bağdaştırmaları kullanmak şiir dilini daha güçlü ve estetik hâle getirir (Türkoğlu, 2013, 674).

3.3.7. Alışılmamış Bağdaştırmalar ve İzâfet-i İtibâriyye

Sebk-i Hindî üslûbu ile birlikte klasik edebiyatta kullanılan tamlamalarda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin başında "izâfet-i teşbîhiyyeden" izâfet-i istiâriyye kullanımına geçiş gelmektedir. Benzeyenin benzetilene ait bir hususla tamlanması şeklinde olan isim tamlamalarına izâfet-i istiâriyye adı verilir. Pençe-i ecel tamlamasını ele alacak olursak ecel önce vahşi bir hayvana benzetilmiş, daha sonra onun bir organı olan pençe ecele bağlanmıştır (Timurtaş, 2011, 263). İzâfet-i istiâriyyede benzeyenle benzetilen arasındaki anlam ilişkisini kavramak izâfet-i teşbîhiyyeye göre daha zordur. Bu nedenle Sebk-i Hindî üslûbunda daha çok tercih edilmiştir. Çavuşoğlu bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> "Hind üslûbu ile Farsça tamlamaların, hatta belâgat açısından kusur sayılan zincirleme tamlamaların hücumu başladı. Ve dil görülmemiş biçimde birdenbire ağırlaştı. Osmanlı Türkçesinde izâfet-i beyâniyye, izâfet-i teşbihiye, izâfet-i istiâriyye gibi adlarla anılan bu sıfat tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasındaki benzetme unsurlarının akıl ve adet bakımından mümkün olanları klâsik dönemde de vardı. Fakat nadir olarak görüleni izâfet-i itibâriyye idi. İstiâreli tamlamalarda tamlayanla tamlanan arasındaki benzerlik bağlantısı şaire göre bir bağlantı, onun varsayımına dayanan bir ilgi ise o tür tamlamaya izâfet-i itibâriyye denilir. Bu durumda biri soyut diğeri somut iki kavramın veya kavramların arasındaki uzak veya yakın ilgilerle tamlamalar oluşturulur. Böylesine bir ilgi kurma ise çok defa mübalağaya dayanıyordu. Kısaca belirtmek gerekirse Hind üslûbunu aralarında akıl ve âdet yönünden ilgi bulunmayan hatta biri somut diğeri soyut iki varlığı varsayımlarla oluşturulan ilgilerle birbirine bağlamak, benzetmek suretiyle anlamlar oluşturmaktı diye tanımlamak mümkündür" (Çavuşoğlu, 1986, 15).

Çavuşoğlu'nun yapmış olduğu Hint üslûbu tanımı ile çalışmanın konusu olan alışılmamış bağdaştırmaların tanımı arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. İzâfet-i itibâriyye tanımı ise şöyledir:

> "…içinde yine istiâre manası mevcut olmakla beraber tamlanan ve tamlayan arasındaki münasebetin itibarî olduğu tamlamalar da vardır. Bunlara izâfet-i itibâriyye denmektedir. Pây-ı endîşe (düşünce ayağı) derîçe-i çeşm, (göz penceresi), der-i ümîd (ümit kapısı), râh-ı necât (kurtuluş yolu), ahter-i saʿâdet (saadet yıldızı), perde-i ismet (namus perdesi), mîzân-i adâlet (adalet terazisi), sefine-i belâgat (beelâgat gemisi), gûş-ı hûş (akıl kulağı), çeşm-i irfân (irfan gözü) gibi" (Timurtaş, 2011, 263).

İzâfet-i itibâriyyede tamlanan ile tamlayan arasındaki ilgi itibârî olup bu itibârîlik söyleyen ve yazanlar tarafından ortaya konmaktadır ve kavramlar uzak ve yakın münasebetler göz önünde tutularak birbirlerine bağlanabilmektedir (Timurtaş, 2011, 263). Sebk-i Hindî üslûbunda izâfet-i istiâriyyenin özel bir biçimi olan ve özellikle soyut ve somut kavramları biraraya getiren izâfet-i itibâriyye sıklıkla kullanılmıştır. Klasik şiirde tabi ki bu tür tamlamalar ilk defa bu üslûpla beraber ortaya çıkmamıştır; fakat bu üslûpla yazan şairler tarafından öylesine sık ve güçlü bir biçimde kullanılmıştır ki genişletilmiş tamlamalarla birlikte üslûbun öne çıkan özelliklerinden biri haline gelmiştir (Babacan, 2012, 226-227). "Bu itibârî isim tamlamaları, Sebk-i Hindî denilen ve bizim edebiyatımızda Nâʾilî ve Şeyh Gâlib'te güzel örnekleri görülen bir edebî ifade tarzının başlıca unsurlarındandır" (Timurtaş, 2011, 263). Çalışmamınzda alışılmamış bağdaştırma olarak adlandırılan yapılar aslında izâfet-i itibâriyye tanımıyla birebir uyuşmakta ve isim tamlamalarına güzel örnekler teşkil etmektedir.

Sebk-i Hindî üslûbunun etkisiyle yeni ve söylenmemiş bir anlam arayışında olan şairlerimiz şiir dilinde değişiklikler yapmışlardır. Bu değişiklikler şöyle ifade edilmektedir:

> "Estetik kurallar aynı kalınca divan şairinin önünde alışılmış dili yeni üslûba göre biçimlendirmek, yeni kavramlar oluştıurmak veya 16. yüzyıldan önce yapıldığı gibi üslubun geldiği dilden Farsçadan hazır kavramlar ithal etmek gibi iki seçenek vardı. … Neticede kolay yolu seçtiler; Sâib, Urfî, Tâlîb, Figânî örneği Hind üslûbu şairlerinin hazırladıkları dili aktardılar."

Babacan (2012, 231), Çavuşoğlunun söylediklerini genişleterek Sebk-i Hindî üslûbunda kullanılan orijinal yapı ve terkipleri "Tamamen şairlerimizce ibdâ ve icat edildiği düşünülen tabirler, nadir kelime kullanımıyla oluşan orijinal tabirler, Fars şiirinden hazır alınan ifadeler, Türkçeden Farsçaya geçen Farsçalaşmış ifadeler" olmak üzere dört grupta inceler. Alışılmamış bağdaştırmaları bu gruplamalarda özellikle şairlerimizce ibdâ ve icât edilen tabirler arasında sayabiliriz. Tabi diğer üç gruptaki ifadelerin bir araya gelmesiyle de alışılmamış bağdaştırma örnekleri oluşturulmaktadır.

Klasik Türk edebiyatında alışılmamış bağdaştırmalar Yûnus Emre'den başlayarak her dönemdeki şairlerin şiirlerinde kullandığı bir kavramdır. 17. yüzyılda Sebk-i Hindî üslûbunun klasik edebiyatta etkili olmaya başlamasıyla birlikte şiirde alışılmamış bağdaştırmaların kullanımında artış olmuştur.

4. FEHÎM-İ KADÎM, NÂİLÎ-İ KADÎM ve NEŞÂTÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİKLERİ VE ŞİİRLERİNDEKİ SEBK-İ HİNDÎ ETKİSİ

4.1. Fehîm-i Kadîm'in Edebî Kişiliği ve Şiirlerindeki Sebk-i Hindî Etkisi

Hint üslûbu şairleri içinde şiirlerinden en çok bahsedilen şairlerden biri Fehîm-i Kadîm[1] olmuştur. Şiirlerinde Sebk-i Hindî'nin hemen hemen bütün özelliklerine ustaca yer vermiştir. Şairin şiirlerinde gerek şekil gerekse muhteva bakımından birçok yenilik yer almaktadır. Sadelik, mahallilik ile terkipli ve kolay anlaşılmayan bir dili aynı anda tercih eden şairin bu tutumunda Sebk-i Hindî'nin etkisi vardır (Aydın-Bilkan, 2007, 146). Fehîm, somutlaştırma, alışılmamış bağdaştırma, yeni-orijinal kelime ve terkipler, şiir dilinde sapmalar, konuşma diline ait söyleyişler, genişletilmiş tamlamalar ile birleşik yapılar gibi dil ve lafız özelliklerine şiirlerinde fazlaca yer vermiştir. Mana ve muhteva konularından ise teşbih, istiâre, ince hayal ve yeni mazmunlar, tezat ve paradoks, mübalağa, aşırı hayalcilik, ben dili, tasavvuf ve imajlar şairin şiirlerinde belirgin özelliklerdir (Babacan, 2012, 477).

[1] 17. yüzyılın ilk yarısında yaşamış bir şair olan Fehîm-i Kadîm'in asıl adı Mustafa, mahlası ise Fehîmdir. "Sadece bir mecmuada tespit edilen bir kayda göre "Fehîm, başlangıçta Dakîkî mahlasıyla şiirler söylemiş ve bu mahlasla bir divan teşkil etmiş ancak daha sonra bu divanı yakarak Fehîm mahlasıyla şiirler yazmıştır" (Undu, 2007, 3). Aynı mahlası kullanan Süleyman Fehîm Efendi ile karıştırılmaması için Fehîm-i Kadîm olarak adlandırılmıştır. Kaynaklarda ailesi ile ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Babasının muhtemelen Arap olduğu ve unculuk ya da kurabiyecilik mesleğini yaptığı bilinmektedir. Babasının mesleğinden dolayı "Uncuzâde" lakabıyla tanınmaktadır (Ersin, 2010, 17). Doğum tarihi kaynaklarda kesin bir bilgi olarak verilmemekle birlikte; "Dîvân'ında yer alan ve kimi tarihi olayların (4. Murad' a yönelik kaside, *Örfî Dîvânı*'nı istinsah ettiğine dair düşürdüğü tarih vb.) ardından söylenmiş şiirlerden hareketle, ihtiyat kaydıyla, doğum tarihi 1037/1627 kabul edilmektedir" (Undu, 2007, 3). Eğitim seviyesi ile ilgili elimizde yeterli bilgi olmamasına karşılık ailesinin Arap asıllı olduğu düşünülmesinden dolayı Arapçayı çok iyi bildiği söylenebilir. Kur'an'dan ayetler iktibas etmesi, Arapçadaki maharetini göstermektedir. Farsçayı da iyi bildiği daha on yaşlarında Örfî Dîvânı'nı istinsah edişinden ve bu dille şiirler söylemesinden açıktır. (Üzgör, 19991, 4). Eserlerinden medrese tahsili görmediği anlaşılmaktadır. Fehîm'in hayatı çeşitli talihsizliklerle geçmiştir. Bir süre kâtiplik yapmıştır. Kudüs, Mekke, Medine ve Edirne'de bulunmuş, 1644 yılında Mısır'a gitmiştir (Undu, 2007, 4). Fehîm, "Bosnalı Mezâkî Süleyman Efendi'nin teşvikiyle, büyük bir ihtimalle 1644 yılında Mısır'a vali tayin edilen Eyüp Paşa'nın maiyetine katılır" (Şentürk-Kartal, 2014, 440). Mısır'da yaklaşık üç yıl kalmıştır. Fehîm bir süre sonra Mısır'dan sıkılmaya ve İstanbul'a olan özlemini dile getirmeye başlamıştır. Zamanla gurbet acısı daha da derinleşen Fehîm kendini içkiye vermiştir. İçki müptelalığı onun Eyüp Paşa'nın gözünden düşmesine sebep olmuştur. Eyüp Paşa ile arası bozulan Fehîm, kendini affettirmek ve yeniden valinin iltifat ve ihsanlarına nail olabilmek için af dileyici şiirler yazmış fakat Eyüp Paşa işe arasını düzeltememiştir. Mısır Kalesi Dizdarı Mehmet Ağa'ya yol giderlerinin karşılanması için bir kaside yazmış ve böylece İstanbul'a doğru yola çıkan kafileye katılmıştır. Ancak İstanbul'a ulaşma arzusuna kavuşamadan sıtma veya muhtemelen veba sebebiyle, Müstakimzâde'nin verdiği "vefât-ı şâir" terkibinin gösterdiği 1057 (1647) yılında Konya'nın Ilgın kazasında vefat etmiştir.

"Klasik Türk edebiyatında çok önemli bir üslûp olarak kabul edilen Sebk-i Hindî anlayışını temsil eden Fehîm, gerek çağdaşları gerekse daha sonraki yıllarda bu üslûbu devam ettiren Nâ'ilî-i Kadîm ve Şeyh Gâlib gibi şairler üzerinde etkili olmuştur" (Aydın-Bilkan, 2007, 147). Evliya Çelebi (1094/1682) Fehîm'i "şuʿarâ maʿbeyninde müstesnadur. Gûyâ zamânınun Örfi'si ve Sâib'idür. Figâniyesinde ve naʿt-ı şerîfine zamânımuz şu'arâları nazîre idememişlerdür" (Üzgör, 1991, 14) ifadeleriyle övmektedir. Rıza tezkiresinde Fehîm için "Bu asrı ferhûnde-likâda tâze-gû olup şuʿara-yı zü'l-iʿtibârun şöhret-şiarındandur. Kilk-i nâdire-perdâz-ı suhan-âfetîni evc-i bâlâ-yı mazmûn u maʿâniye karîn ü tarz-ı eş'ar-ı dil-pezîri semend-i tab'-ı şu'arâya zemîndür" ifadeleri kullanılmıştır. Mucîb Mustafa Efendi'nin eserinde "Bu asrun tâze şâ'ir-i belâgat-şiʿarlarından olup nazîri nâdir zât imiş, El- hâletü hâzihî divân-ı belâgat unvânı ehl-i irfân meyânında meşhûr olmagla", Safâyî'de ise "…belâgat-ı unvân ile meşhûr-ı cihân olan şâ'ir-i mâhir müsellemü'l-etvâr olup gâyet pür-fen bir şâ'ir-i nâzük-suhândur." sözleriyle Fehîm'in sanatından bahsetmiştir (Üzgör, 1991, 14). Tezkirelerde şair için kullanılan bu ifadelerden "şairin meşhur şairler arasında yer aldığı, devrin Örfi'si ve Sâib'i olarak görüldüğü, şiirlerinde yeni bir söyleyiş tarzına yer verdiği, şair yaradılışına sahip olduğu, mazmun ve yeni manalar bulmakta becerikli olduğu, şiir belâgatını elinde bulunduran bir şair olduğu anlaşılmaktadır (Bayram, 2010, 29). Kocatürk (1964, 452) ise "Fuzûlî ile Nef'î birbirine karıştırılarak yüksek kudrete sahip bir sanatkâr tarafından işlenirse Fehîm'in şiiri meydana gelir" ifadesini kullanmıştır. Fehîm çok genç yaşta vefat etmesine rağmen tezkireciler ve edebiyat tarihçileri tarafından edebî yönden devrin büyük şairlerine benzetilmiştir.

Şiirde genel olarak kendi ruh dünyasını yansıtan Fehîm, "düşünce yerine muhayyileyi, dış dünyadan çok insanın heyecan ve kederini ana temalar olarak benimseyen Sebk-i Hindî'nin divan şiirindeki ilk büyük temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Undu, 2007, 5).

Fehîm kaynaklardan elde edilen bilgilere göre hoş sohbet, tok sözlü, değeri tam anlamıyla bilinmeyen ve bu durumdan muzdarip olan bir şairdir. Düzenli bir işe girmemiş ve bohem bir yaşayış tarzına sahip olmuştur. Şiirlerinde içki ile ilgili unsurları bolca kullanmış ve Dîvân dışındaki şiirlerinde müstehcenliği kullanmaktan kaçınmamıştır" (Üzgör, 1991, 10). Fehîm, Örfî-i Şîrâzî'nin tesirinde kalarak yetişmiştir. Onun üslûbundan çok etkilenmiş ve kendisini onunla mukayese etmiştir:

Misli yokdur Acem'de gerçi Fehîm
Rûm'un Örfi'ye nazîr benem (G 206 /16)

Fehîm de kendi şairlik kudretinin farkındadır ve bunu şiirlerinde "kalemi ejderha dili gibi kullanan bir şair, benzersiz söz söyleyen bir büyücü" ifadelerini kullanarak dile getirmiştir. Kendisini, her şairde olduğu gibi, devrindeki şairlere göre üstün görmektedir. Fehîm, kasidelerini yazarken bir beklenti içinde olmamıştır. Divan şairlerinin para ve mevki elde etmek için kaside yazdıkları görüşüne karşı çıkmış bu amaç için yazan şairleri ise eleştirmiştir:

Ben şâʿirem ammâ degülem pek cerrâr
Cerrâram u aġniyâyı itmem bîzâr (G 82/5)

Fehîm'in şiirlerinin hemen hepsinde lirik bir söyleyiş vardır. Vatandan ayrılış, gurbet, ıstırap, karamsarlık, talihten şikâyet şiirinin ortak temalarıdır:

Mâlik-i Yûsuf da olsan Mısr zindândur Fehîm
Gönlümüz müştâk-ı hüsn-i dilberân-ı Rûm olur (G 82/5)

Şair bu beyitiyle Mısır'dan hoşnutsuzluğunu belirtip vatan hasretini dile getirmektedir. Bu temalar için hayatının şiirine yansımasıdır diyebiliriz (Bayram, 2010, 20-22).

Fehîm-i Kadîm'de önemli bir üslûp özelliği de tasavvuf kullanımıdır. Şair tasavvufu bazen beşeri aşkı anlatmak için bir araç bazen de temsil ve sembollerle dolaylı bir şekilde işlemiştir. Istırap konusunu daha iyi işlemek isteyen Sebk-i Hindî şairleri tabii olarak şiirde tasavvuf temasına yoğun olarak eğilmişlerdir. Fehîm'in zorluklarla dolu hayatı ve seyahatlerinin de bir sonucu olarak şiire yansıyan ıstırap duygusu onun şiirlerinde Sebk-i Hindî'nin öne çıkan bir özelliğidir:

Figân kim câme-i ömrüm kabâ-yı hayret olmışdur
Girîbân-ı hayâtum çâk-i dest-i firkât olmışdur (G77 /1)

Beyitte ilk olarak sevgiliden ayrı kalmanın derin ıstırabı anlatılmaktadır. "Bu beyitin hayal sistemi göz önünde tutularak ve ömrün câme olarak tahayyül edilmesinden ve hayret ve firkat kelimelerinin yan yana kullanılmasından tasavvufa gidilir (Üzgör, 1991, 60).

Mana inceliği, hayallerin genişliği ve sözün kolay anlaşılır olmaktan uzaklaşması yönünü gerçekleştirmek için üçlü ve dörtlü terkiplerle dolu bir dil kullanmıştır:

Sirişte neşve-i hikmetle mâ vü ṭîn-i sebû
Mey-i dü-sâle Felâtun-ı Cem-nişîn-i sebû (G247 /1)

Fehîm bir yandan da kullandığı sade üslûp ve halktan kelime ve deyimlerle yaşadığı hayatı şiirine yansıtmıştır. Üzgör, Gibb'in "…pitoresk tasvirlerin veya günlük hayatın herhangi bir vakasını anlatan öyle mürettep gazeller yazdığı, bu konuda seleflerinden ileride olduğu… "sadelik açısından şairin gazellerde takip ettiği yol olarak isabetli bir tespit olarak değerlendirir" (Üzgör, 1991,18). Aşağıdaki beyitler sadeliğe ve deyim kullanımına güzel bir örnek oluşturmaktadır:

Fiġân idüp dimezüz kim ġamuñ nesin gördük
Ġam olmasa diridük ʿâlemüñ nesin gördük (G174 /1)

Ayaġı yer mi basar mâlik olsa âdem eğer
Bir esb-i rehber ü çâlâk ü deşt-peymâya (K 8/31)

Fehîm, Sebk-i Hindî'nin birçok özelliğine şiirlerinde başarıyla yer vermiş ve bu üslûbun Türk edebiyatındaki önde gelen temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Şiirlerinde Sebk-i Hindî'nin dil ve lafız özelliklerinin hemen hepsi göze çarpmaktadır.

Sebk-i Hindî'nin en önemli özelliklerinden biri ince hayaller yoluyla ma'nâ-yı bîgâneye ulaşmaktır. "Şairin bu beyitte gönlün kara dumanlı süpürgesiyle ayı nur tozundan temizlediğini söylemesi, hem gönül kederi gibi soyut bir duyguyu süpürge ile somutlaştırması, hem de gönülle ay arasında ilgi kurması ince bir hayal oluşturmuştur" (Babacan, 2012, 344).

Çârûbî-i töre-dûd-ı dilden
Ḳıldum mehi gerd-i nûrdan pâk (M1 Trc.b 5 / 2)

Şiirlerinde Sebk-i Hindî'nin önemli bir özelliği olan genişletilmiş tamlamalar ve birleşik yapılar yer almaktadır:

Tîr-i ḳażâya ey çarḫ itme nişâne sen de
Yitmez mi câna **zaḫm-ı tîr-i nigâh-ı dilber** (G50 / 4)

Fehîm de diğer Sebk-i Hindi şairleri gibi yeni ve söylenmemiş bir anlam yakalamaya çalışmıştır. Şiirlerinde bu yeni anlamları yakalamak için yeni yapı ve terkiplerden yararlanmıştır. Aşağıdaki beyitte şair yeni yapı ve terkipler kapsamında Farsça'dan alınan hazır bir kavram olan ''âguşte-be-hûn''u kullanmıştır:

Bu reşk ile itsek n'ola gül-ġoncayı lâle
Biz kim dil-i pür-dâġ ile **âguşte-be-ḫûnuz** (G121/4)

Fehîm Sebk-i Hindî bağlamında yeni anlamlar bulmak ve özgün bir üslûba sahip olmak için alışılmamış bağdaştırmalardan ve izâfet-i istiâriyyelerden sıkça yararlanmıştır. Aşağıdaki beyitte şair soyut bir kavram olan gam sözcüğünü somut bir kavram olan toza benzetmiştir:

Hemîşe ḫâk-i râhı tûtiyâ-yı çeşm-i Mıṣr olsun
Dil-i âyine-ṭabʿın **gerd-i ġamdan** ḥıfẓ ide Mevlâ (Kt.15 /14)

Bu üslûbun en önemli özelliklerinden biri daha önce kullanılmayan yeni mazmunların ortaya çıkmasıdır. Aşağıdaki beyitte "beyza-i dîde-i imkân" (imkân gözünün yumurtası) ile göz bebeği mazmunu oluşturulmuştur:

Feyż-i teʾs̱îr-i ḫayâl-i çeşm-i şûḫundan senüñ
Beyża-i dîde-i imkân beççe-i şâhbâz olur (G89 / 2)

Hint üslûbunda derin ve ince hayaller meydana getirmek için tezat sanatı sıklıkla kullanılmıştır. Fehîm "siyeh-şuʿâ" (kara ışık) ifadesinde tezatlığı yakalamıştır:

Gîsû-yı dilrübâ gibi oldı **siyeh-şuʿâ**
Sûz-ı duḫân-ı ejder-i ahumdan âfîtâb (G15 / 5)

Aşırı hayalcilik bu üslûpta mübalağa kullanımını arttırmıştır. Fehîm beyitte sıcaklığı anlatırken sıcaktan yıldızların bile eridiğini, ortaya çıkan gümüş kırıntılarının bir yerde toplanan civa damlası misali külçe hâlinde yığıldığını söylemektedir (Babacan, 2012, 386):

Ḳatre-i sîm-âb-veş bir yirde idüp ictimâʿ
Külçe oldu rîze-i sîm aḫterân olup müẕâb (K 5 /4)

Sebk-i Hindî'de şairlerin iç dünyaya yönelmeleri ve bireyselleşmeleri sonucu ortaya çıkan ben dilini kullanma Fehîm'de göze çarpan bir edebi üslûptur:

Şuʿle-i ṭabʿum żiyâ-baḫş-ı żamîr-i pâkdür
Nûr-ı ẕihnüm ḫâne-zâd-ı Pertev-i idrâkdür (G99/1)

Şiirde yenilik ve canlılık yakalamak için günlük tecrübelerden, tabiatdan, eşyadan ve halk hikmetinden faydalanma Fehîm'in şiirlerinde de yer almaktadır. Aşk şehitlerinin halini tasvir etmek isteyen Fehîm onları okun ucuna geçirilmiş kebaba benzetmektedir (Babacan, 2012, 405):

Murg-ı kebâb-veş idecek ḥaşrda
Tîrüñ ile rûḥ-ı şehîdân semâʿ (K3/8)

Fehîm, erken yaşta vefat ettiği için tam anlamıyla şiir alanındaki kabiliyetini geliştirme fırsatı bulamamıştır. Ancak kaynaklarda, "Nâ'ilî, Neşâtî, Tıflî (ö. 1070/1660), Fasîh (ö.1111/1699), Sürûrî (ö. 969/1562), Nâbî, Cevrî (ö. 1065/1654), Nahifî (ö. 1151/1738), Şeyh Gâlib, Nevres-i Kadîm (ö. 1175/1762), Enderunlu Vâsıf (ö. 1239/1824), Namık Kemâl (ö. 1305/1888) ve bütün Encümen-i Şuarâ şâirlerini içine alan oldukça geniş bir etki alanı vardır" (Undu, 2007, 19).

4.2. Nâ'ilî-i Kadîm'in Edebî Kişiliği ve Şiirlerindeki Sebk-i Hindî Etkisi

Klasik edebiyatta kendine ait bir üslûp geliştiren Nâ'ilî[2], Sebk-i Hindî akımının en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Nâ'ilî'nin şiirlerinde Sebk-i Hindî üslûbunun genel özelliklerinin hemen hemen hepsi yer almaktadır. "Şiirde anlam derinliği, geniş

[2] Nâʾilî'nin hayatı hakkında bilgiler kısıtlıdır. Nâ'ilî İstanbul'da doğmuştur ve asıl adı Mustafa'dır. 19. yüzyıl şairlerinden Manastırlı Nâilî'den ayrılması için Nâ'ilî-i Kadîm diye anılır. Doğum yılı belli olmamakla birlikte kasidelerinin incelenmesinden 1608-1611 yılları arasında doğmuş olduğu anlaşılmaktadır. Çelebi olarak anılmasından ve bir devlet dairesinde kâtip olarak çalışmasından medrese eğitimi görmediği sonucuna varılmıştır. Genç yaşında babasının da çalıştığı mâden kalemine memur olarak girmiş ve derece derece yükselerek kalemde baş halife olmuştur. Yaşadığı süre içinde tek geliri bu kalemdeki memuriyeti olmuştur. Nâ'ilî fakirlikle geçen bir ömür sürmüş ve bir kurtarıcı aramıştır. Bu kurtarıcıyı bulmak için padişah, sadrazam, vezir olmak üzere birçok devlet adamına kaside sunmuştur. Kısa bir süre Yusuf ve Defterdar Ahmet Paşaların himayesine girmiş ancak bu himaye uzun sürmemiştir. Hayatının sonlarında daha da kötü bir duruma düşmüş, Sadrâzâm Fazıl Ahmed Paşa tarafından İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır (İpekten, 2018, 13-15). Ömrünün son zamanlarını İstanbul'dan ayrı geçirmek zorunda kalan ve bağışlanmak için çok uğraşan Nâilî buradayken Padişah IV. Mehmet'e, Veziriazam Fâzıl Ahmet Paşa'ya kasideler yazmıştır. Kethüda İbrahim Efendi aracılığıyla sadrazama bir kaside daha sunan Nâʾilî sonunda isteğine kavuşmuş ve İstanbul'a dönmüştür. Nâ'ilî kaynaklara göre 55-60 yaşlarında iken 1606 (1077) yılında vefat etmiştir.

hayaller, mübalağalı söyleyişler, yabancı kelimelere yer verme alışkanlığı Na'îli'nin şiirinin temel hususiyetlerindendir" (Aydın-Bilkan, 2007, 148). Şairin anlam derinliğine önem vermesiyle şiirde muhayyile ön plana çıkmıştır. Hayallerini soyut ve somut kavramlar üzerine kuran Na'ilî bu kavramları birleştirerek orijinal, renkli ve ince hayaller elde etmiştir. Somut unsurlarla soyut unsurları ustalıkla birleştirmesi şairin şiir dilinde yeni ve orijinal manalara yer vermesine imkân sağlamıştır (Aydın-Bilkan, 2007, 148-50). Sebk-i Hindî'nin özellikle mana ile ilgili hususlarını derinlikle işleyen Nâ'ilî manada garipliği zarurî görür. Çünkü ona göre manada gariplik olmazsa "lafız âşinâ" düşmez." (Babacan, 2012, 471). Sebk-i Hindî şairlerinin şiirlerinde ferdî duygulara yönelmesinin bir sonucu olarak şair özellikle kasidelerinde "ben" dilini fazlaca kullanmıştır. Şiirlerinde Sebk-i Hindî'nin mana ve muhteva özelliklerine başarıyla yer veren şair, dil ve lafız özelliklerini kullanma da ise daha geri planda kalmıştır. Babacan bu konu hakkında yaptığı incelemelerden hareketle şunları söylemiştir:

> "Bizim yaptığımız incelemeye göre dil ve lafız özelliklerinde vasat olan Nâ'ilî, bu özelliklerden manayı etkileyen, somutlaştırma, alışılmamış bağdaştırmalar, yeni orijinal kelime ve terkipler, şiir dilinde sapmalar, eşadlı ve çok anlamlı öğeler ve tensîkü's-sıfat gibi konularda nispeten daha iyidir. Mana ve muhtevaya ait hemen hemen bütün özellikleri başarıyla kullanan şair, teşbih ve istiâre mekânizmasındaki farklılıklar, ince hayaller ve yeni mazmunlar, hayal atlaması, tezat, paradoks, mübalağa ve aşırı hayalcilik, ben dili, günlük tecrübeler, tabiat ve halk hikmetinden faydalanma ve önemli kavramlar ile imajlar konulrında özellikle başarılıdır" (Babacan, 2012, 478).

Nâ'ilî'nin şiiri, "hayal unsurlarına ağırlık veren, karmaşık ve girift hayaller kullanan, zihinden uzak birtakım teşbih, istiâre ve mazmunlarla anlamda kapalılığa yol açan Şevket-i Buhârî ve Bîdil-i Dihlevî gibi bazı Fars şairlerinin tarzlarıyla benzerlik göstermektedir" (Mum, 2007, 381). Kaynaklar Nâ'ilî'nin şiirinin yeni ve orijinal anlamlar içerdiği, üslûbunun kendine has olduğu düşüncesinde hemfikirdir. Rıza Tezkiresinde şair için kullanılan "Zümre-i tâze-gûyân-ı bülegâ-yı ehl-i irfândandur. Muhterî ve vâsıl-ı netîce-i asl-ı ferʿdür (Erdağı, 2002, 95-96) ifadelerinden irfan sahibi, beliğ ve yeni sözler sarf eden ihtira sahibi bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Tezkiresini 1660/61 yılında henüz şair hayattayken yazan Güftî, Nâ'ilî'nin şiirinin eski şiire karşı taze bir şiir olduğunu vahy derecesinde mucize gösterdiğini söyleyerek, devrinde bir yenilik olarak karşılandığını ortaya koymuştur (İpekten, 2018, 62). 1720 yılında tezkiresini tamamlayan Safâyî Efendi, Nâ'ilî'nin kalem külüngü ile açtığı söz vadisinin kendine has olduğunu ve hiçbir Ferhat'ın onun söz söyleme kudretinin külüngüne daha önce el atamadığını belirtir (Şenödeyici, 2015, 10). Nev'îzâde

Atâî'nin *Hadâ'ikü'hadâ'ik fi tekmileti'ş-Şakâ'ik* adlı eserini 1724 yılına kadar zeyl eden Şeyhi "begâyet nâzük eş'arı dil-nişîn ve rengîn güftârı vardur" (İpekten, 2018, 63) sözleriyle Nâ'ilî'nin şiirini incelik, zarafet, zengin ve renkli hayaller yönünden vurgulamıştır.

Nâʾilî 17. yüzyılın gazel ustalarındandır. Şiirde yeni bir çığır açtığı söylenmektedir. Aslında bütün 17. yüzyıl şairleri yeni bir şiir anlayışı içindedirler. Şiirleriyle ünlü kazanan Nâ'ilî, devlet memurluklarında istediği makamlara gelememiştir. Bu durum onu felekten şikâyet etmeye ve karamsarlığa itmiştir:

Dil-i bîmâruma âb istese cellâd-ı felek
ʿArż eder kâse-i Çînî ile zehr-i ḳattâl (K12 /60)

Kişiliğinin oluşumunda Nef'î önemli ölçüde etkili olmuştur. Güftî, Nâ'ilî'deki bu Nef'î etkisini şu sözlerle dile getirmiştir: "Nükte-şagird-i Nef'î-yi merhum" (Kutluk, 1963, 293). Kutluk (1963,294), iki şairi karşılaştırmış ve Nef'i'nin üslûbunun görkemli, eşşiz bir ahenge sahip ve oldukça doğal olduğunu söylerken Nâ'ilî'nin üslûbunun zayıf ve zorlama olduğunu ve onun bir Nef'î taklitçisi olduğunu belirtmiştir.

Sebk-i Hindî, 17. yüzyıl şairlerinin birçoğunu etkisi altına alan bir üslûptur ve Nâ'ilî'nin şiirinde bu akımın hemen hemen bütün özellikleri yer almaktadır. Bu üslûbun en önemli temsilcisi olmuştur. Hint üslûbunun en önemli özelliği olan anlamın söze göre ön planda tutulması, Nâ'ilî'nin şiirinde de görülmektedir. Şairin iç içe geçmiş, ince ve derin anlamlı beyitleri oldukça fazladır:

Cülûs edince hamel tahtgâhına hurşîd
Berât-ı işreti rindânın oldı hep tecdîd (G30 / 1)

Şair ilk bakışta kolayca anlaşılmayan bu beyitte ilkbaharın gelişini müjdelemiş ve ilkbaharın gelişiyle tabiatta olduğu gibi insan ruhunda bir uyanıklık, canlanma ve yenilenme meydana geldiğini ve rintlerin de ilkbaharın gelişiyle yeniden eğlence meclislerine başlayabileceklerini anlatmaktadır (İpekten, 2018, 72).

Şiirin konusu insanın iç dünyasına kaydırılınca, insan ruhunun ıstırapları şiire girmiştir. Nâ'ilî, ıstırabı yalnız Hint üslûbunun bir özelliği olduğu için yansıtmamıştır. Istırap şairin hayatında baskın olan bir ruh halidir. Nâ'ilî bu ruh halini şiirine başarılı bir şekilde yansıtmıştır:

Ben Hudâ-hˇân-ı be-vâdî-i ġam eller tâʾif
Rûy-ı cânânum olan Beyt-i Harâmumda benüm (K30 /2)

Hayallerin çok geniş ve sınırsız olarak kullanılması insan mantığını zorlamıştır. Her şey mübalağalı olarak düşünülmüş ve Hint üslûbunda bir edebî sanat olarak mübalağa çokça kullanılmıştır. Mübâlağa Nâ'ilî'nin şiirinde çokça kullanılmıştır:

Ey tâb-ı hüsnüñ âfet-i nîrûy-ı âfitâb
Haclet-pezîr-i reng-i ruhun rûy-ı âfitâb (G11/1)

Nâ'ilî, bu beyitte güzelliğinin parlaklığı güneş ışığının gücünü yok eden son derece mübalağalı bir sevgili tasviri yapmıştır.

Şiirin insanın iç dünyasına yönelmesi, hayalin ön plana çıkarak gerçeğin yerini alması eskiden beri kullanılan mazmunları yetersiz kılmış ve şairleri yeni mazmunlar bulmaya yönlendirmiştir:

Yem-i âteş-hurûş-ı dilde oldukça sükûn peydâ
Eder her dâg-ı hasret tende bir girdâb-ı hûn peydâ (G1 / 1)

Yem-i âteş-ẖurûş-ı dil, sükûn, dâğ, girdâb-ı hûn kelime tamlamaları, bir gülistan mazmunu oluşturmuştur. İpekten burdaki mazmunu şöyle açıklar:

> "Çiçekler topraktan hurûş hâlinde çıkarlar. Buna kimse engel olamaz. Girdâb-ı hûn ve âteş şekil ve renk bakımından gülü anlatır. Coşkun deniz halinde bir kırmızılık, gülleri açmış bir gülistandır. Dağ, gülün ortasındaki siyah tohumlardır. Yara anlamıyla kırmızı ve siyah olduğundan güle benzetilmiştir" (İpekten, 2018, 75).

Ayrıca "yem-i âteş-hurûş-ı dil'' terkibinde ateş ve deniz sözcüklerinin bir arada kullanımı Sebk-i Hindî'nin diğer bir önemli özeliği olan tezat kullanımını göstermektedir.

Aşkın tasavvufi anlamda ele alınışı da Nâ'ilî'nin şiirinde başlıca özelliktir. Hemen bütün şiirlerine konu olan aşk "ilahî aşk", sevgili "Tanrı"dır. Nâ'ilî'nin şiirini anlayabilmek için tasavvufun anlamını ve terimlerini bilmek ve beyitler üzerinde durup düşünmek gerekir. Tasavvufu şiirin bir amacı olarak görmemiştir. Hint üslûbunun da etkisiyle şiirlerinde tasavvufi aşkı işlemiştir. Tasavvufu şiirlerinde mutasavvıf bir şair olarak değil sanatsal açıdan kullanmıştır:

Hüsnün ki ola cilve-nümây-ı harem-i ḳuds
Ervâha düşer gulgule-i hayret-i dîdâr (G36 / 2)

Şair sevgilinin güzelliğini cilve gösteren kutsal bir yere benzetiyor. Onun güzelliğini görenler hayat cevherinin içine düşerler. Buradaki sevgili tasavvufî sevgilidir. Allah'ın yüzünü görenler hayat cevherine ulaşır.

Osmanlı sahası Sebk-i Hindî şiirinin önemli özelliklerinden ve eleştirilen yönlerinden biri olan konu yer yer Farsça ve Arapça ağırlıklı bir dil kullanımıdır. Nâʾilî'nin aşağıdaki beyiti ek fiiller hariç Farsça/Arapça unsurlarla örülmüştür (Babacan, 2012, 306):

Biz sâki-i hûn-ı ciğeriz gamze-i dilber
Peymâne-be-kef serhōş-ı dürd-ı efgenimizdir (G113 /4)

Şair genişletilmiş tamlama ve birleşik yapıları kullanarak kavramaları daha ayrıntılı anlatma yoluna gitmiştir:

Olmasa ḳuvvet-i bâzûy-ı neşâṭ-ı medḥüñ
Cünd-i ġam mülk-i dile çoḳdan ederdi şeb-ḫûn (K 17/6)

Nâʾilî yeni ve özgün anlamlar yakalamak için alışılmamış bağdaştırmalardan sıkça yararlanmıştır. Beyitte geçen *perde-i bî-reng-i ḫafâ* (gizliliğin renksiz perdesi) bir alışılmamış bağdaştırmadır. Hatta beyit arka planda tasavvuf ile işlenmiştir:

Eşkâl-i garîb etdi ʿıyân bâd-ı havâdis
Bir cünbiş ile perde-i bî-reng-i hafâdan (K13 /6)

Yeni manalar meydana getirmek ve kavramları daha iyi tasvir edebilmek için günlük tecrübelerden, tabiatdan, halk hikmetinden ve eşyadan yararlanmıştır. Nâ'ilî beyitte gönlünü çocuk tabiatlı sevgilinin elinde kırkikindi yağmurlarıyla delik deşik olmuş bir elmaya benzetmiştir. Bunu yaparken yaz ortasında olgunlaşmış meyvelere oldukça zarar veren kırkikindi yağmurlarını kullanmıştır (Babacan, 2018, 406):

Tenüm bâzîçe-gāh oldı kemân-ebrû cevânâna
Misâl-i sîb-i pür-zahm tutulmış tîr-i bârâna (G 352/1)

4.3. Neşâtî'nin Edebî Kişiliği ve Şiirlerindeki Sebk-i Hindî Etkisi

Neşâtî[3] birçok şaire hocalık yapmakla şöhret bulmuş, yüzü aşkın şair yetiştirdiği ifade edilmiştir. "Kaynaklarda Şehîdî (ö. 1082/1671), İbrahim Vehbî (ö. 1112/1701), Enîs Receb Dede (ö. 1147/1734) ve Kâmî Mehmed (ö. 1136/1724)'in Neşâtî ile üstatlık-talebelik ilişkisi olduğu belirtilir" (Kaplan, 2019, 7). Tezkiresini, Neşâtî hayatta iken tamamlayan Rıza, onun "Nefi'yi izleyen bir şair olduğunu, şiirlerinin ve sözlerinin son derece akıcı, neşeli ve ârif kimselerin gönüllerine göre olduğunu bildirmiştir" (Kaya, 1991, 26). Edirneli Güftî şairi yakından tanımaktadır ve şair için: "her sözünde nükteler bulunan, iç dünyası anlamlar hazinesine benzeyen, Anadolu'nun değişik söyleyişli bir şairi" (Ünver, 1986, 18) olarak söz eder. Tezkirelerde Neşâtî için kullanan ifadeler şöyle sıralanabilir:

> "Peyrev-i Nef'î olmagın eş'ârı şûh u selîs ve güftârı kulûb-ı irfâna enîs ü celîsdür"; "eş'ârı pâk ve güftârı tâb-nâk bir şâ'ir-i sihr-âferîn olmagıla"; "Neşâtî mahlasıyla meşhur Fârsî-dân sâhib-i ma'ârif u 'irfan idi. Âsâr-ı 'ilmiyyelerinden Kavâ'id-i Deriyye nâm lugatları ve manzûm Hilye-i Enbiyâları oldugından mâ'adâ Türkî ve Fârsî eş'âr-ı âbdârları ve müdevven dîvân-ı belâgat-şi'ârları vardur"; "nazm-ı letâfet-âyîni ve şi'r-i neşâtengîzi"; "Üstâd-ı üstâdân-ı Rûm oldukları hüveydâ ve dîvân-ı gazeliyâtları senedü'ş-şuarâdur… Kudemâda Rum'a iki şair-i gazel-gû gelmişdi. Biri Neşâtî Dede biri Vecdî Beg… azîz-i müşârün ileyhün meslek-i şi'r ü inşâda kıdemi olup şu'arâ-yı vaktün fenn-i i'câzda üstâdı oldugı gibi kıdem-i şi'rde dahı pîrleridür." , "Rûmda tâze-gûy-ı bî-pervâ/Hak budur kim Neşâtî-i şeydâ", "cenâb-ı Neşâtî'nin eş'ârını müdekkikâne

[3] Klasik Türk edebiyatının 17.yüzyılda yetiştirdiği büyük şairlerden biri olan Neşâtî, Edirneli olup kaynaklarda hayatı hakkında geniş bilgi bulunmamaktadır. Şairin doğum tarihi bilinmemektedir. "Şairin Dîvân'ındaki tarih kıt'alarından biri H.1030/M.1622 yılında İstanbul'un görülmemiş bir kış geçirdiğini, Boğaz'ın tamamen buz tuttuğunu anlatır. "Şair 1622 yılında böyle bir tarih kıt'ası yazabiliyorsa 16. yüzyılın son yıllarında ya da 17. yüzyılın başlarında doğmuş olması muhtemeldir" (Ünver, 1986, 7). Asıl adı Ahmet'tir. Şiirlerinde Neşâtî mahlasını kullanır. Safâyî ve Rıza tezkirelerinde, şairin önceleri Semendî mahlasını kullandığı bu mahlasın zamanın şeyhülislamı tarafından Neşâtî olarak değiştirildiği anlatılır. Kaynaklarda ailesi ve eğitim durumuyla da ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Şair çeşitli ilimleri öğrendikten sonra Gelibolu ve Beşiktaş Mevlevihaneleri şeyhliklerinde bulunan Ağa-zâde Mehmet Dede'nin dervişi olmuştur. Mehmet Dede'den hilafet alıp insanları irşatla görevlendirilmiştir. Neşâtî, şeyhi Ağazade'nin 1653 yılında vefat etmesiyle Konya'ya gitmiş ve bir süre orada kalmıştır (Kaplan, 1990, 3). "Daha sonra Konya'dan Edirne'ye dönmüş, Muradiye Mevlevîhanesi Şeyhi Osman Dede'nin vefatı üzerine onun yerine 1081/1670 tarihinde postnişîn olarak tayin edilmiştir" (Kaplan, 1990, 4). Bu makamda dört yıl kadar kalabilen Neşâtî, "Nâbî'nin "Neşâtı gitti devrânın'' (1085) tarih mısraının gösterdiği 1674 tarihinde vefat ederek Muradiye Camii avlusuna defnedilmiştir" (Şentürk-Kartal, 2014, 438).

mütâla'a eden bir suhan-şinâs el-yevm mehcûr olan birkaç kelime ve ta'bir ile çekilebilir imalelerden kat'-ı nazar şiire bâ-husûs şiirin zamanımızda peydâ eylediği incelikçe bir kusur görmeyecek"; "Mürşid-i ma'nî neşâtî-i Nizâmî-lehçe kim/Olmada sâdır zebân-ı hâmesinden vâridât"; "gazel-serâlıkda mütehayyiz idi."; "Lisânı temizdir, üslûbu selîs/Duygusu incedir, tasviri nefis/(Nâilî)de olan münakkahiyet/Olmuştur onun da sözünde âdet…" (Neşâtî Ahmed Dede, [15.05.2022]).

Kullanılan bu ifadeler şairin üslûbu hakkında önemli ipuçları vermektedir. 17. asır divan şiirinin ve Hint üslûbunun önde gelen isimlerinden "Sağlam bir dile ve zarif bir üslûba sahip olan Neşâtî'nin şiirlerinde titiz bir sanatkârın derinliği ve duygulu ifadesi görülür" (Kaya, 2007, 18). "Özellikle gazellerindeki engin hayal gücü, mübalağalı ifadeler orijinal benzetmeler, mecazlar ve yeni manalar onun Hint üslûbu ile olan alakasını göstermektedir" (Şentürk-Kartal, 2009, 439). 17. yüzyıl klasik Türk şiirinin ve Sebk-i Hindî üslûbunun önde gelen isimlerinden ve sağlam bir dil kullanımına ve zarif bir üslûba sahip olan Neşâtî'nin şiirlerinde titiz bir sanatkârın derinliği ve duygulu ifadesi yer alır. Hususiyetle gazellerindeki engin hayal gücü, mübalağalı ifadeler, orijinal benzetmeler, mecazlar ve yeni mânâlar onun Hint üslûbu ile olan alakasını göstermektedir (Kaplan, 2019, 8). Özellikle kasidelerinde üçlü, dörtlü, beşli hatta az da olsa altılı zincirleme terkipler kullanması dikkat çeker. Gazellerinde kullandığı dil, terkipler bakımından kasidelerinden daha sadedir (Kaplan, 2019, 9). Bazı araştırmacılar tam olarak Sebk-i Hindî 'nin temsilcisi olarak görmeseler de onun birçok gazelinde bu akımın özellikleri bulunur. Kaldı ki şair bizzat kendisi bu akımın önde gelen İran şairlerini örnek aldığını belirtmiş, hatta onlardan üstün olduğunu söylemekten çekinmemiştir.

Kasideden ziyade gazelde başarılı olmuştur. Gazellerinde ince hayaller ve zarif bir üslûp kullanmıştır. Kısa ve öz yazmayı tercih eden, rediflere çok yer veren şair kelimeleri seçerek ve âdeta tartarak kullanmıştır. Ünver (1986, 19), Neşâtî'nin kaside ve gazelleri hakkında "O, kasidede Nef'i'den gazelde ise Sebk-i Hindî'den ve şiirlerini bu yolda yazan Türk şairlerden etkilenmiştir." yorumunu yapmıştır. Kasidelerindeki ifadelerden İran şairlerini okuduğunu, bunlardan özellikle Urfî-i Şîrâzî ile ilgilendiği anlaşılmaktadır. Bir kasidesinde:

Örfi-i mû'cize-perdâz-ı zamânem ki ider
Şi'rüme reşk ü ḥased nâdire-sencân-ı Fehîm (K 9/29)

diyerek kendisini Urfi'ye benzetmiştir. Neşâtî, Örfi'ye karşı övünmeyi de ihmal etmemiş ve "Şirazlı Urfi benim ortaya çıkacağımdan korkarak Hint diyarına gitti ve öbür dünyanın yolunu tuttu diyecek" (Ünver, 1986, 19) kadar ileri gitmiştir.

Mevlevîlik, Neşâtî'nin hayatında önemli bir yer tutmuştur. Mevlevî şairlerden söz eden biyografik eserler onu sadece yaşadığı dönemin değil, Türk edebiyatının en önemli şairleri arasında sayarlar. Mevlevî şairlerden bahseden Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye'de de kendisinden övgüyle bahsedilen Neşatî'nin, Rum diyarının üstadlarının üstadı olduğu belirtilmiştir.

Gölpınarlı, Melâmîlik ve Melâmîler adlı eserinde Neşâtî'nin, mevlevîliğinin yanı sıra Melâmî bir şair olduğunu söylenmektedir. Buna karşılık Sadettin Nüzhet, onun yaşayışından ve eserlerinden Melâmî bir şair olduğu sonucunun çıkarılamayacağını söyler. Bu konuyla alakalı Bayram Ali Kaya'nın Neşâtî adlı tezinde hem Mevlevîlik hem de Melâmilik hususuna ilişkin olarak şu ifadelere yer verilir:

> "Mevlevîliği pek çok kaynakta zikredilmiş olan şair, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'da kaydedilmiş olan menkıbenin de delâlet ettiği gibi mevlevîler arasında kerâmet ve nazar sahibi bir zat olarak telakki edilmekteydi. Ancak Sadettin Nüzhet Ergun, Neşâtî'yi mevlevi şairleri arasında zikretmenin imkânsız olduğunu ifade eder ve onu doğrudan doğruya klasik edebiyatımızın çerçevesi dâhilindeki şahsiyetler arasında zikretme mecburiyetinin olduğundan bahseder.
>
> Abdülbâki Gölpınarlı ise, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik ile Melâmîlik ve Melâmîler adlı eserinde, ''…herhalde Müstakimzâde'den naklen- Neşâtî'yi Melâmî olarak göstermektedir. Şairin bilhassa divanında Sarı Abdullah'a dair ufak bir işaretin bile olmayışı bu hususta tereddüte yol açmaktadır. Neşâtî'nin şiirlerinde Melâmîlik neş'esi görülmediği gibi şimdiye kadar yazılan tercüme-i hallerinde de bu hususa dair açık bir işaret yoktur. Hayatına ve manzumelerine nazaran şair ciddi bir adamdır ve lâubalikikten hiç hoşlanmaz" (Kaya, 1991, 20).

"Dil ve eda mükemmelliyeti bakımından Nef'î an'anesini yaşatanlardandır. Şiirlerinde tamamen estetik gaye güden maddi âlemi terennüm eden bir ruh görülür. Üslûbu Fehîm'den ve Nâʾilî'den daha sade, duyuşları biraz daha tabii ise de ruh kuvveti ve ilham bolluğu bakımından onlara nisbetle biraz basitçedir" (Kocatürk, 1964, 458).

Ünver, Neşâtî'nin övünmelerinin kaynağının kasidelerindeki Nefʾi etkisi olduğunu söylemektedir. Neşâtî aşağıdaki beyitinde üslûbunun Nefʾî'ye benzediğini ve bundan rahatsız olmadığını dile getirmiştir (Ünver, 1986, 20-21).

Lehce-i Nefʾî ile olsa kelâmım nola bir
Cevher-i ferd değil ḳâbil-i neng-i taḳsîm (K 9/31)

Neşâtî şiirlerinde, özellikle kasidelerinde Nef'î'yi takip etmiş, hatta onunla kendisini mukayese ettiği görülse de kasidede onun derecesine çıkamamıştır (Kaplan, 2019, 9). Neşâtî'nin gazellerinin tümü edebî zevk açısından güçlü değildir. Öne çıkan beş on gazeli vardır. Dîvân'ında kasideleri, gazellerden daha çok yer almaktadır (Kocatürk, 1964, 452). "Neşâtî güzel söz söyleme sanatını gerçekten üstün bir hâle getiren, ifadedeki ahengi hayalle örmekle beraber taklide düşmeyip selâsetten ayrılmayan bir şairdir" (Gölpınarlı, 1953, 446).

Neşâtî, Nâ'ilî, Vecdî, İsmetî (ö. 1076/1665), Fehîm-i Kadîm, Mezâkî (ö. 1087/1676), Sabrî (ö. 1055/1645) olmak üzere çoğu dostları olan şairlere nazireler söylemiş; Gavsî Ahmed (ö. 1108/1697), Nâyî Osman (ö. 1142/1729), Fasîh (ö. 1111/1699), Sâkıb Dede (ö. 1148/1735), Tarzî (ö. 1072/1661), Şeyh Gâlib, Nedîm (ö. 1143/1730), Süleyman Ârif (ö. 1183/1769) de şaire nazireler yazmıştır. Yahya Kemal de Neşâtî'nin bir gazelini tahmis etmiştir (Kaplan, 2019, 7).

Neşâtî'deki Sebk-i Hindî etkileri ile ilgili önemli görüşler şöyledir:

> "Neşâtî, Sebk-i Hindî'nin bütün ana grubunda yer alan özellikleri orta derecede kullanmıştır. Eğer bir Sebk-i Hindî şairinde bulunması gereken asgarî özelliklere bir ya da birkaç kez değinmemiş olsa ve Hint-İran sahası Sebk-i Hindî şairlerini yakından takip ettiğine ait deliller şiirlerinde yer almasa, ona doğrudan doğruya Sebk-i Hindî şairi demek güçtür. Bu nedenden olsa gerek başka araştırmacılar da onun şiirlerinde, Sebk-i Hindî'nin ön planda olmadığını belirtmişledir. Bazı gazellerinde ön plana çıkan bu akıma ait özelliklerin, engin hayal gücü, mübalağalı hayaller, orijinal teşbihler ve yeni manalar şeklinde görüldüğünü vurgulamıştır" (Babacan, 2012, 478-479).

Neşâtî'nin şiirinde Sebk-i Hindî ile ilgili şu özellikler yer almaktadır:

Hint üslûbunda söylenmemiş bir anlam peşinde koşulmuş ve bunun için yeni orijinal yapı ve terkipler kullanılmıştır. Neşâtî'nin şiirlerinde bu yapı ve terkipler yer almaktadır. Beyitte çeşm-dûz, cân-be-kef ve ser-tâ-be-pây dîde gibi Farsça'dan hazır alınan kavramlar kullanılmıştır:

Biz çeşm-dûz-ı müjde vü zer-naḳd-ı cân-be-kef
Ser-tâ-be-pây dîde vü pür-gûş-ı ḥasretüz (G 47 /4)

Neşâtî alışılmamış bağdaştırmaları sıklıkla kullanmıştır. Soyut bir kavram olan sabır somut bir kavram olan ırmak ile bir arada kullanılmıştır:

Neşâṭî gel yeter âteş bırakduñ ḫırmen-i ṣabra
Ḫırâş-ı cevr ile cân u dili pür-ıżṭırâb itdüñ (K 5/ B5-2)

Neşâtî'nin Fehîm ve Nâilî kadar yoğun olmasa da yer yer Farsça ve Arapça ağırlıklı bir dil kullandığı görülmektedir:

Nedür bu cûş-ı ṭufân-ḫîz-i ḥasret cism-izâruñda
Akıtduñ lücce-i çeşmüñ cihânı gârk-ı âb itdüñ (K5 /B5-7)

Aşağıdaki beyit, Neşâtî'nin şiirindeki ince hayaller ve yeni mazmuna örnektir. Bu özellik Sebk-i Hindî şairleri için özgün anlama ulaşmanın bir yoludur. "Çene çukuru billur bir kadehe benzetilmiştir" (Babacan, 2012, 339):

Çâh-ı ẕekân kim dile oldı bilûrin câm
Leb degül ol câm ile râḥ-ı ṣafâdur bana (G 1/3)

Derin ve ince anlamlar meydana getirmek için sıklıkla kullanılan tezat sanatının örnekleri Neşâtî'de de görülmektedir. *Neşâtî "nâr-ı âb-pûş*" (su ile örtünmüş ateş) ile başarılı bir tezat nitelemesi yapmıştır:

Pertev-nümâ-yı şevḳ it ol nâr-ı âb-pûşı
Bezm-i ṣafâyı sâḳî pür-âb utâb göster (G 18/6)

Aşırı hayalcilik ve ince manalara ulaşma isteğinden doğan mübalağa kapsamında beyitte "memduhun kudretinden feyz bulan sivrisinek rüzgârın dahi önünü kesecek kuvvettedir" (Babacan, 2012, 388):

Ger feyz-i zûr-ı deti ile bulsa taḳviyet
Bağlardı peşşe reh-güẕer-i bâd-ı ṣarṣarı (K 19 /25)

Sebk-i Hindî akımıyla iç dünyalarına yönelen şairler duydukları acı, üzüntü ve bedbinlik hâlini anlatmışlar ve bunu yaparken bazen ben dilini kullanmışlardır. Neşâtî beyitte sevgilinin olmadığı bir bezme, bağa girmek, hatta bakmak dahi istemez. Çünkü nereye bakacak olursa her şey gözüne ateş görünür:

Bağa sensüz bakamam çeşmime âteş görinür
Gül-i ḫandânı değül serv-i ḫırâmânı bile (G122 /3)

Tasavvufî muhteva şairlerin iç dünyalarına ve acılarına yönelmeleriyle birlikte daha sık kullanılan bir tema olmuştur. Şair beyitte tasavvufta bir tecelli yeri olan ayna ve ilim ve marifetin kaynağı olan gönül kavramlarına yer vermiştir:

Luṭf-ı tevfîk-i Ḫudâdur ki ezelden olmış
ʿIşḳ âyîne-i dil dil daḫı âyîne-i ʿışḳ (G66 / 2)

Neşâtî'nin Sebk-i Hindî şairliği hakkında şiirlerinin bazılarında bu üslûbun tesirlerinin göründüğünü söylemek mümkündür. "Ancak şiirlerinde Sebk-i Hindî akımının ön planda olduğunu söylemek mümkün değildir. Engin hayal gücü, mübalağalı ifadeler, orijinal teşbihler yeni manalar bu üslûba ilgi duyduğunu ortaya koymaktadır"(Bilkan-Aydın, 2007, 153-154).

5. FEHÎM-İ KADÎM, NÂ'İLÎ VE NEŞÂTÎ'DE MADDE BAŞI OLARAK EN ÇOK KULLANILAN KELİMELER ORTAK VE TEKRAR EDEN BAĞDAŞTIRMA KULLANIMLARI[4]

Fehîm, Nâ'ilî ve Neşâtî'de ortak kullanımların, farklılıkların ortaya çıkarılması için tamlamalar özelinde hazırlanan bu çalışmada tamlamalar iki, üç, dört, beş ve daha fazla kelimeden oluşan bağdaştırmalar olarak altıncı bölümde sınıflanmıştır. Bu kısım altıncı bölümden yapılan çıkarımları barındırmaktadır.

Şairlerin divanlarından bütün tamlamalardan ziyade izâfet-i i'tibâriyye veya bağdaştırma örnekleri alınmaya çalışılmıştır. Bu üç divanda:

1461 tamlama iki, 1220 tamlama üç, 361 tamlama dört, 58 tamlama beş ve daha fazla kelimeden oluşmaktadır.

3100 madde başından oluşan bu tamlamalardan şairler klasik edebiyatın geleneğine uygun olarak en çok iki ve üç kelimeden oluşan terkipleri tercih etmişlerdir. İki kelimeden oluşanlar %47.13; üç kelimeden oluşanlar %39.95; dört kelimeden oluşanlar %11.65; beş ve daha fazla kelimeden oluşanlar ise %1.87'sini oluşturmaktadır.

Üç şairin divanında iki ve üç kelimeden oluşan tamlamalar bu çalışmadaki 3100 madde başı tamlamanın %87.08'ine karşılık gelmektedir. Altıncı bölümü hazırlarken dikkatimizi çeken bazı özellikleri burada belirtmek yerinde olacaktır.

5.1. Madde Başı Olarak En Çok Kullanılan Kelimeler

Fehîm-i Kadîm, Nâ'ilî ve Neşâtî'de tamlama oluştururken en çok kullanılan kelimeler listelenmiştir. Tamlanan durumundaki bu kelimelerde şairlerin somut sözcükleri tercih ettikleri görülmektedir. Sebk-i Hindî şairlerinin somut ve soyut kelimeleri birlikte kullanmaları üslûp özelliklerinden biridir. Somutlaştırma olarak da

[4] Bu bölümde yapılan çıkarımlar, üç divandan seçilen 3100 madde başı tamlama üzerinden yapılmıştır. Divanlarda kullanılan bütün tamlamalar bu çalışmaya alınmadığından, çıkarımlar da alışılmamış bağdaştırmaya dayalı Farsça tamlamalar üzerinden yapılmaya çalışılmıştır.

tanımlanan bu durumla ilgili çalışmalar da mevcuttur.[5] Çalışmamızda madde başı olarak kullanılan kelimeler şu şekildedir:

dest 46; dâmân / dâmen 45; murg-mürg-murgân 38; çeşm 36; âyîne 34; nakd 33; tîğ 32; şem' 29; bahr 26; gonce 25; gül 26; mir'at 24; bâğ 23; câm 22; âb 22; mihr 22; nahl 21; gerd 20; bûy 18; gülşen 18; şemşîr 18; berk 18; mest-mestâne 17; dil 16; kişver 16; zîb 16; pâ-pây 15; çerâg 15; dâğ 14; ebr 14; zahm 14; berg 13; bâzâr 13; rûy 13; şu'le 14; cevher 13; hâb 13; ser- 13; sermâye 13; zebân 13; gûş 13; reşg-reşk 12; hırmen 12; nihâl 12; sâgar 12; tîr 12; vâdî 12; şâhid-şâhidân 11; çarh 11; gark 11; hâne 11; mâye 11; mey 11; şâh 11; pençe 11; perde 10; feyz 10; hançer 10; nâveg- nâvek 10; rişte 10; seng 10; sûdâ-ger–sûdâ-gerân 10; tıfl 10; âfitâb 9; bülbül 9; cellâd 9; dîde 9; dûd 9; gamze 9; gül-berg 9; kilk 9; mutrıb-mutrib 9; sâkî 9; sayyâd 9; semûm 9; gülistân 8; hurşîd 8; kilk 8; arûs 8; bâd 8; çeşme 8; gülzâr 8; hadeng 8; leb 8; nemek 8; nesîm 8; peyk 8; reh 8; tûtî 8; şeh- şehenşâh 8; har 7; andelîb: 7; âteş 7; cûy 7; çāk 7; gubâr 7; levh- levha 7; lücce 7; nigâh-nigeh 7; pâdişâh-pâdişeh 7; sipâh-sipeh 7; şemîm 7; tâb 7; zîver 7; dâm 6; âgûş 6; ârâyiş 6; bismilgeh 6; ceyb 6; fülk 6; fürûg 6; gevher 6; girdâb 6; gül-bün 6; humâr 6; hümâ 6; kân 6; kulzüm 6; leşger-leşker 6; libâs 6; nüsha 6; pervâne 6; rahş 6; râyız- râyiz 6; sayd 6; şeb-çerağ 6; târ u pûd 6; deşt 5; hırz 5; nûr 5; baht 5; câme 5; ceyş 5; çârsû 5; çirk 5; dûş 5; güher 5; gül-gonca 5; hâme 5; hânmân 5; hasret 5; hûn 5; husrev 5; inân 5; jeng 5; kuşte-küşte 5; mecrûh 5; merhem 5; mevc-mevce 5; mîzâb 5; nakş 5; ser 5; şâhbâz 5; şarâb 5; tâ'ir 5.

Üç şair, 3100 madde başı tamlama içerisinde en çok yukarıdaki kelimeleri kullanmışlardır. Tamlanan konumunda olan bu kelimelerde dikkat çekici unsur somut sözcüklerin yoğunluğudur. Tamlanan olarak kullanılan 153 sözcükten ârâyiş, baht, dil, feyz, reşg, hasret soyut; diğerleri ise somuttur. Altı sözcüğün soyut olmasının yanında tamlayan durumundaki kelimelerde ise farklı bir durum söz konusudur.

Tamlanan olarak ele alınan yukarıdaki kelimeler, 1452 tamlamada kullanılmıştır. 147'si somut, altısı soyut olan kelimelerin tamlayanların çoğunluğu soyuttur. Şu şekilde bir durumu karşımıza çıkmaktadır. 1452 tamlamanın tamlayan durumundaki 266 sözcüğü somut kelimelerden oluşmaktadır. Geriye kalan 1186 tamlayan durumundaki sözcükse soyuttur. Sebk-i Hindî şairleri klasik üslûp şairlerinden farklı olarak şiirlerinde içe kapanıklık ve ruhsal bunalımın neden olduğu

[5] Handan Belli, Cafer Mum, "Klasik Türk Şiirinde Terkiplerdeki Somutlaştırma ve Duygu Aktarımı", Bilig, S. 97 (2021): s. 79-108.

manevi hâllere daha sık yer vermişlerdir. Bu manevi hâlleri anlatırken maddi unsurlardan yararlanmışlardır. Şairlerin manevi unsurları maddi unsurlarla ortaya koymaları bireyselliğin geldiği noktayı göstermektedir (Demirel, 2005, 77).

1452 tamlamada tamlayan durumunda kullanılan kelimeler ise şunlardır:

ʿacz, ʿadem, ʿâfiyet, âh, aḫlâḳ, ʿaḳl, ʿâlem, âmâl, ârzû, aşḳ, âşûb, ʿaṭâ, âzâr, baḫt, behcet, belâ, belâġat, bihişt, câh, caḥîm, cam, cân, cefâ, cehl, celâl, cellâd, cemâl, cevr, cûd, cünûn, çarḫ, çerh-güdâz, çeşme-i ḥayvân, dâġ, dâniş, deġâ, derd, dîdâr, dîdār, dil, dimâġ, dûzaḫ, düşman-kâm, ecel, edâ, edeb, eflâk, efsûs, elem, endîşe, evbâş, ezel, fażl, felek, fenâ, ferâġ, ferdâ, feth, feyż, fıṭrat, fikr, firâḳ, firḳat, fiten, fitne, füsûn, fütüvvet, ġaflet, ġam, ġam-ḫˇâr, ġammâz, ġamze, ġayret, girişme, ġurûr, ġuṣṣa-nûş, ḫˇâhiş, ḫafâ, ḥaḳîḳat, ḥasret, ḫaṭâ, ḫâtır, ḥayâ, ḥayâl, ḥayât, ḥayret, ḥâżır-cevâb, hecr, heves, heycâ, heyûlâ, ḥıfẓ, ḫıred, ḫıred-sûz, ḥırmân, ḫışm, ḥicâb, hicrân, hidâyet, hikmet-rîşe, himmet, ḥirmân, ḫiṭâb, ḫizlân, ḫulḳ, ḫurşîd, hûş, hüdâ, hüner, ḥüsn, ʿıḳâb, ışḳ, ıżṭırâb, iʿcâz, iclâl, idrâk, iḥsân, ïḳân, ikbâl, iltifât, ïmân, inşâ, irâdet, ʿirfân, işmet, istiʿdâd, istiġnâ, ʿişret, ʿişve, ʿişve-sâz, iʿtidâl, ʿizzet, ḳabûl, ḳader, ḳahr, kâm, ḳażâ, keder, kelâm, kemâl, kerem, kîn, ḳudret, küdûret, küfr, külfet, levlâk, luṭf, maʿânï, maʿârif, maḥabbet, maḥşer, maʿnâ, maʿṣiyet, mâtem, meʿânï, meʿâşïde, mecâz, melâḥat, melâl, melâmet, merg, meşâm, meşreb, miḥnet, mihr, murâd, nâdire-gūy, naḫvet, nâ-kâm, nâ-kâmî, nâm, nâs, nâz, naẓar, naẓm, necâbet, nevbahâr, nigâh, nigeh, nisyân, niyâz, nuhûset, nusrat, nübüvvet, ömr, raġbet, râz, re’y, reşk, reʾy, reẕâlet, rıżâ, rifʿat, riyâ, ruḫ, rûy, rüsvâyî, saʿâdet, ṣabr, ṣafâ, seḫâ, selâmet, ṣevâb, sitem, suḫen, sûḫte-dil, sürûş, şâdî, şefâʿat, şefḳat, şehâdet, şekvâ, şerm, şevḳ, şigîb, ṭabʿ, ṭabîʿat, taḥammül, taḫayyül, ṭaleb, ṭâliʿ, ṭaʿn, ṭarab, taẓallum, tebessüm, tecellâ, tecellî, tecerrüd, tecrîd, teġâfül, tehdîd, tekellüm, temeddüḥ, temennâ, ter-zebân, tevfîḳ, tevḥîd, teʾyîd, ülfet, ümîd, ümmîd, vaḥdet, veġâ, vidâd, visâl, vuṣlat, yeʾs, zafer, żamîr, zebûn, ẓulmet.

Tamlayan durumunda olan yukarıdaki ikiyüz altmış kelime içerisinde câm, çarh, dâğ, dîdâr, evbaş, felek, heycâ, hurşîd, meşâm, mihr, nâs, nevbahar, ruh, rûy sözcükleri somut diğerleri ise soyuttur.

Şairlerin en çok kullanılan kelimeler özelinde tamlanan durumunda somut, tamlayan durumundaki kelimelerde ise soyut tercihleri olduğu görülmektedir. Somutlama olarak adlandırılan bu durum üç şairde de dikkat çekmektedir. Bundan hareketle “soyut kavramlar tamamiyle şairin ruhsal dünyasının dışa vurumunun bir

sonucu olduğu, kuşkusuz sadece soyut kavramlar değil, aynı zamanda söz konusu soyut kavramlarla beraber kullanılan somut unsurların da belli oranda şairin edebî kişiliğini belirleyici oldukları söylenebilir (Demirel, 2005, 68).

Bundan sonra ise üç şairde ortak kullanılan tamlamaları vermek yerinde olacaktır.

5.2. Üç Şairde Ortak Kullanılan Terkipler

Fehîm-i Kadîm, Nâ'ilî ve Neşâtî, Sebk-i Hindî akımının önde gelen şairlerindendir. Bu akıma bağlı olarak şiirlerinde terkipleri, tamlamaları sıklıkla kullanmışlardır. Şairler tamlamaları kullanarak yeni ifadeler bulmayı ve şiirlerine özgünlük katmayı hedeflemişlerdir. Bu çalışmanın içerisinde yer alan 3100 madde başı tamlamadan altı tanesi üç şairde de ortaktır. Tespit edilen ortak kullanımlar iki sözcükten meydana gelen terkiplerdir. Bu terkiplerin hepsi soyut ve somut kavramların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Ayrıca bu tamlamalar sadece Sebk-i Hindî üslûbuyla yazan şairlere özgü olmayıp diğer şairlerce de sıklıkla kullanılmıştır:

Âyîne-i dil

- **Âyîne-i dili** saña ṣunsun mı Nâʾilî / Sulṭân-ı mülk-i ʿışḳ gedālıḳ mı eylesün (Nâ'ilî G263 / 7)
- Dil-i bîçârenün aḥvāl-i siriştin görsek / Baḳsaḳ **âyîne-i dilden** ruḫ-ı ziştin görsek (Fehîm G172 / 1)
- Luṭf-ı tevfîḳ-i Ḫudâdur ki ezelden olmış / ʿIşḳ **âyîne-i dil** dil dahı âyîne-i ʿışḳ (Neşâtî G66 / 2)

Mirʾât-ı dil

- **Mirʾât-ı dil** ki râz-nümâ-yı dü kevndür / Gerd-i melâl gâh nihân geh be-dîd olur (Neşâtî G26 / 4)
- Germ olur **mirʾât-ı dil** yâd eyle aḫker-pâreden / Bâde-i terdür lebüñ ammâ ki sâġar-sûzdur (Nâ'ilî G117 / 2)
- **Mirʾât-ı dilüm** ider şikeste / Ger sehv ile eylese tecellî (Fehîm M1 / Trc. b 1 / 2)

Gerd-i keder

- Kalmadı **gerd-i keder** âyîne-i ʿâlemde / Olsa diller nʾola ṣad şevḳ ile şimdi mesrûr (Neşâtî K16 / 4)

- Hîç gitmez idi **gerd-i keder** ḫâṭırumızdan / Eşkeste idi âyînemüz seng-i cefâdan (Nâ'ilî K13 /9)
- Münkesif ẓâhir olur ger baḥra düşse ʿaks-i mihr / Ol ḳadar **gerd-i keder**den tîre vü târ oldı âb (Fehîm K5 / 12)

Ḫˇâb-ı nâz

- Ḳırmada dünyâyı ġamze nergis-i mesti daḫi / ʿÂleminde çeşm-i baḫtum gibi **ḫˇâb-ı nâz** ile (Nâ'ilî G333 / 3)
- Çeşm-i maḫmûr-ı bütâna ḫâb-ı nâz oldum velî / **Ġamze-i mest-i nigehden** ġayrı bir nâ-ḫufte yoḳ (Fehîm G165 / 4)
- Nevâ-yı nâle n'ola virse **ḫâb-ı nâza** keder / Henûz olmadı ḫû-kerde ẕevk-i sâza daḫı (Neşâtî G136 / 4)

Murġ-ı dil

- Sen hele kendüñ tedârük üzre ol iy **murġ-ı dil** / Ḳaṣd-ı şeh-bâz-ı dü çeşm-i can-sitânın kim bilür (Neşâtî G24 / 4)
- Etme her **murġ-ı dilüñ** ṣaydına pervâz ṣaḳın / Nâveg-i âhdan ey gözleri şehbâz ṣaḳın (Nâ'ilî G288 / 1)
- Mecrûḥ idüp **murġ-ı dili** ġamze-i dilber / Tîr-i müje vü tîġ-i nigehden ḳafes eyler (Fehîm G57 / 6)

Rişte-i cân

- Düşürür ebrûvân-ı çîndârı / Pîçiş ü tâba **rişte-i cânı** (Neşâtî K8 /7)
- Ṣanma tende **rişte-i câna** muḳayyeddür gönül / Tâ ezelden beste-i zülf-i mücaʿaddur gönül (Fehîm G194 / 1)
- Şâneden dillere zülfüñdeki âfet görünür / **Rişte-i cânda** nice ʿuḳde-i ḥayret görünür (Nâ'ilî G96 / 1)

Üç şairin divanında da yer alan tamlamalar, diğer şairlerin de kullandığı gönül aynası, keder tozu, naz uykusu, gönül kuşu ve can ipi'dir. Üç şairin kullandığı ortak tamlamaların %0.19 seviyesinde olması düşündürücüdür. Buradan, şairlerin Sebk-i Hindî'nin orijinali yakalama gayreti sebebiyle tamlamalarda da değişikliğe gitmeye çalıştıkları sonucu çıkarılabilir.

5.3. İki Şairde Ortak Kullanılan Terkipler

Klasik Türk edebiyatının Hint üslûbu devresinde şairler, manaya sözden daha çok önem vermişlerdir. Klasik üslûptaki şairlerin ise söz güzelliğini ön plana aldıkları bilinen bir gerçektir. Fehîm-i Kadîm, Nâ'ilî ve Neşâtî şiirlerinde, terkipleri özellikle tetâbu-i izâfât denilen zincirleme tamlamaları kullanmışlardır. Şairlerin üçünde ortak kullanımlar olduğu gibi iki şair arasında da ortak terkip kullanımları yer almaktadır. Aşağıda sırasıyla; Fehîm-i Kadîm-Nâ'ilî, Nâ'ilî-Neşâtî ve Neşâtî-Fehîm-i Kadîm arasındaki bu çalışmada yer alan 3100 madde başı tamlama içerisindeki ortak terkip kullanımları verilmiştir. İki şair arasındaki ortak terkip kullanımlarında terkipler iki sözcükten meydana gelmekle birlikte az sayıda üç sözcükten meydana gelen terkipler yer almaktadır. Terkiplerin çoğu bir soyut ve bir somut sözcüğün biraraya gelmesiyle oluşmuştur. Şairler az sayıda da olsa iki somut sözcükten meydana gelen terkipleri ortak kullanılmıştır.

5.3.1. Fehîm-i Kadîm ve Nâʾilî'de Ortak Kullanılan Terkipler

Âb-ı ruḫ-ı ʿişmet

- Ḳıl **âb-ı ruḫ-ı ʿişmet** olan eşküme raġbet / ʿÂr eyleme âlâyiş-i dâmân-ı terümden (Nâ'ilî G248 / 2)
- Ol kim cemâlüñ **âb-ı ruḫ-ı ʿişmet** eylemiş / Biñ şerm-i nâza bir nigehüñ āfet eylemiş (Fehîm G141 / 1)

Bâġ-ı ruḫ

- Ḫaṭ ki siyeh bahârdur **bâġ-ı ruḫuñda** sürme-reng / Ḳâbil-i ṣavt olur mı hîç nâle-i ʿandelîb-i cân (Nâ'ilî G254 / 2)
- Pertev-i mihr-i ʿârızı terbiye-baḫş ise olur / **Bâġ-ı ruḫında** ḫōd-be-ḫōd sebze-miṣâl reste ḫaṭ (Fehîm G148 / 4)

Baḥr-ı ġam

- **Baḥr-ı ġama** âşinâ ġavvâsâ / Deryâda olur ṣadef egerçi ammâ (Fehîm R 2 / 1)
- Cemşîd-i Sikender-menîşüz câm ile gûyâ / Kim **baḥr-ı ġamı** ḥücre-i mînâ ile geçdük (Nâ'ilî G201 / 2)

Bâzâr-ı maḥabbet

- Çoḳdan anı **bâzâr-ı maḥabbetde** ṣatardum / Cânânum eger Yûsuf-ı Kenʿân gibi olsa (Fehîm G255 / 3)
- Naḳd-ı dili dil-dâra virüp mâ-ḥaṣal aldum / Bâzâr-ı maḥabbetde **ġam-ı bî-kesel** aldum (Nâ'ilî G240 / 1)

Berḳ-ı ḥüsn

- Ne **berḳ-ı ḥüsnüñ** âyâ dil yine germ-i ḫayâlidür / Ki sûz-ı reşkden bâlîn ü bister dâġ dâġ olmış (Fehîm G140 / 2)
- **Berḳ-ı ḥüsnin** eder ol şuʿbeẕe-bâz-ı fitne / Ḫanümân-sûz-ı belâ sïne-güdaz-ı fitne (Nâ'ilî G327 / 1)

Cellâd-ı felek

- Dil-i bîmâruma âb istese **cellâd-ı felek** / ʿArż eder kâse-i Çînî ile zehr-i ḳattâl (Nâ'ilî K12 /60)
- Köhne **cellâd-ı felek** çıḳmaz o mehle başa / Ṭıfl iken bir nigehiyle nice biñ ḳana girer (Fehîm G59 / 2)

Cellâd-ı nigâh

- **Cellâd-ı nigâhı** gibi dâʾim / Ḳan dökmede bî-amândur Aḥmed (Nâ'ilî G35 /4)
- Görmege eyledi **cellâd-ı nigâhın** irsâl / Merḥamet ḳıldı şeh ḫasta-i dîrînesine (Fehîm G269 / 2)

Ceyş-i ḳażâ

- Fermân-dih-i ġamze tâ o şehdür / Dil **ceyş-i ḳażâya** ser-sipehdür (Fehîm G95 / 1)
- Ṣaf ṣaf kemîn-i fitnede **ceyş-i ḳażâ** gibi / Ḫancer be-kef sipâh-ı müjeñ derhem oldılar (Nâ'ilî G79 / 4)

Gül-berg-i cân

- **Gül-berg-i cânumı** daḫı ferş itsem incinür / Feryâd yâr-i dilber-i nâzük-mizâcdan (Fehîm G228 / 6)
- **Gül-berg-i cân** imiş ṭutalum yine bârdur / Cism-i laṭîf ü pâküñe pîrâhenüñ daḫi (Nâ'ilî G365 / 2)

Gül-şen-i râz

- Giryemüzi feyż-i ʿışḳ nâmiye-sâz eylemiş / Ḫâr-sitân-ı dili **gül-şen-i râz** eylemiş (Nâ'ilî G173 / 1)
- **Gülşen-i râza** nesîm oldum gül-i neşküfte yoḳ / Âşinâ bir nükte-i ser-beste-i nâ-güfte yoḳ (Fehîm G165 / 1)

Ḫʿâb-ı teġâfül

- Çeşmüñi **ḫʿâb-ı teġâfül** ṭurfa bîmâr eylemiş / Kim nigâh-ı ʿişve vü nâz itmeden perhîz ider (Fehîm G53 / 2)
- Düşüp ıżṭırâbuña ṣubḥa dek bu şeb âh u nâleler eyledük / Ne çözüldi ʿuḳde-i kâkülüñ ne açıldı **ḫʿâb-ı teġâfülüñ** (Nâ'ilî G216 / 3)

Ḫâne-i dil

- Biz ki bîgâne-i ḥarîf-i neşâṭ / **Ḫâne-i dilde** ġam-güsâr-ı ġamuz (Nâ'ilî G140 / 4)
- Ḫavfum bu ki **ḫâne-i dilümden** / Ġamzeñ ide cins-i ʿaşkı yaġma (Fehîm M3 Trk. b 1 / 8)

Ḫurşîd-i ruḫ

- Ṣubḥı **ḫûrşîd-i ruḫuñ** ḥasret-keş-i şâm eylesün / Âfitâbı münḫasıf mâhı siyeh-fâm eylesün (Nâ'ilî G287 / 1)
- Żiyâ-pâş olsa **ḫurşîd-i ruḫuñ** bismil-geh-i dehre / Hezârân mihr olur bir ẕerre-i nâçizüñe ḳurbân (Fehîm G226 / 2)

Hümâ-yı dil

- Giriftâr olmasa âsûde olmaz bir nefes ʿâşıḳ / **Hümâ-yı dil** hava-düşmen olur lâbüd ḳafes-ʿâşıḳ (Fehîm G164 / 1)
- Ṣayd etdi **hümāây-ı dili** ol ṭurralar ammâ / Ḫâlüñ gibi bir dâne-i dâm-ı ḥıyel aldum (Nâ'ilî G240 / 4)

Kilk-i ḳudret

- Biḥamdillâh düşüp miḳyâsa noḳṭa **kilk-i ḳudretten** / Miṣâl-i merdüm-i çeşm oldı ol müştâḳ-ı giryâna (Fehîm K7 / 3)
- Degül ḫaṭṭ levḥ-i ruḫsâruñda gûyâ **kilk-i ḳudretle** / Rumûz-ı noḳṭa-i ḫâl-i ruḫuñ taḥrîr olunmuşdur (Nâ'ilî G131 / 2)

Meryem-i nuṭḳ

- **Meryem-i nuṭḳum** edüp yine Mesîḥâ-zâyî / Rûḥ-zâr eyledi beytüş-şanem-i maʿnâyı (Nâ'ilî K5 / 1)
- Olmış dem-i cân-baḫşuñ ile **Meryem-i nuṭḳuñ** / Âbisten-i ṣad-nükte-i iʿcâz-ı Mesîḥâ (Fehîm G3 / 3)

Murġ-ı cân

- Çeşmine **murġ-ı cânı** gösterelüm / Kebk ile ṣayd-ı şâhbâz idelüm (Fehîm G221 / 2)
- Ne âl etdüñse etdüñ **murġ-ı cânı** dâma uġratduñ (Nâ'ilî M8 / Thm. / 23)

Peymâne-i ʿömr

- **Peymâne-i ʿömr** olsa yine rinde girândur / Bî-rûḥ mey ol bezme kim câmı tehîdür (Nâ'ilî G90 / 2)
- Ṣurâhî gibi derdüñle pür it **peymâne-i ʿömrüm** / Helâk-i çeşm-i sermestüñ olan ḳurbânuñam sâḳî (Fehîm G283 / 8)

Rûy-ı dil

- **Rûy-ı dil** gösterüp âsâr-ı niyâza nigehüñ / Duydı âşüftelügüm başladı nâza nigehüñ (Nâ'ilî G207 / 1)
- **Rûy-ı dil** gösterüp itdüñ beni çün dîvâne / Oldum ey âhû-yı vaḥşî giderek bîgâne (Fehîm M4 Trk. b 2 / 5)

Seng-i melâmet

- Vücûdum lâlezâr eṭrâfum oldı cümle kûhistân / O mecnûnam daḫı ḳurtulmadum **seng-i melâmetden** (Fehîm K15 / 16)
- Ḫârâ-dilâna etsün eŝer âh-ı tîşe-kâr / Bîhûde yoḳsa **seng-i melâmet** ḳoparmasun (Nâ'ilî G267 / 7)

Şâh-ı iḳlîm-i ḳażâ

- Leşker-i cân ü dil-i ʿuşşâḳı hep ḳırduñ meger / **Şâh-ı iḳlîm-i ḳażâdan** ġamze ki imdâd olur (Fehîm G80 / 3)

- Elümüzden ne gelür eyleme ġamzeñ bî-dâd / **Şâh-ı iḳlîm-i ḳażâdan** kime şekvâ ederüz (Nâ'ilî G153 / 6)

Şeh-i kişver-i nâz

- Raḥm ḳıl ey ġażab-âlûde şeh-i kişver-i nâz / Çâk çâk itdi yeter cân ü dili **ḫançer-i nâz** (Fehîm G115 / 1)
- Eylemiş kâkül ü ḳaddin o **şeh-i kişver-i nâz** / ʿÂlem-efrâz-ı füsûn şuḳḳa-ṭırâz-ı fitne (Nâ'ilî G327 / 2)

Şemşîr-i ḳażâ

- Destine alduḳça **şemşîr-i ḳażâyı** ġamzesi / Bir nigâh ile şehîd eyler belâyı ġamzesi (Fehîm G288 / 1)
- Yine **tîġ-i zebân-ı Nâʾilîden** dâġ ber-dildür / Nigâhı gerçi **şemşîr-i ḳażâya** raḫne-âverdür (Nâ'ilî K26 / 27)

Şemşîr-i nâz

- Dil olmış künc-i çeşminde ḫarîde / Nigâhı ṣalmada **şemşîr-i nâzı** (Fehîm G279 / 4)
- Ġamzeñ geçürdi ʿâlemi **şemşîr-i nâzdan** / Feyż-i ḥayât edince lebüñ nûş-ḫand ile (Nâ'ilî G325 / 3)

Şîre-i cân

- Ġamzesi ḫûn-ı dil **şîre-i cân** itmede nûş / Çeşm-i ḫun-ḫ∨âr-ı siyeh-mest ise maḫmûr henûz (Fehîm G120 / 2)
- Şarâbuñ **şîre-i cân** olduġında şübhe yoḳ sâḳî / Ne söz kim meclisüñde söylenür rûḥ-âşinâdur hep (Nâ'ilî G18 / 2)

Ṭîġ-i cefâ

- Bürîde olsa da **ṭîġ-i cefâ** ile yine dil / Miṣâl-i ḫâme ser-â-pâ **zebân-ı şekvâdır (**Nâ'ilî K21 / 19)
- Ṭoḳınma çarḫuma **tîġ-i cefâ** ile ey mâh / İder seni daḫı âteş-i şihâb-ı firâḳ (Fehîm G162 / 4)

Tîġ-i nigâh

- Bir **tîġ-i nigâha** himmet eyle / Olmaz dile kâr-ger tegâfül (Fehîm M3 Trk. b 3 / 8)

- Çâkdür **tîġ-i nigâhuñla** derûn-ı fitne / Ġamzeñe lâzimedür rîziş-i ḫûn-ı fitne (**Nâ'ilî** G329 / 1)

Tîr-i ḳażâ

- Eylemezdüm nâmını **tîr-i ḳażânuñ** künd-rev / Sâha-i dilden nigâh-ı pür-şitâbuñ görmesem (Fehîm G210 / 6)
- Ḳurbânı müjeñ oḳlarınuñ tendeki cândur / Her birini bir **tîr-i ḳażâya** bedel aldum (Nâ'ilî G240 / 3)

Ṭûṭi-i cân

- Lebin ḳo **ṭûṭi-i cân** zülfe bend ol / Şeker-ḫâlıḳ yiter zencîr-ḫây ol (Fehîm G191 / 3)
- Mükerrer ḳand güftâr-ı şeker-rîzinde peydâ kim / Henûz almış ġıdâsın **ṭûṭî-i cânuñ** dehânuñdan (Nâ'ilî G255 / 3)

Zaḫm-ı nigâh

- Ey nîş-i ġamze **zaḫm-ı nigâhı** yeter baña / Her mûyum itme sen daḫı bir nişter baña (Fehîm G7 / 1)
- Elmâs-pâre tîġ-i ḳażâdur o ġamze kim / Bebr-i beyân-ı Rüsteme **zaḫm-ı nigâh** açar (Nâ'ilî G50 / 5)

Fehîm ve Nâ'ilî'de ortak olarak otuz tamlama kullanılmıştır. Bu tamlamalardan üçü, üç kelimeden oluşurken diğerleri iki kelimeden oluşmaktadır. En çok kullanılan kelimeler kısmında değinildiği kısma benzer bir şekilde otuz tamlamanın tamlananlarının hepsi somuttur. Otuz tamlamanın tamlayanlarına bakıldığında ikisi somut diğerleri soyut kelimelerden oluşmaktadır. Diğer birçok şairde görülebilecek tamlamaların yanında ismet yanağının suyu, muhabbet pazarı, güzellik yıldırımı, naz fidanı, nazm güzeli, yaratılış kokusu, söz Meryem'i, can şırası dikkat çeken tamlamalardır. "Şiir dilindeki incelme /somutlama beraberinde Sebk-i Hindî'nin önemli üslûp özelliklerinden biri olan 'az sözle çok şey anlatma' ilkesini getirmiştir ki Nâ'ilî ve Fehîm gibi şairlerin şiirlerindeki tamlamalar, özellikle zincirleme tamlamalar bu özelliğin somut bir örneğidir" (Demirel, 2005, 77).

5.3.2. Nâʾilî ve Neşâtî'de Ortak Kullanılan Terkipler

Bâd-ı Fenâ

- ʿÂleme **bâd-ı fenâ** bir mertebe tünd esdi kim / Oldı yeksân ḫâk ile nice nihâl-

i bârver (Neşâtî K17/ B1-4)

- Bî-zâd-ı reh bulun ṭaraf-ı Ḥaḳda Nâʾilî / Virsün hevâya **bâd-ı fenâ** ḫırmenüñ daḫi (Nâ'ilî G365 / 7)

Bâġ-ı Dil

- Gül-rîz-i neşâṭ oldı ḫazân **bâġ-ı dilümde** / Ḫâr-ı ġam u endûh gülistânumı ṭutdı (Nâ'ilî G383 / 2)

- Şâḫ-ı ümmîd-i Neşâtî nice olsun sîr-âb / **Bâġ-ı dilde** ḳatı âheste akar cûy-ı ṭaleb (Neşâtî G6 / 5)

Bâġ-ı suḫen

- Maʿnî-i rengîn ile **bâġ-ı suḫende** Nâʾilî / Nev-şukufte bir gül-i sîr-âbdur endîşemüz (Nâ'ilî G168 / 5)

- Ezhâr-ı ḫayâlı âşikâr it / **Bâġ-ı süḫeni** benefşezâr it (Neşâtî K3 / 15)

Bâm-ı felek

- Pâşây-ı müfaḫḫam ki düşer yümn-i ḳudûmı / **Bâm-ı felegi** perde-i dîbây-ı ʿaṭâdan (Nâ'ilî K13 /23)
- Görüp bu ḥâleti Nâhid aceb degül bir gün / Atlasa **bâm-ı felekden** olup ḫam-ender-ḫam (Neşâtî K21 / 7)

Bûy-ı ḫulḳ

- Bîni-i gonçe-i lâle ola fevvâre-i hûn / **Bûy-ı ḫulkıyla** ṣâba eylese gülzâre ʿubûr (Neşâtî K16 / 20)
- **Bûy-ı ḫulḳuñ** ḳomadı nefḫa-i pîrâhene yer / Olmasun ḫâṭır-ı Yaʿḳûb-ı emel zâr u ḥazîn (Nâ'ilî K16 / 16)

Câm-ı âfitâb

- Neşve-dâr-ı ḥayretüz bir curʿa-dân-ı feyżden / Ne sifâl-i meh ne **câm-ı âfitâbuñ** mestiyüz (Nâ'ilî G169 / 2)

- Ḫamyâze-rîz-i bâdesidür **câm-ı âftâb** / Ol neşʾe kim dile nigeh-i yârdan gelür (Neşâtî G25 / 3)

Cemâl-i şâhid-i maʿnâ

- Meşşâṭa-ı ḳalem reşeḥât-ı midâdımı / Yer yer **cemâl-i şâhid-i maʿnâya** ḫâl eder (Nâ'ilî K1/14)
- Cemâl-i şâhid-i maʿnâ kim ḥâlet-dih-i dildür / Sütûr-ı ḫatt-ı naẓmı ʿanberîn zülf-i perîşândur (Neşâtî K27 / 26)

Dest-i ġamze

- Ne curʿası ḫûn-ı ciger sâḳîsi **dest-i ġamzedür** / Ḥayrân-ı keyf ü kârıdur bir özge ṣaḥbânuñ gönül (Nâ'ilî G231 / 2)
- Mest-i nâz oldukça çeşmüñ âfet-i bî-bâk olur / **Dest-i ġamzeyle** girîbân-ı verâʿ ṣad çâk olur (Neşâtî G30 / 1)

Dest-i ḳażâ

- İtmiş yine gör **dest-i ḳażâ** ferşini yâkût / Meyhâne yatur gerçi der ü bâm şikeste (Neşâtî G 123 / 4)
- ʿAḳl-ı Mecnûnı çeküp **dest-i ḳażâ** zencîre / Şiken-i ṭurra-i Leylâda ḳomış nirengin (Nâ'ilî G291 / 3)

Fülk-i dil

- Nûḥı ede raḫt-efgen-i cân mevce-i ḥüsnüñ / **Fülk-i dili** ʿışḳuñ gibi deryâda bulunsa (Nâ'ilî G307 / 4)
- Baḥr-ı ʿışḳa bî-keder saldum yine **fülk-i dili** / Ḫızr-ı tevfîḳ-ı maḥabbet lâ-teḫaf-hânum mıdur (Neşâtî G35 / 4)

Gûş-ı gül

- Nâ-şigîbâyî-i bülbül n'ola efzûn olsa / Söyledi derdini **gûş-ı güle** mestâne ṣabâ (Nâ'ilî G10 / 3)
- Derûn-ı laleyi pür-dâġ iderken nâlesi girmez / Yine **gûş-ı güle** bülbüllerüñ feryâd-ı dil-sûzı (Neşâtî G126 / 3)

Gülistân-ı ġam

- Gülleri şuʿle-i cân-sûz-ı maḥabbetdür hep / Ḫûn-ı dil olsa n'ola cûyı **gülistân-ı ġamuñ** (Neşâtî G73 / 4)

- Ṣaḥn-ı bâġ-ı dile uġratma semûm-ı âhuñ / Olmasun gülleri pejmürde **gülistân-ı ġamuñ** (Nâ'ilî G199 / 4)

Gülşen-i baḫt

- Gül-i iḳbâli ola bâd-ı saʿâdetle güşâd / **Gülşen-i baḫtda** kim bâġçe-i vâlâdur (Neşâtî K22 / 40)
- Yine dil-tengdür erbâb-ı hüner ġonce gibi / **Gül-şen-i baḫtı** ser-â-pâ gül-i ḫurşîd olsa (Nâ'ilî G331 / 4)

Gül-zâr-ı ġam

- Açılmada yoḳ minnetümüz mihr ü nesîme / **Gül-zâr-ı ġamuz** ġonce de şebnem de bizümdür (Nâ'ilî Kt. 3 / 2)
- **Gülzâr-ı ġamda** tâze nihâl-i belâ olur / Geldükce tîri sîne-i pür-dâġ u yâreye (Neşâtî G111 / 3)

Naḳd-ı cân

- Melâʾik **naḳd-ı cân** ber-kef harîdâr-ı temâşâsı /Degül Pervîn felek ʿıḳd-ı dür-i naẓmın mezâd eyler (Neşâtî K25 / 11)
- Hemîşe ḥasretiyân-ı viṣâli ḫâk be-ser / Ki **naḳd-ı cân** olamaz pây-müzd-i hicrânı (Nâ'ilî K6 / 20)

Nihâl-i ʿişve

- Oldı eşküm gül-şen-ârây-ı heves cûlar gibi / Aḳdı gönlüm bir **nihâl-i ʿişveye** ṣular gibi (Nâ'ilî G369 / 1)
- Nev **nihâl-i ʿişvedür** ol ḳamet-i mevẓûna bak / Sünbül-i bâġ-ı vefâdur ṭurra-i şeb-gûna bak (Neşâtî G68 / 1)

Seng-i cefâ

- N'ola ḫûn-ı ciger rîzân olursa şîşe-i dilden / Gelen dest-i sitemle dem-be-dem **seng-i cefâdur** hep (Neşâtî G8 / 3)
- Hîç gitmez idi gerd-i keder ḫâṭırumızdan / Eşkeste idi âyînemüz **seng-i cefâdan** (Nâ'ilî K13 /9)

Şâhid-i iḳbâl

- **Şâhid-i iḳbâlüñe** biñ dîde-i ḥayret bulur / Çarḫ-ı bî-dâd açа ger bir kere çeşm-i ʿibreti (Nâ'ilî K34 / 22)

- Ne mîm **şâhid-i iḳbâle** çeşm-i devlet kim / Beyâżı ṣubḥ-ı ṣafâdur siyâhı şâm-ı kerem (Neşâtî K21 / 16)

Şâhid-i naẓm

- Belîġ-i nâdire-sencem ki **şâhid-i naẓmum** / Hemîşe encümen-ârây-ı intiḫâb olmış (Nâ'ilî K18 / 42)
- **Şâhid-i naẓmumı** görüp câme-i sürme-reng ile / Olsa Neşâṭîya n'ola lâl Kemâl-ı Iṣfahân (Neşâtî G91 / 5)

Şemîm-i ḫulḳ

- Eyler **şemîm-i ḫulḳuñı** âfâḳa münteşir / **Raşḫ-ı midâd-ı ḫâme-i müşkîn-suṭûrdan** (Nâ'ilî K22 /34)
- Şemîm-i ḫulkı muʿaṭṭar-kun-ı dimâġ-ı cihân / Ġubâr-ı reh-güzeri sürme-i Sıfahânî (Neşâtî K11 / 18)

Zebân-ı ḳalem

- Yazduḳça vaṣf-ı ẕâtuñı dest-i ḫayâlde / Pür-tâb olur **zebân-ı ḳalem** şem-i Ṭûrdan (Nâ'ilî K22 / 18)
- Velî o mertebeden ḳadr ile müberrâsın / Ki cürʾet eyleye evsâfuña **zebân-ı ḳalem** (Neşâtî K21 / 34)

Nâ'ilî ve Neşâtî'de ortak olarak yirmi bir tamlama kullanılmıştır. Ortak kullanılan bu tamlamalardan biri üç kelimeden oluşurken diğerleri iki kelimeden oluşmaktadır. Yirmi bir tamlamanın tamlananlarının hepsi somuttur. Yine bu yirmi bir tamlamanın tamlayanlarına bakıldığında ise üçü somut diğerleri soyut kelimelerden oluşmaktadır. Bu kısımda dikkat çeken tamlamalar ise anlam güzelinin yüzü, işve fidanıdır. Bu iki tamlama, Tebdiz'de incelendiğinde diğerlerine göre örnek sayısının az olduğu görülmektedir.[6]

5.3.3. Fehîm-i Kadîm ve Neşâtî'de Ortak Kullanılan Terkipler

Âyîne-i Mihr

[6] Nihâl-i işve ve cemâl-i şâhid-i ma'nâ için bkz. http://www.tebdiz.com

- **Âyîne-i mihr** olursa baḳmaz / Kim âyîne mûcib-i bedeldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 10)

- Bu incilâ-yı leṭâfetle bir daḫı çarḫuñ / Olur mı **âyîne-i mihri** jeng-yâb-ı sitem (Neşâtî K21 / 8)

Çeşm-i âfîtâb

- Żaʿf ile oldı şimdi şuʿâ-ı baṣar-miṣâl / Mihr-i ruḫıyla ḫîre iken **çeşm-i âfîtâb** (Fehîm K13 / 6)

- Zihî fürûg ki virmiş şarâb-ı nâb saña / Bakınca ḫîre olur **çeşm-i âftâb** saña (Neşâtî G4 / 1)

Çeşme-i cân

- Didüm âḫır kefen-i cismüm iden **çeşme-i cân** / Çeşm-i âhû-nigeh-i ḫûn-ı dil-âşâmumdur (Fehîm K12 / 26)
- Leb degül **çeşme-i cân** mevrid-i iʿcâz ancak / Ḫaṭ degül fitne-i dil nev çemen-i râz ancak (Neşâtî G69 / 1)

Ebr-i ʿaṭâ

- Tek hemân eyleme pejmürde nihâl-i emelüm / Yoḫsa ey **ebr-i ʿaṭâ** neşv ü nemâdan geçdüm (Fehîm G218 / 2)

- Tâ kim yaza üstâd-ı ḫıred ḳıṣṣa-i medḥin / Ol şâh-ı cihânuñ ki kefi **ebr-i ʿatâdur** (Neşâtî K12 / 6)

Gerd-i küdûret

- Yok **gerd-i küdûretden** eṣer şimdi cihânda / Mirʾât-ı ṣafâdur yine ser-tâ-ser-i ʿâlem (Neşâtî K20 / 5)
- Nice âmed-şûd itsün ḳudsiyân-ı ʿâlem-i maʿnâ / Reh-i endîşe-i dil bestedür **gerd-i küdûretden** (Fehîm K15 / 35)

Gülşen-i cân

- ʿAks-i mührüñle **gülşen-i cânuñ** / Ṣubḥdur ser-be-ser ḫıyâbânı (Fehîm K17 / 86)

- Ruḫ-ı pür-tâbı **gülşen-i cândur** / Laʿl-i rengîni verd-i ḫandândur (Neşâtî Ş.E / 97)

Mihr-i ruḫ

- **Mihr-i ruḫuñ** ki şemʿ-i şebîstân-ı Tûrdur / Bir nîm-ẕerre şuʿlesi ʿâlem-güdâz olur (Neşâtî G32 / 3)
- Ey **mihr-i ruḫı** ṣûret-i âyîne-i zâr / Alnuñdan ʿayân hezâr gencîne-i zâr (Fehîm R 17/ 1)

Raḫş-ı ṭabʿ

- Ol bülend-ikbâl ü ʿâlî-câh aʿlâ-rütbe kim / **Raḫş-ı ṭabʿı** meh gibi çarḫ üzre cevlân gösterür (Fehîm K10 / 18)
- İder evvel ḳademde pür-tezelzül saḥn-ı meydânı / Sürince **raḫş-ı ṭabʿum** vâdi-i pehnâ-yı maʿnâya (Neşâtî K10 / 49)

Sâġar-ı nâz

- Yâd kıl mest-i mey-i ḫûn-ı ciger olduġumı / Çeşm ü ġamzeñ ki ṣuna birbirine **sâġar-ı nâz** (Fehîm G115 / 3)
- Düşürmez ġamzeler mestâne elden **sâġar-ı nâzı** / Görüñ dârüʾl-emân-ı ṣâbrı da bir gün ḫarâb eyler (Neşâtî G 41 / 3)

Şâhid-i ümmîd

- ʿÂṭıfet-kârâ ʿaceb âyînedür baḫtum benüm / **Şâhid-i ümmîdi** benden rûy-ı gerdan gösterür (Fehîm K10 / 37)
- Olmaz Neşâṭî şâhid-i ümmîd rû-nümâ / Ṣâf olmayınca **âyîne-i câm-ı ârzû** (Neşâtî G99 / 5)

Neşâtî ve Fehîm'de ortak olarak on tamlama kullanılmıştır. Ortak kullanılan bu tamlamaların tamamı iki kelimeden meydana gelmektedir. On tamlamaların tamlananlarının hepsi somut kelimelerdir. Tamlayanlar incelendiğinde ise üçünün somut diğerlerinin soyut kelimelerden oluştuğu görülmektedir. Yaratılış atı, ümit güzeli, güneş gözü gibi diğer şairler tarafından sık kullanılmayan tamlamalar olarak dikkat çekicidir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Fehîm ve Nâ'ilî'de otuz, Nâ'îlî ve Neşâtî'de yirmi bir, Fehîm ve Neşâtî'de on terkip ortak kullanılmıştır. Fehîm ile Nâ'ilî'deki otuz benzerlik dikkat çekmektedir. Şairlerin şiirlerinin sayısı ile de

ilgili olabilecek bu durum, Nâ'ilî'deki benzerliklerin fazlalığı sebebiyle Nâ'ilî'nin diğer şairleri etkilediğini düşündürmektedir.

5.4. Fehîm-i Kadîm, Nâʿilî ve Neşâtî'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları

Şairlerin bazı tamlamaları birden fazla kullandığı görülmektedir. Şairlerin ortak kullanımlarında incelenen somut soyut ilişkisi, bu kısımda tamlama türleri bakımından ele alınacaktır.

5.4.1. Fehîm-i Kadîm'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları

Âyîne-i mihr

- **Âyîne-i mihr** olursa baḳmaz / Kim âyîne mûcib-i bedeldür (M1 Trc. b 7 / 10)
- ʿAks-i laʿl-i ruḫını **âyîne-i mihr** içre / Eyleyüp seyr Mesîḥ itdi bu naẓmı inşâd (G38 / 7)

Bâġ-ı ġam

- Naḫl-i âhum ki odur **bâġ-ı ġama** âteş-i berg / Şemʿ-veş berg-i güli şuʿle-beri aḫker olur (G84 / 4)
- Zülfinde dûd-ı âha olup pîç ü tâb-baḫş / Sünbüllerini **bâġ-ı ġamuñ** derhem eyledük (G173 / 2)

Baḥr-ı ʿaşḳ

- **Baḥr-ı ʿaşḳ** içre benem şimdi reʾîsü'l-ʿuşşâḳ / ʿAdeme gitmege ṭûfân-ı ġam eyyâmumdur (K12 / 13)
- **Baḥr-ı ʿaşḳam** pertev-i dîdâr-ı ḥüsne nâẓıram / Mihr ile meh merdüm-i çeşm-i ḥabâbumdur benim (G223 / 3)

Baḥr-ı iḥsân

- Sikender-veş kesüp ol seddi ṭufân ṣaldı Mıṣr içre / Cihân Ḳaydâfa-veş ġarḳ oldı lîkin **baḥr-ı iḥsâna** (K7 / 19)
- **Baḥr-ı iḥsânından** alsa mâye ger ebr-i maṭar / ʿÂleme her ḳatresi tekrâr ṭûfân gösterür (K10 / 32)

Bâzâr-ı ġam

- **Bâzâr-ı ġamda** dildür o kâlâ-yı küs-meḫar / Kim cinsi bi-naṣib ola naḳd-ı revâcdan (G228 / 3)

- Ṣatar cins-i neşâṭın naḳd-ı derde / Budur **bâzâr-ı ġamda** kâr-ı ʿâşıḳ (G163 / 2)

Cellâd-ı felek

- Ġamzeñe ṭâḳat getürmez baḳmaġa **cellâd-ı felek** / Bîm-i şemşîr-i nigâhuñdan ḳażā bîtâb olur (G79 / 2)
- Köhne **cellâd-ı felek** çıḳmaz o mehle başa / Ṭıfl iken bir nigehiyle nice biñ ḳana girer (G59 / 2)

Cellâd-ı ḳażâ

- **Cellâd-ı ḳażâ** oldı gibi çeşm-i siyâhı / Aldı eline ġamzesi şemşîr-i nigâhı (G276 / 1)
- **Cellâd-ı ḳażâ** degül hemân baʿd'el-ḳatl / Bîdâduñdan ider şehîdân feryâd (R. 12 / 2)

Dest-i ṣabâ

- Çözse nâgeh ʿuḳde-i ḫam-der-ḫamın **dest-i ṣabâ** / Ser-be-ser ṣahrâ-yı Çîn eyler havâyı ṭurrası (G278 / 4)
- Ser-be-ser ṣahrâ-yı Çîn eyler havâyı hem Fehîm / Deşt-i sünbülzâr eder **dest-i ṣabâyı** ṭurrası (G279 / 5)

Gerd-i ġam

- Devr-i ḥüsninde o şûḫuñ fikr-i şevḳ-ı vaṣl ile / **Gerd-i ġamdan** ol ḳadar mirʾât-ı ʿâlem pâkdür (G98 / 4)
- Hemîşe ḫâk-i râhı tûtiyâ-yı çeşm-i Mıṣr olsun / Dil-i âyine-ṭabʿın **gerd-i ġamdan** ḥıfẓ ide Mevlâ (Kt. 15/ 14)

Gül-bister-i nâz

- **Gül-bister-i nâz** üzre olmış yine hem-âġûş / Ol ġamze-i mestâne ol nergis-i ḫâb-âlûd (G43 / 6)
- **Gül-bister-i nâz** üzre olan mest-i şeker-ḫˇâb / Telḫî-i mez̲âk-ı dil-i bîdârı ne bilsün (K4 / 12)

Ḫˇâb-ı ʿadem

- Çeşm-i eceli **ḫāb-ı ʿadem** eyledi ḫufte / Ben ṭurma daḫı rāvi-i efsāne-i ʿaşḳam (G197 / 8)

- **Ḫᵛâb-ı ʿademden** açdı gözin ḥastegân-ı ḫâk / Baḫt-ı ʿanûdum olmaya bîdâr tâ-be-key (G292 / 3)

Küsûf-ı yeʾs

- Ḳaldı **küsūf-ı yeʾsde** ḫurşîd-i ṭāliʿüm / Etmez niḳāb-ı ḥüsnin o meh nîm-bāz ḥayf (G159 /3)
- Rûşen mi olur Fehîm cân-ı nevmîd / Ruḫ-beste **küsûf-ı yeʾs** ile mihr-i ümîd (R. 14 / 1)

Murġ-ı âh

- Heft-dûzaḫ heft-erzendür o **murġ-ı âha** kim / Âşiyân-zâd-ı dil bir dâġ-ı âteş-nâkdür (G98 / 6)
- Şâhbâz-ı çeşm-i dilber kim dile meʾnûs olur / **Murġ-ı âhum** ülfet-i pervâzdan meʾyûs olur (G87 / 1)

Şemʿ-i baḫt

- **Şemʿ-i baḫtum** eger olursa çerâġ-ı ḥurşîd / Kemterîn cünbiş-i bâd-ı per-i pervâne yeter (G62 / 6)
- **Şemʿ-i baḫtum** Pertev-i nûr ile etmez imtizâc / Belki nûr-ı şuʿle-i Ṭûr ile itmez imtizâc (G30 / 1)

Tîġ-i ḳażâ

- Ġamzesi zaḫm ursa **tîġ-i ḳażâdan** ki ḳaçar / Ṭurra pâ-bend itmese bend-i belâdan kim ḳaçar (G46 / 1)
- Geh câm u gâh çeşmüme ṣun ʿaks-i ġamzeñi / **Tîġ-i ḳażâya** ṣanʿat ile âb u tâb ver (M2 Trk. b 7 / 4)
- Cânumuz **tîġ-i ḳażâya** itmeden her dem siper / Meşk-i zaḫm-ı ġamze-i cânânedür maḳṣûdumuz (G119 / 2)

Fehîm on beş tamlamayı tekrar etmiştir. Bu tamlamalardan sadece tîg-i kazâ üç defa kullanılmış, diğer tamlamalar ise iki defa beyitlerde yer almıştır. Tür bakımından bakıldığında sekiz tamlama izâfet-i teşbîhiyye; altı tanesi izâfet-i itibâriyye, sadece dest-i sabâ izâfet-i istiârîyyedir. Fehim'in tekrar ettiği tamlamalar özelinde en çok izâfet-i teşbîhiyyeyi tercih ettiği görülmektedir. Aynı zamanda yokluk uykusu, ah kuşu, gam tozu, kaza oku, sabah rüzgârının eli, felek celladı, kaza celladı, güneş aynası, gam pazarı, ihsan denizi gibi tamlamalar diğer şairler tarafından sıklıkla

kullanılmıştır. Ümitsizlik güneş tutulması, nazın gül yatağı nadir kullanılan tamlamalar olarak karşımıza çıkar.

5.4.2. Nâʿilî'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları

Âb-ı ḥayât-ı suḫen

- Ṭabʿ-ı pâkümdür o ser-çeşme-i maʿnî ki eder / Reşḫası **âb-ı ḥayât-ı suḫana** saḳḳâyî (K5 / 7)
- Geh lûʾle-i ser-çeşme-i enhâr-ı maʿârif / Geh **âb-ı ḥayât-ı suḫene** şâdırvânsın (K25 / 27)
- Ġarḳa virdi felegi **âb-ı ḥayât-ı suḫen**üm / Reşḥa-i kilküme leb-teşne yine âb-ı zülâl (K12 /77)

ʿArûs-ı baḫt

- ʿÂlem ʿ**arûs-ı baḫtuña** olduḳça cilve-gâh / Mâtem-serây-ı dehr ṭarab-gâh-ı sûr olur (K24 / 22)
- Demek ki rûy-ı siyâhı medâr-ı ḫacletdür / ʿ**Arûs-ı baḫt** ki gül-gûne-i ʿiẕâr ister (G48 / 2)

Âyîne-i ḫurşîd

- Âb u tâb-ı ṭalʿat-ı ebkâr-ı naẓmuñ Nâʾilî / Ṭaʿn eder **âyîne-i ḫurşîde** meh-rûlar gibi (G369 / 5)
- Gitsüñ **eṣer-i jeng-i keṣâfet** bedenüñden / **Âyîne-i ḫurşîd** gibi cevher-i ẕât ol (M2 Trk.b / 39)
- Laʿlüñ ki ḫayâl-i mey-i gül-fâm ederüz biz / **Âyîne-i ḫurşîdi** alup câm ederüz biz (G163 /1)
- Pîşânî-i baḫtuñda olan mevce-i envâr / **Âyîne-i ḫurşîdde** peydâ mı degildür (K15 / 24)

Bâġ-ı edeb

- Âhum nesîme râh-nümâlıḳ mı eylesün / **Bâġ-ı edebde** ġonce-güşâlıḳ mı eylesün (G263 / 1)
- Henüz **bâġ-ı edebde** açılmamış güldür / Tebessüm-i leb-i şîrîn-i şekker-efşânı (K6 / 48)

Bâġ-ı meşâm

- Ġonce-i feyż açılur **bâġ-ı meşâmumda** benüm / Bûy-ı gül kâsid olur vaḳt-ı zükâmumda benüm (K30 / 23)
- Ġonce-i feyż açılur **bâġ-ı meşâmumda** benüm / Bûy-ı gül ḳâṣid olur vaḳt-i zükâmumda benüm (G244 / 1)

Cevher-i cân

- **Cevher-i cânın** edenler saña ḫâk-i kef-i pâ / Rûḥ-ı Maḥmûdı hevâ-ḫˇâh-ı Ayâz etdi yine (G312 / 4)
- Etmeyen **cevher-i cânı** saña ḫâk-i kef-i pâ / Heves-i pâye-i Maḥmûd u Ayâz eylemesün (G294 / 4)
- Ḫâtem-i devleti rûzî ḳıla tâ bir ṣadra / **Cevher-i cân** gibi luṭf-ı ṣamedi ʿamm-ı nevâl **(**K12 /85)
- Nice gevher ki temâşâsına maḥsûs olsa / **Cevher-i cân** gibi taḳdìr-i behâ ola muḥâl (K12 /73)

Çerâġ-ı mihr

- Suḫenle olmış iken bezm-i ʿâlemüñ rûşen / **Çerâġ-ı mihr** gibi zîr-i nüh ḳıbâbında (K3/8)
- Şuʿle-i şemʿ-i cemâlüñle **çerâġ-ı mihri** / Gâh âh-ı dil-i pür-tâb yaḳar gâh nesîm (G237 / 4)

Çeşm-i ḫayâl

- **Çeşm-i ḫayâl** dûḫtedür vech-i pâküñe / Ḥayretdedür neẓâre rûḥ-ı tâb-nâküñe (G313 / 1)
- Ḥâsidi eylemezdi lâl olmasa kilk-i Nâʾilî / Mükḥale-i devâtda **çeşm-i ḫayâle** mîldân (G254 / 6)

Çirk-i / Çirkâb-ı riyâ

- Etmesün **çirk-i riyâ** ceyb ü kenâruñ telvîṯ / Pâk-dâmen ola-gör dalḳ-ı mey-âlûd gibi (G372 / 5)
- Pâkdür dâmenleri **çirk-i riyâdan** zâhidâ / Mey güsârânuñ ki ġarḳâb-ı günehdür her biri (G362 / 4)
- N'eylesün ammâ ki **çirkâb-ı riyâdan** pâkdir / Tâze berg-i gül gibi dâmân-ı pâk-i ʿiṣmeti (K34 /24)
- Zâhidân-ı dâmen-âlûde ṣalâdur ʿâlemüñ / Ṭoldı **çirkâb-ı riyâdan** şâh-râh-ı kesreti (K34 / 2)

Dest-i ḳażâ

- ʿAḳl-ı Mecnûnı çeküp **dest-i ḳażâ** zencîre / Şiken-i ṭurra-i Leylâda ḳomış nirengin (G291 / 3)
- **Dest-i ḳażā** ki cevher-i ḳuds etdi ṭıynetüñ / **Cevher-şinās-ı mey-gede** bilmez mi ḳıymetüñ (M3 / Msd. / 25)
- **Dest-i ḳażâ** firâzına âvîze eylemiş / Hem-pâye gördi tîġini ʿarş-ı berîn ile (K28 / 26)
- Pây-mâl-i sipeh-i ḫaṭṭuñ idi kişver-i cân / Vermedin **dest-i ḳażâ** fitneye menşûr henüz (G143 / 6)

Dîde-i ḫurşîd

- Ḳıldı bir ḫilʿat-i semmûr-ı ser-â-ser iʿṭâ / Ki fürûġından iner **dîde-i ḫurşîde** sebel (K19 / 5)
- Ol ḫâk-i ḫaḳìrüñ ḳamaşur **dîde-i ḫurşîd** / Mirʿât-ı żamîrinde olan tâb u cilâdan (K13 /40)

Fülk-i dil

- Etmedi ṭûfân-ı cefâ kâr-ger / **Fülk-i dile** lenger-i temkînümüz (G138 / 3)
- Hengâm-ı girye ṭut ser-i zülfüñ ki lengerin / **Fülk-i dilüñ** telâṭûm-ı ḥayret ḳoparmasun (G267 / 5)
- Nûḥı ede raḫt-efgen-i cân mevce-i ḥüsnüñ / **Fülk-i dili** ʿışḳuñ gibi deryâda bulunsa (G307 / 4)

Ġazâl-i mihr

- Ol âhû-cilve kim ser-geşte ḳılmış / **Ġazâl-i mihri** reşk-i nâf-ı ḫâli (G381 / 2)
- Etsün mi **ġazal-i mihre** raġbet / Zülfüñ gibi şîr-pençe şehbâz (M5 / Trk.b /7)

Ḫ̆âb-ı girân-ı baḫt

- Açılmaya yine **ḫ̆âb-ı girân-ı baḫtumdan** / Olursa merdümek-i çeşm-i ârzû ḫurşîd (G34 / 3)
- **Ḫ̆âb-ı girân-ı baḫtumuz** ḳaldı ṣabâḥ-ı maḥşere / Her gece pâsbânıyuz ṣubḥa dek âh u zâr ile (G351 / 4)

Ḫ̆âb-ı teġâfül

- Düşüp ıżṭırâbuña ṣubḥa dek b u şeb âh u nâleler eyledük / Ne çözüldi ʿuḳde-i kâkülüñ ne açıldı **ḫ̆âb-ı teġâfülüñ** (G216 / 3)

- Eylemiş **ḫˇâb-ı teġâfül** nigeh-i şûḫuñı mest / Çeşmüñ âşûb-ı naẓar ġamzelerüñ nâz-perest (G24 / 1)
- **Ḫˇâb-ı teġâfül** çeşmüñi hem nîm niyâz eyler yine / Hem dilleri dem-beste-i efsûn-ı nâz eyler yine (G355 / 1)

Ḫınḳ-ı felek

- Âheste-rev bulun ki göz açdurmayup saña / **Ḫınḳ-ı felek** ġubâr-ı küdûret ḳoparmasun (G267 / 3)
- Bu ṣaḥâda gördük ki degil **ḫınḳ-ı felek** râm / Nâ-çâr ʿinân-ı dili irḫâ ile geçdük (G202 / 4)

Kaʿbe-i cân

- Ol Kaʿbe-i cânuz ki varur secdeye ʿuṣṣāḳ / **Āyāt-ı ḫaṭuñ** kim oḳunur maḥfilümüzde (G324 / 2)
- Her nefes biñ naḳş-ı şûr-engîz ile kâfir yeter / **Kaʿbe-i cânı** ḫayâlüñ deyr-i eṣnâm eylesün (G287 / 2)

Maṣṭaba-i feyż

- Bizüz ol **maṣṭaba-i feyż** ki ṣaḥbâmuz ile / ʿIşḳı sâġar be-kef-i kûçe-i sevdâ ederüz (G153 / 4)
- Zühhâda açılmaz der-i eyvân-ı ḫarâbat / Ol **maṣṭaba-i feyż** riyâ-gâh degildür (G64 / 5)

Naḫl-i nâz

- Meyden ḳızarsa ruḫları gâhî o **naḫl-i nâz** / Bâzûy-ı dâġ-dârın açup erġavânlanur (G44 / 4)
- O **naḫl-i nâzuñ** eller verd-i ḫandânını devşürmiş / Dil olmış ḫâre râżı ol da dâmânını devşürmiş (G184 / 1)

Pençe-i ḫûrşîd

- Saḫt bāzū ki eder pençe-i ḫūrşĭdi şikest / Kemterĭn **bārikа-i kevkebe-i dĭdāruñ** (G203 / 4)
- Göster felege **pençe-i ḫûrşîdde** mâhı / Sâḳî yine destüñdeki câm-ı teri ṭoldur (G67 / 3)

Râyiż-i endîşe

- Eylemiş **râyiż-i endîşeme** Ḫâḳânînüñ / **Türktâz-ı reh-i maʿnîde** teḳaddüm pâyı (K5/38)

- Demdür ki ola **râyiż-i endîşe** ʿinân-tâb / Vâdî-i temeddüḥ gibi bir teng-feżâdan (K13 /45)

Ruḫṣat-ı neẕẕâre

- Girye-kârân-ı heves ṣanmañ o mest-i nâza / Câme-ḫ̆âbında daḫi **ruḫṣat-ı neẕẕâre** bulur (G 101 / 4)
- Neydügin bâʿiṣ ne bilsün **ruḫṣat-ı neẕẕâreye** / Bilmeyen ol ġamze-i ḫûn-rîz ü âfet neydügin (G281 / 4)

Sûdâ-gerân-ı ʿışḳ

- Dil-ber ne deñlü nâzük ü nerm olsa ol ḳadar / **Sûdâ-gerân-ı ʿışḳ** ile bâzârı saḫt olur (G49 /5)
- Demdür ki ârzûy-ı metâʿ-ı dil eldeyüz / **Sûdâ-gerân-ı ʿışḳ** ile baḫṣ u cedeldeyüz (M3 / Msd. / 4)
- **Sûdâ-gerân-ı ʿışḳuñ** olur şâh-benderi / Ol kim bu yolda mâ-melekin bâce virdi hep (G16 / 3)

Şaḫṣ-ı ḳażâ

- Ne ġamze berḳ-i ecel-sûz kim hirâsından / Olurdı **şaḫṣ-ı ḳażâ** gûşe-gîr-i pinhânî (K6 / 30)
- Ḳıyduñ ḳarîn-i nâkes olup kendü kendüñe / **Şaḫs-ı ḳażâ** bu meşġaleden hîç-kâredür (M1 / 3 / 4)

Şemşîr-i kîn

- Çeşmüñ cihânı ḳırmada **şemşîr-i kîn** ile / Maġrûr iki ṣaff-ı sipeh der-kemîn ile (K28 / 74)
- Çeşmüñ cihânı ḳırmada **şemşîr-i kîn** ile / Maġrûr iki ṣaff-ı sipeh der-kemîn ile (G357 / 1)

Târ-ı cân

- Tâb-ı ḥüsnüñden olur ḫam-be-ḫam u pîç-â-pîç / **Târ-ı cân** âteş-i sûzâna düşen mûy gibi (G370 / 4)
- Ṭolaşmış **târ-ı cân** ol mû-miyâna dil de reşkinden / Miṣâl-i ʿışḳ-ı bî-cân ol ḳad-i dil-cûya bağlanmış (G181 / 3)

Verziş-i âh

- Boyanup ḥasret-i zülfüñle duḫâna şeb ü rûz / **Verziş-i âh** ederüz dûd-ı muʿanber diyerek (G200 / 3)

- **Verziş-i âh** ederek şuʿle-nijâd oldı göñül / Naḳş-ı ḥüsnüñ görüp âşüfte-nihâd oldı gönül (G232 / 1)

Nâ'ilî'deki benzerlikler incelenirken önemli bir nokta dikkat çekmektedir. "Bâğ-ı meşâm" tamlamasında; 30. kasidede yer alan tegazzül bölümü ile 244. gazel birebir aynıdır. Onbir beyitten oluşan gazel ve kasidenin tegazzül bölümünün aynı şiir olması Nâilî'nin bir gazelini kasidenin içerisine tegazzül olarak koyduğunu düşündürmektedir.[7]

Nâ'ilî'de tekrar eden yirmi yedi tamlama bulunmaktadır. Nâ'ilî, bu tamlamalardan âyîne-i hurşîd, cevher-i cân, çirk / çirkâb-ı riyâ ve dest-i kazâ'yı dört defa; âb-ı hayât-ı suhen, fülk-i dil ve hâb-ı tegâfül'ü de üç defa tekrar etmiştir.

Tamlamalardan on ikisini izâfet-i teşbîhiyye, altısını izâfet-i itibâriyye, altısını izâfet-i istiârîyye üçünü de izâfet-i beyâniyye olarak düşünmek mümkündür. Nâ'ilî'de de Fehim'de olduğu gibi izafet-i teşbîhiyye tekrar eden tamlamalar özelinde daha fazla yer almaktadır.

Bu kısımda yer alan tamlamaların, tamlananlarına bakıldığında üç tanesinin soyut, diğerlerinin somut kelimeler olduğu görülmektedir. Tamlayanlara bakıldığında ise beş tanesinin somut, diğerlerinin soyut olduğu anlaşılmaktadır. Fehîm ve Neşâti'yle bu bakımdan küçük de olsa bir fark görülmektedir. Bunu söylerken de Nâ'ilî'nin şiir sayısının fazlalığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. İçlerinde fikir terbiyecisi, feyz sediri, sözün ebedi hayat suyu gibi az kullanılan tamlamalar bulunmaktadır.

5.4.3. Neşâtî'de Tekrar Eden Terkip Kullanımları

Aristo-yı ḫıred

- O felek-mesned-i meh-ṭalʿat-i yektâ ki ider / Derk-i ẕâtında **Aristo-yı ḫıred** ʿarż-ı ḳuṣûr (K16 / 9)
- Ne mey bir kîmyâ-yı büʾl-ʿaceb kim sîmi ḫâk eyler / **Aristo-yı ḫıred** derkinde ḥayrân ṭurfa şeydür bu (G100 / 2)

Câm-ı âftâb

- Ḫamyâze-rîz-i bâdesidür **câm-ı âftâb** / Ol neşʾe kim dile nigeh-i yârdan gelür (G25 / 3)

[7] Kasidedeki tegazzülün, gazeller içerisinde yer alması müstensih hatasını akla getirse de 244. gazelin üç nüshada bulunması bu ihtimali düşürmektedir.

- Şafaḳ degül meyini eylemiş ḳażâ rizân / Şikeste sâġar-ı meh **câm-ı âftâb** tehî (G132 / 3)

Çâk-riz-i ceyb-i cân

- Dûzaḫ-aşâm-ı ġamuñ kim şuʿledür peymânesi / **Çâk-riz-i ceyb-i cândur** nâle-i mestânesi (G129 / 1)
- **Çâk-rîz-i ceyb-i cândur** yine zaḫm-ı nâgehân / Tîġ-i ebrûdur ḳırâb-ı vesme olsa her zamân (G94 / 1)

Çeşm-i cân

- Gösterür miydi niçe ʿâlemi **çeşm-i câna** / Dil-i ʿâşıḳ gibi ṣâf olmasa âyîne-i câm (G85 / 2)
- Ḳatredür ammâ ki **çeşm-i cân** ile seyreyleseñ / Ḳulzüm-i pür-gevher-i râz-ı dü ʿâlemdür göñül (G82 / 2)

Çevgân-ı ʿışḳ

- Ne silleler yiye **çevgân-ı ʿışḳdan** dil-i ʿâşıḳ / Bu ḥâlgâhda çün gûy rûy-ı tâze gelince (G114 / 4)
- Serlerin gûy itdiler **çevgân-ı ʿışḳa** ʿâḳıbet / Himmet-i Ferhâdı gör insâf ile Mecnûna bak (G68 / 2)

Dâmen-i mevc

- Ḳatre-bâr olsa seḥâb-ı keremi deryâya / **Dâmen-i mevc** ile dünyâya saçardı zer ü sîm (K9 / 24)
- Nice deryâ ki idüp gerd-i sivâdan ʿârî / **Dâmen-i mevci** ṣafâ-baḫş-ı rûḫ-ı maʿnâdur (K22 / 12)

Dîde-i cân

- Ne bu kûrâne reviş laġziş-i pâ inṣâf it / Olmaya **dîde-i cânuñ** daḫı bînâ nice bir (Kt.1 / 8)
- Seyr ider niçe gülistân-ı Neşâṭî ʿârif / **Dîde-i cân** ile kim âyîne-i câma bakar (G42 / 5)

Gonçe-i dil

- Fiġân ki oldı ḫazân-ı kederle pejmürde / Henüz **gonçe-i dil** olmadın güşâde daḫı (G125 / 4)
- Leb teşne **gonçe-i dili** pejmürde eyledüñ / Olmak ümîdin eyleyerek şeb-nem âşinâ (G3 / 4)

Gûş-ı dil

- Gitti old em ki füzûn eyler idi derd-i seri / Gelse **gûş-ı dile** bir rûh-fezâ naġme-i sâz (K14 / 5)
- Meclis-i ġamda añdurur perde-bîrûn nevâların / **Gûş-ı dile** Neşâṭîyâ naġme-i sâz degmesün (G92 / 5)
- Şevḳ-i medḥüñle zebân-ı ḫâmeden / **gûş-ı dile** / Şimdi güstâḫâne böyle şiʿr-i ġârrâdur gelen (K18 / 25)

Gülşen-i cân

- Şemʿ-i pür-ṭâbı bezm-i devrânuñ / Nev gül-i nâzı **gülşen-i cânuñ** (Ş.E / 95)
- Ruḫ-ı pür-tâbı **gülşen-i cândur** / Laʿl-i rengîni verd-i ḫandândur (Ş.E / 97)

Ḫırmen-i ṣabr

- **Ḫırmen-i ṣabrı** Neşâṭî gibi itmişdi ḫarâb / Şuʿle-i âh ile kim bâdiye-pûyândı Ḳays (G57 / 5)
- Neşâṭî gel yeter âteş bırakduñ **ḫırmen-i ṣabra** / Ḫırâş-ı cevr ile cân u dili pür-ıżṭırâb itdüñ (K5 / B5-2)

Mirʾât-ı sîne

- Olmaz Neşâṭîyâ keder-i jeng -i hecr ile / **Mir'ât-ı sîne** ‘aks-i ruḫ-ı yârdan cüdâ (G2 / 5)
- Bâg-ı ruḫında sebze-i nev kim demîdedür / **Mirʾât-ı sîne** âyîne-i jeng-dîdedür (G38 / 1)

Naḫl-ı nâz

- Çek mîve-i viṣâlden el kim Neşâṭîyâ / Ol tâze **naḫl-ı nâz** dahı nev-resîdedür (G38 / 5)
- **Naḫl-ı nâzuñ** daḫı itmez mi saʿâdetle ḳıyâm / İştiyâḳuñla gezüp hep ola bî-câ nice bir (Kt.1 / 20)

Pây-ı dil

- **Pây-ı dil** âbiledâr olmaz idi olmasa ger / Rîze- seng-i elem-i ye's ile pür gûy-ı ṭaleb (G6 / 2)
- Sâlik-i râh-ı vaḥdet ol bâġ-ı bihişti kıl / **Pây-ı dile** sakın sakın ḫâr-ı mecâz degmesün (G92 / 3)
- Gelür **pây-ı dile** ferş-i gül-i raʿnâ gibi nâzük / Gerekse seng-i ser-tîze gerek ḫâre ayak bassun (G97 / 4)

- Var her ser-i râhında niçe çâh-ı ḫaṭar-nâk / **Pây-ı dil** ile ṭayy olınur râḥile-i ʿışḳ (G67 / 2)

Rûy-ı murâd

- Felek müsâʻade-i ḫâṭır eyleyüp şimdi / Açıldı perde-i ṭâliʻ görindi **rûy-ı murâd** (K24 / 35)
- Ṣâf bir mertebe her câm-ı ziyâ-güsteri kim / Ġörinür dîde-i cân u dile ṣad **rûy-ı murâd** (K7 / 4)

Sebû-yı ġonçe

- **Sebû-yı ġonçe** ber-dûş-ı nihâl-i tâzedür şimdi / Sürâḥî der-bâġal sâḳî de reftâre ayak bassun (G97 / 2)
- Ṣafâ-yı ʿışḳ ile nergisler almış destine sâġâr / **Sebû-yı ġonçe** pür-bâde dem-i bezm-i gülistândur (K27 / 4)

Serîr-i milk-i naẓm

- Sipihr-i ʿilm ü fażl-ı ʿâlem-ârâ neyyir-i aʿẓam / **Serîr-i milk-i naẓma** ḫusrev-i Cemşîd-ʿunvândur (K27 / 18)
- Sipihr-i ʿilm ü fażluñ âftâb-ı mâh-dîdârı / **Serîr-i milk-i naẓmuñ** ḫusrev-i Cemşîd-ünvânı (K13 / 12)

Tîr-i nâz

- Ḳaṣîdem ʿişveger bir dil-rübâ-yı pâk-ṭalʿatdur / Ki **tîr-i nâzına** cân atmada üstâd-ı Kâşânî (K13 / 33)
- Ol iki ebrû ki eyler **tîr-i nâzın** der-kemân / Fitne lerzân ḫavf ile âşûb dest-efşâr olur (G29 / 5)

Zebân-ı ḫâme

- Şevḳ-i medḥünle **zebân-ı ḫâmeden** gûş-ı dile / Şimdi güstâḫâne böyle şiʻr-i ġârrâdur gelen (K18 / 25)
- Bu feyż-i şevḳ ile bir genc girdi destüme kim / **Zebân-ı ḫâme** cevâhir-nisâr-ı maʿnâdur (K15 / 27)

Neşâtî'de on dokuz tamlama tekrar edilmiştir. Bunlardan sadece pây-ı dil dört, gûş-i dil de üç defa kullanılmıştır. Bunlardan dokuzunu izâfet-i teşbîhiyye, beşini izâfet-i itibâriyye, beşini de izafet-i istiâriyye sınıfına dâhil etmek mümkündür. On dokuz örnekten hareketle Neşâtî'de de izafet-i teşbîhiyye yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Tekrar eden bu tamlamaların ikisi üç sözcükten oluşup geri kalan tamlamalar iki sözcükten meydana gelmektedir. Tamlamaların tamlananlarının tamamının somut kelimeler olduğu görülmektedir. Tamlayanlara bakıldığında ise üç tanesinin somut diğerlerinin soyut olduğu anlaşılmaktadır. Akıl Aristosu, gonca testisi, can yakasının yırtığından dökülen örnekleri nadir karşılaşılacak türden tamlamalardır.

Yukarıdaki kısımdan da anlaşılacağı üzere şairler, bazı terkipleri birden fazla kullanmışlardır. Fehîm'de 15, Nâ'ilî'de 27, Neşâtî'de 19 terkip tekrar etmiştir. Biraz da yazdıkları şiir sayısıyla alakalı olan bu durum, şairlerin daha çok iki kelimeden oluşan terkipleri tekrar ettiklerini göstermektedir. Âb-ı hayât-ı sühan, çâk-rîz-i ceyb-i cân, hâb-ı girân-ı baht ve serîr-i milk-i nazm tamlamaları haricindekilerin tamamı iki kelimeden oluşmuştur. 61 tamlamadan 4'ü (%6.56) üç kelimeden oluşurken 57'si (%93.44) iki kelimeden oluşmuştur.

İkiden fazla kullanılan terkiplere bakıldığında dikkat çekici noktalar çıkmaktadır. Nâ'ilî; sûdâgerân-ı ışk, hâb-ı tegâfül, fülk-i dil, dest-i kazâ, çirk-i riyâ, cevher-i cân, âyîne-i hurşîd, âb-ı hayât-ı sühan ve tîğ-i kazâ terkiplerini ikiden fazla kullanmıştır. Neşâtî ise pây-ı dil ve gûş-ı dil tamlamalarına ikiden fazla beytinde yer vermiştir. Fehîm ise bu çalışmada yer alan tamlamalar içerisinde tiġ-i ḳażâ dışında bir tamlamayı ikiden fazla yerde kullanmamıştır.

6. FEHÎM-İ KADÎM, NÂ'İLÎ-İ KADÎM VE NEŞÂTÎ DİVANLARINDA KULLANILAN TAMLAMALAR

6.1. İki Kelimeden Oluşan Tamlamalar

1. *Āb-ı fikr* : ***Fikir / düşünce suyu*** : **Āb-ı fikrümle** çemenzār-ı süḫân tāze vü ter / Nāvdān-ı ḳalemüm aña ʿaceb mecrādur (Neşâtî K22 / 37)
2. *Āb-ı nāz* : ***Naz suyu*** : Ol iki ebrūvān ḫod bir kemān-ı ʿişvedür gūyā / Ki **āb-ı nāz** ile her tīrinüñ ser-tīz peykānı (Neşâtî K13 / 29)
3. *Āb-rūy-ı ārzū* : ***Arzunun yüzsuyu*** : Ārzū-yı seyr-i dīdār ile giryānam müdām / Olmada bīhūde rīzān **āb-rūy-ı ārzū** (Fehîm G249 / 5)
4. *Āb-yār-ı suḫan* : ***Söz sulayıcısı*** : Hāmem ki ***āb-yār-ı suḫan****dur* ṣafāyile / Mīzāb-ı feyżden akıdur māʾ-ı Kevṡeri (Neşâtî K19 / 35)
5. *Āb-yārī-i cünūn* : ***Delilik sulayıcılığı*** : **Āb-yārī-i cünūn** laḫt-ı dil etmiş kārın / Şecer-i āh-ı ʿalev-berḳ-ı ciger-rīşemüzüñ (Nâ'ilî G210 / 2)
6. *Ābile-i ʿışḳ* : ***Aşk sivilcesi*** : Ben āteşem āteş ki teb-i tāb-ı sitemle / Zeyn itdi leb-i cān u dili ābile-i ʿışḳ (Neşâtî G67 / 4)
7. *Āfitāb-ı bāde* : ***Şarap güneşi*** : Mest iderdi pertev ile cümle dünyāyı Fehīm / Feyż-yāb olsa eger meh **āfitāb-ı bādeden** (Fehîm G233 / 5)
8. *Āfitāb-ı baḫt* : ***Baht güneşi*** : Veyletā **āfitāb-ı baḫtum** āh / Şeb gibi rūzum itdi ẓulmānī (Fehîm K17 / 5)
9. *Āfitāb-ı nāz* : ***Naz güneşi*** :ʿArż-ı dīdār etmedi ser-germ-i cām-ı mihrine / Ḳaldı ṣoḥbet maḥşere ol **āfitāb-ı nāz** ile (Nâ'ilî G333 / 4)

10. *Āfitāb-ı reʾy* : ***Düşünce güneşi*** : Virse feyż **āfitāb-ı reʾyümden** / Ebre luṭf-ı ḳażā-yı devrānī / (Fehîm K17 / 71)
11. *Āfitāb-ı ruḫ* : ***Yanak güneşi*** : Meh gibi gülleri pür-nūr ide feyż-i eşeri / **Āfitāb-ı ruḫuñı** itse güzergâh nesīm (Fehîm G214 / 4)
12. *Āftāb-ı tevḥīd* : ***Birlik güneşi*** : Ẕātuñdur ol **āftāb-ı tevḥīd** / Bir zerre degül yanında ḫurşīd (Neşâtî K6 / 23)
13. *Āftābe-i dil* : ***Gönül ibriği*** : Ya ʿaks-i ḥüsnüñ ile oldı reşk-i çeşme-i mihr / Ya āfitāb ile pür oldı **āftābe-i dil** (Fehîm G186 / 2)
14. *Āġūş-ı benān* : ***Parmak ucu kucağı*** : Dāmen degil **āġūş-ı benān** cilve-gehüñdür / Āhū iseñ āhūy-ı ḥarem-perver-i cānsın (Nâ'ilî K25 / 11)
15. *Āġūş-ı girībān* : ***Yaka kucağı*** : Şād ol **āġūş-ı girībānuma** girdüñ ey māh / Būse-dād-ı leb-i cānān olacaḳsın āḫır (Fehîm G66 / 9)
16. *Āġūş-ı ḫayāl* : ***Hayal kucağı*** : **Āġūş-ı ḫayālinde** iken meskeni her şeb / Gördükçe Fehīm'i yine bīgānelüg eyler (Fehîm G54 / 7)
17. *Āgūş-ı lafẓ* : ***Söz kucağı*** : Şerm-i maʿnādur **āgūş-ı lafẓum** / Ḥāle-dār itdi māh-ı tābānı (Fehîm K17 / 50)
18. *Āġūş-ı murād* : ***İstek kucağı*** : Yine **āġūş-ı murādında** mısun aġyāruñ / Kim ḳucar mūy-miyānuñ kim öper ruḫsāruñ (Nâ'ilî G203 / 1)
19. *Āh-ı cān-güdāz* : ***Can eritici ah*** : Dil-i zār-ı Fehīm ile ikimüz / Ṭurmayup **āh-ı cān-güdāz** idelüm (Fehîm G221 / 6)
20. *Aḫker-i nāzük-mizāc* : ***Nazik mizaçlı kor*** : ʿAks-i laʿlün cāmda ber-ʿaks itmiş gerçi kim / Āb ile germ-ülfet olmaz **aḫker-i nāzük-mizāc** (Fehîm G29 / 2)
21. *Aḫter-i kīne-dār* : ***Kindar yıldız*** : Ṣulḥ-ı vifāḳa çāre yoḳ **aḫter-i kīne-dār** ile / Kevkebümüz alışmadı baḫt-ı sitīze-kār ile (Nâ'ilî G351 / 1)

22. *Aḫter-i nuṭk* : ***Söz koru*** : Görse naẓmumda Fehîm **aḫter-i nuṭkum** ḳızarup / Tābiş-i şerm ile baḥruñ güheri aḫker olur (Fehîm G84 / 6)

23. *ʿAkl-ı tenük-māye* : ***Zayıf bilgili akıl*** : Ḫor bakma dile iy **ʿaḳl-ı tenük-māye** ki dil / Ḳaṭredür ḳaṭre velî ḳaṭre-i tufân-zādur (tûfân) (Neşâtî K22 / 7)

24. *ʿAlem-i āh* : ***Ah bayrağı*** : Olmaġa rāyetî-i leşger-i hicrān diller / Etdi yer yer **ʿalem-i āhı** nümāyān diller (Nâ'ilî G109 / 1)

25. *ʿAlem-efrāz-ı beyān* : ***Beyan bayrağını kaldıran*** : ʿİlm ü faẓluñ gibi ışbāt-ı şecāʿat ḳılduñ / Āferîn ey **ʿalem-efrāz-ı beyān** ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 22)

26. *ʿAmel-ṭırāz-ı ḳabūl* : ***Kabulün önde geleni*** : Şefāʿatüñle olanlar **ʿamel-ṭırāz-ı ḳabūl** / Bu kār-ḫāne-i fıṭratda sāz-kār ḳalur (Nâ'ilî K2/33)[8]

27. *ʿAndelîb-i cān* : ***Can bülbülü*** : Semender eyle Ḫudā **ʿandelîb-i cānumuzı** / Hücūm-ı şuʿle-i dil ṭutdı gülsitānumuzı (Fehîm G280 / 1)[9]

28. *ʿArafāt-ı ruḫ* : ***Yanak Arafat'ı*** : Nā'ilî-veş olup iḥrām be-dūş-ı zülfüñ / **ʿArafāt-ı ruḫuña** oldı şitābān diller (Nâ'ilî G109 /5)

29. *Aristo-yı ḫıred* : ***Akıl Aristos'u*** : O felek-mesned-i meh-ṭalʿat-i yektā ki ider / Derk-i ẕātında **Aristo-yı ḫıred** ʿarż-ı ḳuṣūr (Neşâtî K16 / 9)

    Ne mey bir kīmyā-yı bü'l-ʿaceb kim sīmi ḫāk eyler / **Aristo-yı ḫıred** derkinde ḥayrān ṭurfa şeydür bu (Neşâtî G100 / 2)

30. *ʿArş-peymāy-ı dil* : ***Gönlün arş ölçücüsü*** : Evvelîn pāye-i süllem görürin gāh-ı urūc / **ʿArş-peymāy-ı dil** olsam mele'-i aʿlāyı (Nâ'ilî K5 / 20)

31. *ʿArūs-ı baḫt* : ***Baht gelini*** : ʿĀlem **ʿarūs-ı baḫtuña** olduḳça cilve-gāh / Mātem-serāy-ı dehr ṭarab-gāh-ı sūr olur (Nâ'ilî K24 / 22)

[8] Beyitteki 'amel-tırâz Luatnâme-, Dihhudâ'da "âmil ü mütesaddî" olarak verilmektedir. Bkz. https://www.vajehyab.com/dehkhoda/عمل+طراز [05.01.2021].

[9] Divanda "gülistânumuzı" şeklinde yazılmıştır (Üzgör, **age**, 668).

Demek ki rūy-ı siyāhı medār-ı ḫacletdür / **ʿArūs-ı baḫt** ki gül-gūne-i ʿiẕār ister (Nâ'ilî G48 / 2)

32. *ʿArūs-ı mātem* : ***Matem gelini*** : **ʿArūs-ı mātemine** dīdeden niṣār edelüm / Dizüp ṭabaḳçe-i yākūta laʿl ü mürvārīd (Nâ'ilî K7/43)
33. *ʿArūs-ı naẓm* : ***Nazım gelini*** : Bu zīb-i ḥüsn ile mümkin mi olmamak meftūn / **ʿArūs-ı naẓm**ına ḫūbān-ı Ḫālluḫ u Nevşād (Neşâtî K24 / 28)
34. *ʿArūs-u Nīl* : ***Nil gelini*** : İdüp meşşāṭelüg herkes **ʿarūs-ı Nīl'i** zeyn itdi / Ki gūyā oldı keştī şāne vü mıḳẓāf dendāne (Fehîm K7 / 22)
35. *Ārzū-yı ārzū* : ***Arzu isteği*** : Ārzū da vādi-i yeᵓs içre oldı nā-bedīd / Şimdi ḥasretle ider dil **ārzū-yı ārzū** (Fehîm G249 / 2)
36. *Ārzū-yı kām* : ***Arzu isteği*** : Çarḫdan **ārzū-yı kām** itmem / Baḫta nāz eylerin be-şādānī (Neşâtî K8 / 51)
37. *Aṭlas-ı cāh* : ***Makamın kıymetli kumaşı*** : **Aṭlas-ı cāha** ki ʿārifde teḥāşī görünür / Cāhilüñ dūş-ı tefāḫürde ḳumāşı görünür (Nâ'ilî G92 / 1)
38. *Ayāġ-ı dāġ* : ***Yara kadehi*** : Tābiş-i ʿaşḳ-ı şuʿle-pāş eyledi mū-be-mū teni / Bāde-i āteş ile pür oldı yine **ayāġ-ı dāġ** (Fehîm G153 / 3)
39. *Ayāġ-ı ḥasret* : ***Hasret kadehi*** : Olur mı renc-i ḫumār-ı kederden āzāde / Dilüñ ki çekdügi dāᵓim **ayāġ-ı ḥasretdür** (Neşâtî G43 / 3)[10]
40. *Ayāġ-ı ümīd* : ***Ümit kadehi*** : Ẓuhūr-ı neşve-i laʿlüñle dest-i ʿāşıḳda / Mey-i neşāṭ ile leb-rīz olur **ayāġ-ı ümīd** (Nâ'ilî G32 / 2)
41. *Āyīne-i ʿaḳl* : ***Akıl aynası*** : **Āyīne-i ʿaḳla** müriyāne ammā / Şemşīr-i ḳażā-yı ʿaşḳa cevherdür dil (Fehîm R. 38 / 2)
42. *Āyīne-i ʿālem* : ***Âlem aynası*** : Kalmadı gerd-i keder **āyīne-i ʿālemde** / Olsa diller nᵓola ṣad şevḳ ile şimdi mesrūr (Neşâtî K16 / 4)

[10] Divanda "humâr kederden" şeklinde yazılmıştır (Kaplan, 2019, 152). Terkip yapılması hem vezin hem de anlam açısından daha doğru görünmektedir.

43. *Āyīne-i ʿārıż* : ***Yanak aynası*** : Nūr-ı ruḫ-ı āfitāb-ı maḥşer / **Āyīne-i ʿārıżuñda** peydā (Fehîm M3 Trk. b 1 / 5)

44. *Āyīne-i bīdār* : ***Uyanık ayna*** : Seng-i ʿacz eyledi **āyīne-i bīdārı** şikest / Cilve-i bī-meze-i rūy-ı riyādan geçdüm (Fehîm G218 / 4)

45. *Āyīne-i dil* : ***Gönül aynası*** : **Āyīne-i dili** saña ṣunsun mı Nāʾilī / Sulṭān-ı mülk-i ʿışḳ gedālıḳ mı eylesün (Nâ'ilî G263 / 7)

Luṭf-ı tevfīk-i Ḫudādur ki ezelden olmış / ʿIşḳ **āyīne-i dil** dil daḫı āyīne-i ʿışḳ (Neşâtî G66 / 2)[11]

Dil-i bīçārenün aḥvāl-i sirişţin görsek / Baḳsaḳ **āyīne-i dilden** ruḫ-ı ziştin görsek (Fehîm G172 / 1)

46. *Āyīne-i heyūlā* : ***Heyula aynası*** : Tā ki **āyīne-i heyūlā**yam / Ṣūret-i ḫ ʿāb n'iydügin bilmem (Fehîm G204 / 2)

47. *Āyīne-i ḫurşīd* : ***Güneş aynası*** : Āb u tāb-ı ṭalʿat-ı ebkār-ı naẓmuñ Nāʾilī / Ṭaʿn eder **āyīne-i ḫurşīde** meh-rūlar gibi (Nâ'ilî G369 / 5)

Gitsüñ eṣer-i jeng-i keṣāfet bedenüñden / **Āyīne-i ḫurşīd** gibi cevher-i ẕāt ol (Nâ'ilî M2 Trk.b / 39)

Laʿlüñ ki ḫayāl-i mey-i gül-fām ederüz biz / **Āyīne-i ḫurşīdi** alup cām ederüz biz (Nâ'ilî G163 /1)

Pīşānī-i baḫtuñda olan mevce-i envār / **Āyīne-i ḫurşīdde** peydā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 24)

48. *Āyīne-i ʿışḳ* : ***Aşk aynası*** : Bkz. Āyīne-i dil (Neşâtî G66 / 2)

49. *Āyīne-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı aynası*** : Münkesirdür yine **āyīne-i iḳbālinde** / Eger İskender ise devleti şāyeste gören (Nâ'ilî G264 / 2)

[11] Kaplan, 1996 yayımında "Ḥikmet-i luṭf-ı Ḫudādur"ı 2019'da ise "Lutf-ı tevfîk-i Hudādır'ı seçmiştir. Bundan sonraki farklılıklar nüsha farkı gibi belirtilecektir. Luṭf-ı tevfīk-i Ḫudādır : Ḥikmet-i luṭf-ı Ḫudādır (Kaplan, 1996, 125).

50. *Āyīne-i ḳalb* : ***Kalp aynası*** : Pāk olup jeng-i ṣuver āyīne-i ḳalbüñden / Rūy-ı maʿnā daḫı olmaya hüveydā nice bir (Neşâtî Kt.1 / 11)

51. *Āyīne-i kūr-dilān* : ***Kör gönüllülerin aynası*** : Tā çend mühim-sāz-ı küdürāt-ı cihānsın / Besdür ki felek **āyīne-i kūr-dilānsın** (Nâ'ilî G293 / 1)

    Tā çend mühim-sāz-ı küdürāt-ı cihānsın / Besdür ki felek **āyīne-i kūr-dilānsın** (Nâ'ilî K25 / 47)

52. *Āyīne-i luṭf* : ***Lütuf aynası*** : Söyledür **āyīne-i luṭfuñ** olursa ne ḳadar / Ṭūṭī-i nāṭıḳa vaṣfuñda zebān-ı beste vü lāl (Nâ'ilî K12 /50)[12]

53. *Āyīne-i māh* : ***Ay'ın aynası*** : Heyʾet-i ziştin görüp ṣūret-i efʿālinüñ / **Āyīne-i māhını** çarḫ şikest eyledi (Fehîm G281 / 4)

54. *Āyīne-i mihr* : ***Güneş aynası*** : **Āyīne-i mihr** olursa baḳmaz / Kim āyīne mūcib-i bedeldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 10)

    Bu incilā-yı leṭāfetle bir daḫı çarḫuñ / Olur mı **āyīne-i mihri** jeng-yāb-ı sitem (Neşâtî K21 / 8)

    ʿAks-i laʿl-i ruḫını **āyīne-i mihr** içre / Eyleyüp seyr Mesīḥ itdi bu naẓmı inşād (Fehîm G38 / 7)

55. *Āyīne-i rāz* : ***Sır aynası*** : Taṣvīr-i ān cerīde-i iʿcāza ṣıġmamış / Naḳş-ı cemāl **āyīne-i rāza** ṣıġmamış (Nâ'ilî G185 / 1)

56. *Āyīne-i sāġar* : ***Kadeh aynası*** : **Āyīne-i sāġarda** olan ʿālemi görmez / Gül-zār-ı bihişt olsa da neẓẓāre-geh-i mest (Nâ'ilî G23 / 4)

57. *Āyīne-i ṣubḥ* : ***Sabah aynası*** : Ey sīm gibi sīnesi **āyīne-i ṣubḥ** / Tā ẓāhir olınca zer-i gencīne-i ṣubḥ (Fehîm R. 9 / 1)

58. *Āyīne-i vücūd* : ***Vücut aynası*** : Oldı **āyīne-i vücūd** içre / Peykerüm ṣūret-i heyūlānī (Fehîm K17 / 99)

[12] "zebân-ı beste vü lâl" tabirinin vezin ve anlam açısından "zebân beste vü lâl" olması daha doğru görünmektedir.

59. *ʿAynek-i cām* : ***Kadeh gözlüğü*** : Cihānı **ʿaynek-i cāmından** eyledük seyrān / Eger ḥaḳīḳate baḳsaḳ Cem'üñ nesin gördük (Fehîm G174 / 2)

60. *ʿAynek-i ḫurşīd* : ***Güneş gözlüğü*** : Ḥasūd baḳmaz olursam da **ʿaynek-i ḫurşīd** / Teġāfül itdi ṣanur kendüyi dimez kūram (Fehîm K14 / 13)

61. *Azm-ı remīm* : ***Çürümüş kemik*** **:** Ṭabʿ-ı Mesīh-kārı ki peymāne-dād olur / **ʿAzm-ı remīm**e rūḥ verir dürd-i sāġarı (Nâ'ilî K20 / 35)[13]

62. *Bād-ı fenā* : ***Fanilik rüzgarı*** : ʿĀleme **bād-ı fenā** bir mertebe tünd esdi kim / Oldı yeksān ḫāk ile nice nihāl-i bārver (Neşâtî K17/ B1-4)

Bī-zād-ı reh bulun ṭaraf-ı Ḥaḳda Nā'ilī / Virsün hevāya **bād-ı fenā** ḫırmenüñ daḫi (Nâ'ilî G365 / 7)

63. *Bād-ı fitne* : ***Fitne rüzgarı*** : Verir esās-ı pūl-ı çarḫa **bād-ı fitne** şikest / Bu cilve-gāhda ne menzil ne reh-güẕār ḳalur (Nâ'ilî K2/16)

64. *Bād-ı luṭf* : ***Lütuf rüzgarı*** : Mühim-sāz-ı cihān kim **bād-ı luṭfından** olur bī-şek / Kemāndan her çıḳan tīr-i ḫaṭā lābüd ṣavāb üzre (Neşâtî K23 / 11)[14]

65. *Bād-ı naḫvet* : ***Gurur rüzgarı*** : **Bād-ı naḫvet**dür ki itmiş baḥr-ı ḥüsnüñ mevc-nāk / Ġarḳa-i deryā-yı ḫışmuñ çīn-i ebrūdur demiş (Fehîm G143 / 2)

66. *Bād-ı pür-belā* : ***Bela dolu rüzgar*** : Taşdı seyl-āb-ı musībet esdi bād-ı pür-belā / Eyledi ṣad ḫāne-i milk-i dili zīr ü zeber (Neşâtî K / 17 / B1-2)

67. *Bādbān-ı çarḫ* : ***Felek yelkeni*** : Ey dil ḥaẕer ki zevraḳ-ı nüh **bādbān-ı çarḫ** / Bulduḳça rūzgārın atar ḳareye seni (Nâ'ilî G366 / 4)

68. *Bāde-ḫ ̌āh-ı nāz* : ***Naz şarabı isteyicisi*** : Pür ṭut hemīşe sāġaruñ ey dil ki ġamzesi / Cāʾiz ki ḫūn-ı dilden ola **bāde-ḫ ̌āh-ı nāz** (Nâ'ilî G156 / 3)

69. *Bāde-ḫ ̌ār-ı girişme* : ***Naz şarabı içen*** : Süzülürse çeşmi ol āfetüñ n'ola **bāde-ḫ ̌ār-ı girişmedür** / O tenük şarāb-ı teġāfülüñ elemi ḫumār-ı girişmedür (Nâ'ilî Kt. 6 / 1)

---

[13] Metinde "ʿazm" şeklinde yazılmıştır. Kemik anlamındaki "ʿaẓm" olması daha doğru görünmektedir.
[14] olur : anuñ (Kaplan, 1996, 76).

70. *Bāde-i āteş* : ***Ateş şarabı*** : Tābiş-i ʿaşḳ-ı şuʿle-pāş eyledi mū-be-mū teni / **Bāde-i āteş** ile pür oldı yine ayāġ-ı dāġ (Fehîm G153 / 3)

71. *Bāde-i kām* : ***Dilek şarabı*** : Cām-ı kām-ı ʿāşıḳı pür-bāde-i yeʾs eylemiş / **Bāde-i kāmıyla** dehr-i cām-ı leb-rīz eyleyen (Fehîm G240 / 4)

72. *Bāde-i nāz* : ***Naz şarabı*** **:** Meclis-i ʿuşşāḳda ol meh ki sāġar nūş ider / Çeşm-i ġamze **bāde-i nāzı** berāber nūş ider (Fehîm G52 / 1)

73. *Bādiye-i küfr* : ***Dinsizlik / küfür çölü*** : Saʿy-ı meşkūr ile tā kim ede erbāb-ı cihād / Kaʿbe-veş **bādiye-i küfri** maḳām-ı taḳdīs (Nâ'ilî K33 /20)

74. *Bāġ-ı dil* : ***Gönül bahçesi*** : Gül-rīz-i neşāṭ oldı ḫazān **bāġ-ı dilümde** / Ḫār-ı ġam u endūh gülistānumı ṭutdı (Nâ'ilî G383 / 2)

Şāḫ-ı ümmīd-i Neşātī nice olsun sīr-āb / **Bāġ-ı dilde** ḳatı āheste akar cūy-ı ṭaleb (Neşâtî G6 / 5)

75. *Bāġ-ı edeb* : ***Edep bahçesi*** : Āhum nesīme rāh-nümālıḳ mı eylesün / **Bāġ-ı edebde** ġonce-güşālıḳ mı eylesün (Nâ'ilî G263 / 1)

Henūz **bāġ-ı edebde** açılmamış güldür / Tebessüm-i leb-i şīrīn-i şekker-efşānı (Nâ'ilî K6 / 48)

76. *Bāġ-ı fitne* : ***Fitne bahçesi*** : Kūyındaki **bāġ-ı fitne** güldür / Mirrīḫ olamaz o bāġa ḫāşāk (Fehîm M1 Trc. b 5 / 10)

77. *Bāġ-ı ġam* : ***Gam bahçesi*** : Naḫl-i āhum ki odur **bāġ-ı ġama** āteş-i berg / Şemʿ-veş berg-i güli şuʿle-beri aḫker olur (Fehîm G84 / 4)

Zülfinde dūd-ı āha olup pīç ü tāb-baḫş / Sünbüllerini **bāġ-ı ġamuñ** derhem eyledük (Fehîm G173 / 2)

78. *Bāġ-ı ḥasret* : ***Hasret bahçesi*** : Çıkar mı **naḫl-i ümīd-i viṣāl** bār-āver / Zemīn-i şūre-i dilden ki bāġ-ı ḥasretdür (Neşâtî G43 / 2)

79. *Bāġ-ı ḫayāl* : ***Hayal bağı*** : Mecrāy-ı feyż olup ṭuta tā kim ney-i ḳalem / **Bāġ-ı ḫayāli** ḫurrem ü ter nāve-dān gibi (Nâ'ilî K10 / 38)

80. *Bāġ-ı ḫuṭūṭ* : ***Yazıların bahçesi*** : Feyżini **bāġ-ı ḫuṭūṭa** kilk-i ʿanber-bāruñuñ / Gülşen-i ʿālemde ne sünbül ne reyḥān gösterür (Fehîm K10 / 36)

81. *Bāġ-ı maʿnā* : ***Anlam bahçesi*** : Luṭf-ı ṭabʿum ki bāġ-ı maʿnādur / Nuṭḳıdur ʿandelīb-i nālānī (Fehîm K17 / 73)

82. *Bāġ-ı meşām* : ***Koku bahçesi*** : Ġonce-i feyż açılur **bāġ-ı meşāmumda** benüm / Būy-ı gül kāsid olur vaḳt-i zükāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 23)

Ġonce-i feyż açılur **bāġ-ı meşāmumda** benüm / Būy-ı gül ḳāṣid olur vaḳt-i zükāmumda benüm (Nâ'ilî G244 / 1)

83. *Bāġ-ı nāz* : ***Naz bahçesi*** : Serv ise **bāġ-ı nāza** ḳadd-i Ḫalīl / Verd-i raʿnā degül mi İsmāʿīl (Neşâtî Ş.E / 82)

84. *Bāġ-ı ruḫ* : ***Yanak bahçesi*** : Ḫaṭ ki siyeh bahārdur **bāġ-ı ruḫuñda** sürme-reng / Ḳābil-i ṣavt olur mı hīç nāle-i ʿandelīb-i cān (Nâ'ilî G254 / 2)

Pertev-i mihr-i ʿārızı terbiye-baḫş ise olur / **Bāġ-ı ruḫında** ḫod-be-ḫod sebze-mişāl reste ḫaṭ (Fehîm G148 / 4)

85. *Bāġ-ı suḫen* : ***Söz bahçesi*** : Maʿnī-i rengīn ile **bāġ-ı suḫende** Nāʾilī / Nev-şüküfte bir gül-i sīrābdur endīşemüz (Nâ'ilî G168 / 5)

Ezhār-ı ḫayāli āşikār it / **Bāġ-ı süḫeni** benefşezār it (Neşâtî K3 / 15)

86. *Bāġ-ı ṭabʿ* : ***Tabiat bahçesi*** : **Bāġ-ı ṭabʿumdan** Fehīm esse gülistāna nesīm / Her güli āteş-zebān bir şāʿir-i mümtāz olur (Fehîm G89 / 7)

87. *Bāġ-ı tecerrüd* : ***Soyutlanma bahçesi*** : Elvān-neġam ol **bāġ-ı tecerrüdde** Fehīm / Bülbül gibi her perdeden āheng-i sürūd it (Fehîm G22 / 5)[15]

[15] Birinci mısrada vezin problemi söz konusudur "Fehĭm[ā]" olarak metin tamiri yapmak mümkündür.

88. *Bāġ-ı vücūd* : ***Beden bahçesi*** : Ne **reng-i lāle-sitān-ı ciger** ne bāġ-ı vücūd / Ne berg-i dāġ-ı dil ü sīne-figār ḳalur (Nâ'ilî K2/19)

89. *Bāġbān-ı ġam* : ***Gam bahçıvanı*** : Benem ol **bāġbān-ı ġam** ki dāmānum degül ancaḳ / Girībānum bile çāk oldı dest-i ḫār-ı miḥnetden (Fehîm K15 / 2)

90. *Bāġçe-i derd* : ***Dert bahçesi*** : Āteş-gede-i sīnem edüp **bāġçe-i derd** / Her āhumı ol gül-şene bir sünbül-i ter ḳıl (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 27)

91. *Bāġçe-i rāz* : ***Sır bahçesi*** : Bārān-ı girye **bāġçe-i rāza** sığmamış / Seyl-i niyāz şāh-reh-i nāza sığmamış (Neşâtî G59 / 1)

92. *Baḥr-ı ʿadem* : ***Yokluk denizi*** : Olmaya āb u tābda hem-ser-i gevher-i Fehīm / **Baḥr-ı ʿademde** beslese nice güher bu nüh-ṣadef (Fehîm G156 / 5)

93. *Baḥr-ı ʿaşḳ* : ***Aşk denizi*** : **Baḥr-ı ʿaşḳ** içre benem şimdi reʾīsü'l-ʿuşşāḳ / ʿAdeme gitmege ṭūfān-ı ġam eyyāmumdur (Fehîm K12 / 13)

Baḥr-ı ʿaşḳam pertev-i dīdār-ı ḥüsne nāẓıram / Mihr ile meh merdüm-i çeşm-i ḥabābumdur benüm (Fehîm G223 / 3)

Serāb itdi beni **baḥr-ı ʿaşḳa** itmedi ġarḳ / Bu şūre-zārda Mecnūn-ı cism-i maḥrūram (Fehîm K14 / 41)

94. *Baḥr-ı ʿaṭā* : ***İhsan denizi*** : Gerd-i ḥarem-i devleti iksīr-i saʿādet / Ceyb-i keremi **baḥr-ı ʿaṭā** kān-ı seḫādur (Neşâtî K12 / 14)

95. *Baḥr-ı āteş* : ***Ateş denizi*** : **Baḥr-ı āteş** ṣarṣar-ı āhum ḫurūşum görme sehl / Ey Ḫudā-nāters mevc-i bī-şumārumdan ṣaḳın (Nâ'ilî G246 / 5)

96. *Baḥr-ı belā* : ***Bela denizi*** : Hele ben uġramadum ʿaşḳ gibi girdāba / Mevc-veş gerçi ki sād **baḥr-ı belādan** geçdüm (Fehîm G218 / 8)

97. *Baḥr-ı cevāhir-zā* : ***Cevher doğuran deniz*** : O kerem-pīşe-i yektā ki kef-i iḥsānı / Ebr-i dür-bār-ı ʿaṭā **baḥr-ı cevāhir-zādur** (Neşâtî K22 / 17)

98. *Baḥr-ı dil* : ***Gönül denizi*** : Rişte-i naẓma Neşāṭī yine virdüñ zīnet / **Baḥr-ı dilden** çıkarup bir nice dürr-i menşūr (Neşâtî K16 / 28)

99. *Baḥr-ı fitne* : ***Fitne denizi*** : Zülfüñ ḫam etdi āh-ı dil-i girye-kārumuz / Cemʿ oldı **baḥr-ı fitnede** girdāb bir yere (Nâ'ilî G342 / 5)

100. *Baḥr-ı ġam* : ***Gam denizi*** : **Baḥr-ı ġama** āşinā olan ġavvāsā / Deryāda olur ṣadef egerçi ammā (Fehîm R. 2 / 1)

Cemşīd-i Sikender-menīşüz cām ile gūyā / Kim baḥr-ı ġamı ḥücre-i mīnā ile geçdük (Nâ'ilî G201 / 2)

101. *Baḥr-ı ḥayret* : ***Hayret denizi*** : Mihr ü mehden ḫavf ile iki kedū bend eyleyüp / **Baḥr-ı ḥayretde** felek olmış şināver rūz u şeb (Neşâtî K2 / 7)

102. *Baḥr-ı ʿışḳ* : ***Aşk denizi*** : **Baḥr-ı ʿışḳa** bī-keder saldum yine fülk-i dili / Hıżr-ı tevfīḳ-i maḥabbet lā-teḫaf-hānum mıdur (Neşâtî G35 / 4)

103. *Baḥr-ı iḥsān* : ***İhsan denizi*** : Sikender-veş kesüp ol seddi ṭūfān ṣaldı Mışr içre / Cihān Ḳaydāfa-veş ġarḳ oldı līkin **baḥr-ı iḥsāna** (Fehîm K7 / 19)

Baḥr-ı iḥsānından alsa māye ger ebr-i maṭar / ʿĀleme her ḳatresi tekrār ṭūfān gösterür (Fehîm K10 / 32)

104. *Baḥr-ı maʿnā* : ***Mana denizi*** : Demdür iy kilk-i Neşāṭī şevḳ ile gavvās olup / Zīb-baḫş ol **baḥr-ı maʿnādan** yine lūlū çıkar (Neşâtî G22 / 5)

105. *Baḥr-ı naẓm* : ***Şiir denizi*** : Şūḫ-ı laʿl-i noḳṭasın seyr itdi **baḥr-ı naẓmumuñ** / Ḫacletinden döndi mercān rīzeye dürr-i ḫōş-āb (Fehîm K5 / 58)

106. *Baḥr-ı şiʿr* : ***Şiir denizi*** : Oldı her noḳṭa **baḥr-ı şiʿr**ümde / Ġıbṭa-i yādigār-ı ʿummānī (Fehîm K17 / 35)

107. *Baḥr-ı ṭabʿ*: ***Tabiat denizi*** : Geldükçe ḫurūşa **baḥr-ı ṭabʿum** / Deryā deryā güher-nişāram (Fehîm M3 Trk. b 7 / 9)[16]

[16] İkinci mısrada vezin problemi söz konusudur.

108. *Baḥr-ı vidād* : ***Sevgi / Dostluk denizi*** : Şeref-i ẕāt ile yektā güher-i kān-ı şühūd / Ḳıymet-i tām ile zībendedür ol **baḥr-ı vidād** (Neşâtî K7 / 19)

109. *Baḥr-i ʿirfān* : ***İrfan denizi*** : İy kān-ı hüdā vü **baḥr-i ʿirfān** / V'ey cān-ı cihān u ʿālem-i cān (Neşâtî K6 / 29)

110. *Baḫşiş-i nāz* : ***Naz bahşişi*** : Sen **baḫşiş-i nāz** iderken ey şeh / Değmiş bu cāna meger teġāfül (Fehîm M3 Trk. b 3 / 9)

111. *Baḫt-ı kīne-dār* : ***Kin tutan baht*** : N'eylerseñ eyle ġāfil iken **baḫt-ı kīne-dār** / Fevt eyleme zamānını eyyām-ı furṣatuñ (Nâ'ilî K29 / 9)

112. *Baḫt-ı kīne-ḫū* : ***Kinci yaratılışa sahip baht*** : Senden ne vech ile alınur intiḳāmumız / Ey **baḫt-ı kīne-ḫū** felek-i bī-mürüvvet āh (Nâ'ilî M1 / 1 / 2)

113. *Baḫt-ı sitīze-kār* : ***Kavgacı baht*** : Ṣulḥ-ı vifāḳa çāre yoḳ aḫter-i kīne-dār ile / Kevkebümüz alışmadı **baḫt-ı sitīze-kār** ile (Nâ'ilî G351 / 1)

114. *Baḫt-ı siyeh-rūy* : ***Kara yüzlü baht*** : Şermsār-ı ruḫ-ı pür-tābuñam āh etdükçe / Maʿẕeret-ḫˇāhum olan **baḫt-ı siyeh-rūy** gibi (Nâ'ilî G370 / 5)

115. *Baḫt-ı siyeh-rūz* : ***Siyah günlü baht :*** Sāyeñde eger ṣubḥ-ı ḳıyāmet de olursa / Ey **baḫt-ı siyeh-rūz** şeb-i tāra ne minnet (Nâ'ilî G26 / 4)

116. *Bālā-yı belā-ḫīz* : ***Bela saçan boy*** : Ḳıyāmet ferş-i rāhuñ fitne der-zencīr-i zülfüñdür / Gelince cünbiş-i reftāra **bālā-yı belā-ḫīzüñ** (Fehîm G183 / 4)

117. *Bāliş-i ḫurşīd* : ***Güneş yastığı*** : Mesīḥ olursa da bīmār-ı ʿışḳuñ olmayana / Felekde **bāliş-i ḫurşīde** ittikā düşmez (Nâ'ilî G149 / 5)

118. *Bām-ı felek* : ***Felek çatısı*** : Pāşāy-ı müfaḫḫam ki düşer yümn-i ḳudūmı / **Bām-ı felegi** perde-i dībāy-ı ʿaṭādan (Nâ'ilî K13 /23)

Görüp bu ḥāleti nāhid aceb degül bir gün / Atlasa **bām-ı felekden** olup ham-ender-ham (Neşâtî K21 / 7)[17]

[17] İkinci mısrada "Atlasa" yazılsa da (Kaplan, 2019, 101) "Atılsa" hem vezin hem de anlam açısından doğru görünmektedir.

119. *Bāriḳa-i ḥüsn* : ***Güzelik şimşeği*** : Dil-i ʿuşşāḳı neden ẕerre-i bī-tāb u ḫaḳīr / Eylemiş **bāriḳa-i ḥüsnüñi** ḫurşīd-naẓīr (Nâ'ilî M4 / Msd. / 2)

120. *Bāzār-ı belā* : ***Bela pazarı*** : Sevdā-ger-i ṭurra-i bütānuz / **Bāzār-ı belāda** dil-fürūşuz (Fehîm G122 / 6)

121. *Bāzār-ı bihişt* : ***Cennet pazarı*** : **Bāzār-ı bihişt** içre ben ol şuʿle-metāʿam / Kim rūy-ı dükāndur baña sermāye-i dūzāḫ (Fehîm G35 / 4)[18]

122. *Bāzār-ı ġam* : ***Gam pazarı*** : **Bāzār-ı ġamda** dildür o kālā-yı küs-meḫar / Kim cinsi bī-naṣīb ola naḳd-i revācdan (Fehîm G228 / 3)

Ṣatar cins-i neşāṭın naḳd-ı derde / Budur **bāzār-ı ġamda** kār-ı ʿāşıḳ (Fehîm G163 / 2)

123. *Bāzār-ı ʿışḳ* : ***Aşk pazarı*** : Sermāye-dād-ı kāle-fürūşān-ı ḥüsn ü nāz / **Bāzār-ı ʿışḳı** germ-revāc-ı dil eylemiş (Nâ'ilî G174 / 2)

124. *Bāzār-ı leb* : ***Dudak pazarı*** : Efsūs ki sūdā-ger-i ʿışḳuñ telef etdi / Sermāye-i cān u dili **bāzār-ı lebüñde** (Nâ'ilî G332 / 3)

125. *Bāzār-ı maḥabbet* : ***Muhabbet pazarı*** : Çoḳdan anı **bāzār-ı maḥabbetde** ṣatardum / Cānānum eger Yūsuf-ı Kenʿān gibi olsa (Fehîm G255 / 3)

Naḳd-i dili dil-dāra virüp mā-ḥaṣal aldum / Bāzār-ı maḥabbetde ġam-ı bī-kesel aldum (Nâ'ilî G240 / 1)

126. *Bāzār-ı miḥnet* : ***Mihnet pazarı*** : Yüri ey keyf-i mey bu dil degül **bāzār-ı miḥnetdür** / Alur yoḳdur bu şehr içinde esbāb-ı meserretden (Fehîm K15 / 24)

127. *Bāzār-ı riyā* : ***İkiyüzlülük pazarı*** : Bir zamān da ṣabr edüñ ey müflisān-ı naḳd-i ʿayş / Böyle ḳalmaz germ **bāzār-ı riyānuñ** şöhreti (Nâ'ilî K34 / 7)

128. *Bāzū-yı dil* : ***Gönül pazusu*** : Dest-i ümīd beste vü **bāzū-yı dil** şikest / Kaldı derūnda ʿuḳde-i pinhān-ı ārzū (Neşâtî G99 / 2)

ḥāleti : ḥālini (Kaplan, 1996, 68).

[18] Tenkitli metinde "dükkāndur" şeklinde yazılmıştır (Üzgör, **age**, 350). "dükāndur" şeklinde düzeltilmiştir.

129. *Bebr-i beyān* : ***Beyan / anlatma kaplanı*** : At ṣalsa Rüstemāne eder ḫaṣmı ḫīre-çeşm / Altun benekli cāmesi **bebr-i beyān** gibi (Nâ'ilî K10 / 33)

130. *Benān-ı ḳalem* : ***Kalemin parmakları*** : Ḥalleyleyen elbetde **benān-ı ḳalemüñdür** / Olsa ne kadar ʿuḳde-i müşkilter-i ʿālem (Neşâtî K20 / 29)

131. *Bend-i belā* : ***Bela bağı*** : Ġamzesi zaḫm ursa tīġ-i ḳażādan kim ḳaçar / Ṭurra pā-bend itmese **bend-i belādan** kim ḳaçar (Fehîm G46 / 1)[19]

132. *Benefşezār-ı leṭāfet* : ***Letafetin menekşe bahçesi*** : Ne ḫāme gülşen-i iʿcāza serv-i ḫoş-ḳāmet / **Benefşezār-ı leṭāfet** aña sevād-ı raḳam (Neşâtî K21 / 21)

133. *Benefşe-zār-ı ümīd* : ***Ümidin menekşe bahçesi*** : Meger ki sīne-i ʿuşşāḳı tāze nev-ḫaṭlar / Duḫān-ı āh ile eyler **benefşe-zār-ı ümīd** (Nâ'ilî G30 / 4)

134. *Bennāy-ı ʿışḳ* : ***Aşk mimarı*** : El virür ṣahbāsına ḫūn-ı ciger **bennāy-ı ʿışḳ** / Çārsūy-ı ġamda biñ mey-ḫāne bünyād etse de (Nâ'ilî G316 / 4)

135. *Berg-i ḫāṭır* : ***Gönül yaprağı*** : İntiẓārum sañadur ṣubḥa dek ey mihr-i münīr / **Berg-i ḫāṭırda** olan şebnem-i ümmīd gibi (Nâ'ilî G371 / 2)

136. *Berg-i nāz :* ***Naz yaprağı*** : Sen naḫl-i ʿişveyi pür iden **berg-i nāz** ile / Bār-ı nihāl-i ehl-i dili ḥasret eylemiş (Fehîm G141 / 3)

137. *Berg-i ümmīd* : ***Ümit yaprağı*** : Geldi yüz sürmege dergāhuña güstāḫāne / **Berg-i ümmīd** be-kef rūy-ı temennā be-zemīn (Nâ'ilî K16 / 34)

138. *Berīd-i ḫayāl* : ***Hayal postacısı*** : Bu şeb nesīm ile sen daḫi ey **berīd-i ḫayāl** / Teneffüs eyle ki dūr u dirāzdan geldüñ (Nâ'ilî G211 / 4)

139. *Berḳ-ı āh* : ***Ah yıldırımı*** : ʿĀşıḳuñ ancaḳ eder pejmürde cām-ı rāḥatın / **Berḳ-ı āhı** ḫırmen-i derd ü belā bilmez nedür (Nâ'ilî G41 / 3)

[19] Birinci mısrada vezin aksamaktadır.

140. *Berḳ-ı ʿaşḳ-düşmen* : ***Aşk düşmanı şimşek*** : Efġān ki o **berḳ-ı ʿaşḳ-düşmen** / Ol āteş-i ḫānümān-ı āteş (Fehîm M1 Trc. b 6 / 9)

141. *Berḳ-ı belā :* ***Bela yıldırımı*** : Ol ḫūşe-i ber-mezraʿa-i ʿālem-i nūruz / Kim **berḳ-ı belā** āb-dih-i ḫırmenümüzdür (Fehîm G110 / 2)

142. *Berḳ-ı cemāl* : ***Güzellik yıldırımı*** : Dil-dādeyüz o şūḫa ki ʿāşıḳ-fîrîbdür / **Berḳ-ı cemāli** dāġ-ı derūn-ı şigîbdür (Nâ'ilî G39 / 1)

143. *Berḳ-ı ḥüsn* : ***Güzellik yıldırımı*** : Ne **berḳ-ı ḥüsnüñ** āyā dil yine germ-i ḫayālidür / Ki sūz-ı reşkden bālîn ü bister dāġ dāġ olmış (Fehîm G140 / 2)

Berḳ-ı ḥüsnin eder ol şuʿbeẕe-bāz-ı fitne / Ḫanümān-sūz-ı belā sîne-güdāz-ı fitne (Nâ'ilî G327 / 1)

144. *Berḳ-ı ḳażā-teʾkîd* : ***Kaza gibi isabetle yerine ulaşan yıldırım*** : Bāde kim dāġ-ı dil-i ümmîddür her ḳaṭresi / Mey degül **berḳ-ı ḳażā-teʾkîddür** her ḳaṭresi (Nâ'ilî G376 / 1)

145. *Berḳ-i āh :* ***Ah yıldırımı*** : İtdüm yine **berḳ-i āhı** bî-bāk / Āteş-zen-i dūdmān-ı eflāk (Fehîm M1 Trc.b 5 / 1)

146. *Berḳ-i mihr* : ***Güneş yıldırımı*** : Ger olsa **berḳ-i mihri** lücce-i deryāya ʿaks-efken / Ser-ā-ser maʿden-i elmās iderdi ḳaʿr-ı ʿummānî (Neşâtî K13 / 21)[20]

147. *Berḳ-i visāl* : ***Kavuşma yıldırımı*** : Şevk-i cemāl gāh nihān geh be-dîd olur / **Berḳ-i visāl** gāh nihān geh be-dîd olur (Neşâtî G26 / 1)

148. *Beyża-i dil* : ***Gönül yumurtası*** : Büʾl-ʿacebdür **beyża-i dilde** daḫı bî-bāl iken / Murġ-ı āh-ı ʿāşıḳ-ı bî-dil felek-pervāz olur (Fehîm G89 / 6)

149. *Bezm-i gam* : ***Gam meclisi*** : **Bezm-i gamuña** bu dil-i şeydā olalı tūş / Hecr ü elemüñ derdini ʿışḳuñla ider nūş (Neşâtî Mrb. 3 / 1)

150. *Bihzād-ı ḫıred* : ***Akıl Bihzad'ı*** : **Bihzād-ı ḫıred** resmini çekmekde ciger-ḫūn / Ḫurşîd-i cebînինde olan iki hilālüñ (Neşâtî G72/ 3)

[20] ʿummānî : deryāyı (Kaplan, 1996, 45).

151. *Bismilgeh-i āşūb* : ***Fitne mezbahası*** : Cürmüm iḳrār etdüren **bismilgeh-i āşūbda** / Ḫaşyet-i cellād-ı çeşm-i pür-teġāfüldür bana (Nâ'ilî G6 / 5)

152. *Bismil-geh-i çeşm* : ***Gözün mezbahası*** : Şafaḳ-ı ḫūnın ider ṭıfl-ı felek zīb-i cebīn / Fitne **bismil-geh-i çeşmüñde** ki ḳurbānuñ olur (Fehîm G83 / 6)[21]

153. *Bismil-geh-i dehr* : ***Dünya mezbahası*** : Żiyā-pāş olsa ḫurşīd-i ruḫuñ **bismil-geh-i dehre** / Hezārān mihr olur bir ẕerre-i nāçīzüñe ḳurbān (Fehîm G226 / 2)

154. *Bismil-geh-i ġam* : ***Gam mezbahası*** : Gönül **bismil-geh-i ġamda** o murġ-ı pür-belādur kim / Dem-ā-dem ḫavf-ı tīġ-i ġamzesiyle ıżṭırāb eyler (Neşâtî G41 / 2)

155. *Bismil-geh-i mahabbet* : ***Muhabbet mezbahası*** : Kalur mı hecr ile **bismil-geh-i mahabbetde** / Dil-i şikeste ki dā'im helāk-ı ḥasretdür (Neşâtî G44 / 2)

156. *Bismil-geh-i merg* : ***Ölümün mezbahası*** : Olmış şühedā-yı ehl-i dilden / **Bismil-geh-i merg** cāy-ı ʿuşşāḳ (Fehîm M1 / Trc.b 2 / 12)

157. *Bister-i āteş* : ***Ateş yatağı*** : Tābiş-i rūyuñdan ey gül çeşm-i bīmāruñ gibi / **Bister-i āteşde** her bir mübtelā bītāb olur (Fehîm G79 / 4)

158. *Bister-i belā* : ***Bela yatağı*** : Ṣalduñ beni **bister-i belāya** / Derd oldı ṭabīb-i çāre-sāzum (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 71)

159. *Bister-i ġam* : ***Gam yatağı*** : **Bister-i ġam** üzre ol bīmār-ı bed-ḥālem Fehīm / Ḫavf idüp gelmez ecel ben mübtelāyı görmege (Fehîm G263 / 5)

160. *Bister-i hecr* : ***Ayrılık yatağı*** *:* **Bister-i hecrüñde** bilmez ḫˇāb-ı rāḥat neydügin / Düşde görmez ḫaste-i ʿışḳuñ ifāḳat neydügin (Nâ'ilî G281 / 1)

161. *Bīşe-i dil* : ***Gönül ormanı*** : Ser-be-zencīr ider şīrleri Mecnūn-veş / Levḥaşallāh ne ʿaceb bīşe olur **bīşe-i dil** (Fehîm G187 / 2)

162. *Bīşe-zār-ı cünūn* : ***Delilik ormanı*** : Bend-i zencīr-i zülf-i ʿaḳl olamam / **Bīşe-zār-ı cünūn**da şīr benem (Fehîm G206 / 9)

---

[21] Metinde "Şafaḳ ḫūnın" yazılmıştır (Üzgör, **age**, 418). Ancak hem vezin hem de anlam bakımından "şafaḳ-ı ḫūnın" yazılması daha doğru görünmektedir.

163. *Buḫūr-ı feyż* : ***Feyz denizleri*** : **Buḫūr-ı feyżi** teʾṣīr itse bāġa ʿandelībānuñ / Gül-āb-ı eşk-i çeşmi ḫākini reşk-i zebād eyler (Neşâtî K25 /13)[22]

164. *Būḳalemūn-naḳş-ı cefā* : ***Cefanın bukalemun gibi değişen çizgileri*** : Her dīdede bir ṣūret ile cilve-nümāsın / Biñ renge girer **būḳalemūn-naḳş-ı cefāsın** (Nâ'ilî G279 / 1)

165. *Burc-ı felāket* : ***Felaket burcu*** : Murādumca felek devr eylemez eylerse de bir dem / Ṭulūʿ eyler heẓarān necm-i ġam *burc-ı felāketden* (Fehîm K15 / 12)

166. *Burc-ı iḳbāl* : ***Talih burcu*** : Yine ḫurşīd-i ʿālem-tābı toġdı **burc-ı iḳbālüñ** / ʿAceb mi gelse ʿālem şevḳ ile cāy-ı temāşāya (Neşâtî K1O / 2)

167. *Būse-cāy-ı ḫançer* : ***Hançerin öpüş yeri*** : Rāfıżīʾye girdiler tīr-i ḳażā-teʾsīr ile / Būse-cāy-ı ḫançer oldı sīne-i ehl-i ʿinād (Fehîm Kt. 8/ 1)

168. *Būy-ı āfītāb* : ***Güneş kokusu*** : ʿAks-i ruḫuñ o bādeye bir kerre kim düşer / Tā ḥaşr lāy-ı ḫummı virir **būy-ı āfitāb** (Nâ'ilî G11 / 5)

169. *Būy-ı ārzū* : ***Arzu kokusu*** : Bülbül-i yeʾsem şemīm-i gül nefes olsa baña / Gelmeye hergiz meşām-ı cāna **būy-ı ārzū** (Fehîm G249 / 4)

170. *Būy-ı feyż* : ***Feyz kokusu*** : Didüm eflāke nedür bu mihr ü meh-nām iki gül / **Būy-ı feyżi** itmede dehri muʿaṭṭar rūz u şeb (Fehîm K1 /24)

171. *Būy-ı fitne* : ***Fitne kokusu*** : Nihāndur **būy-ı fitne** tār-ı ʿanber-fām-ı zülfünde (Nâ'ilî M8 / Thm. / 11)

172. *Būy-ı hālet-efrūz* : ***Hâli aydınlatan koku*** : Niçe mey būy-ı hālet-efrūzı / ʿItr-sāy-ı meşām-ı rūhānī (Neşâtî K8 / 13)

173. *Būy-ı ḫulḳ* : ***Yaratılış kokusu*** : **Bīni-i gonçe-i lāle** ola fevvāre-i ḫūn / Būy-ı ḫulḳıyla ṣāba eylese gülzāre ʿubūr (Neşâtî K16 / 20)

Būy-ı ḫulḳuñ ḳomadı nefḫa-i pīrāhene yer / Olmasun ḫāṭır-ı Yaʿḳūb-ı emel zār u ḥazīn (Nâ'ilî K16 / 16)

[22] zebād : zübād (Kaplan 2019, 82).

174. *Būy-ı kām* : ***Arzu kokusu*** : Açılsa biñ gül-i şādī zükām-ı ġamla yine / Dimāġ-ı ḫˇāhiş olur **būy-ı kāmdan** nevmīd (Nâ'ilî G34 / 2)

175. *Būy-ı naḫvet* : ***Kibir kokusu*** : Ġurūrumdan degüldür vaḥşetüm ġāyetde dāġam dāġ / Eşer yoḳdur dilümde lāle-āsā **būy-ı naḫvetden** (Fehîm K15 / 22)

176. *Būy-ı naẓm* : ***Nazım kokusu*** : **Būy-ı naẓmumdan** edüp ʿālem-i ervāḥa eşer / Rūḥ-ı ʿAṭṭāra da añdurmaḳ olur yaġmāyı (Nâ'ilî K5/27)

177. *Būy-ı safā* : ***Rahat / Huzur kokusu*** : Yok **būy-ı safā** meşām-ı dilde Āşüfte-dimāğ-ı derd-i 'ışkuz (Neşâtî G52 / 4)

178. *Bülbül-i cān* : ***Can bülbülü*** : Ḳafes-i tende yeter kārını feryād eyle / **Bülbül-i cānı** çevür başuña āzād eyle (Nâ'ilî G321 / 1)

179. *Bülbül-i ṭabʿ*: ***Yaratılış bülbülü*** : Açıldı ġonçe-i ḫāṭır biraz da **bülbül-i ṭabʿum** / ʿAceb mi gülşen-i medḥüñde eylerse ġazel-ḫānī (Neşâtî K13 / 25)

180. *Büt-ḫāne-i nezāket* : ***Nezaket puthanesi*** : Şiʿri **büt-ḫāne-i nezāketdür** / Ṭabʿı birʾāt-ı ṣūret-i Mānī (Fehîm K17 / 43)[23]

181. *Cādū-yı ḫayāl* : ***Hayal cadısı*** : **Cādū-yı ḫayālünle** Fehīm oldı bu şīve / Endīşe-i muʿciz-fen-i seḥḥāruña maḫṣūṣ (Fehîm G146 / 7)

182. *Cādū-yı kilk* : ***Kalem cadısı*** : Reşk ider görse **cādū-yı kilküm** / Muʿciz-i Mūsī ibn-i ʿİmrān'ī (Fehîm K17 / 33)

183. *Cām-ı āfitāb* : ***Güneş kadehi*** : Neşve-dār-ı ḥayretüz bir curʿa-dān-ı feyżden / Ne **sifāl-i meh** ne cām-ı āfitābuñ mestiyüz (Nâ'ilî G169 / 2)

Ḫamyāze-rīz-i bādesidür **cām-ı āftāb** / Ol neşʾe kim dile nigeh-i yārdan gelür (Neşâtî G25 / 3)

Şafaḳ degül meyini eylemiş ḳazā rīzān / Şikeste sāġar-ı meh **cām-ı āftāb** tehī (Neşâtî G132 / 3)

[23] Birʾāt'ın mirʾāt olması daha doğru görünmektedir.

184. *Cām-ı emel* : ***Emel kadehi*** : Neden **cām-ı emel** ey sāḳī-i devrān ʿazīz olmaḳ / Dehān-ı dil ḫumār-ı yeʾs ile ḫamyāze-rīz olmaḳ (Nâ'ilî G192 / 1)

185. *Cām-ı fenā* : ***Fanilik kadehi*** : Mestüz ol **cām-ı fenādan** ki kenārındaki ḫaṭṭ / Nāʾilī nice Ṣenāyī nice ʿAṭṭār oḳudur (Nâ'ilî G98 / 9)

Eylemez **cām-ı fenā** mest-i ser-endāz beni / Benem ol rind ki ṣahbā-yı beḳādan geçdüm (Fehîm G218 / 5)

186. *Cām-ı feyz* : ***Feyz kadehi*** : Erbāb-ı zühdi merd-i Ḫudā añladuñ göñül / Bed-mesti cām-ı feyże sezā añladuñ gönül (Nâ'ilî M3 / Msd. / 22)

187. *Cām-ı fitne* : ***Fitne kadehi*** : Çeşmüñ ki **cām-ı fitne** ile ḫūn-ı dil çeker / Mümkin mi bir nigāhına ṭākat ol āfetüñ (Neşâtî G71 / 4)

188. *Cām-ı ġurūr* : ***Gurur kadehi*** : Ḳomaz **cām-ı ġurūrı** bezm-gāh-ı ḥaşre dek elden / O mestāne nigeh kim teşne-i ḫūn-ı şehīdāndur (Nâ'ilî G119 / 2)

189. *Cām-ı ḥayāt* : ***Hayat kadehi*** : Ölsek ḫumār-ı ġuṣṣadan ey pīr-i mey-gede / **Cām-ı ḥayātı** ṣun hele gör nūş eder miyüz (Nâ'ilî G146 /4)

190. *Cām-ı ḫiṭāb* : ***Hitab kadehi*** : Ṭūrımız maḥv-ı tecellīdür bizüm ey Nāʾilī / Len-terānī neşve bir **cām-ı ḫiṭābuñ** mestiyüz (Nâ'ilî G169 / 5)

191. *Cām-ı istiġnā* : ***Tokgözlülük kadehi*** : ʿĀşıḳuñ dökmezdi ḳanın yār ḫūn-rīz olmasa / Ḫūn-ı dilden **cām-ı istiġnāsı** leb-rīz olmasa (Nâ'ilî G337 / 1)

192. *Cām-ı mihr* : ***Güneş kadehi*** : Yoḳ **cām-ı mihre** raġbetüm ey sāḳī-i felek / Göñlüm gibi şikeste baña bir ayaġ vir (Nâ'ilî G93 / 3)

193. *Cām-ı ümīd* : ***Ümit kadehi*** : Kuruldı meclis-i şādī sürüldi **cām-ı ümīd** / Sunuldı nuḳl-ı emel aldı dil felekden dād (Neşâtî K24 / 4)

194. *Cāme-i felek* : ***Felek elbisesi*** : Eyleyüp cübbe **cāme-i feleki** / Hem idüp ṭās mihr ile māhı (Fehîm Kt. 4 / 7)

195. *Cāme-i ʿişve* : ***Naz elbisesi*** : Nedür leṭāfet-i endām ile o gūy-ı girībān / Tamām cāme-i ʿişve o serv-ḳāmete düşmiş (Neşâtî G58 / 4)

196. *Cāme-i ʿömr* : ***Ömür elbisesi*** : Fiġān kim **cāme-i ʿömrüm** ḳabā-yı ḥayret olmışdur / Girībān-ı ḥayātum çāk-i dest-i firḳat olmışdur (Fehîm G77 / 1)

197. *Cāme-i ṣubḥ* : ***Sabah elbisesi*** : Keṣret-i cūş-ı ḫūn-ı giryemden / Oldı gül-gūn-ṭırāz **cāme-i ṣubḥ** (Fehîm G32 / 3)

198. *Cān-ı dünyā* : ***Dünyanın canı*** : ʿAlevzār oldı her bir dil tutuşdı ser-be-ser ʿālem / ʿAceb āteş bırakdı çarḫ-ı zālim ***cān-ı dünyāya*** (Neşâtî K5 / B4-4)

199. *Cān-ı sāġar* : ***Kadehin canı*** : Degüldür ʿaks-i ḫāl-i āteşīn-ruḫsārı sāḳīnüñ / Lebinden dūr olınca **cān-ı sāġar** dāġ dāġ olmış (Fehîm G140 / 3)

200. *Cāsūs-ı nigāh* : ***Bakış casusu*** : Öyle pinhān eyledüm kim rāzda bīgānedür / Ṣanma **cāsūs-ı nigāhuñ** āşinā-yı rāz olur (Fehîm G89 / 4)

201. *Cebīn-i mihr* : ***Güneşin alnı*** : Yegāne ṣadr-ı felek-rütbe Muṣṭafa Paşa / Ki bassa ḳadr ile lāyıḳ **cebīn-i mihre** ḳadem (Neşâtî K21 / 13)

202. *Cebīn-i sebū* : ***Testinin alnı*** : Ḳo zāhidüñ de ayağına ser-fürū itsün / Ḳadīmī secdeye muʿtāddur **cebīn-i sebū** (Fehîm G247 / 7)

203. *Celācil-i Pervīn* : ***Ülker takım yıldızının def zilleri*** : Ki *Zühre* dâʾire-i māhı eyleyüp pür-tāb (per-tâb) / Taġıldı rūy-ı sipihre **celācil-i Pervīn** (Neşâtî K1 / 25)[24]

204. *Cellād-ı ecel* : ***Ecel celladı*** : Çeşm-i bīmārındadur dermān saña ey mürde cān / Kʾanda **cellād-ı ecel** üstād-ı Cālīnūs olur (Fehîm G87 / 4)

205. *Cellād-ı felek* : ***Felek celladı*** : Ġamzeñe ṭāḳat getürmez baḳmaġa **cellād-ı çarh** / Bīm-i şemşīr-i nigāhuñdan ḳażā bītāb olur (Fehîm G79 / 2)

Dil-i bīmāruma āb istese **cellād-ı felek** / ʿArż eder kāse-i Çīnī ile zehr-i ḳattāl (Nâʾilî K12 /60)

[24] pür-tāb : per-tâb (Kaplan, 1996, 104)

Köhne **cellād-ı felek** çıḳmaz o mehle başa / Ṭıfl iken bir nigehiyle nice biñ ḳana girer (Fehîm G59 / 2)

206. *Cellād-ı ġamze* : ***Gamze celladı*** : **Cellād-ı ġamzesi** olalı rūzeden degül / ʿAks itdi aña çihre-i zerdüm miṣāl-i ḫ̆āb (Fehîm K13 / 12)

207. *Cellād-ı ḳażā* : ***Kaza celladı*** : **Cellād-ı ḳażā** oldı gibi çeşm-i siyāhı / Aldı eline ġamzesi şemşīr-i nigāhı (Fehîm G276 / 1)

Cellād-ı ḳażā degül hemān baʿd'el-ḳatl / Bīdāduñdan ider şehīdān feryād (Fehîm R. 12 / 2)[25]

208. *Cellād-ı nigāh* : ***Bakış celladı*** : **Cellād-ı nigāhı** gibi dāʾim / Ḳan dökmede bī-amāndur Aḥmed (Nâ'ilî G35 /4)

Görmege eyledi **cellād-ı nigāhın** irsāl / Merḥamet ḳıldı o şeh ḫasta-i dīrīnesine (Fehîm G269 / 2)

209. *Cemmāze-i ecel* : ***Ecelin hızlı giden dişi devesi*** : Ol deñlü sürʿat eyledi **cemmāze-i ecel** / Kim lemḥatü'l-başarda nihān oldı maḥfilüñ (Nâ'ilî M1 / 4 / 4)

210. *Cerīde-i dil* : ***Gönlün kayıt defteri*** : Yazıldı kilk-i ṣaḥāʾif-nigār-ı ḳudret ile / **Cerīde-i dile** naḳş-ı cemāli Ṣuḥfīnüñ (Nâ'ilî G225 / 2)

211. *Cevher-i cān* : ***Can cevheri*** : **Cevher-i cānın** edenler saña ḫāk-i kef-i pā / Rūḥ-ı Maḥmūdı hevā-ḫ̆āh-ı Ayāz etdi yine (Nâ'ilî G312 / 4)

Etmeyen **cevher-i cānı** saña ḫāk-i kef-i pā / Heves-i pāye-i Maḥmūd u Ayāz eylemesün (Nâ'ilî G294 / 4)

Ḫātem-i devleti rūzī ḳıla tā bir ṣadra / **Cevher-i cān** gibi luṭf-ı ṣamedi ʿamm-ı nevāl (Nâ'ilî K12 /85)

Nice gevher ki temāşāsına maḥsūs olsa / **Cevher-i cān** gibi taḳdīr-i behā ola muḥāl (Nâ'ilî K12 /73)

[25] Rubainin dördüncü mısraı olan yukarıdaki ikinci mısrada vezin problemi söz konusudur.

212. *Ceyb-i cān* : ***Can cebi*** : Reşkā ziyāret-i ḥarem-i ravża-i resūl / Kim **ceyb-i cāna** rīziş-i nāf-ı ġazāl eder (Nâ'ilî K1/23)

213. *Ceyb-i dil* : ***Gönül yakası*** : Gülzārına cān ehlinüñ itmeñ beni teklīf / Çāk eylemesün **ceyb-i dilüm** ḫār-ı tekellüf (Fehîm G158 / 3)

214. *Ceyb-i himmet* : ***Yardım / ihsan cebi*** : İmsāk-i dehr ḳıldı tehī **ceyb-i himmeti** / Rūy-ı metāʿ-ı kişver-i dāniş görülmedi (Nâ'ilî G375 / 3)

215. *Ceyb-i kerem* : ***Kerem cebi*** : Gerd-i ḥarem-i devleti iksīr-i saʿādet / **Ceyb-i kerem**i baḥr-ı ʿaṭā kān-ı seḫādur (Neşâtî K12 / 14)

216. *Ceyb-i suḫen* : ***Söz yakası*** : Olur **ceyb-i suḫen** bir gevher-i maʿnī açıldıḳça / Elinde ḫāme kim miftāḥ-ı ḳufl-ı genc-i muḫberdür (Nâ'ilî K26 / 12)

217. *Ceyb-i şükūfe-zār* : ***Çiçek bahçesinin cebi*** : Pür naḳd-i jāle dāmen ü **ceyb-i şükūfe-zār** / Nev-devletān-ı bāġ u bahāruñ neşāṭı var (Nâ'ilî G86 / 4)

218. *Ceyş-i ḳażā* : ***Kaza ordusu*** : Fermān-dih-i ġamze tā o şehdür / Dil **ceyş-i ḳażāya** ser-sipehdür (Fehîm G95 / 1)

Ṣaf ṣaf kemīn-i fitnede **ceyş-i ḳażā** gibi / Ḫancer be-kef sipāh-ı müjeñ derhem oldılar (Nâ'ilî G79 / 4)

219. *Ceyş-i niyāz* : ***Yakarış askerleri*** : O şāh-ı ḥüsn ile **ceyş-i niyāz** fevc-ā-fevc / Pes-i tekāver-i nāzında sū-be-sū biledür (Nâ'ilî G46 / 2)

220. *Ceyş-i sitem* : ***Zulüm ordusu*** : Cān kişverin eyleye ne lāyıḳ / **Ceyş-i sitemüñ** güẕār-gāhī (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 53)

221. *Cezīre-i ʿadem-ābād* : ***Yokluk ülkesi adası*** : Budur ümīd ki āṣār-ı ṣaṭvetüñ ḳaçıra / **Cezīre-i adem-ābāda** ol daġal-bāzı (Nâ'ilî K8 / 18)

222. *Cibrīl-i maʿnī* : ***Mana Cebraili*** : ʿAkl-ı kül virdüñ beni **Cibrīl-i maʿnī** eyledüñ / Bezm-i ḳurb-ı aḳdese lāyıḳ nedīm olmaḳ baña (Fehîm G5 / 3)

223. *Ciger-şikāf-ı ḳażā* : ***Kaza ciğerini delen*** : Dū-nīm-sāz-ı zebān-ı ḫayāl olursa n'ola / **Ciger-şikāf-ı ḳażā** ḫancer-i nigehdür bu (Nâ'ilî G302 / 3)

224. *Cihān-ı dil* : ***Gönül dünyası*** : Biz ṭālib-i nişāb-ı fenāyuz **cihān-ı dil** / Ġayre ḫarābe-zār ise gencīnedür bize (Nâ'ilî G326 / 3)

225. *Cullāb-ı maḥabbet* : ***Muhabbet gülsuyu :*** Sāḳīlerinüñ bādesi **cullāb-ı maḥabbet** / Muṭrıblarınuñ naġmesi ḳānūn-ı vefādur (Nâ'ilî K14 /13)

226. *Curʿa-i ḫaṭā* : ***Hata yudumu*** : Kem **curʿa-i ḫaṭā** ile ol günde Nā'ilī / Ḫˇāb-ı ḫumār olur sebeb-i intibāh-ı mest (Nâ'ilî G22 / 5)

227. *Cūy-ı āfītāb* ***: Güneş ırmağı*** : Ey naḫl-i tāze uġrasa gül-zār-ı kūyuña / Gül-bün-fırāz-ı dūzaḫ olur **cūy-ı āfitāb** (Nâ'ilî G11 / 6)

228. *Cūy-ı belā* : ***Bela ırmağı*** : Dönüp ḫūnīn kefenle lālezāre ʿarṣa-i mahşer / Akar her dīdeden ṣad derd ile **cūy-ı belā** yek-ser (Neşâtî K5 /B4-9)

229. *Cūy-ı maʿnī* : ***Mana ırmağı*** : Behişt-ābād-ı dili ol kadar pür-feyż [ü] ḥâlet kim / Nice **cūy-ı maʿānī** anda pür-cūş u ḫurūşāndur (Neşâtî K27 / 11)

230. *Cūy-ı ṣafā* : ***Safa ırmağı*** : Ṭabʿum ṣadef-i dānişe bir gevher-i yektā / Naẓmum çemen-i maʿrifete cūy-ı ṣafādur (Neşâtî K12 / 27)

231. *Cūy-ı ṭaleb* : ***İsteme ırmağı*** : Şāḫ-ı ümmīd-i Neşāṭī nice olsun sīr-āb / Bāġ-ı dilde ḳatı āheste akar cūy-ı ṭaleb (Neşâtî G6 / 5)

232. *Cünd-i ġam* : ***Gam askeri*** : Olmasa ḳuvvet-i bāzūy-ı neşāṭ-ı medḥüñ / **Cünd-i ġam** mülk-i dile çoḳdan ederdi şeb-ḫūn (Nâ'ilî K17 / 6)

233. *Cünūn-ı āb* : ***Su deliliği*** : Etmiş **cünūn-ı ābını** efzūn kuhen-bahār / Zencīrini sürürse n'ola kehkeşān gibi (Nâ'ilî K10 / 3)

234. *Cürm-i ʿirfān* : ***İrfan suçu*** : Töhmet-ālūd-ı kemālem ki felek baḫtum ile / **Cürm-i ʿirfān**umı işbāta olur şāhid-i ḥāl (Nâ'ilî K12 /64)

235. *Çāder-i eflāk* : ***Feleklerin çadırı*** : Nīl-gūn **çāder-i eflāk** ki mātem yeridür / Cāhilüñ çeşmine bir ġarḳa-i kāşī görünür (Nâ'ilî G92 / 3)

236. *Çāh-ı beden* : ***Beden kuyusu*** : Ey rūḥ-ı iżāfī çıḳa gör **çāh-ı bedenden** / Teʾḫīr ile püşīdeligüñ vaḳti degüldür (Nâ'ilî G54 / 5)

237. *Çāh-ı devāt* : ***Divit kuyusu*** : Gel çāh-ı devāta eyle efsūn / Kıl Yūsuf-ı mısr-ı naẓmı bīrūn (Neşâtî K3 / 12)

238. *Çāh-ı ḥırmān* : ***Ümitsizlik kuyusu*** : Yegāne dil-nevāzā ḳayd-ı miḥnetden ḫalāṣ eyle / Teraḥḥum ḳıl esīr-i pāy-ı bende **çāh-ı ḥırmāna** (Fehîm K7 / 53)

239. *Çarḫ-ı aṭlas* : ***Atlas felek*** : Muʿarrā ḫūbdur ḳadd-i bülend-i şāhid-i ḳaṣrum / Keserdüm **çarḫ-ı aṭlasdan** ḳabā-yı cāh kūtehdür (Fehîm G96 / 2)

240. *Çarḫ-ı bed-mest* : ***Kötü şekilde kendinden geçmiş felek*** : İḫtisāb-ı der-i ʿadlinden edüp bīm ü hirās / **Çarḫ-ı bed-mest** girībānlara ṣunmaya el (Nâ'ilî K19 / 31)

241. *Çarḫ-ı dīv* : ***Felek devi*** : **Çarḫ-ı dīv** kim burāk-ı rifʿatine / ʿArş u kürsī iki rikāb itdüm (Fehîm K2 / 42)

242. *Çarḫ-ı kīne-cū* : ***Kinci felek*** : Erbāb-ı dil yanuñda ḫaḳīr ü ẕamīm olur / Ey **çarḫ-ı kīne-cū** saña kimler ġarīm olur (Nâ'ilî Kt. 2 / 1)

243. *Çarḫ-ı kīne-ḫʿāh* : ***Kinci felek*** : Ey **rūzgār-ı kīne-ver** ü **çarḫ-ı kīne-ḫʿāh** / Bī-dād kerden oldı o maẓlūm-ı bī-günāh (Nâ'ilî M1 / 1 /1)

244. *Çarḫ-ı maʿnī-nām* : ***Anlam adlı çarh*** : Bu ḳaṣīde **çarḫ-ı maʿnī-nāmdur** pür-mihr ü meh / ʿĀlemi devr itmede bī-çarḫ u miḥver rūz u şeb (Fehîm K1 / 48)

245. *Çarḫ-ı müşaʿbiẕ* : ***Hokkabaz felek*** : Destüñde daġal mühreyüz ey **çarḫ-ı müşaʿbiẕ** / Her laḥẓada biñ çeşm-i temāşāda nihānuz (Nâ'ilî G135 / 7)

246. *Çarḫ-ı naẓm* : ***Nazım gökyüzü / çarkı*** : **Çarḫ-ı naẓma** mihr ise ol ben meh-i tābendeyem / Peyrev-i kilk-i Fehīm olsam n'ola ger rūz u şeb (Neşâtî K2 / 27)

247. *Çarḫ-ı sitem-ger* : ***Sitem edici felek*** : Cürm-baḫşā cirm-i mihr ü māhdan idüp siper / ʿÖẕr ider cürmin diler **çarḫ-ı sitem-ger** rūz u şeb (Fehîm K1 / 27)

248. *Çarḫ-ı siyāh-kāse* : ***Cimri felek*** : Ṣorsun o kim nevāle-ḫōr-ı ḫˇān-ı luṭfıdur / **Çarḫ-ı siyāh-kāse** simāṭı ne günedür (Nâ'ilî G85 / 4)

249. *Çār-sū-yı cihān* : ***Cihan çarşısı*** : Nāçār ki mest-i ʿaşḳ-ı Ḫayyām oldum / Bu **çār-sū-yı cihānda** bed-nām oldum (Fehîm R. 46 / 1)

250. *Çārsūy-ı ġam* : ***Gam çarşısı*** : El virür ṣahbāsına ḫūn-ı ciger bennāy-ı ʿışḳ / **Çārsūy-ı ġam**da biñ mey-ḫāne bünyād etse de (Nâ'ilî G316 / 4)

251. *Çārsūy-ı iʿtibār* : ***İtibar çarşısı*** : ʿAṭṭār gibi **çārsūy-ı iʿtibārda** / Ī̱sār-ı nefḫa-i keremüñle ferīd olur (Nâ'ilî K31 / 7)

252. *Çārsūy-ı rūzgār* : ***Zaman / Rüzgar çarşısı :*** Ẕātuñ olsun ḥaşre dek ḳāʿim ki anuñla müdām / **Çārsūy-ı rūzgāra** revnaḳ u ferdür gelen (Nâ'ilî K11 / 34)

253. *Çeh-i devāt* : ***Divit kuyusu*** : Ben Nāʾilī mühendis-i naẓmam **çeh-i devāt** / Ristōy-ı ṭabʿuma raṣad-ı intibāhdur (Nâ'ilî G69 / 6)

254. *Çemen-i ḫāṭıra* : ***Gönül / Hatıra çimenliği*** : **Çemen-i ḫāṭıra** esdikçe nesīm-i luṭfuñ / Dil-i vā-sūḫtenüñ āteşin eyler eşʿāl (Nâ'ilî K12 /48)

255. *Çemen-i maʿrifet* : ***Hüner çimenliği*** : Ṭabʿum ṣadef-i dānişe bir gevher-i yektā / Naẓmum **çemen-i maʿrifet**e cūy-ı ṣafādur (Neşâtî K12 / 27)

256. *Çemenzār-ı ġam* : ***Gam çimenliği*** : Nedür bu dīde-i terden akan ḫūnābe-i ḥasret / **Çemenzār-ı ġamuñ** seng-i siyāhın la'l-i nāb itdüñ (Neşâtî K5 / B5 -6)

257. *Çemenzār-ı süḫan* : ***Söz çimenliği*** : Āb-ı fikrümle **çemenzār-ı süḫan** tāze vü ter / Nāvdān-ı ḳalemüm aña ʿaceb mecrādur (Neşâtî K22 / 37)

258. *Çerāġ-efrūz-ı āh* : ***Ah kandilinin yanması*** : Şām-ı zülfüñ kim **çerāġ-efrūz-ı āhumdur** benüm / Şemʿ-i fānūs-ı felek dūd-ı siyāhumdur benüm (Nâ'ilî G236 / 1)

259. *Çerāġ-ı ārzū* : ***Arzu kandili*** : Olmasun mı cān-ı ʿāşıḳ dāġ dāġ-ı ārzū / Bü'l-heves pervāneyüz biñ var **çerāġ-ı ārzū** (Fehîm G248 / 1)

260. *Çerāġ-ı baḫt* : ***Baht kandili*** : **Çerāġ-ı baḫtı** olup tā ebed żiyā-güster / Münevver eyleye ḫurşīd gibi devrānı (Neşâtî K11 / 41)

261. *Çerāġ-ı dāġ* : ***Yara kandili*** : Encüm-i şeb-fürūz-ı ʿaḳl olmış iken **çerāġ-ı dāġ** / Bādi-i vādi-i cünūn oldı baña sürāġ-ı dāġ (Fehîm G153 / 1)

262. *Çerāġ-ı dehr* : ***Dünya mumu / kandili*** : Sensin ol çeşm ü **çerāġ-ı dehr** kim ṣad mihr ü māh / Lemʿa-i feyżüñ yanında şemʿ-i bī-fer rūz u şeb (Neşâtî K2 / 21)

263. *Çerāġ-ı ḥüsn* : ***Güzellik kandili*** : **Çerāġ-ı ḥüsne** dil-i nā-ṣabūr pervāne / Fürūġ-ı şemʿ-i tecellāya Ṭūr pervāne (Nâ'ilî G344 / 1)

264. *Çerāġ-ı mihr* : ***Güneş kandili*** : Suḫenle olmış iken bezm-i ʿālemüñ rūşen / **Çerāġ-ı mihr** gibi zīr-i nüh ḳıbābında (Nâ'ilî K3/8)

Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñle **çerāġ-ı mihri** / Gāh āh-ı dil-i pür-tāb yaḳar gāh nesīm (Nâ'ilî G237 / 4)

265. *Çerāġ-ı reʾy* : ***Fikir kandili*** : **Çerāġ-ı reʾyi** kim şemʿ-i şebistān-ı maʿārifdür / O şemʿa ʿaḳl-ı kül pervāne-i bī-tāb u sūzāndur (Neşâtî K27 / 21)

266. *Çerāġ-ı ümīd* : ***Ümit kandili*** : Ḳalur mı zinde meger şemʿ-i bād-ı āh gibi / Bu rūzgārda ey Nāʾilī **çerāġ-ı ümīd** (Nâ'ilî G32 / 5)

267. *Çerāġ-ı yeʾs* : ***Ümitsizlik kandili*** **:** Yer yer uyandı ḫāne-i dilde **çerāġ-ı yeʾs** / Etdi derūnı āteş-i ġam dāġ dāġ-ı yeʾs (Nâ'ilî M3 / Msd. 15)

268. *Çeşm-i āfītāb* : ***Güneşin gözü*** : Żaʿf ile oldı şimdi şuʿā-ı başar-miṣāl / Mihr-i ruḫıyla ḫīre iken **çeşm-i āfītāb** (Fehîm K13 / 6)

269. *Çeşm-i āftāb* : ***Güneşin gözü*** : Zihī fürūg ki virmiş şarāb-ı nāb saña / Bakınca ḫīre olur **çeşm-i āftāb** saña (Neşâtî G4 / 1)[26]

[26] Zihî fürūg ki virmiş şarāb-ı nāb saña : Nedür bu tâb ki virmiş şarâb-ı nâb saña (Kaplan, 1996, 93)

270. *Çeşm-i baḫt* : ***Baht gözü*** : Ḳırmada dünyāyı ġamze nergis-i mesti daḫi / ʿĀleminde **çeşm-i baḫtum** gibi ḫˇāb-ı nāz ile (Nâ'ilî G333 / 3)

271. *Çeşm-i cān* : ***Can gözü*** : ʿĀrif oldur kim erüp ʿayne'l-yaḳīne Nā'ilī / **Çeşm-i cānın** dūr-bīn-i ḫāk-dān-ı rāz eder (Nâ'ilî G40 / 6)

Gösterür miydi niçe ʿālemi **çeşm-i cāna** / Dil-i ʿāşıḳ gibi ṣāf olmasa āyīne-i cām (Neşâtî G85 / 2)

Kaṭredür ammā ki **çeşm-i cān** ile seyreyleseñ / Ḳulzüm-i pür-gevher-i rāz-ı dü ʿālemdür göñül (Neşâtî G82 / 2)

272. *Çeşm-i dil ü cān* : ***Can ve gönül gözü*** : Feyż-i eṣer-i cāẕibe-i mihr-i ruḫıyla / **Çeşm-i dil ü cān** bir nigeh-i ḥasret olur mı (Nâ'ilî G379 / 2)

273. *Çeşm-i ecel* : ***Ecel gözü*** : **Çeşm-i eceli** ḫˇāb-ı ʿadem eyledi ḫufte / Ben ṭurma daḫı rāvi-i efsāne-i ʿaşḳam (Fehîm G197 / 8)

274. *Çeşm-i fitne* : ***Fitne gözü*** : Nˀola ehl-i dilüñ bīdār olursa baḫtı kim olmış / Ser-i āşūb ber-bālīn ü **çeşm-i fitne** ḫāb üzre (Neşâtî K23 / 5)

275. *Çeşm-i ḫayāl* : ***Hayal gözü*** : **Çeşm-i ḫayāl** dūḫtedür vech-i pāküñe / Ḥayretdedür neẓāre ruḫ-ı tāb-nāküñe (Nâ'ilî 313 / 1)

Ḥāsidi eylemezdi lāl olmasa kilk-i Nā'ilī / Mükḥale-i devātda **çeşm-i ḫayāle** mīldān (Nâ'ilî G254 / 6)

276. *Çeşm-i ḫıred* : ***Akıl gözü*** : Şükūh-ı devleti kim zīb-baḫş-ı ʿālemdür / ʿAceb mi **çeşm-i ḫıred** olsa deng ü ḥayrānı (Neşâtî K11 / 22)

277. *Çeşm-i ḫūn-āşām* : ***Kan içici göz*** : Beste itmiş kendine bir bāzı müşkīn dām ile / Birbiriyle güft ü gūda **çeşm-i ḫūn-āşām** ile (Fehîm M5 Tzm. 6/ 2)

278. *Çeşm-i hūş* : ***Akıl gözü*** : Meydān-ı lemḥatü'l-baṣara **çeşm-i hūş** olur / Zeyn ursa ḫınk-ı ṣarṣara berḳ-i cihān gibi (Nâ'ilî K10 / 3o)

279. *Çeşm-i ḥükm* : ***Hüküm gözü*** : **Çeşm-i ḥükmin** ki vire maʿreke-i āşūbuñ / Ḳahramānlar ṣunamaz pençe-i müjgānına el (Nâ'ilî G235 / 4)

280. *Çeşm-i iltifāt* : ***İltifat gözü*** : Baḳ **çeşm-i iltifāt** ile eşʿār-ı pākine / Āṣār-ı ṭabʿ-ı Nāʾilî-i ḫoş-edāyı gör (Nâ'ilî G106 / 7)

281. *Çeşm-i kāʾināt* : ***Kainat gözü*** : Olma rū-pūş-ı ẕeḳan ey ṭurra **çeşm-i kāʾināt** / Āfitābı ser-be-ceyb ü pā-be-dāmān görmesün (Nâ'ilî G251 / 6)

282. *Çeşm-i kevākib* : ***Yıldızların gözü*** : Biñ **çeşm-i kevākible** felek ṣaydına nāẓır / Bu dāmda ey ṭāʾir-i dil dāne mi olduñ (Fehîm G175 / 7)

283. *Çeşm-i mihr* : ***Güneş gözü*** : **Çeşm-i mihre** tūtiyā eyler felek her zerresin / Ārzū-yı sāye-i ḳaddüñle ol kim ḫāk olur (Neşâtî G30 / 3)[27]

284. *Çeşm-i mirʾāt* : ***Ayna gözü*** : Şāne ṣad çāk-i dü zülfün dil ü cān meftūnuñ / **Çeşm-i mirʾātı** daḫı ḥüsnüñe ḥayrān buluruz (Neşâtî G53 / 3)

285. *Çeşm-i şarāb-ālūd* : ***Şarapla karışmış göz*** : Ālāyiş-i rindīden ne ḳaldı Fehīmā'da / Bir cān-ı hevā-āmīz bir **çeşm-i şarāb-ālūd** (Fehîm G43 / 7)

286. *Çeşm-i ṭūfān-zā* : ***Tufan doğuran göz*** : Ḫāṭırum ābisten-i ṣad-mihr ü mehdür gerçi kim / Eksük olmaz **çeşm-i ṭūfān-zā**dan aḫker rūz u şeb (Fehîm K1 / 45)

287. *Çeşm-i ümīd-i ṭāliʿ* : ***Bahtın ümit gözü*** : **Çeşm-i ümīd-i ṭāliʿümi** ḫufte itmege / Her demde söylerem nice biñ dāstān-ı yeʾs (Fehîm G136 / 3)

288. *Çeşme-i cān* : ***Can gözü*** : Didüm āḫır kefen-i cismüm iden **çeşme-i cān** / Çeşm-i āhū-nigeh-i ḫūn-ı dil-āşāmumdur (Fehîm K12 / 26)

Leb degül **çeşme-i cān** mevrid-i iʿcāz ancak / Ḫaṭ degül fitne-i dil nev çemen-i rāz ancak (Neşâtî G69 / 1)

289. *Çeşme-i idrāk* : ***Anlayış çeşmesi*** : Bkz. Mīzāb-ı ḳalem (Nâ'ilî K5 / 4)

[27] Zerresin : rîzesin (Kaplan, 1996, 107)

290. *Çeşme-i kerem* : ***Cömertlik çeşmesi*** : O pāk ẕāt-ı mükerrem ki mīm-i isminde / Fürūġ-ı cūd ʿıyān çeşme-i kerem müdġam (Neşâtî K21 / 15)

291. *Çeşme-i mihr* : ***Güneş çeşmesi*** : **Zebān-ı lū'le-i kilkümden** oldı bir ġazel cārī / Ki lafẓı **çeşme-i mihr** ü edāsı āb-ı kevŝerdür (Nâ'ilî K26 / 22)

292. *Çetr-i iḳbāl* : ***Talih çadırı*** : **Çetr-i iḳbāli** ṣalup farḳ-ı cihāna sāye / Dāʾimā ṣadr-ı saʿādetde ola bende-nevāz (Neşâtî K14 / 25)

293. *Çevgān-ı belā* : ***Belanın ucu eğri sopası*** : Ey ṭurra ki gūy-ı dile **çevgān-ı belāsın** / Luṭf eyle o ser-geşte-i ḫırmāna ṭoḳunma (Nâ'ilî G323 / 2)

294. *Çevgān-ı fitne* : ***Fitnenin ucu eğri sopası*** : Ey Nāʾilī o ṭurra ki **çevgān-ı fitnedür** / Pāmāl iken rübūdesidür gūy-ı āfitāb (Nâ'ilî G11 / 7)

295. *Çevgān-ı ʿışḳ :* ***Aşkın ucu eğri sopası*** : Ne silleler yiye **çevgān-ı ʿışḳdan** dil-i ʿāşıḳ / Bu ḥālgāhda çün gūy rūy-ı tāze gelince (Neşâtî G114 / 4)

Serlerin gūy itdiler **çevgān-ı ʿışḳa** ʿāḳıbet / Himmet-i Ferhādı gör insāf ile Mecnūna bak (Neşâtî G68 / 2)

296. *Çihre-i baḫt* : ***Bahtın yüzü*** : Ṭār u pūd-i siyāhi-i şebden / Çihre-i baḫtuma niḳāb itdüm (Fehîm K2 / 6)

297. *Çirk-i riyā* : ***İkiyüzlülük kiri / pası*** : Etmesün **çirk-i riyā** ceyb ü kenāruñ telvīŝ / Pākdāmen ola-gör dalḳ-ı mey-ālūd gibi (Nâ'ilî G372 / 5)

Pākdür dāmenleri **çirk-i riyā**dan zāhidā / Mey güsārānuñ ki ġarḳāb-ı günehdür her biri (Nâ'ilî G362 / 4)

298. *Çirkāb-ı güneh* : ***Günahın pis suyu*** : ʿIşḳ āteşi etmez mi seni Nāʾiliyā pāk / Ālūde iseñ ġam yeme **çirkāb-ı günehle** (Nâ'ilî G359 / 5)

299. *Çirkāb-ı riyā* : ***İkiyüzlülüğün pis suyu*** : N'eylesün ammā ki **çirkāb-ı riyādan** pākdir / Tāze berg-i gül gibi dāmān-ı pāk-i ʿişmeti (Nâ'ilî K34 /24)

Zāhidān-ı dāmen-ālūde ṣalādır ʿālemüñ / Ṭoldı **çirkāb-ı riyādan** şāh-rāh-ı kesreti (Nâ'ilî K34 / 2)

300. *Dād-ger-i dād-āyīn* : ***Adalet ayinli adalet sahibi*** **:** Felegüñ olsa da ol hidmete istiʿdādı / Ḫayfdur ḫayfdur ey **dād-ger-i dād-āyīn** (Nâ'ilî K16 / 24)

301. *Dāġ dāġ-ı ārzū* : ***Arzunun yanık yaraları*** : Olmasun mı cān-ı ʿāşıḳ **dāġ dāġ-ı ārzū** / Bü'l-heves pervāneyüz biñ var çerāġ-ı ārzū (Fehîm G248 / 1)

302. *Dāġ-ı belā* : ***Bela yarası*** : Gülistān-ı dilüñ kim gülleri **dāġ-ı belādur** hep / Nesīmi āh-ı ḥasret cūy-ı eşk-i ġam-fezādur hep (Neşâtî G8 / 1)

303. *Dāġ-ı miḥnet* : ***Mihnet yarası*** : O deñlü **derd ü dāġ-ı miḥnete** ey dil ṣabūr ol kim / Helāk-ı nā-şigībāyī ola Eyyūb şerminden (Nâ'ilî G277 / 3)

304. *Daḫme-i dil* : ***Gönlün yanık yarası*** : ʿUryān elinde ġamzesinüñ tīġ-i şuʿle-tāb / Beñzer ki **daḫme-i dili** tesḫīre rāh açar (Nâ'ilî G50 / 3)[28]

305. *Dallāl-ı sipihr* : ***Gökyüzü tellalı*** : **Dallāl-ı sipihrüñ** ola destinde muḥaḳḳar / Ol kān-ı suḫen gevheri ḫāk-i kef-i pādan (Nâ'ilî K13 /38)

306. *Dāmān-ı ārzū* : ***İstek eteği*** : Çāk oldı ḫār-ı yeʾs ile **dāmān-ı ārzū** / Ḥayfā açılmadı gül-i bustān-ı ārzū (Neşâtî G99 / 1)

307. *Dāmān-ı baḫt* : ***Baht eteği*** : Andan degil mi hep şeb-i hecre bu imtidād / Dest-i ṣabāḥ-ı vuṣlat u **dāmān-ı baḫtumuz** (Nâ'ilî G144 / 6)

308. *Dāmān-ı çeşm* : ***Göz eteği*** : Pertev-endāz olsa yüz biñ mihr ü meh ḫuşḳ eylemez / Ol ḳadar **dāmān-ı çeşmüñ** olmadan ter rūz u şeb (Fehîm K1 / 46)

309. *Dāmān-ı ferdā* : ***Kıyamet günü*** : Şikāyet itmesün luṭf it Fehīm ey māh cevrüñden / Girerse destine **dāmān-ı ferdā** Şems-i Tebrīz'üñ (Fehîm G183 / 7)[29]

[28] Dahme'nin mezar, yara ve havai fişek anlamları söz konusudur. Beyitte yara ve havai fişek anlamı da uygun gelmektedir.

[29] Üzgör beyiti şu şekilde çevirmiştir: "Ey ay gibi güzel! Eğer kıyamet gününde Şems-i Tebrizi'nin eteği eline geçerse Fehîm'in, senin zulmünden şikâyet etmemesi için ona iyilikte bulun."(Üzgör, **age,** 551).

310. *Dāmān-ı istiġnā* : ***Tokgözlülük eteği*** : Hem dil-i Cibrīlden **dāmān-ı istiġnāsı** pāk / Nāʾilī-veş hem yine ālūde-meşreb ġamzesi (Nâ'ilî G387 / 5)

311. *Dāmān-ı müje* : ***Kirpik eteği*** : Olsa eşer-i ḫūn n'ola **dāmān-ı müjeñde** / Ālūde-i ḫūn-ābe-i ṣad dāġ-ı derūndur (Nâ'ilî G95 / 3)

312. *Dāmān-ı mülk* : ***Mülk eteği*** : Ser-pençe-i ṣalābet ü ḳahruñ eder ḫalāṣ / **Dāmān-ı mülki** keşmekeş-i şerr ü şūrdan (Nâ'ilî K22 / 16)

313. *Dāmān-ı riyā* : ***İkiyüzlülük eteği*** : **Dāmān-ı riyā** ber-zede gel meclise zāhid / Peymāne-i leb-rīz-i ḥarīfāna ṭoḳunma (Nâ'ilî G323 / 5)

314. *Dāmān-ı taḥammül* : ***Tahammül eteği*** : Zūr-ı bāzūy-ı nigāhuñ dest-burd-ı ʿişvedür / **Çāk-rīz-i ceyb ü dāmān-ı taḥammüldür** bana (Nâ'ilî G6 / 4)

315. *Dāmān-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme eteği*** : Ṣad ġamze nihān iken raḳībe / **Dāmān-ı teġāfülüñde** her bār (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 36)

316. *Dāmān-ı vaḥdet* : ***Birlik eteği*** : Dest-i ṭaleb erişmedi **dāmān-ı vaḥdete** / Düşdük bu ıżṭırāb ile **vādī-i ḥayrete** (Nâ'ilî M3 / Msd. / 8)

317. *Dāmān-ı verd* : ***Gül eteği*** : Eyler remīde bülbüli dil nāle olsa da / **Dāmān-ı verde** aḫker olur jāle olsa da (Nâ'ilî G318 / 1)

318. *Dāmen-i çeşm* : ***Gözün eteği*** : Bir ḳaṭre-i surḫ olsa n'ola **dāmen-i çeşmüñ** / Şemşīr-i müjeñden dökülen ḫūn-ı derūndur (Fehîm G73 / 2)

319. *Dāmen-i dil* : ***Gönül eteği*** : **Dāmen-i dilde** yeter ey gözi cellād yeter / Bī-muḥābā dem-i şemşīr-i teġāfül görelüm (Nâ'ilî G238 / 3)

320. *Dāmen-i dünyā* : ***Dünya eteği*** : O rind-i pāk-dil kim **dāmen-i dünyādan** el çekmiş / Fenā-yı dehri tuymış ḫāhiş-i bī-cādan el çekmiş (Neşâtî G62 / 1)

321. *Dāmen-i eflāk* : ***Felekler eteği*** : O yem-nevāl-i cihān-ı kerem ki gāh-ı ḫurūş / Ṭoḳunsa **dāmen-i eflāke** mevc-i iḥsānı (Nâ'ilî K6 / 38)

322. *Dāmen-i emvāc* : ***Dalgaların eteği*** : ʿAceb mi **dāmen-i emvācı** olsa pür-gevher / Degül ḳaṣīde bu bir ḳulzüm-i güher-zādur (Neşâtî K15 / 39)

Olurdı gevher-efşān **dāmen-i emvāc** ile dāʾim / Ger itse feyż-i iḥsānı sirāyet ṭābʿ-ı deryāya (Neşâtî K10 / 27)

323. *Dāmen-i ḫˇāhiş* : ***Arzu eteği*** : Pür olsun **dāmen-i ḫˇāhiş** kef-i deryā nevālinden / Nişār olsun nice gencīne-i meknūz-ı sulṭānī (Nâ'ilî G386 / 7)

324. *Dāmen-i heves* : ***Heves eteği*** : Ne ḫīre-pāy-ı şevḳ ol ey reh-neverd-i himmet / Ne **dāmen-i hevesde** gerd-i şitāb göster (Nâ'ilî G65 / 8)

325. *Dāmen-i iḳbāl* : ***Baht eteği*** : Kerem ki **dāmen-i iḳbāline** teşebbüṣ eder / Sitem ki ṣadme-i ḳahr ile ḫāksār ḳalur (Nâ'ilî K2/30)

326. *Dāmen-i ʿişmet* : ***İffet eteği :*** Olma ḥüsnüñ gibi bir şuʿle-i āha hem-reng / Dāmen-i ʿişmetüñ ey **berg-i gül-i nāz** ṣaḳın (Nâ'ilî G288 / 2)

327. *Dāmen-i mevc* : ***Dalga eteği*** : Ḳatre-bār olsa seḥāb-ı keremi deryāya / **Dāmen-i mevc** ile dünyāya saçardı zer ü sīm (Neşâtî K9 / 24)

Nice deryā ki idüp gerd-i sivādan ʿārī / **Dāmen-i mevci** ṣafā-baḫş-ı rūḫ-ı maʿnādur (Neşâtî K22 / 12)

328. *Dāmen-i nāz* : ***Naz eteği*** : İtse ḫırām o şūh olur **dāmen-i nāz** der-miyān / Cilvegeh-i ṣafāda tā gerd-i niyāz degmesün (Neşâtî G 92 / 2)

329. *Dāmen-i nüh felek* : ***Dokuz feleğin eteği*** : Nice ḳulzüm ki kemīn mevci eder gāh-ı ḫurūş / **Dāmen-i nüh felegi** gevher ile māl-ā-māl (Nâ'ilî K12 /76)

330. *Dāmen-i ṣabr* : ***Sabır eteği*** : Pāy-ı ṭalebi çekmiş idük **dāmen-i ṣabra** / Fārigˇ-dil idük gerçi temennā vü recādan (Nâ'ilî K13 /14)

331. *Dāmen-i seḥāb* : ***Bulut eteği*** : Fürūgˇ-ı mihr ü mehe nāz ederdi bulsa felek / Cevāhir-i ʿaraḳın **dāmen-i seḥābında** (Nâ'ilî K3 / 54)

332. *Dāmen-i sipihr* : ***Gökyüzü eteği*** : Ṭut **dāmen-i sipihri** hemān rūz-ı rusta-ḫīz / Maẓlūm-ı bī-günāh idüginde yoḳ iştibāh (Nâ'ilî M1 / 1 / 6)

333. *Dāmen-i şefāʿat* : ***Şefāʿat eteği*** : Ḥaşre dek **dāmen-i şefāʿatüñe** / Dest-i küstāḫī-i recāy-ı dilem (Nâ'ilî K4/47)

334. *Dāmen-i temennā* : ***İstek eteği*** : Hezār reşk ü ḥased Nāʾilī o ʿārife kim / Çeke bu mezbeleden **dāmen-i temennāsın** (Nâ'ilî G292 / 8)

335. *Dāmen-i tevfīḳ* : ***İlahi yardım eteği*** : Yapışmış **dāmen-i tevfīḳa** dil dest-i irādetle / Felekden etmemiş bir kerre istimdād ayaḳ başmış (Nâ'ilî G178 / 4)

336. *Dāmen-i turra* : ***Alın saçının eteği*** : **Dāmen-i turrasında** biʾnhüfte (be-nühüfte / Ḫānmān-sūzī-i müselmānī (Neşâtî K8 / 6)

337. *Dāmen-i ülfet* : ***Alışma / kaynaşma eteği*** : Ḫār-ı firḳatle Neşāṭī-i hazīnüñ vā ḥayf / **Dāmen-i ülfeti** çāk oldı girībānı bile (Neşâtî G122 / 5)

338. *Dāmen-i zülf* : ***Saç eteği*** : Tāb-ı ruḫuñla edüp dilleri ser-germ-i āh / **Dāmen-i zülfüñ** ṣabā şuʿle-ṭırāz eylemiş (Nâ'ilî G173 / 4)

339. *Dāmen-keş-i merg* : ***Ölüm eteğini toplayan*** : **Dāmen-keş-i merg** olsa da aʿżāy-ı vücūduñ / Dergāh-ı rıżā ḳıl yine miḥrāb-ı sücūduñ (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 30)

340. *Dāmgāh-ı fitne* : ***Fitnenin tuzak yeri*** : O zülf-i ḫam-be-ḫam kim **dāmgāh-ı fitnedür** dāʾim / Çeker zencīre gāhī māhı geh mihr-i dıraḫşānı (Neşâtî K13 / 28)

341. *Dām-ı cism* : ***Beden kafesi / tuzağı*** : Terānesiyle olur rūḥ o deñlü mest-i neşāṭ / Ki **dām-ı cism** ile farḳ eylemez gülistānı (Nâ'ilî K6 / 52)

342. *Dām-ı ḫıred* : ***Akıl tuzağı*** : Āzādelere **dām-ı ḫıred** kār-ger olmaz / Āhūy-ı ḥarem ṣayd-ı çerā-gāh degildür (Nâ'ilî G64 / 6)

343. *Dāver-i ʿaşḳ* : ***Aşk komutanı*** : Ḳalbi tesḫīr idince **dāver-i ʿaşḳ** / Ḳalʿa-i dīni yıḳdı leşker-i ʿaşḳ (Fehîm G167 / 1)

344. *Dāver-i sīmurġ-sīmā* : ***Simurg yüzlü vezir*** : Sāyesinde baḫt-yāb olsun yine erbāb-ı dil / Bir hümā-fer **dāver-i sīmurġ-sīmādur** gelen (Neşâtî K18 / 4)

345. *Debistān-ı maḥābbet* : ***Muhabbet okulu*** : Tā ki hem-vāre **debistān-ı maḥabbetde** gönül / Yazmada derdini hem ḫāme vü hem inşādur (Neşâtî K22 / 39)

346. *Defter-i ʿālem* : ***Âlem defteri*** : Taṣdiʿi ko bī-hūde fiġān itme Neşāṭī / Şekvān ile tolsun mı yeter **defter-i ʿālem** (Neşâtî K20 / 36)

347. *Defter-i ʿışḳ :* ***Aşk defteri*** : Selb idüp ʿaḳlı geçen nām u nişān ḳaydından / **Defter-i ʿışḳda** Mecnūn gibi nām-āver olur (Neşâtî G27 / 4)

348. *Defter-i nāz* : ***Naz defteri*** : Ṣatduġuñ ʿişveleri ʿāşıḳuna eyle ḥisāb / İşte ḫaṭṭuñdadur ey şūḫ-ı cihān **defter-i nāz** (Fehîm G115 / 6)

349. *Dehān-ı dil* : ***Gönül ağzı*** : Neden cām-ı emel ey sāḳī-i devrān ʿazīz olmaḳ / Dehān-ı dil ḫumār-ı yeʾs ile ḫamyāze-rīz olmaḳ (Nâ'ilî G192 / 1)

350. *Dehān-ı tīġ* : ***Kılıcın ağzı*** : Ser-i aʿdāyı virüp ṭuʿme **dehān-ı tīġe** / Zer-nişān zırh ile ey bebr-i beyān ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 32)

351. *Delv-i dil* : ***Gönlün su kovası*** : Çengāl-ı zülf-i pür-ḫam-ı müşgīn-kemend ile / Çāh-ı ẕeḳanda **delv-i dili** turma yār arar (Neşâtî G19 / 3)

352. *Dem-i ḫulḳ* : ***Huy / tabiat nefesi*** : Olduḳça feyż-yāb **dem-i ḫulḳı** bād-ı ṣubḥ / Micmer-fürūz-ı bezmine dūd-ı buḫūr olur (Nâ'ilî K24 / 9)

353. *Dendān-ı ġayret* : ***Gayret dişi*** : Maʿāẕallāh ne sözdür bu dehānum ḫāk ile ṭolsun / Zebānum zaḫm-pür-zaḫm eyleyem **dendān-ı ġayretden** (Fehîm K15 / 41)

354. *Der-āġūş-ı ḫayāl* : ***Hayal kucaklaması*** : Meylüm evṣāfuña ol mertebedür kim görürin / Şāhid-i medḥüñi ḫˇāb içre **der-āġūş-ı ḫayāl** (Nâ'ilî K12 /51)

355. *Der-bend-i ḳażā* : ***Kaza geçidi*** : Ġamzeñ ki ede cihān-ı dilde / **Der-bend-i ḳażāya** bāc-ḫˇāhī (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 54)

356. *Der-kemend-i istiġnā* : ***Kayıtsızlık kemendinde*** : O zülfü ruḫ ki ola ṣayd-ı bend-i istiġnā / Ġazāl-i mihri ider **der-kemend-i istiġnā** (Fehîm G9 / 1)

357. *Ders-i fenā* : ***Fanilik dersi*** : Alduḳ sebaḳ edīb-i debistān-ı ʿışḳdan / **Ders-i fenāda** kāmil olan ḫalvetīlerüz (Nâ'ilî G164 / 5)

358. *Ders-i ḥayret* : ***Hayret dersi*** : **Ders-i ḥayretde** rūḥ-ı Ḳays ileyüz / Ḫˇāce-tāş-ı kitāb der-beġalüz (Nâ'ilî G139 / 2)

359. *Deryā-yı āteş* : ***Ateş denizi*** : Meger **deryā-yı āteşdür** ki oldı şuʿleden mevci / Felekler döndi ol baḥruñ içinde şāḫ-ı mercāna (Fehîm K7 / 26)

360. *Deryā-yı fikret* : ***Düşünce denizi*** : Ġarīḳ-i lücce-i ālām olup dem-besteyem ammā / Ne cevherler çıḳarmakda dilüm **deryā-yı fikretden** (Fehîm K15 / 32)

361. *Deryā-yı ledün* : ***Bilinmezlik ilminin denizi*** : Ser-çeşme-i evliyā-yı ẕi-şān / **Deryā-yı ledün** muḥīt-i ʿirfān (Neşâtî K6 / 11)

362. *Deryā-yı tevekkül* : ***Tevekkül denizi*** : **Deryā-yı tevekküle** Naḳī'nüñ / Oldı dili gevher-i şehādet (Fehîm M1 Trc. b 12 / 9)

363. *Dest-i belā* : ***Bela eli*** : Tīġ-i nigehinden serüñi ḳurtaramazsın / Ey fitne-gerüñ **dest-i belāyı** siper eyle (Fehîm G267 / 3)

364. *Dest-i cefā* : ***Zulüm eli*** : Gūşe-i dāmenüñ erbāb-ı vefā görmez mi / Tā-be-key **dest-i cefā** çāk-i girībān olsun (Fehîm G244 / 2)

365. *Dest-i cünūn* : ***Delilik eli*** : Ol ʿāḳılam ki bilmedi çarḫ-ı nigūn beni / **Dest-i cünūnda** eyledi zār u zebūn beni (Fehîm M2 Trk. b 6/ 1)

366. *Dest-i dil* : ***Gönül eli*** : Ḥāşā ki bu vādīde cüdā eyleye mihrüñ / **Dest-i dil-i** luṭfuñ gibi dāmenden ilāhī (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 9)

Keyf-i mey-i ıżṭırāb-ı ġamdan / **Dest-i dil** raʿşe-dār-ı şeldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 6)[30]

[30] Vezinde bir aksaklık söz konusudur.

Vādī-i ʿışḳda girmez mi daḫi **dest-i dile** / Güşe-i dāmen-i nev-şāhid-i dil-cūy-ı ṭaleb (Nâ'ilî G12 / 4)

367. *Dest-i ecel* : ***Ecel eli*** : Ġamzeñe cānumı teslīm iderem her ne ḳadar / Anı **dest-i ecele** vermege nāçār olsam (Fehîm G200 / 3)

368. *Dest-i ġamze* : ***Yan bakış eli*** : Ne curʿası ḫūn-ı ciger sāḳīsi **dest-i ġamzedür** / Ḥayrān-ı keyf ü kārıdur bir özge ṣaḥbānuñ gönül (Nâ'ilî G231 / 2)

Mest-i nāz oldukça çeşmüñ āfet-i bī-bāk olur / **Dest-i ġamzeyle** girībān-ı verāʿ ṣad çāk olur (Neşâtî G30 / 1)

369. *Dest-i ḫāyāl* : ***Hayal eli*** : Ṭarḥ-ı nev-kārī-i maʿnā ile kim **dest-i ḫayāl** / Tār u pūd-ı ḫaṭ-ı şiʿrümde olur naḳş-nümūn (Nâ'ilî K17 / 61)

Yazduḳça vaṣf-ı ẕātuñı **dest-i ḫayālde** / Pür-tāb olur **zebān-ı ḳalem** şemʿ-i Ṭūrdan (Nâ'ilî K22 / 18)

370. *Dest-i iḥsān* : ***İhsan eli*** : O kām-baḫş-ı yegāne ki **dest-i iḥsānı** / Nesīm-i luṭf ile bir pür-ḫurūş deryādur (Neşâtî K15 / 16)

371. *Dest-i irādet* : ***Arzu eli*** : Bay u gedāsın Edrinenüñ eylemiş tamām / Dāmān-ı pīr ü **dest-i irādet** fütāde-rū (Nâ'ilî G297 / 4)

372. *Dest-i istiġnā* : ***Tokgözlülük eli*** : **Dest-i istiġnāya** her müjgānı bir ḫancer virür / Ṣulḥ-düşmen bir siyeh-mest-i ʿitābuñ mestiyüz (Nâ'ilî G169 / 4)

373. *Dest-i ḳahr* : ***Kahır eli*** : **Dest-i ḳahrıyla** düşmen-i dūnuñ / Oldı bir dāmen ü girībānı (Neşâtî K8 / 30)

374. *Dest-i ḳażā* : ***Kaza eli*** : İtmiş yine gör **dest-i ḳażā** ferşini yāḳūt / Meyḫāne yatur gerçi der ü bām şikeste (Neşâtî G123 / 4)

ʿAḳl-ı Mecnūnı çeküp **dest-i ḳażā** zencīre / Şiken-i ṭurra-i Leylāda ḳomış nīrengin (Nâ'ilî G291 / 3)

Dest-i ḳażā ki cevher-i ḳuds etdi ṭıynetüñ / Cevher-şināsı mey-gede bilmez mi ḳıymetüñ (Nâ'ilî M3 / Msd. / 25)

Dest-i ḳażā firāzına āvīze eylemiş / Hem-pāye gördi tīġini ʿarş-ı berīn ile (Nâ'ilî K28 / 26)

Pāy-māl-i sipeh-i ḫaṭṭuñ idi kişver-i cān / Vermedin **dest-i ḳażā** fitneye menşūr henüz (Nâ'ilî G143 / 6)

375. *Dest-i mātem* : ***Matem eli*** : Çeker çāk eyleyüp gül **dest-i mātemle** girībānı / Cīgerler ḫūn ider bülbüllerüñ feryād u efġānı (Neşâtî K5 / B2-1)

376. *Dest-i melāmet* : ***Kınama eli*** : Dirīġā yoḳ mıdur bu ʿarṣada bir merd-i himmet kim / Ḫalāṣ ide girībān-ı dilüm **dest-i melāmetden** (Fehîm K15 / 36)

377. *Dest-i nāz* : ***Naz eli*** : Çeşm-i siyāh-mest-i füsūn **dest-i nāz** yine / Ebrū-yı dil-keşi iki tīg-ı siyāh-tāb (Neşâtî G9 / 3)

378. *Dest-i nigāh* : ***Bakış eli*** : Rūz-ı maḥşer bulınur **dest-i nigāhuñda** senüñ / Nāme-i maẓleme-i ḫūn-ı şehīdān-ı każā (Fehîm G12 / 5)

Dest-i nigehinde ḫançer-i nāz / Çeşm-i siyehinde tīr-keş ü tīr (Fehîm M1 / Trc.b 3 / 4)

379. *Dest-i ṣabā* : ***Sabah rüzgarının eli*** : Çözse nāgeh ʿuḳde-i ḫam-der-ḫamın **dest-i ṣabā** / Ser-be-ser ṣahrā-yı Çīn eyler havāyı ṭurrası (Fehîm G278 / 4)

Ser-be-ser ṣahrā-yı Çīn eyler havāyı hem Fehīm / Deşt-i sünbülzār eder **dest-i ṣabāyı** ṭurrası (Fehîm G279 / 5)

380. *Dest-i sitem* : ***Sitem eli*** : N'ola ḫūn-ı ciger rīzān olursa şīşe-i dilden / Gelen dest-i sitemle dem-be-dem seng-i cefādur hep (Neşâtî G8 / 3)

381. *Dest-i ṭabʿ* : ***Tabiatın eli*** : **Dest-i ṭabʿı** baḥr u kān verse görünmez çeşmine / Bu ʿaṭāyı ʿāleme ne baḥr ne kān gösterür (Fehîm K10 / 22)

382. *Dest-i ümīd* : ***Ümit eli*** : Bkz. Bāzū-yı dil (Neşâtî G99 / 2)

383. *Dest-i zafer* : ***Zafer eli*** : **Dest-i zaferle** raḫşuña ur dāʾimā hınā / İtsün ko ḫūn-ı düşmen içinde şināveri (Neşâtî K19 / 6)

384. *Dest-be-sahbā-yı nāz* : ***Naz şarabına el*** : Çeşmüñ ki gāhī dest-be-sahbā-yı nāz olur / Her bir girişme hūş-rübā-yı niyāz olur (Neşâtî G32 / 1)

385. *Dest-geh-i mihr* : ***Güneş tezgahı*** : Ey māh ḳalur **dest-geh-i mihr** muʿaṭṭal / İmdād-ı żiyā itmese sermāye-i ḥüsnüñ (Fehîm G181 / 4)

386. *Dest-hoş-ı ārzū* : ***Arzu oyuncağı*** : Ḫusrev-i ʿışḳam ki ger sīb-i zenaḫdān-ı yār / **Dest-hoş-ı ārzū** olsa sezādur baña (Neşâtî G1 / 4)

387. *Deşt-i belā* : ***Bela çölü*** : Hem **deşt-i belāda** derd ile zār / Hem ḫāne-ḫarāb-nerd-i ʿışḳuz (Neşâtî G52 / 3)

388. *Deşt-i ḥırmān* : ***Nasipsizlik çölü*** : Revā mıdur ki bu berzaḫda **deşt-i ḥırmānuñ** / Belā-keş olmaya dil Ḳays-ı nā-murādı ḳadar (Nâ'ilî K37 /6)

389. *Deşt-i maḥabbet* : ***Muhabbet çölü*** : Bir ʿaceb ḥālet-i pür-ẕevḳ getürmüşdi ele / Dāʾimā **deşt-i maḥabbetde** ḫurūşāndı Ḳays (Neşâtî G57/ 3)

390. *Deşt-i sünbülzār* : ***Sünbül yetişen çöl*** : Bkz. Dest-i ṣabā (Fehîm G278 / 5)

391. *Deşt-i veġā* : ***Savaş çölü*** : **Deşt-i veġāda** ṭuʿme virir tīġüñe serin / Peygār eden senüñ gibi şīr-i ġarīn ile (Nâ'ilî K28 / 41)

392. *Deyr-i dil* : ***Gönül kilisesi*** : Ey reng-i ḫayāli **deyr-i dilde** / Naḳḳāş-ı hezār ṣūret-i ḫūb (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 19)

393. *Dīde-i baḫt* : ***Baht / Talih gözü*** : Ḫʿāba vardı **dīde-i baḫtı** meger kim yādına / Zaḫmet-i renc-i ġubār-ı ṣaff-ı leşgerdür gelen (Nâ'ilî K11 / 25)

394. *Dīde-i cān* : ***Can gözü*** : Ne bu kūrāne reviş laġziş-i pā inṣāf it / Olmaya **dīde-i cānuñ** daḫı bīnā nice bir (Neşâtî Kt.1 / 8)

Seyr ider niçe gülistān-ı Neşāṭī ʿārif / **Dīde-i cān** ile kim āyīne-i cāma bakar (Neşâtî G42 / 5)

395. *Dīde-i ḥayret* : ***Hayret gözü*** : Şāhid-i iḳbālüñe biñ dīde-i ḥayret bulur / Çarḫ-ı bī-dād aça ger bir kerre çeşm-i ʿibreti (Nâ'ilî K34 / 22)

396. *Dīde-i ḫūrşīd* : ***Güneş gözü*** : Ḳıldı bir ḫilʿat-i semmūr-ı ser-ā-ser iʿṭā / Ki fürūġından iner **dīde-i ḫurşīde** sebel (Nâ'ilî K19 / 5)

Ol ḫāk-i ḫaḳīrüñ ḳamaşur **dīde-i ḫurşīd** / Mirʿāt-ı żamīrinde olan tāb u cilādan (Nâ'ilî K13 /40)

397. *Dīdebān-ı metāʿ-ı rāz* : ***Sır malının bekçisi*** : Ġamze-i çeşm-i şūḫ-ı ġammāzın / **Dīdebān-ı metāʿ-ı rāz** idelüm (Fehîm G221 / 2)

398. *Dil-i Cibrīl* : ***Cebrail'in gönlü*** : Ġamzeñ ki ola böyle füsūnkār-ı maḥabbet / Eyler **dil-i Cibrīli** giriftār-ı maḥabbet (Neşâtî G14 / 1)

399. *Dil-i dāniş-güher* : ***Bilgi mücevherli gönül*** : **Dil-i dāniş-güheri** maẓhar-ı envāʿ-ı ʿulūm / Cebhe-i pāk-i żiyā-güsteri pür-lemʿa-i Ṭūr (Neşâtî K16 / 12)

400. *Dil-i güm-kerde-reh* : ***Yolunu kaybetmiş gönül*** : Bu rütbe ʿaczde **dil-i güm-kerde-reh** nice / Bir laḥża pāy-be-dāmen-i genc-i ferāġ olur (Fehîm M2 Trk. b 1 / 5)

401. *Dil-i ḫurşīd* : ***Güneşin gönlü*** : **Dil-i ḫurşīdi** dāġ dāġ ederüz / Ol zamān kim şerāre-bār-ı ġamuz (Nâ'ilî G140 / 3)

402. *Dil-i ḳażā* : ***Kazanın gönlü*** : Ḫançer-i gamzesiyle yār eyledi dilleri telef / Tīr-i nigāhına meger ola **dil-i ḳażā** hedef (Fehîm G156 / 1)

403. *Dil-i nāfe* : ***Miskin gönlü*** : Gül ü lāleye nesīmem **dil-i nāfeye** şemīmem / Desün ol ki der Fehīm'em sözi böyle pōst-kende (Fehîm G259 / 5)

404. *Dil-i ne-kerde* : ***İşlenmemiş gönül*** : **Dil-i ne-kerde** güneh töhmet-i maʿārif ise / Ola sezāy-ı ʿuḳūbet ʿaceb temāşādır (Nâ'ilî K21 / 23)

405. *Dimāġ-ı cān* : ***Can belleği / burnu*** : Kākülüñdür kām-ı ümmīde ʿabīr-efşān olan / Būy-ı zülfüñdür **dimāġ-ı cānı** müşk-ālūd eden (Nâ'ilî G250 / 2)

406. *Dīvān-ı ḳażā* : ***Kaza divanı*** : İtdi **dīvān-ı ḳażādan** nāẓım-ı ʿaşḳ intiḫāb / Ṣafḥa-i mecmūʿa-i sīnemde müfteddür göñül (Fehîm G194 / 2)

407. *Dūd-ı dil* : ***Gönül dumanı*** : **Dūd-ı dil** ü eşk-i Nāʾilīdür / Bu ṭārem-i nīl-gūna bāʿiṣ (Nâ'ilî G28 / 5)

408. *Dūdmān-ı maʿdelet* : ***Adalet ocağı*** : Naẓm-ı devlet naḳd-ı rifʿat **dūdmān-ı maʿdelet** / Āṣaf-ı ekrem Niẓāmü'l-mülk-i ekberdür gelen (Nâ'ilî K11 / 11)

409. *Dūdmān-zāde-i perīşānī* : ***Perişanlık kabilesinin çocuğu*** : Zülf-i cemʿiyyet-āfetüñle dilüm / **Dūdmān-zāde-i perīşānī** (Fehîm K17 / 85)

410. *Dūr-bāş-ı keder* : ***Keder uzaklaştırıcısı*** : Ne **dūr-bāş-ı keder** var ne bīm-i ḥācib-i lā / Sarīr-i bābını itmiş Ḫudā sadā-yı neʿam (Neşâtî K21 / 26)

411. *Dūş-ı felek* : ***Feleğin omzu*** : Çıḳdıḳça saʿādetle ḳola **dūş-ı felekde** / Zer-meşʿale-i māh müheyyā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 21)

412. *Dūş-ı fitne* : ***Fitne omzu*** : Zülfüñ ḥamā'il olmayıcaḳ **dūş-ı fitneye** / Diller muḳayyed olmadı defʿ-i gezend ile (Nâ'ilî G325 / 4)

413. *Dūş-ı rifʿat* : ***Yücelik omzu*** : Olma āġūş-nişīn-i der ü dām-ı erzāl / **Dūş-ı rifʿatde** bulun şāhid-i maḳṣūd gibi (Nâ'ilî G372 / 7)

414. *Dūş-ı seḥer* : ***Seherin omzu*** : Teşrīf-i cāhı faḫr ede ẕātıyla nitekim / **Dūş-ı seḥerde** ḳāḳum u şebde semūr olur (Nâ'ilî K24 / 39)

415. *Dūş-ı tefāḫür* : ***Övünme omzu*** : Bkz. Aṭlas-ı cāh (Nâ'ilî G92 / 1)

416. *Dūşīzegān-ı maʿrifet* : ***Marifetin bakire kızı*** : **Meşşāṭa-i ṭabīʿatidir** ḥāliyā veren / **Dūşīzegān-ı maʿrifete** zīb ü zīveri (Nâ'ilî K20 / 37)

417. *Dūzaḫ-āşām-ı ġam* : ***Gam belasını çeken*** : **Dūzaḫ-āşām-ı ġam**uñ kim şuʿledür peymānesi / Çāk-rīz-i ceyb-i cāndur nāle-i mestānesi (Neşâtî G129 / 1)[31]

[31] Dûzah-âşâm için Hasan Enverî, *Ferheng-i Kinâyât-ı Sühan,* C.1, Tahran: 1383, bkz. s.745.

418. *Dügme-i ġonca* : ***Gonca düğmesi*** : Bülbülān āteş-i ʿaşḳıyla derāġūş olsun / **Dügme-i ġoncayı** çözdi yine rindāne ṣabā (Fehîm G1 / 4)

419. *Dükkān-ı iʿtibār* : ***İtibar dükkanı*** : ʿAṭṭār-ı çārsūy-ı murād olmadı o kim / **Dükkān-ı iʿtibārı**nı yaġmāya virmedi (Nâ'ilî G359 / 5)

420. *Dünbāl-i ʿaḳl* : ***Aklın arkası*** : Teferrüc ḳıl cünūn vādīlerin ey dil tek ü tenhā / Düşüp **dünbāl-i ʿaḳla** rūḥ-ı Ḳaysı şermsār etme (Nâ'ilî G304 / 3)

421. *Dürc-i gonçe* : ***Gonca kutusu*** : Ger itse micmer-i aḫlāḳı bāga neşr-i şemīm / Çemende bir daḫı açmazdı **dürc-i gonçeyi** bād (Neşâtî K24 / 18)

422. *Ebr-i ʿaṭā* : ***İhsan bulutu*** : Tek hemān eyleme pejmürde nihāl-i emelüm / Yoḫsa ey **ebr-i ʿaṭā** neşv ü nemādan geçdüm (Fehîm G218 / 2)

Tā kim yaza üstād-ı ḫıred ḳıṣṣa-i medḥin / Ol şāh-ı cihānuñ ki kefi **ebr-i ʿatādur** (Neşâtî K12 / 6)

423. *Ebr-i dil-baḫş* : ***Gönül bahşedici bulut*** : **Ebr-i dil-baḫş** ʿitāb-ı şūḫ Fehīm / Nūr-ı çeşm-i sürūş yaʿnī mey (Fehîm G293 / 5)

424. *Ebr-i ḳahr* : ***Kahır bulutu*** : Mihr ü māh olsaydı **ebr-i ḳahruña** maẓhar eger / Dehre göstermezdi yüz tā ṣubḥ-ı maḥşer rūz u şeb (Fehîm K1 / 33)

425. *Ebr-i kef* : ***Avuç içi denizi*** : Ḳaṭre-pāş olsa eger **ebr-i kefi** deryāya / Ṣıġmaya dāmen-i emvācına dürr-i meknūn (Nâ'ilî K17 / 24)

426. *Ebr-i kerem* : ***Cömertlik bulutu*** : **Ebr-i keremi** feyż-resān olsa olur sebz / Ḫākister-i dūzaḫ eşer-i neşv ü nemādan (Nâ'ilî K13 /31)

427. *Ebruvān-ı āh* : ***Ah kaşları*** : Eyleyen ʿuşşāḳ-ı zāra gāh luṭf u gāh ceng / Ġamze der-baḫt-ı Fehīmī **ebruvān-ı āh** ceng (Fehîm G168 / 5)

428. *Ebü'n-nevm* : ***Uyku babası*** : Görmesün çeşmüm **ebü'n-nevm** eyleyem her dem ġıdā /Tā gidince olmayan bīdār ḫˇāb-ı Mıṣr'dan (Fehîm Kt. 3 / 16)

429. *Edhem-i ḫāme* : ***Kalemin kara yağız atı*** : **Edhem-i ḫāmeñ** eylesün min-baʿd / Vādi-i faḫr içinde cevlānı (Fehîm K17 / 20)

Benem ol şeh-süvār-ı maʿnā kim / **Edhem-i ḫāmem** aldı meydānı (Neşâtî K8 / 38)

430. *Efʿī-i belā* : ***Bela engerek yılanı*** : Bir zülfüñ esīriyem ki eyler / **Efʿī-i belā**ya ʿarż ṣadçāk (Fehîm M1 Trc.b 5 / 6)

431. *Efser-i iḳbāl* : ***Baht tacı*** : Vücūdı **efser-i iḳbāle** bir ʿālem-bahā gevher / Derūnı maḫzen-i idrāke bir dürr-i girān-māye (Neşâtî K10 / 19)

432. *Elmās-ı ġam* : ***Gam elması*** : **Elmās-ı ġam** olsaḳ da nemek-dāna dökülsek / Nāsūr-ı leb-i zaḫm-ı dil ü cāna dökülsek (Nâ'ilî G226 / 1)

433. *Emvāc-ı şirişk* : ***Gözyaşı dalgaları*** : Emvāc-ı şirişk üzre revān oldum tā / Reşk eyleyeler şütür-süvārān-ı Ḥicāz (Fehîm R. 21 / 2)

434. *Enbān-ı ḥıyel* : ***Hileler heybesi*** : **Sikke-perdāz-ı emānet** ki döner ʿahdinde / Kīse-i müflis-i bī-dirheme **enbān-ı ḥıyel** (Nâ'ilî K19 / 16)

435. *Engūr-ı aḫker-pāre* : ***Kor parçaları üzümü*** : Olursa ḫūn ile dāġum n'ola fevvāre-i şuʿle / O mey **engūr-ı aḫker-pāreden** efşürde olmışdur (Fehîm G76 / 4)

436. *Engüşt-i āfītāb* : ***Güneşin parmağı*** : Ey ġāfil-i merātib-i envār hīç şafaḳ / **Engüşt-i āfītāba** ḥınālıḳ mı eylesün (Nâ'ilî G263 / 5)

437. *Engüşt-i ṣurāḥī* : ***Sürahi parmağı*** : Ḫacletinden ḳızarur Nā'iliyā duḫter-i rez / Görse **engüşt-i ṣurāḥīdeki** ḥınnā rengin (Nâ'ilî G291 / 6)

438. *Esb-i ṭabʿ* : ***Tabiat atı*** : Bir iki kāse bāde nūş it tā / **Esb-i ṭabʿuñ** ala bu meydānı (Fehîm K17 / 21)

439. *Eşheb-i ʿazim* : ***Azmin kır atı*** : Yekke-tāz-ı ṣaf-ı aʿdā ki görüp sürʿatini / **Eşheb-i ʿazmine** der berḳ-i cihān ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 8)

440. *Eşheb-i ṭabʿ* : ***Yaratılış kır atı*** : Medḥ-i şāhān-ı cihānda ḳoparup nice ḥaşr / **Eşheb-i ṭabʿı** sebük-tāzī-i meydān etmiş (Nâ'ilî K9 / 31)

441. *Evc-i himmet* : ***Himmet doruğu*** : **Evc-i himmetde** çıkup pervāza itmiş ṭuʿmesin / Ārzū-yı āşiyān eyler bir ʿankādur gelen (Neşâtî K18 / 14)

442. *Ezhār-ı feyż* : ***Feyz / Bereket çiçekleri*** : Olsa ʿaceb mi ser-zede-i bustān-ı seḥer /**Ezhār-ı feyż** gülşen-i iʿcāza sığmamış (Neşâtî G59 / 4)

443. *Ezhār-ı ḫayāl* : ***Hayal çiçekleri*** : Bkz. Bāġ-ı süḫen (Neşâtî K3 / 15)

444. *Fānūs-ı ḫayāl* : ***Hayal fanusu*** : Bkz. Çerāġ-ı çeşm-i ʿāşıḳ (Fehîm G238 / 4)

Bkz. Dūd-ı şemʿ-i ḳalb (Fehîm G217 / 6)

445. *Felāṭūn-ı dil* : ***Gönül Platon'u*** : Felāṭūn-ı dili pür-ʿuḳde-i reşk-i cünūn eyler / Bahār-ı rūz-ı ḥüsnüñ kim **dem-i nevrūz-ı vuṣlatdur** (Nâ'ilî G107 / 3)

446. *Felek-i ḫāne-ḫarāb* : ***Harap haneli felek*** : Devr-i nigehüñde **felek-i ḫāne-ḫarābuñ** / Maʿmūresi bir geşte-i āh-ı seḥer ancaḳ (Nâ'ilî G195 / 2)

447. *Felek-i peleng-reng* : ***Kaplan renkli felek*** : N'ola dāġ dāġ iderse **felek-i peleng-rengi** / Ki şerār-ı āhdur hep o şehüñ ġubār-ı ḫayli (Fehîm G285 / 4)

448. *Felek-i şuʿbede-bāz* : ***Hokkabaz felek*** : İtdügi cevre olup tā ki peşīmān gāhī / Başlaya luṭf ile devre **felek-i şuʿbede-bāz** (Neşâtî K14 / 24)

449. *Fermān-ber-i ġamze* : ***Gamzenin emir eri*** : **Fermān-ber-i ġamzesi** kirişme / Ser-leşker-i ġamze ol nigehdür (Fehîm G95 / 3)

450. *Feylesōfān-ı maʿānī* : ***Mana filozofları*** : Başlasun yazmaġa evṣāfuñı şimden soñra / **Feylesōfān-ı maʿānī** şuʿarāy-ı kümmel (Nâ'ilî K19 / 33)

451. *Feżāy-ı ʿışḳ* : ***Aşk meydanı*** : Sīne-sūz ol leb-i nūşīne **feżāy-ı ʿışḳuñ** / Ḫızrı reh-güm-şüde-i Çeşme-i Ḥayvān ise de (Nâ'ilî G346 / 4)[32]

452. *Fülk-i dil* : ***Gönül gemisi*** : Etmedi ṭūfān-ı cefā kār-ger / **Fülk-i dile** lenger-i temkīnümüz (Nâ'ilî G138 / 3)

[32] *Feżāy-ı ʿışḳ* : Tamlamadaki feżā kelimesi yerine onunla aynı imlaya sahip olan ve suyun kaynadığı yer, memba anlamına gelen fiżā kelimesi de düşünülebilir.

Hengām-ı girye ṭut ser-i zülfüñ ki lengerin / **Fülk-i dilüñ** telāṭum-ı ḥayret ḳoparmasun (Nâ'ilî G267 / 5)

Nūḥı ede raḫt-efgen-i cān mevce-i ḥüsnüñ / **Fülk-i dili** ʿışḳuñ gibi deryāda bulunsa (Nâ'ilî G307 / 4)

Baḥr-ı ʿışḳa bī-keder saldum yine **fülk-i dil**i / Ḫızr-ı tevfīḳ-i maḥabbet lā-teḫaf-hānum mıdur (Neşâtî G35 / 4)

453. *Fülk-i felek* : ***Felek gemisi*** : Bkz. Deryāy-ı kīr-gūne-i şeb (Nâ'ilî K22 / 3)

454. *Füsūn-ı ʿişve-bāzī* : ***Naz edicilik büyüsü*** : Ġamzeñde fesāne-i kirişme / Çeşmüñde **füsūn-ı ʿişve-bāzī** (Fehîm M3 Trk. b 2 / 5)

455. *Ġaddāre-i ʿışḳ* : ***Aşkın uzun kaması*** : Olsak ne ʿaceb ġamze ile dest ü girībān / Çıkmış yed-i tevfīḳ ile **ġaddāre-i ʿışḳuz** (Neşâtî G48 / 4)

456. *Gam-ḫāne-i vaḥdet* : ***Birliğin gam yuvası*** : Bir curʿamuza teşne niçe Ḫızr Neşāṭī / **Gam-ḫāne-i vaḥdetde** ki mey-ḫāre-i ʿışḳuz (Neşâtî G48 / 5)

457. *Ġam-ı ʿaḳl* : ***Akıl gamı*** : Evvel baḳışda itdi **ġam-ı ʿaḳldan** ḫalāṣ / Bīhūşi-i nigāh ile defʿ-i ġam eyledük (Fehîm G173 / 4)

458. *Ġam-ı bī-kesel* : ***Uyanık gam*** : Bkz. Bāzār-ı maḥabbet (Nâ'ilî G240 / 1)

459. *Ġamze-i cellād* : ***Cellat gamze*** : Ol **ġamze-i cellāduñ** ola mest-i şebīḫūn / Dünyāyı ḳırar yār ile aġyārı ne bilsün (Fehîm K4 / 23)

460. *Ġamze-i evbāş* : ***Serseri gamze*** : Nāz maḫmūrı olan nergis-i ʿayyāşuñ içün / Nice dil şehri yıḳan **ġamze-i evbāşuñ** içün (Nâ'ilî M4 / Msd. /7)

461. *Ġamze-i ġammāz* : ***Fitneci gamze*** : Olmış ey **ġamze-i ġammāzı** zebān-dān-ı ḳaża / Çeşm-i mestüñde ʿayān nükte-i pinhān-ı ḳażā (Fehîm G12 / 1)

462. *Ġamze-i ḥāżır-cevāb* : ***Hazırcevap gamze*** : Göz ucıyla ʿāşıḳa geh luṭf ider gāhī ʿitāb / Bir suʾāle yer ḳomaz ol **ġamze-i ḥāżır-cevāb** (Fehîm M5 Tzm. 1-2-3-4-5-6-7 / 4)

463. *Ġamze-i merdüm-şikār* : ***İnsan avlayan gamze*** : Dām-ı tündi murġ-ı cānı muttaşıl eyler ḫalāṣ / **Ġamze-i merdüm-şikāruñ** bü'l-ʿaceb ṣayyād olur (Fehîm G80 / 4)

464. *Ġamze-i mest-i nigeh* : ***Bakış sarhoşu gamze*** : Çeşm-i maḫmūr-ı bütāna ḫˇāb-ı nāz oldum velī / **Ġamze-i mest-i nigehden** ġayrı bir nā-ḫufte yoḳ (Fehîm G165 / 4)

465. *Ġamze-i ṣad-ʿömr* : ***Yüzlerce ömür gamzesi*** : Çeşmüñ ki ede ḫançer-i müjgānı keşīde / Eyler nigehüñ **ġamze-i ṣad-ʿömri** derīde (Fehîm G258 / 1)

466. *Ġāretger-i cān* : ***Can yağmacısı*** : Ḫaṭṭ-ı rūyuñ başladı yir yir nümāyān olmaġa / Fitneler çok kalmadı **ġāretger-i cān** olmaġa (Neşâtî G103 / 1)

467. *Ġāret-i ḫˇāb* : ***Uyku yağması*** : Ġāret-i ḫˇāb içün ki dest ṣunar / Dāmen-i zülfine nesīm-i seḥer (Nâ'ilî Kt. 14/ 1)

468. *Ġaṭā-i şerm* : ***Utanma örtüsü*** : Girifte-māh idi ol mihr-i biʿṣetüñ ḫurşīd / **Ġaṭā-i şerm** ü pes-i perde-i ḥicābında (Nâ'ilî K3/43)

469. *Ġavṭa-ḫōr-ı nūr* : ***Nur dalgıcı / nur suyuna dalıcı*** : Seyl-veş etdi güẕer mihr-i ḫayālüñ dilden / Merdüm-i dīde-i cān **ġavṭa-ḫōr-ı nūr** henüz (Nâ'ilî G143 / 2)

470. *Ġavvāṣ-ı fikret* : ***Fikir dalgıcı*** : Erişmez ġavrına **ġavvāṣ-ı Fikret** Nāʾilī ṭabʿuñ / Dür-i güftārını bir baḥr-ı bun-nā-yābdan söyler (Nâ'ilî G83 / 5)

471. *Ġazāl-i mihr* : ***Güneş ahusu*** : Ol āhū-cilve kim ser-geşte ḳılmış / **Ġazāl-i mihri** reşk-i nāf-ı ḫāli (Nâ'ilî G381 / 2)[33]

Etsün mi **ġazāl-i mihre** raġbet / Zülfüñ gibi şīr-pençe şehbāz (Nâ'ilî M5 / Trk.b /7)

O zülfü ruḫ ki ola ṣayd-ı bend-i istiġnā / **Ġazāl-i mihr**i ider der-kemend-i istiġnā (Fehîm G9 / 1)

472. *Gedāy-ı taḥammül* : ***Tahammül kölesi*** : Aḥsente ol **gedāy-ı taḥammül** be-dūşa kim / Yansa cihān içinde ḥaṣīri bulunmaya (Nâ'ilî G317 / 2)

[33] Gazâl'in aynı zamanda güneş ışını anlamı da söz konusudur. Bkz. Cemşîd Salâhpûr, *Ferheng-i Câmi'-i Fârisî be-Türkî-i İstanbulî,* C. 1, Tebriz: Neşr-i Lâle, s. 819.

473. *Gerden-i ʿaḳl* : ***Akıl gerdanı*** : Caʿd-ı müşgīn-i bütān-ı ḥarem-i endīşem / **Gerden-i ʿaḳl**a ṣalar silsile-i sevdāyı (Nâ'ilî K5 / 10)

474. *Gerden-i Cibrīl* : ***Cibril'in boynu*** : Dām-ı firīb-i zülfüñe bād-ı ṣabā gibi / Ġāfil bulunsa **gerden-i Cibrīl** bend olur (Nâ'ilî G38 / 2)

475. *Gerden-i iʿcāz* : ***Mucize boynu*** : Tīġ-i nigeh ki çeşm-i füsūn-sāza bestedür / Ol ḥırzdur ki **gerden-i iʿcāza** bestedür (Fehîm G93 / 1)

476. *Gerden-i zühd* : ***Takva gerdanı*** : Eyledüñ dāḫil-i zencīr-keşān-ı ʿışḳuñ / **Gerden-i zühde** takup ṣubḥa-i ṣad-dānesini (Neşâtî G137 / 4)

477. *Gerd-i elem* : ***Elem tozu*** : Nedür bu **cūşiş-i ṣahbā-yı şevḳ** dillerde / Derūnda kalmadı miḳdār-ı ẕerre gerd-i elem (Neşâtî K21 / 4)

478. *Gerd-i ġam* : ***Gam tozu*** : Devr-i ḥüsninde o şūḫuñ fikr-i şevḳ-ı vaṣl ile / **Gerd-i ġamdan** ol ḳadar mirʾāt-ı ʿālem pākdür (Fehîm G98 / 4)

Hemīşe ḫāk-i rāhı tūtiyā-yı çeşm-i Mıṣr olsun / Dil-i āyīne-ṭabʿın **gerd-i ġamdan** ḥıfẓ ide Mevlā (Fehîm Kt. 15/ 14)

479. *Gerd-i keder* : ***Keder tozu*** : Bir sīnede yok **gerd-i keder** farṭ-ı ṣafādan / Aḥsente zihī neşve-i cām-ı Cem-i nev-rūz (Neşâtî G49 / 3)

Kalmadı **gerd-i keder** āyīne-i ʿālemde / Olsa diller nʾola ṣad şevḳ ile şimdi mesrūr (Neşâtî K16 / 4)

Hīç gitmez idi **gerd-i keder** ḫāṭırumızdan / Eşkeste idi āyīnemüz seng-i cefādan (Nâ'ilî K13 /9)

Münkesif ẓāhir olur ger baḥra düşse ʿaks-i mihr / Ol ḳadar **gerd-i kederden** tīre vü tār oldı āb (Fehîm K5 / 12)

Żamīri **gerd-i kederden** ʿaceb mi ṣāf olsa / Ki rūy-ı devlete āyīne-i mücellādur (Nâ'ilî K21 / 13)

480. *Gerd-i küdūret* : ***Gam tozu*** : Yok **gerd-i küdūretden** eşer şimdi cihānda / Mirʾāt-ı ṣafādur yine ser-tā-ser-i ʿālem (Neşâtî K20 / 5)

Nice āmed-şüd itsün ḳudsiyān-ı ʿālem-i maʿnā / Reh-i endīşe-i dil bestedür **gerd-i küdūretden** (Fehîm K15 / 35)

481. *Gerd-i külfet* : ***Zahmet tozu*** : Bilür nāmaḥrem-i şādīdür anuñçün ider baḫtum / ʿArūs-āsā dilüñ dāʾim niḳābın **gerd-i külfetten** (Fehîm K15 / 25)

482. *Gerd-i melāl* : ***Hüzün tozu*** : Mirʾāt-ı dil ki rāz-nümā-yı dü kevndür / **Gerd-i melāl** gāh nihān geh be-dīd olur (Neşâtî G26 / 4)

483. *Gerd-i niyāz* : ***Yakarış tozu*** : İtse ḫırām o şūh olur dāmen-i nāz der-miyān / Cilvegeh-i ṣafāda tā **gerd-i niyāz** degmesün (Neşâtî G 92 / 2)

484. *Gerd-i riyā* : ***İkiyüzlülük tozu*** : İç o meyden kim idüp **gerd-i riyādan** şüst ü şū / Reng-baḫş-ı ḫırka-i peşmīnedür her curʿāsı (Neşâtî G131 / 3)

485. *Gerd-i ẓulmet* : ***Zulüm tozu*** : Sipihri pāk idüp şemşīr-i adli **gerd-i ẓulmetden** / Fürūġ-ı gevher-i tācı żiyā-baḫş ola dünyāya (Neşâtî K10 / 51)

486. *Geşt-zār-ı kerem* : ***Cömertlik tarlası*** : Vüsʿat ol deñlü zemīninde ki sīr-āb edemez / **Geşt-zār-ı keremin** nehr-i Furāt u Ceyḫūn (Nâ'ilî K17 / 22)[34]

487. *Gevher-i nāz* : ***Naz cevheri*** : Seyr iden rūy-ı ʿaraḳ-nāk-i ḥayā-perverüñi / Fehmi der baḥr-ı melāḥatda nedür **gevher-i nāz** (Fehîm G115 / 5)

488. *Gevher-i naẓm* : ***Nazm cevheri*** : **Gevher-i naẓmum** ʿaceb mi ben de eylersem niṣār / Devr-i dil-şādī zamān-ı şiʿr ü inşādur gelen (Neşâtî K18 / 19)

489. *Ġılāf-ı sīne* : ***Sine kını*** : **Ġılāf-ı sīneden** ʿāşıḳ ki sell-i seyf-i āh eyler / Olur dūzaḫ hirāsān ḥāṣıl eyler bīm-i cān āteş (Nâ'ilî G180 / 2)

490. *Ġılāf-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme kını*** : Ciger-şikāfī-i tīġüñle çeşm-i ḫūbānuñ / Ḳalur **ġılāf-ı teġāfülde** ḫancer-i nāzı (Nâ'ilî K8 / 25)

---

[34] Metinde "geşt-zâr" kelimesi gezinti yeri mesire anlamıyla verilmiştir (Şenödeyici, **age**, 400). Tarla anlamına gelen kişt-zâr olarak okumak daha doğru görünmektedir.

491. *Ġırre-mest-i luṭf* : ***Lütfun gurur sarhoşu*** : **Ġırre-mest-i luṭfuñam** ser-germ-i lāf olsam n'ola / Gerçi merdān-ı hüner bu kārı itmez irtikāb (Fehîm K5 / 53)

492. *Girdāb-ı belā :* ***Bela girdabı*** : Devr-i meclis baña **girdāb-ı belādur** sensüz / Mey-i zehr-āb-ı sitem sāġar-ı gerdānı bile (Neşâtî G122 / 2)

493. *Girdāb-ı ḫūn* : ***Kan girdabı*** : Yem-i āteş-ḫurūş-ı dilde olduḳça sükūn peydā / Eder her dāġ-ı ḥasret tende bir **girdāb-ı ḫūn** peyda (Nâ'ilî G1 / 1)

494. *Girībān-ı baḫt* : ***Baht yakası*** : Ġarḳ-āb-ı ḳīrgūn-ı şeb eylerdi ʿālemi / Fevvāre olsa mihre **girībān-ı baḫt**umuz (Nâ'ilî G144 / 2)

495. *Girībān-ı dil* : ***Gönül yakası*** : Bkz. Dest-i melāmet (Fehîm K15 / 36)

496. *Girībān-ı felek* : ***Feleğin yakası*** : ʿAhdinde **girībān-ı felek** gibi olur çāk / Cebbārlaruñ dāmeni dest-i żuʿafādan (Nâ'ilî K13 /28)

497. *Giribān-ı ḥayāt* : ***Hayat yakası*** : Fiġān kim **cāme-i ʿömrüm** ḳabā-yı ḥayret olmışdur / **Girībān-ı ḥayāt**um çāk-i dest-i firḳat olmışdur (Fehîm G77 / 1)

498. *Girībān-ı temennā* : ***Arzu yakası*** : Zihī devr-i dil-ārā kim nesīm-i gülşen-i şādī / Gül-efşān olmada dā'im **girībān-ı temennāya** (Neşâtî K10 / 13)

499. *Girih-i nāz* : ***Naz düğümü*** : Çīn eylese ebrūsını gāhī eyler / Her bir **girih-i nāzda** biñ fitne kemīn (Neşâtî R.10 / 2)

500. *Girībān-ı ḳażā* : ***Kaza yakası*** : Eylesem ḥasret-i çeşmüñle sirişküm rīzān / Pür olur ġonca-i nergisle **girībān-ı ḳażā** (Fehîm G12 / 3)

501. *Ġonca-gül-i mihr* : ***Güneşin gonca gülü*** : Ḫuffāş-veş bu bāġda şeb-dōstam Fehīm / İftār içün o ġonca-gül-i mihr ü meh-cenāb (Fehîm K13 / 15)

502. *Ġonca-i himmet* : ***Himmet goncası*** : Benem ol **ġonca-i himmet** ki oldum ser-zede ḥayfā / Miṣāl-i aḫker-i külḫān gülistān-ı reẕāletden (Fehîm K15 / 3)

503. *Ġonca-i idrāḳ* : ***İdrak goncası*** : Būy-ı zülfi kim dimāġ-ı pāki n'eyler bilmezüz / Bir ṣabādur **ġonca-i idrāḳi** n'eyler bilmezüz (Fehîm G135 / 1)

504. *Ġonca-i ḳalb* : ***Kalp goncası*** : Bārekallāh ey nesīm-i müjde-i iḳbāl-i feṭḥ / Oldı feyżüñden cihānuñ **ġonca-i ḳalbi** küşād (Fehîm Kt. 8/ 1)

505. *Ġonca-i lafẓ* : ***Söz goncası*** : Meger nuṭḳuñ nesīm-āṣār-ı gülzār-ı tekellümdür / Ki her bir **ġonca-i lafẓuñ** hem-āġūş-ı tebessümdür (Fehîm G103 / 1)

506. *Ġonca-i şuʿle-berg* : ***Ateş yapraklı gonca*** : **Ġonca-i şuʿle-berg** yaʿnī cām / Laʿl-i elmās-pūş yaʿnī mey (Fehîm G293 / 2)

507. *Ġonca-i ümmīd* : ***Ümit goncası*** : Nedür bu feyż-i nesīm-i ṣafā ki şimdi olur / Olursa ehl-i dilüñ **ġonca-i ümmīdi** güşād (Neşâtî K24 / 3)[35]

508. *Ġonce-i emel* : ***Emel goncası*** : Ey Nāʾilī nihāl-i siyeh-bāġ-ı baḫtdan / Ne **ġonce-i emel** ne gül-i ārzū ḳopar (Nâ'ilî G74 / 5)

509. *Ġonce-i feyz* : ***Feyz goncası*** : **Ġonce-i feyż** açılur bāġ-ı meşāmumda benüm / Būy-ı gül ḳāṣid olur vaḳt-i zükāmumda benüm (Nâ'ilî G244 / 1)

510. *Ġonce-i tebessüm* : ***Tebessüm goncası*** : Nuṭḳından eyler ādem iḥsās-ı noḳṭa-i fem / Ol **ġonce-i tebessüm** muʿtād söyleyince (Nâ'ilî G339 / 4)

511. *Ġonce-zār-ı emel* : ***Emelin gonca bahçesi*** : Ermez mi Nāʾilī dem-i ṣubḥ-ı ḥidāyete / Olmaz mı **ġonce-zār-ı emel** şebnem-āşinā (Nâ'ilî G2 / 5)

512. *Ġonçe-i dil* : ***Gönül goncası*** : Fiġān ki oldı ḫazān-ı kederle pejmürde / Henüz **gonçe-i dil** olmadın güşāde daḫı (Neşâtî G125 / 4)

Leb teşne **ġonçe-i dili** pejmürde eyledüñ / Olmak ümīdin eyleyerek şeb-nem āşinā (Neşâtî G3 / 4)

513. *Ġonçe-i ḫātır* : ***Gönül goncası*** : Açıldı **ġonçe-i ḫātır** biraz da bülbül-i ṭabʿum / ʿAceb mi gülşen-i medḥüñde eylerse gazel-ḫānī (Neşâtî K13 / 25)

514. *Ġonçe-i ḳalb* : ***Kalp goncası*** : Olursa ḫūn ile serşār ġonçe-i ḳalbüñ / Yine ṣafāyile ol gül gibi güşāde-cebīn (Neşâtî K1 / 8)

[35] "Fez" olarak yazılan kelimenin (Kaplan, 2019, 112) feyz olması daha doğru görünmektedir. Ayrıca beyitteki "ümmĭd"in vezin gereği "ümîd" olması gerekmektedir.

Şemīm-i micmer-i ḫulḳıyla bezm-i ḳudsiyān ḫurrem / Nesīm-i ilṭifātı **ġonçe-i ḳalbi** güşād eyler (Neşâtî K25 / 17)

515. *Ġubār-ı ġam* : ***Gam tozu*** : Ṣafāy-ı ḫāṭırum eyler **ġubār-ı ġam** efzūn / O rīk-i bādeye bu āfitāb şīşesidür (Nâ'ilî G110 /3)

516. *Ġubār-ı ḫāṭır* : ***Gönül tozu*** : Bu āh u eşk ile āyīne-i dil olsa da ṣāf / **Ġubār-ı ḫāṭırı** jeng-i fütürı n'eyleyelüm (Nâ'ilî G242 / 4)

517. *Ġubār-ı ḥayret* : ***Hayret tozu*** : Benüm o rind-i ḳalender ki curʿa-dānumda / **Ġubār-ı ḥayret** ü esrār-ı Ḥaḳ kemāhīdür (Nâ'ilî K32 / 5)

518. *Ġubār-ı nā-kāmī* : ***Mahrumluk tozu*** : Bkz. Ḥarīf-i neşve-i ḥayret (Nâ'ilî G373 / 2)

519. *Ġubār-ı ṭabʿ*: ***Yaratılış tozu*** : Söz bu **ġubār-ı ṭabʿ** ile ḫālī olur mı hīç / Āb-ı ḥayāt olursa da gerd-i fütūrdan (Nâ'ilî K22/23)

520. *Güş-ı bilād* : ***Beldelerin kulağı*** : Simāʿ-ı ḥarf-ı ferāmūş-ı cevre kalmadı yir / Nevā-yı şevḳ ile pürdür o deñlü **güş-ı bilād** (Neşâtî K24 / 5)

521. *Güş-ı dil* : ***Gönül kulağı*** : Gitti ol dem ki füzūn eyler idi derd-i seri / Gelse **güş-ı dile** bir rūḥ-fezā naġme-i sāz (Neşâtî K14 / 5)

Meclis-i ġamda añdurur perde-birūn nevāların / **Güş-ı dile** Neşāṭīyā nağme-i sāz degmesün (Neşâtî G92 / 5)

Şevḳ-i medḥüñle zebān-ı ḫāmeden **güş-ı dile** / Şimdi güstāḫāne böyle şiʿr-i ġarrādur gelen (Neşâtî K18 / 25)

522. *Güş-ı gül* : ***Gül kulağı*** : Nā-şigībāyī-i bülbül n'ola efzūn olsa / Söyledi derdini **güş-ı güle** mestāne ṣabā (Nâ'ilî G10 / 3)

Derūn-ı lāleyi pür-dāġ iderken nālesi girmez / Yine **güş-ı güle** bülbüllerüñ feryād-ı dil-sūzı (Neşâtî G126 / 3)

523. *Güş-ı hūş* : ***Akıl kulağı*** : İy bezm-i şevḳe muṭrıb-ı ferruḫ-dem-i neşāṭ / Sal **güş-ı hūşa** naġme-i zīr ü bem-i neşāṭ (Neşâtî G65 / 1)

524. *Güş-ı ḳabūl* : ***Kabul kulağı*** : Bāġı gördüm güller açmış bülbüle **güş-ı ḳabūl** / Diñlenürmiş ʿāşıḳuñ da gāh olur efsānesi (Neşâtî G129 / 3)

525. *Güş-ı meʿāşīde* : ***Günahların kulağı*** : O mihribān-ı ümem ol şefīʿ-i rūz-ı nedem / Ki nehyi **güş-ı meʿāşīde** güşvār ḳalur (Nâ'ilî K2/24)

526. *Güş-ı Nāhīd* : ***Zühre'nin (Venüs) kulağı*** : Eder āvāze-i taḥsīn ile pür-şevḳ-i semāʿ / **Güş-ı Nāhīd** gibi şeş-cihet-i dünyāyı (Nâ'ilî K5/14)

527. *Güş-ı ṣadef* : ***Sedefin kulağı*** : Seḥāb-ı mekrümeti dür-niṣār-ı feyż oldı / ʿAceb mi **güş-ı ṣadefde** bu deñlü pīrāye (Fehîm K8 / 17)

528. *Güy-ı āfītāb* : ***Güneş topu*** : Pā-māl iken rübūdesidür **güy-ı āfitāb** / Çevgān-ı dest-i fitne o zülf-i dü-tāyı gör (Nâ'ilî G106/6)

Ey Nāʾilī o ṭurra ki çevgān-ı fitnedür / Pā-māl iken rübūdesidür **güy-ı āfitāb** (Nâ'ilî G11 / 7)

Mānend-i ẕerre maḥv-ı vücūd eyler uġrayan / Ol māhuñ oldı kūyı meger **güy-ı āfitāb** (Nâ'ilî G11 / 3)

529. *Güy-ı dil* : ***Gönül topu*** : Bkz. Çevgān-ı belā (Nâ'ilî G323 / 2)

530. *Güy-ı taleb* : ***İsteme yuvarlağı / topu*** : Pāy-ı dil ābiledār olmaz idi olmasa ger / Rīze-seng-i elem-i yeʾs ile pür gūy-ı (kûy-ı) ṭaleb (Neşâtî G6 / 2)[36]

531. *Güher-i cān* : ***Can cevheri*** : Dārūy-ı ḥayāt-ı dil olan zaḫmuñı ʿāşıḳ / Ṣaḳlar **güher-i cānı** gibi merheme virmez (Nâ'ilî G170 / 2)

532. *Güher-i kām* : ***Arzu cevheri*** *:* Dāmānınız oldı **güher-i kām** ile memlū / Baḥr-ı kerem-i ḥażret-i ẕü'l-fażl u ʿaṭādan (Nâ'ilî K13 /19)

533. *Güher-i maʿrifet* : ***Hüner cevheri*** : Çekdüm **güher-i maʿrifetüm** silk-i beyāna / Ol pāy-gehe lāyıḳ-ı ihdā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 37)

[36] Gūy : kûy (Kaplan, 1996, 94)

534. *Gül-i ārzū* : ***Arzu gülü*** : Ey Nāʾilī nihāl-i siyeh-bāġ-ı baḫtdan / Ne ġonce-i emel ne **gül-i ārzū** ḳopar (Nâ'ilî G74 / 5)

535. *Gül-i baḫt* : ***Talih / Baht gülü*** : Pejmürdedir hemīşe **gül-i baḫtumuz** yine / Olsa çekīde şām u seher şebnem-i neşāt (Neşâtî G64 / 4)

536. *Gül-i ḫurşīd* : ***Güneş gülü*** : **Selāset-i suḫen-i çeşme-sār-ı feyżümden** / Edālarum **gül-i ḫurşīde** reng ü āb olmış (Nâ'ilî K18 / 46)

537. *Gül-i iḳbāl* : ***Baht gülü*** : Gül-i iḳbāli ola bād-ı saʿādetle güşād / Gülşen-i baḫtda kim bāġçe-i vālādur (Neşâtî K22 / 40)

538. *Gül-i mihr* : ***Güneş gülü*** : Bir gülşen-i pür-żiyā ki olmış / Gūyā **gül-i mihrden** mürekkeb (Fehîm M1 Trc. b 10 / 5)

539. *Gül-i nāz* : ***Naz gülü*** : Şemʿ-i pür-tābı bezm-i devrānuñ / Nev **gül-i nāzı** gülşen-i cānuñ (Neşâtî Ş.E / 95)

540. *Gül-āb-ı feyż* : ***Feyz gülsuyu*** : **Gül-āb-ı feyże** ḳābil ḫūn olan ṣad pāre dillerdür / Gül-i ḫod-rūy-ı ṣaḥrā gibi bī-ḫar u ḫazān ṣanma (Nâ'ilî G319 / 5)

541. *Gül-berg-i āteş* : ***Ateş gül yaprağı*** : ʿĀrıż-ı ḫūy-rīzini seyr eyle tāb-ı mihrden / Görmedinse çıḳduġın **gül-berg-i āteşden** gül-āb (Fehîm K5 / 21)

542. *Gül-berg-i cān* : ***Can gül yaprağı*** : **Gül-berg-i cānumı** daḫı ferş itsem incinür / Feryād yār-i dilber-i nāzük-mizācdan (Fehîm G228 / 6)

Gül-berg-i cān imiş ṭutalum yine bārdur / Cism-i laṭīf ü pāküñe pīrāhenüñ daḫi (Nâ'ilî G365 / 2)

543. *Gül-berg-i şuʿle* : ***Ateş gül yaprağı*** : Vakt-i ḥayāda rūyuña baḳsun gören baʿīd / **Gül-berg-i şuʿle** olduġını şebnem-āşinā (Fehîm G10 / 3)

544. *Gül-berg-i vücūd* : ***Vücut gül yaprağı*** : Gülzār-ı fenāda her birinüñ / **Gül-berg-i vücūdı** çāk-der-çāk (Fehîm M1 Trc. b 5 / 12)

545. *Gül-bister-i ḫūrşīd* : ***Güneş'in gül yatağı*** : Olur gülzār-ı dehrüñ ferşi hep **gül-bister-i ḫurşīd** / Serāyistān-ı tabʿım raşḥa-pāş olsa gamam üzre (Nâ'ilî K23 / 46)

546. *Gül-bister-i nāz* : ***Nazın gül yatağı*** : **Gül-bister-i nāz** üzre olmış yine hem-āġūş / Ol ġamze-i mestāne ol nergis-i ḫāb-ālūd (Fehîm G43 / 6)

Gül-bister-i nāz üzre olan mest-i şeker-ḫʷāb / Telḫī-i meẕāk-ı dil-i bīdārı ne bilsün (Fehîm K4 / 12)

547. *Gül-bün-i ḥaḳīḳat* : ***Hakikatin gül ağacı*** : Ṭabʿuñdur o **gül-bün-i ḥaḳīḳat** / Revnaḳ-dih-i gülsitān-ı ḥikmet (Neşâtî K6 / 24)

548. *Gülbün-i lafẓ* : ***Söz gül fidanı*** : **Gülbün-i lafẓa** degül maʿnī ṭarāvet-yāb ise / Ey Fehīm itme taʿaccüb kim zemīnüm tāzedür (Fehîm G94 / 6)

549. *Gülçīn-i būs* : ***Öpüş gülü toplayan*** : Birbirinden olmada ḫūbān yine **gülçīn-i būs** / ʿĀşıḳa olsun mübārek ḥasret-i cāvīd-i ʿīd (Fehîm G41 / 2)

550. *Gül-deste-i ḫayāl* : ***Hayal gül destesi*** : Tāze **gül-deste-i ḫayālümdür** / Dāġ iden naḫl-bend-i Kirmānı (Neşâtî K 8 / 39)

551. *Gül-deste-i ḫırmān* : ***Nasipsizlik gül destesi*** : Gül-zār-ı bihişte bāġbān olsa yine / Gül-deste-i ḫırmān ile pür-dāmen olur (Nâ'ilî R5 / 2)

552. *Gül-feşān-ı āteş*: : ***Ateş gülü saçan*** : Dāġum k'ola **gül-feşān-ı āteş** / Eyler dili gülsitān-ı āteş (Fehîm M1 Trc. b 6 / 1)

553. *Gül-ġonce-i ḫurşīd* : ***Güneşin gül goncası*** : Bir āh-ı ciger-sūz çeküp yād-ı ruḫuñla / **Gül-ġonce-i ḫurşīdi** siyāh eyledi bülbül (Nâ'ilî G228 / 3)

554. *Gülsitān-ı dil* : ***Gönül gül bahçesi*** : Gülsitān-ı dilüñ kim gülleri **dāġ-ı belādur** hep / Nesīmi āh-ı ḥasret cūyı eşk-i ġam-fezādur hep (Neşâtî G8 / 1)

555. *Gülistān-ı ġam* : ***Gam gül bahçesi*** : Gülleri şuʿle-i cān-sūz-ı maḥabbetdür hep / Ḫūn-ı dil olsa n'ola cūyı **gülistān-ı ġamuñ** (Neşâtî G73 / 4)

Ṣaḥn-ı bāġ-ı dile uġratma semūm-ı āhuñ / Olmasun gülleri pejmürde **gülistān-ı ġamuñ** (Nâ'ilî G199 / 4)

556. *Gülistān-ı reẕālet* : ***Rezalet gül bahçesi*** : Benem ol ġonca-i himmet ki oldum ser-zede ḥayfā / Miṣāl-i aḫker-i külḫān **gülistān-ı reẕāletden** (Fehîm K15 / 3)

557. *Gül-rīz-i neşāṭ* : ***Mutluluk saçılmış gül*** : Gül-rīz-i neşāṭ oldı ḫazān bāġ-ı dilümde / Ḫār-ı ġam u endūh gülistānumı ṭutdı (Nâ'ilî G383 / 2)

558. *Gülsitān-ı āteş* : ***Ateş gül bahçesi*** : Bkz. Gül-feşān-ı āteş (Fehîm M1 Trk. b 6 / 1)

559. *Gülsitān-ı cān* : ***Can gül bahçesi*** : Tekellüm itse tebessümle bād-ı ṣubḥ-miṣāl / Leṭāfetinden alur **gülsitān-ı cān** vāye (Fehîm K8 / 25)

560. *Gülsitān-ı derd ü ġam* : ***Gam ve derdin gül bahçesi*** : Dilde ʿāşıḳ merhem-i zaḫm-ı cefā bilmez nedür / **Gülsitān-ı derd ü ġam** neşv ü nemā bilmez nedür (Nâ'ilî G41 / 1)

561. *Gülsitān-ı fenā* : ***Fanilik gül bahçesi*** : Bu **gülsitān-ı fenāda** hezārı ol o gülüñ / Ki būyı ḳābil-i güncāyiş-i dimāġ olsun (Nâ'ilî G278 / 3)

562. *Gül-şen-ārāy-ı heves* : ***Heves gül bahçesini süsleyen*** : Oldı eşküm **gül-şen-ārāy-ı heves** cūlar gibi / Aḳdı göñlüm bir nihāl-i ʿişveye ṣular gibi (Nâ'ilî G369 / 1)

563. *Gülşen-fürūzi-i iʿcāz* : ***Mucize gül bahçesini aydınlatan*** : Ḫalīl-i ʿaşḳam u **gülşen-fürūzi-i iʿcāz** / Pür-āteş olduġı eṭrāf-ı bāġ yetmez mi (Fehîm G286 / 4)

564. *Gülşen-i āmāl* : ***Emellerin gül bahçesi*** : Olur mı cāna dimāġ-āşinā şemīm-i murād / Eser mi **gülşen-i āmālüme** nesīm-i murād (Fehîm G39 / 1)

565. *Gülşen-i baḫt* : ***Baht gül bahçesi*** : Gül-i iḳbāli ola bād-ı saʿādetle güşād / **Gülşen-i baḫt**da kim bāġçe-i vālādur (Neşâtî K22 / 40)

Yine dil-tengdür erbāb-ı hüner ġonce gibi / Gül-şen-i baḫtı ser-ā-pā **gül-i ḫurşīd** olsa (Nâ'ilî G331 / 4)

566. *Gülşen-i cān* : ***Can gül bahçesi*** : ʿAks-i mührüñle **gülşen-i cānuñ** / Ṣubḥdur ser-be-ser ḫıyābānı (Fehîm K17 / 86)

Şemʿ-i pür-tābı bezm-i devrānuñ / Nev gül-i nāzı **gülşen-i cānuñ** (Neşâtî Ş.E / 95)

Ruḫ-ı pür-tābı **gülşen-i cāndur** / Laʿl-i rengīni verd-i ḫandāndur (Neşâtî Ş.E / 97)

567. *Gülşen-i çeşm* : ***Göz gül bahçesi*** : Tā **gülşen-i çeşmümde** o ḥurşīd görünmez / Nevrūz ile gelse gözüme ʿīd görünmez (Fehîm G117 / 1)

568. *Gülşen-i dehr* : ***Dünya gül bahçesi*** : Her zamān dir ḳażāña luṭfından / Gülşen-i dehri feyż-yāb itdüm (Fehîm K2 / 34)

569. *Gülşen-i eflāk* : ***Feleklerin gül bahçesi*** : Mihr ü meh biri gül-i zerd ü biri nergis midür / Kim virürler **gülşen-i eflāke** zīver rūz u şeb (Neşâtî K2 / 4)

570. *Gülşen-i endīşe* : ***Fikir gül bahçesi*** : Ḳudsiyān ḥayf ki gül-çīn olamaz şimdi Fehīm / Ḫār-best eyledi ġam gülşen-i endīşemüzi (Fehîm G291 / 5)

571. *Gülşen-i iʿcāz* : ***İ'câz gül bahçesi*** : Bkz. Benefşezār-ı leṭāfet (Neşâtî K21 / 21)

Bkz. Ezhār-ı feyż (Neşâtî G59 / 4)

572. *Gül-şen-i rāz* : ***Sır gül bahçesi*** : Giryemüzi feyż-i ʿışḳ nāmiye-sāz eylemiş / Ḫār-sitān-ı dili **gül-şen-i rāz** eylemiş (Nâ'ilî G173 / 1)

Gülşen-i rāza nesīm oldum gül-i neşküfte yoḳ / Āşinā bir nükte-i ser-beste-i nā-güfte yoḳ (Fehîm G165 / 1)

573. *Gül-şen-i vaḥdet* : ***Birlik gül bahçesi*** : Ḥabbezā **gül-şen-i vaḥdet** ki bahārında daḫi / Reng ü būdan eşer olmaz gül-i raʿnā ṣıġmaz (Nâ'ilî G133 / 8)

574. *Gülzār-ı beden* : ***Beden gül bahçesi*** : Geldi ol dem ki yine cān ile istiḳbāle / Murġ-ı dil eyleye **gülzār-ı bedenden** pervāz (Neşâtî K14 / 21)

575. *Gülzār-ı caḥīm* : ***Cehennem gül bahçesi*** : Āh-ı dil-i dāġ-dār-ı ʿaşḳam / **Gülzār-ı caḥīmde** nesīmem (Fehîm M1 Trc. b 11 / 7)

576. *Gülzār-ı fenā* : ***Fanilik gül bahçesi*** : Bkz. Gül-berg-i vücūd (Fehîm M1 Trk. b 5 / 12)

577. *Gül-zār-ı ġam* : ***Gam gül bahçesi*** : Açılmada yoḳ minnetümüz mihr ü nesīme / **Gül-zār-ı ġamuz** ġonce de şebnem de bizümdür (Nâ'ilî Kt. 3 / 2)

Gülzār-ı ġamda tāze nihāl-i belā olur / Geldükce tīri sīne-i pür-dāg u yāreye (Neşâtî G111 / 3)

578. *Gülzār-ı kelām* : ***Söz gül bahçesi*** : Bkz. Ġonca-i bī-ḫār u hüner (Fehîm G106 / 10)

579. *Gülzār-ı luṭf* : ***Lütuf gül bahçesi*** : Mihr oldı gūyā gül-miṣāl sünbül-sitān oldı ẓilāl / **Gülzār-ı luṭfuñdan** şimāl itdi meger neşr-i şemīm (Fehîm K6 / 15)

580. *Gülzār-ı saʿādet* : ***Saadet gül bahçesi*** : **Gülzār-ı saʿādetde** ola gül gibi ḫurrem / Tā feyż-i nesīm-i seḥerī rūḥ-fezādur (Neşâtî K12 / 31)

581. *Güzergeh-i nāz :* ***Naz yolu*** : Ḫırāma gelse olup germ-cilve-i ʿişve / Olur **güẕergeh-i nāzında** fitneler maḥşūr (Neşâtî G34 / 4)

582. *Ḫˇāb-ı ʿadem* : ***Yokluk uykusu*** : Çeşm-i eceli **ḫˇāb-ı ʿadem** eyledi ḫufte / Ben ṭurma daḫi rāvi-i efsāne-i ʿaşḳam (Fehîm G197 / 8)

Ḫˇāb-ı ʿademden açdı gözin ḥastegān-ı ḫāk / Baḫt-ı ʿanūdum olmaya bīdār tā-be-key (Fehîm G292 / 3)

583. *Ḫˇāb-ı ʿişve* : ***Naz uykusu*** : Ditrer neẓāre üstine mānend-i āfitāb / Vardıḳça **ḫˇāb-ı ʿişveye** ol ġurre māh mest (Nâ'ilî G21 / 4)

584. *Hˇāb-ı nāz* : ***Naz uykusu*** : Nevā-yı nāle n'ola virse **ḫˇāb-ı nāza** keder / Henūz olmadı ḫū-kerde ẕevḳ-i sāza dahı (Neşâtî G136 / 4)

Bkz. Çeşm-i baḫt (Nâ'ilî G333 / 3)

Bkz. Ġamze-i mest-i nigeh (Fehîm G165 / 4)

585. *Ḫˇāb-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme uykusu*** : Çeşmüñi **ḫˇāb-ı teġāfül** ṭurfa bīmār eylemiş / Kim nigāh-ı ʿişve vü nāz itmeden perhīz ider (Fehîm G53 / 2)

Düşüp ıżṭırābuña şubḥa dek bu şeb āh u nāleler eyledük / Ne çözüldi ʿuḳde-i kākülüñ ne açıldı **ḫˇāb-ı teġāfülüñ** (Nâ'ilî G216 / 3)

Eylemiş **ḫˇāb-ı teġāfül** nigeh-i şūḫuñı mest / Çeşmüñ āşūb-ı naẓar ġamzelerüñ nāz-perest (Nâ'ilî G24 / 1)

Ḫˇāb-ı teġāfül çeşmüñi hem nīm niyāz eyler yine / Hem dilleri dem-beste-i efsūn-ı nāz eyler yine (Nâ'ilî G355 / 1)

586. *Ḫˇāb-gāh-ı ʿadem* : ***Yokluk uyku yeri*** : Dil-teng-i dār-ı miḥnet-i dünyā idüñ tamām / Mekş eyle **ḫˇāb-gāh-ı ʿadem**de ḥużūr ile (Nâ'ilî M1 / 6 / 6)

587. *Ḫˇān-ı ḥüsn* : ***Güzellik sofrası*** : Yūsuf oldı **ḫˇān-ı ḥüsninde** bir āşüfte ṭufeyl /Sāde-rūdur sāde lāzımdur muʿammā-yı laṭīf (Fehîm G157 / 5)

588. *Ḥabs-ı dil* : ***Gönül hapishanesi*** : **Ḥabs-ı dil** lāyıḳ mı āteş-zār-ı hicrānuñda kim / Kem-şerār-ı şuʿle-i ḥüsnüñ semender-sūzdur (Nâ'ilî G117 / 4)

589. *Ḥacle-i ṭabʿ* : ***Yaratılışın gelin odası*** : Eylesün **ḥacle-i ṭabʿındaki** ebkār-ı ḫayāl / Gevher-i menḳıbetüñ güy-ı girībān-ı ḥulel (Nâ'ilî K19 / 37)

590. *Ḥacle-gāh-ı ḥüsn* : ***Güzellik gelin odası*** : Pākdür ḫākister-i rūḥü'l-Ḳudüsden dāmeni / **Ḥacle-gāh-ı ḥüsnüñ** ol şemʿ-i fürūzānın görün (Nâ'ilî G208 / 3)

591. *Ḫadeng-i āh* : ***Ah oku*** : Dil-i raḳīb-i bed-aḫter nedür ki ḥā'il ola / **Ḫadeng-i āhuma** olmaz nüh-āsumān māniʿ (Fehîm G151 / 4)

592. *Hadeng-i cevr* : ***Eziyet oku*** : Bkz. Çāk çāk-i tīġ-ı āteş-tāb-ı ḥasret (Neşâtî G115 / 4)

593. *Ḫadeng-i cevr ü cefā* : ***Eziyet ve zulüm oku*** : Żaʿf-ı cefā-yı ġamze beni itdi bī-nişān / Olmaz ḫadeng-i cevr ü cefā kār-ger baña (Fehîm G7 / 3)

594. *Hadeng-i gamze* : ***Yan bakış oku*** : Sīne-çāk-i dest-i şevḳ olsam Neşāṭīveş n'ola / Naḳd-ı cān ber-kef ḫadeng-i ġamzeye āmādeyem (Neşâtî G83 / 5)

595. *Ḫadeng-i ḳażā-kār* : ***Kaza gibi hedefinden sapmayan / Kaza işli ok*** : Cān virmeden o ġamze-i dil-dūza kim ḳaçar / Ḳābil midür **ḫadeng-i ḳażā-kārdan** gürīz (Nâ'ilî G148 / 4)

596. *Ḫadeng-i teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme oku*** : Pinhān **ḫadeng-i teġāfülüñ** bir dil içün / Ol daḫı sendedür nedür ibrāmuñ (Fehîm R. 34 / 2)

597. *Ḫadeng-endāz-ı ḥüsn* : ***Güzellik oku atan*** : Ol **ḫadeng-endāz-ı ḥüsnüñ** geçme yanından ṣaḳın / Tīr-i bārān-ı kemān-ı ebruvānından ṣaḳın (Nâ'ilî G284 / 1)

598. *Ḥadīḳa-i aḫlāḳ* : ***Ahlak bahçesi*** : Ḫāmūşī-i edeb ki güşāyiş-peẕīr olur / Bir ġoncedür **ḥadīḳa-i aḫlāḳdan** ḳopar (Nâ'ilî G73 / 3)

599. *Ḥadīḳa-i edeb* : ***Edep bahçesi*** : Terennüme ḳomazuz ʿandelīb-i ḳuds olsa / **Ḥadīḳa-i edebüñ** bāġbānıyuz cānā (Fehîm G8 / 4)

600. *Hadīka-i suhan* : ***Söz bahçesi*** : Rengīnī-i edāyile her beyt-i nāzüküm / Vālā **ḥadīḳa-i suḫanuñ** verd-i aḥmeri (Neşâtî K19 / 36)

601. *Ḥaḍīḳa-perver-i cān* : ***Can bahçıvanı*** : **Ḥaḍīḳa-perver-i cān** zīb-i şīşe-i dildür / Bu āb u tāb ile gül-berg-i āli Ṣuḫfīnüñ (Nâ'ilî G225 / 5)

602. *Ḥamām-ı dil* : ***Gönül hamamı*** : Bāl u per açdı üstine şāhīn-i zülf-i yār / Bi'l-lāh **ḥamām-ı dil** nice rem-kerde olmasun (Nâ'ilî G268 / 4)

603. *Ḫāme-i kerem* : ***Cömertlik kalemi*** : Ḥaḳḳında **ḫāme-i keremüñ** ol zamānda kim / Bī-imtinān **ṣaḥīfe-ṭırāz-ı ümīd** olur (Nâ'ilî K31 / 12)

604. *Ḫançer-i ġayret* : ***Gayret hançeri*** : Olayım küşte-i tīġ-i nigehi ḥaşrda da / **Ḫançer-i ġayret** ile öldüreyim Circīs'i (Fehîm G289 / 4)

605. *Hançer-i kīn* : ***Kin hançeri*** : Hilāl ü bedr degül ḫaşm-ı şerʿine gerdūn / Çeker gehi teber-i ḫışm gehi **ḫançer-i kīn** (Neşâtî K 1 / 28)[37]

606. *Ḫançer-i nāz* : ***Naz hançeri*** **:** Raḥm ḳıl ey ġażab-ālūde şeh-i kişver-i nāz / Çāk çāk itdi yeter cān ü dili **ḫançer-i nāz** (Fehîm G115 / 1)

Bkz. Dest-i nigeh (Fehîm M1 / Trk.b 3 / 4)

Bkz. Ġılāf-ı teġāfül (Nâ'ilî K8 / 25)

[37] Beytin ikinci mısraındaki ikinci gehî'nin gâhî olması vezin gereği daha doğru görünmektedir.

607. *Ḫançer-i nigāh* : ***Bakış hançeri*** : Āteşīn **ḫançer-i nigāhından** / Sīnemi dūzaḫı ʿazāb itdüm (Fehîm K2 / 18)

608. *Ḫançer-i reşk* : ***Kıskançlık hançeri*** : Nigāhuñ itdi bizi mū-be-mū-yı **ḫançer-i reşk** / Raḳīb-i dil-siyehüñ vaḳf-ı cānıyuz cānā (Fehîm G8 / 6)

609. *Ḫāne-i dil* : ***Gönül evi*** : Ḫavfum bu ki **ḫāne-i dilümden** / Ġamzeñ ide cins-i ʿaşkı yaġmā (Fehîm M3 Trk. b 1 / 8)

Bkz. Bīgāne-i ḥarīf-i neşāṭ (Nâ'ilî G140 / 4)

610. *Ḫāne-ḫarāb-nerd-i ʿışḳ* : ***Aşk tavlasının harap hanelisi*** : Bkz. Deşt-i belā (Neşâtî G52 / 3)

611. *Ḫāne-perdāz-ı hūş* : ***Evler düzenleyen akıl*** : Seyl-i āteş-ḫurūş yaʿnī mey / **Ḫāne-perdāz-ı hūş** yaʿnī mey (Fehîm G293 / 1)

612. *Ḫāne-zād-ı fütüvvet* : ***Cömertlik evinde doğmuş*** : O **ḫāne-zād-ı fütüvvet** ki perr ü bāl-i melek / **Serāy-ı ʿişmetine** perde-pūş-ı bāb olmış (Nâ'ilî K18 / 19)

613. *Ḫānmān-ı ʿaḳl u ṣabr* : ***Akıl ve sabır evi / yuvası*** : Bir ʿaceb āteş bırakduñ ḫane-i cān u dile / Ḫānmān-ı ʿaḳl u ṣabrı cümle sūzān eyledüñ (Neşâtî K17 / B2-3)

614. *Ḫarf-i emel* : ***Emel harfi*** : Şermende olursun edicek ḫām-i ʿafv / Ḫarf-i emelüm nüvişte-i ḥarf-ı ḳabūl (Nâ'ilî R.1 / 2)

615. *Ḫār-ı firḳat* : ***Ayrılık dikeni*** : Bkz. Dāmen-i ülfet (Neşâtî G122 / 5)

616. *Ḫār-ı ġam u endūh* : ***Keder ve gam dikeni*** : Bkz. Bāġ-ı dil (Nâ'ilî G383 / 2)

617. *Hār-ı mecāz* : ***Mecaz dikeni*** : Sālik-i rāh-ı vaḥdet ol bāġ-ı bihişti kıl fidā / Pāy-ı dile sakın sakın **ḫār-ı mecāz** degmesün (Neşâtî G92 / 3)

618. *Ḫār-ı ye's* : ***Ümitsizlik dikeni*** : Bkz. Dāmān-ı ārzū (Neşâtî G99 / 1)

619. *Ḫār-sitān-ı dil* : ***Gönül dikenliği*** : Bkz. Gül-şen-i rāz (G173 / 1)

620. *Ḫārzār-ı ḥayret* : ***Hayret dikenliği*** : Göñül hevāya uyup ārzū-yı ġurbete düşmiş / Reh-i ṣafā diyerek **ḫārzār-ı ḥayrete** düşmiş (Neşâtî G58 / 1)

621. *Ḥarīm-i dil ü cān* : ***Can ve gönlün harem dairesi*** : Pāsbān eyle **ḥarīm-i dil ü cāna** çeşmüñ / Ceyş-i āşūbı ḳażā maʿreke-sāz eylemesün (Nâ'ilî G294 / 3)

622. *Hāven-i felek* : ***Felek havanı*** : Bī-deste **hāven-i felegi** ser-nigūn görüp / Rūyına pāy-ı ḥavṣala-kūbın ne añladuñ (Nâ'ilî G218 / 7)

623. *Havz-ı dil ü cān* : ***Can ve gönül havuzu*** : Benem o Ḫıżr-ı suḫan (maʿâni) kim ṣafāyile ḫāmem (lûle-i ḥâmem) / Akıtdı **havz-ı dil ü cāne** āb-ı hayvānı (Neşâtî K11 / 32)[38]

624. *Ḫayāl-i būḳalemūn* : ***Renkli hayaller*** : Evḥaş Allāh **ḫayāl-i būḳalemūn** / Ki hevāsıyla ġam-zedāy-ı dilem (Nâ'ilî K4/12)

625. *Ḥaydar-neberd-i şīr-dilā* : ***Ey aslan gönüllü Haydar gibi savaşan*** : **Ḥaydar-neberd-i şīr-dilā** pāk-gevherā / İy maḥviden ẓuhūrı şükūh-ı Sikenderi (Neşâtî K19 / 26)

626. *Ḫayme-i nüh-felek* : ***Dokuz felek çadırı*** : Dūd-ı āhum nice bir ʿarşa sütūn eyleyesin / **Ḫayme-i nüh-feleki** eyledi berbād yeter (Fehîm G61 / 2)

627. *Ḫayme-i reʾy* : ***Fikir çadırı*** : Tār u pūd-ı şuʿa-ı ḫurşīdi / **Ḫayme-i reʾyine** rikāb itdüm (Fehîm K2 / 43)

628. *Ḫayme-i rifʿat* : ***Yücelik çadırı*** : Bkz. Reşk-i felek (Neşâtî K22 / 22)

629. *Ḫayyāt-ı ḳażā* : ***Kaza terazisi*** : **Ḫayyāt-ı ḳażā** Taḳīʾnüñ itdi / Destārını pister-i şehādet (Fehîm M1 Trc. b 12 / 8)

630. *Ḫazīne-i emel* : ***Emel hazinesi*** : Göñlüm ki **ḫazīne-i emeldür** / Yeʾs olsa cevāhiri maḥaldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 1)

631. *Hem-ḫʿābe-i ġamze* : ***Gamzenin yatak arkadaşı*** : Çeşmini iden her gice **hem-ḫʿābe-i ġamze** / Şeb-tā-be-seḥer nāliş-i bīmār-ı ne bilsün (Fehîm K4 / 13)

[38] suḫan : maʿâni (Kaplan, 1996, 40)

632. *Herze-vekīlan-ı nifāḳ* : ***Arabozuculuğun saçma sapan konuşanları*** : Mündefiʿdür bilürin **herze-vekīlān-ı nifāḳ** / Meclis-i āṣaf-ı ḫurşīd-maḳāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 18)

633. *Ḫınḳ-ı felek* : ***Feleğin kır atı*** : Āheste-rev bulun ki göz açdurmayup saña / **Ḫınḳ-ı felek** ġubār-ı küdüret ḳoparmasun (Nâ'ilî G267 / 3)

Bu ṣāḥada gördük ki degil **ḫınḳ-ı felek** rām / Nā-çār ʿinān-ı dili irḫā ile geçdük (Nâ'ilî G202 / 4)

634. *Ḫınk-ı ṣarṣar* : ***Rüzgārın kır atı*** : Bkz. Çeşm-i hūş (Nâ'ilî K10 / 30)

635. *Ḫıred-i dūr-bīn* : ***Uzağı gören akıl*** : Bir teng ü tār cāh görür şimdi vājgūn / Şaḫṣ-ı raṣad-nişīn **ḫıred-i dūr-bīn** ile (Nâ'ilî K28 / 8)

636. *Ḫırḳa-i sālūs* : ***Riyakarlık hırkası*** : Bakma zühhāduñ riyā-ālūd reng-i zühdine / **Ḫırḳa-i sālūs** der-ber dil-siyehdür her biri (Neşâtî G130 / 4)

637. *Ḫırḳa-i tezvīr ü riyā* : ***İkiyüzlülük ve yalan hırkası*** : Zāhidüñ ṣıḳletine rūḥ sıḳılmazdı eger / Olmasa **ḫırḳa-i tezvīr ü riyā** düşında (Nâ'ilî G322 / 5)

638. *Ḫırmen-i cān* : ***Can harmanı*** : Yād-ı müjgānuñla āh eylerse diller rūzgār / **Ḫırmen-i cān** üzre anı ebr-i ḫançer-rīz ider (Fehîm G53 / 4)

639. *Ḫırmen-i dāġ* : ***Yara harmanı*** : Ey āh olma **ḫırmen-i dāġ** üzre şuʿle-rīz / Āgāh ḳılma cānı o tebḫāleden ṣaḳın (Nâ'ilî G247 / 2)

640. *Ḫırmen-i derd ü belā* : ***Bela ve dert harmanı*** : Bkz. Berḳ-ı āh (G41 / 3)

641. *Ḫırmen-i dil* : ***Gönül harmanı*** : Bkz. Berḳ-i şemşīr-i cefā (G112 / 3)

Nerm olsa da bu sūz ile āh **ḫırmen-i dil** / Gül-ġonce-i cemāle ṣabālıḳ mı eylesün (Nâ'ilî G263 / 4)

642. *Ḫırmen-i ḥussād* : ***Kıskançların harmanı*** : Ne ʿaceb **ḫırmen-i ḥussāda** fenā verse Fehīm / Ḳuvvet-i bāriḳa-i nātıḳa pür-zūr henūz (Fehîm G120 / 7)

643. *Ḫırmen-i ʿömr* : ***Ömür harmanı*** : Bkz. Ḫānümān-ı ḥüsn (Nâ'ilî G330 / 2)

644. *Ḫırmen-i ṣabr* : ***Sabır harmanı*** : **Ḫırmen-i ṣabrı** Neşāṭī gibi itmişdi ḫarāb / Şuʿle-i āh ile kim bādiye-pūyāndı Ḳays (Neşâtî G57 / 5)

Neşāṭī gel yeter āteş bırakduñ **ḫırmen-i ṣabra** / Ḫırāş-ı cevr ile cān u dili pür-ıżṭırāb itdüñ (Neşâtî K5 / B5-2)

645. *Ḫırmen-i yārān* : ***Dostlar harmanı*** : Görüp aġyār ḫaṭṭuñ ḫūşe-çīn olmış viṣālüñden / Edüp ṭarḥ-ı tekellüf **ḫırmen-i yārāna** el ṣunmış (Nâ'ilî G179 / 4)

646. *Ḥırz-ı cān* : ***Can tılsımı*** : Dönmiş o faṣṣ-ı ḫāteme cirm-i zemīni kim / Ḳoynında ṣaḳlar ehl-i naẓar **ḥırz-ı cān** gibi (Nâ'ilî K10 / 14)

647. *Ḥısn-ı dimāġ* : ***Beyin kalesi*** : Āteş ur **ḥısn-ı dimāġa** sen eyā dāġ-ı cünūn / Sūziş-i kişver-i ʿaḳla dil-i dīvāne yeter (Fehîm G62 / 5)

648. *Ḫīre-pāy-ı şevḳ* : ***Şevkin ayak sürüyeni*** : Bkz. Dāmen-i heves (Nâ'ilî G65 / 8)

649. *Ḥirmān-ı edeb* : ***Ebed harmanı*** : Ger ʿārif iseñ Fehīm efġān itme / **Ḥirmān-ı ebed** lāzıme-i ʿirfāndur (Fehîm R. 20 / 2)[39]

650. *Ḥisār-ı ʿadem* : ***Yokluk kalesi*** : Gerekse cān-ı Mesīḥ ol gerekse rūḥ-ı muḳaddes / Saña Fehīm **ḥisār-ı ʿadem** penāh gerekdür (Fehîm G100 / 11)

651. *Ḥiṣār-ı nüh felek* : ***Dokuz feleğin kalesi*** : **Ḥiṣār-ı nüh felegüñ** şehriyār-ı manṣūrı / Şehān-ı taḫt-nişīnüñ server-i ser-efrāzı (Nâ'ilî K8 / 33)[40]

652. *Ḫoy-kerde-i ḫırmān* : ***Nasipsizliğin alışmışı*** : **Ḫoy-kerde-i ḫırmān** oluruz ʿışḳ ile gāhī / Ne ḫˇāhiş-i dil ne heves-i kām ederüz biz (Nâ'ilî G163 / 4)

653. *Ḫuffāş-ı baḫt* : ***Baht yarasası*** : Māʾil-i şām-ı cefādur dāʾimā **ḫuffāş-ı baḫt** / Pertev-i mihr-i kemālüm ẓāhir olmuş olmamış (Fehîm G139 / 3)

[39] Metinde ḥirmān-ı ebed, ebed harmanı olarak çevrilmiştir (Üzgör, **age,** 693). Devamlı yoksulluk veya dünya yoksulluğu olarak anlam vermek daha doğru görünmektedir.
[40] İkinci mısrada vezin kusurludur.

654. *Ḫuffāş-ı nücūm* : ***Yıldızların yarasası*** : Pervānesi **ḫuffāş-ı nücūm** oldı Fehîm / Mehdür bu ġażā-ḫānede bit mürde çerāġ (Fehîm R. 28 / 2)

655. *Ḫuffāş-nihādān-ı zamān* : ***Zamanın yarasa yaratılışlısı*** : Ġam degil görmese **ḫuffāş-nihādān-ı zamān** / Levḥ-i āyîne-i ṭabʿumda olan maʿnāyı (Nâ'ilî K5/16)

656. *Ḫumār-ı ġam* : ***Gamın baş ağrısı*** : **Ḫumār-ı ġam** nedür görmezdi rindān-ı ṣafā-güster / Neşāṭ-ı meşreb-i pür-ẕevḳi teʾsîr itse ṣahbāya (Neşâtî K10 / 26)

657. *Ḫumār-ı nāz* : ***Naz sersemi*** : Ya āb-ı dîde ya ḫūn-āb-ı dil çeker lābüd / **Ḫumār-ı nazını** refʿ itse ġamze-i maḫmūr (Neşâtî G34 / 3)

658. *Ḫumār-ı yeʾs* : ***Ümitsizlik sersemi*** : Dü rūze ʿişreti ey Nāʾilî ġanîmet bil / **Ḫumār-ı yeʾs** ile ṣahbāy-ı ārzū biledür (Nâ'ilî G46 / 5)

659. *Humā-yı fikr* : ***Fikir / düşünce hümâsı*** : Yeter bu ʿālem-i ḫākîde üstüḫān-çînî / ***Humā-yı fikrüñi*** kıl rū-be-rāh-ı ʿilliyyîn (Neşâtî K1 /16)

660. *Humā-yı salṭanat* : ***Saltanat hümâsı*** : Zihî ʿālem-behā perr-i küleh kim evc-i devletden / **Humā-yı salṭanat** gūyā ki salmış farḳına sāye (Neşâtî K10 / 30)

661. *Hum-ı felek* : ***Felek testisi*** : **Hum-ı felek** gibi bir gün olur bu kūçe tehî / Ne pîr-i bāde-furūş u ne bāde-ḫˇār ḳalur (Nâ'ilî K2/2)

662. *Ḫum-ı ṭabʿ* : ***Yaratılış testisi*** : **Ḫum-ı ṭabʿumda** ki cūşîde olur bāde-i feyż / Pür eder ḳaṭresi bu nüh ḳadeḥ-i mînāyı (Nâ'ilî K5 / 8)

663. *Ḫūn-ı ḥased* : ***Kıskançlık kanı*** : Hilāl-i ʿıyd ki ḫamyāze-rîzidür ne ʿaceb / Tolarsa **ḫūn-ı ḥasedle** tamām sāġar-ı Cem (Neşâtî K21 / 6)

664. Hilāl-i ʿıyd ki ḫamyāze-rîzidür ne ʿaceb / Tolarsa **ḫūn-ı ḥasedle** tamām sāġar-ı Cem (Neşâtî K21 / 6)

665. *Ḫūn-ābe-i pür-iftîrāḳ* : ***Ayrılığın kanlı suyu*** : Demdür aksun dîdeden **ḫūn-ābe-i pür-iftirāḳ** / Ben de kıldum bir dür-i nā-yābı güm āh el-firāḳ (Neşâtî K17 / B1-7)

666. *Ḫūn-āb-ı ḥasret* : ***Hasretin kanlı suyu*** : Olmadı bāz-gūn ḳadeḥ-i ser-nigūnumuz / **Ḫūn-āb-ı ḥasret** oldı mey-i laʿl-gūnumuz (Nâ'ilî M3 / Msd. / 1)

667. *Ḫūn-behāy-ı dil* : ***Gönül kan pahası / diyeti*** : Çīn-i ebrūy-ı ʿiṭābuñ ki nevāzişler eder / **Ḫūn-behāy-ı dilidür** Nāʾilī-i bīgünehüñ (Nâ'ilî G197 / 5)

668. *Ḫūn-behāy-ı ḫırmān* : ***Harmanın kan parası*** : O şeh ki naḳd-ı ḥayāt-ı Mesīh ü Ḫıżr olmış / Nigāh-ı ḥasretinüñ **ḫūn-behāy-ı ḫırmānı** (Nâ'ilî K6 / 19)

669. *Hunyā-ger-i bād* : ***Rüzgar şarkıcısı*** : Ṭokunup tāze-nihāl-i güle **hunyā-ger-i bād** / Gösterür bülbüle sāzında nevā āhengin (Nâ'ilî G291 / 2)

670. *Ḫunyā-ger-i endīşe* : ***Endişe / fikir şarkıcısı*** : Bkz. Şāh-ı evreng-i kemāl (Nâ'ilî K5 / 13)

671. *Ḫurşīd-i cebīn* : ***Alın güneşi*** : Bkz. Bihzād-ı ḫıred (Neşâtî G72/ 3)

672. *Ḫurşīd-i ruḫ* : ***Yanak güneşi*** : Ṣubḥı **ḫurşīd-i ruḫuñ** ḥasret-keş-i şām eylesün / Āfitābı münḫasıf māhı siyeh-fām eylesün (Nâ'ilî G287 / 1)

Bkz. Bismil-geh-i dehr (Fehîm G226 / 2)

673. *Ḫurşīd-i ṭāliʿ* : ***Talih güneşi*** : Ḳaldı küsūf-ı yeʾsde **ḫurşīd-i ṭāliʿüm** / Etmez niḳāb-ı ḥüsnin o meh nīm-bāz ḥayf (Fehîm G159 /3)

674. *Ḫusrev-i endīşe* : ***Fikir hükümdarı*** : ʿĀr eder **ḫusrev-i endīşem** eger etse felek / Mihrini fülke-i zer farḳ-ı ḫıyāmumda benüm (Nâ'ilî G244 / 9)

ʿĀr eder **ḫusrev-i endīşem** eger etse felek / Mihrini fülke-i zer farḳ-ı ḫıyāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 31)

675. *Hümā-yı dil* : ***Gönül hüması*** : Giriftār olmasa āsūde olmaz bir nefes ʿāşıḳ / **Hümā-yı dil** havā-düşmen olur lābüd ḳafes-ʿāşıḳ (Fehîm G164 / 1)

Ṣayd etdi **hümāy-ı dili** ol ṭurralar ammā / Ḫālüñ gibi bir dāne-i dām-ı ḥıyel aldum (Nâ'ilî G240 / 4)

676. *Hümā-şikārī-i zülf* : ***Saçın hüma avcılığı*** : **Hümā-şikārī-i zülfin** ruḫuñda gör ki gönüller / Kemend-i cāẕibe-i āfitāb-dārına düşmiş (Nâ'ilî G186 / 6)

677. *Ḥüsn-i gelū-sūz* : ***Boğaz yakan güzellik*** : Bir **ḥüsn-i gelū-sūz** ile germ-ülfet olup çeşm / Ḥayretdeyem ol deñlü ki bīgâne-i ʿaşḳam (Fehîm G197 / 5)

678. *İbn-i fülān* : ***Filanın oğlu*** : Zāʾirān-ı der-i iclālüñe bir bir diyesin / Cebr edüp ḫāṭıruña ey **ibn-i filān** ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 38)

679. *İʿcāz-nümūn-ı fitne* : ***Fitnenin mucize göstericisi*** : Nāʾilī reşk ile Cibrīli ḫelāk eyler olup / Leb-i cān-perveri **iʿcāz-nümūn-ı fitne** (Nâ'ilî G329 / 5)

680. *İḳbāl-nāme-i felek* : ***Feleğin güzel talih yazısı*** : **İḳbāl-nāme-i felegüñ** tercemānıdur / Ẓahrında bāz-gūne ḫaṭ-ı ḫātem-i neşāṭ (Nâ'ilî G188 / 3)

681. *İḳlīm-i beden* : ***Ten / gövde iklimi*** : Efsūs ki **kişver-i ḥayātı** / **İḳlīm-i bedenden** etdüñ ifrāz (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 2)

682. *ʿİmāme-i ṣubḥ* : ***Sabahın sarığı*** : Sūziş-i mihr ile olup ser-germ / Her seḥer yanmada **ʿimāme-i ṣubḥ** (Fehîm G32 / 3)

683. *ʿİnān-ı dil* : ***Gönül dizgini*** : Bkz. Ḫınḳ-ı felek (Nâ'ilî G202 / 4)

684. *ʿİnān-ı şevḳ* : ***Şevk dizgini*** : Meydān senüñdür elde gerekdür **ʿinān-ı şevḳ** / Çün girdi zīr-i rānuña devlet tekāveri (Nâ'ilî K20 / 7)

685. *İstiʿāre-i şevḳ* : ***Şevk alınması / istiâresi*** : Bu bāġda nice mümkindür **istiʿāre-i şevḳ** / Tefāvüt olmayıcaḳ bülbül ü ġurābında (Nâ'ilî K3/17)

686. *ʿİşretgeh-i ġam* : ***Gam meyhanesi*** : Hemīşe çekdügi **ʿişretgeh-i ġamda** dil-i zāruñ / Ya ḫūn-āb-ı ciger yā kāse-i pür-zehr-i hicrāndur (Neşâtî K27 / 33)

687. *Jeng-i belā* : ***Bela pası*** : Hemīşe ṣayḳal-ı āyīnem oldı **jeng-i belā** / Henüz pertev-i rūy-ı ṣafā nedür bilmem (Fehîm G205/ 3)

688. *Jeng-i fütūr* : ***Keder pası*** : Bu āh u eşk ile āyīne-i dil olsa da ṣāf / Ġubār-ı ḫāṭırı **jeng-i fütūr**ı n'eyleyelüm (Nâ'ilî G242 / 4)

689. *Jeng-i ġam* : ***Gam pası*** : Sirişk-i dīdeden mirʾāt-ı ṭabʿum **jeng-i ġam** ṭutdı / Degül sāde yine naḳş-ı ḫayālüm ḥüsn-i ṣūretden (Fehîm K15 / 33)

690. *Jeng-i riyā* : ***İkiyüzlülük pası*** : Ṣāf eylemeden āyīnesin **jeng-i riyādan** / Ṣōfī-i müzevvir dem urur vech-i Ḫudā'dan (Fehîm G227 / 1)

691. *Jengār-ı ġuṣṣa* : ***Keder pası*** : Tā cilve-gāh-ı ġam ḥarem-i sīnedür bize / **Jengār-ı ġuṣṣa** ṣayḳal-ı āyīnedür bize (Nâ'ilî G326 / 1)

692. *Jengār-ı riyā* : ***İkiyüzlülük pası*** *:* Mirʾāt-ı ṭabīʿatlerine ol süfeḥānuñ / Jengār-ı riyā mişḳale-i jeng-zedādur (Nâ'ilî K14 /81)

693. *Jeng-yāb-ı sitem* : ***Zulüm pasını bulucu*** : Bkz. Āyīne-i mihr (Neşâtî K21 / 8)

694. *Ḳabā-yı ḥayret* : ***Hayret cübbesi*** : Bkz. Câme-i ʿömr (Fehîm G77 / 1)

695. *Kaʿbe-i cān* : ***Can Kabe'si*** : Ol **Kaʿbe-i cān**uz ki varur secdeye ʿuşşāḳ / Āyāt-ı ḫaṭuñ kim oḳunur maḥfilümüzde (Nâ'ilî G324 / 2)

Her nefes biñ naḳş-ı şūr-engīz ile kāfir yeter / **Kaʿbe-i cānı** ḫayālüñ deyr-i eṣnām eylesün (Nâ'ilî G287 / 2)

Ḳadeh-i lāle : ***Lale kadehi*** : Bezminde Neşāṭī meze yok tīre-dilānuñ / Meyden **ḳadeh-i lāle** gibi cāmı tehīdür (Neşâtî G21 / 5)

696. *Ḳafes-i ten* : ***Ten kafesi*** : Bkz. Bülbül-i cān (Nâ'ilî G321 / 1)

697. *Kāh-ı ḥasret* : ***Hasretin saman çöpü*** : Biz Nāʾilī bu żaʿf ile bu cism-i zerd ile / Pā-māl-i rāh-ı zillet olan **kāh-ı ḥasretüz** (Nâ'ilî G159 / 5)

698. *Kāḫ-ı iḳbāl* : ***İkbal / baht açıklığı köşkü*** : **Mihr-i zer-çūb-ı şuʿāʿ** ile olaldan müzdūr / **Kāḫ-ı iḳbāli** gibi görmedi bünyān-ı esīs (Nâ'ilî K33 / 8)

699. *Ḳaḥṭ-ābād-ı temyīz* : ***Seçme / Ayırt etmenin kurak yeri*** : Pāy-māl olmazdı her kişverde erbāb-ı suḫen / Mülki istiʿdād ḳaḥṭ-ābād-ı temyīz olmasa (Nâ'ilî G337 / 7)

700. *Ḳalʿa-i çarḫ* : ***Gökyüzü kalesi*** : Her seḥer tā ki çeküp ḫusrev-i ḫāver tīġın / İde Behrām-ı felek **ḳalʿa-i çarḫı** teslīm (Neşâtî K9 / 36)

701. *Kālā-yı ḥüsn* : ***Güzellik kumaşı*** : İstemez **kālā-yı ḥüsni** ola tārāc-ı nigāh / Perde-i zülfin anuñçün nīm-bāz eyler baña (Fehîm G6 / 3)

702. *Kālāy-ı maʿrifet* : ***Hüner kumaşı*** : Gösterdi tār u pūdını **kālāy-ı maʿrifet** / Ol kār-gehde naḳş-ı zamān u zemīn ile (Nâ'ilî K28 / 66)

703. *Kālā-yı ṣabr* : ***Sabır kumaşı*** : **Kālā-yı ṣabrı** ġāret iden düzd-i ġamzedür / Sorsañ Neşāṭiyā yine inkârdan gelür (Neşâtî G25 / 5)

704. *Kālbüd-i nāz* : ***Naz kalıbı*** : Eczāy-ı ḥüsni taʿbiye ḳılmış ḥakīm-i ṣunʿ / Ḥikmet budur ki **kālbüd-i nāza** ṣığmamış (Nâ'ilî G185 / 3)

705. *Ḳāleb-i idrāk* : ***İdrak kalıbı*** : Lafẓ u maʿnāsında yoḳ ġaṣṣ u semīn ey Nāʾilī / Sözlerüñ hemvāre çıḳmış **ḳāleb-i idrākden** (Nâ'ilî G282 / 9)

706. *Ḳāleb-i salṭanat*. : ***Saltanat bedeni*** : ʿĀlemüñ rūḥı edüp Ḥażret-i şāhenşāhı / **Ḳāleb-i salṭanata** maʿdeletin cān etmiş (Nâ'ilî K9 / 11)

707. *Ḳalem-rev-i dil* : ***Gönül ülkesi*** : **Ḳalem-rev-i dile** ol şeh-süvār-ı ḥüsnüñ kim / Kemīne cünbişidür dest-gāh-ı vīrānı (Nâ'ilî K6 / 13)

708. *Ḳalem-rev-i ġam* : ***Gam ülkesi*** : Biz Nāʾilī **ḳalem-rev-i ġam** şehriyārıyuz / Ḫāk-i siyāh-ı faḳr u fenā tāc u taḫtumuz (Nâ'ilî G145 / 6)

709. *Ḳandīl-i āfitāb* : ***Güneş kandili*** : Ey Nāʾilī fürūġ-dih-i ʿālem-i vücūd / **Ḳandīl-i āfitābı** sirāc-ı dil eylemiş (Nâ'ilî G174 / 5)

710. *Kān-ı dehr* : ***Dünyanın maden ocağı*** : Bkz. Ḫurşīd-i cevher-i dil (Fehîm G207 / 3)

711. *Kān-ı hüdā* : ***Hidayet kaynağı*** : Bkz. Baḥr-i ʿirfān (Neşâtî K6 / 29)

712. *Kān-ı seḫā* : ***Cömertlik kaynağı*** : Bkz. Baḥr-ı ʿatā (Neşâtî K12 / 14)

713. *Ḳarābe-i dil* : ***Gönül testisi*** : Ne ḥāldür k'ola pür zehr-i ġamla tā-be-gelū / Şikeste-ḥāl iken ser-be-ser **ḳarābe-i dil** (Fehîm G186 / 3)

714. *Ḳarābe-i kevṯer* : ***Kevser testisi*** : Āgāh-ı luṭf-ı neşve-i ṣahbāy-ı telḫ olan / Her ḳaṭresin **ḳarābe-i kevṯer** ḫayāl eder (Nâ'ilî K34/1)

715. *Kār-ḫāne-i fiṭrat* : ***Yaratılış tezgahı / işyeri*** : Bkz. ʿAmel-ṭırāz-ı ḳabūl (Nâ'ilî K2/33)

716. *Kārvān-ı ye's* : ***Üzüntü kervanı*** : Yer ḳalmadı Fehīm metāʿ-ı ġama henūz / Gelmekde şehr-i cān u dile **kārvān-ı ye's** (Fehîm G136 / 7)

717. *Ḳaṣr-ı endīşe* : ***Fikir köşkü*** : Benem ol şeh ki feyż-i Bārīʾdür / **Ḳaṣr-ı endīşemüñ** nigehbānı (Fehîm K17 / 67)

718. *Ḳaṣr-ı iḳbāl* : ***Baht köşkü*** : **Ḳaṣr-ı iḳbāli** ki hem-ḳadr-i felekdür yaraşur / Olsa ḫurşīd ile meh ger aña cām-ı billūr (Neşâtî K16 / 18)

719. *Kebāde-i ġam* : ***Gamın talim yayı*** : Göñül firāḳ-ı ḫadengüñle ṭāḳ-ı nisyānda / **Kebāde-i ġamuñ** olmış şikeste beste yatur (Nâ'ilî G99 / 4)

720. *Kebg-i cān ü dil* : ***Can ve gönül kekliği*** : Mübtelādur n'eylesünler kebg-i cān ü dil Fehīm / Olsalar ṣaydı revādur şāhbāz-ı çeşminüñ (Fehîm G180 / 5)

721. *Kebş-i cān u dil* : ***Gönül ve can koyunu*** : Şevḳ-i ʿīd-i viṣāli dest-efşān / **Kebş-i cān u dili** ider ḳurbān (Neşâtî Ş.E / 86)

722. *Be-kef-i fitne* : ***Fitne eline*** : Ġamzeñden emīn olmak mümkin mi Neşāṭīveş / Ḫançer **be-kef-i fitne** mestāne degül mi ya (Neşâtî G5 / 5)

723. *Kef-i iḳbāl* : ***İkbal / baht açıklığı avucu*** : **Kef-i iḳbāline** ḫurşīd bir zerrīn ḳalem ṣundı / Revādur zīr-i meşḳ eylerse levḥ-i māh-ı tābānı (Nâ'ilî K36 / 2)

724. *Kelīm-i dil* : ***Gönül Musa'sı*** : Yine gösterdi **Kelīm-i dile** bir şuʿle-i feyż / Ṭūr-ı maʿnīde edüp naḫl-i ḳalem lālāyī (Nâ'ilî K5 / 2)[41]

725. *Kelīm-i ḫāme* : ***Kalemin Musa'sı*** : Dil-i aʿdāsı ola çün likā müşevveş-ḥāl / **Kelīm-i ḫāme** kim tā levḥ-i ġaybı gūyādur (Neşâtî K15 / 43)

726. *Kelīm-i ḫıred* : ***Akıl konuşucusu*** : O şāh-zāde-i dānā ki levḥ-i maṣṭarınuñ / Degil **Kelīm-i ḫıred** müstaʿid-i iẕʿānı (Nâ'ilî K6 / 37)

[41] Şenödeyici'nin değindiği gibi "lālāyī"nın hayır hayır anlamında lā lāyı şeklinde olması daha doğru görünmektedir (Şenödeyici, **age**, 671).

727. *Kelle-i ḫurşīd* : ***Güneş kellesi*** : Şükūh-ı ḥüsn ile şīrāne verse raḫşına cevlān / Hezār **kelle-i ḫurşīd** ḫāk-i rāh gerekdür (Fehîm G100 / 7)

728. *Kemāl-i kīne* : ***Gizli düşmanlığın fazlalığı*** : Yine ʿadāveti ehl-i dile muḳarrerdür / **Kemāl-i kīnesi** bi-şekk ü irtiyāb olmış (Nâ'ilî K18 / 31)

729. *Kemīn-gūşe-i rāz* : ***Sırların pusu yeri*** : Çeşmüñi fitne **kemīn-gūşe-i rāz** etdi yine / Her müjeñ tīġ-i sitem ber-kef-i nāz etdi yine (Nâ'ilî G312 / 1)

730. *Kem-ruḫṣat-ı āh* : ***Ahın yüz bulacak kadar müsaadesi*** : Sen āteş o gül-bāġçe-i ḥüsne ḫasubend / **Kem-ruḫṣat-ı āh** olduġuñ evlā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 10)

731. *Kenār-ı maḳṣad* : ***Maksat sahili*** : Havā-yı ʿaşḳ ile Mecnūn kenār-ı maḳṣada irdi / Uyup ʿaḳla Felāṭūn **ġarḳ-ı baḥr-ı ḥayret** olmışdur (Fehîm G77 / 3)

732. *Keşt-i cān* : ***Can gemisi*** : Ḥabābı eylemiş sūde ḳıbāb-ı heft-eflāki / Ḳażā kim **keşt-i cānı** ʿaceb ʿummāna ṣalmışdur (Fehîm G75 / 6)[42]

733. *Keşt-i dil ü dīn* : ***Gönül ve din gemisi*** : Ol mey ki fürūġ-ı neşvesidür / **Keşt-i dil ü dīne** berḳ-efgen (Fehîm M1 Trc. b 8 / 5)

734. *Ḳıble-i cān* : ***Can kıblesi*** : Ol ebrūlar ki sāḳī **ḳıble-i cāndur** rükūʿın gör / Sürāḥī gerdenin meclisde eyler rāst gāhī kec (Neşâtî G15 / 3)

735. *Ḳırāb-ı ebrū* : ***Kaş kını / kılıfı*** : Çeşmüñ o bī-teraḥḥum cellāddur ki olmış / Şemşīr-i nāz ber-kef ḫālī **ḳırāb-ı ebrū** (Nâ'ilî G296 / 6)

736. *Ḳıssīs-i ʿaşḳ* : ***Aşk keşişi*** : Eylemiş naḳş-i bütānı cilve-ger **ḳıssīs-i ʿaşḳ** / Hep ṣanemden ḫādimi bir özge maʿbeddür göñül (Fehîm G194 / 6)

737. *Kilk-i ʿanber-bār* : ***Anber saçan kalem*** : Bkz. Bāġ-ı ḫuṭūṭ (Fehîm K10 / 36)

738. **Kilk-i Ḳader** : ***Kader kalemi*** : Tā kim ḥisāb-ı defter-i ʿömri ḫalāyıḳuñ / Levḥ-i ḳażāya **kilk-i ḳaderden** resīd olur (Nâ'ilî K31 / 14)

[42] "Keşt-i cān" yerine "keştī-i cān" olması daha doğru görünmektedir.

739. *Kilk-i ḳudret* : ***Kudret kalemi*** : Biḥamdillāh düşüp miḳyāsa noḳṭa **kilk-i ḳudretten** / Miṣāl-i merdüm-i çeşm oldı ol müştāḳ-ı giryāna (Fehîm K7 / 3)

Degül ḫaṭ levḥ-i ruḫsāruñda gūyā **kilk-i ḳudretle** / Rumūz-ı noḳṭa-i ḫāl-i ruḫuñ taḥrīr olunmuşdur (Nâ'ilî G131 / 2)

740. *Kilk-i siyeh-câme* : **Siyah elbiseli kalem** : Bkz. Ḥasek-rīz-i reh-i kec-revişān (Nâ'ilî K25 /1)

741. *Kilk-i ter-zebān* : ***Hazırcevap kalem*** : Pāyānıdur ḳaṣīdenüñ ey **kilk-i ter-zebān** / Ẕeyl et duʿāy-ı devlet-i ṣadr-ı güzīn ile (Nâ'ilî K28 / 79)

742. *Kilk-i teʾyīd* : ***Doğrulama kalemi*** : **Kilk-i teʾyīd** be-kef ḫilʿat-i iḳbāl be-dūş / ʿAvn-ı Ḥaḳ yāver ü elṭāf-ı Ḫüdā yār u muʿīn (Nâ'ilî K16 / 43)

743. *Kīmyā-kār-ı emel* : ***Emel kimyacısı*** : **Kīmyā-kār-ı emel** bulsa da bir ḫālī yer / Zer eder ḫākini ammā zerini ḫāk edemez (Nâ'ilî G167 / 3)

744. *Kīse-i hūş* : ***Akıl kesesi*** : Bkz. Düzd-i çapük-dest-i nāz ü şīve (Neşâtî G45 / 2)

745. *Kisve-i fisḳ u fücūr* : ***Ahlaksızlık ve günah elbisesi*** : Tertīb-sāz-ı ʿişret-i rindān olup veraʿ / Zühdüñ **metāʿı kisve-i fisḳ u fücūr** olur (Nâ'ilî K24 / 16)

746. *Kişt-i dil* : ***Gönül ekini*** : Çeker mi çarḫ-ı sitemger cefādan el hergiz / Temām **kişt-i dili** virmeyince bāde daḫı (Neşâtî G125 / 2)

747. *Kişt-i vücūd* : ***Beden ekini*** : Nihāl-i rifʿatini bārver görüp saçsun / Ḥasūd-ı devleti **kişt-i vücūda** toḫm-ı derem (jerem) (Neşâtî K21 / 41)[43]

748. *Kişver-i ʿālem* : ***Âlem ülkesi*** : Dünyāyı tuta debdebe-i ʿadlile nāmuñ / Pür emn ü emān ola heme **kişver-i ʿālem** (Neşâtî K20 / 38)

749. Kişver-i cān : ***Can ülkesi*** : Pāy-māl-i sipeh-i ḫaṭṭuñ idi kişver-i cān / Vermedin **dest-i ḳażā** fitneye menşūr henüz (Nâ'ilî G143 / 6)

Bkz. Baġdād-ı dil (Nâ'ilî G259 / 2)

[43] Toḫm-ı derem : toḫm-ı jerem (Kaplan, 1996, 71)

750. *Kişver-i cān u dil* : ***Can ve gönül ülkesi*** : Çeşmi kim gāhī ola nāz ile ser-mest-i ġurūr / **Kişver-i cān u dili** ġamzesi eyler pür-şūr (Neşâtî K16 / 24)

751. *Kişver-i dil* : ***Gönül ülkesi*** : Bkz. Bī-bāng-i ceres-i merḥale-peymāy-ı gezend (Nâ'ilî G158 / 5)

752. *Kişver-i fitne* : ***Fitne ülkesi*** : Kūyuñda nedür bu dād-ḫˇāhī / Ey **kişver-i fitne** pādişāhı (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 45)

Ġamzeñe böyle ḳılan ḫāṭır-ı āşūbı esīr / **Kişver-i fitneyi** bir tīġ ile etmiş tesḫīr (Nâ'ilî M4 / Msd. / 1)

753. *Kişver-i ḥayāt* : ***Can ülkesi*** : Bkz. İḳlīm-i beden (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 2)

754. *Kişver-i ʿışḳ* : ***Aşk ülkesi*** : Şiken-i pençe-i ḫurşīd olur ednā kārı / **Kişver-i ʿışḳ** zemīninde biten her giyehüñ (Nâ'ilî G198 / 3)

755. *Kişver-i ʿilm* : ***İlim ülkesi*** : Sen o şehsin ki eyledüñ maʿmūr / **Kişver-i ʿilmi** milk-i ʿirfānı (Neşâtî K8 / 36)

756. *Kişver-i maʿnā* : ***Mana ülkesi*** : Ṣāhib-ḳırān-ı ʿarṣa-i naẓmem ki ṭabʿumun / Olmış temām **kişver-i maʿnā** musaḫḫarı (Neşâtî K19 / 34)

757. *Kişver-i nāz u leṭāfet* : ***İncelik ve naz ülkesi*** : **Kişver-i nāz u leṭāfet** bulamaz ḥüsn-i niẓām / Bir senüñ gibi şeh-i nāz penāh olmayıcaḳ (Nâ'ilî G194 / 2)

758. *Kişver-i naẓm* : ***Nazm ülkesi*** : Bkz. Ḥükm-i raḳam-ı ḫāme-i cādū-fen (Nâ'ilî G113 / 5)

759. *Kitābe-i dil* : ***Gönül kitabesi*** : Ḫayāl-i naḳş-ı ruḫuñla ṭolup **kitābe-i dil** / Olur mı ḳaṣr-ı Züleyḫā-ṣıfat ḫarābe-i dil (Fehîm G186 / 1)

760. *Kitāb-ı ʿışḳ* : ***Aşk kitabı*** : **Kitāb-ı ʿışḳı** temām itmege üstād arardı dil / Bu gün vardum anı bir ṭıfl-ı ebced-ḫāna tapşurdum (Neşâtî G86 / 3)

761. *Kūçe-i kām* : ***Arzu sokağı*** : **Kūçe-i kām** gibi ḳaldı tehī şehr-i viṣāl / Şimdilik ʿāşıḳa ʿazm-i reh-i firḳat görünür (Nâ'ilî G96 / 2)

762. *Kūh kūh-endāz-ı ġam* : ***Gam dağlarını parçalayıcı*** : **Kūh kūh-endāz-ı ġam** bir bāde ister kim göñül / Revġan-ı seng-i fesān-ı tīşedür her ḳaṭresi (Nâ'ilî G378 / 3)

763. *Kūh-ı belā* : ***Bela dağı*** : Ṭılısm-ı genc-i ʿışḳ ancaḳ ser-i pür-dāġuñ ey abdāl / Ki ol **kūh-ı belāda** eksük olmaz her zamān āteş (Nâ'ilî G180 / 5)

764. *Kūh-ı ġam* : ***Gam dağı*** : Göñül āvāregān-ı ʿışḳa hergiz mesken olmazmış / Yem-i miḥnetde sāḥil **kūh-ı ġamda** dāmen olmazmış (Nâ'ilî G176 / 1)

765. *Kuḥl-ı cān* : ***Can sürmesi*** : Ḫāk-i ḳademüñ ki **kuḥl-ı cāndur** / Revnaḳ-dih-i çeşm-i ʿāşıḳāndur (Neşâtî K6 / 28)

766. *Kuḥl-ı dīn* : ***Din sürmesi*** : Ḫāk-i ḳademüñ ki **kuhl-ı dīndür** / Pīrāye-i çeşm-i hūr-ı ʿīndür (Neşâtî K3 / 31)

767. *Ḳulzüm-i ʿaşḳ* : ***Aşk okyanusu*** : Ger seng-i melāmet yerine cümle zemīni / Atsañ baña sen ḳulzüm-i ʿaşḳam kederüm yoḳ (Fehîm G166 / 5)

768. *Ḳulzüm-i güher-zā* : ***Cevher doğuran deniz*** : Bkz. Dāmen-i emvāc (Neşâtî K15 / 39)

769. *Ḳulzüm-i ḫūn* : ***Kan denizi*** : Bin **ḳulzüm-i ḫūn** çeşm-i terümden sefer ider / Ṣad-dūzaḫ-ı ġam ʿuzleti-i dāġ-ı cigerdür (Fehîm G106 / 9)

770. *Ḳulzüm-i ṭabʿ* : ***Tabiat denizi*** : Cūş ḳıldukça **ḳulzüm-i ṭabʿum** / Āfitāb u mehi ḥabāb itdüm (Fehîm K2 / 48)

771. *Ḳumāş-ı devlet* : ***Rütbe / mevki kumaşı*** : Ḳuṭāṣ-ı şevketi zīb-i ḫazān-ı mezbele-keş / **Ḳumāş-ı devleti** cüll-i ester ü kilābında (Nâ'ilî K3/19)[44]

772. *Ḳurʿa-endāz-ı Ḳażā* : ***Kazanın kura çekicisi*** : **Ḳurʿa-endāz-ı Ḳażāya** levḥ-i taḳdīr üzre tā / Gāh naḳş-ı ṣulḥ u gāhī şekl-i āḫerdür gelen : (Nâ'ilî K11 / 31)

773. *Kūşe-i ġam* : ***Gam köşesi*** : Şevḳ bir mertebe ʿālemde neşāṭ-āver kim / Oldı her **kūşe-i ġam** reşk-i tarab-ḫāne-i sūr (Neşâtî K16 / 2)

[44] İkinci mısrada vezin sorunludur.

774. *Kūşe-i ḥasret* : ***Hasret köşesi*** : Dile bī-şübhe muḳarrerdi firāḳuñla helāk / Olmasa **kūşe-i ḥasretde** ḫayālüñ dem-sāz (Neşâtî K14 / 20)

775. *Kūşe-nişīn-i ġam* : ***Gam köşesinde oturan*** : Dil **kūşe-nişīn-i ġam** u cān zār u belā-keş / Ben ḥayret ile mużṭarib u mużṭar-ı ʿālem (Neşâtî K20 / 32)

776. *Kūşe-gīr-i hecr* : ***Ayrılık köşesi*** : Bkz. Künc-i belā (Neşâtî Thm. 2 / 2)

777. *Ḳuṭāṣ-ı şevket* : ***Yücelik at takımı*** : Bkz.Ḳumāş-ı devlet (Nâ'ilî K3/19)

778. *Külḫen-i ġam* : ***Gam ateşliği*** *:* Ġarīb-i şehr ü diyār-ı maḥabbetüñ bir olur / Yanında **külḫen-i ġam** gül-şen-i naʿīm-i ṭarab (Nâ'ilî G13 /2)

779. *Külḫen-i ʿışḳ* : ***Aşk külhanı*** : **Külḫen-i ʿışḳuñ** temāşā eyle her bir kūşesin / Kim niçe Behlūl-i vaḳta ḫābgehdür her biri (Neşâtî G130 / 3)

780. *Künc-i belā* : ***Bela köşesi*** : Kalur mı kūşe-gīr-i hecr olup **künc-i belālarda** (Neşâtî Thm. 2 / 2)

781. *Küsūf-ı ye's* : ***Ümitsizliğin güneş tutulması*** : Rūşen mi olur Fehīm cān-ı nevmīd / Ruḫ-beste **küsūf-ı yeʿs** ile mihr-i ümīd (Fehîm R. 14 / 1)

Bkz. Ḫurşīd-i ṭāliʿ (Fehîm G159 /3)

782. *Kütüb-ḫāne-i faẓl u edeb* : ***Edep ve fazilet kütüphanesi*** : Nā'ilī buldu **kütüb-ḫāne-i faẓl u edebüñ** / Tār-ı şīrāze-i mecmūʿa-i ʿirfānı ucın (Nâ'ilî G256 / 7)

783. *Lāle-sitān-ı ciğer* : ***Ciğerin lale bahçesi*** : Bkz. Gül-i bāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 1)

784. *Lāne-i meh* : ***Ayın yuvası*** : Hümādur **lāne-i mehde** per açmış / O ḫāl ile iki müşkīn hilālüñ (Fehîm G177 / 4)

785. *Leb-i cū* : ***Akarsu dudağı / kıyısı*** : Nedür bu her **leb-i cūda** çemen çemen ḥâlet / Nedür bu kūşe-be-kūşe cihān cihān ʿālem (Neşâtî K21 / 3)

786. *Leb-i idrāk* : ***Anlayış dudağı*** : Māniʿ-i ḥarf-i temennāyuz leb-i idrākden / Ḳābil-i irşād-ı ʿışḳuz meẕheb-i idrākden (Nâ'ilî G282 / 1)

787. *Leb-rīz-i āfitāb* : ***Ağzına kadar güneş ile dolu*** : Feyż-i ʿaks-i ḫayāl-i ḥüsninden / Cānı **leb-rīz-i āfitāb** itdüm (Fehîm K2 / 21)

788. *Lenger-i ḥasret* : ***Hasret çapası*** : Kesb-i zūr ile hemān bī-meded-i ḳuvvet-i ʿışḳ / Lücce-i dilde olan **lenger-i ḥasret** mi kopar (Neşâtî G20 / 4)

789. *Leşger-i müje* : ***Kirpik askeri*** : Olduḳça ṣaf-şikāf-ı ḳażā **leşger-i müjeñ** / Dehşet düşer teġāfül-i bī-vehm ü bāküñe (Nâ'ilî G313 / 2)

790. *Leşker-i ʿaşḳ* : ***Aşk ordusu*** : Bkz. Dāver-i ʿaşḳ (Fehîm G167 / 1)

791. *Leşker-i nāz* : ***Naz ordusu*** : Bkz. Kişver-i cān-ı Fehīm (Fehîm G115 / 7)

792. *Levḥ-i dil* : ***Gönül levhası*** : **Levḥ-i dilden** ḳılmadan maḥv-ı rüsūm ey Nāʾilī / Sūmenāt-ı fitneyüm naḳş u nigārumdan ṣaḳın (Nâ'ilî G246 / 7)

793. *Levḥa-ṭırāz-ı dil* : ***Gönül levhasını süsleyen*** : Sāde-dil ol ʿāşıḳa reşk ü ḥased kim ola / **Levḥa-ṭırāz-ı dili** naḳş-ı ferāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 4)

794. *Libās-ı ʿāfiyet* : ***Sağlık / Sıhhat elbisesi*** : Müsāfir-ḫāne-i dünyāda ḫˇān-ı ġuṣṣa zādumdur / **Libās-ı ʿāfiyet** merdūd-ı çeşm-i şuʿle-zādumdur (Nâ'ilî M7 / Msd. / 10)

795. *Libās-ı mā-ʿarefnāk* : ***"Biz seni hakkıyla bilemedik" örtüsü / elbisesi*** : Ber-dūş **libās-ı mā-ʿarefnāk** / Ber-ser be-şükūh tāc-ı levlāk (Neşâtî K4 / 20)

796. *Libās-ı nās* : ***İnsan elbisesi*** : Görüp tā kim **libās-ı nāsda** bir nice nesnāsı / Girīzāndur dilüm vaḥşī-ṣıfat ādemle ülfetden (Fehîm K15 / 20)

797. *Libās-ı ten* : ***Ten elbisesi*** : Bkz. Berḳ-ı ḫānümān-ı vücūd (Nâ'ilî G326 / 2)

798. *Lisān-ı baḫt* : ***Baht dili*** : Ḫuṭūṭ-ı cevr ile pür ṣafḥa ṣafḥa-i eyyām / **Lisān-ı baḫtumuñ** ey Nāʾilī deşīşesidür (Nâ'ilî G110 / 5)

799. *Lücce-i çeşm* : ***Gözün engin denizi*** : Bkz. Cūş-ı ṭūfān-ḫīz-i ḥasret (Neşâtî K5 /B5-7)

800. *Lücce-i dil* : ***Gönlün engin denizi*** : Bkz. Lenger-i ḥasret (Neşâtî G20 / 4)

801. *Lücce-i ġam* : ***Gamın engin denizi*** : Kenār ümmīdin itdükce Neşāṭī **lücce-i ġamdan** / Miṣāl-i mevc-i vā-pes hū yine dūr oldı gitdükce (Neşâtî G115 /5)

802. *Lücce-i mātem* : ***Matemin engin denizi*** : Dirîġ ol dem niçün ṣad **lücce-i mātem** gelüp cūşa / Tecāvüz itmeye tūfân-ı girye ḥadd-i imkānı (Neşâtî K5 / B2-8)

803. *Lücce-i mihnet* : ***Eziyetin engin denizi*** : Yok çāre ḫulāṣa **lücce-i miḥnetden** / İtsem ne ḳadar mevc gibi ʿazm-i kenār (Neşâtî R.8 / 2)

804. *Lücce-i ṭabʿ* : ***Tabiatin engin denizi*** : Bkz. (Fehîm K2 / 49)

805. *Maḥbūs-ı girībān* : ***Yakanın esiri*** : Gerdenüñ şemʿa-i fānūs-ı girībānuñdur / Māh-ı Naḫşeb gibi **maḥbūs-ı girībānuñdur** *(*Nâ'ilî G89 / 1*)*

806. *Maḥbūs-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme mahpusu*** : **Maḥbūs-ı teġāfül** idi dil ġamze nigehbān / Ḳurbānuñ olam eyledi āzād nigāhuñ (Fehîm G176 / 6)

807. *Māh-ı feyż-āṣār* : ***Feyz eserleri ile dolu ay*** : Bkz. Levḫa-i zer-kār-ı mihr (Fehîm K1 / 41)

808. *Māh-ı fitne* : ***Fitne ayı*** : ʿAks-i ḥüsni kim meh-i burc-ı dil-i bī-bākdür / Perde-i çeşmüm o **māh-ı fitneye** eflākdür (Fehîm G98 / 1)

809. *Maḥkeme-i ʿışḳ* : ***Aşk mahkemesi*** : Müttehid ḥüsn ü maḥabbet ne nizāʿ u ne cedel / Müddeʿī **maḥkeme-i ʿışḳda** ġavġā ṣıġmaz (Nâ'ilî G133 / 7)

810. *Maḥkeme-pīrāy-ı maʿānī* : ***Mana mahkemesini süsleyen*** : Ben **maḥkeme-pīrāy-ı maʿānī** bu ḳaṣīdem / Şāʿirligüme ḥüccet-i aḳvā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 36)

811. *Maḥmil-keşān-ı ʿazm* : ***Azim / niyet mahmilini çekenler*** : **Maḥmil-keşān-ı ʿazmi** beni ol menāzilüñ / Āvāze-i Cedī ile āşüfte-ḥāl eder (Nâ'ilî K1/29)

812. *Maḫmūr-ı keder* : ***Keder sersemi*** : Erbāb-ı ḫarābāt yatur künc-i elemde / **Maḫmūr-ı keder** derd ile endām şikeste (Neşâtî G123 / 2)

813. *Maḥşer-i nīreng* : ***Hile mahşeri*** : Cilve-gāhın **maḥşer-i nīreng** edüp ey Nāʾilī / Fitne vü āşūba ol ḳāmet temāşā gösterür (Nâ'ilî G129 / 5)

814. *Maḫzen-i idrāk* : ***İdrak deposu*** : Bkz. Efser-i iḳbāl (Neşâtî K10 / 19)

815. *Mā'ide-i ġam* : ***Gam sofrası*** : Geh **mā'ide-i ġamuñ** cihāna / Keyfiyyet-i ḫord u ḫˇāb edersün (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 59)

816. *Maḳṣūre-i bihişt* : ***Cennetin taş duvarla çevrili evi*** : Rūḥ-ı revān-ı pāküñe ʿuḳbāda cilve-gāh / **Maḳṣūre-i bihişt** ola ḥūr u ḳuṣūr ile (Nâ'ilî M1 / 6 / 7)

817. *Maʿmūre-i ḳażā* : ***Kaza şehri*** : Çeşmüñle **mülk-i cāna** düşen şūr-ı fitneden / Maʿmūre-i ḳażāda olan iḫtilāli gör (Nâ'ilî G62 / 3)

818. *Mār-ı āh* : ***Ah yılanı*** : **Mār-ı āha** oldı ābisten şikest itme dilüm / Şāhbāzum ḫˇār baḳma beyżadan şemşīr olur (Fehîm G86 / 2)

819. *Maṣṭaba-i feyż* : ***Feyz sediri*** : Bizüz ol **maṣṭaba-i feyż** ki ṣaḥbāmuz ile / ʿIşḳı sāġar be-kef-i kūçe-i sevdā ederüz (Nâ'ilî G153 / 4)

Zühhāda açılmaz der-i eyvān-ı ḫarābat / Ol **maṣṭaba-i feyż** riyā-gāh degildür (Nâ'ilî G64 / 5)

820. *Maşrıḳ-ı necābet* : ***Soyluluğun doğusu*** : Ey **maşrıḳ-ı necābet** ü ṣubḥ-ı saʿādetüñ / Dünyāya ferr ü tāb viren mihr-i enveri (Nâ'ilî K20 / 2)

821. *Māye-i dūzaḫ* : ***Cehennem mayası*** : Yā Rab dil-i pür-sūzum idüp **māye-i dūzaḫ** / İt berg-i gül-i dāġumı pīrāye-i dūzaḫ (Fehîm G35 / 1)

822. *Māye-i eşirrā* : ***Şerliler mayası*** : Ḳomaz ʿadāvet-i dīrīnesin ahālīye / Meʿādin-i cehele **māye-i eşirrādır** (Nâ'ilî K21 / 26)

823. *Māye-i idrāk* : ***Anlayış mayası*** : Edeli ẕevḳ-i taḥayyür ġamı tiryāk baña / Oldı vā-sūḫtegī **māye-i idrāk** baña (Nâ'ilî G4 / 1)

824. *Māye-i şefḳat* : ***Merhamet mayası*** : Sīneye çekdi beni miṣl-i sipend-i āteş / Pīç ü tābum görüp ol **māye-i şefḳat** bu gece (Fehîm G257 / 6)

825. *Māye-i şevḳ ü ṭarab* : ***Sevinç ve mutluluk mayası*** : Ne müjde **māye-i şevḳ ü ṭarab** kim benzemez aslā / Ne ẕevḳ-i vaṣl-ı yāre ne ṣafā-yı keyf-i ṣahbāya (Neşâtî K10 / 8)

826. *Meʿadin-i cehel* : ***Cahiller madeni*** : Bkz. Māye-i eşirrā (Nâ'ilî K21 / 26)

827. *Meclis-ārāy-ı edeb* : ***Edep meclisini süsleyen*** : **Meclis-ārāy-ı edeb** olduḳça kendin gösterür / Çeşm-i bī-pervāy-ı şūḫından müʾeddeb gösterür (Nâʾilî G387 / 3)

828. *Meclis-ārā-yı ġam* : ***Gam meclisinin süsü*** : ʿĀşıḳ-ı nādīde-ʿayşuz **meclis-ārā-yı ġamuz** / Naġme-i mātem-telāḳī ṣavt-ı şīvendür bize (Fehîm G273 / 3)

829. *Meclis-ārāy-ı ḳıyāmet* : ***Kıyamet meclisini süsleyen*** : **Meclis-ārāy-ı ḳıyāmet** rind-i ʿālī-meşrebüz / Yār ile zānū-be-zānū cām ile leb-ber-lebüz (Nâʾilî G137 / 1)

830. *Meḥekk-i tecrübe* : ***Tecrübe taşı*** : Döndi vücūduñ ol zer-i kāmil-ʿayāra kim / Hergiz **meḥekk-i tecrübeye** iḥtiyācı yoḳ (Nâʾilî M1 / 2 / 7)

831. *Mekkâre-i dünyā* : ***Dünya hilecisi / yük hayvanı*** : El virmedi **mekkâre-i dünyā** diyü iy dil / Cemʿ eylememiş meclis-i ʿālem kurılaldan (Neşâtî Kt. 1 / 1)

832. *Mekr-i ilāhī* : ***İlahi hile*** : ʿĀşıḳuñ tīġ be-dest-i ser-i rāhıdur ʿışḳ / Belki bī-çāreye bir **mekr-i ilāhīdür** ʿışḳ (Nâʾilî M4 / Msd. / 15)

833. *Mekteb-i gülşen* : ***Gül bahçesi mektebi*** : **Mekteb-i gülşende** seyr eyle gülile lāleyi / Birbirine iki dilberdür gülistān gösterür (Fehîm K10 / 14)

834. *Melikü'l-mülūk-i naẓm* : ***Şiir ülkesinin meliki*** : **Melikü'l-mülūk-i naẓmam** dese faḫr idüp Niẓāmī / Yine ṭabʿumuñ Fehīmā olamaz kemīn ṭufeyli (Fehîm G285 / 7)

835. *Memleket-i fitne* : ***Fitne memleketi*** : Siḥr ile **memleket-i fitneyi** etmiş tesḫīr / O ġazālāne nigāhuñla o ḫaṭṭ-ı siyehüñ (Nâʾilî G197 / 4)

836. *Meʾmūr-ı nigeh* : ***Bakış memuru*** : Ol teġāfüller ki **meʾmūr-ı nigehdür** her biri / El-ḥaẕer kim bāʿiṣ-i şūr-ı nigehdür her biri (Nâʾilî G361 / 1)

837. *Merhem-i neşāṭ* : ***Mutluluk merhemi*** : Bkz. Çāk-i tīġ-ı ġam (Nâʾilî G187 / 4)

838. *Merkeb-i idrāk* : ***İdrak eşeği*** : ʿĀlimān cehl-i mürekkeb nāṣıḥān efsāne-gū / Her birin söyletsek inmez **merkeb-i idrākden** (Nâʾilî G282 / 7)

839. *Meryem-i nuṭḳ* : ***Söz / konuşma Meryem'i*** : **Meryem-i nuṭḳum** edüp yine Mesīḥā-zāyī / Rūḥ-zār eyledi beytüṣ-ṣanem-i maʿnāyı (Nâʾilî K5 / 1)

Bkz. Ābisten-i ṣad-nükte-i iʿcāz-ı Mesīḥā (Fehîm G3 / 3)

840. *Mesīre-i feyz* : ***Feyzin gezinti yeri*** : Olur mı sālik-i āgāha bir **mesīre-i feyż** / Vücūd ʿāleminüñ mebdeʾ ü meʿādı ḳadar (Nâ'ilî K37 / 16)

841. *Mest-i nāz* : ***Naz sarhoşu*** : Femin öpmek miyānın ḳoçmaḳ isterseñ hemān ey dil / Ṭurup yoḳ yerlere ol **mest-i nāza** iʿtibār etme (Nâ'ilî G304 / 4)

842. *Meşām-ı cān* : ***Can burnu*** : Bülbül-i yeʾsem şemīm-i gül nefes olsa baña / Gelmeye hergiz **meşām-ı cāna** būy-ı ārzū (Fehîm G249 / 4)

843. *Meşām-ı dil* : ***Gönül burnu*** : Hisse-yāb olsa **meşām-ı dil** Neşāṭīveş nʾola / Ḥālet-efzā būy-ı gül-berg-i temennādur gelen (Neşâtî K18 / 30)

844. *Meşām-ı dil ü cān* : ***Can ve gönül burnu*** : Reşk eyleme **meşām-ı dil ü cān**a ey ṣabā / Būy-ı viṣāl-i yārdan ol bī-naṣībdür (Nâ'ilî G39 / 2)

845. *Meşşāṭa-ı ḳalem* : ***Kalem süsleyicisi*** : **Meşşāṭa-ı ḳalem** reşeḥāt-ı midādımı / Yer yer cemāl-i şāhid-i maʿnāya ḫāl eder (Nâ'ilî K1/14)

846. *Meşşāta-i luṭf* : ***Lutfun gelin süsleyicisi*** : Dārā-yı kerem-pīşe ki **meşşāta-i luṭfı** / Pīrāye-dih-i rūy-ı ʿarūsān-ı recādur (Neşâtî K12 / 10)

847. *Meşşāṭa-i ṭabīʿat* :***Tabiatın gelin süsleyicisi*** : Bkz. Dūşīzegān-ı maʿrifet (Nâ'ilî K20 / 37)

848. *Mevvāc-ı ḫārā* : ***Menevişli kumaş dalgaları*** : Leṭāfet virmez ol deñlü eger biñ kerre resm etse / Naẓīrin māʾī bir **mevvāc-ı ḫārā** üstine bārī (Nâ'ilî K35 / 6)

849. *Mey-i ʿişve* : ***Naz şarabı*** : Çeşmüñ **mey-i ʿişveyle** mestāne degül mi yā / Ḳaṣd-ı nigeh-i mestüñ hep cāne degül mi yā (Neşâtî G5 / 1)

850. *Mey-i nāz* : ***Naz şarabı*** : Çekdükce **mey-i nāzı** o çeşm-i siyeh-i mest / Bir āfet olur ʿāleme her bir nigeh-i mest (Neşâtî G13 / 1)

851. *Mey-güsārān-ı maḥabbet* : ***Muhabbet şarabı içenler*** : Nūş ederler āb u āteşden muḫammer bir şarāb / **Mey-güsārān-ı maḥabbet** meşreb-i idrākden (Nâ'ilî G282 / 8)

852. *Meyhāne-i girişme vü nāz* : ***Naz ve işve meyhanesi*** : Çeşmi **meyhāne-i girişme vü nāz** / Ġamze-i şūḫı mest-i hūş-güdāz (Neşâtî Ş.E / 26)

853. *Meykede-i ġam* : ***Gam meyhanesi*** : Benem bu **meykede-i ġamda** bāde-nūş-ı ḫumār / Ne kām-yāb-ı piyāle ne kām-bīn-i sebū (Fehîm G247 / 8)

854. *Mey-nūş-ı ecel* : ***Ecel şarabı içen*** : Leb-teşne olur görse eger cevher-i tīġin / **Mey-nūş-ı ecel** mevce-i enhārı ne bilsün (Fehîm K4 / 17)

855. *Meẕāḳ-ı dil* : ***Gönül damağı*** : Telḫ etdi **meẕāḳ-ı dile** şīrīnī-i cānı / Biñ rūḥ fedā böyle ise leẕẕet-i dīdār (Fehîm G47 / 8)

856. *Meẕāḳ-ı dil ü ṭabʿ* : ***Huy ve gönül lezzeti*** : Eyyām-ı teşekkür ki **meẕāḳ-ı dil** ü ṭabʿa / Taḳrīri neşāṭ-āver-i ṣahbā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 14)

857. *Meẕheb-i çarḫ* : ***Felek mezhebi*** : **Meẕheb-i çarḫda** fehm eylemeyem olduġını / Maʿrifet cürm ü hüner töhmet ü endīşe vebāl (Nâ'ilî K12 /69)

858. *Mışḳab-ı endūh* : ***Keder matkabı*** : Bir dürr idüñ ki dāġ idi reşgüñle şeb-çerāġ / Deldi zemāne **mışḳab-ı endūh** ile dilüñ (Nâ'ilî M1 / 4 / 7)

859. *Mışṭaba-i ʿirfān* : ***İrfanın meyhane peykesi / sediri*** : Neşve-i ʿışḳı bulur **mışṭaba-i ʿirfānuñ** / Kimisi lāy u ḫumında kimi ser-cūşında (Nâ'ilî G322 / 2)

860. *Mıżrāb-zen-i maʿnā* : ***Mananın tezene vuranı*** : Muṭrib-i ḫāme alup sāz-ı ḫayāli deste / Yine ṣad şevḳ ile **mıżrāb-zen-i maʿnādur** (Neşâtî K22 / 26)

861. *Micmer-i aḫlāḳ* : ***Ahlak buhurdanı*** : Ger itse **micmer-i aḫlāḳı** bāġa neşr-i şemīm / Çemende bir daḫı açmazdı dürc-i ġonçeyi bād (Neşâtî K24 / 18)

862. *Micmer-i ʿaşḳ* : ***Aşk buhurdanı*** : Dil yaḳup ʿanber-i süveydāyı / İtdi ṭarf-ı dimāġı **micmer-i ʿaşḳ** (Fehîm G167 / 2)

863. *Micmer-i cān* : ***Can buhurdanlığı*** : N'ola dāʾim o ḫāl-i ʿanberveş / **Micmer-i cānı** kılsa pür-āteş (Neşâtî Ş.E / 72)

864. *Mihr-i ecel* : ***Ecel güneşi*** : Bir baḥr idüñ ki eyledi **mihr-i ecel** serāb / Bir gevher-i kemāl idi dāmān-ı sāḥilüñ (Nâ'ilî M1 / 4 / 6)

865. *Mihr-i felek-sīmā* : ***Felek yüzlü güneş*** : Zemīnde mihr-i reʾyi oldı Yūsuf-veş girān-gevher / Ki olmaz hem-terāzūsı anuñ **mihr-i felek-sīmā** (Fehîm Kt. 15/ 7)

866. *Mihr-i felek-zād* : ***Feleğin doğurduğu güneş*** : Sen perī-ruḥ var iken ẕerrece gelmez gözüme / ʿArż-ı ḥüsn eylemesün **mihr-i felek-zād** yeter (Fehîm G61 / 6)

867. *Mihr-i giyā* : ***Adam otu, kakurutan, adam kökü*** : Manẓūr olan aʿyān baḳılsa ne ṭarafdan / Zerrīn-ḳadeḥ ü nergis ü gül **mihr-i giyādur** (Nâ'ilî K14 /28)[45]

868. *Mihr-i ḫayāl* : ***Hayal güneşi*** : Bkz. Ġavṭa-ḫōr-ı nūr (G143 / 2)

869. *Mihr-i peder* : ***Baba sevgisi*** : Ḥamd eyleyüp vücūduñ içün eyledi seni / **Mihr-i peder** müşerref-i nām-ı peyām-berī (Nâ'ilî K20 / 3)

870. *Mihr-i reʾy* : ***Fikir güneşi*** : Bkz. Mihr-i felek-sīmā (Fehîm Kt. 15/ 7)

871. *Mihr-i ruḫ* : ***Yanak güneşi*** : Ey **mihr-i ruḫı** ṣūret-i āyīne-i zār / Alnuñdan ʿayān hezār gencīne-i zār (Fehîm R. 17/ 1)

Mihr-i ruḫuñ ki şemʿ-i şebīstān-ı Ṭūrdur / Bir nīm-ẕerre şuʿlesi ʿālem-güdāz olur (Neşâtî G32 / 3)

Bkz. Ebr-i siyeh-i baḫt-ı Fehīmā-yı zebūn (Fehîm G73 / 7)

872. *Mihr-i ruḫ* : ***Yanak güneşi*** : Bkz. Çeşm-i āfītāb (Fehîm K13 / 6)

873. *Mihr-i ruḫsār* : ***Yanak güneşi*** : **Mihr-i ruḫsārın** şafaḳ-gūn itmesün tāb-ı nigāh / Baḳmañuz ol āfītāb-ı ʿişmetüm maḥcūbdur (Fehîm G69 / 2)

874. *Mihr-i rūy* : ***Yüz güneşi*** : Cihāna **mihr-i rūyı** saldı pertev evc-i devletden / Çıkup zerrīn- küleh bir ser-firāz taḫt-ı vālāya (Neşâtî K10 / 3)

875. *Mihr-i şefḳāt* : ***Şefkat güneşi*** : Yaḥyā Efendi ḥażreti kim **mihr-i şefḳati** / Ḫārāya feyż-i gevher eder ḫār-zāra gül (Nâ'ilî G230 / 8)

[45] Bu anlam için bkz. Cemşîd Salahpur, C. 2, age. s. 1415.

876. *Mihr-i ümīd* : ***Ümit güneşi*** : Bkz. Küsūf-ı yeʾs (Fehîm R. 14 / 1)

877. *Milket-i ṣabr* : ***Sabır mülkü*** : **Milket-i ṣabrı** ḫarāb eyledi āhir ġamzeñ / Büʾl-ʿaceb fitne garīb āfet-i dünyāsın sen (Neşâtî G88 / 4)

878. *Milk-i ʿadem* : ***Yokluk mülkü*** : Dirīġ ol dem niçün gerdūn girüp ṣad perde-i şerme / Yirin **milk-i ʻademde** itmeye bir künc-i pinhānī (Neşâtî K5 / B2-5)

879. *Miʿmār-ı himmet* : ***Himmet mimarı*** : **Miʿmār-ı himmetinde** var ol iḳtidār kim / Baḥr-ı muḥīṭe bānī-i ṭāḳ-ı ʿubūr olur (Nâ'ilî K24 /11)

880. *Mirʾāt-ı āfitāb* : ***Güneş aynası*** : **Mirʾāt-ı āfitāb** gibi hem raḳīḳ ü ṣāf / Hem çeşm-i Nāʾilī gibi ḫūn-pāş gerdenüñ (Nâ'ilî G212 / 8)

881. *Mirʾāt-ı cān* : ***Can aynası*** : **Mirʾāt-ı cāna** baḳ bu dil-i mübtelāyı gör / Āyīne ṣundı destine şāhuñ gedāyı gör (Nâ'ilî G106 / 1)

882. *Mirʾāt-ı cū* : ***Akarsu aynası*** : **Mirʾāt-ı cūya** ḫusrev-i gül nāẓır olmasun / ʿĀlem-nümā dedikleri peymāne kendüdür (Nâ'ilî G45 / 2)

883. *Mirʾāt-ı dehr* : ***Dünya aynası*** : Bkz. Cünbiş-i dāmān-ı himmet (Nâ'ilî K24 / 23)

884. *Mirʾāt-ı dil* : ***Gönül aynası*** : Germ olur **mirʾāt-ı dil** yād eyle aḫker-pāreden / Bāde-i terdür lebüñ ammā ki sāġar-sūzdur (Nâ'ilî G117 / 2)

Mirʾāt-ı dil ammā ne ḳadar ṣāf olsa / Eşkāl-i ṣüver anda olur nā-peydā (Neşâtî R.1 / 2)

Mirʾāt-ı dilüm ider şikeste / Ger sehv ile eylese tecellī (Fehîm M1 / Trc. b 1 / 2)

Tā ki gördüm eylemiş āyīne ḥüsnüñ der-kinār / Oldı **mirʾāt-ı dilümden** ʿaks-i Yūsuf ber-ṭaraf (Fehîm G155 / 3)

Bkz. Gerd-i melāl (Neşâtî G26 / 4)

885. *Mirʾāt-ı felek* : ***Felek aynası*** : Kām görmek istesem işkeste **mirʾāt-ı felek** / Ben felāket-dīdeye ṣad rūy-ı ḥirmān gösterür (Fehîm K10 / 38)

886. *Mirʾāt-ı fiṭrat* : ***Yaratılış aynası*** : Şekl-i ḥayvān itmede **mirʾāt-ı fiṭratdan** ẓuhūr / Olmaḳ üzre ṣūret-i insān-ı kāmil nā-bedīd (Fehîm G40 / 6)

887. *Mirʾāt-ı ḫayāl* : ***Hayal aynası*** : Fikr-i ḫaṭ ile āh-ı seḥer-gāh ederüz / **Mirʾāt-ı ḫayālüñ** ki naẓar-gāh ederüz (Nâ'ilî R.3 / 1)

888. *Mirʾāt-ı ruḫ* : ***Yanak aynası*** : **Mirʾāt-ı ruḫuñda** cilve-gerdür / Envār-ı tecellī-i ilāhī (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 52)

889. *Mirʾāt-ı rūzgār* : ***Rüzgar aynası*** : Tā gerd-i ḥādiṯāt ile **mirʾāt-ı rūzgār** / Ṣūret-nümāy-ı maʿreke-gāh-ı nüşūr olur (Nâ'ilî K24 / 37)

890. *Mirʾāt-ı sīne* : ***Sine / Bağır aynası*** : Bāġ-ı ruḫında sebze-i nev kim demīdedür / **Mirʾāt-ı sīne** āyīne-i jeng-dīdedür (jeng-i dîdedür) (Neşâtî G38 / 1)

Bkz. Keder-i jeng-i hecr (Neşâtî G2 / 5)

891. *Mirʾāt-ı ṭabʿ* : ***Tabiat aynası*** : Bkz. Jeng-i ġam (Fehîm K15 / 33)

892. *Mirʾāt-ı ṭabīʿat* : ***Tabiat / yaratılış aynası*** : Bkz. Jengār-ı riyā (Nâ'ilî K14 /81)

893. *Mirʾāt-ı tecellī* : ***Tecelli aynası*** : **Mirʾāt-ı tecellī** olalı sīne-żamīrüm / ʿAks-i mey-i dīdār ile peymānelüg eyler (Fehîm G54 / 4)

894. *Mirʾāt-ı vücūd* : ***Vücut aynası*** : Ḥaşre dek görmeye **mirʿāt-ı vücūduñ** jengār / Ki Sikender gibi dehre seni sulṭān etmiş (Nâ'ilî K9 / 37)

895. *Mirʾāt-ı żamīr* : ***İç / Yürek aynası*** : **Mirʾāt-ı żamīrüñde** olan tāb u cilādan / Mecmūʿa-i envāʿ-ı teṣāvīr-i ḥisānsın (Nâ'ilî K25 / 39)

896. *Miṣāl-i āyīne-yi āfitāb* : ***Güneş aynası gibi*** : **Miṣāl-i āyīne[46]-yi āfitāb** iken ḳalbüm / Sifāl-i māh gibi ṣubḥ u şām meksūram (Fehîm K14 / 5)

897. *Mişḳab-ı idrāk* : ***İdrak matkabı*** : Dāḫil-i silk-i ḳabūl olmaz dür-i şehvār-ı dil / Baġrı sūrāḫ olmaduḳça **mişḳab-ı idrākden** (Nâ'ilî G282 / 5)[47]

[46] Bu tamlama üç kelimeden oluşmasına rağmen "misal" sadece "gibi" anlamı kattığı tamlama, iki kelimeden oluşan tamlamalar bölümünde yer almaktadır.

[47] Beyitte geçen "mişkab" kelimesinin miŝḳab olacağı Şenödeyici tarafından belirtilmiştir (Ödeyici, **age**, 754).

898. *Mişkāt-ı ẓunūn* : ***Zihinlerin oyuğu / boşluğu*** : İḳtibās eylese rāyından eger mürde iken / Şeb-çerāġ-ı yem-i īḳān ola **mişkāt-ı ẓunūn** (Nâ'ilî K17 / 27)

899. *Mīve-i visāl* : ***Kavuşma meyvesi*** : Çek **mīve-i viṣālden** el kim Neşāṭīyā / Ol tāze naḫl-ı nāz daḫı nev-resīdedür (Neşâtî G38 / 5)

900. *Mīzāb-ı feyż* : ***Feyz / bereket oluğu*** : Bkz. Āb-yār-ı suḫan (Neşâtî K19 / 35)

901. *Mīzāb-ı ḫāme* : ***Kalem oluğu*** : Erdi tamām naẓm-ı selīsüñ nihāyete **/ Mīzāb-ı ḫāmeden** aḳup āb-ı revān gibi (Nâ'ilî K10 / 37)

902. *Mīzāb-ı ḳalem* : ***Kalem oluğu*** : Yine **mīzāb-ı ḳalem** çeşme-i idrākümden / Etdi şādāb bu nüh bāġçe-i ḥaḍrāyı (Nâ'ilî K5 / 4)

903. *Mīzān-ı iʿtibār* : ***Kendini beğenme terazisi*** : Bu çārsūda ḳāsid olur ḫōd-furūşluḳ / **Mīzān-ı iʿtibārı** gider müstaḳīm iseñ (Nâ'ilî G214 / 2)

904. *Mīzbān-ı çarḫ* : ***Feleğin ev sahibi*** : Siyāh-kāseligin **mīzbān-ı çarḫuñ** gör / Ki kāse-līs-i segānam egerçi faġfūram (Fehîm K14 / 7)

905. *Muġtenem-i ẓevḳ ü ṣafā* : ***Zevk ve safa ganimeti*** : Ferḫunde-liḳā pādişeh-i kām-revā kim / ʿAdliyle cihān **muġtenem-i ẓevḳ ü ṣafādur** (Neşâtî K12 / 7)

906. *Murġ-ı āh* : ***Ah kuşu*** : Heft-dūzaḫ heft-erzendür o **murġ-ı āha** kim / Āşiyān-zād-ı dil bir dāġ-ı āteş-nākdür (Fehîm G98 / 6)

Şāhbāz-ı çeşm-i dilber kim dile meʾnūs olur / **Murġ-ı āhum** ülfet-i pervāzdan meʾyūs olur (Fehîm G87 / 1)

907. *Murġ-ı belā* : ***Bela kuşu*** : Ṣayd-gāh itse ne dem ṣaḥn-ı ḳażāyı ṭurrası / Pāy-best-i dām ider **murġ-ı belāyı** ṭurrası (Fehîm G278 / 1)

908. *Murġ-ı cān* : ***Can kuşu*** : Çeşmine **murġ-ı cānı** gösterelüm / Kebk ile ṣayd-ı şāhbāz idelüm (Fehîm G221 / 2)

Ne āl etdüñse etdüñ **murġ-ı cānı** dāma uġratduñ (Nâ'ilî M8 / Thm. / 23)

Per ü bāli şikāf-ı zaḫm-ı tenden penbe-veş rīzān / Meger ṭıfl-ı nigāhuñ nice **murġ-ı cāna** el ṣunmış (Nâ'ilî G179 / 3)

Bkz. Ġamze-i merdüm-şikār (Fehîm G80 / 4)

Bkz. Çeşm-i ḳażā-perr ü ḳader-pençe (Fehîm G75 / 3)

909. *Murġ-ı dil* : ***Gönül kuşu*** : Etme her **murġ-ı dilüñ** ṣaydına pervāz ṣaḳın / Nāveg-i āhdan ey gözleri şehbāz ṣaḳın (Nâ'ilî G288 / 1)

Mecrūḥ idüp **murġ-ı dili** ġamze-i dilber / Tīr-i müje vü tīġ-i nigehden ḳafes eyler (Fehîm G57 / 6)

Murġ-ı dile āsāyişi bir dām-ı belādur / Mādām ki der-kār ola ṣayyād-ı maḥabbet (Nâ'ilî G27 / 3)

Ruḫṣat-ı ṣayd verüp ġamze-i pür-kīnesine / Ḳondı şāhbāz-ı müje **murġ-ı dilüñ** sīnesine (Fehîm G269 / 1)

Süzilür gökde hümā olsa da turmaz lābüd / **Murġ-ı dil** ssaydına çeşmüñ iki şahbāz ancak (Neşâtî G69 / 4)

Evc-i istīġnāda pervāz itmediğin **murġ-ı dil** / Pāy-bend-i ʿışḳ ile āşüftekār olmak da güç (Neşâtî G16 / 2)

Şāḫ-ı ümīde atılan var ise seng-i sürmedür / Kesdi fiġānı **mürġ-i dil** ḫavf ile olmasun demān (Neşâtî G91 / 3)[48]

Bkz. Endīşe-i dām-ı kâkül (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 24)

Bkz. Gülzār-ı beden (Neşâtî K14 / 21)

Bkz. Ḳaṣd-ı şeh-bāz-ı dü çeşm-i can-sitān (Neşâtî G24 / 4)

910. *Murġ-ı endīşe* : ***Fikir kuşu*** : Hem-ser-i küngüre-i ʿarş-ı berīn kim çıkamaz / **Murġ-ı endīşe** eger eylese biñ yıl pervāz (Neşâtî K14 / 15)

[48] Demân : remân (Kaplan, 1996, 111)

911. *Murġ-ı ġam* : ***Gam kuşu*** : Rācih görürüz mevti firāḳ-ı ġam-ı yāre / **Murġ-ı ġama** cān riştesini dām ederüz biz (Nâ'ilî G163 / 3)

912. *Murġ-ı ḫurşīd* : ***Güneş kuşu*** : **Murġ-ı ḫurşīd** n'ola olsa serāpā şuʿle / Kūy-ı cānāna gider ḳāṣıd-ı peygāmumdur (Fehîm K12 / 4)

913. *Murġ-ı īmān* : ***İman kuşu*** : ʿUḳde-i zünnār-ı dām-ı küfr-i zülfin seyr idüñ / Zāhidānuñ pāy-beste **murġ-ı īmānın** görüñ (Fehîm G182 / 6)

ʿUḳde-i zünnār-ı dām-ı küfr-i zülfin seyr idüñ / Zāhidānuñ pāy-beste **murġ-ı īmānın** görüñ (Fehîm G182 / 6)

914. *Murġ-ı küfr ü dīn* : ***Küfür ve din kuşu*** : El ḥaẕer ey **murġ-ı küfr ü dīn** ki düşmendür ṣaḳın / Gerçi ṭavrı āşinādur şāhbāz-ı çeşminüñ (Fehîm G180 / 3)

915. *Murġ-ı zīrek* : ***Akıllı kuş*** : Ben **murġ-ı zīrekem** der iken āḫır esfelüñ / Şalvārı bendi dāmı olup pāy-best olur (Fehîm M2 Trk. b 5 / 4)

916. *Murġān-ı belā* : ***Bela kuşları*** : **Murġān-ı belā** eylemege ʿāleme pervāz / Destūr diler cünbiş-i perr-i külehüñden (Fehîm G237 / 3)

917. *Murġān-ı dil* : ***Gönül kuşları*** : Noḳta-i ḥüsn mi ḫāl-i ruḫ-ı cānāne midür / Yoksa **murġān-ı dilüñ** saydı içün dāne midür (Neşâtî G46 / 1)

918. *Muṣḥaf-ı ḥayret-debistān* : ***Hayret mektebinin kitabı*** : Ṭıfl-ı zānū **muṣḥaf-ı ḥayret-debistāndur** göñül / Āmed ü reftinde ḥayrān şenbih ü āẕīnenüñ (Nâ'ilî G220 / 2)

919. *Muşt-ı ḫāk* : ***Toprak yumruğu*** : Ḥaẕer ġurūrdan ey **muşt-ı ḫāk** fikr eyle / Meʾāl-i ḥāli enāniyyet iktisābında (Nâ'ilî K3/30)

920. *Muṭrıb-ı çeşm* : ***Göz çalgıcısı*** : Bkz. Meşġūl-i sāz-ı nāz (Nâ'ilî G37 / 1)

921. *Muṭrıb-ı nāle* : ***İnleyiş çalgıcısı*** : Oldı esbāb-ı ṭarab ḫūn-ı ciger nūş edeli / **Muṭrıb-ı nāle** ile zemzeme-i āh bize (Nâ'ilî G303 / 5)

922. *Muṭrıb-ı nigāh* : ***Bakış çalgıcısı*** : İtsün yine **muṭrıb-ı nigāhuñ** / Bir nagme-i nāz u işve-sāzı (Fehîm M3 Trk. b 2 / 2)

923. *Muṭrıb-ı nigeh ü ʿişve-sāz* : ***Bakış ve işve çalgıcısı*** : Nedīm-i bezm-i belā olmaġa dil-i nālān / O **muṭrıb-ı nigeh ü ʿişve-sāz** olur bāʿiṣ (Fehîm G27 / 3)

924. *Muṭrib-i çarḫ* : ***Felek çalgıcısı*** : Şīve ile raḳṣuña taḳlīd idüp / **Muṭrib-i çarḫ** itmede nāzān semāʿ (Fehîm K3 / 9)

925. *Muṭrib-i ecel* : ***Ecel çalgıcısı*** : Żaʿīf oldı tenüm meşḳ-ı nāleden o ḳadar / Ki **muṭrib-i ecele** şimdi tār-ı ṭanbūram (Fehîm K14 / 23)

926. *Muṭrib-i ḫāme* : ***Kalem çalgıcısı*** : Bkz. Mıżrāb-zen-i maʿnādur (Neşâtî K22 / 26)

927. *Muzdaḥam-ābād-ı sitem* : ***Zulmün kalabalık yeri*** : Bu **muzdaḥam-ābād-ı sitemde** ne çekerdük / Bir iki fürū-māye-i zībende-ḳabādan (Nâ'ilî K13 /8)

928. *Mühendis-i naẓm* : ***Nazm mühendisi*** : Bkz. Çeh-i devāt (Nâ'ilî G69 / 6)

929. *Mühim-sāz-ı ḫıyel* : ***Hilelerin işlerini gören*** : Dehr bir dāvere muḥtāc idi kim ḫavfından / Olmaya baḫt-ı sitem-pīşe **mühim-sāz-ı ḫıyel** (Nâ'ilî K19 / 30)

930. *Mühre-i mihr ü meh* : ***Ay ve güneşin mühresi*** : **Mühre-i mihr ü mehüñ** gerdūn derūn-ı ḥoḳḳadan / Birini izhār idüp birini gizler rūz u şeb (Neşâtî K2 / 5)

931. *Mülk-i ḫıred* : ***Akıl ülkesi*** : ʿAḳluma itdi şebīḫūn yine sevdā-yı cünūn / Ṭutdı **mülk-i ḫıredi** şūriş-i ġavġā-yı cünūn (Fehîm G243 / 1)

932. *Mülk-i ḳażā* : ***Kaza mülkü*** : Ḥükm-i sevād-ı noḳṭa-i ḫālüñdür eyleyen / **Mülk-i ḳażāyı** zelzele-i fitneden emīn (Nâ'ilî G280 / 3)

933. *Mülk-i nāz* : ***Naz mülkü*** : Bkz. Beyża-i ṭuġrāy-ı menşūr-ı nigeh (Nâ'ilî G361 / 5)

934. *Mürde-çerāġ-ı heves* : ***Hevesin ölü çerağı*** : Tāb-ı fürūġ-ı ruḫuñ olsa şecer-sūz-ı āh / Dāġ-ı dil-i Ṭūr olur mürde-çerāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 2)

935. *Mürde-dilān-ı ġam* : ***Gamın ölü gönüllüleri*** : Cān virüp **mürde-dilān-ı ġamı** iḥyā etdüñ / Dem-i ʿĪsī misün ey bād-ı vezān ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 2)

936. *Müzāḥī-i ḫāṭır* : ***Hâtırın şakası*** : Maʿẕūr ṭut bu şekvede güstāh isem eger / Memdūḥdur müzāḥī-i ḫāṭır sürūrdan (Nâ'ilî K22 / 26)

937. *Nāfe-rīz-i kām* : ***Arzunun güzel koku saçanı*** : Cünbişinden dāġ ber-dildür ġazālān-ı Ḫuten / **Nāfe-rīz-i kām** ḫˇāhiş kim o kāküldür bana (Nâ'ilî G6 / 2)

938. *Naḫl-i āh* : ***Ah fidanı*** : Bkz. Bāġ-ı ġam (Fehîm G84 / 4)

939. *Naḫl-i ʿişve* : ***İşve fidanı*** : Bkz. Bār-ı nihāl-i ehl-i dil (Fehîm G141 / 3)

940. *Naḫl-i ḳalem* : ***Kalem fidanı*** : Bkz. Kelīm-i dil (Nâ'ilî K5 / 2)

941. *Naḫl-i mücevher* : ***Mücevher fidanı*** : Ṣaḥnında ser-āvīz ile her **naḫl-i mücevher** / Bir sīm-beden dil-ber-i kākül be-ḳafādur (Nâ'ilî K14 /19)

942. *Naḫl-i nāz* : ***Naz fidanı*** : Meyden ḳızarsa ruḫları gāhī o **naḫl-i nāz** / Bāzūy-ı dāġ-dārın açup erġavānlanur (Nâ'ilî G44 / 4)

Naḫl-ı nāzuñ daḫı itmez mi saʿādetle ḳıyām / İştiyāḳuñla gezüp hep ola bī-cā nice bir (Neşâtî Kt.1 / 20)

Bkz. Mīve-i viṣāl (Neşâtî G38 / 5)

O **naḫl-i nāzuñ** eller verd-i ḫandānını devşürmiş / Dil olmış ḫāre rāżı ol da dāmānını devşürmiş (Nâ'ilî G184 / 1)

Bkz. Leb-i cūy-ı niyāz (G234 / 5)

943. *Naḫl-i tecellī* : ***Tecelli fidanı*** : Bkz. Mest-i mey-i dīdār (Fehîm K4 / 4)

944. *Nāḫün-i ġam* : ***Gam tırnağı*** : **Nāḫün-i ġam** revā mıdur böyle derūn-ḫırāş iken / Meclis-i meyde muṭrıbā gūşuma sāz degmesün (Nâ'ilî G285 /)

945. *Naḳd-ı cān* : ***Can nakdi*** : ʿĀşıḳ peyām-ı vuṣlata virsün ki **naḳd-ı cān** / Pā-müzd-i müjdegānī-i kūy-ı ḥabībdür (Nâ'ilî G39 / 3)

Hemīşe ḥasretiyān-ı viṣāli ḫāk be-ser / Ki **naḳd-ı cān** olamaz pāy-müzd-i hicrānı (Nâ'ilî K6 / 20)

Ne lāzım ġamzeler çekmek Neşāṭī tīġ-ı ser-tīzin / Göñül ḫod **naḳd-i cān** īsārına turmaz şitāb eyler (Neşâtî G41 / 5)

Naḳd-ı cān ber-kef-i teslīm daḫı olmayasun / Ṭaleb-i gevher-i gencīne-i Batḥā nice bir (Neşâtî Kt.1 / 18)

Bkz. Düzd-i çapük-dest-i nāz ü şīve (Neşâtî G45 / 2)

Bkz. Ḫadeng-i ġamze (Neşâtî G83 / 5)

Bkz. ʿIḳd-ı dür-i naẓm (Neşâtî K25 / 11)

946. *Naḳd-ı derd* : ***Dert nakdi*** : Bkz. Bāzār-ı ġam (Fehîm G163 / 2)

947. *Naḳd-ı dil* : ***Gönül nakdi*** : Bkz. Bāzār-ı maḥabbet (Nâ'ilî G240 / 1)

948. *Naḳd-ı dil ü cān* : ***Can ve gönül nakdi*** : Kesüp başum tenüm ālūde-i ḫūn eyler ol āfet / Temāşā etdürür ben geştesin **naḳd-ı dil ü cāna** (Nâ'ilî G352 / 3)

949. *Naḳd-ı dil ü dīn* : ***Din ve gönül nakdi*** : Gitdi **naḳd-ı dil ü dīn** Nā'iliyā bir büte kim / Ḫam-ı ebrūsına Cibrīl ḳıyām-āver olur (Nâ'ilî G125 / 5)

950. *Naḳd-ı dīn* : ***Din nakdi*** : Bkz. Kālāy-ı ʿışḳ-ı yār (Nâ'ilî G152 / 1)

951. *Naḳd-ı ḥayāt* : ***Hayat nakdi*** : **Naḳd-ı ḥayāta** eylemedüñ hergiz iʿtibār / Dünyā metāʿınuñ naẓaruñda revācı yoḳ (Nâ'ilî M1 / 2 / 4)

952. *Naḳd-ı himmet* : ***Himmet / ihsan nakdi*** : Bkz. Muḥtāc-ı māliş-i meḥek-i imtiḥān (Nâ'ilî K29 / 19)

Ḫāmūş-ı ḥayretem ki ḫıred **naḳd-ı himmetim** / Vaḳf-ı bināy-ı medrese-i ḳīl u ḳāl eder (Nâ'ilî K1/15)

953. *Naḳd-ı jāle* : ***Çiy nakdi*** : Bkz. Ceyb-i şükūfe-zār (G86 / 4)

954. *Naḳd-ı murād* : ***İstek / arzu nakdi*** : **Naḳd-ı murādumuz** şeref-i sikke-i ḳabūl / Zīr-i benān-ı dest-i eşirrāya virmedi (Nâ'ilî G359 / 6)

955. *Naḳd-ı nām* : ***Nam / ün nakdi*** : Diler ki ḥīle ile **naḳd-ı nāmın** eyleye güm / Diyār-ı Edrinenüñ bir avuç türābında (Nâ'ilî K3/12)

956. *Naḳd-ı niyāz* : ***Yakarış nakdi*** : Bkz. Metāʿ-ı kāle-fürūşān-ı nāz (Nâ'ilî G57 /1)

957. *Naḳd-ı ṣafā* : ***Huzur / Rahatlık nakdi*** : Bkz. Dest-i dil-i sāḥil (Nâ'ilî G324 / 5)

958. *Naḳd-ı sitem* : ***Sitem nakdı*** : Olsam ne ḳadar şevḳ ile vaṣṣāf-ı maḥabbet / Elbette yine **naḳd-ı sitemdir** ṣıla-i ʿışḳ (Neşâtî G67 / 5)

959. *Naḳd-ı şigīb* : ***Sabır nakdi*** : Ḫayl-i rindānı perīşān etdi zühdüñ āfeti / Döndürüp **naḳd-ı şigībe** māye-i cemʿiyyeti (Nâ'ilî K34 / 1)

Bkz. Bāzār-ı ġam-ı ʿışḳ (G154 /2)

960. *Naḳd-i cemāl* : ***Güzellik nakdi*** : Atmış niḳābı çehreden ol şūḫ Nā'ilī / **Naḳd-i cemāli** kīse-i iḥrāza ṣıġmamış (Nâ'ilî G185 / 5)

961. *Naḳd-i ömr* : ***Ömür nakdi*** : Nice bir bü'lhevesāne bu sefāhet dāyim / **Naḳd-i ömrüñ** idesin yok yire ifnā nice bir (Neşâtî Kt.1 / 4)

962. *Naḳş-ı cefā* : ***Cefa nakşı / işlemesi*** : Bu kār-gehde **naḳş-ı cefā** yārdan degil / Nessāc-ı tār u pūd-ı naẓardan ẓuhūr eder (Nâ'ilî G105 / 2)

963. *Naḳş-ı emel* : ***Emel nakışı*** : Görinür **naḳş-ı emel** ġurbetde de zīrā gelür / Levh-i pīşānīye evvel her ne kim mersūm olur (Fehîm G82 / 2)

964. *Nāme-i dehr* : ***Dünya mektubu*** : **Nāme-i dehri** temāşā itdüm imlāsı ġalaṭ / Nükte-i ye'si ṣaḥīḥü'l-ḫaṭ temennāsı ġalaṭ (Fehîm G149 / 1)

965. *Nāvdān-ı feyż* : ***Feyz oluğu*** : Ḫāmesinden dir gören cārī midād-ı pākini / **Nāvdān-ı feyżden** āb-ı muṣaffādur gelen (Neşâtî K18 / 16)

966. *Nāvdān-ı ḳalem* : ***Kalem oluğu*** : Bkz. Āb-ı fikr (Neşâtî K22 / 37)

967. *Nāveg-i āh* : ***Ah oku*** : Bkz. Murġ-ı dil (Nâ'ilî G288 / 1)

968. *Nāz-ı baḫt* : ***Baht nazı*** : Ṣıḳılmış **nāz-ı baḫta** dest-burd-ı çarḫ-ı ġaddāra / Recāy-ı nā-murādīde dil-i nā-şād ayaḳ başmış (Nâ'ilî G178 / 3)

969. *Naẓm-ı dehr* : ***Dünya şiiri*** : **Naẓm-ı dehri** seyr edüp gitdi hezārān ẓü'l-fünūn / Feth olurdı olmasa beyt-i muʿammāsı ġalaṭ (Fehîm G149 / 2)

970. *Necm-i ġam* : ***Gam yıldızı*** : Bkz. Burc-ı felāket (Fehîm K15 / 12)

971. *Nefḫa-i cān* : ***Canın güzel kokusu*** : **Nefḫa-i cān** u şemīm-i kām-ı dil mevḳūfdur / Zülf-i ʿanber-bārına gīsūy-ı müşk-efşānına (Nâ'ilî G349 / 2)

972. *Nefḥa-pīrāy-ı dimāġ* : ***Güzel koku yayan akıl*** : Bkz. ʿAndelīb-i bāġ-ı ġam (G75 /2)

973. *Neheng-i tīġ* : ***Kılıç Timsahı*** : Bkz. Girdāb-ı baḥr-ı ḫūn-ı aʿdā (Fehîm K5 / 44)

974. *Nemek-feşān-ı tebessüm* : ***Gülüş tozu saçan*** : Nigāhı luṭf ile ruḫsat-nümā-yı neẓẓāre / **Nemek-feşān-ı tebessüm** dü laʿl-ı ḫandānı (Neşâtî G133 / 4)

975. *Nemek-pāş-ı ḫande* : ***Gülüş tuzu eken*** : Müjeñ ḫalīde **nemek-pāş-ı ḫande** cāna lebüñ / Derūn leb-ā-leb-i zaḫm-ı ciger rüfū tāze (Nâ'ilî G353 / 4)

976. *Nemek-pāş-ı ʿilāc* : ***İlaç tuzu serpen*** : Ey olan ʿāşıḳ-ı mecrūḥa **nemek-pāş-ı ʿilāc** / Zaḫm-ı bismil-şüde bir vech ile nāsūr olmaz (Fehîm Kt. 1 / 10)

977. *Nemek-rīz-i tebessüm* **: Gülüş tozu saçan** : Bkz. Mecrūḥ-ı tīġ-i ġamze (Neşâtî G135/ 2)

978. *Nerd-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı tavlası*** : ʿĀrifüñ baḫt girüp göñline pūl kondurmaz / **Nerd-i iḳbālde** aġyāra döner zār oḳudur (Nâ'ilî G98 / 8)

979. *Nesīm-i ḫulḳ* : ***Yaratılışın hoş rüzgarı*** : Bkz. Bāġ-ı dil ü cān (Neşâtî K13 / 18)

980. *Nesīm-i luṭf* : ***Lütfun hoş rüzgarı*** : **Nesīm-i luṭfı** güzer itse ṭarf-ı kül-ḫandān / İderdi dūdını sünbül şerāresin şeb-nem (Neşâtî K21 / 30)

981. *Nessāc-ı ḳader* : ***Kader dokumacısı*** : Tār u pūd-ı suḫenüm eyledi **nessāc-ı ḳader** / Tutuḳ-ı perdegiyān-ı ḥarem-i ʿilliyyīn (Nâ'ilî K16 / 32)

982. *Nev-ʿarūsān-ı ġam* : ***Gamın yeni gelini*** : Dil ki dāʾim çāk çāk-i ġamze-i cānānedür / **Nev-ʿarūsān-ı ġama** hem āyīne hem şānedür (Neşâtî G45 / 1)

983. *Nev-ʿarūsān-ı suḫen* : ***Sözün yeni gelinleri*** : **Nev-ʿarūsān-ı suḫen** ḥacle-geh-i ṭabʿumdan / Gösterüp kendüyi eyler ḥarekāt-ı mevzūn (Nâ'ilî K17 / 60)

984. *Ney-i ʿaşḳ* : ***Aşk neyi*** : Ḥayf **ney-i ʿaşḳ** ola vaḥdet-sürūd / İtmeyeler zāhid ü ruhbān semāʿ (Fehîm K3 / 18)

985. *Niʿām-ı feyż* : ***Feyz nimetleri*** : Ḫālī **niʿām-ı feyżden** āgende-şikemdür / Mestān-ı hevā mey-gede tabbāḫlarından (Nâ'ilî G266 / 3)

986. *Nigāh-ı ḥasret* : ***Hasret bakışı*** : Bkz. Ḫūn-behāy-ı ḫırmān (Nâ'ilî K6 / 19)

987. *Nigāh-ı nāz* : ***Naz bakışı*** : Bkz. Çeşm-i ġammāz-ı suḫan-perdāz (Fehîm M5 Tzm. 5/ 2)

988. *Nigeh-i ʿarbede-cū* : ***Kavga arayan bakış*** : Nice yüz biñ dili bir ġamze iderken küşte / **Nigeh-i ʿarbede-cū** ḳaṣd-ı teġāfül mi ider (Fehîm G51 /2)

989. *Nigeh-i nādire-gūy* : ***Nüktedan / Zarif bakış*** : Ḳoma pür-ʿuḳde-i ḫˇāhiş ser-i mūyuñla bizi / Āşinā ḳıl **nigeh-i nādire-gūyuñla** bizi (Nâ'ilî M4 / Msd. / 4)

990. *Nigār-ḫāne-i fiṭrat* : ***Yaratış güzellerinin toplanma yeri*** : Etmiş nigār-ḫāne-i fıṭratda ḫāl-vār / Raşḫ-ı midād-ı ḫāme-i naḳḳāş gerdenüñ (Nâ'ilî G212 / 2)

991. *Nigīn-i āmāl* : ***İsteklerin yüzüğü*** : İndi bir ṣadra yine ḫātem-i devlet-i iḳbāl / Bāz-gūn naḳşını gösterdi **nigīn-i āmāl** (Nâ'ilî K12 /1)

992. *Nihād-ı semenderī* : ***Semender yaratılışlı*** : Bkz. Sūzān-ı reşk-i kevkeb-i cāh (Nâ'ilî K20 / 14)

993. *Nihāl-i āh* : ***Ah fidanı*** : Bir **nihāl-i āhdur** ḳaddüñ hevāsıyla göñül / Ṣaḥn-ı gül-şende ḫırāmān serv-i dil-cūlar gibi (Nâ'ilî G369 / 4)

994. *Nihāl-i belā* : ***Bela fidanı*** : Bkz. Gülzār-ı ġam (Neşâtî G111 / 3)

995. *Nihāl-i cefā* : ***Cefa fidanı*** : Sen **nihāl-i cefāya** māʾil olan / Gözi yaşıyla pāy-der-gil olan (Nâ'ilî Ş1 / 7)

996. *Nihāl-i emel* : ***Emel fidanı*** : Bkz. Ebr-i ʿaṭā (Fehîm G218 / 2)

997. *Nihāl-i ḫāme-zīb* : ***Kalem süsleyen fidan*** : Çemen-i suʾāl-gehde o **nihāl-i ḫāme-zībüñ** / Gül-i pençe-i şehīdāndur olan ṭırāz-ı ẕeyli (Fehîm G285 / 2)

998. *Nihāl-i ʿişve* : ***Naz fidanı*** : Nev **niḫāl-i ʿişvedür** ol ḳamet-i mevẕūna_bak / Sünbül-i bāġ-ı vefādur ṭurra-i şeb-gūna bak (Neşâtî G68 / 1)

Bkz. Gül-şen-ārāy-ı heves (Nâ'ilî G369 / 1)

999. *Nihāl-i naẓm* : ***Nazm fidanı*** : **Nihāl-i naẓma** duʿādur çü āferīn efsun / Küşāde-dest olasın sen daḫı bu maʿnāya (Fehîm K8 / 33)

1000. *Nihāl-i rifʿat* : ***Yücelik fidanı*** : Bkz. Kişt-i vücūd (Neşâtî K21 / 41)

1001. *Nihāl-i şuʿle-ber* : ***Ateş meyveli fidan*** : Feyż-düşmen **nihāl-i şuʿle-berem** / Berg-i sīr-āb n'iydügin bilmem (Fehîm G204 / 4)

1002. *Niḳāb-ārāy-ı istiġna* : ***Tokgözlülüğü süsleyen örtü*** : Yeter ḳılduñ cemālüñ ey **niḳāb-ārāy-ı istiġnā** / Nigāh-ı ibtilāy-ı ʿāşıḳ-ı şūrīdeden mestur (Nâ'ilî G111 / 3)

1003. *Niḳāb-ı ebr* : ***Bulutun yüz örtüsü*** : Neşāṭī gel yeter koyduñ sipihri perde-i şerme / **Niḳāb-ı ebr** ile mihri giriftār-ı ḥicāb itdüñ (Neşâtî K5 / B5 -4)

1004. *Nīlüfer-i ḫurşīd* : ***Güneş nilüferi*** : Görinür ābda **nīlūfer-i ḫurşīd** gibi / Ḳoşañ ol sīne-i āyīne-miṣāl üstine gül (Fehîm G196 / 4)

1005. *Nīm-nigāh-ı heves* : ***Hevesin yarım bakışı*** : Ruḫsāruña bu keşret-i neẓẓārede bilmem / Bir **nīm-nigāh-ı hevese** ruḫṣat olur mı (Nâ'ilî G379 / 3)

1006. *Nīreng-i cemāl* : ***Yüz güzelliği tılsımı*** : Güncāyişümüz dīde-i Mecnūnadur ancaḳ / **Nīreng-i cemālüz** ruḫ-ı Leylāda nihānuz (Nâ'ilî G135 / 3)

1007. *Nisār-ı cān* : ***Can saçmak*** : Ġamzeñ ki ḫışm ile çeke mestāne hançerin / ʿĀşıḳ **nişār-ı cān** iderek sīne-bāz olur (Neşâtî G32 / 2)

1008. *Nīş-i ġamze* : ***Gamze iğnesi*** : Ey **nīş-i ġamze** zaḫm-ı nigāhı yeter baña / Her mūyum itme sen daḫı bir nişter baña (Fehîm G7 / 1)

1009. *Nişter-i teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme neşteri*** : Bkz. Kāviş-i zaḫm-ı neẓāre (G102 / 4)

1010. *Niyām-ı nāz* : ***Naz kılıfı*** : Cān atar bī-çāre dil gāhī **niyām-ı nāzdan** / Ḳaṣd-ı zaḫm-ı cān ile ol ḫançer-i ebru çıkar (Neşâtî G22 / 2)

1011. *Noḳṭa-i cān* : ***Can noktası*** : Bkz. Merkez-i dā'ire-i nūn-ı nihān (Nâ'ilî G300 / 1)

1012. *Noḳṭa-i dil* : ***Gönül noktası*** : Bkz. *Merkez-i perkār-ı idrāk* (Nâ'ilî G282 / 6)

1013. *Nuḳl-ı emel* : ***Emel mezesi*** : Bkz. Cām-ı ümīd (Neşâtî K24 / 4)

1014. *Nuḳl-ı kevākib* : ***Yıldızlar mezesi*** : Mihr ü meh sanma be-ṣad **nuḳl-ı kevākib** ber-tābaḳ / Devr ider bezm-i felekde iki sāġar rūz u şeb (Neşâtî K 2 / 3)

1015. *Nūş-dārūy-ı ġam* : ***Gam panzehiri*** : İçerler ol meyi kim **nūş-dārūy-ı ġamdur** / Muʿāşirānı bu bezmüñ neşāṭ bilmezler (Nâ'ilî G102 / 2)

1016. *Nuṭḳ-ı cān* : ***Can sözü*** : Feyż-i şenāsı her birine **nuṭḳ-ı cān** virüp / Raṭbü'l-lisān-ı meḥmedet-i lā-yezāl eder (Nâ'ilî K1/4)

1017. *Nükhet-ālūde-i peşīmānī* : ***Pişmanlık kokusuna bulaşmış*** : Bkz. Gül-i bāġ-ı ʿahd ü peymānī (Fehîm K17 / 84)

1018. *Nüsḫa-i ḥüsn* : ***Güzellik nüshası*** : Muḫtefī **nüsḫa-i ḥüsnüñde** mezāyāy-ı füsūn / Münderic noḳṭa-i ḫālüñde niḳāṭ-ı fitne (Nâ'ilî G328 / 2)

1019. *Nüsḫa-i vücūd* : ***Vücut / Beden nüshası*** : Ḫaṭ-ı muṣannif idi **nüsḫa-i vücūdı** tamām / Ne iḥtimāl idi ḥarf-ı ḫaṭā kitābında (Nâ'ilî K3/42)

1020. *Pābend-i belā* : ***Bela ayakbağı*** : Dil-beste-i ṭurra-i siyāhuñ / **Pābend-i belādan** olmaz āzād (Fehîm M3 Trk. b 4 / 8)

1021. *Pā-bend-i nigeh* : ***Bakışın ayağı zincirlenmişi*** : ʿUşşāḳa olur Nāʾiliyā mevḳıf-ı ḥayret / **Pā-bend-i nigeh** silsile-i āb da olsa (Nâ'ilî G306 / 7)

1022. *Pādişeh-i ʿişve-sipāh* : ***İşve ordusunun padişahı*** : Ṣānekallāh zihī **pādişeh-i ʿişve-sipāh** / Nedür ol ḥüsn-i gelū-sūz zihī ṣuñ-ı İlāh (Fehîm K9 / 1)

1023. *Pāy-bend-i ʿışḳ* : ***Aşk kösteği / bağı*** : Bkz. Murġ-ı dil (Neşâtî G16 / 2)

1024. *Pāy-ı ʿaḳl* : ***Akıl ayağı*** : ʿĀşıḳam ʿāşıḳ ki fikr-i zülf-i ḥavrā eylemem / **Pāy-ı ʿaḳlı** beste-i zencīr-i sevdā eylemem (Fehîm G203 / 1)

1025. *Pāy-ı cünūn* : ***Delilik ayağı*** : Olalı zülfüñe hem-silsile sevdāy-ı cünūn / Oldı reşk-āver-i zincir-i ḫıred **pāy-ı cünūn** (Nâ'ilî G253 / 1)

Dil degül kesret-i sevdāñ ile mecnūnuñ olan / Beste-i silsile-i zülfüñ olur **pāy-ı cünūn** (Fehîm G243 / 7)

1026. *Pāy-ı dāmen* : ***Eteğin ayağı*** : Çeşm-i sermest-i bütān hep ḳaldılar maḫmūr-ı nāz / Oldı müjgān **pāy-ı dāmen** ġamze ser-der-ceyb-i ḫ̆āb (Fehîm K5 / 41)

1027. *Pāy-ı dil* : ***Gönül ayağı*** : Gelür **pāy-ı dile** ferş-i gül-i raʿnā gibi nāzük / Gerekse seng-i ser-tīze gerek ḫāre ayak bassun (Neşâtî G97 / 4)

Var her ser-i rāhında niçe çāh-ı ḫaṭar-nāk / **Pāy-ı dil** ile ṭayy olınur rāḥile-i ʿışḳ (Neşâtî G67 / 2)

Bkz. Gūy-ı ṭaleb (Neşâtî G6 / 2)[49]

Bkz. Ḫār-ı mecāz (Neşâtî G92 / 3)

1028. *Pāy-ı ḥavṣala-kūb* : ***Tahammülü ezen ayak*** : Bkz. Hāven-i felek (Nâ'ilî G218 / 7)

1029. *Pāy-ı ḫıred* : ***Akıl ayağı*** : **Pāy-ı ḫırede** ʿışḳ güẕer-gāh degildür / Bed-mestlerüñ cünbişi dil-ḫ̆āh degildür (Nâ'ilî G64 / 1)

1030. *Pāy-ı ḳalem* : ***Kalemin ayağı*** : ʿAḳluñ bu maḥālde kārı yokdur / **Pāy-ı ḳalemüñ** güẕārı yokdur (Neşâtî K4 / 53)

1031. *Pāy-ı şefāʿat* : ***Şefaat ayağı*** : Eyle ġubār-ı pāyını tercīḥ cennete / Sür rūy-ı iʿtiẕāruñı **pāy-ı şefāʿate** (Nâ'ilî M3 / Msd. / 36)

1032. *Pāy-taḫt-ı ʿişve* : ***İşve başkenti*** : **Pāy-taḫt-ı ʿişveden** ol şāh-ı ḥüsne ġamzeler / Ḳahramānlardur ki pür-zūr-ı nigehdür her biri (Nâ'ilî G361 / 3)

1033. *Penāh-gāh-ı ḳażā* : ***Kaza sığınağı*** : Saʿādet-i ezelī Nā'ilī anuñ ki ola / **Penāh-gāh-ı ḳażā** cāy-ı istinādı ḳadar (Nâ'ilî K37 / 18)

1034. *Pençe-i ḥayret* : ***Hayret eli / pençesi*** : Mest olup nāz ile ṣunduḳça girībānına el / ʿĀşıḳuñ **pençe-i ḥayret** ṣuna dāmānına el (Nâ'ilî G235 / 1)

[49] Gûy: Kûy (Kaplan, 1996, 94)

1035. *Pençe-i ḫūrşīd* : ***Güneşin eli*** : Göster felege **pençe-i ḫūrşīdde** māhı / Sāḳī yine destüñdeki cām-ı teri ṭoldur (Nâ'ilî G67 / 3)

Bkz. Bāriḳa-i kevkebe-i dīdār (Nâ'ilî G203 / 4)

1036. *Pençe-i mihr* : ***Güneş pençesi / eli*** : Olmış hilāle perde gūyā ki pençe-i mihr / Destin ḥayādan itmiş dilber niḳāb-ı ebru (Neşâtî G98 / 5)

Be-pençe-i mihr : ***Güneş'in / Sevginin elinde*** : Niçe mey ḳudsiyān **be-pençe-i mihr** / Olsa lāyıḳ piyāle-gerdānı (Neşâtî K8 / 12)

1037. *Pençe-i müjgān* : ***Kirpiklerin eli*** : Ḫam-ı zülfüñle alup **pençe-i müjgāna** dili / Şāhid-i ḥüsnüñe āyīne ṣunar ġamzelerüñ (Nâ'ilî G204 / 5)

Bkz. Çeşm-i ḥükm (G235 / 4)

1038. *Perde-i āh* : ***Ah perdesi*** : Baḳamaz rūyına dil zülf-i siyāh olmayıcaḳ / Tāb-ı ḥüsne döyemez **perde-i āh** olmayıcaḳ (Nâ'ilî G194 / 1)

1039. *Perde-i cān* : ***Can perdesi*** : ʿĀşıḳa duzdīde ġamzeñ çeşm-i nā-maḥrem degil / Merdüm-i bīnāy-ı heftüm **perde-i cān** görmesün (Nâ'ilî G251 / 3)

1040. *Perde-i ḥayā* : ***Utanma perdesi*** : Şuʿāʿ-ı rūyuñ olur **perde-i ḥayādan** fāş / Olur mı Pertev-i mehtāba kehkeşān māniʿ (Fehîm G151 / 2)

1041. *Perde-i ṭāliʿ* : ***Baht perdesi*** : Felek müsāʿade ḫātır eyleyüp şimdi / Açıldı **perde-i ṭāliʿ** görindi rūy-ı murād (Neşâtî K24 / 35)[50]

1042. *Perestārān-ı maʿnī* : ***Mana tapıcıları*** : Bkz. ʿArūs-ı ḥacle-i dāniş *(*Nâ'ilî K23 / 47)

1043. *Perestār-ı ḳażā* : ***Kaza hizmetçisi*** : Yürütdi fitne-gāh-ı ʿaşḳ içre ḫˇāce-i evvel / **Perestār-ı ḳażāyı** ġamze-i cānāneden ṣoñra (Fehîm G253 / 3)

1044. *Pergār-ı maʿāni* : ***Manalar pergeli*** : Bkz. Eflāk-ı cihān-ı naẓm (Fehîm M3 Trk. b 7 / 7)

[50] Perde : revzen (Kaplan, 1996, 80)

1045. *Perhīz-i nezāre* : ***Bakış perhizi*** : Āyīne-i küll olsa da **perhīz-i nezāre** / Olmış ezelī nergis-i bimāruña maḫṣūṣ (Fehîm G146 / 3)

1046. *Peyġām-ı nāz* : ***Naz habercisi*** : Zīr-i müje nigāhı ki **peyġām-ı nāzdur** / Bir nāmedür ki şehper-i şehbāza bestedür (Fehîm G93 / 3)

1047. *Peykān-ı ḳażā* : ***Kaza temreni*** : Müjgānları dem yoḳ ki ten-i ḫākīye / **Peykān-ı ḳażā** gibi nüzūl eylemeye (Nâ'ilî R2 / 1)

1048. *Peyk-i āh* : ***Ah habercisi*** : Şāh-ı iḳlīm-i ġamūndur dil aña bir dād ḳıl / **Peyk-i āhın** bār-gāh-ı ʿarşa irsāl itmesün (Fehîm G245 / 4)

1049. *Peyk-i dil* : ***Gönül habercisi*** : Olmaz ol ġamze-i fettan gibi āfet ki ider / **Peyk-i dil** fitne-i āşūb-ı nigāhın rencūr (Neşâtî K16 / 26)

1050. *Peyk-i nigāh* : ***Bakış habercisi*** : Nühüfte āh ki āgāh olursa çeşm-i siyāhı / Kirişme **peyk-i nigāh** ile özr-hᵛāh gerekdür (Fehîm G100 / 2)

Ey şāh-ı teġāfül-sipeh-i mülket-i ʿişve / **Peyk-i nigehüñ** gāhi dile rūy-be-rāh it (Fehîm G23 / 3)

Bkz. Pādişeh-i serīr-i nāz (Fehîm G156 / 2)

1051. *Peymāne-i dīde* : ***Göz kadehi*** : **Peymāne-i dīdede** lebüñdür / Ser-cūş-ı şarāb-ı ḫūna bāʿiş (Nâ'ilî G28 / 3)

1052. *Peymāne-i ʿömr* : ***Ömür kadehi*** : **Peymāne-i ʿömr** olsa yine rinde girāndur / Bī-rūḥ mey ol bezme kim cāmı tehīdür (Nâ'ilî G90 / 2)

Ṣurāhī gibi derdüñle pür it **peymāne-i ʿömrüm** / Helāk-i çeşm-i sermestüñ olan ḳurbānuñam sāḳī (Fehîm G283 / 8)

1053. *Peymāne-yi ḫāṭır* : ***Gönül kadehi*** : Pür-ḫūn ise çeşmüñ n'ola tündi-i ġamuñdan / **Peymāne-yi ḫāṭırda** var āṣār-ı şikestī (Fehîm G290 / 4)

1054. *Pey-siper-i nā-ḫıredān* : ***Akılsızların ayakları altında kalmış*** : Ammā ki nedür çāre ḳomaz gerdişe eflāk / Ehl-i dil iseñ **pey-siper-i nā-ḫıredānsın** (Nâ'ilî K25 / 41)

1055. *Pīrāhen-i cān* : ***Can gömleği*** : Ġoncenüñ gül-bün gülüñ destār-ı ḫūbāndur yeri / Ol ḥayā gül-berginüñ **pīrāhen-i cāndur** yeri (Nâ'ilî G385 / 1)

1056. *Pīrāye-i ʿirfān* : ***Anlayış süsü*** : İṭlāf-ı zer ü sīmle reşk-āver-i Ḫātem / **Pīrāye-i ʿirfān** ile dānişver-i ʿālem (Neşâtî K20 / 15)

1057. *Pīr-i endīşe* : ***Endişe ihtiyarı*** : **Pīr-i endīşe** kef-i destüme yā ṣundı ḳalem / Ya Şuʿayb oldı ʿaṣā-dād-ı kef-i Mūsāyī (Nâ'ilî K5 / 6)

1058. *Pīşānī-i baḫt* : ***Bahtın alnı*** : Bkz. Āyīne-i ḫūrşīd (Nâ'ilî K15 / 24)

1059. *Pūta-i miḥnet* : ***Eziyet potası*** : Hem naẓardan bıraġup ḫāk ile yeksān eyler / Hem eder **pūta-i miḥnetde** ten-i zerdümi ḳāl (Nâ'ilî K12 /71)

1060. *Pūte-i eflāk* : ***Feleklerin potası*** : **Pūte-i eflāki** itdi zer-ger-i üstād-ı mihr / Ol ḳadar pür-tāb u sūzān kim degüldür māh-tāb (Fehîm K5 / 3)

1061. *Pūte-i ḫār*. : ***Diken potası*** : Girde-bālīn gül-āgende idüp **pūte-i ḫār** / Derd-i ġayretle helāk ola Fehīm-i bīmār (Fehîm M4 Trk. b 7 / 5)

1062. *Pür-bāde-i yeʾs* : ***Üzüntü şarabıyla dolu*** : Bkz. Bāde-i kām (Fehîm G240 / 4)

1063. *Pür-jeng-i kelāl* : ***Bıkkınlık küfüyle dolu*** : **Pür-jeng-i kelāl** olsa da āyīne-i ṭabʿı / Destinde ḳalem ṭūṭī-i gūyā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 31)

1064. *Pür-sāġar-ı ʿömr* : ***Ömür dolu kadeh*** : Bkz. Ārzū-yı bāde-i bezm-i elest (Fehîm G281 / 3)

1065. *Raḥīk-iṭabʿ* : ***Yaratılışın kokulu şarabı*** : Fürūġ-ı ṭalʿatı pertev-fürūz-ı mihr-i felek / **Rāḥīk-i ṭabʿı** ṣafā-baḫş-ı keyf-i rūḥānī (Neşâtî K11 / 20)

1066. *Rāhile-i ʿışk* : ***Aşk kervanı*** : Var her ser-i rāhında niçe çāh-ı ḫaṭar-nāk / **Pāy-ı dil** ile ṭayy olınur rāḥile-i ʿışḳ (Neşâtî G67 / 2)

1067. *Raḫş-ı bād-cünbiş* : ***Rüzgarı hareketlendiren güzel at*** : Zihī nāzük-reviş pākize **raḫş-ı bād-cünbiş** kim / Geçer hem çün nesīm-i ṣubḥ değmez pāyı deryāya (Neşâtî K10 / 36)

1068. *Raḫş-ı bād-peymā* : ***Rüzgar ölçen güzel at*** : Döner ḫurşīd-i ʿālem-tābʿına gūyā ki gerdūnuñ / Saʿādetle suvar oldukça **raḫş-ı bād-peymāya** (Neşâtî K10 / 35)

1069. *Raḫş-ı nāz* : ***Naz atı*** : Ḳudsiyān reşk itmemek mümkün müdür ol sayda kim / **Raḫş-ı nāzuñda** senüñ zīb-i sesr-i fitrāk olur (Neşâtî G30 / 2)

1070. *Raḫş-ı ṭabʿ* : ***Tabiatın / yaratılışın güzel atı*** : Ol bülend-ikbāl ü ʿālī-cāh aʿlā-rütbe kim / **Raḫş-ı ṭabʿı** meh gibi çarḫ üzre cevlān gösterür (Fehîm K10 / 18)

İder evvel ḳademde pür-tezelzül saḥn-ı meydānı / Sürince **raḫş-ı ṭabʿum** vādi-i pehnā-yı maʿnāya (Neşâtî K10 / 48)

1071. *Raḫt-efgen-i cān* : ***Can yolculuğundan vazgeçen*** : Bkz. Fülk-i dil (G307 / 4)

1072. *Rāmişger-i çarḫ* : ***Felek çalgıcısı*** : Maḳāmın maḫfel-i sulṭān-ı gülde evc edüp bülbül / Olur **rāmişger-i çarḫa** ʿaraḳ-āmūz-ı sulṭānī (Nâ'ilî G386 / 4)

1073. *Raṭbü'l-lisān-ı medḥ* : ***Övgünün taze dillisi*** : **Raṭbü'l-lisān-ı medḥüñ** olup çarḫa nāz eder / Her biri Nāʾilī gibi farṭ-ı sürurdan (Nâ'ilî K22 /33)

1074. *Rāyāt-ı faẓl* : ***Fazilet bayrakları*** : Hilālin bedr edüp **rāyāt-ı faẓluñ** eyledüñ ber-ter / Şerefde ġurre-i şevvāl ile māh-ı ṣıyām üzre (Nâ'ilî K23 / 31)

1075. *Rāyet-i ḳadd* : ***Boy bayrağı*** : **Rāyet-i ḳaddin** ki yār maʿreke-sāz eylemiş / Çoḳ ʿalem-i maḥşeri fitne-ṭırāz eylemiş (Fehîm G142 / 1)

1076. *Rāyet-keş-i maʿnī* : ***Mana sancağını yukarı çeken*** : Cārī ise ḥükmüñ n'ola emvāc-ı suṭūra / **Rāyet-keş-i maʿnī** ʿalem-efrāz-ı beyansın (Nâ'ilî K25 / 3)

1077. *Rāyiż-ı re'y* : ***Fikir seyisi*** : **Rāyiż-ı re'yüñ** süvār-ı eşheb-i adl olsa çarḫ / Mihr-i zerrīn zīn iderdi burc-ı mizānı rikāb (Fehîm K5 / 46)

1078. *Rāyiż-i endīşe* : ***Endişe / fikir atı terbiyecisi*** : Eylemiş **rāyiż-i endīşeme** Ḫāḳānīnüñ / **Türktāz-ı reh-i maʿnīde** teḳaddüm pāyı (Nâ'ilî K5/38)

Demdür ki ola **rāyiż-i endīşe** ʿinān-tāb / Vādī-i temeddüḥ gibi bir teng-feżādan (Nâ'ilî K13 /45)

1079. *Reh-i ümmīd* : ***Ümit yolu*** : Çün ġayret-i reh vādi-i ḥirmān olacaḳdur / Tā-key **reh-i ümmīdde** güm-kerde sürāġ ol (Fehîm G189 / 4)

1080. *Reh-nümāy-ı dil* : ***Gönül kılavuzu*** : Ṭayy-ı ẓulmet-serāy-ı ʿālem içün / Ol zamānlar ki **reh-nümāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/35)

1081. *Reh-güm-künān-ı āh* : ***Ahın yolunu kaybetmişleri*** : Hidāyet eylemeyince ne çāre hādī-i ʿışḳ / O nā-murāda ki **reh-güm-künān-ı āhıdur** (Nâ'ilî K32 / 2)

1082. *Reʾīs-i deryā-dil* : ***Deniz gönüllü reis*** : Yegāne ẕāt-ı mükerrem **reʾīs-i deryā-dil** / Ki rīziş-i ḳalemi reşk-i dürr-i yektādur (Neşâtî K15 / 13)

1083. *Renc-i istiġnā* : ***Tokgözlülük hastalığı*** : ʿİllet-i āzārı ancaḳ renc-i istiġnā ise / Nāʾilī bīmārī-i çeşmüñde noḳṣān görmesün (Nâ'ilî G251 / 7)

1084. *Reng-i bī-rengī* : ***Renksiz renk*** : **Reng-i bī-rengīden** āgeh dillerüñ ey Nāʾilī / Zāhid-i mey-ḫāne rind-i ḫānḳāhdur her biri (Nâ'ilî G362 / 5)

1085. *Reng-i riyā* : ***İkiyüzlülük rengi*** : Hem gül gibi rengīn bize bir bāde bulunsa / Hem **reng-i riyādan** ḳadeḥi sāde bulunsa (Nâ'ilî G308 / 1)

Bī-reng-i riyā : ***İkiyüzlülük renksizliği*** : Ṣahbā gibi ülfetleri bī-gerd-i küdūret / Sāġar gibi ṣoḥbetleri **bī-reng-i riyādur** (Nâ'ilî K14 /11)

1086. *Resen-bāz-ı siḥr-pīrā* : ***Sihri süsleyen ip cambazı*** : Ya tār-ı satırda mīzān-ı veẕn ile bī-bāk / Yürür hemīşe **resen-bāz-ı siḥr-pīrādur** (Neşâtî K15 / 9)[51]

1087. *Reşk-i benān* : ***Parmağın kıskançlığı*** : Ḳamer **reşk-i benānından** giriftār-ı meḥāḳ oldı / Ser-ā-pā raʿşe ḳıldı pençesi ḫūrşīd-i raḫşānı (Nâ'ilî K36 / 3)

1088. *Reşk-i felek* : ***Gökyüzü kıskançlığı*** : Ḫayme-i rifʿati kim **reşk-i felekdür** dāʾim / Mehce-i zer aña ḫurşīd-i cihān-pīrādur (Neşâtî K22 / 22)

1089. *Reşk-i zebād* : ***Kalemis yağı / Misk kedisi kokusu kıskançlığı*** / ***Misk kedisi kokusu***

[51] "Satır" kelimesinin "satr" olarak yazılması vezin gereği daha uygun görünmektedir.

kıskançlığı : Bkz. Buḫūr-ı feyz (Neşâtî K25 /13)[52]

Ḳudsiyān şevḳ ile yüz sürmededür şām u seḥer / Gerd-i pāk-i ḥaremi olsa n'ola **reşk-i zebād** (Neşâtî K7 / 9)[53]

1090. *Revzene-i ṭurra* : ***Alna düşen saçın penceresi*** : Baḳ **revzene-i ṭurradan** ol ʿārıż-ı pāke / Nezẓāre-gehüñ ol gül-i raʿnā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 3)

1091. *Ribāṭ-ı ḥayret* : ***Hayret konağı*** : Ṭabīb-i müşfiḳı yoḳ bu **ribāṭ-ı ḥayretde** / Mizāc-ı himmetüñe iḫtilāl gelmedi mi (Nâ'ilî G360 / 3)

1092. *Rikāb-ı nāz* : ***Naz üzengisi*** : **Rikāb-ı nāza** ḳadem başmadan ḫarāb görür / Hücūm-ı zelzeleden heft ṭāḳ-ı eyvānı (Nâ'ilî K6 / 14)

1093. *Rīk-i heves* : ***Heves tozu / kumu*** : Mecnūna pīşvāy-ı ḥaḳīḳat cünūn yeter / Leylā-yı ʿışḳa **rīk-i heves** reh-nümūn yeter (Nâ'ilî G122 / 1)

1094. *Rind-i şādī-düşmen* : ***Mutluluk düşmanı rind*** : Şādī-i vuṣlat niçün **taḥmīl-i nāz** eyler baña / **Rind-i şādī-düşmenem** ben ġam niyāz eyler bana (Nâ'ilî G3 / 1)

1095. *Ristōy-ı suḫen* : ***Söz Aristos'u*** : İḥrāz-ı maʿānīde ḫuṣūṣā dil ü ṭabʿum / **Ristōy-ı suḫen** Hürmüs-i eflāk-i şenādur (Nâ'ilî K14 /65)

1096. *Ristōy-ı ṭabʿ*: ***Yaratılış Aristo'su*** : Ben Nāʾilī mühendis-i naẓmam çeh-i devāt / **Ristōy-ı ṭabʿ**uma raṣad-ı intibāhdur (Nâ'ilî G69 / 6)

1097. *Rişte-i cān* : ***Can ipi*** : Biz cism-i nizār üzre döküp dāne-i eşki / Çün **rişte-i cān** gevher-i maʿnāda nihānuz (Neşâtî G50 / 2)

Düşürür ebrūvān-ı çīndārı / Pīçiş ü tāba **rişte-i cānı** (Neşâtî K8 /7)

Ṣanma tende **rişte-i cāna** muḳayyeddür göñül / Tā ezelden beste-i zülf-i mücāʿʿaddur göñül (Fehîm G194 / 1)

Şāneden dillere zülfüñdeki āfet görünür / **Rişte-i cānda** nice ʿuḳde-i ḥayret görünür (Nâ'ilî G96 / 1)

---

[52] Zebâd : zübâd (Kaplan, 1996, 82)
[53] Zebâd : ziyâd (Kaplan, 1996, 25)

1098. *Rişte-i cān u dil* : ***Gönül ve can ipi*** : **Rişte-i cān u dile** tāb virüp baḳduḳça / Nāʾilī āh o miyān u o dehān teng olsa (Nâ'ilî G311 / 6)

1099. *Rişte-i ʿişret* : ***İçki / İçki içme ipi*** : Güsiste **rişte-i ʿişret** perīşān ḫāne-i şādī / Şikeste çeng-i Zühre ḥāl-i gerdūn cümle pür-ġamdur (Neşâtî K5 /B1- 4)

1100. *Rişte-i naẓm* : ***Nazm ipi*** : Bkz. Baḥr-ı dil (Neşâtî K16 / 28)

1101. *Riyāż-ı baḫt* : ***Baht bahçeleri*** : Semūm-ı bādiye-i yeʾs olur şemīm-i ṭarab / **Riyāż-ı baḫtuma** olsa vezān nesīm-i ṭarab (Nâ'ilî G14 /1)

1102. *Ruḫ-ı āyīne* : ***Ayna yanak*** : Baḳmaz **ruḫ-ı āyīneye** ifrāṭ-ı ḥayādan / ʿUşşāḳdaki ḥasret-i didarı ne bilsün (Fehîm K4 / 14)

1103. *Ruḫ-ı ḫurşīd ü māh* : ***Güneş ve Ay yanağı*** : Ne demm zülf-i siyehle rūyın ol şāh-ı cihān örter / **Ruḫ-ı ḫurşīd ü māhı** dūd-ı āh-ı bī-dilān örter (Fehîm G63 / 1)

1104. *Ruḫ-ı iḳbāl* : ***Talih yanağı*** : Dünyāyı ḥüsn-i ḫulḳuña dil-beste eylemiş / Āyīne eyleyen **ruḫ-ı iḳbāle** devletüñ (Nâ'ilî K29 / 16)

1105. *Rūḥ-ı kelām*: : ***Söz ruhu / canı*** : Cān-baḫş olur Mesīḥe güftāra gelse o leb / **Rūḥ-ı kelāmı** eyler inşād söyleyince (Nâ'ilî G339 / 3)

1106. *Ruḫṣat-ı neẕẕāre* : ***Bakış ruhsatı*** : Girye-kārān-ı heves ṣanmañ o mest-i nāza / Câme-ḫʷābında daḫi **ruḫṣat-ı neẕẕāre** bulur (Nâ'ilî G 101 / 4) kesin değil

Neydügin bāʿiṣ ne bilsün **ruḫṣat-ı neẕẕāreye** / Bilmeyen ol ġamze-i ḫūn-rīz ü āfet neydügin (Nâ'ilî G281 / 4)

1107. *Rūy-ı deryā* : ***Deniz yüzü*** : Bkz. Ebr-i nīsān-ı seḫā (Fehîm Kt. 15/ 6)

1108. *Rūy-ı dil* : ***Gönül yüzü*** : O zümrenüñ biri de Nāʾilī-i bì-kesdür / Ki **rūy-ı dil** göremez baḫt-ı pür-ʿitābında (Nâ'ilî K3/3)

Rūy-ı dil gösterüp āṣār-ı niyāza nigehüñ / Duydı āşüftelügüm başladı nāza nigehüñ (Nâ'ilî G207 / 1)

Rūy-ı dil gösterüp itdüñ beni çün dīvāne / Oldum ey āhū-yı vaḥşī giderek bīgāne (Fehîm M4 Trk. b 2 / 5)

1109. *Rūy-ı maʿnā* : ***Mana yüzü*** : Bkz. Āyīne-i ḳalb (Neşâtî Kt.1 / 11)

1110. *Rūy-ı murād* : ***Arzu yüzü*** : Ṣāf bir mertebe her cām-ı ziyā-güsteri kim / Ġörinür dīde-i cān u dile ṣad **rūy-ı murād** (Neşâtî K 7 / 4)

Bkz. **Perde-i ṭāliʿ** (Neşâtî K24 / 35)

1111. *Rūy-ı temennā* : ***İstek yüzü*** : Bkz. Berg-i ümmīd (Nâ'ilî K16 / 34)

1112. *Rūy-pūş-ı ḫaṭā* : ***Kusur / günah yüzünü örten*** : Ol ḫāḳ-i pāye yüz süren erbāb-ı himmetüñ / İḫlāṣı **rūy-pūş-ı ḫaṭā** vü ḳuṣūr olur (Nâ'ilî K24 / 32)

1113. *Rūzgār-ı kīne-güẕār* : ***İntikam arayan rüzgar*** : Müjde ey **rūzgār-ı kīne-güẕār** / Yine geldük diyār-ı hicrana (Nâ'ilî Ş6 / 4)

1114. *Rūzgār-ı kīne-ver* : ***Kinci zaman*** : Bkz. Çarḫ-ı kīne-ḫᵛāh (Nâ'ilî M / 1)

1115. *Ṣad-ḫırmen-i cān* : ***Canın yüz harmanının afeti*** : Göñül bir nev-cevānuñ şuʿle-i ḥüsniyle sūzāndur / Ki bir kem-ter şerārı āfet-i **ṣad-ḫırmen-i cāndur** (Nâ'ilî G119 / 1)

1116. *Ṣad-şemʿ-i belā* : ***Yüzlerce bela mumu*** : Yek-şuʿle-i āteş-i dilümden / **Ṣad-şemʿ-i belāyı** rūşen itdüñ (Fehîm M3 Trk. b 5 / 7)

1117. *Ṣafḥa-i ḫurşīd* : ***Güneş sayfası*** : Ya ol ruḫ-ı pür-tāb-ı ʿaraḳ-rīz-i ḥayādur / Ya **ṣafḥa-i ḫurşīdde** ḫāl-gerde şererdür (Fehîm G106 / 4)

1118. *Ṣaf-şikāf-ı ḳażā* : ***Kaza safını yıkan*** : Olduḳça **ṣaf-şikāf-ı ḳażā** leşger-i müjeñ / Dehşet düşer teġāfül-i bī-vehm ü bāküñe (Nâ'ilî G313 / 2)

1119. *Sāġar-ı ʿālem* : ***Âlem kadehi*** : Bir curʿasını görmedi erbāb-ı maʿārif / Āġāz ideli devre bu nüh **sāġar-ı ʿālem** (Neşâtî K20 / 34)

1120. *Sāġar-ı fitne* : ***Fitne kadehi*** : **Sāġar-ı fitne**den el çekti ḳażā ʿahdinde / Bü'l-ʿaceb şaḥne-i bāzār-ı füsūndur çeşmüñ (Nâ'ilî G205 / 4)

1121. *Sāġar-ı gītī-nümā* : ***Dünyayı gösteren kadeh*** : Ḫusrevāne pādişāh-ı vaḳt olup almış ele / Her gedā bir **sāġar-ı gītī-nümā** nevruzdur (Nâ'ilî G77 /4)

1122. *Sāġar-ı meh* : ***Ay kadehi*** : Bkz. Cām-ı āftāb (Neşâtî G132 / 3)

1123. *Sāġar-ı murād* : ***Arzu kadehi*** : Bisāt-ı meclis-i ṭayy itdi sāḳī-i devrān / İrişmedin elimüz **sāġar-ı murāda** daḫı (Neşâtî G125 / 3)

1124. *Sāġar-ı nāz* : ***Naz kadehi*** : Düşürmez ġamzeler mestāne elden **sāġār-ı nāzı** / Görüñ dārü'l-emān-ı ṣābrı da bir gün ḫarāb eyler (Neşâtî G41 / 3)

Bkz. Mest-i mey-i ḫūn-ı ciger (Fehîm G115 / 3)

1125. *Sāġar-ı nāzük-mizāc* : ***Nazik mizaçlı kadeh*** : Olmasaydı bāʿiṣ-i ẕevḳ-ı mülāḳāt-ı lebüñ / İmtizāc itmezdi meyle **sāġar-ı nāzük-mizāc** (Fehîm G29 / 3)

1126. *Ṣahbāy-ı ārzū* : ***Arzu şarabı*** : Bkz. Ḫumār-ı ye's (Nâ'ilî G46 / 5)

1127. *Ṣahbā-yı beḳā* : ***Bakilik şarabı*** : Bkz. Cām-ı fenā (Fehîm G218 / 5)

1128. *Ṣaḥīfe-ṭırāz-ı ümīd* : ***Ümit sayfasını süsleyen*** : Bkz. Ḫāme-i kerem (Nâ'ilî K31 / 12)

1129. *Sāḥil-nişīn-i ṣoḥbet* : ***Sohbet sahilinde oturanlar*** : **Sāḥil-nişīn-i ṣoḥbet** idüñ ḥāliyā tenüñ / Ṣad-pāre fülk-i ġarḳa gibi bī-kenāredür (Nâ'ilî M1 / 3 / 6)

1130. *Sāḥir-i maʿnī-ṭırāz* : ***Mana süsleyen büyücü*** : Bu ṭarz-ı ḫāṣ-ı dil-keşe taḳlīd ederse Nā'ilī / Ṭabʿuñ gibi bir sāḥir-i maʿnī-ṭırāz eyler yine (Nâ'ilî G355 / 1)

1131. *Ṣaḥn-ı ḳażā* : ***Kader meydanı*** : Bkz. Murġ-ı belā (Fehîm G278 / 1)

1132. *Ṣaḥrā-yı dāmān* : ***Etek sahrası*** : Ḫōr baḳmañ āşināyān eşk-i ṭūfān-bāruma / Ḳaṭrenüñ **ṣaḥrā-yı dāmānumda** ʿummānın görüñ (Fehîm G182 / 8)

1133. *Ṣaḥrā-yı heves* : ***Heves çölü*** : Bkz. Dil-i ye's-ülfet-i nādīde-rūy-ı ārzū (Fehîm G249 / 1)

1134. *Sāḳī-i ezel* : ***Ezel sakisi*** : *Bkz* Perverde-i teraşşuḥ-ı feyż-i ʿamīm-i nāz (G155 / 3)

1135. *Sāḳī-i felek* : ***Felek sakisi*** : Bkz. Cām-ı mihr (G93 / 3)

1136. *Sāḳī-i fitne* : ***Fitne sakisi*** : Ḫūn-ı dilden ṭolu biñ kāse ṣunar etdükçe / **Sāḳī-i fitneye** ızhār-ı keder ġamzelerüñ (Nâ'ilî 204 / 3)

1137. *Sāḳī-i vaḥdet* : ***Birlik sakisi*** : **Sāḳī-i vaḥdet** o meyden kim ṣunar Nā'ilî / ʿĀrife sermāye-i tevḥīddür her ḳaṭresi (Nâ'ilî G376 / 5)

1138. *Ṣandūḳ-ı cān* : ***Can sandığı*** : Çün gördi luṭf-ı peykerin āġūşa aldı gevherin / **Ṣandūḳ-ı cān** etse yerin Ġāzī Muḥammed Ḫān revā (Nâ'ilî Trh. 1 / 4)

1139. *Serāy-ı ʿiṣmet* : ***İffet sarayı*** : O ḫāne-zād-ı fütüvvet ki perr ü bāl-i melek / **Serāy-ı ʿiṣmetine** perde-pūş-ı bāb olmış (Nâ'ilî K18 / 19)

1140. *Ṣarṣar-ı āh* : ***Ah fırtınası*** : Baḥr-ı āteş **ṣarṣar-ı āh**um ḫurūşum görme sehl / Ey Ḫudā-nāters mevc-i bī-şumārumdan ṣaḳın (Nâ'ilî G246 / 5)

1141. *Ṣarṣar-ı ʿaṣḳ* : ***Aşk fırtınası*** : Ḳoparur bu dıraḥt-ı nüh-şāḫı / Esse dehre Fehîm **ṣarṣar-ı ʿaṣḳ** (Fehîm G167 / 5)

1142. *Ṣarṣar-ı ḥavādiṣ* : ***Olayların şiddetli rüzgarı*** : Bu lücce-gehde olur **ṣarṣar-ı ḥavādiṣden** / Ḫurūş-ı mevc-i belā geh nihān u gāh bedîd (Nâ'ilî K7/22)

1143. *Ṣavt-ı güm-kerde-güş* : ***Kulağı kaybetmiş ses*** : Bülbül-i ʿarş-lāne yaʿnî fiġān / **Ṣavt-ı güm-kerde-güş** yaʿnî āh (Fehîm G274 /2)

1144. *Ṣayd-ı cān* : ***Can avı*** : Her nigāhın gūşe-i çeşminde **ṣayd-ı cān** içün / Ṣūret-i āhūda bir cādūy-ı efsūn-sāz eder (Nâ'ilî G40 / 4)

1145. *Ṣayd-ı himmet* : ***Himmet avı*** : Milk-i düşmen zîr-pā nūr-ı hidāyet pişvā / **Ṣayd-ı himmet** der-ḳafā düstūr-ı vālādur gelen (Neşâtî K18 / 9)

1146. *Ṣayrafī-i ġam* : ***Gam sarrafi*** : Bkz. Rāst-ʿayār-ı meḥek-i tecrübe (Nâ'ilî G274 / 5)

1147. *Ṣayyād-ı ecel* : ***Ecel avcısı*** : Şehbāz-ı nigāhı ṣaġ olsun / **Ṣayyād-ı ecel** şikeste-pādur (Fehîm M1 Trc. b 9 / 7)

1148. *Ṣayyād-ı fitne* : ***Fitne avcısı*** : Cā'iz ki almaġa yoluñ ey ʿāşıḳ-ı ḥazîn / **Ṣayyād-ı fitne** eyleye bir gūşede kemin (Nâ'ilî M3 / Msd. / 29)

1149. *Ṣayyād-ı füsūn* : ***Büyü avcısı*** : Biñ dil ṭutulur yine o **ṣayyād-ı füsūnuñ** / Dām-ı şiken-i zülf-i siyeh-fāmı tehīdür (Nâ'ilî G90 / 6)

1150. *Ṣayyād-ı maḥabbet* : ***Muhabbet avcısı*** : Bkz. Murġ-ı dil (Nâ'ilî G27 / 3)

1151. *Sebbābe-i idrāk* : ***Kavrama / Anlayışın şehadet parmağı*** : **Sebbābe-i idrāk** ṭuyar cünbişüñ ancaḳ / Cān maʿnī vü elfāẓ beden sen çū beyansın (Nâ'ilî K25 / 22)

1152. *Sebīke-i meh* : ***Ay külçesi*** : Zerrīn **sebīke-i mehi** ḳılmış hilāl eden / Cism-i nizār u zerdümi ġam pūtasında ḳāl (Nâ'ilî M10 / 2)

1153. *Sebū-yı ārzū* : ***Arzu testisi*** : Evvel-i vuṣlatda itdi būse-i laʾlin dirīġ / Tā leb-i cüda şikest oldı **sebū-yı ārzū** (Fehîm G249 / 6)

1154. *Sebū-yı ġonçe* : ***Gonca testisi*** : **Sebū-yı ġonçe** ber-dūş-ı nihāl-i tāzedür şimdi / Sürāḥī der-bāġal sāḳī de reftāre ayak bassun (Neşâtî G97 / 2)

Ṣafā-yı ʿışḳ ile nergisler almış destine sāġār / **Sebū-yı ġonçe** pür-bāde dem-i bezm-i gülistāndur (Neşâtî K27 / 4)

1155. *Ṣehāb-ı himmet* : ***İhsan bulutu*** : **Ṣehāb-ı himmeti** ger bāġa ḳaṭre-bār olsa / Olurdı her giyeh-ı ḫuşkı hem-ser-i şimşād (Neşâtî K24 / 20)

1156. *Seḥāb-ı keder* : ***Keder bulutu*** : Bkz. Miṣāl-i şīşe-i billūr-ı āfitāb (Nâ'ilîG30 / 3)

1157. *Seḥāb-ı mekrümet* : ***Cömertlik bulutu*** : Bkz. Gūş-ı ṣadef (Fehîm K8 / 17)

1158. *Sehāb-ı şerm* : ***Utanma bulutu*** : Oldukça tāb-dāde ruḫuñ zīr-i ṭurradan / Çarḫuñ **seḥāb-ı şerm** ile māhı nihān olur (Neşâtî G28 / 2)

1159. *Semend-i çeşm* : ***Gözün çevik atı*** : Böyle gelürse ḳarşusına kim ṭurur anuñ / Zīrā **semend-i çeşmine** meydān idüp gelür (Fehîm G111 / 6)

1160. *Semend-i devlet* : ***Ululuğun çevik atı*** : O yekke-tāz-ı cihān kim sezādur eylerse / **Semend-i devleti** ṣahn-ı felekde cevlānı (Neşâtî K11 / 17)

1161. *Semend-i nāz* : ***Naz atı*** : **Semend-i nāza** süvār olsa şehlevendāne / O girre-mesti ki görse virürdi cān āfet (Fehîm K11 / 5)

1162. *Semt-i Fużūlī* : ***Fuzuli'nin semti / bölgesi*** : Muḫtārum olsa **semt-i Fużūlī** naẓar ḳılan / Cūy-ı ṭabīʿatim Şaṭ u Ceyḥūn ḫayāl eder (Nâ'ilî K1/12)

1163. *Semt-i nāz* : ***Naz beldesi / mahallesi*** : Ṣabā meger o şeh-i dil-nevāzdan geldüñ / Ṭarīḳ-ı cevri ḳoyup **semt-i nāzdan** geldüñ (Nâ'ilî G211 / 1)

1164. *Semt-i rıżā* : ***Rıza semti*** : Fikri anuñ ki olmadı sūy-ı girīve-i emel / **Semt-i rıżāyı** gösterüp rāh-ı necāt virdiler (Nâ'ilî G116 / 6)

1165. *Semūm-ı ʿadem* : ***Yokluk samyeli*** : Bu gül-sitānede bir gün eser **semūm-ı ʿadem** / Gider bu neşv ü nemālar ne gül ne ḫār ḳalur (Nâ'ilî K2/17)

1166. *Semūm-ı āh* : ***Ah sam yeli*** : Bkz. Gülistān-ı ġam (Nâ'ilî G199 / 4)

1167. *Semūm-ı firkat* : ***Ayrılık sam yeli*** : ʿAceb mi şiʿr-i Neşāṭī olursa ger pür-sūz / **Semūm-ı firḳat** ile tāb-nāk-i ḥasretdür (Neşâtî G44 / 5)

1168. *Semūm-ı ḫurde* : ***Kırıntı sam yeli*** : Olur şitāba muraḫḫaş **semūm-ı ḫurdeleri** / Şarāb-ı kevṡer ü tesnīm ṣāf u nābında (Nâ'ilî K3/34)

1169. *Semūm-ı ḳahr* : ***Kahır sam yeli*** : **Semūm-ı ḳahrı** vezān olsa sūy-ı kuhsāra / Olurdı lālesi bir demde kāse-i pür-sem (Neşâtî K21 / 31)

1170. *Seng-i ʿacz* : ***Acizlik taşı*** : Bkz. Āyīne-i bīdār (Fehîm G218 / 4)

1171. *Seng-i cefā* : ***Cefa taşı*** : Bkz. Dest-i sitem (Neşâtî G8 / 3)

Bkz. Gerd-i keder (Nâ'ilî K13 /9)

1172. *Seng-i fitne* : ***Fitne taşı*** : N'ola ḫūn-ı şafaḳ dāmānını eylerse ālūde / Toḳındı **seng-i fitne** ʿaks idüp nüh çarḫ-ı mīnāya (Neşâtî K5 /B4 -5)

1173. *Seng-i melāmet* : ***Ayıplama / Kınama taşı*** : Vücūdum lālezār eṭrāfum oldı cümle kūhistān / O mecnūnam daḫı ḳurtulmadum **seng-i melāmetden** (Fehîm K15 / 16)

Ḫārā-dilāna etsün eṡer āh-ı tīşe-kār / Bīhūde yoḳsa **seng-i melāmet** ḳoparmasun (Nâ'ilî G267 / 7)

1174. *Seng-i ṭaʿn* : ***Ayıplama taşı*** : Pür ḳıldılar derūn-ı dilüm **seng-i ṭaʿn** ile / Dil-teng itdiler beni yā Rab hücūm-ı Rūm (Fehîm M2 Trk. b 2 / 2)

1175. *Ser-ā-perde-i fānūs* : ***Fanus perdesinin mahbusu*** : Server ki serin verdigiçün şemʿ-i küleh-dār / Maḥbūs-ı **ser-ā-perde-i fānūs** degüldür (Fehîm G102 / 5)

1176. *Serā-perde-i ḥikmet* : ***Hikmet sarayının perdesi / Hikmet perdesi*** : Ol zamān kim bu **serā-perde-i ḥikmetde** Ḳażā / Ḥüsn-tedbīr ile ārāyiş-i erkān etmiş (Nâ'ilî K9 / 8)

1177. *Ser-çeşme-i cān* : ***Canın çeşmebaşı*** : Pür-zemzeme-i el-ʿaṭaşız bilmezüz ammā / **Ser-çeşme-i cāna** varılur ḳandan ilāhī (Nâ'ilî M2/ Trk.b /8)

1178. *Ser-der-ceyb-i ḫ ᵛāb* : ***Uyku cebinin yanıbaşı*** : Bkz. Müjgān-ı pāy-ı dāmen (Fehîm K5 / 41)

1179. *Ser-girān-ı nāz* : ***Naz sarhoşu*** : Maḥşer de olsa çāre mi var söyleşilmege / Geh **ser-girān-ı nāzdur** ol ġamze gāh mest (Nâ'ilî G21 / 5)

1180. *Serḫōş-ı nāz* : ***Naz sarhoşu*** : El-ḥaẕer ey **serḫōş-ı nāz** el-ḥaẕer / Keşret-i ṣoḥbetde ḫater vardur (Nâ'ilî Ş10 / 4)

Fi'l-ḥāl teġayyür gelür ol **serḫōş-ı nāza** / Etmez bir iki sāġar-ı gül-fāma taḥammül (Nâ'ilî G229 / 3)

1181. *Ser-kūçe-i ümmīd* : ***Ümidin köşebaşı*** : Ey bāde-i hevesden olan neşve-yāb-ı ʿışḳ / **Ser-kūçe-i ümmīde** mest-i ḫarāb-ı ʿışḳ (Nâ'ilî M3 / Msd. / 31)

1182. *Ser-leşker-i ġamze* : ***Yan bakışın baş askeri*** : Bkz. Fermān-ber-i ġamze (Fehîm G95 / 3)

1183. *Sermāye-i belāġat* : ***Güzel ve etkili söz söyleme yeteneğinin sermayesi*** : Sermāye-i belāġat ile ḥāliyā odur / Bālā-nişīn-i ḫ ᵛācegiyān-ı suḫen-verī (Nâ'ilî K20 / 31)

1184. *Sermāye-i cān u dil* : ***Gönül ve can sermayesi*** : *Bkz.* Bāzār-ı leb (Nâ'ilî G332 / 3)

1185. *Sermāye-i dūzāḫ* : ***Cehennem sermayesi*** : Bkz. Bāzār-ı behişt (Fehîm G35 / 4)

1186. *Sermāye-i hicrān* : ***Ayrılık sermayesi*** : Āşinā bulmadı ḥarf-i elem-i vuṣlata dil / Açmadı kimseye **sermāye-i hicrānı** ucın (Nâ'ilî G257 / 3)

1187. *Sermāye-i ḥüsn* : ***Güzellik sermayesi*** : Bkz. Dest-geh-i mihr (Fehîm G181 / 4)

1188. *Sermāye-i ʿıḳāb* : ***Azap sermayesi*** : Bu teng-nāy-ı felāketde kār u bār-ı suḫen / Maʿārif ehline **sermāye-i ʿıḳāb** olmış (Nâ'ilî K18 / 34)

1189. *Sermāye-i nām u neng* : ***Ün ve şöhret sermayesi*** : Pāy-ı ḫumda ḥased ol rind-i tehī-kīseye kim / Vaḳf-ı cām eyleye **sermāye-i nām u nengin** (Nâ'ilî G291 / 4)

1190. *Sermāye-i tevḥīd* : ***Tevhit sermayesi*** : Bkz. Sāḳī-i vaḥdet (G376 / 5)

1191. *Ser-rişte-i emel* : ***Emel ipucu*** : Pür-pīç ü tāb-ı keşmekeş-i āhdur göñül / **Ser-rişte-i emelde** güşāyiş görülmedi (Nâ'ilî G375 / 2)

1192. *Seyf-i ḳażā* : ***Kaza kılıcı*** : Bkz. Naṭʿ-ı siyāset-gāh-ı dil (Nâ'ilî M8 / Thm. / 16)

1193. *Seyl-i ferāh* : ***Ferahlık seli*** : Oldı küşāde tāze-i āmed-şüd-i ḳadeḥ / **Seyl-i ferahla** vādi-i ḫamyāze bestedür (Fehîm G93 / 6)

1194. *Seyl-āb-ı musībet* : ***Musibet seli*** : Bkz. Bād-ı pür-belā (Neşâtî K17 / B1-2)

1195. *Ṣıyt-ı ʿışḳ* : ***Aşk sesi*** : Ser-i kūyında cemʿ olup ʿuşşāḳ / Pür ola **ṣıyt-ı ʿışḳ** ile āfāḳ (Neşâtî Ş.E / 144)

1196. *Ṣiyt-ı maʿdelet* : ***Adaletin sesi*** : O dād-güster-i ʿālem ki **siyt-ı maʿdeletin** / İşitse ḫavf ile bir dilber-i sitem-muʿtād (Neşâtî K24 / 15)

1197. *Sifāl-i māh* : ***Ay çömleği*** : Miṣāl-i āyīne-yi āfītāb iken ḳalbüm / **Sifāl-i māh** gibi ṣubḥ u şām meksūrām (Fehîm K14 / 5)

Neşve-dār-ı ḥayretüz bir curʿa-dān-ı feyżden / Ne **sifāl-i meh** ne cām-ı āfītābuñ mestiyüz (Nâ'ilî G169 / 2)

1198. *Sikke-perdāz-ı emānet* : ***Emanet sikkesi basan*** : **Sikke-perdāz-ı emānet** ki döner ʿahdinde / Kīse-i müflis-i bī-dirheme enbān-ı ḥıyel (Nâ'ilî K19 / 16).

1199. *Sikke-ṭırāz-ı fiṭrat* : ***Yaratılış sikkesini süsleyen*** : Āsafā eylememiş **sikke-ṭırāz-ı fiṭrat** / Naḳd-ı tedbīrüñi **ṭamġā-zede-i dest-i daġal** (Nâ'ilî K19 / 17)

1200. *Silk-i beyān* : ***Beyan ipliği*** : Bkz. Güher-i maʿrifet (Nâ'ilî K15 / 37)

1201. *Silk-i medḥ* : ***Övgü ipliği*** : Neşāṭīveş çekerdüm **silk-i medḥe** laʿl-ı rengīnüñ (Neşâtî Thm. 5 / 2)

1202. *Silk-i naẓm* : ***Nazımın boncuk dizilen ipi*** : Tā be-maḥşer ola endīşesi erbāb-ı dilüñ / **Silk-i naẓmında** olan gevher-i güftāra ṣadef (Nâ'ilî G190 / 8)

1203. *Sille-hor-ı ġussa* : ***Keder tokadı yiyen*** : Esbāb-ı ṭarab cümle perīşān u mükedder / Def **sille-ḫor-ı ġuṣṣa** vü ney-i kām şikeste (Neşâtî G123 / 3)

1204. *Silsile-i āh* : ***Ah zinciri*** : **Üstāẕ-ı ezel** ḥalḳaların şuʿleden etmiş / Her laḥẓada biñ **silsile-i āha** esīrem (Nâ'ilî M2 / Trk.b /15)

1205. *Sīmurg-ı ḫıred* : ***Akıl simurgu*** : Çeşmüñ ki hümā-sayd iki şeh-bāzdur el-hākk / **Sīmurg-ı ḫıred** evc-i şikârında megesdir (Neşâtî G33 / 2)

1206. *Sīmurg-ı şuʿur* : ***Anlayış / kavrayış simurgu*** : Ne ḳadar diḳḳat ile eylese pervāz-ı bülend / İremez küngür-i iclāline **sīmurg-ı şuʿur** (Neşâtî K16 / 19)

1207. *Sinān-ı kilk* : ***Kalem mızrağı*** : Ceng-i evvelde bir ednā ṭaʿn ile maġlūb edüp / Ẓahr-ı cānından **sinān-ı kilk** yalman gösterür (Fehîm K10 / 27)

1208. *Sīne-i ʿarş* : ***Gökyüzünün bağrı*** : Āh oḳıdur tīr ü kemān-ı ʿuşşāḳ / Tā **sīne-i ʿarşdur** nişan-ı ʿuşşāḳ (Fehîm R. 30 / 1)

1209. *Sīne-rīşān-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelmenin kalbi yaralısı*** : **Sīne-rīşān-ı teġāfül** senüñ ey tīġ-i nigeh / Demesün zaḫmuña dāġ-ı dili merhem ne desün (Nâ'ilî G275 / 3)

1210. *Sipāh-ı fitne* : ***Fitne askeri*** : Bkz. Berḳ-ı tīġ-i nigāh (Nâ'ilî G13 / 2)

1211. *Sipāh-ı ḫaṭṭ* : ***Ayva tüyler ordusu*** : Ẓuhūr iderse kemīnden **sipāh-ı ḫaṭṭı** eger / Cihānda kimseye virmez emān zamān āfet (Fehîm K11 / 8)

1212. *Sipāh-ı māh* : ***Ay'ın ordusu*** : Āhum ile her gece eyler **sipāh-ı māh** ceng / Berḳ-ı āteş-bāddur gūyā ki eyler kāh ceng (Fehîm G168 / 1)

1213. *Sipeh-endāz-ı ḫıred* : ***Akıl askeri*** : Oldı dil cübiş-i māh-ı nev ebrūñı görüp / **Sipeh-endāz-ı ḫıred** maʿreke-ārā-yı cünūn (Fehîm G243 / 6)[54]

1214. *Sipeh-i fitne* : ***Fitne ordusu*** : Şūr-ı nigehüñ ʿışḳda maṣāf eyledi sīnem / Ṣaf ṣaf **sipeh-i fitne** beyābānumı ṭutdı (Nâ'ilî G383 / 3)

1215. *Sipeh-i nāz* : ***Naz ordusu*** : Var ḳıyas it nic'olur mülk-i dil-i ehl-i niyāz / O şeh-i kişver-i ḥüsnüñ **sipeh-i nāzına** baḳ (Fehîm G16O / 2)

1216. *Sipehsālār-ı maʿnī* : ***Mana başkomutanı*** : **Sipehsālār-ı maʿnī** kişver-ārā-yı maʿārif kim / Revādur dergeh-i ṭābʿında olsa bende Ḥāḳānī (Neşâtî K13 / 15)

1217. *Sipihr-i kīne-cū* : ***Kinci gökyüzü*** : **Sipihr-i kīne-cūdan** bī-vefālıḳ resm-i ʿādīdür / Felekden bī-niyāz olmaḳ daḫi bir özge şādīdür (Nâ'ilî M7 / Msd. / 4)

1218. *Sipihr-i kīne-perver* : ***Kin besleyen gökyüzü*** : Ḳażā ferman-ber-i hükmi ḳader maḥkûm-ı fermānı / Ne emr itse **sipihr-i kine-perver** inḳıyād eyler (Neşâtî K25 / 15)

1219. *Sipihr-i sifle-perver* : ***Aşağılık kimseleri kollayan felek*** : **Sipihr-i sifle-perver** cevrin az eylerse de gāhi / Nişān-ı luṭf ṣanma ġāyet-i imsākdendür hep (Fehîm G17 / 4)

1220. *Sirāc-ı dil* : ***Gönül kandili / mumu*** : Ey Nāʾilī fürūġ-dih-i ʿālem-i vücūd / Ḳandīl-i āfitābı **sirāc-ı dil** eylemiş (Nâ'ilî G174 / 5)

1221. *Sīr-hūn-ı yeʾs* : ***Üzüntü kanına doymuş*** : Bkz. Perverde-i naʿīm-i murād (Fehîm G39 / 4)

1222. *Sirişk-āb-ı riyā* : ***İkiyüzlülük gözyaşı*** : **Sirişk-āb-ı riyādan** devlet-i şādī-i rindānda / Yıḳıldı ḫanḳāh mey-ḫāne maʿmūr oldı gitdükçe (Nâ'ilî G320 /4)

1223. *Sūdā-gerān-ı ʿışḳ* : ***Aşk tacirleri*** : Dil-ber ne deñlü nāzük ü nerm olsa ol ḳadar / **Sūdā-gerān-ı ʿışḳ** ile bāzārı saḫt olur (Nâ'ilî G49 /5)

[54] "mâh-ı nev ebrūñı" söz grubunun "māh-ı nev-i ebrūñı" şeklinde yazılması daha doğru görünmektedir.

Demdür ki ārzūy-ı metāᶜ-ı dil eldeyüz / Sūdā-gerān-ı ᶜışḳ ile baḫş u cedeldeyüz (Nâ'ilî M3 / Msd. / 4)

Sūdā-gerān-ı ᶜışḳuñ olur şāh-benderi / Ol kim bu yolda mā-melekin bāce virdi hep (Nâ'ilî G16 / 3)

1224. *Sūdā-gerān-ı maᶜṣiyet* : ***Günah tacirileri*** : **Sūdā-gerān-ı maᶜṣiyet** añsun o vaḳtı kim / Dādār-ı ḥaşr bār-ı metāᶜ-ı günāh açar (Nâ'ilî G50 / 6)

1225. *Sūdā-gerān-ı nāz* : ***Naz tacirleri*** : Bkz. Naḳd-ı sirişk-i dīde (Nâ'ilî G313 / 3)

1226. *Sūdā-ger-i ᶜışḳ* : ***Aşk taciri*** : Bkz. Bāzār-ı leb: (Nâ'ilî G332 / 3)

1227. *Sūdā-ger-i ḳażā* : ***Kaza taciri*** : Ümmīd-i naḳd-ı cān ile **sūdā-ger-i ḳażā** / Etmiş metāᶜ-ı derdüñi zīb-i dükān-ı merg (Nâ'ilî G206 / 5)

1228. *Sūdā-ger-i nāz* : ***Naz taciri*** : Cāna ᶜāşıḳ nice dāġ ursun o **sūdā-ger-i nāz** / Gevher-i cān-geh-i hicrāna taḥammül mi eder (Nâ'ilî G120 / 4)

1229. *Sūdā-ger-i naẓm* : ***Nazım tüccarı*** : Ben o **sūdā-ger-i naẓmam** ki kef-i mihr ile çarḫ / Kān-ı pür-gevher-i ṭabᶜumdan eder cerr ü suʾāl (Nâ'ilî K12 /78)

1230. *Sūmenāt-ı fitne* : ***Fitne puthanesi*** : Yaḳar ey Nāʾilī Cibrīli dāġ-ı reşk-i ḳıssīsi / Maḥabbet **sūmenāt-ı fitnedür** ḥüsn-i bütān āteş (Nâ'ilî G180 / 7)

Bkz. Levḥ-i dil (Nâ'ilî G246 / 7)

1231. *Sūmenāt-ı vücūd* : ***Vücut kilisesi*** : Bu **sūmenāt-ı vücūda** ṣaḳın perestişden / Ḳarīn-i Bihremen-i nefs-i bed-fiᶜāl olma (Nâ'ilî G315 / 6)

1232. *Ṣûret-keş-i dil* : ***Gönül ressamı*** : Hem māhī-i nuḳūş-ı ḫalvet-serāy-ı ḫāṭır / Hem levḥ-i ārzūya **ṣûret-keş-i dil**üz biz (Nâ'ilî G150 / 3)

1233. *Sūr-gāh-ı fenā* : ***Faniliğin şenlik / ziyafet meydanı*** : Bu **sūr-gāh-ı fenāya** gelür o deñlü kesel / Ki sāz-ı Zührede bir gün gusiste tār ḳalur (Nâ'ilî. K2/7)

1234. *Suṭurlāb-ı ḥikmet* : ***Hikmet / Bilgelik usturlabı*** : Mihrüñ ḳarīn-i rifᶜat ola tā ki olmaya / Aḥkāmı müntehī bu **suṭurlāb-ı ḥikmetüñ** (Nâ'ilî K29 / 30)

1235. *Suṭurlāb-ı meşʿeri* : ***Bilgi usturlabı*** : Almaġa ṭāḳ-i ġarḳa-i cāhuñdan irtifāʿ / Cevzā ṭutar elinde **suṭurlāb-ı meşʿeri** (Nâ'ilî K20 / 10)

1236. *Sükkān-ı felek* : ***Gökyüzü sakinleri*** : Geldi ol dem ki alup destine sāzın Zühre / Eyleye şevḳ ile **sükkān-ı felek** sūr-ı ʿaẓīm (Neşâtî K9 / 7)

1237. *Sürme-dān-ı cān* : ***Canın sürme kutusu*** : ʿĀşıḳ-ı dil-şikestenüñ nālesin eylemezdi pest / Reşk-i ġubār-ı maḳdemi olmasa **sürme-dān-ı cān** (Nâ'ilî G254 / 5)

1238. *Sürme-sāy-ı ḥayret* : ***Hayret sürmesi çekmiş*** : Siyeh çeşmüñ ḫayāliyle olur ḫāmuş ehl-i ʿaşḳ / Meger ki mīl-i müjgān **sürme-sāy-ı ḥayret** olmışdur (Fehîm G77 / 8)

1239. *Şāhbāz-ı çeşm* : ***Gözün doğan kuşu*** : Perri şemşīr-i belādur **şāhbāz-ı çeşminüñ** / Pençesi tīr-i ḳażādur şāhbāz-ı çeşminüñ (Fehîm G180 / 1-2-3-4-5)

1240. *Şāhbāz-ı müje* : ***Kirpik doğanı*** : Bkz. Murġ-ı dil (Fehîm G269 / 1)

1241. *Şāhbāz-ı salṭanat* : ***Saltanat doğanı*** : Bir **şāhbāz-ı salṭanata** āşiyān ola / Şāhenşeh-i ḳalem-rev-i ʿOṣmāniyān gibi (Nâ'ilî K10 / 21)

1242. *Şāhbāz-ı vücūd* : ***Vücut doğanı*** : Bu dām-gāh-ı taʿalluḳda **şāhbāz-ı vücūd** / Ḫalāṣ ümīdi ile pāy-best olup ḳalmış (Nâ'ilî G177 / 6)

1243. *Şāh-ı sevdā-leşker* : ***Sevda ordusunun padişahı*** : Vālih-i ʿaşḳam cünun yār-ı ḳadīmümdür benüm / **Şāh-ı sevdā-leşkerem** Mecnūn nedīmümdür benüm (Fehîm G224 / 1)

1244. *Şāh-ı ümīd* : ***Ümit dalı / budağı*** : Bkz. Mürġ-i dil (Neşâtî G91 / 3)

1245. *Şāhid-i iḳbāl* : ***Talih güzeli*** : Ne mīm **şāhid-i iḳbāle** çeşm-i devlet kim / Beyāżı ṣubḥ-ı ṣafādur siyāhı şām-ı kerem (Neşâtî K21 / 16)

Bkz. Dīde-i ḥayret (Nâ'ilî K34 / 22)

1246. *Şāhid-i naẓm* : ***Nazım güzeli*** : Belīġ-i nādire-sencem ki **şāhid-i naẓmum** / Hemīşe encümen-ārāy-ı intiḫāb olmış (Nâ'ilî K18 / 42)

Şāhid-i naẓmumı görüp câme-i sürme-reng ile / Olsa Neşāṭīya n'ola lāl Kemāl-ı Iṣfahān (Neşâtî G91 / 5)

Gitdükce güzellense n'ola **şāhid-i naẓmum** / Bu ḥüsni viren dā'im aña luṭf-ı edādur (Neşâtî K12 / 26)

1247. *Şāhid-i suḫen* : ***Söz güzeli*** : Ḫūn-ı cigerle besledügi **şāhid-i suḫen** / Meftūn eder muḳārenet etse ḥanīn ile (Nâ'ilî K28 / 71)

1248. *Şāhid-i ümmīd* : ***Ümit güzeli*** : ʿĀṭıfet-kārā ʿaceb āyīnedür baḫtum benüm / **Şāhid-i ümmīdi** benden rūy-ı gerdan gösterür (Fehîm K10 / 37)

Bkz. Āyīne-i cām-ı ārzū (Neşâtî G99 / 5)

1249. *Şāhidān-ı suḫan* : ***Söz güzelleri*** : O naġme-rīz-i belāġat ki **şāhidān-ı suḫan** / Nevā-yı pākine bī-iḫtiyār şeydādur (Neşâtî K15 / 8)

1250. *Şāh-reh-i nāz* : ***Naz anayolu*** : Bārān-ı girye bāġçe-i rāza sığmamış / Seyl-i niyāz **şāh-reh-i nāz**a sığmamış (Neşâtî G59 / 1)

1251. *Şaḫṣ-ı Ḳażā* : ***Kaza kişisi / sureti*** : Ne ġamze berḳ-i ecel-sūz kim hirāsından / Olurdı **şaḫṣ-ı Ḳażā** gūşe-gīr-i pinhānī (Nâ'ilî K6 / 30)

Ḳıyduñ ḳarīn-i nākes olup kendü kendüñe / **Şaḫs-ı ḳażā** bu meşġaleden hīç-kāredür (Nâ'ilî M1 / 3 / 4)

1252. *Şāʿīr-i şaʿīr-şiʿār* : ***Arpa yiyici şair*** : Bir alay şāʿīr-i şaʿīr-şiʿār / Bir ḳaṭar esterān-ı pālānī (Fehîm K17 / 54)

1253. *Şām-ı ḥasret* : ***Hasret akşamı*** : Bkz. Dūd-ı derūn-ı ehl-i mātem (Neşâtî K5 / B3-3)

1254. *Şarāb-ı firāḳ* : ***Ayrılık şarabı*** : Ne neş'edür ki cünūnı yıḳar **şarāb-ı firāḳ** / İlāhī eyleme ehl-i dili ḫarāb-ı firāḳ (Fehîm G162 / 1)

1255. *Şarāb-ı nāz* : ***Naz şarabı*** : Virür bir keyf-i tāze her nigāh-ı mesti ʿuşşāḳa / **Şarāb-ı nāz** kim çeşmin o şūḫuñ nīm-ḫāb eyler (Neşâtî G41 / 4)

1256. *Şarāb-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme şarabı*** : Bkz. Bāde-ḫ̆ār-ı girişme (Nâ'ilî Kt. 6 / 1)

1257. *Şarāb-ı ye's* : ***Ümitsizlik şarabı*** : **Şarāb-ı ye's** ideli cānı mest-i lā-yaʿḳil / Derūn-ı ḫāṭıra gelmez ümīd ü bīm-i murād (Fehîm G39 / 3)

1258. *Şeb-çerāġ-ı necābet* : ***Soyluluğun gece parlayan kıymetli taşı*** : O **şeb-çerāġ-ı necābet** ki ḫacletinden olur / Verāy-ı dāmen-i ʿİsīde muḫtefī ḫūrşīd (Nâ'ilî K7/33)

1259. *Şeb-çerāġ-ı re'y* : ***Fikrin geceyi aydınlatan kıymetli taşı*** : Cihān-ı cāhda bir **şeb-çerāġ-ı re'yi** gibi / Nāẓīr olur mı daḫı māh-ı ʿālem-ārāya (Fehîm K8 / 16)

1260. *Şeb-i idrāk* : ***İdrak gecesi*** : Işṭılāḥ-ı vaḥdet ü keşretde deryā ḳaṭredür / Ḳaṭre deryāy-ı süveydādur **şeb-i idrākden** (Nâ'ilî G282 / 4)

1261. *Şeb-gird-i maḥabbet* : ***Muhabbet bekçisi*** : Bkz . Ālūde-nümā-yı gerd-i ʿışḳuz (Neşâtî G52 / 2)

1262. *Şebistān-ı ḫaṭ* : ***Ayva tüylerin yatak odası*** : Ḥüsni ki odur şemʿ **şebistān-ı ḫaṭında** / Ancaḳ yine ḫāli aña pervānelüg eyler (Fehîm G54 / 6)

1263. *Şebnem-i ümmīd* : ***Ümit çiyi*** : Bkz. Berg-i ḫāṭır (Nâ'ilî G371 / 2)

1264. *Şehbāz-ı çeşm* : ***Göz doğanı*** : İtmeden **şehbāz-ı çeşmi** nīm-pervāz-ı nigāh / Ḫavfdan rīzān ider perr-i hümāyı ġamzesi (Fehîm G288 / 4)

1265. *Şehbāz-ı ecel* : ***Ecel doğanı*** : Bkz. beytü'ṣ-ṣanem-i fitne (G286 / 2)

1266. *Şeh-bāz-ı ḥüsn* : ***Güzellik doğanı*** : Ḥāl-i siyeh miyān-ı ebru-yı yārda / **Şeh-bāz-ı ḥüsndür** ki per açmış şikâr arar (Neşâtî G19 / 2)

1267. *Şehbāz-ı nigāh* : ***Bakış doğanı*** : **Şehbāz-ı nigāh**ı ṣaġ olsun / Ṣayyād-ı ecel şikeste-pādur (Fehîm M1 Trc. b 9 / 7)

1268. *Şeh-i nāz* : ***Naz şahı*** : Bkz. Kişver-i nāz u leṭāfet (Nâ'ilî G194 / 2)

1269. *Şehlevend-i istiġnā* : ***Kayıtsızlık yiğidi*** : Bütān-ı şehri ider naḳş-ı pāy-ı esb-i ġurūr / Sürünce raḫşını ol **şehlevend-i istiġnā** (Fehîm G9 / 3)

1270. *Şeh-rāh-ı belā* : ***Bela anayolu*** : Āmed-şud-ı ġamzeñle ḥarīm-i dile nisbet / **Şeh-rāh-ı belā** cādde-i bī-ḫaṭer ancaḳ (Nâ'ilî G195 / 3)

1271. *Şeh-rāh-ı ġam* : ***Gamın anayolu*** : Dāmen be-kef-i bādiye-i derdüñe yā Rab / **Şeh-rāh-ı ġamuñ** meslek-i bī-ḫavf u ḫaṭar ḳıl (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 24)

1272. *Şehr-i viṣāl* : ***Kavuşma şehri*** : Bkz Kūçe-i kām (Nâ'ilî G96 / 2)

1273. *Şehsuvār-ı nāz* : ***Nazın şanlı atlısı*** : Bir **şehsuvār-ı nāz** içündür / Bu bādiyelerde türktāzum (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 73)

1274. *Şeh-süvār-ı maʿnā* : ***Mananın usta binicisi*** : Bkz. Edhem-i ḫāme (Neşâtî K8 / 38)

1275. *Şemʿ-i āh-düşmen* : ***Düşmanın ah mumu*** : Maʿşūḳın itdi dil-nerm ol **şemʿ-i āh-düşmen** / Ḫārā-güdāz olurmış teʾşīr-i āh-ı dilber (Fehîm G50 / 3)

1276. *Şemʿ-i baḫt* : ***Baht mumu*** : **Şemʿ-i baḫtum** eger olursa çerāġ-ı ḥurşīd / Kemterīn cünbiş-i bād-ı per-i pervāne yeter (Fehîm G62 / 6)

Şemʿ-i baḫtum Pertev-i nūr ile etmez imtizāc / Belki nūr-ı şuʿle-i Ṭūr ile itmez imtizāc (Fehîm G30 / 1)

1277. *Şemʿ-i cām* : ***Kadeh mumu*** : Fürūġ-ı meyden olmış sīne ṣāf u dīdeler rūşen / Olup pervāne sāḳīler dönerler **şemʿ-i cām** üzre (Nâ'ilî K23 / 7)

1278. *Şemʿ-i ḫūrşīd* : ***Güneş mumu*** : Fürūzān etdi eyvān-ı ḥamelde **şemʿ-i ḫūrşīdi** / Ṭoġup burc-ı şerefde kevkeb-i bihrūz-ı sulṭānī (Nâ'ilî G386 / 3)

1279. *Şemʿ-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı mumu*** : Ẓulmet-ābād-ı ġam etmiş bize dünyāyı eden / **Şemʿ-i iḳbāli** müsādif nefes-i serdümüze (Nâ'ilî G354 / 3)

1280. *Şemʿ-i mihr ü māh* : ***Ay ve Güneş mumu*** : Bkz. Bīm-i gird-bād-ı āh (Neşâtî K2 / 6)

1281. *Şemʿ-i ruh* : ***Yanak mumu*** : Ursa ne ʿaceb kendin **şemʿ-i ruḫuña** bī-bāk / Dil bezm-i maḥabbetde pervāne degül mi yā (Neşâtî G5 / 4)

1282. *Şemʿ-i ruḫsār* : ***Yanak mumu*** : Bkz. Rūşenī-baḫş-ı ḫāne-i cān (Neşâtî Ş.E / 70)

1283. *Şemīm-i ḫulḳ* : ***Yaratılışın güzel kokusu*** : *Bkz.* Raşḫ-ı midād-ı ḫāme-i müşkīn-suṭūr (Nâ'ilî K22 /34)

Bkz. Muʿaṭṭar-kun-ı dimāg-ı cihān (Neşâtî K11 / 18)

1284. *Şemīm-i murād* : ***Dilek kokusu*** : Bkz. Gülşen-i āmāl (Fehîm G39 / 1)

1285. *Şems-i dīn* : ***Din güneşi*** : Ey **Şems-i dīn** yetiş ki o ḫurşīd-i pür-celāl / Cevr-i Fehīm-i nādire-perdāza başladı (Fehîm G275 / 6)

1286. *Şemşīr-i belā* : ***Bela kılıcı*** : Bkz. Şāhbāz-ı çeşm (Fehîm G180 / 1)

1287. *Şemşīr-i firḳat* : ***Ayrılık kılıcı*** : Biñ pāre eylese dili **şemşīr-i firḳatüñ** / Her pāresinde yine muḳarrer maḥabbetüñ (Neşâtî G71 / 1)

1288. *Şemşīr-i ġamze* : ***Gamze kılıcı*** : Cihānı hep kesüp **şemşīr-i ġamzeñle** helāk eyle / Gerekdür pādişāhum pādişāhān-ı cihān keskin (Fehîm G242 / 3)

1289. *Şemşīr-i ḥasret* : ***Hasret kılıcı*** : Sīnesin **şemşīr-i ḥasret** çāk çāk etmezse de / ʿĀşıḳ-ı ḫūnīn-ciger çeşm-i terinden bellidür (Nâ'ilî G71 / 2)

1290. *Şemşīr-i ḳażā* : ***Kaza kılıcı*** : Mest-i nigeh-i yārüme ṣunma siper ey mihr / **Şemşīr-i ḳażā** yaġsa felekden ḥaẕerüm yoḳ (Fehîm G166 / 3)

Destine alduḳça **şemşīr-i ḳażāyı** ġamzesi / Bir nigāh ile şehīd eyler belāyı ġamzesi (Fehîm G288 / 1)

Yine tīġ-i zebān-ı Nāʾilīden dāġ ber-dildür / Nigāhı gerçi **şemşīr-i ḳażāya** raḫne-āverdür (Nâ'ilî K26 / 27)

Yine tīġ-i zebān-ı Nāʾilīden dāġ ber-dildür / Nigāhı gerçi **şemşīr-i ḳażāya** raḫne-āverdür (Nâ'ilî G127 / 5)

1291. *Şemşīr-i kīn* : ***Kin kılıcı*** : Çeşmüñ cihānı ḳırmada **şemşīr-i kīn** ile / Maġrūr iki ṣaff-ı sipeh der-kemīn ile (Nâ'ilî K28 / 74)

Çeşmüñ cihānı ḳırmada **şemşīr-i kīn** ile / Maġrūr iki ṣaff-ı sipeh der-kemīn ile (Nâ'ilî G357 / 1)

1292. *Şemşīr-i maḥabbet* : ***Muhabbet kılıcı*** : **Şemşīr-i maḥabbetde** ki ṣad pare-i ʿışḳuz / Mecrūḥ-ı sitem ʿāşıḳ-ı pür-yāre-i ʿışḳuz (Neşâtî G48 / 1)

1293. *Şemşīr-i mihr* : ***Güneş kılıcı*** : Dāmenüñ pür-ḫūn eden **şemşīr-i mihrüñdür** felek / Fāriġ ol bizden senüñle yoḳ nizāʿı kimsenüñ (Nâ'ilî G215 / 3)

1294. *Şemşīr-i müje* : ***Kirpik kılıcı*** : Bkz. Dāmen-i çeşm (Fehîm G73 / 2)

1295. *Şemşīr-i nāz* : ***Naz kılıcı*** : Dil olmış künc-i çeşminde ḫarīde / Nigāhı ṣalmada **şemşīr-i nāzı** (Fehîm G279 / 4)

Ġamzeñ geçürdi ʿālemi **şemşīr-i nāzdan** / Feyż-i ḥayāt edince lebüñ nūş-ḫand ile (Nâ'ilî G325 / 3)

Bkz. Ḳırāb-ı ebru (G296 / 6)

1296. *Şemşīr-i nigeh* : ***Bakış kılıcı*** : **Şemşīr-i nigehle** cāna çeşmüñ / Ger böyle ṣunarsa bī-muḥābā (Fehîm M3 Trk. b 1 / 7)

1297. *Şerāb-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme şarabı*** : Ne bir iki cāma dimāġı var ne ṭurur elde ne ayaġı var / Mey-i ʿişveden de ferāġı var o tenük **şerāb-ı teġāfülüñ** (Nâ'ilî G216 / 2)

1298. *Şerāre-bār-ı ġam* : ***Gam kıvılcımı yağdıran*** : Bkz. Dil-i ḫūrşīd (G140 / 3)

1299. *Şerbet-i luṭf* : ***Lütuf şerbeti*** : Cevher-i tīġ ile bī-vāhime iṣlāh-ı mizāc / **Şerbet-i luṭf** ile bī-çūn u çerā defʿ-i ʿilel (Nâ'ilî K19 / 22)

1300. *Şerm-i maʿnā* : Bkz. Āgūş-ı lafẓ (Fehîm K17 / 50)

1301. *Şeş-dergāh-ı istidrāc* : ***Dereceli dünya*** : Felek ṭāsından etmiş kaʿbeteyn-i mihr ü māh-āsā / Bu **şeş-dergāh-ı istidrāca** çoḳ nerrād ayaḳ başmış (Nâ'ilî G178 / 7)

1302. *Şeş-der-i emel* : ***Emelin altı kapısı (Emel tavlası)***: Zihī muvafaḳat-ı baḫt kim dil-i zāre / Olursa ancak olur şeş-der-i emel de güşād (Neşâtî K24 / 36)

1303. *Şeşder-i ʿışḳ* : ***Aşk tavlası*** : Dil ü cān **şeşder-i ʿışḳuñda** zār üftān u ḫīzāndur / Miṣāl-i kaʿbeteyn-i nerd gāhī rāst gāhī kec (Nâ'ilî G29 / 2)

1304. *Şevḳ-nüvisān-ı ṣubḥ* : ***Sabahın arzu yazıcıları*** : Geldi yine bir peyām mihr-i şeh-i şevḳ ile / ʿİyşe sala yazdılar **şevḳ-nüvisān-ı ṣubḥ** (Neşâtî G17 / 2)

1305. *Şiḳāl-i ṣabr* : (şikāl): ***Sabır kösteği / engeli*** : **Ṣiḳāl-i ṣabrını** nām-ı Muḥammed etdi şikest / Tezelzül-āver-i ḫuld oldı ıżṭırābında (Nâ'ilî K3 / 60)

1306. *Şīre-i cān* : ***Can şerbeti / Şırası*** : Nuḳl-ı laʿlini idüp taʿbiye cāna ṣundı / **Şīre-i cān** itdi beni mest ü medhūş (Fehîm G144 / 11)

Ġamzesi ḫūn-ı dil **şīre-i cān** itmede nūş / Çeşm-i ḫun-ḫᵛār-ı siyeh-mest ise maḫmūr henūz (Fehîm G120 / 2)

Şarābuñ **şīre-i cān** oldugında şübhe yoḳ sāḳī / Ne söz kim meclisüñde söylenür rūḥ-āşinādur hep (Nâ'ilî G18 / 2)

1307. *Şīr-i fèlek* : ***Gökyüzü aslanı*** : Biz bir güruh-ı büʾl-ʿacebüz kim Neşātīya / **Şīr-i felekle** pençeleşür eñ zebānumuz (Neşâtî G54 / 5)[55]

1308. *Şīr-i vegā* : ***Savaş aslanı*** : Sensin o nerre **şīr-i vegā** kim mehābetüñ / Eyler esir-i lerze-i dehşet ġazanferi (Neşâtî K19 / 27)

1309. *Şīşe-i dil* : ***Gönül şişesi*** : Biñ şikest olsa havasından olur yine dürüst / Oldı güyā ki ḥabāb-ı mey-i ġam **şīşe-i dil** (Fehîm G187 / 3)

1310. *Şīşe-i eflāk* : ***Feleklerin şişesi*** : Bkz. Nergisi-i bustān-ı ṣubḥ (Neşâtî G17 / 3)

1311. *Şīşe-i ġayret ü nâmus* : ***Gayret ve namus şişesi*** : Çeşm-i rindāne ki dilden mey-i gül-fām ister / **Şīşe-i ġayret ü nāmusı** aña cām ister (Fehîm G64 / 1)

1312. *Şīşe-i kām* : ***Arzu şişesi*** : Bezmüñde ki mest-i bī-ayaġız / Teh **şīşe-i kāma** bī-dimāġız (Nâ'ilî M5 /Trk.b / 33)

1313. *Şuʿbede-bāzī-i ḳażā* : ***Kaza canbazı*** : Ne imiş **şuʿbede-bāzī-i ḳażā** seyr eyle / Ġamzeye teşne geçen ʿāşıḳ-ı ser-bāzına baḳ (Fehîm G160 / 5)

1314. *Şuʿbeẕe-bāz-ı fitne* : ***Fitne hokkabazı*** : Bkz. Berḳ-ı ḥüsn (Nâ'ilî G327 / 1)

[55] Zebânumuz: zebûnumuz (Kaplan, 1996, 119)

1315. *Şukḳa-ṭırāz-ı fitne* : ***Fitne fermanını süsleyen*** : Bkz. Şeh-i kişver-i nāz (Nâ'ilî G327 / 2)

1316. *Şuʿleḫāne-i ṭabʿ* : ***Tabiatın ateş ocağı*** : Görse ger **şuʿleḫāne-i ṭabʿum** / Feyżi-i Hind ederdi ruhbānî (Fehîm K17 / 41)

1317. *Şuʿle-i ıżṭırāb* : ***Eziyet alevi*** : ʿĀşıḳ-ı sūz u tābdur sîne / **Şuʿle-i ıżṭırāb** der-baġalüz (Nâ'ilî G139 / 6)

1318. *Şuʿle-i mey* : ***Şarap alevi*** : Şafaḳ-ı şerme koyan māh-ı nevi sāḳînüñ / **Şuʿle-i meyle** benānında olan ḥınnādur (Neşâtî K22 / 30)

1319. *Tābe-i pertāb* : Dönerdi **tābe-i pertāba** her gül-i raʿnā / Semūm-ı ḳahrı güẕer eylese gülistānı (Neşâtî K11 / 25)

1320. *Tābe-i zemîn* : ***Zemin tavası*** : Ki vefretinden olup **tābe-i zemînî** muḥîṭ / Tef-i temūz ile bir külçe sîm-i nāb olmış (Nâ'ilî K18 / 15)

1321. *Ṭabʿ-ı zer-dūz* : ***Altından işlenmiş yaratılış*** : Kār-gāh-ı hünere naḳş-ı ṭırāz eyleyeli / **Ṭabʿ-ı zer-dūzumı** sermāye-i feyż-i taḥsîn (Nâ'ilî K16 / 31)

1322. *Ṭabîb-i ʿaşḳ* : ***Aşk doktoru*** : **Ṭabîb-i ʿaşḳ** didi eyle ṣıḥḥate perhîz Marîz-i derd-i cünūnam ġarîb rencūram (Fehîm K14 / 40)

1323. *Ṭabîb-i luṭf* : ***Lütuf doktoru*** : Bkz. Çāre-sāz-ı baḫt-ı bîmār (Nâ'ilî K34 / 17)

1324. *Ṭabîb-i şefḳat* : ***Şefkat doktoru*** : **Ṭabîb-i şefḳatüñ** ermezse ḥāl müşkildür / Mizāc-ı süst-ṭabîʿat ḫalel-meʾāb olmış (Nâ'ilî K18 / 37)

1325. *Taḥmîl-i nāz* : ***Naz yüklemesi*** : Şādî-i vuṣlat niçün **taḥmîl-i nāz** eyler baña / Rind-i şādî-düşmenem ben ġam niyāz eyler bana (Nâ'ilî G3 / 1)

1326. *Ṭāʾir-i dil* : ***Gönül kuşu*** : Bkz. Çeşm-i kevākib (Fehîm G175 / 7)

1327. *Ṭāʾir-i feyż* : ***Feyz kuşları*** : **Ṭā'ir-i feyżdür** şikârları / Ṭābʿ u dil iki şāhbāzumdur (Fehîm G71 / 5)

1328. *Ṭāʾir-i ḫurşîd* : ***Güneş kuşu*** : Bkz. Rişte-i ḫaṭṭ-ı şuʿā-ı baṣar (Fehîm K12 / 7)

1329. *Ṭāḳ-ı nisyān* :***Unutma kemeri*** : Bkz. Kebāde-i ġam (Nâ'ilî G99 / 4)

1330. *Tār-ı cān* : ***Can ipliği*** : Tāb-ı ḥüsnüñden olur ḫam-be-ḫam u pīç-ā-pīç / **Tār-ı cān** āteş-i sūzāna düşen mūy gibi (Nâ'ilî G370 / 4)

Ṭolaşmış **tār-ı cān** ol mū-miyāna dil de reşkinden / Miṣāl-i ʿışḳ-ı bī-cān ol ḳad-i dil-cūya bağlanmış (Nâ'ilî G181 / 3)

1331. *Ṭarīḳ-ı fenā* : ***Fanilik yolu*** : Ser-tāc eder mey-i kuheni nev-niyāz-ı ʿışḳ / Pīr-i kuhen **ṭarīḳ-ı fenādan** külāh-ı nev (Nâ'ilî G301 / 2)

1332. *Tās-ı felek* : ***Feleğin tası*** : **Tās-ı feleki** mühre gibi eyledi devrān / Fevvāre-ṣıfat cūşiş idüp āb-ı sirişküm (Fehîm G220 / 3)

1333. *Tavḳ-ı āh* : ***Ah gerdanlığı*** : Dil nevk-i tīz-ḫare düşer jāle olsa da / Āġūş **tavḳ-ı āha** döner hāle olsa da (Neşâtî G113 / 1)

1334. *Ṭavḳ-ı fermān* : ***Ferman gerdanlığı*** : **Ṭavḳ-ı fermānuñı** boynında göreydi çarḫuñ / Zülf-i Leylānuñ olur mıydı esīri Mecnūn (Nâ'ilî K17 / 40)

1335. *Ṭavḳ-ı rıżā* : ***Rıza gerdanlığı*** : Ṭavḳ-ı rıżā **der-gerden-i teslīmdür** ey Nāʾilī / Efsūn-ı zülf-i yār ile zencīr-i sevdānuñ gönül (Nâ'ilî G231 / 5)

1336. *Teber-i ḫışm* : ***Öfke baltası*** : Bkz. Ḫançer-i kīn (Neşâtî K 1 / 28)

1337. *Teb-lerze-i ḥasret* : ***Hasretin sıtma titremesi*** : Gāh **teb-lerze-i ḥasret** ciğerim ḫun eyler / Geh ġam-ı Nāʾilī-i bī-kes ü bīmār yaḳar (Nâ'ilî G112 / 5)

1338. *Teb-lerze-i ḳıbāb* : ***Kubbelerin sıtma titreyişi*** : Dünyāya berḳ-ı tīġ-i nigāhuñla tāb vir / Düşdüñ sipāh-ı fitneye **teb-lerze-i ḳıbāb** (Nâ'ilî G13 /2)

1339. *Teb-zede-i ʿaşḳ* : ***Aşk sıtması*** : **Teb-zede-i ʿaşḳına** cilvesi cānlar verür / Līk sürīnindeki raʿşeler eyler helāk (Fehîm G169 / 2)

1340. *Tekāver-i endīşe-rev(rū)* : ***Endişe yürüyüşlü koşucu at*** : Zihī **tekāver-i endīşe-rev** ki ʿāciz idi / Berīd-i cust-ı naẓar sürʿat-i şitābında (Nâ'ilî K3 / 50)

1341. *Tekye-i ʿışḳ* : ***Aşk tekkesi*** : Ben **tekye-i ʿışḳuñda** senüñ olalı ʿuryān / Esrār-ı lebüñ şevḳiyile vālih ü ḥayrān (Neşâtî Mrb. 4 / 1)

1342. *Temkīn-i cibāl* : ***Dağların vakarı*** : Der ü deşt olsa girān-bār-ı veḳār u ḥilmi / Veremez ẕerre ḳadar ḫākime **temkīn-i cibāl** (Nâ'ilî K12 /36)

1343. *Tenūr-ı dil* : ***Gönül fırını*** : Cūşiş-i şūr-ı lebüñ itdi **tenūr-ı dilden** / Eşk-i ṭūfān-eṣerüm ḫāne-ber-endāz-ı Mesīh (Fehîm G34 / 2)

1344. *Terāveş-i mihr* : ***Güneş sızıntısı*** : Peymāne lebde pür gerek ey Nā'ilī bu şeb / Leb-rīzdür **terāveş-i mihr** ile māh-tāb (Nâ'ilî G19 / 5)

1345. *Tercemān-ı ġamze* : ***Yanbakış tercümanı*** : Ter-zebān-ı şekve-i nāzam ḫamūş-ı ḥayretüm / **Tercemān-ı ġamze** laʿlüñ ʿöẕr-ḫᵛāhumdur benüm (Nâ'ilî G236 / 3)

1346. *Tercemān-ı nāz* : ***Naz tercümanı*** : O şāh-ı ḥüsn ile āsān olurdı söyleşmek / Teġāfülāne nigeh **tercemān-ı nāz** olıcaḳ (Nâ'ilî G193 / 4)

1347. *Ter-dāmen-i hevā* : ***Hevesin eteği ıslağı / günahkarı*** : Mādām Nā'ilī-veş **ter-dāmen-i hevāyuz** / Ey ʿaḳl ey dil ey cān hep pāy-der-gilüz biz (Nâ'ilî G150 / 5)

1348. *Tesbīḥ-i zebān* : ***Dil tesbihi*** : Kem-ṣoḥbet-i zünnār be-dūşān-ı riyā ḳıl / **Tesbīḥ-i zebān** et dile iḳrāruñı yā Rab (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 42)

1349. *Tevbīḫ-i Ḳażā* : ***Kazanın azarlaması*** : Söyleşmek olur ḫaşm ile ammā ki ne çāre / **Tevbīḫ-i Ḳażā** mūcib-i teslīm ü rıżādur (Nâ'ilî K14 /84)

1350. *Teʾyīd-i ḳader* : ***Kaderin onaylaması*** : Virdi **teʾyīd-i ḳader** devletüñe istiḳlāl / Etdi esbābını fi'l-ḥāl müheyyā gerdūn (Nâ'ilî K17 / 38)

1351. *Teẕerv-i dil* : ***Gönül sülünü*** : İder hemīşe **teẕerv-i dili** nigāhı şikār / O şeh-süvāra gelür ṣayd-ı şāhbāz lezīz (Fehîm G44 / 5)

1352. *Ṭıfl-ı dil* : ***Gönlün küçük çocuğu*** : Bkz. Āzādī-i āzīne-i ʿışḳ (Neşâtî G66 / 3)

1353. *Ṭıfl-ı felek* : ***Felek çocuğu*** : Bkz. Bismil-geh-i çeşm (Fehîm G83 / 6)

1354. *Ṭıfl-ı ġam* : ***Gam çocuğu*** : Sīnem içre rūz u şeb ḫūn-ı cigerle beslerem / **Ṭıfl-ı ġam** perverde-i nāz u naʿīmümdür benüm (Fehîm G224 / 4)

1355. *Ṭıfl-ı nigāh* : ***Bakışın küçük çocuğu*** : Bkz. Murġ-ı cān (G179 / 3)

1356. *Ṭılısm-ı fitne* : ***Fitne tılsımı*** : Ḫavf-ı tīġ-ı ġamze māniʿdür recāy-ı vuṣlata / Ol **ṭılısm-ı fitnenüñ** genc-i nihānın kim bilür (Nâ'ilî G97 / 39)

Bkz. Genc-i nā-yāb-ı miyān-ı dil-rübā (Nâ'ilî G71 / 4)

1357. *Ṭılısm-ı nikbet* : ***Bahtsızlık tılsımı*** : Zihī revāc-ı suḫen Nāʾilī zihī dāniş / **Ṭılısm-ı nikbet** olan iʿtibāra meftūnam (Nâ'ilî G243 / 6)

1358. *Tīġ ü tīr-i ḳażā* : ***Kazanın kılıç ve oku*** : **Tīġ ü tīr-i ḳażā** nigāhuñdur / Bāʿiṣ-i her belā nigāhuñdur (Fehîm G72 / 1)

1359. *Tīġ-ı ʿışḳ* : ***Aşk kılıcı*** : Dāmen-i zülfe sunar bir gün Neşāṭī pençesin / Şāneveş bir dil ki **tīġ-ı ʿışḳ** ile şād çāk olur (Neşâtî G30 / 5)

1360. *Tīġ-i āfitāb* : ***Güneş kılıcı*** : Baḳar mı Nāʾilīyā **tīġ-i āfitāba** nigāhı / O āb u reng ki şemşīr-i āb-dārına düşmiş (Nâ'ilî G186 / 7)

1361. *Tīġ-i cefā* : ***Eziyet / cefa kılıcı*** : Bürīde olsa da **tīġ-i cefā** ile yine dil / Miṣāl-i ḫāme ser-ā-pā **zebān-ı şekvādır (**Nâ'ilî K21 / 19)

Bkz. Āteş-i şihāb-ı firāḳ (Fehîm G162 / 4)

1362. *Tīġ-i cehl* : ***Cahillik kılıcı*** : Ben Fehīm'em o cihetden felek-i lā-yefhem / **Tīġ-i cehl** ile ayırdı ser ü sāmānumdan (Fehîm G229 / 7)

1363. *Tīġ-i ecel* : ***Ecel kılıcı*** : Bkz. Gencīne-i ḳażā vü ḳader (Nâ'ilî G105 / 3)

1364. *Be-tīġ-ı firḳat* : ***Ayrılık kılıcı ile*** : Geh naʿl kesüp **be-tīġ-ı firḳat** / Geh dāg yakup çekerdi ḥasret (Neşâtî K4 / 8)

1365. *Tīġ-i ġamze* : ***Gamze kılıcı*** : Dökse ḫūn-ı germümi bāġ içre **tīġ-i ġamzesi** / Nār olur güller Fehīmā nārdan şemşīr olur (Fehîm G86 / 7)

O deñlü fitneden maḥfūẓdur devrüñde ehl-i dil / Ki bekler **tīġ-i ġamzeyle** dil-i ʿuşşāḳ nāṣıḥdan (Fehîm K7 / 43)

1366. *Tīġ-i ḳahr* : ***Kahır kılıcı*** : **Tīġ-i ḳahrı** cevr ile iy çarḫ ʿuryān eyledüñ / Ḥayf kim ol serv-i nāzı ḫāke yeksān eyledüñ (Neşâtî K17 / B2-1)

1367. *Tīg-i ḳażā* : ***Kaza kılıcı*** : Geh cām u gāh çeşmüme ṣun ʿaks-i ġamzeñi / **Tīg-i ḳażāya** ṣanʿat ile āb u tāb ver (Fehîm M2 Trk. b 7 / 4)

Cānumuz **tīġ-i ḳażāya** itmeden her dem siper / Meşk-i zaḫm-ı ġamze-i cānānedür maḳṣūdumuz (Fehîm G119 / 2)

Bkz. Bend-i belā (Fehîm G46 / 1)

1368. *Tīġ-i müje* : ***Kirpik kılıcı*** : Çāk ider biñ dili bir ḳaṭre içün **tīġ-i müjeñ** / Ol ḳadar teşne-leb-i ḫūn-ı derūndur çeşmüñ (Fehîm G178 / 4)

1369. *Tīġ-i müjgān* : ***Kirpik kılıcı*** : Ḫavf-ı çeşmiyle sīne-i rīşüm / **Tīġ-i müjgānına** ḳırāb itdüm (Fehîm K2 / 22)

1370. *Tīġ-i nigāh* : ***Bakış kılıcı*** : Bir **tīġ-i nigāha** himmet eyle / Olmaz dile kār-ger tegāfül (Fehîm M3 Trk. b 3 / 8)

İder **tīġ-i nigāhın** her zamān ol bī-amān keskin / Belī şemşīri cellāduñ gerekdür her zamān keskin (Fehîm G242 / 1)

Bkz. Rīziş-i ḫūn-ı fitne (Nâ'ilî G329 / 1)

Bkz. Dest-i belā (Fehîm G267 / 3)

Bkz. Gerden-i iʿcāz (Fehîm G93 / 1)

Bkz. Murġ-ı dil (Fehîm G57 / 6)

Bkz. Sīne-rīşān-ı teġāfül (Nâ'ilî G275 / 3)

1371. *Tīġ-i rıżā* : ***Rıza kılıcı*** : Bu yolda **tīġ-i rıżā** ile çāk çāk olanuñ / Derūn-ı lāle gibi dāġ-dārıdur ḫurşīd (Nâ'ilî K7/25)

1372. *Tīġ-i sitem* : ***Eziyet kılıcı*** : Çeşmüñi fitne kemīn-gūşe-i rāz etdi yine / Her müjeñ **tīġ-i sitem** ber-kef-i nāz etdi yine (Nâ'ilî G312 / 1)

Çeşmüñi fitne kemīn-gūşe-i rāz eylemesün / Her müjeñ **tīġ-i sitem** ber-kef-i nāz eylemesün (Nâ'ilî G294 / 1)

Ey çarḫ şehīd olmaduḳ ādem mi ḳalurdı / **Tīġ-i sitemüñ** ġamze-i cānān gibi olsa (Fehîm G255 / 5)

1373. *Tīġ-i zebān* : ***Dil kılıcı*** : Görüp ḫasmum Fehīmā sözlerüm ḳaṭʿ-ı nizāʿ itdi / Olınca böyle olsa dünyede **tīġ-i zebān** keskin (Fehîm G242 / 6)

1374. *Tīh-i ʿacz* : ***Acziyet çölü*** : Bu **tīh-i ʿacz** içinde Ḫızr-ı luṭfun reh-nümā eyle / Mesīh-i himmetüñ gönder dil-i bīmāra dermāna (Fehîm K7 / 55)

1375. *Tīh-i belā* : ***Bela çölü*** : Ḫūn-āb-ı ḥasret oldı mey-i laʿl-gūnumuz / **Tīh-i belāda** ḳaldı dil-i bī-sükūnumuz (Nâ'ilî M3 / Msd. / 2)

1376. *Tīh-i ḥayret* : ***Hayret çölü*** : Semt-i ḫırmāne düşer teşne-leb-i cūy-ı ṭaleb / **Tīh-i ḥayretde** ḳalur germ-rev-i sūy-ı ṭaleb (Nâ'ilî G12 / 1)

1377. *Tīr-i āh u nāle* : ***Ah ve inleyiş oku*** : Şimdi itsün cilve-i naḫçīr eşer ʿarş üzre kim / **Tīr-i āh u nāle** tā sūfār-ı dil fersūdedür (Fehîm G68 / 4)

1378. *Tīr-i bārān* : ***Yağmur oku*** : Tenüm bāzīçe-gāh oldı kemān-ebrū cevānāna / Miṣāl-i sīb-i pür-zaḫm ṭutulmış tīr-i bārāna (Nâ'ilî G352 / 1)

1379. *Tīr-i ḳażā* : ***Kaza oku*** : **Tīr-i ḳażāya** ey çarḫ itme nişāne sen de / Yitmez mi cāna zaḫm-ı tīr-i nigāh-ı dilber (Fehîm G50 / 4)[56]

Eylemezdüm nāmını **tīr-i ḳażānuñ** künd-rev / Sāha-i dilden nigāh-ı pür-şitābuñ görmesem (Fehîm G210 / 6)

Ḳurbānı müjeñ oḳlarınuñ tendeki cāndur / Her birini bir **tīr-i ḳażāya** bedel aldum (Nâ'ilî G240 / 3)

[56] Bu beytin bulunduğu gazelin vezni dört müstef'ilün gösterilmiştir (Üzgör, **age**, 370).

Bkz. Şāhbāz-ı çeşm (Fehîm G180 / 1)

1380. *Tīr-i ḳażā-teʾsīr* : ***Kader tesirli kılıç*** : Bkz. Būse-cāy-ı ḫançer (Fehîm Kt. 8/ 1)

1381. *Tīr-i nāz* : ***Naz oku*** : Ḳaṣīdem ʿişveger bir dil-rübā-yı pāk-ṭalʿatdur / Ki **tīr-i nāzına** cān atmada üstād-ı Kāşānī (Neşâtî K13 / 33)

Ol iki ebrū ki eyler **tīr-i nāzın** der-kemān / Fitne lerzān ḫavf ile āşūb dest-efşār olur (Neşâtî G29 / 5)

Bkz. Nāvek-i ser-tīz-i ḳażā (Fehîm G193 / 4)

1382. *Tīşe-i cevr* : ***Eziyet kazması*** : Bkz. Āfet-i ḫānümān-ı dil (G130 / 5)

1383. *Tīşe-i dil* : ***Gönül baltası*** : Olsa peykān-ı ḫadeng-i o şehüñ **tīşe-i dil** / Kāviş-i maʿden-i elmās olur pīşe-i dil (Fehîm G187 / 1)

1384. *Tīşe-kār-ı ārzū* : ***Arzu baltacısı*** : Bu ʿālem pāy tā ser kūh kūh-ı miḥnet ü ġamdur / Eder her **tīşe-kār-ı ārzū** bir Bī-sütūn peyda (Nâ'ilî G1 / 2)

1385. *Toḫm-ı dil* : ***Gönül tohumu*** : Bkz. Berḳ-ı şuʿle-tāb-ı firāḳ (Fehîm G162 / 2)

1386. *Toḫm-ı ḫāl* : ***Ben tohumu*** : Zülf ol ḫaṭ ejder-i maġrūra beñzet kendüñi / **Toḫm-ı ḫālin** ḥıfẓ tā-key mūra beñzet kendüñi (Fehîm G284 / 1)

1387. *Toḫm-ı ḫurşīd ü meh* : ***Güneş ve Ay tohumu*** : **Toḫm-ı ḫurşīd ü meh** olurdı zemīn içre eger / Düşse bir ḳaṭre ʿaraḳ ʿārıż-ı cānānumdan (Fehîm G229 / 2)

1388. *Ṭōlāb-ı çarḫ* : ***Gökyüzü dolabı*** **:** Dirīġ ol dem niçün ṭōlāb-ı çarḫuñ akmayup ābı / Felek soldurdı ol nev-res nihāl-i gülşen-i cānı (Neşâtî K5 / B2-6)

1389. *Töhmet-ālūd-ı kemāl* : ***Olgunluk töhmetine bulaşmış*** : **Töhmet-ālūd-ı kemālem** ki felek baḫtum ile / Cürm-i ʿirfānumı ışbāta olur şāhid-i ḥāl (Nâ'ilî K12 /64)

1390. *Töhmet-i maʿārif*: ***Marifet / hüner suçu*** : Bkz. Dil-i ne-kerde (Nâ'ilî K21 / 23)

1391. Ṭūfān-ı baḫt : ***Baht tufanı*** : Ey Nāʾilī mülāyemet eylerse rūzgār / Emvāc-ı selsebīl ola **ṭūfān-ı baḫtumuz** (Nâ'ilî G144 / 7)

1392. *Ṭūfān-ı cefā* : ***Cefa tufanı*** : Bkz. Fülk-i dil (Nâ'ilî G138 / 3)

1393. *Ṭūfān-ı ġam* : ***Gam tufanı*** : Bkz. Baḥr-ı ʿaşḳ (Fehîm K12 / 13)

1394. *Tūfān-ı girye* : ***Ağlama tufanı*** : Bkz. Lücce-i mātem (Neşâtî K5 / B2-8)

1395. *Ṭūmār-ı midḥat* : ***Övgü tomarı*** : **Ṭūmār-ı midḥatüñdür** o gül-zār-ı feyż kim / Emvāc-ı selsebīli müselsel suṭūr olur (Nâ'ilî K24 / 24)

1396. *Ṭuʿme-i āz* : ***Hırs azığı*** : Bkz. Ṭā'ir-i evc-i nāz (Nâ'ilî G285 / 4)

1397. *Ṭūr-ı maʿnī* : ***Mana Tur'u*** : Yine gösterdi Kelīm-i dile bir şuʿle-i feyż / **Ṭūr-ı maʿnī**de edüp naḫl-i ḳalem lālāyī (Nâ'ilî K5 / 2)[57]

1398. *Ṭurra-i ṭarrār* : ***Dolandırıcı alın saçı*** : Ser-fitnedür ol kākül-i fettānı bilür dil / Hem-kār idügin **ṭurra-i ṭarrārı** ne bilsün (Fehîm K4 / 21)

1399. *Ṭūṭi-i cān* : ***Can papağanı*** : Lebin ḳo **ṭūṭi-i cān** zülfe bend ol / Şeker-ḫālıḳ yiter zencīr-ḫāy ol (Fehîm G191 / 3)

Mükerrer ḳand güftār-ı şeker-rīzinde peydā kim / Henüz almış ġıdāsın **ṭūṭī-i cānuñ** dehānuñdan (Nâ'ilî G255 / 3)

Ṭūṭī-i cāna ġıdā Ḫızr u Mesīḥe cān virür / Āb-ı ḥayvān-sūz nuḳl-ı şeker-efşānın görün (Nâ'ilî G208 / 4)

1400. *Ṭūṭī-i żamīr* : ***İç (gönül) papağanı*** : **Ṭūṭī-i żamīriyem** Fehīmā / K'āyīnemüz āfitāb u mehdür (Fehîm G95 / 7)

1401. *Tünd-bād-ı āh* : ***Ah kasırgası*** : Būy-ı zülfüñ ḫāṭır-ı aġyārı taṭyīb etmede / **Tünd-bād-ı āh** ile diller perīşān olmada (Nâ'ilî G347 / 3)

1402. *ʿUḳde-i ḥayret* : ***Hayret düğümü*** : Bkz. Rişte-i cān (G96 / 1)

1403. *Üstāẕ-ı ezel* : ***Ezel üstadı*** : Bkz. Silsile-i āh (Nâ'ilî M2 / Trk.b /15)

1404. *Vādī-i ʿaḳl* : ***Akıl vadisi*** : Her ḫaṭvede bir der-pes idüp **vādī-i ʿaḳlı** / Biñ merḥaleyi Ḳays-ı sebük-pāyile geçdük (Neşâtî G77 / 3)

[57] Beytin açıklaması için bkz. Kelîm-i dil.

1405. *Vādī-i fenā* : ***Fanilik vadisi*** : Dil o **vādī-i fenānuñ** Ḳays-ı zārıdur k'olur / Rīginüñ her ẕerresinde nice maḥmil nā-bedīd (Fehîm G40 / 3)

1406. *Vādi-i firḳaṭ* : ***Ayrılık vadisi*** : **Vādi-i firḳaṭde** olduk vāṣıl-ı seyl-i sirişk / Nice demlerdür ki gerd-i rāhdan āsūdeyüz (Fehîm G133 / 4)

1407. *Vādī-i ġam* : ***Gam vadisi*** : **Vādī-i ġamda** eşküñ maḥv eyle tāb-ı dilden / Āb eyleme serābı ābı serāb göster (Nâ'ilî G65 / 9)

1408. *Vādi-i ḫamyāze* : ***Esneme vadisi*** : Bkz. Seyl-i ferah (Fehîm G93 / 6)

1409. *Vādi-i ḥayret* : ***Hayret vadisi*** : Endīşeyi de **vādi-i ḥayretde** güm itdüñ / Ey maʿni-i esrār-ı dil idrāk-nişīn ol (Fehîm G190 / 3)

Bkz. Dāmān-ı vaḥdet (Nâ'ilî M3 / Msd. / 8)

1410. *Vādi-i ḥirmān* : ***Yokluk vadisi*** : Bkz. Reh-i ümmīd (Fehîm G189 / 4)

1411. *Vādī-i ḫiẕlān* : ***Rezillik vadisi*** : Ḫudā'dur şāhidüm kim ḫāne-zād-ı himmetem himmet / Revā mı güm-sürāġ olmaḳ düşüp **vādī'-i ḫiẕlāna** (Fehîm K7 / 54)

1412. *Vādi-i maʿnā* : ***Mana vadisi*** : Bkz. Esb-i ṭabʿ-ı şūḫ (Fehîm K10 / 26)

1413. *Vādī-i temeddüḥ* : ***Böbürlenme vadisi*** : Bkz. Rāyiż-i endīşe (Nâ'ilî K13 /45)

1414. *Vefḳ-ı kerem* : ***Kerem muskası*** : Mübhem nücūmı gibi sipihrüñ de Nā'ilī / **Vefḳ-ı keremde** ṭarḥ-ı niḳāṭı ne günedür (Nâ'ilî G85 / 5)

1415. *Verziş-i āh* : ***Ah çabası / gayreti*** : Boyanup ḥasret-i zülfüñle duḫāna şeb ü rūz / **Verziş-i āh** ederüz dūd-ı muʿanber diyerek (Nâ'ilî G200 / 3)

Verziş-i āh ederek şuʿle-nijād oldı göñül / Naḳş-ı ḥüsnüñ görüp āşüfte-nihād oldı gönül (Nâ'ilî G232 / 1)

1416. *Yaʿḳūb-ı cān* : ***Can Yakub'u*** : Aña **Yaʿḳūb-ı cān** pür-gamdur / Ki firāḳıyla dīde pür-nemdür (Neşâtî Ş.E / 90)

1417. *Yāḳūt-ı āfitāb* : ***Güneşin kırmızı renkli değerli taşı*** : **Yāḳūt-ı āfitāb** ise de luṭfuñ ey felek / Gūş-ı ʿarūs-ı raġbete mengūş eder miyüz (Nâ'ilî G146 / 5)

1418. *Yed-i iḳbāl* : ***Talih eli*** : O şehenşāh-ı muẓaffer ki revādur itse / **Yed-i iḳbāline** eflāk zimāmın teslīm (Neşâtî K9 / 10)

1419. *Yekke-süvār-ı nigeh* : ***Bakışın usta binicisi*** : Bkz. Sāḥa-i meydān-ı ḳażā (Fehîm G12 / 4)

1420. *Yem-i miḥnet* : ***Mihnet denizi*** : Bkz. Kūh-ı ġam (Nâ'ilî G176 / 1)

1421. *Zaʿferān-ı ḫandānī* : ***Sevinme safranı*** : Bkz. Berg-i lāle-i şādī (Fehîm K17 / 22)

1422. *Zāġ-ı mātem* : ***Matem kargası*** : **Zāġ-ı mātem** fütād-ı ṭāvūsam / Murġ-ı şādī vü ġam-ṣafīr benem (Fehîm G206 / 6)

1423. *Zaḫm-ı nigāh* : ***Bakış yarası*** : Bkz. Nīş-i ġamze (Fehîm G7 / 1)

1424. *Ẕā'iḳa-i cān* : ***Can tadı*** : Bkz. Leẕẕet-i neẕẕāre-i dīdār (Fehîm K9 / 7)

1425. *Ẓarf-i dīde* : ***Göz kılıfı*** : Teraşşuḥ etmededür **ẓarf-i dīdeden** ne ʿaceb / Denürse eşkümüze bāde-i sebū düşmen (Nâ'ilî G271 / 3)

1426. *Zāviye-dār-ı fenā* : ***Fanilik tekkesinin şeyhi*** : Benüm o **zāviye-dār-ı fenā** ki heft aḫter / Çerāġ-ı maḥfelidür şemʿ-i ḫānḳāhıdur (Nâ'ilî K32 / 8)

1427. *Zebān-dān-ı ḳażā* : ***Kaderin dilini bilen*** : Ġamze-i ġammāz (Fehîm G12 / 1)

1428. *Zebān-ı dil* : ***Gönül dili*** : Yañılmaz Nā'ilī bezm-i kemālüñ / **Zebān-ı dil** bilen rind-i ḫamūşı (Nâ'ilî G380 / 5)

1429. *Zebān-ı ḫāme* : ***Kalemin dili*** : Bu feyż-i şevḳ ile bir genc girdi destüme kim / **Zebān-ı ḫāme** cevāhir-nisār-ı maʿnādur (Neşâtî K15 / 27)

Bkz. Gūş-ı dil (Neşâtî K18 / 25)

1430. *Zebān-ı ḳalem* : ***Kalemin dili*** : Velī o mertebeden ḳadr ile müberrāsın / Ki cürʾet eyleye evṣāfuña **zebān-ı ḳalem** (Neşâtî K21 / 34)

Bkz. Dest-i ḫayāl (Nâ'ilî K22 / 18)

1431. *Zebān-ı nāz* : ***Naz dili*** : Fehīm'i öldürürem derse ġam yemem ki olur / **Zebān-ı nāzı** bilen bu cevābdan maḥẓūẓ (Fehîm G150 / 8)

1432. *Zebān-ı nigeh* : ***Bakış dili*** : Bkz. Tercemānī-i mezāyāy-ı füsūn-ı fitne (Nâ'ilî G329 / 2)

1433. *Zebān-ı reşk* : ***Kıskanma dili*** : Ḥassānuñ eyledüm der isem şād rūḥını / ʿĪsī **zebān-ı reşk** ile taṣdīḳ-i ḥāl eder (Nâ'ilî K1/6)

1434. *Zebān-ı şekvā* : ***Şikayet dili*** : Bürīde olsa da ṭīġ-i cefā ile yine dil / Miṣāl-i ḫāme ser-ā-pā zebān-ı şekvādır (Nâ'ilî K21 / 19)

Der-i saʿādetine gāhī ʿarz-ı hāl eyler / Degül hilāl felekde **zebān-ı şekvādur** (Neşâtî K15 / 24)

1435. *Zehr-āb-ı ġam* : ***Gamın zehirli suyu*** : Mest-i ḫūn-āb olmamış **zehr-āb-ı ġam** nūş etmemiş / Bilmemiş Cemşīd ü Cem āyīn-i ʿişret neydügin (Nâ'ilî G281 / 5)

1436. *Zehr-i sitem* : ***Sitem zehri*** : Ṭoldı tā derd-i maḥabbetle derūn u bīrūn / Başladuñ **zehr-i sitemle** cigerüm itmege ḫūn (Fehîm M4 Trk. b 2 / 4)

1437. *Ẕekāt-ı mey* : ***Şarap zekatı*** : Palās-pāre-i rindī be-dūş u kāse be-kef / **Ẕekāt-ı mey** virilür bir diyāra dek giderüz (Nâ'ilî G166 / 2)

1438. *Zelzele-i fitne* : ***Fitne depremi*** : Bkz. Mülk-i ḳażā (G280 / 3)

1439. *Zemzeme-i āh* : ***Ahın ezgili sesi*** : Bkz. Muṭrıb-ı nāle (Nâ'ilî G303 / 5)

1440. *Zemzem-i neşāṭ* : ***Mutluluk zemzem suyu*** : Bkz. Beytü'l-ʿatīḳ-i ʿālem-i ġam (Nâ'ilî G188 / 5)

1441. *Zencīr-i ʿadl* : ***Adalet zinciri*** : Milket-i ḥüsne kākülüñ yek-ser / Virdi **zencīr-i ʿadl** ile zīver (Neşâtî Ş.E / 126)

1442. *Zencīr-i fikr* : ***Düşünce / fikir zinciri*** : O deñlü pür-taḫayyül her süṭūr-ı nükte-āmīzi / Çeker **zencīr-i fikre** farṭ-ı hayretle dil ü cānı (Neşâtî K13 / 3)

1443. *Zen-i dünyā* : ***Dünya kadını*** : Gel ey göñül **zen-i dünyāya** pāy-māl olma / Olup mücerred-i gül beste-i ʿayāl olma (Nâ'ilî G315 / 1)

1444. *Zerger-i hıred* : ***Akıl kuyumcusu*** : İtsün bu resme medḥüñi **zerger-i ḫıred** / Zer-tāc-ı naẓma per-i külāh-ı süḫanveri (Neşâtî K19 / 10)[58]

1445. *Zer-naḳd-ı cān* : ***Canın altın nakdi*** : Biz çeşm-i dūz-ı müjde vü zer **naḳd-ı cān be–kef** / Ser-tā-be-pāy dīde vü pür-gūş-ı ḥasretüz (**Neşâtî** G47 / 4)

1446. *Zer-tāc-ı naẓm* : ***Nazmın altın taçlısı*** : Bkz. Zerger-i ḫıred (Neşâtî K19 / 10)

1447. *Zevraḳ-ı dil* : ***Gönül kayığı*** : Çıḳar bir gün kenāra **zevraḳ-ı dil** / Ṣaġ olsun sevdügüm Mevlā kerīmdür (Nâ'ilî Ş12 / 6)

Bkz. Miyān-ı lücce-i ġam (Neşâtî G61 /4)

1448. *Zevraḳ-ı sipihr* : ***Gökyüzü / baht kayığı*** : Nüh **zevraḳ-ı sipihre** ḫurūşı fenā virür / Hecrüñle gelse gözden aḳan āb bir yere (Nâ'ilî 342 / 3)

1449. *Zīb-i dimāġ* : ***Akıl süsü*** : Ey şīve-i āşüftegi-i zülf-i perīşān / Mecnūn-revişānuz bize gel **zīb-i dimāġ** ol (Fehîm G189 / 5)

1450. *Zimām-ı ḥikmet* : ***Hikmet yuları*** : **Zimām-ı ḥikmeti** teslīmdür hemān elüñe / Netīce-i ser ü kār-ı hezīmet-āġāzı (Nâ'ilî K8 / 12)

1451. *Zindānī-i maḥabbet* : ***Muhabbet zindanı*** : Her bir şiken ki dillere cāy-ı ḳarārdur / **Zindānī-i maḥabbet** içün bir kemend olur (Nâ'ilî G38 / 3)

1452. *Zīnetger-i ʿālem* : ***Âlem süsleyicisi*** : Meşatta-i nev-rūz ile ʿīd olsa da hem-dest / Olmaz yine ʿadlüñ gibi **zīnetger-i ʿālem** (Neşâtî K20 / 25)[59]

1453. *Zīver-i aḫlāḳ* : ***Ahlak süsü*** : Hem **zīver-i aḫlāḳ** ile yektā-yı melek-hū / Hem-behcet-i endām ile meh-peyker-i ʿālem (Neşâtî K20 / 28)[60]

1454. *Zīver-i maʿnā* : ***Mana süsü*** : Ḳalem elindeki ṣūretger-i maʿānīdür / Nedür bu **zīver-i maʿnā** nedür bu reng-i sevād (Neşâtî K24 / 29)

[58] Beytin vezni ya da okunuşu ile ilgili problem söz konusudur.
[59] "Meşatta" olarak yazılan kelime (Kaplan, 2019, s.99) "Meşşâta" olmalıdır.
Meşatta-i nev-rūz ile ʿîd olsa da hem-dest: Mâbî-i bahâr olsa eger ṣayd ile hem-dest (Kaplan, 1996, 66.)
[60] Yektā: ḫoş-ẕat (Kaplan, 1996, 66.)

1455. *Zīver-i nāz* : ***Naz süsü*** : **Zīver-i nāz** gerek ḥüsne göre dilberde / Yoḫsa her ṣūret-i bī-cāna maḥabbet mi kopar (Neşâtî G20 / 3)

1456. *Ẓulmet-zedāy-ı ḥayret* : ***Hayret karanlığını aydınlatan*** : Şeb-zinde-dār-ı ʿışḳa bu vaḥşet-serāyda / **Ẓulmet-zedāy-ı ḥayret** olur bir dimāġ vir (Nâ'ilî G93 / 2)

1457. *Zücāc-ı dil* : ***Can şişesi*** : Bkz. Pertev-i ḫurşīd-i cān (Fehîm G19 / 4)

1458. *Zükām-ı ġam* : ***Gam nezlesi*** : Bkz. Būy-ı kām (Nâ'ilî G34 / 2)

1459. *Zükām-ı ye's* : ***Ümitsizlik nezlesi*** : Ne ġam şüküfte degilse bahār-ı bāġ-ı ümīd / **Zükām-ı ye's** ile efsürdedür dimāġ-ı ümīd (Nâ'ilî G32 / 1)

1460. *Ẓülfiḳār-ı āh* : ***Ah Zülfikarı*** : Başını kes mihr ü māhuñ **Ẓülfiḳār-ı āhla** / Ṣaf-şikāf-ı düşmen ol mānend-i Ḥaydar rūz u şeb (Fehîm K1 / 12)

1461. *Zünnārī-i maḥabbet* : ***Muhabbet zünnarını bağlamış olan*** : Āşūb-ı dil-firībī-i ḥüsn-i bütāna baḳ / **Zünnārī-i maḥabbet** olan pārsāyı gör (Nâ'ilî G106 / 3)

6.2. Üç Kelimeden Oluşan Tamlamalar

1. *Āb-ı çeşme-i ḫurşīd* : ***Güneş çeşmesinin suyu*** : Ḫoşā leṭāfet-i naẓm-ı selīs ü ḳaḥṭ-ı meẕāḳ / Ki **āb-ı çeşme-i ḫurşīd** cūya ṣıġmaz imiş (Nâ'ilî G183 / 5)
2. *Āb-ı ḥayāt-ı ġuṣṣa-nūş* : ***Keder içen ebedi hayat suyu*** : Nā'ilī-veş olmasañ **āb-ı ḥayāt-ı ġuṣṣa-nūş** / Zinde-i cāvīd olurduñ mürde olmazduñ gönül (Nâ'ilî G233 / 5)
3. *Āb-ı ḥayāt-ı suḫan* : ***Sözün ebedi hayat suyu*** *:* Ṭabʿ-ı pākümdür o ser-çeşme-i maʿnī ki eder / Reşḫası **āb-ı ḥayāt-ı suḫana** saḳḳāyī (Nâ'ilî K5 / 7)

   Geh lūʾle-i ser-çeşme-i enhār-ı maʿārif / Geh **āb-ı ḥayāt-ı suḫene** şādırvānsın (Nâ'ilî K25 / 27)[61]

   Ġarḳa virdi felegi **āb-ı ḥayāt-ı suḫen**üm / Reşḥa-i kilküme leb-teşne yine āb-ı zülāl (Nâ'ilî K12 /77)
4. *Āb-ı ruḫ-ı ʿiṣmet* : ***İffet yanağının suyu/ parlaklığı*** : Ḳıl **āb-ı ruḫ-ı ʿiṣmet** olan eşküme raġbet / ʿĀr eyleme ālāyiş-i dāmān-ı terümden (Nâ'ilî G248 / 2)

   Ol kim cemālüñ **āb-ı ruḫ-ı ʿiṣmet** eylemiş / Biñ şerm-i nāza bir nigehüñ āfet eylemiş (Fehîm G141 / 1)
5. *Āb-ı rūy-ı dil* : ***Gönlün yüz suyu*** : Fehīm tābiş-i ḫˇāhişle olmazam ser-germ / Ki **āb-ı rūy-ı dile** iltimās āteşdür (Fehîm G108 / 7)
6. *Āb-ı rūy-ı nevbahār* : ***Baharın yüz suyu*** : Gül gül olmış rūy-ı şebnem-rīzi gül-geşt itmede / Olmış ol ġoncam çemende **āb-ı rūy-ı nevbahār** (Fehîm G48 / 4)
7. *Āb-rūy-ı çeşme-i ḫurşīd* : ***Güneş çeşmesinin yüz suyu*** *:* Ḫūn-ı dil kim bāde-i ṣāf-ı maḥabbetdür baña / **Āb-rūy-ı çeşme-i ḫurşīddür** her ḳaṭresi (Nâ'ilî G376 / 3)
8. *Āb-yār-ı naḫl-ı hikmet-rīşe* : ***Hikmet köklü fidanın sulayanı*** : Ḫāmem ol mīzāb-ı gülzār-ı süḫandur kim benüm / **Āb-yār-ı naḫl-ı hikmet-rīşe**dür ger ḳaṭresi (Neşâtî G127 / 4)

[61] Metinde şâdırvânsın vezni bozmaktadır. "Şâd-ı revânsın" yazıldığında vezin düzelmektedir.

9. *Āb-zen-i sūz-ı Fehīmā* : ***Fehim'in yanışının havuzu*** : Ey maʿnī gibi **āb-zen-i sūz-ı Fehīmā** / Gel sīnemüze şuʿle-feşān çāk-nişīn ol (Fehîm G190 / 5)
10. *Āb ü hevā-yı ḫūy-ı dōst* : ***Dost huyunun güzelliği / Dost terinin su ve havası*** : Lālesi şuʿle güli şuʿle nesīmi şuʿledür / İtdi bāġum perveriş **āb ü hevā-yı ḫūy-ı dōst** (Fehîm G25 / 6)
11. *Āfet-i ʿaynü'l-kemāl-i iʿtibār* : ***İtibarın olgun gözünün afeti*** : Kākülüñ olsun ḥamāyil-bend-i bāzūy-ı cemāl / **Āfet-i ʿaynü'l-kemāl-i iʿtibār**umdan ṣaḳın (Nâ'ilî G246 / 3)
12. *Āfet-i cān-ı dīn ü dünyī* : ***Din ve dünyanın can afeti*** : Müstaġni-i ḥüsndür o resme / Ol **āfet-i cān-ı dīn ü dünyī** (Fehîm M1 / Trc. b 1 / 3)
13. *Āfet-i ḫānümān-ı dil* : ***Gönül ocağının afeti*** : Tīşe-i cevre Nāʾilī ġam mı çeker ḫarāb-ı ʿışḳ / **Āfet-i ḫānümān-ı dil** āh-ı ʿadū-nevāzdur (Nâ'ilî G130 / 5)
14. *Āfet-i ṣad-ḫırmen-i ʿaḳl u idrāk* : ***Akıl ve idrakin yüz harmanının afeti*** : Nice şūḫ **āfet-i ṣad-ḫırmen-i ʿaḳl u idrāk** / Beni mecnūn iden ol şūḫ-ı gül-endāmumdur (Fehîm K12 / 15)
15. *Āfitāb-ı maşrıḳ-ı endīşe* : ***Fikir doğusunun güneşi*** : Bādenüñ vaḳt-ı ṭulūʿı neşvede ey Nāʾilī / **Āfitāb-ı maşrıḳ-ı endīşedür** her ḳaṭresi (Nâ'ilî G377 / 5)
16. *Āh-ı dil-i fūlād-güdāz* : ***Çelik eriten gönlün ahı*** : Çarḫa kār etmedi **āh-ı dil-i fūlād-güdāz** / Nice ḳan aġlamasun dīde ki riḳḳat yeridür (Nâ'ilî G60 / 4)
17. *Aḫter-i burc-ı ṭarab* : ***Neşe burcunun yıldızı*** : Her ḥabābı oldı gūyā **aḫter-i burc-ı ṭarab** / Subḥ-ı mihr-efrūz u şām-ı ẓulmet-i ġamdur şarāb (Fehîm G14 / 6)
18. *ʿAks-i mirʾāt-ı ruḫ* : ***Yanağının aynasının aksi*** : **ʿAks-i mirʾāt-ı ruḫuñ** düşse çemenzār içre / Ede ṭūṭī-ṣıfat evsāfuñı her sebz-i giyāh (Fehîm K9 / 17)
19. *ʿAlem-efrāz-ı kişver-i ḫūbī* : ***Güzellik ülkesinin bayrağını yücelten*** : Sensin el-haḳ be-farṭ-ı maḥbūbī / **ʿAlem-efrāz-ı kişver-i ḫūbī** (Neşâtî Ş.E / 124)

20. *Ālet-i dest-i ḳażā* : ***Kaza elinin aleti*** : Pāre pāre sīneler ḳaṭʿī delīlüñdür deseñ / **Ālet-i dest-i ḳażā** şemşīr-i müjgānum mıdur (Nâ'ilî G81 / 2)

21. *Ālūde-nümā-yı gerd-i ʿışḳ* : ***Aşk tozuna bulaşmışlık gösteren*** : Şeb-gird-i maḥabbetüz ki tā ser / **Ālūde-nümā-yı gerd-i ʿışḳuz** (Neşâtî G52 / 2)

22. *ʿAndelīb-i bāġ-ı ġam* : ***Gam bahçesinin bülbülü*** : Gönül sen **ʿandelīb-i bāġ-ı ġam**sın durma feryād et / Ki būy-ı dāġ-ı ḥayret nefḥa-pīrāy-ı dimāġuñdur (Nâ'ilî G75 / 2)

23. *ʿAndelīb-i bāġ-ı tecrīd* : ***Soyutlanma bahçesinin bülbülü*** : **ʿAndelīb-i bāġ-ı tecrīd**üz bu fānī gülşenüñ / Gülleri ḫurşīd olursa ḫār-ı dāmendür bize (Fehîm G273 / 2)

24. *ʿAndelīb-i bahār-ı maʿnī* : ***Mana baharının bülbülü*** : Āşiyān-sāz-ı gülbün-i lafẓum / **ʿAndelīb-i bahār-ı maʿnīdür** (Fehîm G97 / 3)

25. *ʿAndelīb-i gülşen-i tecrīd* : ***Soyutlanma gül bahçesinin bülbülü*** : **ʿAndelīb-i gülşen-i tecrīd** bāġ-ı dehrde / Vuṣlat-ı gül ẕevḳını faṣl-ı ḫazānından bilür (Fehîm G112 / 6)

26. *ʿAndelīb-i kuhen-bahār-ı ġam* : ***Gam sonbaharının bülbülü*** : N'ola destān-zen-i melāl olsaḳ / **ʿAndelīb-i kuhen-bahār-ı ġamuz** (Nâ'ilî G140 / 7)

27. *Ārāyiş-i bezm-i ġam* : ***Gam meclisinin süsü*** : Ey ḫūn-ı ciger şīşe-i cām-ı teri ṭoldur / **Ārāyiş-i bezm-i ġam** olan sāġarı ṭoldur (Nâ'ilî G67 / 1)

28. *Ārāyiş-i dükkân-ı ḳażā vü kader* : ***Kader ve kaza dükkanının süsü*** : Ġamzeñ yine sevdā-ger-i kālā-yı dil olsun / **Ārāyiş-i dükkân-ı ḳażā vü kader** eyle (Fehîm G267 / 6)

29. *Ārāyiş-i evreng-i kemāl* : ***Olgunluk tahtının süsü*** *:* Bermekī-dād u deheş ṣadr-ı Felāṭūn-bīniş / ʿAḳl-ı evvel-meniş **ārāyiş-i evreng-i kemāl** (Nâ'ilî K12 /20)

30. *Ārāyiş-i ṣanem-kede-i nāz* : ***Naz puthanesinin süsü*** : Bir birine niyāz ile etmiş o iki büt / **Ārāyiş-i ṣanem-kede-i nāz** bir birin (Nâ'ilî G290 / 2)

31. *ʿArūs-ı devlet-i dünyā* : ***Dünya devletinin / mutluluğunun gelini*** : Gönlin **ʿarūs-ı devlet-i dünyā**ya Nāʾilī / Minnet cenāb-ı Ḥażret-i Mevlāya virmedi (Nâ'ilî G359 / 7)

32. *ʿArūs-ı ḥacle-i dāniş* : ***Bilgi gelin odasının gelini*** *:* **ʿArūs-ı ḥacle-i dāniş** ki ṭabʿumdur ṭurur ṣaf ṣaf / **Perestārān-ı maʿnī** pīş-gāhında ḳıyām üzre (Nâ'ilî K23 / 47)

33. *ʿArūs-ı kām-ı dehr* : ***Dünya isteğinin gelini*** *:* ʿAlāyıḳdan beri āzādedür ġamdan o server kim / **ʿArūs-ı kām-ı dehre** olmamış dāmād ayaḳ başmış (Nâ'ilî G178 / 5)[62]

34. *ʿArūs-ı tutuḳ-ārāy-ı edā* : ***Edanın örtü süsleyici gelini*** : Muḥtāc degil zīver-i meşşāṭaya zīrā / Vaṣfuñ ki **ʿarūs-ı tutuḳ-ārāy-ı edādur** (Nâ'ilî K14 /62)

35. *Ārzū-senc-i ferāġ-ı ārzū* : ***Arzudan vazgeçme isteklisi*** : Yeʾsden de cān-ı ḥasret-perverüm meʾyūsdur / Tā ki oldum **ārzū-senc-i ferāġ-ı ārzū** (Fehîm G248 / 3)[63]

36. *Āsīb-i dest-burd-ı ṣabā vü debūr* : ***Batı ve doğudan esen rüzgarın hırsızlığının belası*** **:** Berg-i güli ḥadīḳa-i ḥıfẓuñ emīn eder **/ Āsīb-i dest-burd-ı ṣabā vü debūrdan** (Nâ'ilî K22 / 15)

37. *ʿÂşıḳ-ı ruḫ-ı aḫlāḳ* : ***Ahlak yanağının âşığı*** *:* O dāver-i ḥasenüʾl-ḫulḳ-ı mekrümet-pīşe / Ki **ʿāşıḳ-ı ruḫ-ı aḫlāḳı** ʿaḳl-ı şeydādır (Nâ'ilî K21 / 10)

38. *Āşiyān-sāz-ı gülbün-i lafẓ* : ***Söz fidanının yuvasını tertipleyen*** **: Āşiyān-sāz-ı gülbün-i lafẓum** / ʿAndelīb-i bahār-ı maʿnīdür (Fehîm G97 / 3)

39. *Āteş-endāz-ı ḫırmen-i idrāk* : ***Anlayış harmanının ateşçisi*** : O şeh-i ḥüsne kim odur bī-bāk / **Āteş-endāz-ı ḫırmen-i idrāk** (Neşâtî Ş.E / 111)

40. *Āteş-i naḫl-i tecellā* : ***Tecelli fidanının ateşi*** : Şuʿle-zār-ı bāġ-ı ḥüsnin ol mehüñ yād eylemez / **Āteş-i naḫl-i tecellāyı** ferāmūş itmeyen (Fehîm G241 / 2)

41. *Āteş-i şihāb-ı firāḳ* : ***Ayrılığın akan yıldızının ateşi*** : Ṭoḳınma çarḫuma tīġ-i cefā ile ey māh / İder seni daḫı **āteş-i şihāb-ı firāḳ** (Fehîm G162 / 4)

42. *Āteş-zen-i dūdmān-ı eflāk* : ***Feleklerin ocağını yakan*** : İtdüm yine berḳ-i āhı bī-bāk / **Āteş-zen-i dūdmān-ı eflāk** (Fehîm M1 Trc.b 5 / 1)

---

[62] "Alâyıkdan berî" şeklinde okunabilmektedir.

[63] Ârzû-senc-i ferâg-ı ârzû Üzgör tarafından arzudan vazgeçme arzusunun ölçüsü olarak çevrilse de (Üzgör, **age**, 631.) arzû-senc, ârzû-mend ile aynı anlamdadır. Bkz. https://www.vajehyab.com/?q=ارزوسنج [29.12.2021]

43. *Āteş-zen-i ḫırmen-i selāmet* : ***Esenlik harmanının ateş vurucusu*** : Her biri bir birinden (birinden bir) āfet / **Āteş-zen-i hırmen-i selāmet** (Neşâtî K3 / 49)[64]

44. *ʿAṭṭār-ı çārsūy-ı murād* : ***İstek / arzu çarşısının aktarı*** : **ʿAṭṭār-ı çārsūy-ı murād** olmadı o kim / Dükkān-ı iʿtibārını yaġmāya virmedi (Nâ'ilî G359 / 5)

45. *Āvāre-i pīrāhen-i fānūs* : ***Fanus / Cam gömleğinin başıboşu*** : Dil şemʿ-i ruḫ-ı dil-bere pervānedür ammā / **Āvāre-i pīrāhen-i fānūs** degildür (Nâ'ilî G43 / 4)

46. *Ayaġ-ı māh-ı gerdūn* : ***Feleğin ay kadehi*** : **Ayaġ-ı māh-ı gerdūna** baş egmem tā sebū-āsā / Perestiş-kār-ı mihr-i sāġar-ı gerdānuñam sāḳī (Fehîm G283 / 6)

47. *Āyīnedār-ı verd-i handān* : ***Gülen gülün ayna tutucusu*** : ʿAceb mi nāz ile pür-zīb ü zīnet eylese kendin / Yine cūy-ı çemen **āyīnedār-ı verd-i ḫandāndur** (Neşâtî K27 / 3)

48. *Āyīne-fürūş-ı çeşm-i idrāk* : ***İdrak gözünün ayna satıcısı*** : Oldum heves-i neẓāresiyle / **Āyīne-fürūş-ı çeşm-i idrāk** (Fehîm M1 Trc. b 5 / 7)

49. *Āyīne-i cām-ı ārzū* : ***İstek kadehinin aynası*** : Olmaz Neşāṭī şāhid-i ümmīd rū-nümā / Ṣāf olmayınca **āyīne-i cām-ı ārzū** (Neşâtî G99 / 5)

50. *Āyīne-i küstāḫ-ı naẓar* : ***Kaba bakışlı ayna*** : Ser-tā-be-ḳadem dīde olur görmege yāri / **Āyīne-i küstāḫ-ı naẓardan** gile-mendüz (Fehîm G123 / 4)

51. *Āyīne-i mihr-i dehr* : ***Dünyanın güneş aynası*** : Bī-keder ol göre **āyīne-i mihr-i dehri** / Ṭutsa ṭūfān eger jeng nedür bilmez hīç (Fehîm G31 / 3)

52. *Āyīne-i rumūz-ı ḳażā* : ***Kaza işaretlerinin aynası*** : Etmez ḳabūl reng-i küdüret ḫamīrümüz / **Āyīne-i rumūz-ı ḳażādur** żamīrümüz (Nâ'ilî G160 / 1)

53. *Āyīne-i ṭabʿ-ı selīm* : ***İyi huy aynası*** : Her tecellīden heyūlā itdi biñ ṣūret ḳabūl / Çoḳ mıdur **āyīne-i ṭabʿ-ı selīm** olmaḳ baña (Fehîm G5/ 4)

54. *ʿAyn-ı Yaʿḳūb-ı emel* : ***Emel Yakup'unun gözü*** : Perdesin pīrehen-i Yūsuf-ı maḳṣūd itdüm / **ʿAyn-ı Yaʿḳūb-ı emel** muntaẓır-ı nūr henūz (Fehîm G120 / 5)

[64] biri bir birinden : birinden bir (Kaplan, 1996, 12.)

55. *Āzādī-i āzīne-i ʿışḳ* : ***Aşk cumasının özgürlüğü*** : Beste-pā ol ki debistān-ı maḥabbetdür bu / Yokdur iy ṭıfl-ı dil **āzādī-i āzīne-i ʿışḳ** (Neşâtî G66 / 3)

56. *ʿAzīme-ḫ ̌ān-ı füsūn-kārī-i ṭarab* : ***Sevincin sihirli efsun okuyanı*** : Nifāḳ-pīşelerüñ Nāʾilī bu meclisde / **Ġarīme-ḫ ̌ān-ı füsūn-kārī-i ṭarablarıyuz** (Nâ'ilî G147 / 7)[65]

57. *ʿAzīmet-ḫ ̌ān-ı Bercīs-iḳtidār-ı daʿvet* : ***Davetin Bercis iktidarlı çağırıcısı*** : Kimüñ ḳoynındasun şeb-zinde-dār-ı vuṣlatuñ kimdür / **ʿAzīmet-ḫ ̌ān-ı Bercīs-iḳtidār-ı daʿvetüñ** kimdür (Nâ'ilî G118 / 1)

58. *Āzürde-i zindān-ı gūr* : ***Mezar zindanının incinmişi*** : Çeşm-i cānı müstaʿidd eyle hidāyet nūrına / Kūrlük **āzürde-i zindān-ı gūr** eyler seni (Nâ'ilî M9 / Kt. / 4)

59. *Bād-ı dāmān-ı āh :* ***Ah eteğinin rüzgârı*** : **Bād-ı dāmān-ı āh** ile mihri / Ateş-efrūz u tef ü tāb itdüm (Fehîm K2 / 3)

60. *Bād-ı ṣarṣar-ı āh* : ***Ah fırtınasının rüzgarı*** : Ne **bād-ı ṣarṣar-ı āh** u ne cüzʾ-i ḫāk-i beden / Ne sūz-ı dil ne nem-i çeşm-i eşk-bār ḳalur (Nâ'ilî K2/18)

61. *Bāde-i çeşm-i bütān* : ***Putların gözlerinin şarabı*** : **Bāde-i çeşm-i bütān** cām-ı şarābumdur benüm / Ġamze meyḫānemde bir mest-i ḫarābumdur benüm (Fehîm G223 / 1)

62. *Bāde-i ṣāf-ı maḥabbet* : ***Muhabbetin saf şarabı*** : Ḫūn-ı dil kim **bāde-i ṣāf-ı maḥabbet**dür baña / Āb-rūy-ı çeşme-i ḫurşīddür her ḳaṭresi (Nâ'ilî G376 / 3)

63. *Bādi-i vādi-i cünūn* : ***Delilik vadisinin başlangıcı*** : Encüm-i şeb-fürūz-ı ʿaḳl olmış iken çerāġ-ı dāġ / **Bādi-i vādi-i cünūn** oldı baña sürāġ-ı dāġ (Fehîm G153 / 1)

64. *Bāġ-ı ḫuld-ı maʿānī* : ***Mana cennetinin bahçesi*** : O **bāġ-ı ḫuld-ı maʿānīde** kim ola şeb ü rūz / Nevāy-ı bülbül ü āheng-i naġme-i Nāhīd (Nâ'ilî G30 / 6)

[65] Ġarîme-ḫ ̌ān-ı füsūn-kārî-i ṭarab: Metinde böyle yazılmıştır. (İpekten, 1970, 309) Tamlamanın anlamına dikkat edilecek olursa "Ġarîme-ḫ ̌ān"ı "büyücü" anlamına gelen" ʿAzîme-ḫ ̌ān" olarak okumak daha dou görünmektedir.

65. *Bāġ-bān-ı gülistān-ı baḫt* : ***Baht gül bahçesinin bahçıvanı*** : Yā dīde yā ciger ya dil-i pāre pāredür / Gül-çīde **bāġ-bān-ı gülistān-ı baḫtumuz** (Nâ'ilî G144 / 4)

66. *Bāġ-bān-ı gülşen-i cān* : ***Can gül bahçesinin bahçıvanı*** : Gel gel iy **bāġ-bān-ı gülşen-i cān** / Nāvdānuñdan eyle āb-ı revān (Neşâtî Ş.E / 3)

67. *Bahār-ı gülşen-i şādī* : ***Mutluluk gül bahçesinin baharı*** : Ḫazān-ı zerdi-i ġam bāġ-ı çihremün gülidür / **Bahār-ı gülşen-i şādīye** faṣl-ı bāḥūram (Fehîm K14 / 24)

68. *Bahār-ı ḥadīḳa-i ümmīd* : ***Ümit bahçesinin baharı*** : Bu ḫüşk sālde ey Nā'ilī ne mümkindür / Ola şüküfte **bahār-ı ḥadīḳa-i ümmīd** (Nâ'ilî G34 / 5)

69. *Bahār-ı mevsim-i ʿadl* : ***Adalet mevsiminin baharı*** *:* **Bahār-ı mevsim-i ʿadlinde** ser-be-ser ezhār / Sezāy-ı serzeniş-i nāle-i ẕubāb olmış (Nâ'ilî K18 / 24)

70. *Baḥr-ı aḫżar-ı çemen* : ***Çimenin yeşil denizi*** : ʿAceb telāṭumı var **baḥr-ı aḫżar-ı çemenüñ** / Bizüm de ḥissemüze bir kenār degmez mi (Nâ'ilî G367 / 2)

71. *Baḥr-ı mevc-ḫīz-i ġam* : ***Gamın dalgalı denizi*** : Ol **baḥr-ı mevc-ḫīz-i ġamuz** biz ki rūz u şeb / Taḥrīk-i bād-ı āh ile pür-cūş-ı ḥasretüz (Neşâtî G47 / 3)

72. *Baḥr-ı sīm-āb-ı cünūn* : ***Delilik civası denizi*** : **Baḥr-ı sīm-āb-ı cünūn** oldı ser-i zülfinde dil / Raʿşe der-zencīr-i mevc-i ıżṭırābumdur benüm (Fehîm G223 / 5)

73. *Bāʿiṣ-i ḫusrān-ı teng-dāmānī* : ***Dar görüşlü hüznün sebebi*** **:** Zemīne ḫāṭıra-i inʿidām-ı füsḥat-ı cāy / Sipihri **bāʿiṣ-i ḫusrān-ı teng-dāmānī (**Nâ'ilî K6 / 41)

74. *Bāl ü per-i murġ-ı ecel* : ***Ecel kuşunun kolu kanadı*** : Gāhī ki müjeñ nāvekini eyleye per-tāb / **Bāl ü per-i murġ-ı ecele** ola ḫalīde (Fehîm G258 / 2)

75. *Bāl-i murġān-ı belā* : ***Bela kuşunun kanadı*** : **Bāl-i murġān-ı belā** perr-i külāhıydı anuñ / ʿĀlem-i ʿışḳda bir başına sulṭānidi Ḳays (Neşâtî G57 / 4)[66]

[66] Metinde "sultāndı" şeklinde yazılmıştır (Kaplan, 2019, 161). "sultānidi" şeklinde yazılması daha doğru görünmektedir.

76. *Bāl-i hümāy-ı himmet* : ***Himmet / İhsan hümasının kanadı*** : Mesned-i iḳbāl ü devlet kim hezār bābınuñ / Sāye ṣalmış üstine **bāl-i hümāy-ı himmeti** (Nâ'ilî K34 / 15)[67]

77. *Bālā-nişīn-i ḫˇācegiyān-ı suḫen-verī* : ***Şairlik tacirlerinin rütbelisi*** : Sermāye-i belāġat ile ḥāliyā odur / **Bālā-nişīn-i ḫˇācegiyān-ı suḫen-verī** (Nâ'ilî K20 / 31)

78. *Bāriḳa-i ḥırmen-i zühd ü zühhād* : ***Zühdün ve zahitlerin harmanının şimşeği*** : Ne nigeh ṣāʿiḳa-i ḫāne-ber-endāz-ı verāʿ / Ne nigeh **bāriḳa-i ḥırmen-i zühd ü zühhād** (Fehîm G38 / 3)

79. *Bāriḳa-i kevkebe-i dīdār* : ***Yüz yıldızının şimşeği*** : Saḫt bāzū ki eder pençe-i ḫurşīdi şikest / Kemterīn **bāriḳa-i kevkebe-i dīdāruñ** (Nâ'ilî G203 / 4)

80. *Bār-keş-i bār-ı şütür-bān* : ***Devecinin yükünün ağırlığını çeken*** : Şīve-i üştüre biñ cān ile ḳā'il olduḳ / Āh kim **bār-keş-i bār-ı şütür-bān** olaraḳ (Fehîm K16 / 5)

81. *Bāzār-ı feyż-i nāmiye* : ***Büyüme feyzinin pazarı*** : **Bāzār-ı feyż-i nāmiye** der-kār Nā'ilī / Enhār ile şükūfelerüñ iḫtilāṭı var (Nâ'ilî G86 / 5)

82. *Bāzār-ı ġam-ı ʿışḳ* : ***Aşkın gam pazarı*** *:* Elden çıḳarursun ḥaẕer et naḳd-i şigībi / **Bāzār-ı ġam-ı ʿışḳ** bu germiyyete döymez (Nâ'ilî G154 / 2)

83. *Bāzār-ı sīne-i dil* : ***Gönül sinesinin pazarı*** : Reste **bāzār-ı sīne-i dilde** / Berḳ-ı dūzaḫ-fürūş yaʿnī āh (Fehîm G274 / 5)

84. *Beççe-i ʿanḳā-yı āfitāb* : ***Güneş ankasının yavrusu*** : Fiġān ki **beççe-i ʿanḳā-yı āfitābam** līk / Henūz beyża-i ṣubḥ-ı ḫafāda mestūrām (Fehîm K14 / 3)

85. *Bed-kārī-i baḫt-ı dil* : ***Gönül bahtının kötü iş yapıcılığı*** : Pür-ʿuḳde iden dile o zülfi / **Bed-kārī-i baḫt-ı dil** siyehdür (Fehîm G95 / 6)

86. *Bed-nām-ı şehr-i vuṣlat* : ***Kavuşma şehrinin rezili*** : Ol Ḳays-ı vādī-i ġam-ı ʿışḳuz ki muttaṣıl / **Bed-nām-ı şehr-i vuṣlat** u güm-rāh-ı ḥasretüz (Nâ'ilî G159 / 4)

[67] "hezār bābınuñ" kısmında vezin aksamaktadır. "hezār[ān] bābınuñ" şeklinde tamir etmek mümkündür.

87. *Belā-ender-belā-yı şehr-i cān ü dil* : ***Gönül şehrinin bela içinde belası*** *:* Ne fitne bir **belā-ender-belā-yı şehr-i cān ü dil** / Ki seyr olmaya çeşmi rūz-ı maḥşer ẕevḳ-ı ġāretden (Fehîm K15 / 47)

88. *Berg-i bī-āb-ı ruḫ* : ***Yanağın susuz yaprağı*** : Penbe-i dāġ-ı cünūn yā nemek-i zaḫm ṣanur / **Berg-i bī-āb-ı ruḫum** reng nedür bilmez hīç (Fehîm G31 / 6)

89. *Berg-i dāġ-ı dil ü sīne-figār* : ***Yaralı sine ve gönül yarasının yaprağı*** *:* Ne reng-i lāle-sitān-ı ciger ne bāġ-ı vücūd / Ne **berg-i dāġ-ı dil ü sīne-figār** ḳalur (Nâ'ilî K2/19)(?)

90. *Berg-i gül-i nāz* : ***Naz gülünün yaprağı*** : Olma ḥüsnüñ gibi bir şuʿle-i āha hem-reng / Dāmen-i ʿişmetüñ ey **berg-i gül-i nāz** ṣaḳın (Nâ'ilî G288 / 2)

91. *Berg-i gül-i ruḫsār* : ***Yanak gülünün yaprağı*** : Yaḳdum dili āteşlere tāb-ı naẓarumdan / **Berg-i gül-i ruḫsāruña** dāġum eşerümden (Nâ'ilî G248 / 1)

92. *Berg-i gül-i tebessüm* : ***Tebessüm gülünün yaprağı*** : **Berg-i gül-i tebessümin** gülbün-i laʿli itdi cemʿ / Ġonca-miṣāl tā ide bir gül-i ḫande sāḫte (Fehîm G271 / 2)

93. *Berg-i lāle-i şādī* : ***Gönül ferahlığı lalesinin yaprağı*** : Bādedür **berg-i lāle-i şādī** / Bādedür zaʿferān-ı ḫandānī (Fehîm K17 / 22)

94. *Berg-i sāz-ı vuṣlat* : ***Kavuşma sazının yaprağı*** : Ne **berg-i sāz-ı vuṣlat** ne gül-i şādāb-ı şādīdür / Ġaraż bāġ-ı maḥabbetden ḫazān-ı nā-murādīdür (Nâ'ilî G94 / 1)[68]

95. *Ber-i bikr-i mażmūn* : ***Başka biri tarafından söylenmemiş mazmun üzerine / meyvesi*** *:* Siyeh ü surḫ midād ile ki gāhī ederüm / Ḳaṣd-ı zīb ü fer-i dūş u **ber-i bikr-i mażmūn** (Nâ'ilî K17 / 63)

96. *Berīd-i cust-ı naẓar* : ***Bakış arayışının ulağı*** : Zihī tekāver-i endīşe-rev ki ʿāciz idi / **Berīd-i cust-ı naẓar** sürʿat-i şitābında (Nâ'ilî K3 / 50)

97. *Berḳ-ı ḫānümān-ı vücūd* : ***Vücut ev barkının yıldırımı*** : Biz **berḳ-ı ḫānümān-ı vücūduz** libās-ı ten / Ne aṭlas u ne ḫırḳa-i peşmīnedür bize (Nâ'ilî G326 / 2)

[68] Berg-i sāz-ı vuṣlat : Berg ü sāz : araç gereç anlamında da kullanılmış olabilir.

98. *Berḳ-ı ḫırmen-sūz-ı dil* : ***Gönül harmanını yakan yıldırım*** : **Berḳ-ı ḫırmen-sūz-ı dil** cānum mı cānānum mıdur / Üfleyenler āteşüm āhum mı dāmānum mıdur (Nâ'ilî G82 / 1)

99. *Berḳ-ı seḥāb-ı āh* : ***Ah bulutu şimşeği*** : Berḳ-ı seḥāb-ı āhuma peyvestedür müdām / Ebr-i duḫān-ı dūd-keş-i dūdmān-ı yeʾs (Fehîm G136 / 4)

100. *Berḳ-ı şuʿle-tāb-ı firāḳ* : ***Ayrılığın ateşli şimşeği*** : Yeter çemen-gehümi eyledüñ felek pāmāl / Ki oldı toḫm-ı dilüm **berḳ-ı şuʿle-tāb-ı firāḳ** (Fehîm G162 / 2)

101. *Berḳ-i tīġ-i nigāh* : ***Bakış kılıcının şimşeği*** : Dünyāya **berḳ-i tīġ-i nigāhuñla** tāb vir / Düşdüñ **sipāh-ı fitneye** teb-lerze-i ḳıbāb (Nâ'ilî G13 /2)

102. *Berḳ-i şemşīr-i cefā* : ***Cefa kılıcının şimşeği*** : **Berḳ-i şemşīr-i cefādan** tutuşur ḫırmen-i dil / Ḫānümān-i emelim şuʿle-i āzār yaḳar (Nâ'ilî G112 / 3)

103. *Beste-dem-i āh-ı ḥasret* : ***Hasret ahının soluğu kesilmişi*** : Ol ʿāşıḳuz ki **beste-dem-i āh-ı ḥasretüz** / Leb-rīz-i şekve-i ġam-ı cān-gāh-ı ḥasretüz (Nâ'ilî G159 / 1)

104. *Beyʿ-gāh-ı ʿālem-i kevn ü fesād* : ***Var olma ve yok olma âleminin alışveriş yeri*** : **Beyʿ-gāh-ı ʿālem-i kevn ü fesād** içre Fehīm / Cevher-i cāndur ziyān itmekde ancaḳ sūdumuz (Fehîm G119 / 5)

105. *Beytü'l-ʿatīḳ-i ʿālem-i ġam* : ***Gam âleminin eski evi*** : **Beytü'l-ʿatīḳ-i ʿālem-i ġam** reh-revānına / Ḫūnāb-ı eşk-i dīde yeter zemzem-i neşāṭ (Nâ'ilî G188 / 5)

106. *Beyża-i dīde-i imkân* : ***İmkan gözünün beyazlığı / yumurtası*** : Feyż-i teʾşīr-i ḫayāl-i çeşm-i şūḫundan senüñ / **Beyża-i dīde-i imkān** beççe-i şāhbāz olur (Fehîm G89 / 2)

107. *Bezm-i Felāṭūn-ı ʿışḳ* : ***Aşk Platon'unun meclisi*** : Varınca **bezm-i Felāṭūn-ı ʿışḳa** ʿaḳl-ı fużūl / Hezār şerm ü ḫacāletle lāl gelmedi mi (Nâ'ilî G360 / 5)

108. *Bī-bang ceres-i merḥale-peymāy-ı gezend* : ***Keder menzilini ölçen sessiz çan*** : Bu āh ile biz Nāʾiliyā kişver-i dilde / **Bī-bang ceres-i merḥale-peymāy-ı gezend**üz (Nâ'ilî G158 / 5)

109. *Bīhūş-ı cām-ı nāz* : ***Naz kadehinin kendinden geçmişi*** : Ol ʿāşıḳam ki itmedi **bīhūş-ı cām-ı nāz** / Ol çeşm-i mest ol nigeh-i pür-füsūn beni (Fehîm M2 Trk. b 6/ 2)

110. *Bidāʿat-ı naḳd-i ḥużūr* : ***Huzur nakdinin sermayesi*** : Sen olmasan muḥāfaẓatında ḫazāʾinüñ / Meʾyūs idük **bidāʿat-ı naḳd-i ḥużūrdan** (Nâ'ilî K22 / 11)

111. *Bīgāne-i ḥarīf-i neşāṭ* : ***Mutluluk meslektaşının yabancısı*** : Biz ki **bīgāne-i ḥarīf-i neşāṭ** / Ḫāne-i dilde ġam-güsār-ı ġamuz (Nâ'ilî G140 / 4)

112. *Bihīn-güher-i kār-ḫāne-i tekvīn* : ***Yaratma atölyesinin çok beğenilen incisi*** : Gel iy **bihīn-güher-i kār-ḫāne-i tekvīn** / Akıt firāḳ ile gözden cevāhir-i rengīn (Neşâtî K1 / 1)

113. *Bīm-i gird-bād-ı āh* : ***Ah tufanı korkusu*** : Şemʿ-i mihr ü māha bīm-i gird-bād-ı āhdan / Şīşeden ser-pūş ider çarḫ-ı sitemger rūz u şeb (Neşâtî K2 / 6)

114. *Bīm-i kāfir-nigāh-ı ġamze* : ***Gamzenin kafir bakışının korkusu*** : **Bīm-i kāfir-nigāh-ı ġamzeñden** / Terk-i İslām-ı bā-ṣavāb itdüm (Fehîm K2 / 25)

115. *Bīm-i şemşīr-i nigāh* : ***Bakış kılıcı korkusu*** : Ġamzeñe ṭāḳat getürmez baḳmaġa cellād-ı çarh / **Bīm-i şemşīr-i nigāhuñdan** ḳażā bītāb olur (Fehîm G79 / 2)

116. *Bināy-ı ḫāṭır-ı ʿāşıḳ* : ***Âşık gönlün binası*** : Hücūm-ı zelzele-i fitneden ʿimāret-i dil / **Bināy-ı ḫāṭır-ı ʿāşıḳ** gibi ḫarāb olmış (Nâ'ilî K18 / 38)

117. *Bīni-i ġonçe-i lāle* : ***Lāle goncasının burnu*** : **Bīni-i ġonçe-i lāle** ola fevvāre-i ḫūn / Būy-ı ḫulkıyla ṣāba eylese gülzāre ʿubūr (Neşâtî K16 / 20)

118. *Bisāṭ-ı rezm-i pīçīde* : ***Bükülmüş savaş örtüsü*** : **Bisāṭ-ı rezm-i pīçīde** sımāṭ-ı bezm-güsterde / Ḫarīfān pür-ṭarab Nāhīde Mirrīḫ iltiyām üzre (Nâ'ilî K23 /5)

119. *Buḫār-ı bāde-i naḫvet* : ***Kibir şarabının buharı*** : Belā budur ki yine ehl-i cāh-ı mest-i ġurūr / **Buḫār-ı bāde-i naḫvetle** cāme-ḫʷābında (Nâ'ilî K3/18)

120. *Bustān-fürūz-ı gül-şen-i cān* : ***Can gülbahçesinin horoz ibiği*** : **Bustān-fürūz-ı gül-şen-i cāndur** o ġonceyi / Ey Nāʾilī ḳaṭīfe-i surḫ u siyāh açar (Nâ'ilî G50 / 7)[69]

[69] Horoz ibiği, bir tür kırmızı çiçek çeşididir. Bkz. Ali Rıza Alp ve Sabahat Alp, *Büyük Osmanlı Lugatı,* C.1, 1958, s.146.

121. *Būy-āşināy-ı nefḥa-i rāz* : ***Sırların güzel kokusunu tanıyan*** : Dil-teng olur o ġonce-dehen bād-ı āhdan / **Būy-āşināy-ı nefḥa-i rāzından** incinür (Nâ'ilî G59 / 3)

122. *Būy-ı dāġ-ı ḥayret* : ***Hayret yanık yarasının kokusu*** : Göñül sen ʿandelīb-i bāġ-ı ġamsın durma feryād et / Ki **būy-ı dāġ-ı ḥayret** nefḥa-pīrāy-ı dimāġuñdur (Nâ'ilî G75 / 2)

123. *Būy-ı gül-berg-i temennā* : ***İstek gül yaprağının kokusu*** : Ḥisse-yāb olsa meşām-ı dil Neşāṭīveş n'ola / Ḥālet-efzā būy-ı gül-berg-i temennādur gelen (Neşâtî K18 / 30)

124. *Būy-ı gül-i ḫulḳ* : ***Yaratılış gülünün kokusu*** : **Būy-ı gül-i ḫulḳın** ṣabā itse muġaylāna ʿaṭā / Te'ṣīr-i luṭfından revā bād-ı semūm olsa nesīm (Fehîm K6 / 11)

125. *Būy-ı ḫūn-ı dil* : ***Gönül kanı kokusu*** : ʿAceb ey şehsüvārum ḳanġı şehri cilve-gāh itdüñ / Yine gelmekde **būy-ı ḫūn-ı dil** zīn ü rikābuñdan (Fehîm G230 / 3)

126. *Būy-ı viṣāl-i yār* : ***Yârin kavuşma kokusu :*** Reşk eyleme meşām-ı dil ü cāna ey ṣabā / **Būy-ı viṣāl-i yārdan** ol bī-naṣībdür (Nâ'ilî G39 / 2)

127. *Bü'l-fużūl-i kām-ı dil :* ***Gönül arzusunun boşboğazı :*** Mestī-i ʿışḳuñla bī-reng-i ḥicāb-ı maḥşerüz / **Bü'l-fużūl-i kām-ı dil** ḥāżır-cevāb-ı maḥşerüz (Nâ'ilî G161 / 1)

128. *Bülbül-i bāġçe-i ye's* : ***Ümitsizlik bahçesinin bülbülü*** : **Bülbül-i bāġçe-i ye's** tesellī bulmaz / Yazsa ṭāvūs-ṣıfat ger per ü bāl üstine gül (Fehîm G196 / 2)

129. *Bülbül-i bāġ-ı cünūn* : ***Delilik bahçesinin bülbülü*** : Yeter pervānelik itdüm çerāġ-ı tīre-i ʿaḳla / Dil-i sevdā-perestüm bülbül-i bāġ-ı cünūn olsa (Fehîm G256 / 2)

130. *Bülbül-i bī-ṣavt-ı ġam* : ***Gamın sessiz bülbülü*** : Biz **bülbül-i bī-ṣavt-ı ġamuz** yaʿni Fehīm'üz / Peyġūle-i ġam-ḫāne-i dil gülşenümüzdür (Fehîm G110 / 5)

131. *Bülbül-i destān-zen-i efsūs* : ***Hayıflanma destanı okuyan bülbül*** : Külḫanda da gülden yine me'yūs degüldür / Dil **bülbül-i destān-zen-i efsūs** degüldür (Fehîm G102 / 1)

132. *Bülbül-i gül-zār-ı miḥnet* : ***Mihnet gül bahçesinin bülbülü*** : Ḥasret-terāne **bülbül-i gül-zār-ı miḥnetüz** / Teʾşīr-baḫş-ı āh-ı seḥerdür ṣafīrümüz (Nâ'ilî G160 / 2)

133. *Büt-tırāşī-i kilīsāy-ı dil* : ***Gönül kilisesinin put yontucusu*** : Ṣūret-ārāy-ı naḳş-ı ḥüsn olalı / **Büt-tırāşī-i kilīsāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/ 10)

134. *Cām-ı dıraḫşān-ı ṣubḥ* : ***Sabahın parlak kadehi*** : Geldi seher gerdişe **cām-ı dıraḫşān-ı ṣubḥ** / Olsa n'ola tāb-nāk çāk-ı girībān-ı ṣubḥ (Neşâtî G17 / 1)

135. *Cām-ı dil-i Şīrīn* : ***Şirin'in gönül kadehi*** : İtmiş ol seng ile **cām-ı dil-i Şīrīni** şikest / Gösteren Kūhkene kūh-ı maḥabbet sengin (Neşâtî G95 / 3)

136. *Cām-ı kām-ı ʿāşıḳ* : ***Aşığın dilek kadehi*** : **Cām-ı kām-ı ʿāşıḳ**ı pür-bāde-i yeʾs eylemiş / Bāde-i kāmıyla dehr-i cām-ı leb-rīz eyleyen (Fehîm G240 / 4)

137. *Cām-ı leb-rīz-i ecel* : ***Ecelin dolu kadehi*** : **Cām-ı leb-rīz-i eceldür** ṣunduġı ʿuşşāḳa hep / Bāde-i nāzı ki ol çeşm-i sitem-ger nūş ider (Fehîm G52 / 2)

138. *Cām-ı pür-ṣahbā-yı maʿnā* : ***Mananın şarap dolu kadehi*** : Benem kim her sözüm bir **cām-ı pür-ṣahbā-yı maʿnādur** / Nʾola mest itse rūḥ-ı pāk-ı Nefʿī-yi suḫan-dānı (Neşâtî K13 / 32)

139. *Cām-ı şereng-i nigāh* : ***Bakış zehrinin kadehi*** : Pīr-i muġān-ı ʿışḳ ḳomış leẕẕet-i ḥayāt / Keyfiyyetinde **cām-ı şereng-i nigāhınuñ** (Nâ'ilî G231 / 4)

140. *Cām-ı şuʿle-keşān-ı maḥabbet* : ***Muhabbet ateşini çekenlerin kadehi*** : El ṣunma **cām-ı şuʿle-keşān-ı maḥabbete** / Tersān-ı āteş-i ḫaṣebāt-ı caḥīm isen (Nâ'ilî G214 / 6)

141. *Cām-ı zehr-i firḳat* : ***Ayrılık zehrinin kadehi*** : Maḥrem-i bezm-i viṣāl-i yār olmazsa Fehîm / **Cām-ı zehr-i firḳati** tā rūz-ı maḥşer nūş ider (Fehîm G52 /5)

142. *Cāme-ḫˇāb-ı nigār-ı maʿnī* : ***Mana güzelinin yatağı*** : Perniyān-ı nikāt-ı elfāẓum / **Cāme-ḫˇāb-ı nigār-ı maʿnīdür** (Fehîm G97 / 5)

143. *Cān-ı dāġ-ı dūzaḫ* : ***Cehennemin yanık yarasının canı*** : Sūz u tābumdan olur ḫurşīd-i maḥşer vāye-gīr / **Cān-ı dāġ-ı dūzaḫam** külḫān-fürūz-ı sīneyem (Fehîm G213/ 4)

144. *Cārū-keş-i deyr-i ʿışḳ* : ***Aşk kilisesinin süpürgecisi*** : **Cārū-keş-i deyr-i ʿışḳam** ammā / Yoḳ bir ṣanem-i girişme-sāzum (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 75)

145. *Cāsūs-ı serā-perde-nişīnān-ı ḳażā* : ***Kaza otağında oturanın casusu*** : ʿAyyār-ı nigāhuñ gibi āheste-rev olsañ / **Cāsūs-ı serā-perde-nişīnān-ı ḳażāsın** (Nâ'ilî G279 / 2)

146. *Cāvidān-ı çeşm-i muʿciz-gūy* : ***Mucize söyleyen ölümsüz göz*** : Söyle luṭf it **cāvidān-ı çeşm-i muʿciz-gūyuña** / Şerh-i efsūn-ı nigāhuñ cāna icmāl itmesün (Fehîm G245 / 3)

147. *Cemāl-i şāhid-i maʿnā* : ***Mana güzelinin güzel yüzü*** **:** Meşşāṭa-i ḳalem reşeḥāt-ı midādımı / Yer yer cemāl-i şāhid-i maʿnāya ḫāl eder (Nâ'ilî K1/14)

Cemāl-i şāhid-i maʿnāya kim ḥâlet-dih-i dildür / Sütūr-ı ḫaṭṭ-ı naẓmı ʿanberīn zülf-i perīşāndur (Neşâtî K27 / 26)

148. *Cemāl-i şāhid-i mażmūn* : ***Mazmun güzelinin yüzü*** : **Cemāl-i şāhid-i mażmūn**ı kim ḥayret-dih-i cāndur / Ne mümkin olmamak dil-beste-i zülf-i perīşānı (Neşâtî K13 / 17)

149. *Cerāḥāt-ı şemşīr-i nāz* : ***Naz kılıcının yarası*** : Dil teşnedür **cerāḥat-ı şemşīr-i nāz**ına / Cān u ciger leb-ā-leb-i tebḫāle olsa da (Nâ'ilî G318 / 4)

150. *Ceres-i ḳāfile-i ʿışḳ* : ***Aşk kafilesinin çanı*** : Biz rāh-rev-i Kaʿbe-i cānuz çü Neşāṭī / Besdür bize nāle **ceres-i ḳāfile-i ʿışḳ** (Neşâtî G67 / 6)

151. *Cevher-i ḫançer-i nāz* : ***Naz hançerinin cevheri*** : Fitne nigāhında mevc ursa ʿaceb mi ḳażā / Ġamzesini **cevher-i ḫançer-i nāz** eylemiş (Fehîm G142 / 3)

152. *Cevher-i iksīr-i cān* : ***Can iksirinin özü*** : Muḥaṣṣal **cevher-i iksīr-i cāndur** ṭıynet-i pāki / Vücūdı kīmyāy-ı ḳābiliyyetle muḫammerdür (Nâ'ilî K26 / 14)

153. *Cevher-i iksīr-i ṭarab* : ***Sevinç iksiri özü*** : Curʿa-veş pāyuña yüzler mi sürerdük sāḳī / Olmasa **cevher-i iksīr-i ṭarab** ḫāk-i rehüñ (Nâ'ilî G198 / 4)

154. *Cevher-i rūḥ-ı ḫurşīd* : ***Güneşin ruhunun cevheri*** : Bārekallāh zihī **cevher-i rūḥ-ı ḫurşīd** / Ṣānekallāh zihī zübde-i aṣl-i īcād (Fehîm G38 / 8)[70]

155. *Cevher-i rūḥ-ı suḫen* : ***Sözün ruhunun cevheri / mayası*** : **Cevher-i rūḥ-ı suḫen** kim görünür mertebede / Sāḥa-i ʿarşda Cibrīl ile hem-rāh bize (Nâ'ilî G303 / 9)

156. *Cevher-i şemşīr-i teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme kılıcının cevheri*** : Ey ġamzeleri **cevher-i şemşīr-i teġāfül** / Dünyāyı helāk eyledi teʾṣīr-i teġāfül (Fehîm G193 / 1)

157. *Cevher-i tīġ-i nefes* : ***Nefes kılıcının cevheri*** : ʿUşşāḳ ki āh ile ġazāyı heves eyler / Mevc-i şererin **cevher-i tīġ-i nefes** eyler (Fehîm G57 / 1)

158. *Cevher-i tīġ-i zebān* : ***Dil kılıcının cevheri*** : Göreydi **cevher-i tīġ-i zebānum** bu leṭāfetle / Elin sunmazdı Nefʿī bir daḫı şemşīr-i daʿvāya (Neşâtî K10 / 41)

159. *Cevr-i baḫt-ı siyeh-dil* : ***Siyah gönüllü bahtın eziyeti*** : Dānāya **cevr-i baḫt-ı siyeh-dil** erāẕile / Luṭf-ı sitāre-i ġalaṭ-endīşi gösterür (Nâ'ilî G88 / 6)

160. *Cevşen-i baḫt-ı siyeh-rūz* : ***Kara günlü bahtımın zırhı / cevşeni*** : **Cevşen-i baḫt-ı siyeh-rūzı** şeb-i yeldā ise / Mihr-veş ʿuşşāḳa her mūy-ı beden şemşīr olur (Fehîm G86 / 5)

161. *Ceyş-i āşūb-ı ḳażā* : ***Kazanın karışıklık ordusu*** : Pāsbān oldı ḥarīm-i dil ü cāna nigehüñ / **Ceyş-i āşūb-ı ḳażā** maʿreke-sāz etdi yine (Nâ'ilî G312 / 3)

162. *Cihān-ı vājgūn-naʿl-i maḥabbet* : ***Sevginin ters nallı âlemi*** : **Cihān-ı vājgūn-naʿl-i maḥabbet** özge ʿālemdür / Gedādur şāhlar cümle gedālar pādişādur hep (Nâ'ilî G18 / 3)

163. *Cilve-geh-i berḳ-ı belā* : ***Bela yıldırımının ortaya çıkma yeri*** : Tā **cilve-geh-i berḳ-ı belā** ḫırmenümüzdür / Ḫākister-i dūzaḫ çemen-i gül-şenümüzdür (Nâ'ilî G113 /1)

164. *Cirm-i sevād-ı dil-keş* : ***Gönül çeken yuvarlak*** : Ḥaḳḳā ki ẓıll-ı reʾfet-i ḫāḳān-ı Rūm ile / **Cirm-i sevād-ı dil-keşi** Hindūstān gibi (Nâ'ilî K10 / 15)

[70] Üzgör, tamlamanın diliçi çevirisini "güneş yanağının cevheri" olarak yapmıştır (Üzgör, **age**, 355).

165. *Cuġd-ı menḥūs-ı Zuḥal* : ***Zuhal'in uğursuz baykuşu*** : Gerçi rifʿatdeyem ammā ki ḫarāb-ābādam / **Cuġd-ı menḥūs-ı Zuḥal** murġ-ı ser-i bāmumdur (Fehîm K12 / 11)

166. *Cuġd-ı rūh-ı düşmen* : ***Düşmanın ruhunun baykuşu*** : Çāh-ı dūzaḫ ḳaldı ancaḳ **cuġd-ı rūh-ı düşmene** / Ḳomadı yümn-i hümā-yı himmetüñ cāy-ı ḫarāb (Fehîm K5 / 43)

167. *Cullāb-ı şeker-ḫande-i duşnām* : ***Sövmenin şeker dudaklı gülsuyu*** : Mümkin mi o lebden dil-i ṣad-pāre meẕāḳa / **Cullāb-ı şeker-ḫande-i duşnāma** taḥammül (Nâ'ilî 229 / 4)

168. *Curʿa-i peymāne-i ümmīd* : ***Ümit kadehinin yudumu*** : Doymazuz cām-ı Cem ü sāġar-ı Cemşīd olsa / Bize teh **curʿa-i peymāne-i ümmīd** olsa (Nâ'ilî G331 / 1)

169. *Curʿa-nūş-ı cām-ı feyż* : ***Feyz kadehinin yudum içeni*** : O bezm-i ḫāṣdan ben **curʿa-nūş-ı cām-ı feyżüm** kim / Şarāb-ı ṣāfdan da ḫūn-ı dil taġyīr olunmuşdur (Nâ'ilî G131 / 3)

170. *Cūş-ı ṭūfān-ḫīz-i ḥasret* : ***Hasretin tufan çıkaran coşması*** : Nedür bu **cūş-ı ṭūfān-ḫīz-i ḥasret** cism-i zāruñda / Akıtduñ lücce-i çeşmüñ cihānı ġark-ı āb itdüñ (Neşâtî K5 /B5-7)

171. *Cūşiş-i sahbā-yı şevk* : ***Heves şarabının coşması*** : Nedür bu **cūşiş-i ṣahbā-yı şevḳ** dillerde / Derūnda kalmadı miḳdār-ı ẕerre gerd-i elem (Neşâtî K21 / 4)

172. *Cūy-ı sirişk-i cefā* : ***Cefanın gözyaşı ırmağı*** : Başuñdan aşdı **cūy-ı sirişk-i cefā** yine / Ol servüñ ārzūy-ı kenārındasın gönül (Nâ'ilî G234 / 2)

173. *Cünbiş-i dāmān-ı himmet* : ***Himmet eteğinin hareketi*** : Der-kār olursa **cünbiş-i dāmān-ı himmetüñ** / Mirʾāt-ı dehrden eṣer-i gerd dūr olur (Nâ'ilî K24 / 23)

174. *Cünbiş-i dāmān-ı nāz* : ***Naz eteğinin kımıldaması*** : **Cünbiş-i dāmān-ı nāzın** güllerin seyr itmeyen / Sūz-ı bülbül şuʿle-i āvāz bilmez neydügin (Neşâtî G96 / 4)

175. *Cünbiş-i dāmen-i zülf* : ***Saç eteğinin oynaması*** : **Cünbiş-i dāmen-i zülfüñle** perīşānuñ olup / Ser-i kūyuñda bir avuc ḫaṣ u ḫāşāk oluruz (Nâ'ilî G142 / 2)

176. *Çāk-ı girībān-ı ṣubḥ* : ***Sabahın yakasının yırtığı*** : Geldi seher gerdişe cām-ı dıraḫşān-ı ṣubḥ / Olsa n'ola tāb-nāk çāk-i girībān-ı ṣubḥ (Neşâtî G17 / 1)

177. *Çāk-rīz-i ceyb-i cān* : ***Can yakasının yırtığından dökülen*** : Dūzaḫ-āşām-ı ġamuñ kim şuʿledür peymānesi / **Çāk-rīz-i ceyb-i cāndur** nāle-i mestānesi (Neşâtî G129 / 1)

178. *Çāk-rīz-i ceyb-i cān* : ***Can yakasının yırtığından dökülen*** : **Çāk-rīz-i ceyb-i cāndur** yine zaḫm-ı nāgehān / Tīġ-i ebrūdur ḳırāb-ı vesme olsa her zamān (Neşâtî G94 / 1)

179. *Çāk çāk-i tīġ-ı ġam* : ***Gam kılıcının sesi*** : Biz **çāk çāk-i tīġ-ı ġamuz** hergiz olmasun / Zaḫm-āşināy-ı cān u ciger merhem-i neşāṭ (Nâ'ilî G187 / 4)[71]

180. *Çāker-i ḳavl-i dürer-bār* : ***İnci saçan sözün kölesi*** : Rūḥ-ı Ḫusrev **çāker-i ḳavl-i dürer-bārı** geçer / Ġavs-i baḥr-ı ʿilmde ol deñlü olmışdur ferīd (Fehîm Kt. 11/ 4)

181. *Çār-bāġ-ı ʿālem-i ʿışḳ* : ***Aşk âleminin süslü köşkü*** : Biz **çār-bāġ-ı ʿālem-i ʿışḳuz** ġamīn olur / Cemşīd olursa sāye-nişīn-i dıraḫtumuz (Nâ'ilî G145 / 2)

182. *Çāre-sāz-ı baḫt-ı bīmār* : ***Hasta bahtın çare bulucusu*** : **Çāre-sāz-ı baḫt-ı bīmār** olmaġa āmādedür / Hem **ṭabīb-i luṭfı** hem dārü'ş-şifāy-ı şefḳati (Nâ'ilî K34 / 17)

183. *Çārūbi-i tīre-dūd-ı dil* : ***Gönül dumanının bulanıklığının süpürgesi*** : **Çārūbi-i tīre-dūd-ı dilden** / Ḳıldum mehi gerd-i nūrdan pāk (Fehîm M1 Trc.b 5 / 2)

184. *Çāşnī-senc-i ḥayāt-āverī-i güftār* : ***Sözün hayat vericiliğinin tadına bakan*** : Nāz eder Ḫıżr u Mesīḥāya lebüñ olduḳça / **Çāşnī-senc-i ḥayāt-āverī-i güftāruñ** (Nâ'ilî G203 / 3)

185. *Çāşnī-senc-i mezāyāy-ı ṭabīʿat* : ***Yaratılış meziyetlerinin tadına bakan*** : Nāʾilī zemzeme-i nāy-ı ḳalem destüñde / **Çāşnī-senc-i mezāyāy-ı ṭabīʿat** görünür (Nâ'ilî G96 / 5)

186. *Çāşnī-senc-i tīġ-i bīdād* : ***Adaletsizlik kılıcının lezzet ölçücüsü*** : **Çāşnī-senc-i tīġ-i bīdādam** / Dāġ-ı her-pāre-i cüdāy-ı dilem (Nâ'ilî K4/5)

[71] Çāk çāk parça parça anlamının yanında kılıç, hançer gibi keskin aletlerin çıkardığı sestir. Bkz. https://www.vajehyab.com/?q=چاک+چاک [05.01.2022]

187. *Çeh-nişīn-i raṣad-ı reşk ü ḥased* : ***Haset ve kıskançlığın gözlem kuyusunun oturanı*** : Evvelīn mertebe-i şiʿr-i bülendümdür eden / **Çeh-nişīn-i raṣad-ı reşk ü ḥased** şuʿarāyı (Nâ'ilî K5/15)[72]

188. *Çerāġ-ı çeşm-i ʿāşıḳ* : ***Âşığın gözünün kandili*** : Ey **çerāġ-ı çeşm-i ʿāşıḳ** ben ki fānūs-ı ḫayālem / Câme-ḫˇābum rūşen eyle perde-i pīrāhenümden (Fehîm G238 / 4)

189. *Çerāġ-ı tīre-i ʿaḳl* : ***Akıl karanlığının kandili*** : Yeter pervânelik itdüm **çerāġ-ı tīre-i ʿaḳl**a / Dil-i sevdā-perestüm bülbül-i bāġ-ı cünūn olsa (Fehîm G256 / 2)

190. *Çeşm-i ʿalīl-i ārzū* : ***Arzunun kör gözü*** : Demdür o ṭıfl-ı ser-keşüñ ..... reh-i ḫayāline / **Çeşm-i ʿalīl-i ārzū** muntaẓır-ı cevāzdur (Nâ'ilî G130 / 2)

191. *Çeşm-i ayyār-ı suḫan-çīn* : ***Söz derleyen hileci göz*** : **Çeşm-i ayyār-ı suḫan-çīnüñe** ḳurbān olayım / O kemān ebrū-yı pür-çīnüñe ḳurbān olayım (Fehîm M4 Trk. b 6 / 3)

192. *Çeşm-i baḫt-ı lā-yenām* : ***Uyumayan bahtın gözü*** : Ḫumār-ālūd-ı ḫˇāb-ı nāz iken çeşmüñ ne sāḥirdür / Ki eyler pāsbānı **çeşm-i baḫt-ı lā-yenām** üzre (Nâ'ilî K23 / 51) Ḫumār-ālūde-i ḫˇāb-ı nāz iken çeşmüñ ne sāḥirdür / Ki eyler pāsbānı **çeşm-i baḫt-ı lā-yenām** üzre (Nâ'ilî G356 / 3)

193. *Çeşm-i fitne-fermā-yı laṭīf* : ***Güzel, fitne emredici göz*** : Öldürür āḫır beni düzdīde bir īmā ile / Ġamze-i ḫūn-rīz ü **çeşm-i fitne-fermā-yı laṭīf** (Fehîm G157 / 9)

194. *Çeşm-i ġammāz-ı suḫan-perdāz* : ***Söz düzenleyen fitneci göz*** : Çeşm-i şūḫından bile saḳlar nigāh-ı nāzını / Ḳıl temāşā **çeşm-i ġammāz-ı suḫan-perdāzını** (Fehîm M5 Tzm. 5/ 2)

195. *Çeşm-i kāfer-i nāzük-mizāc* : ***Nazik tabiatlı kafir göz*** : Olmadum bīgāne-i dīn ü baña rencīdedür / Āşinā-düşmen o **çeşm-i kāfer-i nāzük-mizāc** (Fehîm G29 / 5)

[72] Metinde "şu'arâyı" kelimesi hem anlam hem de vezin bakımından uygun değildir (İpekten, 1970, 46). Bu kelime gökteki yıldızlardan birini ifade eden "şi'râ" olarak okunmalıdır. Şu'arâ ve şi'râ kelimeleri için bkz. Abdülkadir Dağlar, "Şi'râ Değil, Şu'arâ Mıdır?" *Edebî Eleştiri Dergisi,* C.2, S.2, 2018, s.160-8.

196. *Çeşm-i rūzgār-ı tāb-sāmān* : ***Uğursuz zamanın gözü*** : Ġonceye dil-tenglük bir perdedür āfātdan / Anı **çeşm-i rūzgār-ı tāb-sāmān** görmesün (Nâ'ilî G252 / 4)

197. *Çeşm-i ümīd-i ṭālīʿ* : ***Bahtın ümit gözü*** : **Çeşm-i ümīd-i ṭāliʿümi** ḫufte itmege / Her demde söylerem nice biñ dāstān-ı yeʾs (Fehîm G136 / 3)

198. *Çeşm-i zaḫm-ı felek* : ***Felek yarasının gözü*** : Ola muḥāfaẓat-ı Ḥaḳda dāʾimā o vücūd / Ki **çeşm-i zaḫm-ı felekden** nigāh lāzımdur (Nâ'ilî G63 / 13)

199. *Çeşme-i āb-ı hayāt* : ***Hayat suyu çeşmesi*** : Ḫuşk ise ger laʿli āb-ı Ḫıżr'dan bir ḳaṭredür / Bu hevāda **çeşme-i āb-ı hayāt** olur serāb (Fehîm K5 / 24)

200. *Çeşme-i dil-cūy-ı ḫayāl* : ***Hayalin gönül çekici çeşmesi*** : Geh micmerede **çeşme-i dil-cūy-ı ḫayāle** / **Mīzāb-ı besātīn-i maʿānī vü beyānsın** (Nâ'ilî K25 / 26)

201. *Çeşme-sār-ı bāġ-ı ġam* : ***Gam bağının çeşme başı*** : Nāʾilī olsun ṭarāvet-baḫş-ı sünbül-zār-ı āh / **Çeşme-sār-ı bāġ-ı ġamdur** āb gelsün çeşmüñe (Nâ'ilî G336 / 5)

202. *Çetr-i zer-ender-zer-i ʿâlem* : ***Âlemin altın çadırı*** : Tā zer-ʿalem-i mihr çıkup sūy-ı ufuḳdan / Ber-pā ola bu **çetr-i zer-ender-zer-i ʿālem** (Neşâtî K20 / 37)[73]

203. *Çevgān-ı dest-i fitne* : ***Fitne elinin ucu eğri sopası*** : Pā-māl iken rübūdesidür gūy-ı āfitāb / **Çevgān-ı dest-i fitne** o zülf-i dü-tāyı gör (Nâ'ilî G106/6)

204. *Çevgān-ı dest-i himmet* : ***Himmet elinin ucu eğri sopası*** : **Çevgān-ı dest-i himmetine** mihri gūy eden / Muḥtāc-ı rūşenī-i meh-i Naḫşeb olmasa (Nâ'ilî G314 / 4)
Görmedük āsāyişin bu vādī-i pür-vaḥşetüñ / Gūy-ı ser-gerdānıyuz **çevgān-ı dest-i himmetüñ** (Nâ'ilî G219 / 1)

205. *Çīn-i cebīn-i gül* : ***Gülün alın çizgileri / kırışıklığı*** : Çīn-i cebīn-i gül dil-i bülbülde kor mı hūş / ʿArż-ı niyāz kande getürmez nigāh tāb (Neşâtî G10 / 3)

206. *Çīn-i ṭurra-i aḫlāk* : ***Ahlakın alna düşen saçının kıvrımı*** : Uġrarsa **çīn-i ṭurra-i aḫlākuña** ṣabā / Ol dem ki neşr-i būy-ı bahāra berīd olur (Nâ'ilî K31 / 6)

[73] Divan metninde "Tâ zer-'âlem" şeklinde yazılmıştır (Kaplan, 2019, 100).

207. *Çull-ı ḫazān-ı ḥırṣ u āz* : ***Açgözlülük ve hırs hazanının paçavrası*** : Aṭlas-ı cāhı eyleyüp **çull-ı ḫazān-ı ḥırṣ u āz** / Ḫˇācegiyān-ı himmete cevher-i z̲āt virdiler (Nâ'ilî G116 / 4)

208. *Dāġ-ı cebhe-i Zuḥāl* : ***Satürn'ün yüzünün yarası*** : Fürūz-ı baḫt ile kim **dāġ-ı cebhe-i Zuḥalüm** / Siyāh-kāselügin bilse çarḫ memnūnam (Nâ'ilî G243 / 2)

209. *Dāġ-ı dil-i Ṭūr* : ***Tur'un gönül yarası*** : Tāb-ı fürūġ-ı ruḫuñ olsa şecer-sūz-ı āh / **Dāġ-ı dil-i Ṭūr** olur mürde-çerāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 2)

210. *Dāġ-ı dil-i ümmīd* : ***Ümidin gönül yarası*** : Bāde kim **dāġ-ı dil-i ümmīd**dür her ḳaṭresi / Mey degül berḳ-ı ḳażā-teʾkīddür her ḳaṭresi (Nâ'ilî G376 / 1)

211. *Dāġ-ı istiġnāy-ı bī-hengām* : ***Vakitsiz tokgözlülüğün yarası*** : Ḫaṭ ber-āver nāz-perver sūz-ı dilden bī-ḫaber / **Dāġ-ı istiġnāy-ı bī-hengāmıyuz** bir āfetüñ (Nâ'ilî G219 / 2)

212. *Dallāl-ı çarḫ-ı bed-güher* : ***Soysuz feleğin tellalı*** : Düşürdi destine **dallāl-ı çarḫ-ı bed-güherüñ** / Metāʿ-ı himmetümi imtināʿ-ı beyʿ-i Yezīd (Nâ'ilî K7/10)

213. *Dallāl-ı ḫod-furūş-ı zebān* : ***Dilin kendini öven tellalı*** : Çarḫuñ da bed-güherlügine dāl imiş hilāl / **Dallāl-ı ḫod-furūş-ı zebān** kūteh olmasa (Nâ'ilî G309 / 8)

214. *Dāmān-ı gül-i ter* : ***Taze gülün eteği*** : Çāk olmamaga çāre mi var sīne-i bülbül / **Dāmān-ı gül-i terde** niçe ḫār nühüfte (Neşâtî G109 / 2)

215. *Dāmān-ı ṣubḥ-ı vuṣlat* : ***Kavuşma sabahının eteği*** : **Dāmān-ı ṣubḥ-ı vuṣlata** mümkin mi dest-res / Ẓulmet-resān iken şeb-i hicrāna baḫtumuz (Nâ'ilî G145 / 5)

216. *Dāmen-i ṭurra-i ḫam-der-ḫam* : ***Büklüm büklüm alın saçının eteği*** : **Dāmen-i ṭurra-i ḫam-der-ḫamuñ** elden ḳomayup / İttiḥād-ı dil-i ʿuşşāḳ ile her gāh nesīm (Nâ'ilî G237 / 3)

217. *Dāmen-i zaḫm-ı dil ü cān* : ***Can ve gönül yarasının eteği*** : Buluñ imdādına ey dīde sen de Nāʾilīnüñ kim / Cerāḥat **dāmen-i zaḫm-ı dil ü cānını** devşürmiş (Nâ'ilî G184 / 7)

218. *Dāmen-keş-i cāsūs-ı girībān* : ***Yaka casusunun nazlananı / eteğini çekeni*** : Göreli dāmlıġın dāne-i ḫāl-i ẕeḳana / Fitne **dāmen-keş-i cāsūs-ı girībānuñdur** (Nâ'ilî G89 / 6)

219. *Dāmen-zen-i āteş-i cedel* : ***Savaş eteğini tutuşturan*** : Ṣulḥ itse de çeşmi ġamze-i mest / **Dāmen-zen-i āteş-i cedeldür** (Fehîm M1 Trc. b 7 / 8)

220. *Dām-ı firīb-i zülf* : ***Saçın aldatıcı tuzağı*** : **Dām-ı firīb-i zülfüñe** bād-ı ṣabā gibi / Ġāfil bulunsa gerden-i Cibrīl bend olur (Nâ'ilî G38 / 2)

221. *Dām-ı kemīn-gūşe-i çeşm* : ***Gözün pusu kurulan yerinin tuzağı*** : Kendüyi **dām-ı kemīn-gūşe-i çeşmüñde** bulur / Cilve-i ḳadd-i ser-efrāzuñı āheste gören (Nâ'ilî G264 / 4)

222. *Dārūy-ı ḥayāt-ı dil* : ***Gönlün yaşam ilacı*** : **Dārūy-ı ḥayāt-ı dil** olan zaḫmuñı ʿāşıḳ / Ṣaḳlar güher-i cānı gibi merheme virmez (Nâ'ilî G170 / 2)

223. *Defātir-i aʿmāl-i ʿaşḳ* : ***Aşk amellerinin defterleri*** : Pür itdi şerḥa-i dāġ ile levḥ-i sīnemi yār / Belī defātir-i aʿmāl-i ʿaşḳa destūram (Fehîm K14 / 28)

224. *Dehen-piste-i taḳdīr-i behā* : ***Değer biçmenin ağzı bağlısı*** : Ol gevher-i nā-yāba Zelīḫa degil ancaḳ / Yūsuf da **dehen-piste-i taḳdīr-i bahādur** (Nâ'ilî K14 /34)[74]

225. *Dehlīz-i nihān-ḫāne-i dil* : ***Gönlün gizli evinin geçidi*** : Tengdür raḫşuña **dehlīz-i nihān-ḫāne-i dil** / Verme zaḥmet bize ey bār-ı girān ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 13)

226. *Dem-i nevrūz-ı vuṣlat* : ***Kavuşma nevruzunun zamanı*** : Felāṭūn-ı dili pür-ʿuḳde-i reşk-i cünūn eyler / Bahār-ı rūz-ı ḥüsnüñ kim **dem-i nevrūz-ı vuṣlatdur** (Nâ'ilî G107 / 3)

227. *Dem-i şemşīr-i teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme kılıcının kanı*** : Dāmen-i dilde yeter ey gözi cellād yeter / Bī-muḥābā **dem-i şemşīr-i teġāfül** görelüm (Nâ'ilî G238 / 3)

228. *Dem-i tīġ-i ḳażā* : ***Kaza kılıcının nefesi*** : Benüm ol şūḫumuñ şemşīr-i müjgānına ḳalmışdur / **Dem-i tīġ-i ḳażādan** daḫı ḫūn-pālā vü tīz olmaḳ (Fehîm G161 / 3)

[74] Dehen-piste vasfı terkibinin dehen-beste şeklinde olması gerekmektedir (Şenödeyici, **age,** 249).

229. *Derūn-ı perde-i dil* : ***Gönül perdesinin içi*** : Ne naḳş ḥikmet-i īcādı ʿārifüñ çıḳarur / **Derūn-ı perde-i dilden** nuḳūş-ı sevdāsın (Nâ'ilî G292 / 2)

230. *Deryāy-ı kīr-gūne-i şeb* : ***Gecenin simsiyah denizi*** : **Deryāy-ı kīr-gūne-i şebde** ʿadīm olur / **Fülk-i felek** felāṭum-ı emvāc-ı nurdan (Nâ'ilî K22 / 3)

231. *Deryāy-ı mevc-ḫīz-i çemen* : ***Çayırın dalgalı denizi*** : Ḳaddin ḫam eyleyüp ḳomamış hīç benefşede / **Deryāy-ı mevc-ḫīz-i çemende** şināh tāb (Nâ'ilî G20 / 4)

232. *Deryā-zāde-i iḳlīm-i ʿulviyyet* : ***Yüce iklimin deniz doğuran incisi*** : Benem ol **dürr-i deryā-zāde-i iḳlīm-i ʿulviyyet** / Ki buldum perveriş bārān-ı nīsān-ı meẕelletden (Fehîm K15 / 4)

233. *Deryūze-ger-i mey-i ecel* : ***Ecel şarabı dilencisi*** : Bezm-i nigehinde ol ḳażānuñ / **Deryūze-ger-i mey-i eceldür** (Fehîm M1 Trc. b 7 / 12)

234. *Dest-i cellād-ı nigāh* : ***Bakış celladının eli*** : ʿĀşıḳuñ pençe-i bī-dād-ı maḥabbet gitmez / Dest-i cellād-ı nigāhuñ gibi dāmānuñdan (Nâ'ilî G249 / 5)

235. *Dest-i cevr-i müje* : ***Kirpiğin zulüm eli*** : Bkz. Dilber-i ḳażā-nigeh (Fehîm K11 / 14)

236. *Dest-i ciger-gāv-ı teġāfül* : ***Bilmezlikten gelmenin ciğer delici eli*** : Çek nāvegüñ ey **dest-i ciger-gāv-ı teġāfül** / Al cānumı zaḫmumdaki peykāna ṭoḳunma (Nâ'ilî G323 / 3)

237. *Dest-i dil-i nā-ṣabūr* : ***Sabırsız gönlün eli*** : Olmazdı nuṭḳa ṭāḳatüm endīşe bir nefes / Dāmānın alsa **dest-i dil-i nā-ṣabūrdan** (Nâ'ilî K22 / 24)

238. *Dest-i dil-i sāḥil* : ***Gönül sahilinin eli*** : Biz Nā'iliyā dest-güşāy-ı ġam-ı yāruz / Yoḳ naḳd-ı ṣafā **dest-i dil-i sāḥilümüzde** (Nâ'ilî G324 / 5)

239. *Dest-i ebr-i nīsān* : ***Nisan bulutunun eli*** : Sen ol deryā-yı gevher-zāysın kim eyledi keffüñ / Cevāhir-pāşluk taʿlīm **dest-i ebr-i nīsāna** (Fehîm K7 / 34)

240. *Dest-i gelū-feşār-ı ecel* : ***Ecelin boğaz sıkan / can alan eli*** : **Dest-i gelū-feşār-ı ecel** aldı dāmenüñ / Şol ḫaste gibi kim ola renc-i ḫunāḳ ile (Nâ'ilî M1 / 5 / 5)

241. *Dest-i ẖār-ı miḥnet* : ***Mihnet dikeninin eli*** : Benem ol bāġbān-ı ġam ki dāmānum degül ancaḳ / Girībānum bile çāk oldı **dest-i ẖār-ı miḥnet**den (Fehîm K15 / 2)

242. *Dest-i ẖayyāṭ-ı felek* : ***Felek terzisinin eli*** : **Dest-i ẖayyāṭ-ı felek** ḥaḳ bu ki pīrāmenine / Eylemiş perde-i dībāsını ṣubḥuñ bālīn (Nâ'ilî K16 / 18)

243. *Dest-i ḳaṣṣāb-ı ecel* : ***Ecel kasabının eli*** : Vaḳf-ı ḳurbān-geh-i ʿışḳ idi göñül bilmez iken / **Dest-i ḳaṣṣāb-ı ecel** ḳabża-i ṣāṭūr henüz (Nâ'ilî G143 / 5)

244. *Dest-i naẖvet-i aʿdā* : ***Düşmanların kibir eli*** : Olmazdı **dest-i naẖvet-i aʿdā** der-āstīn / Dāmān-ı ʿāfiyet Çeşm-i ẖūn-āşām Çeşm-i ḥükm-ṭalebān kūteh olmasa (Nâ'ilî G309 / 5)

245. *Dest-i nigeh-i yār* : ***Yârin bakışının eli*** : **Dest-i nigeh-i yār** ki dāmānumı ṭutdı / Ser-pençe-i bī-dād girībānumı ṭutdı (Nâ'ilî G383 / 1)

246. *Dest-i ṣabāḥ-ı vuṣlat* : ***Kavuşma sabahının eli*** : Andan degil mi hep şeb-i hecre bu imtidād / **Dest-i ṣabāḥ-ı vuṣlat** u dāmān-ı baẖtumuz (Nâ'ilî G144 / 6)

247. *Dest-i ẓuhūr-ı fitne* : ***Fitnenin galip gelme eli*** : Pādişehān-ı ḥüsn kim nāza şebāt virdiler / **Dest-i ẓuhūr-ı fitneye** tāze berāt virdiler (Nâ'ilî G116 / 1)

248. *Dest-ẖoş-ı reng-i ḥayā* : ***Haya renginin mendili*** : Ḳahruñla teraḥḥum ẕeḳan-ı ẖūba siyeh-ẖāl / Ḥilmüñle ġażab **dest-ẖoş-ı reng-i ḥayādur** (Nâ'ilî K14 /57)

249. *Devlet-i iḳbāl-i çarẖ* : ***Feleğin baht açıklığı devleti*** : Se rūze **devlet-i iḳbāl-i çarẖa** olma dil-beste / Bu ber-vefḳ-ı meşeldür kim nice bāzūya bağlanmış (Nâ'ilî G182 / 2)

250. *Devr-i girdāb-ı belā* : ***Bela girdabının dönüşü*** : **Devr-i girdāb-ı belā** mevce-i ṭūfān-ı ḳażā / Ġūṭa-ẖōr-ı yem-i ʿaşḳa mey ü peymāne yeter (Fehîm G62 / 2)

251. *Deyr-zād-ı āġūş-ı dil* : ***Gönül kucağı kilisesinde doğmuş*** : Ne nāle **deyr-zād-ı āġuş-ı dil** / Ḥarem-perverde-i iʿzāz-ı nāḳūs (Fehîm G137 / 2)

252. *Dībāy-ı zer-nigār-ı felek* : ***Feleğin altın yaldızlı elbisesi*** : Olsun keşīde farḳ-ı saʿādet-nişānına / **Dībāy-ı zer-nigār-ı felek sāye-bān** gibi (Nâ'ilî K10 / 39)

253. *Dīde-i baḫt-ı ʿadū* : ***Düşman bahtın gözü*** : **Dīde-i baḫt-ı ʿadūyı** uyarur nālelerüm / Dōstum ḫāṭıra geldükçe senüñ ḫ̆āb-gehüñ (Nâ'ilî G197 / 3)

254. *Dīde-i pür-ḫ̆āb-ı baḫt* : ***Bahtın uyku dolu gözü*** : Verirse **dīde-i pür-ḫ̆āb-ı baḫta** devrüñde / Cihān ḳalem-rev-i ʿışḳuñ hirās u iḥrāzı (Nâ'ilî K8 / 27)

255. *Dil-i bī-kine-i cām* : ***Kadehin kinsiz gönlü*** : Şevḳ-yāb olmasa dāʾim **dil-i bī-kīne-i cām** / Böyle pür-tāb-ı ṣafā olmaz idi sīne-i cām (Neşâtî G85 / 1)

256. *Dil-i sükkān-ı çarḫ* : ***Felek sakinlerinin gönlü*** : Nedür bu naẓm-ı pür-sūzuñda āteş-pāre mażmūnlar **/ Dil-i sükkān-ı çarḫı** cümle hep pür-sūz u tāb itdüñ (Neşâtî K5 /B5-5)

257. *Dil-i beste-revzen-i çeşm* : ***Gözün kapalı penceresinin gönlü*** : Ol şeb **dil-i beste-revzen-i çeşm** / Kūyın mı ḫayāl iderdi yā Rāb (Fehîm M1 Trc. b 10 / 2)

258. *Dil-harāb-ı hāme-i maʿnī-tırāz* : ***Mana süsleyen kalemin harab gönüllüsü*** : Rūḥ-ı ʿÖrfî kim Neşāṭī dāġ dāġ-ı reşkdür / **Dil-ḫarāb-ı ḫāme-i maʿnī-ṭırāzuñdur** senüñ (Neşâtî G74 / 5)

259. *Dimāġ-ı sūzī-i ḥayret* : ***Hayretin yakıcı aklı*** : **Dimāġ-ı sūzī-i ḥayret** bu kāra māniʿ diyen / Muvāfıḳ-ı ʿamel-i kīmyāy-ı Ḳārūnam (Nâ'ilî G243 / 3)

260. *Dīvāne-i deşt-i cünūn-peymūde* : ***Delilik ölçen çölün divanesi*** : Tengnā-yı ḳalʿa-i ʿaḳl içre olmaz şehr-bend / Dil ki bir **dīvāne-i deşt-i cünūn-peymūdedür** (Fehîm G68 / 2)

261. *Dīvār u zemīn-i ḫāne-i ten* : ***Vücut evinin duvar ve zemini*** : **Dīvār u zemīn-i ḫāne-i ten** / Teb-gerde-i lerze-i ḥaleldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 5)

262. *Dīv-i ṭabīb-i zamān* : ***Zamanın doktor devi /şeytanı*** : ʿİlāc-ı derd-i ser etsün **dīv-i ṭabīb-i zamān** / Bu demde var ise pür-tāb-ı ıżṭırāb olmış (Nâ'ilî K18 / 3)

263. *Dūd-ı şemʿ-i āh* : ***Ah mumunun dumanı*** : Nālemüzi işitmesi ḳaldı o şemʿ-i şūḫ-sitān / Eyledi **dūd-ı şemʿ-i āh** nāy-ı gelūyı sürme-dān (Nâ'ilî G254 / 1)

264. *Dūd-ı şemʿ-i ḳalb* : ***Kalp mumunun dumanı*** : Ṭurfa fānūs-ı ḫayālem dūd-ı şemʿ-i ḳalb ile / Devr ider taṣvīr-veş ervāḥ gerd-i ḳālebüm (Fehîm G217 / 6)

265. *Dūd-ı şuʿle-i fikr* : ***Fikir alevinin dumanı*** : Āteşīn **dūd-ı şuʿle-i fikrüm** / Ebr-i ḫurşīd-i yār-ı maʿnīdür (Fehîm G97 / 6)

266. *Duḫān-ı mürde-çerāġ-ı dem* : **Nefesin ölüm mumunun dumanı** : **Duḫān-ı mürde-çerāġ-ı demüñle** ey nāṣıḥ / Fehîm'i itdi sözüñ bī-dimāġ yetmez mi (Fehîm G286 /)

267. *Duḫān-ı silsile-tāb-ı caḥīm* : ***Cehennemin parlak zincire benzeyen dumanı*** : Ola o fırḳa-i dūzaḫ-ḳarāra rūz-ı cezā / **Duḫān-ı silsile-tāb-ı caḥīm** ḥabl-i verīd (Nâ'ilî K7/65)

268. *Dü-nīm-sāz-ı zebān-ı ḫayāl* : ***Hayal dilini iki parça eden*** : Dü-nīm-sāz-ı zebān-ı ḫayāl olursa n'ola / **Ciger-şikāf-ı ḳażā** ḫancer-i nigehdür bu (Nâ'ilî G302 / 3)

269. *Dūr-bīn-i ḫāk-dān-ı rāz* : ***Sırlar dünyasının dürbünü*** : ʿĀrif oldur kim erüp ʿayne'l-yaḳīne Nāʾilī / Çeşm-i cānın **dūr-bīn-i ḫāk-dān-ı rāz** eder (Nâ'ilî G40 / 6)

270. *Dūşīze-i pākīze-i ḫayrü-l-ḫulefā* : ***Hayırlı haleflerin pak kızı*** : Şāhāne-neseb ol **güher-i kān-ı edeb** kim / Dūşīze-i pākīze-i ḫayrü'l-ḫulefādur (Nâ'ilî K14 /41)

271. *Dūzaḫ-fürūz-ı sīne-i bī-kīne* : ***Kini olmayan sinenin cehennemini aydınlatan*** : Ol kehrübāy-ı āteş-i derdüz ki bir şerer / **Dūzaḫ-fürūz-ı sīne-i bī-kīnedür** bize (Nâ'ilî G326 / 4)

272. *Dürd-i ayaġ-ı heves* : ***Heves kadehinin tortusu*** : Neşve-ver-i ḥayrete bir gelür ey Nāʾilī / Rıṭl-ı girān-ı viṣāl **dürd-i ayaġ-ı heves** (Nâ'ilî G171 / 5)

273. *Dür-i lücce-i hakīkat* : ***Hakikat denizinin incisi*** : Yektā dür-i lücce-i ḥaḳḳat / Vālā-güher-i muḥīt-i ḳurbet (Neşâtî K3 / 18)

274. *Dür-i şeb-tāb-ı çarḫ* : ***Feleğin gecesini aydınlatan inci*** : Vücūd-ı pāk-zādı bir **dür-i şeb-tāb-ı çarḫdur** çün / ʿAceb mi ümm-i dünyā alsa āġūşa anı ḥālā (Fehîm Kt. 15/ 11)

275. *Düzd-i çapük-dest-i nāz ü şīve* : ***İşve ve nazın çabuk elli hırsızı*** : Ġamzesi bir **düzd-i çāpük-dest-i nāz ü şīve** kim / Ḳaṣdı dā'im kīse-i hūşa ya naḳd-i cānedür (Neşâtî G45 / 2)

276. *Düzd-i ṣad-ḳāfile-i ṣabr u sükūn* : ***Sakinlik ve sabrın yüz kafileli haramisi*** : Naḳd-ı ārāmdan el çekmemege çāre mi var / **Düzd-i ṣad-ḳāfile-i ṣabr u sükūndur** çeşmüñ (Nâ'ilî G205 / 3)

277. *Ebr-i āteş-bār-ı āh* : ***Ahın ateş yağdıran bulutu*** : **Ebr-i āteş-bār-ı āhum** görme nāçīz ey felek / Āfet-i şīr ü peleng-i bīşedür her ḳaṭresi (Nâ'ilî G378 / 2)

278. *Ebr-i dür-bār-ı ʿaṭā* : ***İhsan incisi yüklü bulut*** : Bkz. Baḥr-ı cevāhir-zā (Neşâtî K22 / 17)

279. *Ebr-i nīsān-ı seḫā* : ***Cömertliğin nisan bulutu*** : Olaydı **ebr-i nīsān-ı seḫāsı** ḳaṭre-pāş-ı dehr / Ṣadefler pür iderdi rūy-ı deryā-yı ḥabāb-āsā (Fehîm Kt. 15/ 6)

280. *Ebr-i siyāh-ı şerm* : ***Utanmanın siyah bulutu*** : **Ebr-i siyāh-ı şerme** ġurūb etdi āfitāb / Yā Rab gelen o māh-ı siyeh-çerde olmasun (Nâ'ilî G268 / 2)

281. *Ebr-i ṭūfān-ı ḫıred* : ***Aklın yağmur bulutu*** : ʿĀşıḳuñ ruḫṣat-ı kem-nefḫa-i āhından olur / **Ebr-i ṭūfān-ı ḫıred** mevce-i deryāy-ı cünūn (Nâ'ilî G253 / 4)

282. *Ebrū-yı şemşīr-i ġuzāt* : ***Gazilerin kılıç kaşları*** : Nīm cünbiş itmeden **ebrū-yı şemşīr-i ġuzāt** / Kelle-i şīʿī olurdı pāy-ı esbe būs-dād (Fehîm Kt. 8/ 9)

283. *Eczāy-ı rek ü rīşe-i cān u dil* : ***Gönül ve can kökünün ve damarlarının parçası*** : Mihrüñ eczāy-ı rek ü **rīşe-i cān u dil** iken / Ḥayretümden seni bir vech ile gāhī göremem (Nâ'ilî G241 / 4)

284. *Edīb-i debistān-ı ʿışḳ* : ***Aşk mektebinin edibi*** : Bkz. Ders-i fena (Nâ'ilî G164 / 5)

285. *Eflāk-ı cihān-ı naẓm* : ***Şiir dünyasının feleği*** : **Eflāk-ı cihān-ı naẓma** merkez / Pergār-ı maʿāniye medāram (Fehîm M3 Trk. b 7 / 7)

286. *Efsāne-i ḫˇāb-ı ġam* : ***Gam uykusu efsanesi*** : **Efsāne-i ḫˇāb-ı ġamla** bir şeb / Olmışdı ḫayāle dil muḫāṭab (Fehîm M1 Trc. b 10 / 1)

287. *Ehl-i deyr-i ʿaşḳ* : ***Aşk kilisesinin ehli*** : **Ehl-i deyr-i ʿaşḳ** büt-düşmen olur maḥbūb-dost / Dillerinde yā ṣanem yerine yā maḥbūbdur (Fehîm G69 / 6)

288. *Ejder-i ʿanka-per-i ʿālem* : ***Âlemin anka kanatlı ejderi*** : Sürdükce semendin görinür dîde-i ḫaşma / Zin-pūş ile bir **ejder-i ʿanka-per-i ʿālem** (Neşâtî K20 / 20)

289. *Elem-i tîr-i ġamze* : ***Gamze okunun elemi*** : Bîgāne olmasun **elem-i tîr-i ġamzesi** / Ey müşfiḳ itme zaḫm-ı dilüm merhem-āşinā (Fehîm G10 / 4)

290. *Emr-i şāh-ı heves* : ***Heves padişahının emri*** : Ne dilberi ki görem ʿāşıḳ oluram fi'l-ḥāl / Ki **emr-i şāh-ı hevesle** bu kāra meʾmūram (Fehîm K14 / 29)

291. *Emvāc-geh-i ḫūn-ı ciğer* : ***Ciğer kanının dalga yeri*** : **Emvāc-geh-i ḫūn-ı ciger** kim dilümüzdür / Girdāb-ı belā dām-ı reh-i sāḥilümüzdür (Nâ'ilî G58 / 1)

292. *Encüm-i ḳaṭarāt-ı sirişk* : ***Gözyaşı damlalarının yıldızı*** : Ḫāk olsun **encüm-i ḳaṭarāt-ı sirişkümüz** / Çünkim sebeb bu fitneye ḥükm-i sitāredür (Nâ'ilî M1 / 3 / 2)

293. *Encüm-i şeb-fürūz-ı ʿaḳl* : ***Akıl gecesini aydınlatan yıldız*** *:* Bkz. Bādi-i vādi-i cünūn (Fehîm G153 / 1)

294. *Encüm-i şeb-tāb-ı sirişk* : ***Gözyaşının geceyi aydınlatan yıldızları*** : Germiyyet-i mihrüñle mehe ḫandeler eyler / Şeb-tā-be-seḥer **encüm-i şeb-tāb-ı sirişküm** (Fehîm G220 / 2)

295. *Endāze-i miʿmār-ı ezel* : ***Ezel mimarının ölçüsü*** : Böyle ṭarḥ eylemiş **endāze-i miʿmār-ı ezel** / Sāḥa-i himmetüme ġarḳa-i istiġnāyı (Nâ'ilî K5/19)

296. *Endîşe-i dām-ı kâkül* : ***Kahkül tuzağının fikri*** : **Endîşe-i dām-ı kākülüñle** / Murġ-ı dil ü cāna ten ḳafesdür (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 24)

297. *Engüşt-i temennāy-ı ḳadeḥ-gîr* : ***Kadeh tutan istek parmağı*** : **Engüşt-i temennāy-ı ḳadeḥ-gîrüñe** sāḳî / Yāḳūtı girān-ḳadr-ı behā ḫāteme virmez (Nâ'ilî G170 / 3)

298. *Enīs-i leb-i ḫandān* : ***Gülen dudağın dostu*** : Ġonca-i bāġ-ı dil ü cān-ı Fehīmā'dur hep / Her tebessüm ki **enīs-i leb-i ḫandānuñ** olur (Fehîm G83 / 7)

299. *Esb-i ḥarūn-ı vaḥşet* : ***Vahşetin huysuz geri geri giden atı*** : Nādān reh-i ḫilāfa düşüp pāy-bend olur / **Esb-i ḥarūn-ı vaḥşeti** pā der-şikāl eder (Nâ'ilî K1/47)

300. *Esb-i ṭabʿ-ı pāk* : ***Temiz yaratılışın atı*** : Yegāne şeh-süvār-ı ʿarṣagāh-ı kişver-i dāniş / Ki **esb-i ṭabʿ-ı pāküñ** almada gitdükce meydānı (Neşâtî K13 / 10)

301. *Esb-i ṭabʿ-ı şūḫ* : ***Şuh tabiatın atı*** : Vādi-i maʿnāda istīṣāl-i ḫaṣm-ı dūn içün / **Esb-i ṭabʿ-ı şūḫına** ol dem ki meydān gösterür (Fehîm K10 / 26)

302. *Eṣer-i jeng-i keṣāfet* : ***Bulanıklık pasının eseri*** : Bkz. Āyīne-i ḫūrşīd (Nâ'ilî M2 Trk.b / 39)

303. *Esīr-i ülfet-i ālūde-dāmen* : ***Bulaşık eteklilerin yakınlıklarının esiri*** : **Esīr-i ülfet-i ālūde-dāmen** olmayup ol māh / Firāz-ı mesned-i ʿişmetde pādişāh gerekdür (Fehîm G100 / 5)

304. *Evreng-nişīn-i milk-i maʿnā* : ***Mana mülkünün padişahı*** : Sensin o felek-cenāb-ı yektā / **Evreng-nişīn-i milk-i maʿnā** (Neşâtî K6 / 18)

305. *Eyvān-ı çār-rükn-i felek* : ***Felek eyvanını ayakta tutan dört sütun*** : Sen olmaduḳça yerlere geçsün ḫarāb olup / **Eyvān-ı çār-rükn-i felek** heft ṭāḳ ile (Nâ'ilî M1 / 5 / 7)

306. *Fānūs-ı çerāġ-ı ḫāverī* : ***Güneş mumunun fanusu*** : Perde-i eflāki eyler çāk zūr-ı bād-ı āh / Hāle **fānūs-ı çerāġ-ı ḫāverī** olmaḳ nedür (Fehîm G91 / 4)

307. *Fāris-i meydān-ı suḫen* : ***Söz meydanının atlı süvarisi*** : Çoḳ **fāris-i meydān-ı suḫen** līk bu vādī / İrḫāy-ı ʿinān-ı ḳaleme teng-feżādur (Nâ'ilî K14 /71)

308. *Fāris-i mülk-i suḫen* : ***Söz mülkünün atlı süvarisi*** : Çoḳ **fāris-i mülk-i suḫeni** Nāʾiliyā biz / Reh-vār-ı girān-cünbiş-i maʿnā ile geçdük (Nâ'ilî G201 / 5)

309. *Faṣl-ı bahār-ı merḥamet* : *Merhametin bahar mevsimi* : **Faṣl-ı bahār-ı merḥametüñde** olur ḫacil / Berg-i şikeste-reng-i ḫazāndan gül-i ṭarī (Nâ'ilî K20 / 11)

310. *Felāṭūn-ı Cem-nişīn-i sebū* : ***Testinin Cem oturuşlu Eflātun'u*** : Sirişte neşve-i ḥikmetle mā vü ṭīn-i sebū / Mey-i dü-sāle **Felāṭūn-ı Cem-nişīn-i sebū** (Fehîm G247 / 1)

311. *Ferhundegī-i debīr-i gerdūn* : ***Dünya katibinin uğurlusu*** : Yümn-i kademiyle oldı efzūn / **Ferhundegī-i debīr-i gerdūn** (Neşâtî K4 / 26)[75]

312. *Fevc-i sipāh-ı fitne* : ***Fitne askerinin bölüğü*** : Olmaḳda nev-be-nev ḫışım-ārā o ġamzeler / **Fevc-i sipāh-ı fitnedür** āfāḳdan ḳopar (Nâ'ilî G73 / 4)

313. *Feyż-i būy-ı dōst* : ***Dost kokusunun feyzi*** : İtdi her bir ġoncayı pür-nāfe **feyż-i būy-ı dōst** / Var ise oldı perīşān sünbül-i gīsū-yı dōst (Fehîm G25 / 1)

314. *Feyż-i ebr-i luṭf* : ***Lütuf bulutunun bereketi*** : Olınca ḳādi-i İzmīr **feyż-i ebr-i luṭfından** / Dil-i ḫalḳ oldı ġoncayken gül ü her gül birer gülşen (Fehîm Kt. 13/ 2)

315. *Feyż-i kef-i cūd* : ***Cömertlik elinin bereketi*** : **Feyż-i kef-i cūdıyla** seḥāb ola güher-rīz / Pür-gevher-i sīr-āb ola deşt ü der-i ʿālem (Neşâtî K20 / 14)

316. *Feyż-i nesīm-i āh* : ***Ah rüzgarının feyzi*** : **Feyż-i nesīm-i āh** ile efsūs Nā'ilī / Refʿ-i niḳāb-ı çehre-i ḫᵛāhiş görülmedi (Nâ'ilî G375 / 5)

317. *Feyż-i nesīm-i ilṭifāt* : ***İltifat rüzgârının bereketi*** : Sensin ol kim ben ḫazān-perverd gül-i pejmürdeyi / Eylese **feyż-i nesīm-i ilṭifātuñ** behre-yāb (Fehîm K5 / 51)

318. *Feyż-i nesīm-i nāz* : ***Naz rüzgarının feyzi*** : Gül-i niyāza ki **feyż-i nesīm-i nāz** gerek / Ġubār-ı ḫāṭır-ı ʿāşıḳdan iḥtirāz gerek (Nâ'ilî Kt. 17 / 1)

319. *Firāz-ı bām-ı sipihr* : ***Gökyüzü çatısının yüksekliği*** : **Firāz-ı bām-ı sipihre** o sāye-güster olur / Ḫażīż-i ḫāk-i meẕelletde bu nizār ḳalur (Nâ'ilî K2/31)

320. *Firāz-ı gül-bün-i dil* : ***Gönül gül bahçesini yükselten / yücelten*** : **Firāz-ı gül-bün-i dilden** ki naġme-güster olur / Çemen çemen eder āşüfte ʿandelībānı (Nâ'ilî K6 / 51)

[75] Yümn-i kademiyle oldı efzūn: Oldı ḳademiyle yümn-i efzûn (Kaplan, 1996, 15)

321. *Firīb-ḫurde-i baḫt-ı ḫuceste-fāl* : ***Talihli bahtın kandırılmışı*** : Hümā-veş olsa yerüñ farḳ-ı tārik-i iḳbāl / **Firīb-ḫurde-i baḫt-ı ḫuceste-fāl** olma (Nâ'ilî G315 / 7)

322. *Fitīl-i dāġ-ı firḳat* : ***Ayrılık yarasının fitili*** : Nümāyān olmaduḳça ṣubḥ-ı vuṣlat sönmesün yansun / **Fitīl-i dāġ-ı firḳat** sīnede ey ġam çerāġuñdur (Nâ'ilî G75 / 4)

323. *Fitne-geh-i bezm-i ʿaşḳ* : ***Aşk meclisinin fitne yeri*** : Gelürse **fitne-geh-i bezm-i ʿaşḳa** gāh ḫırāmān / Hezār edeble ider rūzgār o şūḫa tevāżuʿ (Fehîm G152 / 2)

324. *Fitne-nişān-ı kūçe-i rāz* : ***Sır sokağının fitne göstericisi*** : Ey pādişeh-i ḳalem-rev-i nāz / Vey **fitne-nişān-ı kūçe-i rāz** (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 1)

325. *Fülk-i yem-i maḥabbet* : ***Muhabbet denizinin gemisi*** : Emvāc-ḫīz-i ḥayret olup āh-ı saḫtumuz / **Fülk-i yem-i maḥabbete** bār oldı raḫtumuz (Nâ'ilî G145 / 1)

326. *Fürūġ-ı cām-ı murād* : ***Arzu kadehinin parlaklığı*** : Nedür bu gerdiş-i nevle **fürūġ-ı cām-ı murād** / Ki oldı reşk-i tarabgāh-ı Cem dil-i nā-şād (Neşâtî K24 / 1)

327. *Fürūġ-ı gevher-i idrāk* : ***Kavrayış cevherinin ışığı*** : **Fürūġ-ı gevher-i idrāke** teng imiş bu cihān / Metāʿı āteş olan çārsūya ṣıġmaz imiş(Nâ'ilî G183 / 6)

328. *Fürūġ-ı şemʿ-i cemāl* : ***Güzellik mumunun nuru*** : Sözüñ bu sūz ile ey Nā'ilî yazılsa olur / **Fürūġ-ı şemʿ-i cemāle** suṭūr pervāne (Nâ'ilî G344 / 8)

329. *Fürūġ-ı şemʿ-i tecellā* : ***Tecelli mumunun nuru*** : Çerāġ-ı ḥüsne dil-i nā-ṣabūr pervāne / **Fürūġ-ı şemʿ-i tecellā**ya Ṭūr pervāne (Nâ'ilî G344 / 1)

330. *Fürūzān-güher-i baḫt-ı cevān* : ***Gençlerin bahtının parlak mücevheri*** : ʿÖmrüñ efzūn ede devletle Ḫudā pīr olasın / Ey **fürūzān-güher-i baḫt-ı cevān** ḫoş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 40)

331. *Ġam-ı mey-i şādī* : ***Mutluluk şarabının gamı*** : **Ġam-ı mey-i şādī** ṭarab-engīz-i ʿasesdür / Āgehlere laġzīdeligüñ vaḳti degildür (Nâ'ilî G54 / 4)

332. *Ġam-kede-i bezm-i fenā* : ***Fanilik meclisinin gam evi*** : Tā **ġam-kede-i bezm-i fenā** meskenümüzdür / Peymāne-i şādī sebeb-i şīvenümüzdür (Fehîm G110 / 1)

333. *Ġamze-i mest-i nigeh* : ***Bakış sarhoşu gamze*** : Çeşm-i maḫmūr-ı bütāna ḫˇāb-ı nāz oldum velī / **Ġamze-i mest-i nigehden** ġayrı bir nā-ḫufte yoḳ (Fehîm G165 / 4)

334. *Ġamze-i ṣahbā-perest-i nāz* : ***Naz şarabına tapan gamze*** : Cām-ı āşūbın şikest eyler serinde fitnenüñ / **Ġamze-i ṣahbā-perest-i nāzı** kim mestānedür (Neşâtî G45 / 3)

335. *Ġāret-ger-i īmān-ı cān* : ***Gönül imanının yağmacısı*** : Olsa tātār-ı müjeñ **ġāret-ger-i īmān-ı cān** / Kār-gāh-ı ʿışḳı pür-āşūb-ı ġavġā gösterür (Nâ'ilî G128 / 2)

336. *Ġāret-i mülk-i ḳażā* : ***Kaza mülkünün yağması*** : O şeh ki **ġāret-i mülk-i ḳażāya** cāy-gehin / Eder kemīn-i teġāfül sipāh-ı müjgānı (Nâ'ilî K6 / 17)

337. *Ġarīḳ-i lücce-i ḥayret* : ***Hayretin engin denizinin boğulmuşu*** : **Ġarīḳ-i lücce-i ḥayret** bu heft girdābuñ / Ne ḳaʿrına naẓar eyler ne dest-yār ister (Nâ'ilî G48 / 4)

338. *Ġarḳ-ı baḥr-ı ḥayret* : ***Hayret denizinin boğulmuşu*** : Havā-yı ʿaşḳ ile Mecnūn kenār-ı maḳṣada irdi / Uyup ʿaḳla Felāṭūn **ġarḳ-ı baḥr-ı ḥayret** olmışdur (Fehîm G77 / 3)

339. *Ġarḳ-ı ḫoy-ı ḥicāb* : ***Utanma terine boğulmuş*** : Olup çekīde ʿaraḳlar zemīne rūyinden / Hezār şerm ile **ġarḳ-ı ḫoy-ı ḥicāb** olmış (Nâ'ilî K18 / 11)

340. *Ġarḳ-ı yem-i ḥayret* : ***Hayret denizinin boğulmuşu*** : Ümmīd-i seyr-i ḥüsnüñ eyā dürr-i bī-bahā / Çoḳ āşināyı **ġarḳ-ı yem-i ḥayret** eylemiş (Fehîm G141 / 2)

341. *Ġarḳ-āb-ı ḳīrgūn-ı şeb* : ***Gecenin kır renkli suyuna batmış*** : **Ġarḳ-āb-ı ḳīrgūn-ı şeb** eylerdi ʿālemi / Fevvāre olsa mihre girībān-ı baḫtumuz (Nâ'ilî G144 / 2)

342. *Ġarḳa-i deryā-yı ḫışm* : ***Kızgınlık denizinin boğulmuşu*** : Bkz. Bād-ı naḫvet (Fehîm G143 / 2)

343. *Ġarḳa-i deryā-yı istiġnā* : ***Kayıtsızlık denizinin batmışı*** : **Ġarḳa-i deryā-yı istiġnā** gerek erbāb-ı ʿaşḳ / Bunda ey dil şemʿ ile pervāne olmaz āşinā (Fehîm G11 / 3)

344. *Ġarḳa-i girdāb-ı şevḳ* : ***İstek girdabının boğulmuşu*** : **Ġarḳa-i girdāb-ı şevḳ** ey Mevlevī döndükçe sen / Şuʿle-i cevvāle-i ḥüsnüñ mi yā cānum mıdur (Nâ'ilî G82 / 2)

345. *Ġavṣ-ı baḥr-ı ʿilm* : ***İlim denizi dalgıcı*** : Rūḥ-ı Ḫusrev çāker-i ḳavl-i dürer-bārı geçer / **Ġavṣ-i baḥr-ı ʿilm**de ol deñlü olmışdur ferīd (Fehîm Kt. 11/ 4)

346. *Genc-i ġam-ı ʿışḳ* : ***Aşk gamının hazinesi*** : Sīnede **genc-i ġam-ı ʿışḳı** ki pinhān buluruz / Anda dāg-ı dili ol gence nigehbān buluruz (Neşâtî G53 / 1)

347. *Genc-i ṭılısm-ı sīne* : ***Sine tılsımının hazinesi*** : Ḳutl-ı kilīdi gūy-ı girībānuñ olsa da / **Genc-i ṭılısm-ı sīneñ** eder fāş gerdenüñ (Nâ'ilî G212 / 2)

348. *Gencīne-i sırr-ı Kibriyā* : ***Allah'ın sırrının hazinesi*** : Ẕātuñ ki tılısm-ı bī-bahādur / **Gencīne-i sırr-ı Kibriyādur** (Neşâtî K3 / 30)

349. *Gencīne-güşā-yı rāz-ı maʿnī* : ***Mana sırrının hazinedarı*** : İy kilk-i süḫān-tırāz-ı maʿnī / Gencīne-güşā-yı rāz-ı maʿnī (Neşâtî K3 / 1)

350. *Gerd-i kīmiyā-yı cūd* : ***Cömertlik kimyası tozu*** : Ger ṣabā neşr etse gerd-i kīmiyā-yı cūdını / Sīm ü zerle ḫāki çeşm-i ḫalḳa yeksān gösterür (Fehîm K10 / 24)

351. *Gerd-i rāh-ı heves* : ***Heves yolunun tozu*** : Bkz. Dāmen-i perde-i ḫafāy-ı dilem (Nâ'ilî K4 / 6)

352. *Gerd-i rāh-ı suḫen* : ***Söz yolunun tozu*** : Kūr-ṭabʿān-ı ḥased-pīşeye etmiş taḳdīr / **Gerd-i rāh-ı suḫenüm** sürme-i nā-bīnāyı (Nâ'ilî K5/17)

353. *Gerd-i sipāh-ı nāz* : ***Naz ordusunun tozu*** : Ol pādişāh ḥüsn k'ola rū be-rāh-ı nāz / Ḫurşīdi ḫīre çeşm ede **gerd-i sipāh-ı nāz** (Nâ'ilî G156 / 1)

354. *Gerdiş-i perkār-ı çarḫ* : ***Gökyüzü pergelinin dönüşü*** : Çekildi **gerdiş-i perkār-ı çarḫdan** fi'l-ḥāl / Ḥarīm-i manẓara-i ārzūya sedd-i sedīd (Nâ'ilî K7/9)

355. *Germ-rev-i bādiye-i ḥayret* : ***Hayret çölünün hızlı yürüyeni*** : Bizüz ol **germ-rev-i bādiye-i ḥayret** kim / Eremez peyk-i cihān-gird-i ḳażā gerdümüze (Nâ'ilî G354 / 2)

356. *Germ-şekve-i dem-serdī-i hevā* : ***Havanın soğuk nefesinden çok şikayet eden*** : Olduḳça **germ-şekve-i dem-serdī-i hevā** / Her mevc-i ābı cevr-i şitādan zebān gibi (Nâ'ilî K10 / 16)

357. *Germi-i sūz-ı reşk* : ***Kıskançlık ateşinin sıcaklığı*** : Germi-i sūz-ı reşk ile ḫaşmuñ / **Lücce-i ṭabʿını** sīr-āb itdüm (Fehîm K2 / 49)

358. *Gevher-i cān-geh-i hicrān* : ***Ayrılık canevinin cevheri*** : Cāna ʿāşıḳ nice dāġ ursun o sūdā-ger-i nāz / **Gevher-i cān-geh-i hicrāna** taḥammül mi eder (Nâ'ilî G120 / 4)

359. *Gevher-i şemşīr-i nāz* : ***Naz kılıcının cevheri*** : Cihāna **gevher-i şemşīr-i nāzuñ** eyledi fāş / Kirişme-i nigeh ü ızṭırāb-ı ġamze-i şūḫ (Fehîm G37 / 4)

360. *Gezend-i Tehmeten-i iḳtidār* : ***Güçlü Tehemten'in zararı*** : Ermez **gezend-i Tehmeten-i iḳtidārına** / Heft āsmānı etse güẓer heft ḫʿān gibi (Nâ'ilî K10 / 26)

361. *Gıdāy-ı nār-ı maḥabbet* : ***Muhabbet ateşinin gıdası*** : Şerār-ı nār-ı tecellīdür erzenüm zīrā / **Gıdāy-ı nār-ı maḥabbet** żaʿīf ʿuşfūram (Fehîm K14 / 37)

362. *Girdāb-ı baḥr-ı firḳat* : ***Ayrılık denizinin girdabı*** : **Girdāb-ı baḥr-ı firḳat** olur ʿaks-i āġuşı / Bir māh-ı çarḫ-ı behcete dil hāle olsa da (Nâ'ilî G318 / 2)

363. *Girdāb-ı yem-i ḥayret* : ***Hayret denizinin girdabı :*** Farż eyle ki **girdāb-ı yem-i ḥayrete** düşdük / Dāmen be-kef-i zülf-i dil-ārā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 2)

364. *Ġonca-i bāġ-ı dil* : ***Gönül bahçesinin goncası*** : Bkz. Enīs-i leb-i ḫandān (Fehîm G83 / 7)

365. *Ġonca-i bāġ-ı taẓallum* : ***Şikayet bahçesinin goncası*** : Fehīm'üñ pençe-i pür-ḫūnı ṣanma feyż-i cevrüñden / Açılmış dāmenüñde **ġonca-i bāġ-ı taẓallum**dur (Fehîm G103 / 6)

366. *Ġonca-i sīrāb-ı sirişk* : ***Gözyaşının suya kanmış goncası*** : Her şebnemini eyledi bir ḳulzüm-i zeḫḫār / Āşüfte olup **ġonca-i sīrāb-ı sirişküm** (Fehîm G220 / 4)

367. *Ġonce-i gül-zār-ı melāḥat* : ***Güzellik gül bahçesinin goncası*** : Bü'l-ʿaceb **ġonce-i gül-zār-ı melāḥatdur** o şūḫ / Açılur ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ hemān teng olsa (Nâ'ilî G310 / 3)

368. *Ġubār-ı ḫāṭır-ı ʿāşıḳ* : ***Âşığın gönül tozu*** : Gül-i niyāza ki feyż-i nesīm-i nāz gerek / **Ġubār-ı ḫāṭır-ı ʿāşıḳ**dan iḥtirāz gerek (Nâ'ilî Kt. 17 / 1)

369. *Ġubār-ı pāy-ı ḫāme* : ***Kalemin ayağının tozu*** : **Ġubār-ı pāy-ı ḫāme** sāḥa-i evṣāf-ı ḫulḳuñda / Olur ḳıyāmetde rāciḥ ʿanber-i sārāy-ı ḫām üzre (Nâ'ilî K23 /29)[76]

370. *Ġulġule-i ḥayret-i dīdār* : ***Kavuşma hayretinin çağıltısı*** : Ḥüsnüñ ki ola cilve-nümāy-ı ḥarem-i ḳuds / Ervāḥa düşer **ġulġule-i ḥayret-i dīdār** (Nâ'ilî G36 / 2)

371. *Güş-ı ʿarūs-ı rağbet* : ***İstek gelininin kulağı*** : Yāḳūt-ı āfitāb ise de luṭfuñ ey felek / **Güş-ı ʿarūs-ı rağbete** mengüş eder miyüz (Nâ'ilî G146 / 5)

372. *Güşe-i ebrūy-ı fitne* : ***Fitne kaşının köşesi*** : Pāsbān-ı şehr-i ḥüsnüñ şaḥne-i mülk-i dilüm / **Güşe-i ebrūy-ı fitne** ḫˇāb-hāhumdur benüm (Nâ'ilî G236 / 4)

373. *Güşe-i ebrūy-ı ṭaleb* : ***İstek kaşının köşesi*** : N'eylesün bü'l-heves-i ʿışḳ olunca der-kār / **Nigeh-i çeşm-i emel güşe-i ebrūy-ı ṭaleb (**Nâ'ilî G12 / 3)

374. *Gūṭa-ḫor-ı baḥr-ı ʿaşḳ* : ***Aşk denizinin dalgıcı*** : İtdük sükūt **gūṭa-ḫor-ı baḥr-ı ʿaşḳ** olup / Olduḳ ḫalāṣ daġdaġa-i ḳāl u kīlden (Fehîm G235 / 4)

375. *Ġūṭa-ḫor-ı yem-i ʿaşḳ* : ***Aşk denizi dalgıcı*** : Bkz. Devr-i girdāb-ı belā (Fehîm G62 / 2)

376. *Gūy-ı girībān-ı leyāl* : ***Gecelerin yaka düğmesi*** : Olsa yek-rengī-i māhiyyeti rūz u şebde / Ola ḫurşīd-i seḥer **güy-ı girībān-ı leyāl** (Nâ'ilî K12 /32)

377. *Gūy-ı ḫurşīd-i cemāl* : ***Güzellik güneşinin topu*** : **Güy-ı ḫurşīd-i cemālin** ki der-āġūş eyler / Gösterür māh-ı neve ṭurrası çevgānı ucın (Nâ'ilî G256 / 5)

378. *Gūy-ı mihr-i ṭalʿat* : ***Güzellik güneşi topu*** : Ol ẕeḳan āzār-ı dest-i zülf-i pīçān görmesün / **Güy-ı mihr-i ṭalʿat**uñ āsīb-i çevgān görmesün (Nâ'ilî G251 / 1)

379. *Güher-i kān-ı edeb* : ***Edep madeninin cevheri*** : Şāhāne-neseb ol **güher-i kān-ı edeb** kim / Dūşīze-i pākīze-i ḫayrü'l-ḫulefādur (Nâ'ilî K14 /41)

380. *Güher-i kān-ı hüner* : ***Hüner madeninin cevheri*** : Bā-ḫuṣūṣ ol **güher-i kān-ı hünerdür** ṭabʿum / Ki ṭutar şaʿşaʿası ʿālemi ḫurşīd-miṣāl (Nâ'ilî K12 /72)

[76] Kaside "mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün" vezniyle yazılmış gösterilmektedir (İpekten, 1970, 128). Ancak beyit, vezin itibariyle problemli görünmektedir.

381. *Gül-i bāġ-ı ʿahd ü peymānī* : ***Yemin bahçesinin gülü*** : Ey **gül-i bāġ-ı ʿahd ü peymānī** / Nükhet-ālūde-i peşīmānī (Fehîm K17 / 84)

382. *Gül-i bāġ-ı cemāl* : ***Güzellik bağının gülü*** : Dil-i meyyāli de bir şebnem-i nāçīz farż eyle / **Gül-i bāġ-ı cemālüñ** pür-nemādur yā Resūla'l-lāh (Nâ'ilî M12 / İ /4)

383. *Gül-i bāġ-ı ḥayā* : ***Hayâ / utanma bağının gülü*** : Gel Fehīm küstāḫ ile sen dāʾimā leb-ber-leb ol / Ey **gül-i bāġ-ı ḥayā** luṭf it tekellüf ber-ṭaraf (Fehîm G155 / 5)

384. *Gül-i bāġ-ı heves* : ***Heves bahçesinin gülü*** : Yād-ı lebüñle olur ey **gül-i bāġ-ı heves** / Lāle-sitān-ı ciger şuʿle-i dāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 1)

385. *Gül-i bāġ-ı ʿiṣmet* : ***İffet bahçesinin gülü*** : ʿAceb degül o **gül-i bāġ-ı ʿiṣmetüñ** olsa / ʿİẕār-ı pākine reng-i ḥicāb nā-maḥrem (Fehîm G209 / 2)

386. *Gül-i bāġ-ı tekellüm* : ***Konuşma bahçesinin gülü*** : Dem-i güftārda laʾli ki leb-rīz-i tebessümdür / Açılmış feyż-i luṭfından **gül-i bāġ-ı tekellümdür** (Fehîm G104 / 1)

387. *Gül-i bustān-ı ārzū :* ***İstek çiçek bahçesinin gülü*** : Bkz. Dāmān-ı ārzū (Neşâtî G99 / 1)

388. *Gül-i dāġ-ı cünūn* : ***Delilik yarasının gülü*** : **Gül-i dāġ-ı cünūnum** ḫande eyler / Yegāne bülbül-i ferzāne olsam (Fehîm G199 / 3)

Pür **gül-i dāġ-ı cünūn** olsa ser-ā-pā gül-şenüñ / Nev-bahār-ı ḥaşre dek pejmürde olmazduñ gönül (Nâ'ilî G233 / 2)

389. *Gül-i dāġ-ı tāze* : ***Taze yaranın gülü*** : Her dem **gül-i dāġ-ı tāze** terdür / Olmaz zīrā ḫazān-ı āteş (Fehîm M1 Trc. b 6 / 2)

390. *Gül-i destār-ı hūş* : ***Akıl sarığının gülü*** : Feyż-i hevāy-ı ʿışḳ ile kim şuʿle-pūş olur / Dāġ-ı ser-i cünūn **gül-i destār-ı hūş** olur (Nâ'ilî G132 / 1)

391. *Gül-i ġonca-zād-ı aḫker* : ***Kor goncası doğuran gül*** : Dāġum **gül-i ġonca-zād-ı aḫker** / Dil aḫker-i dūdmān-ı āteş (Fehîm M1 Trc. b 6 / 7)

392. *Gül-i ḫadīḳa-i cān* : ***Can gül bahçesinin gülü*** : Ẕātuñ **gül-i ḫadīḳa-i cān** etmiş eyleyen / Taḥṣīl-i bāġbān-ı gülistān-ı fıṭratuñ (Nâ'ilî K29 / 20)

393. *Gül-i ḥadìḳa-i cān u cihān* : ***Cihan ve can bahçesinin gülü*** : **Gül-i ḥadīḳa-i cān u cihān** ki peydādur / Şemīm-i ʿāṭıfet-i ẕü'l-minen gül-ābında (Nâ'ilî K3/38)

394. *Gül-i ḥadīḳa-i kām* : ***Arzu bahçesinin gülü*** : **Gül-i ḥadīḳa-i kām** olsa ser-be-ser ʿālem / Bu ḫār-zār-ı taʿalluḳda bir giyāha değiş (Nâ'ilî G175 / 2)

395. *Gül-āb-ı eşk-i çeşm* : ***Gözyaşı gülsuyu*** : Bkz. Buḫūr-ı feyḫ (Neşâtî K25 /13)

396. *Gül-berg-i āfitāb-ı ruḫ* : ***Yanak güneşinin gül yaprağı*** : Bir al perde çekdi ʿaraḳ-rīz-i şerm olup / **Gül-berg-i āfitāb-ı ruḫuñdan** ʿiẕāra gül (Nâ'ilî G230 / 4)

Ter düşmesün o ġonce-dehen bād-ı āhdan / **Gül-berg-i āfitāb-ı ruḫuñ** jāleden ṣaḳın (Nâ'ilî G247 / 4)

397. *Gül-berg-i bāġ-ı ḥüsn* : ***Güzellik bahçesinin gül yaprağı*** : Ḳılmış ṭarāvet-i gül-i ḫurşīde ḫande-zen / **Gül-berg-i bāġ-ı ḥüsnüñi** luṭf-ı nesīm-i nāz (Nâ'ilî G155 / 4)

398. *Gülbün-i bāġ-ı dil* : ***Gönül bahçesinin fidanı*** : Ey **gülbün-i bāġ-ı dile** ġoncañ ṣemere / Ḥuccet-i devr-i ruḫuñ muʿciz-i şaḳḳu'l-ḳamere (Fehîm R. 52 / 1)[77]

399. *Gül-bün-i çemen-i iʿtidāl* : ***Ölçülülük çimeninin gül bahçesi*** : Ārāyiş-i bihişt-i leṭāfet degil midür / Ol tāze **gül-bün-i çemen-i iʿtidāli** gör (Nâ'ilî G62 / 2)

400. *Gül-bün-i ḥadīḳa-ṭırāz-ı belāġat* : ***Belagat bahçıvanının gül bahçesi*** : Ey ʿandelīb-i nāṭıḳa midḥat-serāsı ol / Ol **gül-bün-i ḥadīḳa-ṭırāz-ı belāġatüñ** (Nâ'ilî K29 / 12)

401. *Gül-bün-i riyāż-ı hüner* : Olsun ey **gül-bün-i riyāż-ı hüner** / Cilve-gāhuñ nümūne-i maḥşer (Nâ'ilî Ş2 / 5)

402. *Gül-ġonca-i aḫker-i şemim* : ***Güzel kokulu kor ateşin gül goncası*** : Bkz. Būy-ı ciğer-i kebāb-ı dāġ (Fehîm M1 Trc. b 11 / 8)

[77] İkinci mısrada vezinle ilgili bir problem söz konusudur.

403. *Gül-ġonca-i dü-rūze-i cāh* : ***Mevkinin iki günlük gül goncası*** : Besdür Fehīm faḳr baña bāġ-ı bī-ḫazān / **Gül-ġonca-i dü-rūze-i cāha** ne iʿtibār (Fehîm G45 / 7)

404. *Gül-ġonca-i zaḫm-ı ḫançer* : ***Hançer yarasının gül goncası*** : **Gül-ġonca-i zaḫm-ı ḫançerinden** / Her mūyumı gülbün-i gül itmez (Fehîm M1 Trc. b 4 / 10)

405. *Gül-ġonce-i bāġ-ı cān* : ***Can bahçesinin gonca gülü*** : **Gül-ġonce-i bāġ-ı cāndur** Aḥmed / Reng-i gül-i gülsitāndur Aḥmed (Nâ'ilî G35 / 1)

406. *Gül-gūne-ṭırāz-ı ruḫ-ı bāġ* : ***Bahçenin yanağına allık süren*** : Bī-rengī-i ḥüsnüñle virüp güllere ḫaclet / Meşşāṭanı **gül-gūne-ṭırāz-ı ruḫ-ı bāġ** et (Nâ'ilî G25 / 5)

407. *Gül-şen-i ʿadl-i şehinşāh* : ***Şahlar şahının adaletinin gül bahçesi*** : **Gül-şen-i ʿadl-i şehinşāhı** eden düşmen-sūz / Nār-ı Nemrūdı Birāhīme gülistān etmiş (Nâ'ilî K9 / 20)

408. *Gülşen-i ḥālet-fezā-yı iʿcāz* : ***İ'câz hâlini arttıran gül bahçesi*** : Ne **ḫāme gülşen-i ḥālet-fezā-yı iʿcāza** / Siyeh bahār-ı leṭāfetle serv-i raʿnādur (Neşâtî K15 / 4)

409. *Güstāh-rev-i reh-i maʿnī* : ***Mana yolunun küstah yürüyüşlüsü*** : Olma be-ġurūr-ı nükte-dānī / **Güstāḫ-rev-i reh-i maʿnī** (Neşâtî K4 / 54)

410. *Ḫˇāb-ı ġamze-i şūḫ* : ***Şuh gamzenin uykusu*** : Eṣer ider mi füsūn-kārī-i fesāne Fehīm / Olur mı ol müjeler cāna **ḫˇāb-ı ġamze-i şūḫ** (Fehîm G37 / 5)

411. *Ḫˇāb-ı girān-ı baḫt* : ***Bahtın ağır uykusu*** : Açılmaya yine **ḫˇāb-ı girān-ı baḫtumdan** / Olursa merdümek-i çeşm-i ārzū ḫurşīd (Nâ'ilî G34 / 3)

Ḫˇāb-ı girān-ı baḫtumuz ḳaldı ṣabāḥ-ı maḥşere / Her gece pāsbānıyuz ṣubḥa dek āh u zār ile (Nâ'ilî G351 / 4)

412. *Ḫˇāb-gāh-ı dil-i pür-hevl ü hevā* : ***Hevesin ve korkunç gönlün yatak odası*** : Rūḥ-ı ḳuds olsa da ārām edemez bir laḥẓa / **Ḫˇāb-gāh-ı dil-i pür-hevl ü hevāmumda** benüm (Nâ'ilî G244 / 6)

413. *Ḫˇāce-i bāzār-ı ʿadālet* : ***Adalet pazarının üstadı*** : Lāyıḳ mıdur ey ḫˇāce-i bāzār-ı ʿadālet / ʿĀlem pür olup möhre-furūşān-ı duʿādan (Nâ'ilî K13 /37)

414. *Ḫˇâce-i bāzār-ı beyān* : ***Beyan pazarının hocası*** : Ol **ḫˇāce-i bāzār-ı beyānem** ki derūnum / Dükkānçe-i pür-gevher-i bī-miṣl ü bahādur (Neşâtî K12 / 25)

415. *Ḫˇace-i cevherī-i ṭabʿ:* ***Yaratılış cevherinin üstadı*** **:** Minnet Allāha ki etmiş ser ü sāmān-ı suḫen **/ Ḫˇace-i cevherī-i ṭabʿumı** müstaġnī-i māl Nâ'ilî K12 /79)

416. *Ḫˇār-ı rātibe-i hūş* : ***Akıl maaşını yiyen*** : Dil ṭıflı ġarḳ-ı niʿmet-i nāz-ı cünūn iken / Pes-mānde **ḫˇār-ı rātibe-i hūş** eder miyüz (Nâ'ilî G146 / 3)

417. *Ḥabl-i metīn-i recā* : ***Ümidin güçlü ipi*** : Elden mi ḳordı **ḥabl-i metīn-i recāyı** dil / Ser-rişte-i vedād-ı bütān kūteh olmasa (Nâ'ilî G309 /2)

418. *Ḥadde-i üstād-ı ḳażā* : ***Kaza üstadının haddesi*** : Zer-i bārīk-i tenüm çarḫa olur peyveste / Ol ḳadar **ḥadde-i üstād-ı ḳażādan** geçdüm (Fehîm G218 / 7)

419. *Ḫadeng-i ḳavs-i ḳażā* : ***Kaza yayının oku*** *:* Felek o ebrū vü müjgāndan itdi tā ki cüdā / **Ḫadeng-i ḳavs-i ḳażānuñ** nişānıyuz cānā (Fehîm G8 / 5)

420. *Ḫāk-i ḫarābāt-ı mey-ālūd* : ***Şaraba bulaşmış meyhane toprağı*** : Kāviş it **ḫāk-i ḫarābāt-ı mey-ālūdi** Fehīm / Ḫusrev'üñ itme ḥased keşret-i gencīnesine (Fehîm G269 / 5)

421. *Ḫāk-i pāy-i dil* : ***Gönül ayağının toprağı*** : Ḥabbeẕā vaṣf-ı pāye-i miʿrāc / Ki edāsıyla **ḫāk-i pāy-i dilem** (Nâ'ilî K4/37)

422. *Ḫāl-i rūy-ı fitne* : ***Fitne yüzünün beni*** : Merdüm-i çeşm-i firībüm **ḫāl-i rūy-ı fitneyüm** / Dāġ-ı mihr-i maḫşerüm dūzaḫ penāhumdur benüm (Nâ'ilî G236 / 2)

423. *Hāl-pīrā-yı çihre-i maʿnā* : ***Mana yüzünü süsleyen ben*** : Gel gel iy **kilk-i ʿanberīn-sīmā** / Ḫāl-pīrā-yı çihre-i maʿnā (Neşâtî Ş.E / 1)

424. *Ḫam-ı ebrūy-ı Ḳażā* : ***Kazanın eğri kaşı*** : Mecrūḥ idük Allāh bilür tīr-i cefādan / Biñ güşe görürdük **ḫam-ı ebrūy-ı Ḳażādan (**Nâ'ilî K13 /1)

425. *Ḥamāyil-bend-i bāzūy-ı cemāl* : ***Güzellik pazısının muska bağlanmışı*** : Kākülüñ olsun ḥamāyil-bend-i bāzû-yı cemāl / Âfet-i ʿaynü'l-kemāl-i i'tibārumdan ṣaḳın (Nâ'ilî G246 / 3)

426. *Ḫāme-i nev-ṭarḥ-ı bihter* : ***En güzel yeni tanzimli / manalar yazan kalem*** : Nessāc-ı tār u pūdı olup naẓm u neṣrinüñ / Bu kār-gehde **ḫāme-i nev-ṭarḥ-ı bihteri** (Nâ'ilî K20 / 27)

427. *Ḫāme-i siḥr-naḳş-ı taḳdīr* : ***Kaderin sihir nakışlı kalemi*** : Çeşmidür o āhuvāne cādū / Kim **ḫāme-i siḥr-naḳş-ı taḳdīr** (Fehîm M1 Trk.b 3 / 6)

428. *Ḫāme-i şaʿşaʿa-i mihr* : ***Güneş'in parlak kalemi*** : Cebhe-i māh-ı cihān-tāba revādur naẓmum / Ḫāme-i şaʿşaʿa-i mihr ile itsem terḳim (Neşâtî K9 / 33)

429. *Ḥāmil-i sırr-ı Ḳażā* : ***Kaza sırrının taşıyıcısı*** : Ṭabʿ-ı çālāküñ ki olmış **ḥāmil-i sırr-ı Ḳażā** / Hep zebān-ı rāzına esrār-ı mużmerdür gelen (Nâ'ilî K11 / 18)

430. *Ḫamīr-i māye-i endūh* : ***Sıkıntı mayasının hamuru*** : Bu ġamla lāy-ı ḫumı cevher-neşāṭ ise de / **Ḫamīr-i māye-i endūh** olur şarāb-ı nebīd (Nâ'ilî K7/47)[78]

431. *Ḫamīr-i māye-i nāz* : ***Naz mayasının hamuru*** : Muḥāldür eṣer ol çeşm-i ser-girāna hemān / **Ḫamīr-i māye-i nāz** olmasun şarāb saña (Nâ'ilî G8 / 3)

432. *Ḫamīr-i māye-i nāz u ʿitāb* : ***Sitem ve naz mayasının hamuru*** : ʿIşḳuñ ki zīr-i pāda muḥaḳḳar türābıyuz / Ḥüsnüñ **ḫamīr-i māye-i nāz u ʿitābıyuz** (Nâ'ilî G165 / 1)

433. *Ḫancer-i elmās-ı āteşīn-dem* : ***Ateş nefesli elmas hançer*** : Ne ġamze **ḫancer-i elmās-ı āteşīn-dem** kim / Ṭoḳunsa şaʿşaʿası āb ederdi sindānı Nâ'ilî K6 / 29)

434. *Ḫançer-i çeşm-i ḫūn-feşān* : ***Kan saçan gözün hançeri*** : Ey **ḫançer-i çeşm-i ḫūn-feşānuñ** / Lerziş-dih-i cān-ı Ḫıżr u ʿĪsā (Fehîm M3 Trk. b 1 / 3)

435. *Ḫāne-i bī-minnet-i ġam* : ***Gamın lütufkâr evi*** : Teklīf mi var ṣoḥbete her gece nihānī / Kāşāne-i dil **ḫāne-i bī-minnet-i ġamdur** (Nâ'ilî G123 / 2)

[78] Birinci mısrada vezinle ilgili problem söz konusudur.

436. *Ḫāne-i cellād-ı ḳażā* : ***Kaza celladının evi*** : Fikr it sitem-i ġamze ile ḥālini cānuñ / Kim **ḫāne-i cellād-ı ḳażā** ola penāhum (Fehîm G215 / 2)

437. *Ḫāne-sūz-ı Fehīm-i sūḫte-dil* : ***Yanık gönüllü Fehim'in yanmış evi*** : **Ḫāne-sūz-ı Fehīm-i sūḫte-dil** / Şemʿ-i bezm-i sürūş yaʿnī āh (Fehîm G274 / 6)

438. *Ḫāne-zād-ı dūdmān-ı ʿaḳl* : ***Akıl kabilesinin soylusu*** : Egerçi **ḫāne-zād-ı dūdmān-ı ʿaḳldur** ammā / Cünūn-ı dil Fehīm-i bī-dili yabana ṣalmışdur (Fehîm G75 / 7)

439. *Ḫāne-zād-ı pertev-i idrāk* : ***İdrak parlaklığının kölesi*** : Şuʿle-i ṭabʿum żiyā-baḫş-ı żamīr-i pākdür / Nūr-ı ẕihnüm **ḫāne-zād-ı Pertev-i idrākdür** (Fehîm G99 / 1)

440. *Ḥarāmī-i reh-i eşʿār* : ***Şiir yolunun haydutu*** : Olmış **ḥarāmī-i reh-i eşʿār** her biri / Beytin ṣanur bülend ola Beytü'l-ḫarām'dan (Fehîm M2 Trk. b 4 / 4)

441. *Ḥarem-perverde-i iʿzāz-ı nāḳūs* : ***Kilise çanının ağırlama hareminde beslenmiş*** : Bkz. Deyr-zād-ı āġūş-ı dil (Fehîm G137 / 2)

442. *Ḫar-möhre-i ṣundūḳ-ı deġā* : ***Hile sandığının cam boncuğu*** : Bkz. Ḫˇācegiyān-ı ser-i bāzār-ı nifāḳ (Nâ'ilî K14 /82)

443. *Ḥarīf-i neşve-i ḥayret* : ***Hayret sevincinin eğlence arkadaşı*** : **Ḥarīf-i neşve-i ḥayret** bilür ḫırāş idügin / Meẕāḳ-ı nev-hevesāna ġubār-ı nā-kāmī (Nâ'ilî G373 / 2)

444. *Ḥarīr-i dīde-i cān* : ***Can gözünün ipeği*** : Olunca zāʿir-i sulṭān şerʿ-i maḳdeminüñ / **Ḥarīr-i dīde-i cān** ola pāy-endāzı (Nâ'ilî K8/6)

445. *Ḥāris-i cādde-i şerʿ* : ***Şer caddesinin bekçisi*** : **Ḥāris-i cādde-i şerʿ** ki ʿahdinde olur / İnḥirāf eylemek ol cāddeden emr-i muḥāl (Nâ'ilî K12 /23)

446. *Ḥasek-rīz-i reh-i kec-revişān* : ***Eğri gidişli yolun diken dökeni*** : Ey **kilk-i siyeh-câme** egerçi dü zebānsın / Ammā ki **ḥasek-rīz-i reh-i kec-revişānsın** (Nâ'ilî K25 /1)

447. *Ḫāṣiyyet-i baḫt-ı yāverī* : ***Yardımcı bahtın tesiri / kuvveti*** : Gerdūn nedür ki ola mühim-sāz-ı devletüñ / Ẓātuñdadur bu **ḫāṣiyet-i baḫt-ı yāverī** (Nâ'ilî K20 / 9)

448. *Ḫāṣiyyet-i ġonca-i ʿaşḳ* : ***Aşk goncasının mizacı*** : Ġam çekme budur **ḫāṣiyyet-i ġonca-i ʿaşḳ** / Kūr eylese rengi būyı eyler bînā (Fehîm R.1 / 2)

449. *Ḥasret-i şemʿ-i ruḫ* : ***Yanak mumunun hasreti*** : **Ḥasret-i şemʿ-i ruḫuñ** yaḳdı tenüm her şererüm / Ṭıfl-ı pervāneye ābisten olursa ne ʿaceb (Fehîm G16 / 3)

450. *Ḥasret-keş-i bāl-i ṭayarān* : ***Uçuş kanadının hasret çekeni*** : Efsūs ki yoḳ ʿāḳıbet-i kāra şuʿūruñ / Ey mūrçe ḥasret-keş-i bāl-i ṭayarānsın (Nâ'ilî K25 /48)

451. *Ḫaṭar-ı reh-güzār-ı ʿışḳ* : ***Aşk yolunun tehlikesi*** : Virmez keder baña **ḫaṭar-ı reh-güzār-ı ʿışḳ** / Ser-bāz-ı guṣṣa ʿāşıḳ-ı bî-vehm ü bāküñem (Neşâtî G84 / 5)

452. *Ḫāṭır-ı gerd-i emel* : ***Emel tozunun hafızası / zihni*** : Teng iken ḥavṣala-i himmetine her dü cihān / Ḳomamış **ḫāṭır-ı gerd-i emele** güncāyî (Nâ'ilî K5/30)

453. *Ḫāṭır-ı Yaʿḳūb-ı emel* : ***Emel Yakub'unun gönlü*** : Bkz. Būy-ı ḫulḳ (Nâ'ilî K16 / 16)

454. *Ḫāṭıra-i bîm-i ḳażā* : ***Kaza korkusunun yâdigarı*** : Nāʾilî **ḫāṭıra-i bîm-i ḳażā** yoḳ bizde / Rind-i āgāh bu maʿnāda teʾemmül mi eder (Nâ'ilî G120 / 6)

455. *Ḫavf-ı şemşîr-i celāl* : ***Celal kılıcının korkusu*** : **Ḫavf-ı şemşîr-i celālüñle** kef-i cellādda / Bārgāh-ı ḳahruña bî-pā vü bî-serdür gelen (Nâ'ilî K11 / 17)

456. *Ḫavf-ı tîġ-ı ġamze* : ***Yan bakış / Gamze kılıcının korkusu*** : Bkz. Bismil-geh-i ġam (Neşâtî G41 / 2)

457. *Ḥavṣala-i bād-ı bihişt* : ***Cennet rüzgarının havsalası*** : Būy-ı zülfüñ ki ala **ḥavṣala-i bād-ı bihişt** / Şiken-i ṭurra-i ḥavrāya tenezzül mi eder (Nâ'ilî G120 / 5)

458. *Ḥavṣala-i cān-ı nā-şigībā* : ***Sabırsız canın anlama derecesi :*** Şıġar mı **ḥavṣala-i cān-ı nā-şigībāya** / Bu imtidād-ı zamān-ı sitem bu ẓulm-ı şedîd (Nâ'ilî K7/14)

459. *Ḥaydar-ı meydān-ı şecāʿat* : ***Yiğitlik meydanının aslanı*** : Ol **ḥaydar-ı meydān-ı şecāʿat** ki revādur /Dūşında siper olsa meh-i enver-i ʿālem (Neşâtî K20 / 10)

460. *Ḥayrān-ı ḫadeng-efgeni-i müjgān* : ***Kirpiklerinin ok atışının hayranı*** :Tā ki **ḥayrān-ı ḫadeng-efgeni-i müjgānuz** / Ser-be-ser ḫāne-i dil revzen olursa ne ʿaceb (Fehîm G16 / 6)

461. *Ḥayret-fezā-yı dīde-i cān* : ***Can gözünün hayret uyandıranı*** : Ḥüsn ile tā ki dil-berān-ı cihān / Ola **ḥayret-fezā-yı dīde-i cān** (Neşâtî Ş.E / 142)

462. *Ḥayret-figen-i ʿaḳl-ı ḫod-ārā* : ***Kendini süsleyen / metheden aklın hayrete düşüreni*** : Ṣadrü'l-vüzerā āṣaf-ı aʿẓam ki şükūhı / **Ḥayret-figen-i ʿaḳl-ı ḫod-ārā** mı degildür (Nâ'ilî K15 / 17)

463. *Ḥayret-nümāy-ı ders-gāh-ı ḥikmet* : ***Hikmet okulunun hayret göstereni*** : **Rāst-kirdār-ı ḳader-fermāy-ı ʿālem** kim olur / **ʿAḳl-ı kül ḥayret-nümāy-ı ders-gāh-ı ḥikmeti** (Nâ'ilî K34 / 14)

464. *Ḥayret-zede-i deşt-i maḥabbet* : ***Muhabbet çölünün şaşırıp kalmışı*** : Mürġānı üşürmiş başına Ḳays-ı dil-figār / **Ḥayret-zede-i deşt-i maḥabbet** seri neyler (Neşâtî G40 / 3)[79]

465. *Ḫazān-ı bāġ-ı dāġ* : ***Yara bahçesinin sonbaharı*** : Dökmede bāda āh-ı dil penbe-i şuʿle-nākini / Oldı şükūfe rīḫte geldi **ḫazān-ı bāġ-ı dāġ** (Fehîm G153 / 4)

466. *Ḫazān-ı zerdi-i ġam* : ***Gam solgunluğunun sonbaharı*** *:* Bkz. Bahār-ı gülşen-i şādī (Fehîm K14 / 24)

467. *Ḫāzin-i gencīne-i maʿānī* : ***Mana hazinesinin muhafızı*** : Ḳalem ki **ḫāzin-i gencīne-i maʿānīdir** / Ṣenā-güẕār-ı vekīl-i ḫazīne-pīrādır (Nâ'ilî K21 / 2)

468. *Hem-ḳadeh-i bāde-perestān-ı ġam* : ***Gam içkisine tapanların arkadaşı*** : Olmayan **hem-ḳadeh-i bāde-perestān-ı ġamuñ** / Bī-ṣafādur ne bilür ẕevkini mestān-ı ġamuñ (Neşâtî G73 / 1)

469. *Hem-pençe-i şehbāz-ı nākūs* : ***Çan doğanıyla aynı pençeye sahip*** : Ne nāle kemterīn murġ-ı ṣadāsı / Olur **hem-pençe-i şehbāz-ı nākūs** (Fehîm G137 / 3)

[79] Birinci mısrada "dil-figâr" yerine dil-efgâr" olması vezin gereği daha doğru görünmektedir.

470. *Hem-pūye-i mihr-i şuʿle* : ***Ateş güneşi ile yarışan*** : **Hem-pūye-i mihr-i şuʿle** dīvdür / Her ḳatre-i eşk-i germ ü çālāk (Fehîm M1 Trc. b 5 / 9)

471. *Hem-reng-i küfr-i dīn* : ***Din karalığının / küfrünün aynı renklisi*** : Ol rind Nā'ilī k'ola **hem-reng-i küfr-i dīn** / Zünnār ü sübḥa lāzime-i dest ü düş olur (Nâ'ilî G132 / 5)

472. *Hem-seng-i terāzūy-ı ḥaḳīḳat* : ***Hakikat terazisinin eşiti*** : Bkz. Hem-cins-i ḳumāş-ı ḥüsn (G107 / 4)

473. *Herze-gerd-i rāh-ı ʿışḳ* : ***Aşk yolunun boşa döneni*** : Gezer bī-çāre ʿāşıḳ **herze-gerd-i rāh-ı ʿışḳ** olmış / Ḫayāl-i ḫaṭṭı ḫāṭırda hevā-yı kākül-i serde (Neşâtî G102 / 4)

474. *Herze-gerd-i reh-i ġam* : ***Gam yolunun boşa döneni*** : **Herze-gerd-i reh-i ġam** ḫāne ber-endāz-ı belā / Ḥāşılı ʿışḳ ile bir bī-ser ü sāmāndı Ḳays (Neşâtî G57 / 2)

475. *Ḥırāş-ı mülk-i dil* : ***Gönül mülkünü koruma*** : Tenezzül eylemez oldı **ḥırāş-ı mülk-i dile** / Ġurūr-ı nāzı teraḳḳīde pādişāhumuzuñ (Nâ'ilî G221 / 2)[80]

476. *Ḫıred-āşūbī-i bikr-i fikr* : ***Yeni fikirlerin akıl dağıtıcılığı*** : Bir naẓarda **ḫıred-āşūbī-i bikr-i fikrüm** / Şekl-i Mecnūna ḳor isterse eger Leylāyı (Nâ'ilî K5 / 9)

477. *Ḫırḳa-i tecrīd-i zühd* : ***Zühdün soyutlanma hırkası*** : Ḳadr-ı rindi añlasa zāhid reh-i mey-ḫānede / **Ḫırḳa-i tecrīd-i zühdi** aña pāy-endāz eder (Nâ'ilî G40 / 5)

478. *Ḫırmen-i ṣad ʿömr-i aʿdā* : ***Düşmanın yüz ömrünün harmanı*** : Bkz. Āb-ı āteş-bār-ı şūr-efzā-yı heycā (Neşâtî K10 / 32)

479. *Ḫırz-ı bāzūy-ı kerem* : ***Keremin kol muskası*** : ʿUḳde-i ḫāṭır-ı ġam dāġ-ı dil-i cevr ü sitem / **Ḫırz-ı bāzūy-ı kerem** tāb-dih-i baḫt-ı zebūn (Nâ'ilî K17 / 11)

480. *Hindū-yı süveydā-yı dil* : ***Gönüldeki süveyda noktasının Hintlisi*** : İtmede **Hindū-yı süveydā-yı dil** / Dūd-ṣıfat şuʿlede ʿuryān semāʿ (Fehîm K3 / 17)

[80] Ḥırâs-ı mülk-i dil: Metinde böyle yazılmıştır (İpekten, 1970, 359). Tamlamanın anlamına dikkat edilecek olursa koruma anlamındaki ḥirās kelimesi daha uygun düşmektedir. Hamidiye nüshasında tamlama bu şekildedir (Hamidiye, 1119, 80b).

481. *Hirās-ı mülk-i ḳażā* : ***Kaza ülkesinin korkusu*** : **Hirās-ı mülk-i ḳażā** āfet-i ḳalem-rev-i ʿışḳ / O şāh-ı leşger-i āşūb-der-ḳafādandur (Nâ'ilî G61 / 3)

482. *Ḫīre-çeşm-i ṣanem-serāy-ı dil* : ***Gönül putevinin donuk bakışlısı*** : Farṭ-ı neẕẕāre-i telāşīden / **Ḫīre-çeşm-i ṣanem-serāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/13)

483. *Ḫīre-mest-i mey-i ġam* : ***Gam şarabı sarhoşu*** : **Ḫīre-mest-i mey-i ġamam** ki ne dem / Meyl-i keyfiyyet-i şarāb itdüm (Fehîm K2 / 7)

484. *Ḥoḳḳa-i gül-bister-i nāz* : ***Naz gül yatağının hokkası*** : Ḫāk-i ẕilletde göñül her gice āġuşte-be-ḫūn / Çeşm-i sermestüñ ise **ḥoḳḳa-i gül-bister-i nāz** (Fehîm G115 / 2)

485. *Ḫudā-ḫˇān-ı be-vādī-i ġam* : ***Gam vadisinde Allah'a seslenen*** : Ben **Ḫudā-ḫˇān-ı be-vādī-i ġam** eller ṭāʾif / Rūy-ı cānānum olan Beyt-i Ḥarāmumda benüm (Nâ'ilî K30 /2)

486. *Ḫuffāş-hilḳatān-ı ẓılām-ı cehālet* : ***Cehalet karanlığının yarasa yaratılışlıları*** : **Ḫuffāş-hilḳatān-ı ẓılām-ı cehāletüñ** / Görmez o nūrı dīde-i iẕʿānı kūr olur (Nâ'ilî K24 / 28)

487. *Ḫū-kerde-i tebessüm-i nāz* : ***Naz tebessümünün terleyeni*** : **Lebi hū-kerde-i tebessüm-i nāz** / Āşinā-yı niyāz-ı müjgānı (Neşâtî K8 / 5)

488. *Ḥulvü'l-meẕāḳ-ı raġbet-i māʾü'l-ḥamīm* : ***Sıcak suyun rağbetinin damak tadı*** : Zehr-ābe-nūş-ı maʿṣiyet ol Nāʾilī gibi / **Ḥulvü'l-meẕāḳ-ı raġbet-i māʾü'l-ḥamīm** isen (Nâ'ilî G214 / 11)

489. *Ḫumār-ı cām-ı firḳat* : ***Ayrılık kadehi sarhoşu*** : Ser-girān-ı ʿışḳuña laʿlüñ ṣunarduñ mey degil / Bilseñ ey sāḳī **ḫumār-ı cām-ı firḳat** neydügin (Nâ'ilî G281 / 2)

490. *Ḫumār-ı elem-i hecr* : ***Ayrılık eleminin baş ağrısı*** : Neşve-i cām-ı viṣālüñle kılıp geh mesrūr / Geh ḫumār-ı elem-i hecr ile maḥzūn itdüñ (Fehîm Kt. 2 / 2)

491. *Ḫumār-ālūde-i ḫˇāb-ı nāz* : ***Naz uykusu sersemi*** : Bkz. Çeşm-i baḫt-ı lā-yenām (G356 / 3)

492. *Ḥūrī-veşān-ı ḥacle-i naẓm* : ***Nazım gelin odasının hurileri*** : Ol mübdiʿ-i ser-āmede kim bikr-i fikridir / **Ḥūrī-veşān-ı ḥacle-i naẓmuñ** muḫadderi (Nâ'ilî K20 / 36)

493. *Ḫurşīd-i cevher-i dil* : ***Gönül cevherinin güneşi*** : Meftūn-ı ḥüsnem ānuñ için kān-ı dehrde / Ḫurşīd-i cevher-i dilüme maʿden isterem (Fehîm G208 / 3)

494. *Ḫurşīdi-i mahşer-i şehādet* : ***Şehitlik mahşerinin güneşi*** : Mehdī ki cemāline verilmiş / **Ḫurşīdi-i mahşer-i şehādet** (Fehîm M1 Trc. b 12 / 11)

495. *Ḫurūş-ı mevc-i belā* : ***Bela dalgalarının coşması*** : Bkz. Ṣarṣar-ı ḥavādiṣ (Nâ'ilî K7/22)

496. *Ḫurūş-ı mevc-i ḥayret* : ***Hayret denizinin coşması*** : Dile çīn-i cebīnüñ zülf-i pür-tābı unutdurdı / **Ḫurūş-ı mevc-i ḥayret** bīm-i girdābı unutdurdı (Nâ'ilî G364 / 1)

497. *Ḫusrev-i mülk-i kemāl* : ***Mükemmellik mülkünün padişahı*** : Dervīş idüñ ki **ḫusrev-i mülk-i kemāl** idüñ / Sulṭān idüñ ki ārzūy-ı taḫt u tācı yoḳ (Nâ'ilî M1 / 2 / 2)

498. *Ḫusrev-i şīr-i ʿadū-sūz* : ***Düşman yakan aslan hükümdar*** : **Ḫusrev-i şīr-i ʿadū-sūz** ki nār-ı ġażabı / Cāy-ı āhū-bereyi pençe-i şīrān etmiş (Nâ'ilî K9 / 16)

499. *Ḫusrev-i zerrīn-külāh-ı mihr* : ***Güneşin altın külahlı hükümdarı*** : Baḳılmaz **ḫusrev-i zerrīn-külāh-ı mihre** kim olmış / Muḥammed Ḫān-ı ġāzī taḫt u tāc-efrūz-ı sulṭānī (Nâ'ilî G386 / 2)

500. *Ḫūşe-i ber-ḫırmen-i duʿā* : ***Dua harmanının başağında*** : Olsun yoluñda **ḫūşe-i ber-ḫırmen-i duʿā** / O kim ümīd-i zād-ı reh-i irtiḥāl eder (Nâ'ilî K1/51)

501. *Ḫūşe-i Pervīn-i çarḫ* : ***Felek ülkerinin başağı*** : Şarāb-ı ḫūn-ı maḳtūlān-ı ʿālemdür olan rīzān / Eger kim **ḫūşe-i Pervīn-i çarḫı** itseñ efsürde (Fehîm Kt. 5 / 2)

502. *Ḥüccet-i fetvā-yı ʿaşḳ* : ***Aşk fetvası senedi*** : Olmış Fehīm **ḥüccet-i fetvā-yı ʿaşḳ** ile / Mest-i mey-i maḥabbete şürbü'l-müdām farż (Fehîm G147 / 7)

503. *Hücūm-ı leşker-i ümmīd* : ***Ümit ordusunun hücumu*** : **Hücūm-ı leşker-i ümmīd** itmez raḫnedār anı / Derūn-ı dilde bir ḥışn-ı ḥaṣīnüm var ḳanāʿatdan (Fehîm K15 / 39)

504. *Hücūm-ı tīr-i ġam* : ***Gam okunun hücumu*** : **Hücūm-ı tīr-i ġam** der-kār u cism-i nātüvān ġāʾib / Hümālar her ṭarafdan germ-ġavġā üstüḫˇān ġāʾib (Fehîm G19 / 1)

505. *Ḥükm-i ceẕr ü medd-i feyż-i Ḥaḳ* : ***Allah'ın feyzinin gelgitinin hükmü*** : Hemîşe tā ki **ḥükm-i ceẕr ü medd-i feyż-i Ḥaḳ** Nîl'i / Taḳāżā eyleye gāh izdiyāda gāh noḳṣāna (Fehîm K7 / 64)

506. *Ḥükm-i raṣad-ı fitne* : ***Fitne gözlemenin hükmü*** : Çāh-ı ẕeḳanuñda dilüñ ārāmı tehîdür / **Ḥükm-i raṣad-ı fitneden** eyyāmı tehîdür (Nâ'ilî G90 / 1)

507. *Ḥümā-yı būm-ı ṭāliʿ* : ***Talih baykuşunun hüması*** : ʿAceb mi almasa cānum nigāh-ı ḫışm ile çeşmi / **Ḥümā-yı būm-ı ṭāliʿden** olur şehbāz müstaġnî (Fehîm G287 / 4)

508. *Hümā-yı cān-ı ʿuşşāḳ* : ***Âşıkların canının hüma kuşu*** : İder ol evc-i ḥüsnüñ şāhbāzı / **Hümā-yı cān-ı ʿuşşāḳ** ile bāzî (Fehîm G279 / 1)

509. *Hürmüs-i eflāk-i naẓm u inşā* : ***Nazım ve inşa gökyüzünün Jüpiter'i*** : Zebānın anlayamaz Bū-ʿAlî vü Fārābî / Ḳalem ki **Hürmüs-i eflāk-i naẓm u inşādır** (Nâ'ilî K21 / 7)

510. *ʿIḳd-ı baḫt-ı ʿālî-kevkeb* : ***Yıldızı yüksek bahtın gerdanlığı*** : Ḫod-pesend-i ʿālem-i ıṭlāḳ olaldan göñlümüz / Şermsār-ı ḥall ü **ʿıḳd-ı baḫt-ı ʿālî-kevkebüz** (Nâ'ilî G137 / 3)

511. *ʿIḳd-ı dür-i naẓm* : ***Nazmın inci gerdanlığı*** : Melāʾik naḳd-ı cān ber-kef ḫarîdār-ı temāşāsı / Degül Pervîn felek **ʿıḳd-ı dür-i naẓmın** mezād eyler (Neşâtî K25 / 11)

512. *ʿItr-ṣāy-ı meşām-ı rūḥānî* : ***Uhrevi burnun güzel kokusu*** : Bkz. Būy-ı ḥālet-efrūz (Neşâtî K8 / 13)

513. *İḫtirāʿ-ı ḫāme-i siḥr-āzmā* : ***Sihirbaz kalemin icadı*** : Nāʾilî inkār edenler ṭabʿ-ı muʿciz-gūyuñı / **İḫtirāʿ-ı ḫāme-i siḥr-āzmā** bilmez nedür (Nâ'ilî G41 / 5)

514. *İksîr-i ġubār-ı ḳadem* : ***Ayağının toprağının ilacı*** : Minnet Allāha ki **iksîr-i ġubār-ı ḳademüñ** / Etdi ḥālen anı müstaġnî-i ṣad genc ü defîn (Nâ'ilî K16 / 37)

515. *İmsāk-i luṭf-ı nāz u teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme ve naz lütfunun cimriliği*** : **İmsāk-i luṭf-ı nāz u teġāfüldür** etse yār / Ey Nāʾilî firîfte neẕẕāreye seni (Nâ'ilî G366 / 6)

516. *İmtināʿ-ı beyʿ-i Yezīd* : ***Yezid'in satma çekincesi*** : Düşürdi destine dallāl-ı çarḫ-ı bed-güherüñ / Metāʿ-ı himmetümi imtināʿ-ı beyʿ-i Yezīd (Nâ'ilî K7/10)

517. *İmżā-nüvis-i ḥüccet-i ḫūbī* : ***Güzellik kanıtının imza koyanı*** : Olanlar Nāʾilī **imżā-nüvis-i ḥüccet-i ḫūbī** / Gönül mülkini istiġlāl edüp merbūḥ yazmışlar (Nâ'ilî G87 / 9)

518. *ʿİnān-ı şekve-i dehr* : ***Devrin şikâyetinin dizgini*** : Olursa sāḥa-i lutfuñda ruḫṣat-ı tek ü pū / **ʿİnān-ı şekve-i dehre** maḥall-i irḫādır (Nâ'ilî K21 / 20)

519. *ʿİnān-ı zīb-bahş-ı dāmen* : ***Eteğin süs bahşeden dizgini*** : Tutar devlet **ʿinān-ı zīb-baḫş-ı dāmenin** ammā / Suvār oldukça şevketle semend-i zer-rikāb üzre (Neşâtî K23 / 21)

520. *İrḫāy-ı ʿinān-ı ḳalem* : ***Kalem dizginini gevşetme*** : Çoḳ fāris-i meydān-ı suḫen līk bu vādī / **İrḫāy-ı ʿinān-ı ḳalem**e teng-feżādur (Nâ'ilî K14 /71)

521. *İrtifāʿ-ı neyyir-i iḳbāl* : ***İkbalin parlak yükselişi*** : Kim ḳaçardı **irtifāʿ-ı neyyir-i iḳbālden** / Kevkeb-i baḫt-ı erāẕil vaḥşet-engīz olmasa (Nâ'ilî G337 / 5)

522. *İtlāf-ı naḳd-ı cān* : ***Can nakdinin israfi*** : Ṣanmañ ki ḳayd-ı fāḳa vü fikr-i düveldeyüz / **İtlāf-ı naḳd-ı cān** edecek maḥaldeyüz (Nâ'ilî M3 / Msd. / 5)

523. *Jeng-i kef-i cūd* : ***Cömertlik elinin pası*** : Bī-karār olmaz idi tā bu ḳadar gökde şehāb / Çekmese **jeng-i kef-i cūdı** ile renc-i elīm (Neşâtî K9 / 26)

524. *Kāfile-sālār-ı kār-bān-ı vücūd* : ***Varlık kervanının reisi*** : Ki nice **ḳāfile-sālār-ı kār-bān-ı vücūd** / Bu teng-nāy-ı fenāda şikeste-bār ḳalur (Nâ'ilî K2/13)

525. *Ḳaḥt-ı sāl-i mürüvvet* : ***Mertliğin kıtlık yılı*** : Sensin bu **ḳaḥt-ı sāl-i mürüvvetde** bī-riyā / Eşrāfuñ ekremi küremānuñ tüvān-geri (Nâ'ilî K20 / 18)

526. *Ḳaḳnūs-ı zerrīn-bāl-i çarḫ* : ***Feleğin altın kanatlı kaknus kuşu*** : Āteşīn-dem olmadan **ḳaḳnūs-ı zerrīn-bāl-i çarḫ** / Kendü de olsa ʿaceb mi şuʿlesi içre kebāb (Fehîm K5 / 2)

527. *Kālāy-ı ʿışḳ-ı yār* : ***Yârin aşkının sermayesi*** / **kumaşı :** Etmiş ne çāre ḥükm-i sevād-ı cebīnümüz / **Kālāy-ı ʿışḳ-ı yāre** fedā naḳd-ı dīnümüz (Nâ'ilî G152 / 1)

528. *Ḳāleb-i bī-rūḥ-ı dünyā* : ***Dünyanın ruhsuz kalıbı*** : Bu bir ferḫūnde demdür ki ṣafā-yı gerdiş-i pāki / Ḥayāt-ı tāze virdi **ḳāleb-i bī-rūḥ-ı dünyāye** (Neşâtî K10 / 12)

529. *Ḳāleb-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb* : ***Âlemi aydınlatan Güneş'in kalıbı*** : Ṣāf-cevher rūḥ-ı pāk-i ʿālem-i ʿaşkuz Fehīm / **Ḳāleb-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb** meskendür bize (Fehîm G273 / 5)

530. *Kāle-fürūşende-i bāzār-ı riyā* : ***İkiyüzlülük pazarının kumaş satıcısı*** : Dedi ey **kāle-fürūşende-i bāzār-ı riyā** / Dedi ey nāle-i bī-sūz-ı ḫırāşende-i gūş (Fehîm G144 / 6)

531. *Ḳalem-i nükte-ver-i nāṭıḳa-perdāz* : ***Söz düzenleyen nükteci kalem*** : Olsa ḫāmūş Fehīmā-yı suḫan-sāz n'ola / **Ḳalem-i nükte-ver-i nāṭıḳa-perdāzına** baḳ (Fehîm G160 / 6)

532. *Kām-yāb-ı devlet-i "İnnā feteḥnā"* : ***"Biz fethettik" devletinin isteğine erişmiş*** : Ḳudsiyān tesbīḥ-ḫān-ı rezmidür hengâm-ı cenk / **Kām-yāb-ı devlet-i "İnnā feteḥnā"**dur gelen (Neşâtî K18 / 13)

533. *Kān-ı cevāhir-i suḫen* : ***Söz cevherlerinin madeni*** : Olduḳ dür-i ḥaḳīḳate ey Nāʾilī ṣadef / Kān-ı cevāhir-i suḫenüñ laʿl-i nābıyuz (Nâ'ilî G165 /5)

534. *Kān-ı güher-i istiʿdād* : ***Kabiliyet cevherinin maden ocağı*** : Mihr-veş olmasa **kān-ı güher-i istiʿdād** / Mübtelā olmaz idi sīne-i efgāra ṣadef (Nâ'ilî G190 / 3)

535. *Kān-ı pür-gevher-i ṭabʿ* : ***Yaratılış cevheriyle dolu maden*** : Bkz. Sūdā-ger-i naẓm (Nâ'ilî K12 /78)

536. *Kaʿr-ı baḥr-ı maʿnā* : ***Mana denizinin dibi*** : Nāʾilī **ḳaʿr-ı baḥr-ı maʿnāda** / Ṣadef-i dürr-i nāb der-beġalüz (Nâ'ilî G139 / 7)

537. *Ḳarīn-i mihr-i ümīd* : ***Ümit güneşinin yakınlığı*** : İder mi baḫtumuzı Ḥaḳ **ḳarīn-i mihr-i ümīd** / Olur mı ṭāliʿümüz maḥrem-i ḥarīm-i murād (Fehîm G39 / 2)

538. *Ḳaṣd-ı ser-i nāz* : ***Naz doruğunun kasdı*** : Ol zamān kim nigehin maʿreke-perdāz eyler / Evvelā ġamzeleri **ḳaṣd-ı ser-i nāz** eyler (Fehîm G58 / 1)

539. *Kāse-i pür-zehr-i hicrān* : ***Ayrılık zehriyle dolu kase*** : Bkz. ʿİşretgeh-i ġam (Neşâtî K27 / 33)

540. *Kāşāne-i nüh-tāḳ-ı felek* : ***Feleğin dokuz kubbeli köşkü*** : ʿĀlī o ḳadar ḳadri ki dergâhına nisbet / **Kāşāne-i nüh-tāḳ-ı felek** teng serādur (Neşâtî K12 / 15)

541. *Ḳaṭʿ-ı reh-i ḫayāl* : ***Hayalin yol kesicisi*** : Ḳalem ki siḥr ile **ḳaṭʿ-ı reh-i ḫayāl** eyler / Egerçi silsile-i ḫaṭ hemīşe ber-pādur (Neşâtî K15 / 2)

542. *Kātib-i dīvān-ı felek* : ***Gökyüzü divanının katibi*** : Yaraşur levḥ-i mehe **kātib-i dīvān-ı felek** / Ḫāme-i şaʿşaʿa-i mihr ile itse imlā (Neşâtî Kt. 2/ 1)

543. *Kāviş-i zaḫm-ı neẓāre* : ***Bakış yarasının kazması*** **:** Çāk-rek-i cān iken yeri nişter-i teġāfülüñ / Dilde anuñla **kāviş-i zaḫm-ı neẓāre** bir midür (Nâ'ilî G102 / 4)

544. *Ḳayd-ı ḥayāt-ı fitne* : ***Fitne ömrünün kaydı*** : Rā ḳaşuñ olalı ṭuġrāy-ı berāṭ-ı fitne / Oldı menşūr-ı ḫaṭuñ **ḳayd-ı ḥayāt-ı fitne** (Nâ'ilî G328 / 1)

545. *Kebāb-ı āteş-i ġayret* : ***Gayret ateşi kebabı*** : Bülbül **kebāb-ı āteş-i ġayret** yerine ḫār / Kim söyleşür çemende gül-i āteşīn ile (Nâ'ilî G357 / 4)

Bülbül **kebāb-ı āteş-i ġayret** yerinde ḫār / Kim söyleşir çemende gül-i āteşīn ile (Nâ'ilî K28 / 75)

546. *Kebāb-ı tenūr-ı dil* : ***Gönül fırınının kebabı*** : Olmış hezār pāre **kebāb-ı tenūr-ı dil** / Mestāne çeşmüñe ciger-i laḫt laḫtumuz (Nâ'ilî G145 / 3)

547. *Kebk-i bāġ-ı himmet* : ***Himmet bağının kekliği*** : Pençe-i şehbāzı yāḫod kendi perr ü bālidür / **Kebk-i bāġ-ı himmeti** dil āşīyānından bilür (Fehîm G112 / 5)

548. *Kebūter-i ḥarem-i ʿaşḳ* : ***Aşk hareminin güvercini*** : **Kebūter-i ḥarem-i ʿaşḳ** u künde-deryāyam / Revā mıdur ola āzādeye revā zencīr (Fehîm G64 / 8)

549. *Keder-i jeng-i hecr* : ***Ayrılık pasının kederi*** : Olmaz Neşāṭīya **keder-i jeng-i hecr** ile / Mirʾāt-ı sīne ʿaks-i ruḫ-ı yārdan cüdā (Neşâtî G2 / 5)

550. *Kef-i mīzān-ı veḳār* : ***Ağırbaşlılık terazisinin eli*** : Bkz. Zīr-i ʿanḳāy-ı şükūh (Nâ'ilî K12 /38)

551. *Kehrübāy-ı āteş-i derd* : ***Dert ateşinin kehribarı*** : Bkz. Dūzaḫ-fürūz-ı sīne-i bī-kīne (G326 / 4)

552. *Kelle-i pür-ḫūn-ı baḫt* : ***Bahtın kanlı kellesi*** : Şafaḳdan mihr ṣanmañ **kelle-i pür-ḫūn-ı baḫtıdur** / Ki ḳurbān eylemiş yāra bulınca dest-res ʿāşıḳ (Fehîm G164 / 4)

553. *Kes-mehar-ı çārsūy-ı maḥşer* : ***Mahşer çarşısının rağbet görmeyeni*** : Metāʿı **kes-mehar-ı çārsūy-ı maḥşerdür** / Ḳo nāz u naḫveti şāhum ġurūrı n'eylerler (Nâ'ilî G51 / 8)

554. *Kesr-i zücāc-ı dil* : ***Gönlün cam şişesini kırma*** : Mīnādan olsa ṭāḳ u rivāḳı ʿaceb midür / Gerdūn ki bunca **kesr-i zücāc-ı dil** eylemiş (Nâ'ilî G174 / 3)

555. *Keşmekeş-i maʿreke-i kün fe-yekūn* : "***Ol der ve olur" savaş alanının karışıklığı*** : Nice bir **keşmekeş-i maʿreke-i kün-fe-yekūn** / Şöhret-i ʿālem içün ḫalḳ ile ġavġā nice bir (Neşâtî Kt.1 / 15)

556. *Keşti-i āfitāb-ı raḫşān* : ***Parlak güneşin gemisi*** : Līk o meyden ki ġarḳ ide nūrı / **Keşti-i āfitāb-ı raḫşānı** (Fehîm K17 / 24)

557. *Keştī-i nüh-bādbān-ı çarḫ* : ***Feleğin dokuz yelkenli gemisi*** : Yalıñız ḫaṣmı degil maḳṣūdı olsa ḳaldurur / Keştī-i **nüh-bādbān-ı çarḫı bād-ı himmeti** (Nâ'ilî K34 / 25)

558. *Kevkeb-i baḫt-ı erāẕil* : ***Rezillerin bahtının yıldızı*** : Bkz. İrtifāʿ-ı neyyir-i iḳbāl (Nâ'ilî G337 / 5)

559. *Kevkeb-i ḫāl-i leb* : ***Dudak beninin yıldızı*** : Ṣafḥa-i ḥaṭṭ-ı ruḫı levḥa-i esrār-ı fiten / **Kevkeb-i ḫāl-i lebi** burc-ı füsūn Bircīs'i (Fehîm G289 / 2)

560. *Keyḫusrev-i kişver-i nübüvvet* : ***Peygamberlik ülkesinin keyhüsrevi*** : Ḥikmetle o şeb şeh-i risālet / **Keyḫusrev-i kişver-i nübüvvet** (Neşâtî K4 / 10)

561. *Keyḫusrev-i taḫtgāh-ı vaḥdet* : ***Birlik başkentinin keyhüsrevi*** : **Keyhusrev-i tahtgāh-ı vahdet** / Şehenşeh-i kişver-i haḳīḳat (Neşâtî K6 / 10)

562. *Ḳıble-i cān-ı ʿurefā* : ***Âriflerin gönül kıblesi*** : Dergeh-i feyż-eşeri **ḳıble-i cān-ı ʿurefā** / Kuḥl-ı ḫāk-i ḳademi sürme-i çeşm-i evtād (Neşâtî K7 / 18)

563. *Ḳıyām-ı merkez-i ḥayret* : ***Hayret merkezinin ayakta durması*** : **Ḳıyām-ı merkez-i ḥayret** medār-ı ḳurb-ı viṣāl / Verāy-ı ḳurb-ı meṭālib mebādī-i tebʿīd (Nâ'ilî K7 / 4)

564. *Kilīm-i siyāh-ı şeb* : ***Gecenin siyah kilimi*** : N'eyler perend-i zer-keş-i ṣubḥı gedāy-ı ʿışḳ / Maḥżūżdur **kilīm-i siyāh-ı şeb** olmasa (Nâ'ilî G314 / 3)

565. *Kilk-i süḫān-tırāz-ı maʿnī* : ***Mananın söz süsleyen kalemi*** : Bkz. Gencīne-güşā-yı rāz-ı maʿnī (Neşâtî K3 / 1)

566. *Kisrī-i tahtgāh-ı mihr ü vefā* : ***Vefa ve sevgi tahtının hükümdarı*** : Sensin ol pādişāh-ı ḥüsn ü behā / **Kisrī-i taḫtgāh-ı mihr ü vefā** (Neşâtî Ş.E / 125)

567. *Kişver-i cān-ı Fehīm* : ***Fehim'in can ülkesi*** : **Kişver-i cān-ı Fehīm** olmaz idi böyle ḫarāb / Ġamzeñe itmese imdād eger leşker-i nāz (Fehîm G115 / 7)

568. *Kişver-i pür-şūr-ı ḳażā* : ***Kazanın coşkulu ülkesi*** : Eyleyüp **kişver-i pür-şūr-ı ḳażāyı** meʾmen / Maḥşer-i fitneye āşūb ṣalar ġamzelerüñ (Nâ'ilî G204 / 2)

569. *Kişver-ārā-yı maʿārif* : ***Hüner ülkesini süsleyen*** : Sipehsālār-ı maʿnī **kişver-ārā-yı maʿārif** kim / Revādur dergeh-i ṭabʿında olsa bende Ḥāḳānī (Neşâtî K13 / 15)

570. *Kūçe-i şeh-rāh-ı ʿışḳ* : ***Aşk anayolunun dar sokağı*** : Sāye-perverd-i hümāy-ı evc-gāh-ı nāzdur **/ Kūçe-i şeh-rāh-ı ʿışḳuñda** dil-i pā-mālümüz (Nâ'ilî G157 / 5)

571. *Ḳufl-ı genc-i devāt* : ***Divit hazinesinin kilidi*** : Ḫāmeñ ki **ḳufl-ı genc-i devāta** kilīd olur / Luṭfuñla ġāʾibāne cihān müstefīd olur (Nâ'ilî K31 / 1)

572. *Kuḥl-ı cevāhir-i suḫen* : ***Söz cevherlerinin sürmesi :*** Kilk-i siyāh-ı māşiṭa-kār elde Nāʾilī / **Kuḥl-ı cevāhir-i suḫene** mīl-dānlanur (Nâ'ilî G44 / 7)

573. *Ḳumāş-ı naẓm-ı maʿānī-ṭırāz* : ***Güzel sözler söyleyen nazm kumaşı*** : Zamānede felek-i aṭlas olsa Nāʾilīyā / **Ḳumāş-ı naẓm-ı maʿānī-ṭırāza** baḳmazlar (Nâ'ilî G57 / 5)

574. *Ḳurbāngāh-ı şehr-i ʿaşk* : ***Aşk şehrinin kurban yeri*** : Dilde **ḳurbāngāh-ı şehr-i ʿaşkı** seyrān eyledüm / Ferşi ḫūn-ı germ ile āġuşte Bismil nā-bedīd (Fehîm G40 / 5)

575. *Kūre-i āteş-fürūz-ı ġam* : ***Gamın ateş saçıcı demirci ocağı*** : Teni caḥīm-i nedāmetde tūde-i aḫker / Zebānı **kūre-i āteş-fürūz-ı ġamda** ḥadīd (Nâ'ilî K7/41)

576. *Ḳurṣ-ı tenūr-ı ʿālem* : ***Âlem fırınının küresi / güneşi*** : **Ḳurṣ-ı tenūr-ı ʿālemi** evvel ġınāy-ı ḳalb / Burr gösterürdi nān-ı siyāh-ı cevīn ile (Nâ'ilî K28 / 9)

577. *Kuşte-i ġamze-i Mirrīḫ-güdāz* : ***Mirrih yakışlı gamzenin öldürülmüşü*** : Sūz-ı tāb-ı nigehüñ Nāʾilī-i ḫaste-dili / **Kuşte-i ġamze-i Mirrīḫ-güdāz** eylemesün (Nâ'ilî G294 / 5)

578. *Kuşte-i şemşīr-i nāz* : ***Naz kılıcının öldürülmüşü*** : Vuṣlat-ı pür-imtinānıyla o ḫūnī öldürür / Mübtelāsın **kuşte-i şemşīr-i nāz** etmezse de (Nâ'ilî G348 / 3)

579. *Kuştegī-i devlet-i ġam* : ***Gam devletinin öldürücüsü*** : Āyīn-i ġam-ı ʿışḳda idbār-ı maḥabbet / ʿĀşıḳlara bir **kuştegī-i devlet-i ġamdur** (Nâ'ilî G123 / 4)

580. *Küşte-i bismil-geh-i çeşm* : ***Gözünün boğazlanma yerinin ölüleri*** : Melāʾik ya perīdür **küşte-i bismil-geh-i çeşmi** / Zemīni ferş-i gül-güsterde vü ḳurbāniyān ġāʾib (Fehîm G19 / 6)

581. *Küşte-i tīġ-i maḥabbet* : ***Aşk kılıcının öldürülmüşü*** : **Küşte-i tīġ-i maḥabbetde** olur ṣulḥ-ı ebed / Leşker-i ṣaff-ı şehīdānda şer ü şūr olmaz (Fehîm Kt. 1 / 9)

582. *Küşte-i tīġ-i nigeh* : ***Bakış kılıcının öldürülmüşü*** : Bkz. Ḫançer-i ġayret (Fehîm G289 / 4)

583. *Ḳuvvet-i bāzūy-ı ṭaleb* : ***İstek pazısının kuvveti*** : Sen hemān ʿışḳda ol Kūh-kene hem-vādī / Tīşesiz kārın eder **ḳuvvet-i bāzūy-ı ṭaleb** (Nâ'ilî G12 / 2)

584. *Külāh-ı nāz-ı nāḳūs* **: Kilise çanının naz külahı** : İdelden nālemi dem-sāz-ı nāḳūs / Felek-sādur **külāh-ı nāz-ı nāḳūs** (Fehîm G137 / 1)

585. *Küleh-güşe-i nāz-ı fitne* : ***Fitne nazının külahının köşesi*** : Düşeli sāye-i zülfinde ḫam-ı ebrūya / Erdi eflāke **küleh-güşe-i nāz-ı fitne** (Nâ'ilî G327 / 4)

586. *Küleh-i nāz-ı Mesīḥā* : ***Mesih'in naz külahı*** : Laʿlüñ olalı mūcib-i iʿzāz-ı Mesīḥā / Tā ʿarşa irişdi **küleh-i nāz-ı Mesīḥā** (Fehîm G3 / 1)

587. *Külḫān-fürūz-ı sīne* : ***Sine külhanının aydınlatıcısı*** : Bkz. Cān-ı dāġ-ı dūzaḫ (Fehîm G213/ 4)

588. *Künc-i çeşm-i ġamze-kār* : ***Gamzeci gözün kenarı*** : Ey dil-i sāde kemīn-gāh-ı firīb ü fitnedür / **Künc-i çeşm-i ġamze-kār** u gūşe-i ebrū-yı dōst (Fehîm G25 / 2)

589. *Küsūf-ı ʿuḳde-i ḫırmān* : ***Mahrumluk düğümünün güneş tutulması*** : Bkz. Ḫurşīd-i nūr-bāḫte-i āsumān-ı ye's (Fehîm G136 / 5)

590. *Laġziş-figen-i pāy-ı naẓar* : ***Bakış ayağının kayması / sürçmesi*** : Sürʿat-i ḫāmesi **laġziş-figen-i pāy-ı naẓar** / Ḥüsn-i ḫaṭṭı sebeb-i ġıbṭa-i çeşm-i aḥvel (Nâ'ilî K19 / 12)

591. *Lāle-i kūh-ı melāl* : ***Üzüntü dağının lalesi*** : Ger ṣalsa āl-i mül dilüme laʿl-vār ʿaks / Gör ṭāliʿüm ki **lāle-i kūh-ı melāl** olur (Fehîm G81 / 4)

592. *Laʿl-ı müẕāb-ı çeşm* : ***Gözün erimiş kırmızı taşı*** : ʿArż eyledükce ʿāşıḳ **laʿl-ı müẕāb-ı çeşmin** / Aç hoḳḳa-i dehānüñ sen dürr-i nāb göster (Neşâtî G18 / 2)

593. *Lāyıḳ-ı rişte-i taḥsīn ü behā* : ***Güzellik ve övgü ipliğinin layığı*** : **Lāyıḳ-ı rişte-i taḥsīn ü behā** olmaz idi / İntiẓām olmasa lūʾlūy-ı kelāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 26)
Lāyıḳ-ı rişte-i taḥsīn ü behā olmaz idi / İntiẓām olmasa lūʾlūy-ı kelāmumda benüm (Nâ'ilî G244 / 4)

594. *Leb-i cūy-ı niyāz* : ***Yakarış ırmağının kıyısı*** : Gördüñ tevāżuʿın **leb-i cūy-ı niyāzda** / Ol naḫl-i nāz geşt ü güẕārındasın gönül (Nâ'ilî G234 / 5)

595. *Leb-teşne-i zülāl-i ġam* : ***Gamın tatlı suyunun susamışı*** : Kūyuñ ki Kaʿbe-i dil ü cāndur olur mı hīç / **Leb-teşne-i zülāl-i ġamuñ** zemzem-āşinā (Nâ'ilî G2 / 2)

596. *Lebīb-i lübb-i her-maʿnā* : ***Her mananın özünün akıllısı*** : Semiyy-i Faḫr-ı ʿĀlem faḫr-ı ʿilm ü ʿālim ü fāżıl / **Lebīb-i lübb-i her-maʿnā** edīb-i kāmil-i her-fen (Fehîm Kt. 13/ 1)

597. *Leşker-i cān ü dil-i ʿuşşāḳ* : ***Âşıkların can ve gönül ordusu*** : **Leşker-i cān ü dil-i ʿuşşāḳı** hep ḳırduñ meger / Şāh-ı iḳlīm-i ḳażādan ġamze ki imdād olur (Fehîm G80 / 3) (?)

598. *Leşker-i pür-şūr-ı belā* : ***Belanın karışık ordusu*** : Nigehiyle yine bir dilber-i Mirrīḫ-nijād / Eyledi **leşker-i pür-şūr-ı belāya** imdād (Fehîm G38 / 1)

599. *Levḥ-i fenāy-ı ʿālem* : ***Âlemin fanilik levhası*** : Telmīḥ-i bār-gāh-ı Süleymān edüp tamām / **Levḥ-i fenāy-ı ʿāleme** bir mūr yazdılar (Nâ'ilî G78 / 4)

600. *Levḥ-i zer-endūd-ı āfitāb* : ***Güneşin altın sürülmüş levhası*** : Sözinden eyler iken iktisāb-ı ʿizz ü şeref / Yazılsa **levḥ-i zer-endūd-ı āfitābında** (Nâ'ilî K3/9)

601. *Levḫa-i zer-kār-ı mihr* : ***Güneşin altın işlemeli levhası*** : **Levḫa-i zer-kār-ı mihr** ü māh-ı feyż-āṣārdan / Āyet-i naʿtüñ Fehīm itmekde ezber rūz u şeb (Fehîm K1 / 41)

602. *Leẕẕet-i neẓẓāre-i dīdār* : ***Güzelliği seyretme lezzeti*** : Ṭoyamaz **leẕẕet-i neẓẓāre-i dīdāruña** dil / Ḥayret eylerse de ger ẕāʾiḳa-i cānı tebāh (Fehîm K9 / 7)

603. *Leẕẕet-i tīġ-i ġam* : ***Gam kılıcının lezzeti*** : Ḥased ol kuşteye kim ḥaşre dek olmaz zāʾil / **Leẕẕet-i tīġ-i ġamuñ** ẕāʾiḳa-i cānından (Nâ'ilî G249 / 4)

604. *Leẕẕet-i tīġ-i sitem* : ***Sitem kılıcının lezzeti*** : **Leẕẕet-i tīġ-i sitemüñle** ider / Zaḫm-ı dil ü çāk-i girībān semāʿ (Fehîm K3 / 10)

605. *Libās-ı mihr-i ḥüsn* : ***Güzellik güneşinin elbisesi*** : Tā muḳābilsen **libās-ı mihr-i ḥüsnin** der-ber it / Āyīne gāhī meh-i pür-nūra beñzet kendüñi (Fehîm G284 / 2)

606. *Libās-ı sūre-i nūr* : ***Nur suresi elbisesi*** : Nedür o ġāliye-gūn ḫaṭ ile ruḫ çün ḥūr / Sevād-ı ḥarfî degül mi **libās-ı sūre-i nūr** (Neşâtî G34 / 1)

607. *Lūle-i cüllāb-ı edā* : ***Eda gülsuyunun lülesi*** : Ol menbaʿ-ı feyżem ki **ser-i rāh-ı suḫende** / Nevg-i ḳalemüm lūle-i cüllāb-ı edādur (Nâ'ilî K14 /67)

608. *Lūle-i ser-çeşme-i iḥsān* : ***İhsan çeşmesinin başının lülesi*** : Ḫalḳı leb-teşne ḳılan āb-ı recāya felegüñ / Degmemiş **lūle-i ser-çeşme-i iḥsānı** ucın (Nâ'ilî G256 / 4)

609. *Luṭf-ı nesīm-i nāz* : ***Nazın hoş rüzgarının lütfu*** : Ḳılmış ṭarāvet-i gül-i ḫurşīde ḫande-zen / Gül-berg-i bāġ-ı ḥüsnüñi **luṭf-ı nesīm-i nāz** (Nâ'ilî G155 / 4)

610. *Luṭf-ı sitāre-i ġalaṭ-endīş* : ***Yanlış düşünen yıldızın lütfu*** : Bkz. Cevr-i baḫt-ı siyeh-dil (G88 / 6)

611. *Maʿden-i elmās-ı eşk* : ***Gözyaşı elmasının madeni*** : Dīde-i pür-ḫūnum etdüñ **maʿden-i elmās-ı eşk** / Reng-i rūy-ı şīşe-i pür-inkisārumdan ṣaḳın (Nâ'ilî G246 / 4)

612. *Maḥfel-i cāmiʿ-i gül-şen* : ***Gül bahçesi camisinin mahfili*** : **Maḥfel-i cāmiʿ-i gül-şende** gül-i al-i çemen / Bülbül-i ḫoş-nefese naʿt-ı sezā-vār oḳudur (Nâ'ilî 98 / 2)

613. *Māh-ı çarḫ-ı behcet* : ***Güzellik feleğinin ayı*** : Bkz. Girdāb-ı baḥr-ı firḳat (G318 / 2)

614. *Māh-ı evc-i ıṣṭıfā* : ***Seçkinlik doruğunun ayı*** : Mihr-i eflāk-i nübüvvet **māh-ı evc-i ıṣṭıfā** / Aḥmed-i mürsel ki ʿālem naʿtin eyler şeb u rūz (Fehîm K1 / 19)

615. *Māh-ı sipihr-i ṭāliʿ* : ***Talih feleğinin ayı*** : Refʿ-i niḳāb-ı çihre-i ümmīdi görmezüz / **Māh-ı sipihr-i ṭāliʿümüz** hāle-ḫīz olur (Fehîm G90 / 3)

616. *Māh-ı tabʿ-ı Enverī* : ***Enveri'nin tabiatının ayı*** : Maşrıḳum **māh-ı tabʿ-ı Enverī'dür** / Mihr-veş kevkeb-i münīr benem (Fehîm G206 / 11)

617. *Māhī-i baḥr-ı şuʿle* : ***Ateş denizinin balığı*** : ʿAcep **māhī-i baḥr-ı şuʿledür** dil / Semender-fıṭrat u pervāne-meşreb (Fehîm G18 / 3)

618. *Māhi-i deryā-yı eşk* : ***Gözyaşı denizinin balığı*** : Benem ki **māhi-i deryā-yı eşk** olup her dem / Miṣāl-i merdüm-i dīde şināhdur kārum (Fehîm G216 / 6)

619. *Māhir-i ʿilm-i ġam u ḥüzn* : ***Hüzün ve gam ilminin ustası*** : **Māhir-i ʿilm-i ġam u ḥüzn** benem bu tīmār / Ser-fürū-dāşte-i ḫaclet-i ilzāmumdur (Fehîm K12 / 9)

620. *Maḫmūr-ı mey-i nāz* : ***Naz şarabı sarhoşu*** : Ġamze **maḫmūr-ı mey-i nāz** u nigeh mestāne / Şevḳ-i dil tāzelenür olsa o şeh mestāne (Neşâtî G106 / 1)

621. *Maḫmūr-ı mey-i nāz* : ***Naz şarabı sarhoşu*** : Ġamze **maḫmūr-ı mey-i nāz** u nigeh mestāne / Şevḳ-i dil tāzelenür olsa o şeh mestāne (Neşâtî G108 / 1)[81]

622. *Maḥrem-i ḫalvet-sarāy-ı ġamze* : ***Gamzenin yalnızlık sarayının teklifsiz dostu*** : Bī-tekellüf **maḥrem-i ḫalvet-sarāy-ı ġamzeyem** / Çeşm-i şūḫ-ı dilberān ifşā-yı rāz eyler baña (Fehîm G6 / 2)

623. *Maḥrūṣa-i der-bend-i ḳażā vü ḳader* : ***Kader ve kaza geçidinin korunmuş beldesi*** : Ġamzeñle göñül kişveri pür-şūr u şer ancaḳ / Maḥrūṣa-i der-bend-i ḳażā vü ḳader ancaḳ (Nâ'ilî G195 / 1)

624. *Maḫzen-i vālā-güher-i maʿnī* : ***Mananın yüce cevherinin deposu*** : Ẕātı kim **maḫzen-i vālā-güher-i maʿnīdür** / Yaraşur olsa aña şāhid-i ṭabʿı gencūr (Neşâtî K16 / 15)

625. *Mā'ide-i feyż-i ṣubḥ-gāhī* : ***Sabah vaktinin hazır sofrası*** : Be-ḥaḳḳ-ı ḫᵛān-ı gedāyī-i niʿmet ü cūduñ / Yanumda **mā'ide-i feyż-i ṣubḥ-gāhīdür** (Nâ'ilî K32 / 4)

626. *Maḳām-ı mihīn-ṣadr-ı defterī* : ***Defterin yüce sadrının makamı*** : Bu iḫtişām u devlete nisbet cenābuña / Dūn-pāyedür **maḳām-ı mihīn-ṣadr-ı defteri** (Nâ'ilî K20 / 6)

627. *Maḳsem-i erzāḳ-ı butūn* : ***Nesillerin erzağını bölüştürme yeri*** : Baḫşiş-āmūz-ı kerem Ḥażret-i Ṣāliḥ Pāşā / Ki der-i devletidür **maḳsem-i erzāḳ-ı butūn** (Nâ'ilî K17 / 15)

628. *Mānende-i ġūy-ı çarḫ* : ***Felek topu gibi*** : Ḫuşk ü ter-i saṭḥ-ı ʿarżda bir nice dem / **Mānende-i güy-ı çarḫ** ġalṭān olduk (Fehîm R. 31 / 2)

[81] Bu gazelin matlaı 106. gazelin matlaı ile aynıdır . Diğer dört beyit farklıdır.

629. *Manẓara-i çār-ṭāḳ-ı naḫvet* : ***Kibir çardağının manzarası*** : Düşerdi **manẓara-i çār-ṭāḳ-ı naḫvetden** / Bu ḥüsn ile naẓar etseydi āfītāb saña (Nâ'ilî G9 / 4)

630. *Maʿreke-sāz-ı müje-i ḫūbān* : ***Güzellerin kirpiklerinin savaş meydanı*** : Büʾl-ʿaceb **maʿreke-sāz-ı müje-i ḫūbānuz** / Ki şehīdānı dem-i tīġ ile iḥyā iderüz (Fehîm G131 / 2)

631. *Maʿreke-sāz-ı nigeh-i ḫūbān* : ***Güzellerin bakışının savaş meydanı tertipleyeni*** : Biz ki çün **maʿreke-sāz-ı nigeh-i ḫūbānuz** / Mevc-i teb-lerze-i ten cevşen olursa ne ʿaceb (Fehîm G16 / 5)

632. *Maṣaff-ı berḳ-ı āh* : ***Ah yıldırımının sıra sıra dizilişi*** : Benüm ol şuʿle kim olmaz benümle hem-zebān āteş / **Maṣaff-ı berḳ-ı āhumdan** eder ʿaṭf-ı ʿinān āteş (Nâ'ilî G180 / 1)

633. *Māşiṭa-kārī-i rūy-ı fikret* : ***Düşünce yüzünün süsleyicisi*** : Benüm ki **māşiṭa-kārī-i rūy-ı fikretüme** / Midād-ı surḫ u siyeh dūde vü ḫiżāb olmış (Nâ'ilî K18 / 43)

634. *Maṭlaʿ-ı mihr-i cemāl* : ***Yüzünün güneşinin doğuş yeri*** : Dilümdür maşrıḳ-ı ḫurşīd-i maḥşer / Olaldan **maṭlaʿ-ı mihr-i cemālüñ** (Fehîm G177 / 2)

635. *Maṭlaʿ-ı şems-i ḥaḳīḳat* : ***Hakikat güneşinin doğuşu*** : **Maṭlaʿ-ı şems-i ḥaḳīḳat** ki miṣāl-i zerre / Zāʾir-i dergeh-i vālāsı olınmaz taʿdād (Neşâtî K7 / 16)

636. *Māye-i ḫūn-ı dil ü dīde* : ***Göz ve gönül kanının mayası*** : Oldı zaḫm-ı dile bir kerre nemek-pāş lebüñ / **Māye-i ḫūn-ı dil ü dīdedür** ol şūr henüz (Nâ'ilî G143 / 3)

637. *Māye-i reng-i ḥicāb* : ***Utanma renginin mayası*** : Rūyından eyleyüp yine refʿ-i niḳāb gül / Ḫurşīde verdi **māye-i reng-i ḥicāb** gül (Fehîm G195 / 1)

638. *Māye-i zehr-i melāl* : ***Keder zehrinin mayası*** : Sāḳīsine bu maṣṭabanuñ etme iʿtimād / Ḳand-ı neşāṭı **māye-i zehr-i melāl** eder (Nâ'ilî K1 / 41)

639. *Māye-dih-i vāye-i dūzaḫ* : ***Cehennemin hissesinden maya veren*** : Sīneñde nihān etme Fehīm āteş-i ʿaşḳı / Ḫurşīdi gör ey **māye-dih-i vāye-i dūzaḫ** (Fehîm G35 / 5)

640. *Meclis-i şāh-ı ġam* : ***Gam padişahının meclisi*** : **Meclis-i şāh-ı ġamda** devr eyler / Laʿlden bir ayaġdur göñlüm (Fehîm G222 / 3)

641. *Mecnūn-ı cism-i maḥrūr* : ***Hararetli vücudun Mecnun'u*** : Bkz. Baḥr-ıʿaşḳ (Fehîm K14 / 41)

642. *Mecnūn-ı nev-bahār-ı ġam* : ***Gam ilkbaharının Mecnun'u*** : Maʿẕūr ṭut ḫaṭāsını ey şūḫ-ı nāzenīn / **Mecnūn-ı nev-bahār-ı ġamuñdur** dil-i ḥazīn (Nâ'ilî G280 / 1)

643. *Mecrūḥ-ı ḫancer-i nigeh* : ***Bakış hançerinin yaralısı*** : Peykān-ı nāveg-i müje cāna ḫalīdedür / **Mecrūḥ-ı ḫancer-i nigehüñdür** dil-i figār (Nâ'ilî G121 / 4)

644. *Mecrūh-ı hār-ı hasret* : ***Hasret dikeninin yaralısı*** : Ne şāhuñ verdisin **mecrūḥ-ı ḫār-ı ḥasretüñ** kimdür (Neşâtî Thm. 1 / 2)

645. *Mecrūḥ-ı nigāh-ı ġalaṭ-endāz* : ***Hilekar bakışın yaralısı*** : Eylese ḳaṣd-ı teġāfül bize aġyāra baḳar / Ṭut ki **mecrūḥ-ı nigāh-ı ġalaṭ-endāz** ṣanur (Nâ'ilî G108 / 2)

646. *Mecrūḥ-ı tīġ-i ġamze* : ***Yan bakış kılıcının yaralısı*** : Yiter **mecrūḥ-ı tīġ-i ġamze** olduk ġonçe-i laʿlüñ / Nemek-rīz-i tebessüm olsa zaḫm-ı cāne olmaz mı (Neşâtî G135 / 2)

647. *Medār-ı nīl-i saʿādāt* : ***Saadet nehrinin dayanak noktası / sebebi*** : **Medār-ı nīl-i saʿādātdur** bu menzilde / Dilīr-i maʿreke-i Kerbelā Ḥüseyn-i şehīd (Nâ'ilî K7/27)

648. *Medīḥa-gevher-i çeşm-i siyāh* : ***Siyah göz incisinin methiyesi*** : Fehīm iderse n'ola tūtiyā müsevvedeyi / **Medīḥa-gevher-i çeşm-i siyāhdur kārum** (Fehîm G216 / 7)

649. *Mekteb-i bāġ-ı maḥabbet* : ***Muhabbet bahçesi mektebi*** : **Mekteb-i bāġ-ı maḥabbetde** Gülistān oḳıyup / Bülbülān meşḳ alurlar dil-i nālānumdan (Fehîm G229 / 5)

650. *Merdümek-i çeşm-i ārzū* : ***Arzu gözünün gözbebeği*** : Bkz. Ḫˇāb-ı girān-ı baḫt (Nâ'ilî G34 / 3)

651. *Merdüm-i çeşm-i dil* : ***Gönül gözünün gözbebeği*** : **Merdüm-i çeşm-i dilüz** tenhā-nişīn olsaḳ eger / Dīde-i nā-maḥremdür cāy-ı ḫalvet-ḫānemüz (Fehîm G124 / 3)[82]

652. *Merdüm-i çeşm-i ḥabāb* : ***Su kabarcığının gözbebeği*** : Bkz. Baḥr-ı ʿaşḳ (Fehîm G223 / 3)

653. *Merdüm-i dīde-i cān* : ***Can gözünün gözbebeği*** : Bkz. Ġavṭa-ḫōr-ı nūr (G143 / 2)

654. *Merhem-i elmās-ı hicrān* : ***Ayrılık elmasının merhemi*** : Yetiş cān zaḫmına ey **merhem-i elmās-ı hicrān** kim / Yine nāsūr-ı bih-būdı girībānını devşürmiş (Nâ'ilî G184 / 39

655. *Merhem-i zaḫm-ı cān* : ***Can yarasının merhemi*** : **Merhem-i zaḫm-ı cān** iken Ḫıżr u Mesīḥe leblerüñ / Ḥoḳḳalarında ʿāşıḳuñ derdine çāre bir midür (Nâ'ilî G103 / 2)

656. *Merkez-i nūn-ı niẓām* : ***Düzen / tertip "nūn"unun merkezi*** : Bi-ḥamdi'l-lāh felek dā'ir medār-ı intiẓām üzre / Sipihrüñ devri ṣābit **merkez-i nūn-ı niẓām** üzre (Nâ'ilî K23 / 1)

657. *Merkez-i perkār-ı idrāk* : ***İdrak pergelinin merkezi*** : Noḳṭa-i dil **merkez-i perkār-ı idrākdür** bize / İḳtibās-ı nūr edelden kevkeb-i idrākden (Nâ'ilî G282 / 6)

658. *Mesned-i pīrūze-i çarḫ* : ***Feleğin mavi tahtı*** : Gün-be-gün olsun ziyāde ʿömri tā her ṣubḥ ide / **Mesned-i pīrūze-i çarḫa** şeh-i ḫāver cülūs (Fehîm Kt. 10/ 3)

659. *Mesti-i cām-ı ġaflet* : ***Gaflet kadehi sarhoşluğu*** : Geçmede ʿömr-i nāzenīn şām u seḥerde Nā'ilī / **Mestī-i cām-ı ġaflet** ü keşmekeş-i ḫumār ile (Nâ'ilî G351 / 5)

660. *Mest-i cām-ı girişme* : ***Naz kadehinin sarhoşu*** : Seni görmeyen de gören de hem dil ü cāna feyż-i ṣafā yeter / Biri **mest-i cām-ı girişmedür** biri neşve-yāb-ı teġāfülüñ (Nâ'ilî G216 / 4)

661. *Mest-i cām-ı ʿışḳ* : ***Aşk kadehinin sarhoşu*** : **Mest-i cām-ı ʿışḳdur** dil keşf-i rāz etmezse de / Ārzū-mend-i viṣālüñdür niyāz etmezse de (Nâ'ilî G348 / 1)

[82] İkinci mısradaki "mahremdür" kelimesinde vezin problemi söz konusudur.

662. *Mest-i ḫarāb-ı nāz* : ***Nazın harap sarhoşu*** : Söyleşilmez meclis-i maḥşerde de ey Nāʾilī / Ġamze-i sāḳī gibi **mest-i ḫarāb-ı nāz** ile (Nâ'ilî G333 / 5)

663. *Mest-i mey-i dīdār* : ***Cemal şarabı sarhoşu*** : Ger naḫl-i tecellīden iderlerse de çūbīn / **Mest-i mey-i dīdār** olan varı ne bilsün (Fehîm K4 / 4)

664. *Mest-i mey-i feyż* : ***Feyz şarabı sarhoşu*** : **Mest-i mey-i feyż** olan Fehīm'em / Sermest-i şarāb-ı bī-ḫumāram (Fehîm M3 Trk. b 7 / 10)

665. *Mest-i mey-i naḫvet* : ***Gurur şarabı sarhoşu*** : Hep kārı teġāfüldür ol ġamze vü ol çeşmüñ / **Mest-i mey-i naḫvet** mi ya ḫufte midür bilsek (Fehîm G171 / 2)

666. *Mest-i mey-i nāz* : ***Naz şarabı sarhoşu*** : Meclis-i ʿişveyi ḳursa nigeh-i çeşmi Fehīm / Dil-i şūḫum ṣunar ol **mest-i mey-i nāza** ḳadeḥ (Fehîm G33 / 5)

667. *Mest-i peymāne-i feyż* : ***Feyz kadehi sarhoşu*** : **Mest-i peymāne-i feyżüm** ki görüp pāy be-cā / Ṣaf ṣaf ebkār-ı maʿānīyi menāmumda benüm (Nâ'ilî G244 / 10)

668. *Mest-i ṣaḥbāy-ı mecāz* : ***Mecaz şarabının mesti*** : Şīşe meksūr olıcaḳ ḳābil-i taṭhīr olamaz / **Mest-i ṣaḥbāy-ı mecāz** āyīnesin pāk edemez (Nâ'ilî G167 / 2)

669. *Mestāne-i bāde-i ezel* : ***Ezel şarabı sarhoşu*** : Gönlüm ki odur vücūd-ı evvel / **Mestāne-i bāde-i ezeldür** (Fehîm M1 Trc. b 7 / 11)

670. *Mestāne-rev-i cādde-i bī-edebān* : ***Edepsizler caddesinin sarhoş gibi yalpalayarak yürüyeni*** : Hengām-ı duʿādur yeter ey ṭabʿ-ı hevāyī / **Mestāne-rev-i cādde-i bī-edebānsın** (Nâ'ilî K25 / 53)

671. *Mestī-i cān-ı nā-be-sāmān* : ***Fakir gönlün sarhoşluğu*** : Tāze keyf-i ʿaraḳ füzūn eyler / **Mestī-i cān-ı nā-be-sāmānı** (Neşâtî K8 / 9)

672. *Mestī-i ḫūn-ı ciğer* : ***Ciğer kanının sarhoşluğu*** : **Mestī-i ḫūn-ı ciger** ṭabʿına virmiş neşāṭ / Ol ki bu ġam-ḫānede ʿişrete nāz eylemiş (Nâ'ilî G173 / 3)

673. *Meşġūl-i sāz-ı nāz* : ***Naz sazı ile uğraşan*** : Naġmeler kim naġme-senc-i ḫˇāhişe dem-sāz olur / Muṭrıb-ı çeşmi hemān **meşġūl-i sāz-ı nāz** olur (Nâ'ilî G37 / 1)

674. *Metāʿ-ı kāle-fürūşān-ı nāz* : ***Naz tacirinin eşyası*** : O çārsūda ki naḳd-ı niyāza baḳmazlar / **Metāʿ-ı kāle-fürūşān-ı nāza** baḳmazlar (Nâ'ilî G57 / 1)

675. *Mevc-i ṭūfān-ı belā* : ***Bela tufanının dalgaları*** : **Mevc-i ṭūfān-ı belā** ebrū vü ḫaṭṭ-ı laʿlüñ / Çeşm-i ḫūnī-nigehüñ nergis-i bustān-ı ḳażā (Fehîm G12 / 2)

676. *Mevc-i yem-i belā* : ***Bela denizinin dalgası*** : Zülfi şiken şiken midür tündī-i bād-ı āhdan / Bir birini başup gelür **mevc-i yem-i belā** mıdur (Nâ'ilî G53 / 3)

677. *Mevc-efgen-i baḥr-ı şekīb* : ***Sabır denizini dalgalandırma*** : Ḳarārı bī-ḳarār itse baña bir dil-firīb olsa / Nesīm-i ṭurrası **mevc-efgen-i baḥr-ı şekīb** olsa (Fehîm G254 / 1)

678. *Mevce-i deryāy-ı cünūn* : ***Delilik denizinin dalgası*** : Bkz. Ebr-i ṭūfān-ı ḫıred (Nâ'ilî G253 / 4)

679. *Mevce-i ṭūfān-ı ḳażā* : ***Kaza tufanı dalgaları*** : Bkz. Devr-i girdāb-ı belā (Fehîm G62 / 2)

680. *Mevḳūf-ı bād-ı āh* : ***Ah rüzgarının tutuklusu*** : Ḳażā bu bāġda **mevḳūf-ı bād-ı āh** etmiş / Şikest-i şāḫ-ı berümend-i bāġbānumuzı (Nâ'ilî G388 / 2)

681. *Mevḳūf-ı dest-gāh-ı ümīd* : ***Ümit tezgahının tutuklusu*** : Bu rūzgāra gelelden ki etdi sevḳ Ḳażā / Meşiyyet-i dili **mevḳūf-ı dest-gāh-ı ümīd** (Nâ'ilî K7/8)

682. *Mey-i zehr-āb-ı sitem* : ***Sitemin zehirli suyunun şarabı*** : Bkz. Girdāb-ı belā (Neşâtî G122 / 2)

683. *Mey-nūş-ı feyż-i ʿaḳl* : ***Akıl feyzinin şarabını içen*** : Bu bezm-i dehre gelmez bir daḫı **mey-nūş-ı feyż-i ʿaḳl** / Fehīm-i şāʿir-i mestāne-i ferzāneden ṣoñra (Fehîm G253 / 9)

684. *Meẕāḳ-ı rūḥ-ı suḫen* : ***Sözün can lezzeti*** : Alur ḫızāne-i kūyına Nā'ilī bulsa / **Meẕāḳ-ı rūḥ-ı suḫen** neşve-i beyānumuzı (Nâ'ilî 388 / 7)

685. *Mihr-i aḫker-i dāġ* : ***Yara korunun güneşi*** : Yanmaḳdadur cihān u **mihr-i aḫker-i dāġ** / Bir rengdedür hilāl-i ʿīd ü per-i zāġ (Fehîm R. 28 / 1)

686. *Mihr-i eflāk-i nübüvvet* : ***Peygamberlik göğünün güneşi*** : Bkz. Māh-ı evc-i ıṣṭıfā (Fehîm K1 / 19)

687. *Mihr-i evc-i luṭf* : ***Lütuf zirvesinin güneşi*** : Ne kevkeb **mihr-i evc-i luṭf** kim oldı ṭulūʿından / Şeb-i ümmīd kemter ẕerresinden biñ seḥer peydā (Fehîm Kt. 15/ 2)

688. *Mihr-i sipihr-i iclāl* : ***Ululuk /azamet gökyüzünün güneşi*** : Ṣadr-ı seyyāre-ḫaşem ṣafder-i Cemşīd-şiyem / Āsümān-ı ʿaẓamet **mihr-i sipihr-i iclāl** (Nâ'ilî K12 /19)

689. *Mihr-i sipihr-i necābet* **: *Soyluluk gökyüzünün güneşi* :** Tab-efgen olsa **mihr-i sipihr-i necābetüñ /** Eczāy-ı tīre ḫāk-i zemīne mürūrdan (Nâ'ilî K22 /2)

690. *Mihr-i zer-çūb-ı şuʿāʿ* : ***Işık hüzmesinin altın çubuklu güneşi*** : Bkz. Kāḫ-ı iḳbāl (Nâ'ilî K33 / 8)

691. *Miʿmār-ı nigāh-ı iltifāt* : ***İltifat bakışının mimarı*** : **Miʿmār-ı nigāh-ı iltifātuñ** / İtmez mi ḫarāb-ı ʿaşḳ-ı ābād (Fehîm M3 Trk. b 4 / 9)

692. *Mirʾāt-ı zühd-i Bāyezīd* : ***Bayezid'in zühdünün aynası*** : Ḥamdülillāh oldı müftī-i zamān bir sāf-dil / Kim ṣalāḥıyla odur **mir'āt-ı zühd-i Bāyezīd** (Fehîm Kt. 11/ 2)

693. *Meyve-i devḥa-i iḳbāl* : ***İkbal / Baht açıklığı ağacının meyvesi*** : Şāḫ-ı āmāle ḳalem urmasa dest-i cūdı / **Meyve-i devḥa-i iḳbāli** olur mıydı nefīs (Nâ'ilî K33 /9)

694. *Mīve-i bāġ-ı vaṣl* : ***Kavuşma bahçesinin meyvesi*** : Ḫaṭ gelüp olsa ġabġabı dest-ḫoş-ı cihān Fehīm / **Mīve-i bāġ-ı vaṣlı** eylese ol ḫuceste-ḥaṭ (Fehîm G148 / 5)

695. *Miyān-ı lücce-i ġam* : ***Gamın engin denizinin ortası*** : Fiġān ki tündī-i bād-ı sitemle zevraḳ-ı dil / **Miyān-ı lücce-i ġamda** şikest olup kalmış (Neşâtî G61 /4)

696. *Mīzāb-ı besātīn-i maʿānī vü beyān* : ***Beyan ve mana sebze bahçelerinin oluğu*** : Bkz. Çeşme-i dil-cūy-ı ḫayāl *(* Nâ'ilî K25 / 26)

697. *Mīzāb-ı gülzār-ı süḫan* : ***Söz gül bahçesinin oluğu*** : Bkz. Āb-yār-ı naḫl-ı ḥikmet-rīşe (Neşâtî G127 / 4)

698. *Mizāc-ı şuʿle-i ḥüsn* : ***Güzellik alevinin mizacı*** : **Mizāc-ı şuʿle-i ḥüsnüm** ki istesem mihrüñ / Sevād-ı dīde gibi ḫānesin siyāh ederin (Nâ'ilî G258 / 4)

699. *Mīzāne-i ḥüsn-i ʿtidāl* : ***Güzel âdetlerin terazisi*** : Ol dāver-i ṣāḥib-kemāl müstecmiʿ-i luṭf u cemāl / **Mīzāne-i ḥüsn-i ʿtidāl** hem ḳahramān u hem ḥalīm (Fehîm K6 / 9)[83]

700. *Mīzān-ı ṭabʿ-ı kec-ʿayārān* : ***Ayarı bozukların tabiat terazileri*** : Ne çāre eylemez **mīzān-ı ṭabʿ-ı kec-ʿayārān** farḳ / Ḳıyās-ı vezn-i eşʿārı selāsetle rekāketden (Fehîm K15 / 31)

701. *Muʿattar-kun-ı dimāg-ı cihān* : ***Cihan akılının güzel koku vericisi*** : Şemīm-i ḫulḳı muʿattar-kun-ı dimāg-ı cihān / Ġubār-ı reh-güzeri sürme-i Sıfahānī (Neşâtî K11 / 18)

702. *Muḳimm-i genc-i ferāġ* : ***Vazgeçme hazinesinin oturanı*** : **Muḳimm-i genc-i ferāġ** ol şarāb gör şeb ü rūz / Fürūġ-ı cāmı ne ḫurşīde vir ne māha değiş (Nâ'ilî G175 / 4)

703. *Muntaẓır-ı ṣubḥ-ı ümīd* : ***Ümit sabahının bekleyeni*** : Olsa teşrīfüñe dil **muntaẓır-ı ṣubḥ-ı ümīd** / Bulunur baḫt-ı siyeh arada şām-āver olur (Nâ'ilî G125 / 3)

704. *Murġ-ı belā-perver-i ʿışḳ* : ***Aşkın belayı seven kuşu*** : Ol **murġ-ı belā-perver-i ʿışḳuz** ki Neşātī / Her kūşe-i gülşen bize bir dām u kafesdür (Neşâtî G33 / 5)

705. *Murġ-ı ders-āmūz-ı ḥayret* : ***Hayret dersi öğrenen kuş*** : Göñül kim rişte ber-pā **murġ-ı ders-āmūz-ı ḥayretdür** / Ser-i zülfinden ayrılmaz temāşāy-ı çemen bilmez (Nâ'ilî G162 / 4)

706. *Murġ-ı dest-āmūz-ı dil* : ***Usül öğrenmiş gönül kuşu*** : Ḫışm ile çeşmüñ zebān-ı nālemi lāl itmesün / **Murġ-ı dest-āmūz-ı dilden** bī-per ü bāl itmesüñ (Fehîm G245 / 1)

707. *Murġ-ı dil-i Cibrīl* : ***Cibril'in gönül kuşu*** : Ḳalem kim **mūy-ı bārīk-i ḫayālüm** pīç ü pīç eyler / Hümā-veş indürür **murġ-ı dil-i Cibrīli** dām üzre (Nâ'ilî K23 / 45)

708. *Murġ-ı dil-i hümā* : ***Gönlün hüma kuşu*** : Gördükçe bend-i zülfüñe vābeste dilleri / **Murġ-ı dil-i hümāya** olur ḳayd-ı dām farz (Fehîm G147 / 5)

[83] Bu tamlama, Üzgör tarafından güzel âdetlerin terazisi olarak çevrilmiştir (Üzgör, **age**, 135).

709. *Murġ-ı gülzār-ı dāġ* : ***Yara gül bahçesinin kuşu*** : **Murġ-ı gülzār-ı dāġdur** gönlüm / Naġme-senc-i ferāġdur göñlüm (Fehîm G222 / 1)

710. *Murġ-ı ḥarem-i ʿışḳ* : ***Aşk hareminin kuşu*** : **Murġ-ı ḥarem-i ʿışḳ** olup ey Nāʾilī-i zār / Ādem bu kemīn-gāhda āzāde bulunsa (Nâ'ilî G308 / 5)

711. *Murġ-ı naẓar-ı ʿāşıḳ* : ***Âşığın bakış kuşu*** : Pervāz idemem bāġ-ı ruḥa bīm-i ḥayādan / **Murġ-ı naẓar-ı ʿāşıḳam** ammā ki perüm yoḳ (Fehîm G166 / 1)

712. Mürġān-ı ġam-ı ʿışḳ : ***Aşk gamının kuşları*** : Gāh **mürġān-ı ġam-ı ʿışḳ** ile hem-vaḳʿa-i Ḳays / Geh siyeh-hāne-nişīn hem-reviş-i Leylādur (Neşâtî K22 / 5)

713. *Musīḳal-i ḫākister-i fenā* : ***Fanilik külünün cilalama aleti*** : Olur **musīḳal-i ḫākister-i fenā** bir gün / Ne reng-i āyīne dil ne inkisār ḳalur (Nâ'ilî K2/8)[84]

714. *Mūsī-revişān-ı vādi-i rāz* : ***Sır vadisinin Musa yürüyüşlüsü*** : Yūsuf-menişān-ı mısr-ı iʿcāz / **Mūsī-revişān-ı vādi-i rāz** (Neşâtî K3 / 35)

715. *Mū-şikāfān-ı yed-i beyżā* : ***Beyaz elin kılı kırk yaranları*** : Olur ḥayrān-ı kāruñ **mū-şikāfān-ı yed-i beyżā** (Nâ'ilî M8 / Thm. / 27)

716. *Muṭrıb-ı bezm-i fenā* : ***Fanilik meclisinin çalgıcısı*** : **Muṭrıb-ı bezm-i fenāyuz** bu cihān içre Fehīm / Şīvesi naġmemüzüñ şīven olursa ne ʿaceb (Fehîm G16 / 11)

717. *Muṭrıb-ı bezm-i ġam* : ***Gam meclisi çalgıcısı*** : **Muṭrıb-ı bezm-i ġam** āheng nedür bilmez hīç / Zühre-i çarḫ-ı elem çeng nedür bilmez hīç (Fehîm G31 / 1)

718. *Mūy-ı bārīk-i ḫayāl* : ***Hayalin ince kılı*** : Bkz. Murġ-ı dil-i Cibrīl (Nâ'ilî K23 / 45)

719. *Mübtelāy-ı lerziş-i bīd* : ***Söğüt titreyişinin müptelası*** : O naḫl-i bār-vere Kerbelā zemīninde / Şu vermiyenler olsun **mübtelāy-ı lerziş-i bīd** (Nâ'ilî K7/39)

720. *Müflis-i naḳd-ı dil* : ***Gönül parasının müflisi*** : Ḥabbeẕā **müflis-i naḳd-ı dil** ü sālūs-metāʿ / Merḥabā perde-der-i ʿişmet-i nāḳūs-fürūş (Fehîm G144 / 7)

[84] Musîkal, Şenödeyici'inin de belirttiği gibi musaykal olmalıdır (Şenödeyici, **age**, 769).

721. *Mühr-i ḫazīne-i dil* : ***Gönül hazinesinin mührü*** : **Mühr-i ḫazīne-i dile** yād el ṭoḳunmasun / Maḫṭūmıdur yine anı ol pādişāh açar (Nâ'ilî G50 / 4)

722. *Müjgān-ı pāy-ı dāmen* : ***Sevgilinin kirpiklerinin eteği*** : Çeşm-i sermest-i bütān hep ḳaldılar maḫmûr-ı nāz / Oldı **müjgān-ı pāy-ı dāmen** ġamze ser-der-ceyb-i ḥˇāb (Fehîm K5 / 41)

723. *Müstaġnī-i gencīne-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı hazinesinin doygunu*** : Bir zamān **müstaġnī-i gencīne-i iḳbāl** idüñ / Daḫme-i Kāvūsa da pey-burde olmazduñ gönül (Nâ'ilî G233 / 4)

724. *Müstaġraḳ-ı baḥr-ı vaḥdet* : ***Birlik denizinin boğulmuşu*** : **Müstaġraḳ-ı baḥr-ı vaḥdet** oldum / Deryā gibi eylesem n'ola cūş (Fehîm M3 Trk. b 6 / 4)

725. *Müşābih-i sīne-i subḥ* : ***Sabah sinesine benzeyen*** : Pehlūya çeküp bir gece mihr-i ruḫı / Sīnem olsa **müşābih-i sīne-i subḥ** (Fehîm R. 9 / 2)

726. *Müşaʿbiz-i nīreng-i ḳīl ü ḳāl* : ***Dedikodu hilesinin hokkabazı*** : Ser-ā-ser olsa sözüñ lubb-ı lāyiḥāt-ı ḥikem / Ṣaḳın **müşaʿbiz-i nīreng-i ḳīl ü ḳāl** olma (Nâ'ilî G315 / 9)

727. *Müştāḳ-ı būy-ı feyż* : ***Feyz kokusunu şiddetle arzu eden*** : **Müştāḳ-ı būy-ı feyż** bu bāġuñ gülin degil / Bergin ḫilāf-ı meşreb-i himmet ḳoparmasun (Nâ'ilî G267 / 6)

728. *Nāf-ı ġazāl-i mihr* : ***Güneş ceylanının göbeği*** : Sevdāy-ı ḫāl-i ʿārıż-ı dil-berde Nāʾilī / **Nāf-ı ġazāl-i mihr** girībān-derīdedür (Nâ'ilî G115 / 5)

729. *Nāfiẕü'l-ḥükm-i hümāyūn-ı ḳader*. ***Kader padişahının hükmü geçeni*** : **Nāfiẕü'l-ḥükm-i hümāyūn-ı ḳader** kim olmış / Pāye-i ḳadri füzūn mertebe-i ʿāliü'l-ʿāl (Nâ'ilî K12 /25)

730. *Naġme-perdāz-ı bezm-i nāz* : ***Naz meclisinin şarkı okuyanı*** : Böyle bir ḫoş dil-nevāz olmaz / **Naġme-perdāz-ı bezm-i nāz** olmaz (Neşâtî Ş.E / 54)

731. *Naḫl-i bāġ-ı ʿişve* : ***Naz bahçesinin fidanı*** : Şecer-i Ṭūr pāy-mālüñdür / Ṣalın ey **naḫl-i bāġ-ı ʿişve** ṣalın (Nâ'ilî Ş2 / 1)

Ḳoparup her ṭaraf ḳıyāmetler / Ṣalın ey **naḫl-i bāġ-ı ʿişve** ṣalın (Nâ'ilî Ş2 / 6)

Pāy-māl et dil-i ḫarābı yine / Ṣalın ey **naḫl-i bāġ-ı ʿişve** ṣalın (Nâ'ilî Ş2 / 8)

Sidre hem-sāye-i nihālüñdür / Ṣalın ey **naḫl-i bāġ-ı ʿişve** (Nâ'ilî Ş2 / 2)

Temelin ḫāke ṣal bu nüh ṭāḳuñ / Ṣalın ey **naḫl-i bāġ-ı ʿişve** ṣalın (Nâ'ilî Ş2 / 4)

732. *Naḫl-i gül-zār-ı ḫayāl* : ***Hayal gül bahçesinin fidanı*** : Ġıbṭa-engīz-i dil-i Ḫˇāce-i Kirmānīdür / **Naḫl-i gül-zār-ı ḫayālümdeki** aġṣān u şuḫūn (Nâ'ilî K17 / 56)

733. *Naḫl-i ḥadīḳa-i emel* : ***Emel bahçesinin fidanı*** : Aldanma reng-i rūyuña ey ḫām-ı dest-i āz / **Naḫl-i ḥadīḳa-i emelüñ** bārı saḫt olur (Nâ'ilî G49 / 2)

734. *Naḫl-i tecellāy-ı feyż* : ***Feyz tecellisinin fidanı*** : Ḫāmeñ ki elde **naḫl-i tecellāy-ı feyżdür** / Ḥālet-nümāy-ı şemʿ-i ḥarem-gāh-ı Ṭūr olur (Nâ'ilî K24 / 26)

735. *Naḫl-i ter-i fitne-şemer* : ***Fitne meyveli taze fidan*** : Olmış eṣer-i feyż ḫaṭ u ḫāl-i ruḫından / Bir **naḫl-i ter-i fitne-şemer** perr-i külāhı (Fehîm G276 / 3)

736. *Naḫl-i ümīd-i viṣāl* : ***Kavuşma ümidinin fidanı*** : Bkz. Bāġ-ı ḥasret (Neşâtî G43 / 2)

737. *Nāḫudā-yı yem-i belā-mevc* : ***Bela dalgalı denizin kaptanı*** : **Nāḫudā-yı yem-i belā-mevcem** / Bīm-i girdāb n'iydügin bilmem (Fehîm G204 / 6)

738. *Nā-ḫudāy-ı zevraḳ-ı* ḥüsn : ***Güzellik kayığının kaptanı*** : Sirişk-i dīdeden ey **nā-ḫudāy-ı zevraḳ-ı ḥüsn** / Ḥaẕer ḥaẕer ki yem-i bī-kenāredür şimdi (Nâ'ilîG 363 / 2)

739. *Nāḫudā-yı zevraḳ-ı mihr* : ***Güneş gemisinin kaptanı*** : Bkz. Ġarīḳ-i siyeh-baḥr-ı şām-ı deycūr (Fehîm K14 / 16)

740. *Naḳd-ı ḥayāt-ı Ḫıżr* : ***Hızır'ın hayat nakdi*** : Ṣabā **naḳd-ı ḥayāt-ı Ḫıżrı** etmiş / O zülfüñ gūşe-bend-i dest-māli (Nâ'ilî G381 / 4)

741. *Naḳd-ı ḥayāt-ı Mesīḥ ü Ḫıżr* : ***Hızır ve Mesih'in hayat nakdi*** : Bkz. Ḫūn-behāy-ı ḫırmān (Nâ'ilî K6 / 19)

742. *Naḳd-ı Pervīn-i felek* : ***Felegin Ülker takım yıldızı nakdi*** : Ḫūşedür neşve-i endīşe-i feyyāżum içün / **Naḳd-ı Pervīn-i felek** gūşe-i bāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 24)

Ḫūşedür neşve-i endīşe-i feyyāżum içün / **Naḳd-i pervīn-i felek** gūşe-i bāmumda benüm (Nâ'ilî G244 / 2)

743. *Naḳd-ı sermāye-i feyż* : ***Bereket sermayesi nakdi*** : Benüm ol Ḫusrev-i Ḫāḳānī-i maʿnī ki olur / **Naḳd-ı sermāye-i feyżümle** girān-bār-ı duyūn (Nâ'ilî K17 / 55)

744. *Naḳd-ı sirişk-i dīde* : ***Gözün gözyaşı nakdi*** : Sūdā-gerān-ı nāzdan ey sāde-dil ḥaẕer / **Naḳd-ı sirişk-i dīde** selemdür helāküñe (Nâ'ilî G313 / 3)

745. *Naḳḳāş-ı kār-gāh-ı ḳader* : ***Kader tezgahının nakkaşı*** : **Naḳḳāş-ı kār-gāh-ı ḳader** ḳaṣr-ı bāġda / Yazduḳça nev-be-nev ṣafaḥāt-ı bahāra gül (Nâ'ilî G230 / 14)

746. *Naḳş-ı ferāġ-ı heves* : ***Hevesin vazgeçme nakışı*** : Bkz. Levḥa-ṭırāz-ı dil (Nâ'ilî G171 / 4)

747. *Nāle-i ʿandelīb-i cān* : ***Can bülbülünün inlemesi*** : Bkz. Bāġ-ı ruḫ (G254 / 2)

748. *Nāmiye-meşşāṭa-i ʿarūs-ı zemīn* : ***Yeryüzü gelinini süsleyen güç*** (büyüme / gelişme) : Luṭf-ı havā yine reşk-i nāfe-i Çīn'dür / **Nāmiye-meşşāṭa-i ʿarūs-ı zemīndür** (Fehîm G105 / 1)

749. *Naṭʿ-ı kār-zār-ı fitne* : ***Fitne savaşının örtüsü*** : Şāha **naṭʿ-ı kār-zār-ı fitneden** çekdürdüñ el / Ḳurʿa-i fālinde şimdi naḳş-ı dīgerdür gelen (Nâ'ilî K11 / 22)

750. *Naṭʿ-ı siyāset-gāh-ı dil* : ***Gönlün idam sehpasının örtüsü*** : Zemīn **naṭʿ-ı siyāset-gāh-ı dil seyf-i ḳażā** mübrem (Nâ'ilî M8 / Thm. / 16)

751. *Naṭʿ-ı siyāset-geh-i ḳahr* : ***Kahır idam sehpasının örtüsü*** : Kellesin **naṭʿ-ı siyāset-geh-i ḳahruñda** görür / O cefā-pīşe ki ẓulmiyle nice ḳan etmiş (Nâ'ilî K9 / 7)

752. *Nāveg-endāz-ı ġazāl-i dil* : ***Gönül ceylanına ok atan*** : **Nāveg-endāz-ı ġazāl-i dil** olan ḳaşuñ içün / Bizi de devlet-i ḥüsnüñde güzel başuñ içün (Nâ'ilî M4 / Msd. / 8)

753. *Nāveg-i bīdād-ı nigeh* : ***Bakışın zalim oku*** : Bu teġāfül nedür ey **nāveg-i bīdād-ı nigeh** / Yoḫsa peykānuñı girmez mi ṣanursun ḳana (Nâ'ilî Kt. 4 / 2)

754. *Nāveg-i ḳader-endāz-ı himmet* : ***Kaderin yardım getirici oku*** : Ḳıl rāst nāveg-i ḳader-endāz-ı himmeti / Ey cān **ḥarīf-i ḥamle-i nefs-i ġarīm** iseñ (Nâ'ilî G214 / 9)

755. *Nāvek-i ġamze-i pür-kīn* : ***Kin dolu gamze oku*** : **Nāvek-i ġamze-i pür-kīnüñe** ḳurbān olayım / Zehr-ḫand-i leb-i şīrīniñe ḳurbān olayım (Fehîm M4 Trk. b 6 / 4)

756. *Nāvek-i ser-tīz-i ḳażā* : ***Kazanın keskin uçlu oku*** : Gūyā ki hemān **nāvek-i ser-tīz-i ḳażādur** / Bī-zaḫm ider küşte dili tīr-i teġāfül (Fehîm G193 / 4)

757. *Naẓar-ı nāmiye-kār-ı cūd* : ***Cömertliği büyüten bakış*** : Ol sarāyı **naẓar-ı nāmiye-kār-ı cūduñ** / Etdi revnaḳ-şiken-i bāġçe-i ḫuld-ı berīn (Nâ'ilî K16 / 14)

758. *Nāz-ı baḫt-ı siyeh-dil* : ***Siyah gönüllü bahtın nazı*** : Neşāṭ-ı kām u ġam-ı yeʾsden müberrāyuz / Ne **nāz-ı baḫt-ı siyeh-dil** ne cevr-i çarḫ-ı ʿanīd (Nâ'ilî G34 / 4)

759. *Nāẓır-ı āyīne-i idrāk* : ***İdrak aynasına bakan*** : Girye-i şād ile baḳsa ʿaksini ḫandān bulur / Ehl-i dil kim **nāẓır-ı āyīne-i idrākdür** (Fehîm G98 / 5)

760. *Nedīm-i bezm-i belā* : ***Bela meclisinin sohbetçisi*** : Bkz. Muṭrıb-ı nigeh ü ʿişve-sāz (Fehîm G27 / 3)

761. *Nefḫa-i kām-ı dil* : ***Gönül arzusunun güzel kokulu esintisi*** : **Nefḫa-i kām-ı dili** n'eylesün ey bād olan / Sūḫte-kām-ı emel beste-dimāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 3)

762. *Neḳḳād-ı çārsūy-ı ḫıred* : ***Akıl çarşısının sarrafi*** : Fehm eylemekde ʿāciz olur Nā'ilī gibi / **Neḳḳād-ı çārsūy-ı ḫıred** ḳadr ü ḳıymetüñ (Nâ'ilî K29 7 24)

763. *Nemek-i dāġ-ı dil ü sīne* : ***Sine ve gönlün yanık yarasının tuzu*** : N'ola mecrūḥuñ isek ey leb-i cānān ki raḳībe / Pāy tā-ser **nemek-i dāġ-ı dil ü sīne** olursun (Nâ'ilî G272 / 3)

764. *Nemek-i ḫʷān-ı baḫt* : ***Baht sofrasının tuzu*** : Olsa hezār pāre ciger-tūşemüz n'ola / Elmās-rīzedür **nemek-i ḫʷān-ı baḫtumuz** (Nâ'ilî G144 / 5)

765. *Nemek-pāş-ı dil-i mecrūḥ* : ***Yaralı gönlün tuz ekeni*** : Mesīḥā-sūz olan derdüñ eṭibbā rūḥ yazmışlar / Leb-i laʿlüñ **nemek-pāş-ı dil-i mecrūḥ** yazmışlar (Nâ'ilî G87 / 1)

766. *Nergis-i bāġ-ı fitne* : ***Fitne bahçesinin nergisi*** : **Nergis-i bāġ-ı fitnedür** çeşmüñ / Būy-ı rāz-āşinā nigāhuñdur (Fehîm G72 / 3)

767. *Nergis-i būstān-ı ḳażā* : ***Kaza bahçesinin nergisi*** : Bkz. Mevc-i ṭūfān-ı belā (Fehîm G12 / 2)

768. *Nergis-i bustān-ı ṣubḥ* : ***Sabah çiçek bahçesinin nergisi*** : Feyżini ʿām eyleyüp dehre virür her seher / Şīşe-i eflāke zīb **nergis-i bustān-ı ṣubḥ** (Neşâtî G17 / 3)

769. *Nesīc-i pertev-i meh* : ***Ay'ın parlak kumaşı*** : Şeb-i ġam ḫˇāba varsa merdüm-i çeşmi ruḫı üzre / **Nesīc-i pertev-i mehden** muṭallā perniyān örter (Fehîm G63 / 29)

770. *Nesīm-āṣār-ı gülzār-ı tekellüm* : ***Konuşma gülbahçesinin rüzgârının esiri*** : Bkz. Ġonca-i lafẓ (Fehîm G103 / 1)

771. *Nesīm-i feyż-i cūd* : ***Cömertlik feyzinin rüzgarı*** : Kerīmü'ṭ-ṭabʿ u ʿālī-fıṭrat u Ḫātem-ṭabīat kim / **Nesīm-i feyż-i cūdından** olur dil-mürdeler iḥyā (Fehîm Kt. 15/ 5)

772. *Nesīm-i luṭf-ı ḥıfẓ* : ***Koruyucu iyilik rüzgarı*** : **Nesīm-i luṭf-ı ḥıfẓuñdan** olur gülşen Ḫalīl-āsā / Eger pervāne ursa kendüyi şemʿ-i fürūzāna (Fehîm K7 / 41)

773. *Nessāc-ı tār u pūd-ı naẓar* : ***Bakışın atkı ve çözgü ipinin dokumacısı*** : Bu kār-gehde naḳş-ı cefā yārdan degil / ***Nessāc-ı tār u pūd-ı naẓar***dan ẓuhūr eder (Nâ'ilî G105 / 2) (?)

774. *Nessāc-ı tār u pūd-ı niyāz* : ***Yakarışın atkı ve çözgü ipinin dokumacısı*** : **Nessāc-ı tār u pūd-ı niyāza** o büt gibi / Naḳş-ı bedīʿ-i kār-geh-i āb u gil gerek (Nâ'ilî G223 / 4)

775. *Neşāṭ-ı ḫāṭır-ı ʿālem* : ***Âlemin gönlünün mutluluğu*** : **Neşāṭ-ı ḫāṭır-ı ʿālem** elüñdedür sāḳī / Bu ġamları yine bir cāmdur sürūr edecek (Nâ'ilî G209 /8)

776. *Neşʿet-i ʿadem-peẕīr-i vücūd* : ***Yoktan var olan vücudun meydana gelmesi*** : Fenā bulur **neş'et-i ʿadem-peẕīr-i vücūd** / Ne mest-i bāde ne maḫmūr u hūş-yār ḳalur (Nâ'ilî K2/6)

777. *Neşr-i şemīm-i nāz* : ***Nazın güzel kokusunun yayılması*** : Bkz. Ġonce-i bāġ-ı naʿīm-i nāz (Nâ'ilî G155 / 1)

778. *Neşve-i cām-ı viṣāl* : ***Vuslat kadehinin neşesi*** : Bkz. Ḫumār-ı elem-i hecr (Fehîm Kt. 2 / 2)

779. *Nevāle-ḫōr-ı ḫʿān-ı luṭf* : ***Lütuf sofrasının yiyip içeni*** : Bkz. Çarḫ-ı siyeh-kāse (G85 /4)

780. *Nevāziş-i dest-i şafāʿat* : ***Şefaat elinin okşaması*** : Maḳrūn edüp **nevāziş-i dest-i şafāʿate** / Dārü'l-amān-ı şefkati āsūde-ḥāl eder (Nâ'ilî K1/20)

781. *Nevāziş-i miʿmār-ı luṭf* : ***Lütuf mimarının okşaması*** : Şāyestedür **nevāziş-i miʿmār-ı luṭfuña** / Vażʿ-ı esās-ı naẓm-ı bülend ü metīn ile (Nâ'ilî K28 / 67)

782. *Nevk-i ḫār-ı ḥasret* : ***Hasret dikeninin sivri ucu*** : Görüp ʿarakları yir yir ruḫında tābiş-i meyden / Çemende jāle seher **nevk-i ḫār-ı ḥasrete** düşmiş (Neşâtî G58 / 3)

783. *Nev-res nihāl-i gülşen-i cān* : ***Can gül bahçesinin yeni yetişen fidanı*** : Dirīġ ol dem niçün ṭolāb-ı çarḫuñ akmayup ābı / Felek soldurdı ol nev-res nihāl-i gülşen-i canı (Neşâtî K5 / B2-6)

784. *Nigāh-ı çeşm-i düşman-kām* : ***Arzu düşmanı göz*** : Düzdīde **nigāh-ı çeşm-i düşman-kāmuñ** / Bī-cā ġażab u zīr-i leb-i düş-nāmuñ (Fehîm R. 34 / 1)

785. *Nigeh-i çeşm-i emel* : ***Emel gözünün bakışı*** : Bkz. Gūşe-i ebrūy-ı ṭaleb (Nâ'ilî G12 / 3)

786. *Nihāl-i surḫ-ı müjgān* : ***Kirpiklerin kırmızı fidanı*** : Egerçi mümteniʿdür şāḫ-ı mercān mīve-ḫīz olmaḳ / **Nihāl-i surḫ-ı müjgānum** nedendür dāne-rīz olmaḳ (Fehîm G161 / 1)

787. *Niḳāb-ı bend-i ḫacālet* : ***Utangaçlık bağının peçesi*** : İderse rişte-i zülfin revā o Yūsuf-ı ḥüsn / **Niḳāb-ı bend-i ḫacālet** ruḫ-ı Züleyḫā'ya (Fehîm K8 / 23)

788. *Niṣār-ı naḳd-ı ḥayāt* : ***Hayat nakdini saçmak*** : O yolda māle kim eyler naẓar ki ḫāsirdür / **Niṣār-ı naḳd-ı ḥayāt** etmeyen ḥisābında (Nâ'ilî K3/35)

789. *Niṣār-ı naḳd-ı niyāz* : ***Yakarış nakdini saçma*** : **Niṣār-ı naḳd-ı niyāz** etmege şitābum var / Benüm ol āfet ile başḳa bir ḥisābum var (Nâ'ilî G104 / 1)

790. *Nişān-ı tīr-i sitem* : ***Sitem kılıcının izi*** : **Nişān-ı tīr-i sitem** oldugından özge meger / Derūn-ı sīnede dāġ-ı ġāmuñ nesin gördük (Neşâtî G76 / 3)

791. *Nīş-i ġamze-i ser-tīz* : ***Keskin gamze iğnesi*** : Derūnum rīş rīş itmekde **nīş-i ġamze-i ser-tīz** / Yine elmās-ı rīze merhem-i zaḫm-ı derūn olsa (Fehîm G256 / 3)

792. *Nişter-i zehr-i belā* : ***Bela zehrinin neşteri*** : Giyāhı **nişter-i zehr-i belā** ḫāki heme āteş / Gönül bir tīh-i pür-ḥasretde ser-gerdān u ḥayrāndur (Neşâtî K27 / 34)

793. *Niyām-ı şeb-i tīre* : ***Karanlık gecenin kılıfı*** : Tā her seḥer **niyām-ı şeb-i tīreden** çıkup / Mihrüñ cihāna fer vire tīġ-i mücevheri (Neşâtî K19 / 39)

794. *Nuḳl-ı meclis-i nāz u niyāz* : ***Naz ve niyaz meclisinin mezesi*** : Ḥaḳḳā ki **nuḳl-ı meclis-i nāz u niyāzdur** / Sāḳiye ġamze ʿāşıḳa bīm-i nigāh-ı mest (Nâ'ilî G22 /2)

795. *Nuḳūş-ı levḥ-i ḫ ʿāhiş* : ***İstek levhasının nakışları*** : Ṣaḳın seyl-āb-ı eşk-i Nā'ilīden kim olur bir gün / **Nuḳūş-ı levḥ-i ḫʿāhiş** ḫāṭır-ı rencīdeden mestur (Nâ'ilî G111 / 5)

796. *Nūr-ı pāk-i ḫıred-sūz* : ***Akıl yakıcı pak nur*** : Burāḳ u Refref ü Cibrīl ḳaldılar ḥayrān / O **nūr-ı pāk-i ḫıred-sūzuñ** inciẓābında (Nâ'ilî K3/64)

797. *Nuṭfe-i endīşe-i gevher-zāy* : ***İnci doğuran endişenin / fikrin bel suyu*** : Ḫuld-ı iʿcāzdur el-ḥaḳ dil-i ʿUrfī ki henūz / Tāzedür **nuṭfe-i endīşe-i gevher-zāyı** (Nâ'ilî K5/28)

798. *Nüsḫa-i derd-i ʿaşḳ* : ***Aşk derdinin kitabı*** : **Nüsḫa-i derd-i ʿaşḳdan** ammā / Ol belālar ki intiḫāb itdüm (Fehîm K2 / 14)

799. *Nüsḫa-i tevḳīʿ-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı tuğrasının nüshası*** : Ḳalem vażʿ eyleyenler **nüsḫa-i tevḳīʿ-i iḳbāle** / Felekden iltimās-ı devleti mercūḥ yazmışlar (Nâ'ilî G87 / 7)

800. *ʿÖmr-i ʿazīz-ter-i sebük-rev* : ***Çabuk geçen çok kıymetli ömür*** : Çün **ʿömr-i ʿazīz-ter-i sebük-rev** / Mānend-i duʿā be-çarḫ-ı hoş-rev (Neşâtî K4 / 14)

801. *ʿÖẕr-i ḫumār-ı nāz* : ***Naz sarhoşunun özrü*** : Bir keyf-i tāzedür dile ol mest-i ʿişveden / **ʿÖẕr-i ḫumār-ı nāz** u teġāfül dem-i seḥer (Nâ'ilî G55 / 2)

802. *Pā-beste-i nefs-i şūm-kār* : ***Uğursuz nefsin ayağı bağlısı*** : **Pā-beste-i nefs-i şūm-kārem** / Āşüfte-dimāġ-ı rūzgārem (Neşâtî K3 / 44)

803. *Pādişāh-ı kişver-i ḥüsn* : ***Güzellik ülkesinin padişahı*** : Her nigāhı zehr ile ālūde bir şemşīrdür / **Pādişāh-ı kişver-i ḥüsnüñ** amānından ṣaḳın (Nâ'ilî G284 / 2)

804. *Pādişāh-ı memālik-i naẓm* : ***Nazım ülkesi padişahı*** : **Pādişāh-ı memalik-i naẓmam** / Eylerem ṭabʿuma ṣenā-ḫᵛānī (Fehîm K17 / 64)

805. *Pādişāh-ı memleket-ārāy-ı nāz* : ***Naz ülkesini süsleyen padişah*** : Sen **pādişāh-ı memleket-ārāy-ı nāzsın** / Ol bir gedāy-ı bī-ser ü sāmān-ı reh-nişīn (Nâ'ilî G280 / 2)

806. *Pādişeh-i memleket-ārāy-ı meʿānī* : ***Mana ülkesini süsleyen padişah*** : Hem **pādişeh-i memleket-ārāy-ı maʿānī**/ Hem vaṣfuña muʿtād bir ālüfte gedādur (Nâ'ilî K14 /60)

807. *Pādişeh-i serīr-i levlāk* : ***Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım tahtının padişahı*** : Ol **pādişeh-i serīr-i levlāk** / Kim pāye-i pestidür nüh eflāk (Neşâtî K3 / 21)

808. *Pādişeh-i serīr-i nāz* : ***Naz tahtının padişahı*** : **Pādişeh-i serīr-i nāz** olmış o çeşm-i ʿişve-ger / Ṣalmada ḳaṣd-ı cān içün peyk-i nigāhı her ṭaraf (Fehîm G156 / 2)

809. *Pâkīze-beyān-ı mütercim-i ġayb* : ***Gayb tercümanının temiz beyanı*** : **Pâkīze-beyān-ı mütercim-i ġayb** / İcrā-kün-ı ṣad zebān bilā-reyb (Neşâtî K3 / 3)

810. *Pā-mālī-i baḫt-ı dūn* : ***Alçak batın ayaklar altında kalmışı*** : Eyler dili irtifāʿ-ı zülfüñ / **Pā-mālī-i baḫt-ı dūna** bāʿiş (Nâ'ilî G28 / 2)

811. *Pāre-i şīre-i dil* : ***Gönül şişesinin parçası*** : **Pāre-i şīre-i dil eylemişüz** tīşemüzi / Bī-sütūn-ı ġam ider ḫande görüp pīşemüzi (Fehîm G291/ 1)[85]

[85] Üzgör tarafından metinde şîre olarak verilmiş; ancak beytin çevirisinde de şişe anlamı verilmiştir. (Üzgör, **age**, 680-1)

812. *Pāsbān-ı baḫt-ı pür-ḫᵛāb* : ***Uykulu bahtın bekçisi*** : Olupdur **pāsbān-ı baḫt-ı pür-ḫᵛāb** / Ezelden dīde-i bīdār-ı ʿāşıḳ (Fehîm G163 / 5)

813. *Pāsbān-ı çārsū-yı nevbahār* : ***İlkbahar çarşısının bekçisi*** : Ġonca-i gülden firāz-ı gülbüne fānūs aşup / Bülbül oldı **pāsbān-ı çārsū-yı nevbahār** (Fehîm G48 / 3)

814. *Pāsbān-ı metāʿ-ı rāz* : ***Sır malının bekçisi*** : Çeşm-i sermest ü ġamze-i ġammāz / **Pāsbān-ı metāʿ-ı rāzumdur** (Fehîm G71 / 2)

815. *Pāsbān-ı şehr-i ḥüsn* : ***Güzellik şehrinin bekçisi*** : Bkz. Gūşe-i ebrūy-ı fitne (Nâ'ilî G236 /4)

816. *Pāy-be-dāmen-i genc-i ferāġ* : ***Huzur hazinesinin eteğine basmış*** : Bkz. Dil-i gümkerde-reh (Fehîm M2 Trk. b 1 / 5)

817. *Pehlevān-ı pāytaḫt-ı ġam* : ***Gam başşehrinin pehlivanı*** : Oldı devr-i devlet-i ṣāḥibḳırān-ı ʿaşḳda / **Pehlevān-ı pāytaḫt-ı ġam** dil-i bībākümüz (Fehîm G128 / 4)

818. *Penbe-i dāġ-ı cünūn* : Bkz. Berg-i bī-āb-ı ruḫ (Fehîm G31 / 6)

819. *Penbe-i gūş-ı gül* : ***Gülün kulak pamuğu*** : Āh-ı bülbül yaḳmaduḳça **penbe-i gūş-ı güli** / Nālesin kim gūş eder biñ kerre feryād etse de (Nâ'ilî G316 / 5)

820. *Pençe-i bī-dād-ı maḥabbet* : ***Muhabbetin adaletsiz eli*** : Bkz. Dest-i cellād-ı nigāh (G249 / 5)

821. *Pençe-i cellād-ı celāl* : ***Ululuk celladının eli*** : Dāmenin **pençe-i cellād-ı celālüñde** bulur / Dest-i bī-dādın o kim vaḳf-ı girībān etmiş (Nâ'ilî K9 / 6)

822. *Pençe-i dest-i taẓallum* : ***Şikayet elinin pençesi*** : Ya şekl-i güldür ol şāh-ı sitemkāruñ ʿinānında / Ya ḳalmış anda ḫūnīn **pençe-i dest-i taẓallumdur** (Fehîm G104 / 3)

823. *Pençe-i müjgān-ı şūḫ* : ***Şuh kirpiğin pençesi*** : Sūzen-i elmās ile olur rüfū-ger ġamzesi / **Pençe-i müjgān-ı şūḫından** o dil kim çākdür (Fehîm G98 / 3)

824. *Perçem-i ṭūġ-ı ẓafer* : ***Zafer tuğunun perçemi*** : Çözüldi **perçem-i ṭūġ-ı ẓafer** bād-ı hidāyetle / Nesīm-i ṣubḥ-ı nuṣret oldı ḥaşma ṣarṣar-ı idbār (Nâ'ilî Trh. 5 / 6)

825. *Perde-der-i ʿişmet-i nāḳūs-fürūş* : ***Can satan masumluk perdesini yırtan*** : Bkz. Müflis-i naḳd-ı dil (Fehîm G144 / 7)

826. *Perde-i bī-reng-i ḫafā* : ***Sırrın renksiz perdesi*** : Eşkāl-i ġarīb etdi ʿıyān bād-ı ḥavādiṣ / Bir cünbiş ile **perde-i bī-reng-i ḫafādan** (Nâ'ilî K13 /16)

827. *Perde-i şerm-i şafaḳ* : ***Şafağın utanma perdesi*** : **Perde-i şerm-i şafaḳ** düşmez idi rūyından / Görse meh cāmımızuñ meyle Neşāṭī rengīn (Neşâtî G95 / 5)

828. *Perde-i reng-i ḥicāb* : ***Utanma renginin perdesi*** : Girerdi **perde-i reng-i ḥicāba** / Göreydi naḳş-ı ḫōş-rengini Mānī (Fehîm Kt. 6 / 5)

829. *Perde-nişīn-i ḥarem-i mihr* : ***Güneş hareminin perdesinde oturan*** : Ḥüsni ger **perde-nişīn-i ḥarem-i mihr** olsa / ʿAksi āyīne-i çeşmümde yine ḥāżırdur (Fehîm G107 / 4)

830. *Perend-i zer-keş-i ṣubḥ* : ***Sabahın sırmalı ipek kumaşı*** : Bkz Kilīm-i siyāh-ı şeb (Nâ'ilî G314 / 3)

831. *Perend-i zer-keş-i ṣubḥ* : ***Sabahın sırmalı ipek kumaşı*** : Bkz Kilīm-i siyāh-ı şeb (Nâ'ilî G314 / 3)

832. *Perniyān-ı nikāt-ı elfāẓ* : ***Söz nüktelerinin ipeği*** : Bkz. Cāme-ḫˇāb-ı nigār-ı maʿnī (Fehîm G97 / 5)

833. *Pertev-i cām-ı hilāl* : ***Hilal kadehinin ışığı*** : Bkz. Leb-rīz-i mey-i envār-ı mihr-i meşreb (Fehîm K5 / 34)

834. *Pertev-i ḫurşīd-i cān* : ***Can güneşinin ışığı*** : Zücāc-ı dilde gör ʿaks-i şarāb-ı laʿl-i cān-baḫşın / Ki itmiş ebr-i cismi **pertev-i ḫurşīd-i cān ġā'ib** (Fehîm G19 / 4)

835. *Pertev-i mihr-i ʿārıż* : ***Yanak güneşinin ışığı*** : Bkz. Bāġ-ı ruḫ (Fehîm G148 / 4)

836. *Pervāne-i şemʿ-i cemāl* : ***Yüz güzelliği mumunun pervanesi*** : Mihr ü meh **pervāne-i şemʿ-i cemālüñdür** senüñ / Devr iderler sūz ber-dil dāġ ber-ser rūz u şeb (Neşâtî K2 / 24)

837. *Pervāne-i şemʿ-i tecellī* : ***Tecelli mumunun perdesi*** : Olan **pervāne-i şemʿ-i tecellī** / İder ḫurşīd gibi cāvidān raḳṣ (Fehîm G145 / 8)

838. *Perverde-i naʿīm-i murād* : ***Dilek nimetleriyle beslenmiş*** : Ḳażā ne çāre dili sīr-hūn-ı ye's itmiş / İdince herkesi **perverde-i naʿīm-i murād** (Fehîm G39 / 4)

839. *Perveriş-yāb-ı āb-ı istīġnā* : ***Tokgözlülük suyuyla yetiştirilmiş*** : Ḳaddi serv-i çemen-ṭırāz-ı ṣafā / **Perveriş-yāb-ı āb-ı istīġnā** (Neşâtî Ş.E / 73)

840. *Perveriş-yāfte-i bāġçe-i nāz* : ***Naz bahçesinin beslenmişi*** : Nedür ol serv-nümā ḳaddile āheste ḫırām / **Perveriş-yāfte-i bāġçe-i nāz** ancak (Neşâtî G69 / 3)

841. *Peyk-i cihān-gird-i ḳażā* : ***Kazanın dünyayı dolaşan habercisi*** : Bkz. Germ-rev-i bādiye-i ḥayret (Nâ'ilî G354 / 2)

842. *Peyk-i tīz-kām-ı ṣabā* : ***Sabanın isteklerini çabucak yerine getiren habercisi*** : Ey **peyk-i tīz-kām-ı ṣabā** kim delīlisin / Reh-güm-künān-ı bādiye-i ʿacz ü ḥayretüñ (Nâ'ilî K29 / 1)

843. *Peyk-i vādi-i melāmet* : ***Melamet vadisinin habercisi*** : **Peyk-i vādi-i melāmet** dil-i çālākümdür / Ki bu yolda aña ne Ḳayṣ u ne Ferhād yeter (Fehîm G61 / 8)

844. *Peyvend-i gerden-i cān* : ***Can gerdanının bağlanmışı / aşısı*** : Zülf-i dirāzın etmiş **peyvend-i gerden-i cān** / Ol ṭıfl-ı nev-resīde yā Rab muʿammer olsun (Nâ'ilî G245 / 5)

845. *Pīç ü tāb-ı dest-i cevr* : ***Cefa elinin kıvrımı*** : **Pīç ü tāb-ı dest-i cevrüñden** görüp feryādumuz / Baḫt-ı ser-keş dil-nevāzāne niyāz eyler bize (Nâ'ilî G335 / 3)

846. *Pīrehen-i Yūsuf-ı maḳṣūd* : ***Maksat Yusuf'unun gömleği*** : Bkz. ʿAyn-ı Yaʿḳūb-ı emel (Fehîm G120 / 5)

847. *Pīr-i debistān-ı kemāl* : ***Olgunluk mektebinin yaşlısı*** : Biz sāde-dil ol **pīr-i debistān-ı kemālüz** / Kim ṭıfl-ı dü-rūze bizüm en ḳāmilümüzdür (Fehîm G109 / 6)

848. *Pīş-i eṭfāl-i heves* : ***Heves çocuklarının huzuru / önü*** : Bkz. Nüsḫa-i rāz-ı mezāyāy-ı ḳażā (G137 / 5)

849. *Pür-ḫumār-ı cām-ı istiġnā* : ***Tok gözlülük kadehinin mahmuru*** : Nigāhı ḫufte çeşmi **pür-ḫumār-ı cām-ı istiġnā** / Gönül mestāne keşf-i rāzda hem-rāz müstaġnī (Fehîm G287 / 2)

850. *Rāh-ı gülzār-ı żamīr* : ***İç gül bahçesinin yolu*** : **Rāh-ı gülzār-ı żamīrümden** eger geçse Fehīm / Ola ḫurşīd gibi nūr-dih-i māh nesīm (Fehîm G214 / 5)

851. *Raḫne-i bünyād-ı īmān* : ***İman binasının yıkıcısı / İman temelinin bozukluğu*** : Temāşāy-ı bihişt eyler görenler Nā'ilī ḥüsnin / O büt kim çīn-i zülfi **raḫne-i bünyād-ı īmāndur** (Nâ'ilî G119 / 5)

852. *Raḫne-i ṭāḳ-ı hevā* : ***Hava kubbesinin yırtığı*** : Eyleyem fāş ki etdi o bīlūrīn ḳubbe / **Raḫne-i ṭāḳ-ı hevā** yaʿni şikāfın peydā (Fehîm Kt. 7/ 3

853. *Rāh-rev-i kaʿbe-i cān* : ***Can Kabe'sinin yolcusu*** : Bkz. Ceres-i ḳāfile-i ʿışḳ (Neşâtî G67 / 6)

854. *Raḫş-ı tünd-i iḳbāl* : ***Bahtın sert atı*** : Ne deñlü cünbiş olur **raḫş-ı tünd-i iḳbālüñ** / Bir iki gün ḥaşr pāy-ı der-rikābında (Nâ'ilî K3/14)

855. *Rāh-zen-i rāst-kāri ʿazm* : ***Azmin doğru işli yol kesicisi*** : Olur mı **rāh-zen-i rāst-kāri ʿazmüñ** / ʿAdūy-ı bed-güherüñ ḥīle-i çep-endāzı (Nâ'ilî K8 / 17)

856. *Raḫş-ı tünd-i iḳbāl* : ***Bahtın sert atı*** : Ne deñlü cünbiş olur **raḫş-ı tünd-i iḳbālüñ** / Bir iki gün ḥaşr pāy-ı der-rikābında (Nâ'ilî K3/14)

857. *Rāst-kirdār-ı ḳader-fermāy-ı ʿālem* : ***Âlemin kaderini belirleyen dindarı*** : Bkz. Ḥayret-nümāy-ı ders-gāh-ı ḥikmet (Nâ'ilî K34 / 14)

858. *Rāyetī-i leşger-i hicrān* : ***Ayrılık askerinin bayrak taşıyanı*** : Bkz. ʿĀlem-i āh (G109 / 1)

859. *Rāyīż-i eşheb-i iḳbāl* : ***Talih / Mutluluk atının terbiye edicisi*** : ***Rāyīż-i eşheb-i iḳbāl*** *Meḥemmed Pāşā / Ki olur çarḫ rikābında zemīn-būs-ı neʿāl* (Nâ'ilî K12 /22)

860. *Rāyiż-i ḫınk-ı saʿādet* : ***Saadet kır atının at yetiştiricisi*** : **Rāyiż-i ḫınk-ı saʿādet** ki sipihr-i dūna / **Resm-i naʿl-i süm-i yekrānı** olur dāġ-ı derūn (Nâ'ilî K17 / 17)

861. *Rāz-ı dil-i Cibrīl* : ***Cebrail'in gönül sırrı*** : Bir mertebe ser-mest-i teġāfüldür o ġamze / **Rāz-ı dil-i Cibrīlden** āgāh degildür (Nâ'ilî G64 / 7)

862. *Reh-i endīşe-i dil* : ***Gönül düşüncesinin yolu*** : Bkz. Gerd-i küdūret (Fehîm K15 / 35)

863. *Reh-vār-ı girān-cünbiş-i maʿnā* : ***Mananın yavaş hareketli güzel yürüyüşlü atı*** : Bkz. fāris-i mülk-i suḫen (Nâ'ilî G201 / 5)

864. *Reh-güm-künān-ı bādiye-i ʿacz ü ḥayret* : ***Hayret ve acizlik çölünün yolunu kaybedenleri*** : Bkz. Peyk-i tīz-kām-ı ṣabā (Nâ'ilî K29 / 1)

865. *Reh-güm-şude-i ẓulmet-i nisyān* : ***Unutulmuşluk karanlığının yolunu yitirmişi*** **:** Biri de Nāʾ-ilī bī-kes ü tenhādur kim / **Baḫt reh-güm-şude-i ẓulmet-i nisyān** etmiş (Nâ'ilî K9 / 26)

866. *Reh-güm-şüde-i çeşme-i ḥayvān* : ***Ab-ı hayatın yolunu yitirmiş*** : Bkz. Feżāy-ı ʿışḳ (Nâ'ilî G346 / 4)

867. *Reng-i lāle-sitān-ı ciger* **:** ***Ciğer laleliğinin rengi*** : Bkz. Bāġ-ı vücūd (Nâ'ilî K2/19)

868. *Reşk-āver-i zincir-i ḫıred* : ***Akıl zincirinin hased getireni*** : Bkz. Pāy-ı cünun (G253 / 1)

869. *Reşk-i çeşme-i mihr* : ***Güneş çeşmesini kıskanma*** : Bkz. Āftābe-i dil (Fehîm G186 / 2)

870. *Reşk-i gülistān-ı Naʿīm* : ***Nimet gül bahçesi kıskançlığı*** : Buldı bu ẕevḳ ile pür-zīb ü ṣafā ʿālem kim / Oldı gūyā kim cihān **reşk-i gülistān-ı Naʿīm** (Neşâtî K9 / 4)

871. *Reşk-i kevkeb-i cāh* : ***Makam yıldızının hasedi*** : Gerdun ʿuluvv-ı ḳadr-i refīʿüñle pāy-māl / Eflāk **reşk-i kevkeb-i cāhuñla** serseri (Nâ'ilî K20 / 12)

872. *Reşk-i şebistān-ı semā* : ***Gökyüzü yatak odasının kıskanılanı*** : Bkz. *Dürr-i hümāyūn-ṣadef-i ḳulzüm-i devlet* (Nâ'ilî K14 /31)

873. *Revnaḳ-dih-i gülsitān-ı ḥikmet* : ***Hikmet gül bahçesinin parlaklık vereni*** : Bkz. Gül-bün-i ḥaḳiḳat (Neşâtî K6 / 24)

874. *Revnak-şiken-i seb'-i şidād* : ***Şiddetli olan yedi yıldızın parlakığını kıran*** : ʿAlem-i zerle ziyā-güster-i farḳ-ı ʿālem / Ṭarḥ-ı maṭbūʿ ile **revnaḳ-şiken-i seb'-i şidād** (Neşâtî K7 / 2)

875. *Rıṭl-ı girān-ı viṣāl* : ***Kavuşmanın büyük şarap kadehi*** : Bkz. Dürd-i ayaġ-ı heves (Nâ'ilî G171 /5)

876. *Rīk-i beyābān-ı ġam* : ***Gam çölünün kumu*** : Eczāmuzı hep **rīk-i beyābān-ı ġam** etsek / Cānān giden nāme-i hicrāna dökülsek (Nâ'ilî G226 / 6)

877. *Rişte-i bārik-i dil* : ***Gönlün nazik ipi*** : Mūydan ince miyān-ı şūḫ-ı fettānum mıdur / **Rişte-i bārik-i dil** mi yā reg-i cānum mudur (Neşâtî G35 / 1)

878. *Rişte-i cān-ı ʿadū* : ***Düşmanın canının ipi*** : ʿAskerüñdür leşker-i fetḥ ü siperler ḫaymesi / **Rişte-i cān-ı ʿadūdandur** aña yer yer ṭınāb (Fehîm K5 / 42)

879. *Rīze-seng-i elem-i yeʾs* : ***Ümitsizlik eleminin ufak taşı*** : Bkz. Gūy-ı ṭaleb (Neşâtî G6 / 2)[86]

880. *Rīze-seng-i vādī-i ʿışḳ* : ***Aşk vadisinin taş parçası / çakılı*** : Nücūm imiş ṭutalum **rīze-seng-i vādī-i ʿışḳ** / Çerāġ-ı şām-ı ġarībān yine siyāhīdür (Nâ'ilî Kt. 32 / 1)

881. *Rīziş-i ḫūn-ı fitne* : ***Fitne kanının dökülmesi*** : Çākdür tīġ-i nigāhuñla derūn-ı fitne / Ġamzeñe lāzimedür **rīziş-i ḫūn-ı fitne** (Nâ'ilî G329 / 1)

882. *Rūḥāniyān-ı maṣṭaba-i intibāh* : ***Gönül açıklığı sedirinin ruhanileri*** : Ey Nāʾilī terāne-i kilküñden oldılar / **Rūḥāniyān-ı maṣṭaba-i intibāh** mest (Nâ'ilî G21 / 7)

[86] Gûy : Kûy (Kaplan, 1996, 96)

883. *Ruḫsār u zülf-i şāhid-i ḥulḳ* : ***Yaratılış güzelinin saç ve yanağı*** : Yeter **ruḫsār u zülf-i şāhid-i ḥulḳuñ** dimāġ-efrūz / Nesīm itsün yine teslīm būyın verd ü reyḥāna (Fehîm K7 / 37)

884. *Rūḥ-ı Cem-i neşāṭ* : ***Mutluluk Cem'inin ruhu*** : Sāḳī meyüñde feyż-nümā ʿālem-i neşāṭ / Pervāne şemʿ-i cāmuña **rūḥ-ı Cem-i neşāṭ** (Nâ'ilî G187 / 1)

885. *Rūḥ-ı Cemşīd-i neşāṭ* : ***Mutluluk Cemşid'inin ruhu*** : Ḥāletinden bī-ḫaberdür **rūḥ-ı Cemşīd-i neşāṭ** / Sende ey ṣaḥbāy-ı ġam ben bulduġum keyfiyyetüñ (Nâ'ilî G219 / 3)

886. *Rūḥ-ı Şems-i dīn* : ***Din güneşinin ruhu*** : Tā oldı mevlevī o mehüm **rūḥ-ı Şems-i dīn** / Taʿlīme dil şikârın o şehbāza başladı (Fehîm G275 / 3)

887. *Rūşenī-baḫş-ı ḫāne-i cān* : ***Can evinin parlaklık vereni*** : Şemʿ-i ruḫsārı kim fürūzāndur / **Rūşenī-baḫş-ı ḫāne-i cāndur** (Neşâtî Ş.E / 70)

888. *Rūze-i ṭōlāb-ı ḥüsn* : ***Güzellik dolabının ramazanı*** : İtdi tecelli-ṣemer **rūze-i ṭōlāb-ı ḥüsn** / Oldı sütūnı meger hep şecer-i Ṭūr'dan (Fehîm G231 / 12)

889. *Rüstem-i ṣaf-şiken-i ṣabr u sükūn* : ***Sabır ve şükür saflarını parçalayan Rüstem*** : Nice ārām ider olmazsa Fehīm āvāreñ / **Rüstem-i ṣaf-şiken-i ṣabr u sükûndur** çeşmüñ (Fehîm G178 / 5)

890. *Rüsvā-yı kūy-ı ʿaşḳ* : ***Aşk yurdunun rezili*** : Hemīşe olmaġa **rüsvā-yı kūy-ı ʿaşḳ** Fehīm / O yār-ı şive-ger ü ʿişve-bāz olur bāʿiṣ (Fehîm G27 / 5)

891. *Ṣad ḫane-i milk-i dil* : ***Gönül arazisinin yüz evi*** : Bkz. Bād-ı pür-belā (Neşâtî K17 / B1-2)

892. *Ṣad-pertev-i āteş-i tecellā* : ***Tecelli ateşinin yüzlerce ışığının alevi*** : Ey şuʿlesi ʿārıżuñda mużmer / **Ṣad-pertev-i āteş-i tecellā** (Fehîm M3 Trk. b 1 / 2)

893. *Ṣadef-nişīni-i künc-i ferāġ* : ***Feragat köşesinin sadefinde oturan*** : Serüñ güher gibi ġalṭīde itme her ḥaẓefe / **Ṣadef-nişīni-i künc-i ferāġ** yetmez mi (Fehîm G286 / 3)

894. *Sadefçe-i yem-i maʿnā* : ***Mana denizinin küçük sedefi*** : Bu şiʿr-i dil-keş ile bu ḳaṣīde-i ġārrā / **Ṣadefçe-i yem-i maʿnāda** dürr-i yektādur (Neşâtî K15 / 34)

895. *Ṣafder-i nüh-bārgāh-ı heft çāder* : ***Yedi çadırlı dokuz sarayın kahramanı*** : Müjde ey bālāy-ı zerrīn-kürsī-i ḫurşīd ü māh **/ Ṣafder-i nüh-bārgāh-ı heft-çāderdür** gelen (Nâ'ilî K11 / 3)

896. *Ṣafḥa-i ḥaṭṭ-ı ruḫ* : ***Yanağın ayva tüyünün sayfası*** : Bkz. Kevkeb-i ḫāl-i leb (Fehîm G289 / 2)

897. *Ṣafḥa-i mecmūʿa-i sīne* : ***Sine mecmuasının sayfası*** : Bkz. Divān-ı ḳażā (Fehîm G194 / 2)

898. *Ṣafḥa-i mihr-i rūy* : ***Yüz güneşinin sayfası*** : Çihre-i āfitāb-veş k'ola muḳārin-i küsūf / **Ṣafḥa-i mihr-i rūyına** gelmede ceste ceste ḫaṭ (Fehîm G148 / 3)

899. *Ṣafvet-i āyīne-i ruḫsār* : ***Yanak aynasının saflığı*** : Eyledük taḥṣīl-i jengār-ı küdūret Nāʾilī / **Ṣafvet-i āyīne-i ruḫsārdan** şimden gerü (Nâ'ilî G298 / 5)

900. *Sāġar-ı gerdān-ı ṣubḥ* : ***Sabahın dönen kadehi*** : Gelse Neşāṭī n'ola raḳsa yine ẕerreler / Ṭoldı mey-i sürḫ ile **sāġar-ı gerdān-ı ṣubḥ** (Neşâtî G17 / 5)

901. *Sāġar-ı leb-rīz-i ḥayāt* : ***Hayatın ağzına kadar dolu kadehi*** : Nāʾilī **sāġar-ı leb-rīz-i ḥayātuñ** efsūs / Ḥisse-dār olmadı kem-neşve-i iḥsānından (Nâ'ilî G249 / 8)

902. *Sāġar-ı mirʾāt-ı dil* : ***Gönül aynasının kadehi*** : Ben o nāzük-meşrebem kim **sāġar-ı mirʾāt-ı dil** / Bāde-i ʿaks-i leb-i ḫūr ile itmez imtizāc (Fehîm G30 / 2)

903. *Ṣāḥa-i gülzār-ı ʿadem* : ***Yokluk gül bahçesi sahası*** : Bkz. Āsūde-dil-i gūşe-i kâşane-i ʿaşḳam (Fehîm G197 / 7)

904. *Sāḥa-i meydān-ı ḳażā* : ***Kaza meydanının sahası*** : Tengdür yekke-süvār-ı nigehüñ küştesine / Ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı ḳader **sāḥa-i meydān-ı ḳażā** (Fehîm G12 / 4)

905. *Ṣaḥbāy-ı dükān-ı heves-ālūde* : ***Hevese bulanmış dükkanın şarabı*** : **Ṣaḥbāy-ı dükān-ı heves-ālūde** viṣālüñ / Keyfiyyet-i hicrānuñı cām-ı Ceme virmez (Nâ'ilî G170 / 4)

906. *Ṣāhib-ḳırān-ı ʿarṣa-i naẓm* : ***Nazım arsasının kutlu zamanda tahta çıkan başarılı hükümdarı*** : Bkz. Kişver-i maʿnâ (Neşâtî K19 / 34)

907. *Sāḥil-i dāmān-ı recā* : ***İstek eteğinin sahili*** : Pür-gevher eder **sāḥil-i dāmān-ı recāyı** / Keff-i keremüñ mevce-i deryā mı degildür (Nâ'ilî K15 / 27)

908. *Sāḥil-nişīn-i ḳulzüm-i luṭf* : ***Lütuf denizinin kenarında oturan*** : **Sāḥil-nişīn-i ḳulzüm-i luṭfuñ** niṣār eder / Pür olsa ceyb ü dāmeni dürr-i şemīn ile (Nâ'ilî K28 / 33)

909. *Ṣaḥn-ı bāġ-ı dil* : ***Gönül bahçesinin avlusu*** : *Bkz.* Gülistān-ı ġam (Nâ'ilî G199 / 4)

910. *Ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı ḳader* : ***Kader sahrasının meydanı*** : Bkz. Sāḥa-i meydān-ı ḳażā (Fehîm G12 / 4)

911. *Sāḳi-i cām-ı ecel* : ***Ecel kadehi sakisi*** : Dil-i ʿuşşāḳa ʿadem ġūşesi meyḫāne yeter / **Sāḳi-i cām-ı ecel** ġamze-i mestāne yeter (Fehîm G62 / 1)

912. *Sāḳī-i ḫūn-ı ciger* : ***Ciğer kanının sakisi*** : Biz **sāḳī-i ḫūn-ı cigerüz** ġamze-i dil-ber / Peymāne be-kef şerḫōş-ı dürd-efgenümüzdür (Nâ'ilî G113 / 4)

913. *Sāḳī-i meclis-i nāz* : ***Naz meclisinin sakisi*** : ʿİşve **sāḳī-i meclis-i nāzı** / Fitne ḫıdmet-güẕār-ı fermānı (Neşâtî K8 / 4)

914. *Sālik-i vādi-i ḫırmān* : ***Yokluk vadisi yolcusu*** : Rāh-ı ümmīdde itme tek ü pū tā o ḳadar / **Sālik-i vādi-i ḫırmān** olacaḳsın āḫır (Fehîm G65 / 2)

915. *Ṣandūḳ-ı leb-ā-leb-güher-i ʿaḳl ü ẕekā* : ***Akıl ve zekâ cevheriyle ağzına kadar dolu sandık*** Bkz. Deryāy-ı firāvān-ṣadef-i dāniş ü idrāk (Nâ'ilî K14 /56)

916. *Sarāy-ı sipenc-i fānī* : ***Fanilik misafirhanesi sarayı*** : Ḳonan göçer bu **sarāy-ı sipenc-i fānīde** / Bu tāb-ḫānede bir gün ḫarābe-zār ḳalur (Nâ'ilî K2/9)

917. *Ṣayd-ı bend-i istiġnā* : ***Kayıtsızlık ipinin avında*** : Bkz. Der-kemend-i istiġnā (Fehîm G9 / 1)

918. *Ṣayd-ı hümāy-ı ʿaḳl* : ***Akıl hümasının avı*** : Zülfüñ tenezzül eyler **ṣayd-ı hümāy-ı ʿaḳla** / Ol rütbelerden ammā ʿālī cenāb-ı ebrū (Nâ'ilî G296 / 5)

919. *Sayd-ı murġ-ı cān* : ***Can kuşunun avı*** : Ḫalḳa-i zülfüñde ḫāluñ dir Neşāṭīveş gören / **Sayd-ı murg-ı cāne** dām u dāne şeklin bağlamış (Neşâtî G63 / 5)

920. *Ṣayd-ı murġ-ı dil* : ***Gönül kuşunun avı*** : Zīr-i şeh-perr-i dū ebrūdan o şehbāz gözüñ / **Ṣayd-ı murġ-ı dile** eyler mi tenezzül görelüm (Nâ'ilî G238 /2)

921. *Ṣayrafī-i çārsūy-ı himmet* : ***İhsan çarşısının sarrafi*** : Ḳanı bir **ṣayrafī-i çārsuy-ı himmet** kim / İntiḳād ede güherden ḫazef ü mīnāyı (Nâ'ilî K5/42)

922. *Ṣayyād-ı cān-şikār-ı ḳażā* : ***Kazanın can alıcı avcısı*** : Ġamzeñ ki dāne göstere ol yerde ḫālüñi / **Ṣayyād-ı cān-şikār-ı ḳażā** dām-çīdedür (Nâ'ilî G115 / 3)

923. *Ṣayyād-ı kemīn-geh-i ḳażā* : ***Kaza pususunun avcısı*** : Ṣayyād-ı kemīn-geh-i ḳażādur / ʿUşşāḳa o çeşm-i nāveg-endāz (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 4)

924. *Ṣayyād-ı zebūn-gīr-i felek* : ***Feleğin zalim avcısı*** : Bir zamān ola ki **ṣayyād-ı zebūn-gīr-i felek** / Göre her ḥalḳa-i zencīrini dāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 14)

925. *Sebze-i ḫābīde-i ġam-güster* : ***Gam yayan uykuya dalmış yeşillik*** : Tūde-i ḫāk-i mezār-ı küştegān-ı ḥasretüñ / Sebze-i ḫābīde-i ġam-güsterinden bellidür (Neşâtî G36/ 4)

926. *Sedd-i rāh-ı emel* : ***Emel yolunun manisi*** : Ṣoḥbetüñ şāhid-i dil-bend-i ḫayāl olduḳça / **Sedd-i rāh-ı emelümdür** felek-i pür-telbīs (Nâ'ilî K33 / 15)

927. *Sefīd-kārī-i çeşm-i ümīd* : ***Ümit gözünün beyazlığı*** : **Sefīd-kārī-i çeşm-i ümīdi** Nāʾiliyā / Telāfī-i sitem-i baḫt-ı rū-siyāha değiş (Nâ'ilî G175 / 5)

928. *Sell-i seyf-i āh* : ***Ah kılıcını çekip çıkarma*** : Bkz. Ġılāf-ı sīne (G180 / 2)

929. *Semend-i bād-ı pāy* : ***Rüzgar ayaklı at*** : ʿAdūyı ḳavm-ı ʿĀd-āsā idersin ḫāk ile yeksān / **Semend-i bād-ı pāyūñ** ḫışm ile ṣalduḳça meydāna (Fehîm K7 / 39)

930. *Semiyy-i māh-ı Kenʿān* : ***Kenan Ay'ının adaşı*** : **Semiyy-i māh-ı Kenʿān** kim olup manẓūr-ı şeh dāʾim / Eder ol āfitāb-ı salṭanatdan kesb-i envārī (Nâ'ilî K35 / 13)

931. *Semt-i dil-i ḥayret-zede* : ***Şaşkın gönlün semti*** : **Semt-i dil-i ḥayret-zede** vādī-i cünūndur / Evhām-ı ʿuḳūl uġrayacaḳ rāh degildür (Nâ'ilî G64 / 2)

932. *Semūm-ı āh-ı germ* : ***Ateşli ahın zehirli rüzgārı*** : Mesīḥā vaḳtidür gönder nesīm ile demüñ k'olmış / **Semūm-ı āh-ı germümden** o gül-ruḫsāre āzürde (Fehîm G261 / 4)

933. *Semūm-ı bādiye-i ye's* : ***Ümitsizlik çölünün sam yeli*** : Bkz. Riyāż-ı baḫt (Nâ'ilî G14 /1)

934. *Semūm-ı gerd-i ḳahr* : ***Kahrın sıcak sam yeli*** : **Semūm-ı gerd-i ḳahrı** āteş-efşān olsa deryāya / Dür-i yektāsın aḫker-pāre vü rīgin remād eyler (Neşâtî K25 / 14)[87]

935. *Semūm-ı nām-ı ḳahr* : ***Keder ününün sam yeli*** : Dönerdi āteş-efşān bir dehān-ı ejdere lāle / İrişse ger **semūm-ı nām-ı ḳahrı** kūh u saḥrāya (Neşâtî K10 / 28)

936. *Seng-i meḥek-i māh* : ***Ay'ın mihenk taşı*** : Bīnā-dil ol ey ḫˇāce ki saña zer-i ḫūrşīd / **Seng-i meḥek-i māhda** maġşūş görünsün (Nâ'ilî G269 / 4)

937. *Seng-i miʿyār-ı cünūn* : ***Deliliğin ölçü taşı*** : **Seng-i miʿyār-ı cünūnam** ben ki ṣarrāf-ı ḫıred / Feyż-i temyīzümle ʿarż-ı imtiyāz eyler baña (Fehîm G6 / 4)

938. *Be-ser-i tengī-i dāmān* : ***Eteğin darlığının kenarına*** : Ḫāk-i ḥasret **be-ser-i tengī-i dāmān** eyler / Felegi ḳulzüm-i endīşem edüp ġarḳ-ı leʿāl (Nâ'ilî K12 /75)

939. *Ser-cūş-ı cām-ı ʿişve* : ***İşve kadehinin ağza yakın kısmı*** : ʿĀlem ḫarāb olur nigehüñden ki eylese / **Ser-cūş-ı cām-ı ʿişve** şikest-i ḫumār-ı ḫˇāb (Nâ'ilî G13 / 3)

940. *Ser-germ-i cām-ı mihr* : ***Güneş kadehinin sarhoşu*** : Bkz. Āfitāb-ı nāz (Nâ'ilî G333 / 4)

941. *Ser-germ-i cām-ı naḫvet* : ***Kibir kadehinin coşkunu*** : Çeksün ḫumār-ı zilleti ol kim bir iki gün / **Ser-germ-i cām-ı naḫvet** ü mest-i ġurūr olur (Nâ'ilî K24 /4)

942. *Ser-germī-i şarāb-ı heves* : ***Heves şarabının coşmuşu*** : ʿIşḳ-ı mecāz ʿāşıḳı mest-i müdām eder / **Ser-germī-i şarāb-ı heves** telḫ-kām eder (Nâ'ilî M3 / Msd. / 27)

[87] Âteş-efşân : Naḳş-efşân (Kaplan, 1996, 82)

943. *Sergeşte-i ḫurşīd-i ruḫsār* : ***Yanak güneşinin başı dönmüşü*** : Görüp ben ẕerresin **sergeşte-i ḫurşīd-i ruḫsārı** / O bī- mihrüm Fehīmā bu dil-i nāçize rahm itdi (Fehîm G282 / 5)

944. *Serḫōş-ı bāde-i maḥabbet* : ***Muhabbet şarabı sarhoşu*** : Dil **serḫōş-ı bāde-i maḥabbet** / Ya eylemesün mi fāş rāzı (Fehîm M3 Trk. b 2 / 6)

945. *Ser-i dest-i ḫayāl* : ***Hayal elinin başı*** : Bkz. Kemān-ı saḫt-ı dest-i ḳudret (Nâ'ilî K26 / 36)

946. *Ser-i kūy-ı viṣāl* : ***Kavuşma mahallesinin başı*** : Maḳṣūd Nā'ilī **ser-i kūy-ı viṣāl** ise / Mecnūna deşt ü Kūh-kene Bī-sütūn yeter (Nâ'ilî G122 / 5)

947. *Ser-i mātem-zede-i ḫāk-efgen* : ***Toprak atılan matemlilerin reisi*** : Giryān giryān Fehīm o deñlü ġamdan / Oldum **ser-i mātem-zede-i ḫāk-efgen** (Fehîm R. 47 / 1)

948. *Ser-i rāh-ı suḫen* : ***Söz yolunun başı*** : Ol menbaʿ-ı feyżem ki **ser-i rāh-ı suḫende** / Nevg-i ḳalemüm lūle-i cüllāb-ı edādur (Nâ'ilî K14 /67)

949. *Serīr-i milk-i naẓm* : ***Nazım mülkünün tahtı*** : Sipihr-i ʿilm ü faẕl-ı ʿālem-ārā neyyir-i aʿzam / **Serīr-i milk-i naẓma** ḫusrev-i Cemşīd-ʿunvāndur (Neşâtî K27 / 18)
Sipihr-i ʿilm ü faẕluñ āftāb-ı māh-dīdārı / **Serīr-i milk-i naẓmuñ** ḫusrev-i Cemşīd-ünvānı (Neşâtî K13 / 12)

950. *Ser-leşker-i ḫūbān-ı cihān* : ***Cihan güzelleri ordusunun komutanı*** : **Ser-leşker-i ḫūbān-ı cihānsın** yine ey māh / Ḫurşīdi nihān it yüri gerd-i siyehüñle (Fehîm G265 / 2)

951. *Ser-leşker-i iklīm-i belā* : ***Bela ülkesinin baş komutanı*** : Çeşmidür o **ser-leşker-i iklīm-i belā** kim / Olmış müje vü ġamzesi pür-fitne sipāhı (Fehîm G276 / 2)

952. *Sermāye-dād-ı kāle-fürūşān-ı ḥüsn ü nāz* : ***Naz ve güzellik tacirlerinin sermaye vereni*** : *Bkz.* Bāzār-ı ʿışḳ (G174 / 2)

953. *Sermāye-i aḳl-ı Aristo* : ***Aristo'nun akıl sermayesi*** : Nikāt-ı ḫaṭṭı kim **sermāye-i aḳl-ı Aristodur** / Ne mümkin olmamak derkinde diller deng ü ḥayrānı (Neşâtî K13 / 2)

954. *Ser-menzil-i Kaʿbe-i heves* : ***Heves Kabe'sinin baş menzili*** : Kūyuñ ki mehār-bend-i ʿışḳa / **Ser-menzil-i Kaʿbe-i hevesdür** (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 26)

955. *Sermest-i mey-i ʿişve* : ***İşve şarabının sarhoşu*** : Oldı çün nāz ile ol şūḫ-ı cihānum cilve-ger / Çeşmi **sermest-i mey-i ʿişve** kirişme pür-ḫaṭar (Fehîm M5 Tzm. 7/ 1)

956. *Ser-nāme-i cerīde-i evṣāf* : ***Vasıflar kayıt defterinin önsözü*** : **Ser-nāme-i cerīde-i evṣāfın** eyle ʿarż / Ḫüddām-ı pīş-gāhına ol kān-ı himmetüñ (Nâ'ilî K29 / 7)

957. *Ser-nüvişt-i ḫāme-i taḳdīr* : ***Takdir kaleminin başyazıcısı*** : Ne mümkindür bula ey Nāʾilī ḥükm-i ḳażā taġyīr / Bozulmaḳ mümteniʿdür **ser-nüvişt-i ḫāme-i taḳdīr** (Nâ'ilî M7 / Msd. / 13)

958. *Ser-safḥa-i defter-i şehādet* : ***Şehitlik defterinin ilk sayfası*** : Ḥaydar o ġażanfer-i şehādet / **Ser-safḥa-i defter-i şehadet** (Fehîm M1 Trc. b 12 / 1)

959. *Serşār-ı mey-i naḫvet* : ***Kibir şarabının dolusu / taşkını*** : **Serşār-ı mey-i naḫvet** iken feyż-i ṣafādan / Nev-devlet-i cāhuñ dil-i ḫōd-kāmı tehīdür (Nâ'ilî G90 / 4)

960. *Servet-i sermāye-i ġayret* : ***Gayret sermayesi zenginliği*** : Etdürür **servet-i sermāye-i ġayret** bilürin / **Telef-i naḳd-ı niyāz** etmede imsāk bana (Nâ'ilî G4 / 3)

961. *Sevdā-ger-i kālā-yı dil* : ***Gönül kumaşının sevdalısı*** : Bkz. Ārāyiş-i dükkân-ı ḳażā vü kader (Fehîm G267 / 6)

962. *Sevdā-yı tīġ-ı ġamze* : ***Yan bakış kılıcının sevdası*** : Olsam ʿaceb mi hem çü Neşāṭī şehid-i ʿışḳ / **Sevdā-yı tīġ-ı ġamzeñ** ile sīne-çāküñem (Neşâtî G84 / 6)

963. *Sevgend-ḫ ̌ārān-ı cān-ı āteş* : ***Ateşin canına yemin eden*** : Aṣlum ṣoran ehl-i ʿaşḳ-ı cān-sūz / **Sevgend-ḫ ̌ārān-ı cān-ı āteş** (Fehîm M1 Trc. b 6 / 5)

964. *Seyyāḥ-ı cihān-ı ʿışḳ* : ***Aşk aleminin gezgini*** : Derdüñle caḥīme dāġ ber-dildür / **Seyyāḥ-ı cihān-ı ʿışḳuñ** āhı (Nâ'ilî M5 / Trk.b /49)

965. *Sīb-i ẕeḳan-ı dil-keş* : ***Gönül cezbedici elmaya benzer çene çukuru*** : Bir mertebe ḫōş-reng ki bir sidre-ḫırāmuñ / **Sīb-i ẕeḳan-ı dil-keşine** rūy-nümādur (Nâ'ilî K14 /26)

966. *Sifāl-i mey-gede-i ʿışḳ* : ***Aşk meyhanesinin çanak çömleği*** : **Sifāl-i mey-gede-i ʿışḳ** teşne-lebleriyüz / Ḳadeḥ-keşān-ı ġamuñ şanma bī-edebleriyüz (Nâ'ilî G147 / 1)

967. *Sīlī-i cevr-i felek* : ***Feleğin cefasının tokadı*** : Ḳafāya **sīlī-i cevr-i felek** gelmektedür dā'im / Dil-i şeydā ġam-ı devrān ile ser-der-girībāndur (Neşâtî K27 / 38)

968. *Sille-ḫor-ı ṣarṣar-ı ḳahr* : ***Kahrın şiddetli esen rüzgarının tokadını yiyen*** : Ger olsa çemen **sille-ḫor-ı ṣarṣar-ı ḳahrı** / Hep ḫāk ile yeksān ola berg ü ber-i ʿālem (Neşâtî K20 / 16)

969. *Sipāh-ı ʿālem-i tecrīd* : ***Soyutlanma âleminin askerleri*** : Cihād-ı nefse tevekkül gibi ḥiṣār olmaz / **Sipāh-ı ʿālem-i tecrīd** sūrı n'eylerler (Nâ'ilî G51 / 4)

970. *Sipend-i āteş-i ʿaşḳ* : ***Aşk ateşinin üzerlik tohumu*** : **Sipend-i āteş-i ʿaşḳ** olduġuñ bildi Fehīmā dehr / Ṭuyuldı ʿāleme sūz-ı nihānuñ ıżṭırābuñdan (Fehîm G230 / 5)

971. *Sipihr-i aḫter-i baḫt* : ***Baht yıldızının feleği*** : Bkz. Gedā-yı kevkeb-i ḫāl-i siyāh (Fehîm G103 / 3)

972. *Sitem-i zülf-i dil-rübā* : ***Gönül kapan saçın sitemi*** : Verür göñül **sitem-i zülf-i dil-rübāya** rıżā / Belī esīr-i muḳayyed verür belāya rıżā (Fehîm G13 / 1)

973. *Siyāh-nāme-i aʿmāl-i nā-resīd ü resīd* : ***Ulaşan ve ulaşmayan amellerin siyah mektubu*** : O gün ki ʿarż olunur seyyiʿāt-ı ḥażretüñe / **Siyāh-nāme-i aʿmāl-i nā-resīd ü resīd** (Nâ'ilî K7/58)

974. *Siyeh-i ḫāme-i ṣubḥ* : ***Sabah kaleminin siyahlığı*** : Dūd-ı dildür **siyeh-i ḫāme-i ṣubḥ** / Nice çıḳsun beyāża nāme-i ṣubḥ (Fehîm G32 /1)

975. *Ṣofra-i neʿām-ı āz* : ***Açgözlülük nimetlerinin sofrası*** : Yer virmemişler ol sege ḫuddām-ı ehl-i cāh / Zāhid ki **ṣofra-i neʿām-ı āza** ṣıġmamış (Nâ'ilî G185 / 4)

976. *Suʾāl-i şehīdān-ı çeşm* : ***Gözünün şehitlerinin sorusu*** : Yeter **suʾāl-i şehīdān-ı çeşmüñe** ferdā / Ḳażā-yı ḥaşrda kemter cevāb-ı ġamze-i şūḫ (Fehîm G37 / 3)

977. *Sūdā-ger-i kālāy-ı suḫen* : ***Söz elbisesi / kumaşı tüccarı*** : Görmedüm olalı **sūdā-ger-i kālāy-ı suḫen** / Ṭabʿ-ı pāküñ gibi bir müşterī-i cins-i kemāl (Nâ'ilî K12 /45)

978. *Sulṭān-ı mülk-i fitne* : ***Fitne mülkünün sultanı*** : Ruḫsār-ı yāre kim ḫaṭ-ı pür-şūr yazdılar / **Sulṭān-ı mülk-i fitneye** menşūr yazdılar (Nâ'ilî G78 / 1)

979. *Sulṭān-ı mülk-i ʿışḳ* : ***Aşk mülkünün sultanı*** : Bkz. Āyīne-i dil (G263 / 7)

980. *Surāġ-ı dil-i güm-geşte-dilān* : ***Gönlü kaybolmuşların gönül izi*** : Virdüñ ol tāze nihāl-i gül-i devlet ḫaberin / Ey **surāġ-ı dil-i güm-geşte-dilān** ḫōş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 3)

981. *Ṣūret-i āyīne-i zār* : ***Ağlama aynasının sureti*** : Bkz. Mihr-i ruḫ (Fehîm R.17/ 1)

982. *Surḫ-sāz-ı nüsḫa-i cūd* : ***Cömertlik kitabının kırmızıları*** : Olaydı ʿāṭıfeti **surḫ-sāz-ı nüsḫa-i cūd** / Virürdi maʿni-i imrūzı lafẓ-ı ferdāya (Fehîm K8 / 13)

983. *Sūy-ı girīve-i emel* : ***Emelin çıkmaz yol tarafi*** : Bkz. Semt-i rıżā (Nâ'ilî G116 / 6)

984. *Sūz-ı peyām-ı āh* : ***Ah haberinin yakıcılığı*** : Yandı **sūz-ı peyām-ı āhumdan** / Āteşīn şeh-per-i ḥamāme-i ṣubḥ (Fehîm G32 / 2)

985. *Sūzīş-i kişver-i ʿaḳl* : ***Akıl ülkesinin yanışı*** : Bkz. Ḥısn-ı dimāġ (Fehîm G62 / 5)

986. *Sünbül-i bāġ-ı cemāl* : ***Güzellik bağının sünbülü*** : Ey ravża-i ḥüsn içre cemālüñ gül-i āl / Ey zülf-i siyāhı **sünbül-i bāġ-ı cemāl** (Fehîm R.35 / 1)

987. *Sünbül-i bāġ-ı vefā* : ***Vefa bahçesinin sümbülü*** : Bkz. Nihāl-i ʿişve (Neşâtî G68 / 1)

988. *Sünbül-i sahrā-yı ḳıyāmet* : ***Kıyamet sahrasının sünbülü*** : Ey ṭurraları **sünbül-i sahrā-yı ḳıyāmet** / Ḫaṭṭuñda ʿayān sırr-ı temāşā-yı ḳıyāmet (Fehîm G21 / 1)

989. *Sünbül-zārı dūd-ı āh* : ***Ah dumanının sümbül bahçesi*** : Sīne-i ʿuşşāḳı **sünbül-zārı dūd-ı āh** eder / O ʿaraḳ kim gül-şen-i ḥüsnüñ muṭarrā gösterür (Nâ'ilî G128 /)

990. *Sürme-i çeşm-i baḫt* : ***Baht gözünün sürmesi*** : **Sürme-i çeşm-i baḫtum** olalı ḫ^ᵛāb / Nūr-ı mehtāb n'iydügin bilmem (Fehîm 204 / 3)

991. *Sürūd-ı bezm-i viṣāl* : ***Kavuşma meclisinin şarkısı*** : **Sürūd-ı bezm-i viṣāli** fiġān u āha degiş / Ṣafāy-ı vuṣlatı bir āşinā nigāha değiş (Nâ'ilî G175 / 1)

992. *Süvār-ı eşheb-i adl* : ***Adaletin beyaz atı*** : Bkz. Rāyıż-ı re'y (Fehîm K5 / 46)

993. *Süvār-ı semend-i istiġnā* : ***Kayıtsızlığın çevik atına binen*** : Nigāhı tīġ ṣunar çeşmi nīze müjgāndan / O ġamze olsa **süvār-ı semend-i istiġnā** (Fehîm G9 / 2)

994. *Şādābī-i berḳ-ı nigeh* : ***Bakış yıldırımının suya kanmışı*** : Yine ey Nā'ilī **şādābī-i berḳ-ı nigehdendür** / O çeşm-i nīm mestüñ ḫancer-i āzārı tīz olmaḳ (Nâ'ilî G192 / 5)

995. *Şāgird-i baḫt-ı tāb-sāmān* : ***Uğursuz bahtın öğrencisi*** : Hep sitemdür gördügüm çeşm-i siyāh-ı yārdan / Bilmezin **şāgird-i baḫt-ı tāb-sāmānum** mıdur (Nâ'ilî G82 / 3)

996. *Şāhbāz-ı çeşm-i dilber* : ***Dilber gözünün doğanı*** : Bkz. Murġ-ı āh (Fehîm G87 / 1)

997. *Şāḫçe-i naḫl-i tecelli* : ***Tecelli ağacının dalı*** : Bkz. Nūr-ı eṣer-i bāriḳa-i ḥayret-i dīdār (Fehîm G47 / 2)

998. *Şāh-ı evreng-i kemāl* : ***Olgunluk tahtının şahı*** : **Şāh-ı evreng-i kemālüm** ki şebistānumda / Alsa ḫunyā-ger-i endīşem ele şeştāyı (Nâ'ilî K5 / 13)

999. *Şāh-ı felek-kevkebe-i mihr-ġulām* : ***Güneş hizmetçili felek yıldızının padişahı*** : **İy şāh-ı felek-kevkebe-i mihr-ġulām** / Nāḳıs kuluñam māh-ṣıfat gerçi müdām (Neşâtî R.13 / 1)

1000. *Şāh-ı iḳlīm-i ġam* : ***Gam ülkesi padişahı*** : Bkz. Peyk-i āh (Fehîm G245 / 4)

1001. *Şāh-ı iḳlīm-i ḳażā* : ***Kaza ülkesinin şahı*** : Elümüzden ne gelür eyleme ġamzeñ bī-dād / **Şāh-ı iḳlīm-i ḳażādan** kime şekvā ederüz (Nâ'ilî G153 / 6)

Bkz. Leşker-i cān ü dil-i ʿuşşāḳ (Fehîm G80 / 3)

1002. *Şāh-ı istiġna-sipāh* : ***Kayıtsızlık ordusu padişahı*** : **Şāh-ı istiġna-sipāham** ben Fehīmā çarḫ-ı dūn / Ḫavf ile biñ dürlü vażʿ-ı dil-nevāz eyler baña (Fehîm G6 / 5)

1003. *Şāhen-şeh-i nev-ẓuhūr-ı fitne* : ***Fitnenin yeni çıkan padişahlar padişahı*** : **Şāhen-şeh-i nev-ẓuhūr-ı fitne** / Nev-devlet-i ḥüsn ü āndur Aḥmed (Nâ'ilî G35 / 5)

1004. *Şāhid-i şeng-i nigāh* : ***Bakışın şuh güzeli*** : Meftūnı nāz **şāhid-i şeng-i nigāhınuñ** / Ḥayrānı fitne meşreb-i teng-i nigāhınuñ (Nâ'ilî G213 / 1)

1005. *Şāhid-i şīve-kār-ı maʿnī* : ***Mana şivesinin güzeli*** : Dil-i endīşemi iden meftūn / **Şāhid-i şīve-kār-ı maʿnīdür** (Fehîm G97 / 2)

1006. *Şaḥne-i bāzār-ı füsūn* : ***Hile pazarının bekçisi*** : Bkz. Sāġar-ı fitne (Nâ'ilî G205 / 4)

1007. *Şaḥne-i kişver-i tegāfül* : ***Bilmezlikten gelme ülkesinin zabıtası*** : Ey **şaḥne-i kişver-i teġāfül** / Maḫmūruña nīm curʿa besdür (Nâ'ilî M5 / Trk.b / 32)

1008. *Şaḥne-i mülk-i Ḳażā* : ***Kaza mülkünün bekçisi*** : Hezār töhmet-i nā-kerde eylerin iḳrār / Verince **şaḥne-i mülk-i Ḳazāyā** dāmānı (Nâ'ilî K6 / 4)

1009. *Şāne-zen-i ṭurra-i ḫayāl* : ***Hayalin alna düşen saçını tarayan*** : Ḳalem ki **şāne-zen-i ṭurra-i ḫayālümdür** / Ne ṭurra her girihi kān-ı müşk-i nāb olmış (Nâ'ilî K18 / 44)

1010. *Şaʿşaʿa-i mihr-i ruḫ* : ***Yanak güneşinin parlaklığı*** : Tā **şaʿşaʿa-i mihr-i ruḫuñ** böyle füzūndur / Āṣār-ı remedden gözün ey şūḫ zebūndur (Fehîm G73 / 1)

1011. *Şaṭranc-bāz-ı naṭʿ-ı kemāl* : ***İlim ve fazilet satranç tahtasının satranç oynayanı*** : **Şaṭranc-bāz-ı naṭʿ-ı kemālüz** ki Nā'ilī / Etmez ḳabūl-i ṭarḥ-ı tekellüf zemīnümüz (Nâ'ilî G152 / 5)

1012. *Şāyeste-i şemşīr-i teġāfül* : ***Bilmezlikten gelme kılıcına uygun*** : **Şāyeste-i şemşīr-i teġāfül** mi hele gör / ʿUşşāḳ-ı melāmet-zedeye bir naẓar eyle (Fehîm G267 / 5)

1013. *Şeb-çerāġ-ı baḥr-ı devlet* : ***Devlet / Saadet denizinin gece parlayan kıymetli taşı*** : Beyāżı **şeb-çerāġ-ı baḥr-ı devletdür** n'ola etse / Sevādı nüzhet-ābād-ı İrem şām-ı ġarībānı (Nâ'ilî K36 / 14)

1014. *Şeb-çerāġ-ı sīmyā-kār-ı ruḫ* : ***Yanak simyacısının gece parlayan kıymetli taşı*** : Mihr ü māhı **şeb-çerāġ-ı sīmyā-kār-ı ruḫuñ** / Şemʿüñe pervāne ḳılsun bezmüñe cām eylesün (Nâ'ilî G287 / 4)

1015. *Şeb-çerāġ-ı yem-i īḳān* : ***Şüphesiz / Sağlam bilme denizinin şeb-çerâğı*** : Bkz. Mişkāt-ı ẓunūn (Nâ'ilî K17 / 27)

1016. *Şebdīz-i pūyegāh-ı hüner* : ***Hüner koşma yerinin kara yağız atı*** : Ḫırām-ı nāz ile **şebdīz-i pūyegāh-ı hüner** / Ki pāy-bend-i dil-ārāsı zülf-i ḥavrādur (Neşâtî K15 / 10)

1017. *Şeb-i tār-ı ġam* : ***Gamın karanlık gecesi*** : Āh ey sürūr-ı sīne vü ey nūr-ı dīde āh / Rūz-ı neşāṭumuz **şeb-i tār-ı ġam** eyledüñ (Nâ'ilî M1 / 7 / 5)

1018. *Şeb-nem-i gülşen-i firdevs* : ***Cennet gül bahçesinin çiyi*** : **Şeb-nem-i gülşen-i firdevs** ola her bir şereri / Bād-ı luṭfından eger feyż-pezīr olsa caḥīm (Neşâtî K9 / 22)

1019. *Şebnem-i lālezār-ı maʿnī* : ***Mana laleliğinin çiği*** : Her lafıẓ gülşen-i sevādumda / **Şebnem-i lālezār-ı maʿnīdür** (Fehîm G97 / 4)

1020. *Şeh-i iḳlīm-i nāz* : ***Naz ülkesinin şahı*** : Hem gedāy-ı kūy-ı faḳruz hem **şeh-i iḳlīm-i nāz** / Şīve-i idbārdur pīrāye-i iḳbālümüz (Nâ'ilî G157 / 3)

1021. *Şeh-i kişver-i ḥüsn* : ***Güzellik ülkesi padişahı*** : Bkz. (Fehîm G16O / 2)

1022. *Şeh-i kişver-i nāz* : ***Naz ülkesinin şahı*** : Eylemiş kākül ü ḳaddin o **şeh-i kişver-i nāz** / ʿĀlem-efrāz-ı füsūn şuḳḳa-ṭırāz-ı fitne (Nâ'ilî G327 / 2)

Bkz. Ḫançer-i nāz (Fehîm G115 / 1)

1023. *Şeh-i mülk-i ḳażā* : ***Kaza mülkünün şahı*** : Kūy-ı dil-berde **şeh-i mülk-i ḳażādan** virilür / Pāsbānī-i ḥarem nāle-i şeb-gerdümüze (Nâ'ilî G354 / 4)

1024. *Şehenşāh-ı kişver-i cān* : ***Can ülkesinin şahlar şahı*** : Sen **şehenşāh-ı kişver-i cānsın** / Ḥükm-fermā-yı cümle ḫubānsın (Neşâtî Ş.E / 123)

1025. *Şehenşeh-i kişver-i ḥaḳīḳat* : ***Hakikat ülkesinin şahlar şahı*** : Bkz. Keyḫusrev-i taḫtgāh-ı vaḥdet (Neşâtî K6 / 10)

1026. *Şehīd-i reşk-i laʿl* : ***Dudağının kıskançlığının şehidi*** : Ammā ki **şehīd-i reşk-i laʿli** / Yüz bin dil-i Ḫıżr u cān-ı ʿİsī (Fehîm M1 / Trc. b 1 / 11)

1027. *Şehnāme-ḫᵛān-ı meclis-i cānāne* : ***Sevgili meclisinin Şehname okuyanı*** : Olur gāhī leb ü geh ġamzeden dil bezm ü rezm-ārā / ʿAceb **şehnāme-ḫᵛān-ı meclis-i cānāne** olmaz mı (Nâ'ilî G374 /3)

1028. *Şeh-per-i ḥamāme-i ṣubḥ* : ***Sabah güvercininin ateşten kanadı*** : Bkz. Sūz-ı peyām-ı āh (Fehîm G32 / 2)

1029. *Şehr-bend-i firḳat-i yār* : ***Sevgilinin ayrılık şehrinin surları*** : **Şehr-bend-i firḳat-i yāram** hezār efsūs kim / Cilvegāh-ı nā-ümidī oldı kūy-ı ārzū (Fehîm G249 / 3)

1030. *Şehriyār-ı diyar-ı maʿnī* : ***Mana diyarının sultanı*** : N'ola memdūḥ-ı ʿālem olsa Fehīm / Şehriyār-ı diyar-ı maʿnīdür (Fehîm G97 / 7)

1031. *Şemʿa-i fānūs-ı girībān* : ***Yaka fanusunun mumu*** : Bkz. maḥbūs-ı girībān (G89 / 1)

1032. *Şemʿ-i bād-ı āh* : ***Ah rüzgarının mumu*** : Bkz. Çerāġ-ı ümīd (Nâ'ilîG32 / 5)

1033. *Şemʿ-i fānūs-ı felek* : ***Felek fanusunun mumu*** : Bkz. çerāġ-efrūz-ı āh (Nâ'ilî G236 / 1)

1034. *Şemʿ-i fürūzān-ı ārzū* : ***İsteğin parlak mumu*** : Bād-ı muḫalif olmada her kuşeden vezān / Bī-şuʿle oldı **şemʿ-i fürūzān-ı ārzū** (Neşâtî G99 / 3)

1035. *Şemʿi ḫurşīd-i tecellā* : ***Tecelli güneşinin mumu*** : **Şemʿi ḫurşīd-i tecellāyuz** ki yoḳdur dūdumuz / Sāye gibi oldı dūd u tīre dil-merdūdumuz (Fehîm G119 / 1)

1036. *Şemʿ-i meclis-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı meclisinin mumu*** : Elbet de **şemʿ-i meclis-i iḳbāl** olan vücūd / Puf kerde-i müsāraʿat-ı rūzgār olur (Nâ'ilî G70 / 4)

1037. *Şemʿ-i ruḫ-ı yâr* : ***Yarin yanağının mumu*** : Miṣāl-i ẕerre-i nāçīz eder mi maḥv-ı vücūd / Olaydı **şemʿi ruḫ-ı yâre** hūr pervāne (Nâ'ilî G344 / 6)

1038. *Şemʿ-i serā-perde-i ʿişmet* : ***İffet otağının mumu*** : Ol **şemʿ-i serā-perde-i ʿişmet** ki fürūġı / Mihr ü mehe sermāye-dih-i nūr u żiyādur (Nâ'ilî K14 /32)

1039. *Şemʿi şebistān-ı maʿārif* : ***Hüner / Bilgi yatak odasının mumu*** : Bkz. Çerāġ-ı reʾy (Neşâtî K27 / 21)

1040. *Şemʿ-i şebistān-ı ṣafā* : ***Rahat / Huzur yatak odasının mumu*** : Pertev-i mihr-i ruḫı **şemʿ-i şebistān-ı ṣafā** / Sürme-i ḫāk-i rehi zīb-dih-i ḥūr (Neşâtî K16 / 13)

1041. *Şemʿ-i şebistān-ı taḫayyül* : ***Hayalde canlandırma halvetgahının mumu*** : Nāʾilī iʿcāz-ı nuṭḳumdur ki eyler ter-zebān / Ḫāme kim **şemʿ-i şebistān-ı taḫayyüldür** bana (Nâ'ilî G6 / 6)

1042. *Şemʿ-i şebīstān-ı Ṭūr* : ***Tur yatak odasının mumu*** : Bkz. Mihr-i ruḫ (Neşâtî G32 / 3)

1043. *Şemʿ-i tecelli-i Ḫudā* : ***Allah'ın tecelli mumu*** : Olmış ezelī şuʿle-i Ṭūr ile sirişte / Ey **şemʿ-i tecelli-i Ḫudā** māye-i ḥüsnüñ (Fehîm G181 / 2)

1044. *Şemʿ-i zer-külāh-ı leğen* : ***Şamdanın altın başlıklı mumu*** : Çün **şemʿ-i zer-külāh-ı legen** māsivāyı dil / Etdi żamīme taḫtı ile tāca virdi hep (Nâ'ilî G16 / 4)

1045. *Şemīm-i ʿāṭıfet-i żü'l-minen* : ***Yardım sahibinin (Allah) sevgisinin kokusu*** : Bkz. Gül-i ḥadīḳa-i cān u cihān (Nâ'ilî K3/38)

1046. *Şemīm-i curʿa-i ḫ ʿāhiş* : ***İstek yudumunun güzel kokusu*** : Ḳadeḥ leb-ā-leb ü ḫumlar tehī tenük-ẓarfān / **Şemīm-i curʿa-i ḫ ʿāhişle** mest olup ḳalmış (Nâ'ilî G177 / 5)

1047. *Şemīm-i kām-ı dil* : ***Gönül arzusunun güzel kokusu*** : Bkz. Nefḫa-i cān (Nâ'ilî G349 / 2)

1048. *Şemīm-i micmer-i ḫulḳ* : ***Yaratılış buhurdanının güzel kokusu*** : Bkz. Ġonçe-i ḳalb (Neşâtî K25 / 17)

1049. *Şemşīr-i ḳażā-yı ʿaşḳ* : ***Aşkın kaza kılıcı*** : Bkz. Āyīne-i ʿaḳl (Fehîm R.38 / 2)

1050. *Şerbet-dih-i cān-ı ʿāşıḳān* : ***Âşıkların canının şerbet vereni*** : Laʿluñ ki ḥayāt-ı cāvidāndur / **Şerbet-dih-i cān-ı ʿāşıḳāndur** (Neşâtî K3 / 33)

1051. *Şerbet-i şīrīn-i viṣāl* : ***Kavuşmanın tatlı şerbeti*** : Telḫ-kāmam o ḳadar ye’s ile kim şimdi baña / Zehr-i ḳātil görünür **şerbet-i şīrīn-i viṣāl** (Nâ’ilî K12 /61)

1052. *Şerbet-i telḫ-ābe-i āzār* : ***İncitmenin acı sulu şerbeti*** : Ḥaẕẕumuz yoḳ olmadan şīrīn-meẕāḳ-ı ḫōş-dil / **Şerbet-i telḫ-ābe-i āzārdan** şimden gerü (Nâ’ilî G298 / 2)

1053. *Şerer-i dāmen-i ṭaleb* : ***Talep eteğinin kıvılcımı*** : Çerāġ-ı bezm-i şeb-efrūzuyuz aḥibbānuñ / ʿAdūlaruñ **şerer-i dāmen-i ṭalebleriyüz** (Nâ’ilî G147 / 6)

1054. *Şeydā-kun-ı ʿaḳl-ı dāniş-endūz* : ***Bilgiyi aydınlatan aklın tutkunu*** : Naẓmuñdur o şāhid-i dil-efruz / **Şeydā-kun-ı ʿaḳl-ı dāniş-endūz** (Neşâtî K6 / 26)

1055. *Şifte-i şāhid-i taḫayyül* : ***Hayalde canlandırma güzelinin müptelası*** : Ḳalem ki **şifte-i şāhid-i taḫayyüldür** / Cünūn-ı ʿışḳ ile ser-der-hevā-yı sevdādur (Neşâtî K15 / 3)

1056. *Şikār-ı şaḥne-i hicrān* : ***Ayrılık gece bekçisinin avı*** : **Şikār-ı şaḥne-i hicrānuñ** oldum ben hele şimdi (Neşâtî Thm. 4 / 4)

1057. *Şiken-i pençe-i ḫūrşīd* : ***Güneş elinin kıvrımı*** : **Şiken-i pençe-i ḫūrşīd** olur ednā kārı / Kişver-i ʿışḳ zemīninde biten her giyehüñ (Nâ’ilî G198 / 3)

1058. *Şikest-āver-i nāmūs-ı girībān* : ***Yaka namusunun zarar getireni*** : Cāy-ı āġūş-ı raḳīb olmasun o gerden-i pāk / Ki **şikest-āver-i nāmūs-ı girībānuñdur** (Nâ’ilî G89 / 4)

1059. *Şikest-āver-i peymāne-i hūş* : ***Akıl kadehine kırıklık getiren*** : Bkz. Çeşm-i maḥmūr-ı mey-i ḫūn-ı dil-i zühd ü ḫıred (Fehîm G144 / 2)

1060. *Şīve-i çeşm-i zebān-dān* : ***Dil bilen gözün edası*** : Nuṭḳ iderken **şīve-i çeşm-i zebān-dānın** görüñ / Ḫışma geldükçe rümūz-ı luṭf-ı pinhānın görüñ (Fehîm G182 / 1)

1061. *Şīve-i şāhid-i nuṭḳ* : ***Söz güzelinin şivesi*** : **Şīve-i şāhid-i nuṭḳın** ki Fehīm’üñ yazaruz / Ḥüsn-i elfāẓumuzı maʿni-i şeydā iderüz (Fehîm G131 / 7)

1062. *Şuʿā-ı çeşm-i ḥasret* : ***Hasret gözünün ışığı*** : Bāġ-ı ḥüsnüz sūde-i ḫurşīddendür ḫākümüz / Hep **şuʿā-ı çeşm-i ḥasretdür** ḫas u ḫāşākümüz (Fehîm G128 / 1)

1063. *Şuʿbede-perdāz-ı bisāt-ı melekūt* : ***Meleklerin yaygılarının hokkabazlıklarının tertipçisi*** : Olalı **şuʿbede-perdāz-ı bisāt-ı melekūt** / Nice kez çenber-i gerdūn-ı semādan geçdüm (Fehîm G218 / 6)

1064. *Şūḫ-ı cihān-ı fitne-ger* : ***Dünya fitnecisi şuh*** : Ol **şūḫ-ı cihān-ı fitne-gerle** / Āyā n'ola macerā-yı ʿuşşāḳ (Fehîm M1 / Trc. b 2 / 3)

1065. *Şūḫ-ı çeşm-i niyāz* : ***Yakarış gözünün şuhluğu*** : **Şūḫ-ı çeşm-i niyāzam** ki nāzenînümden / Ṭurur ṭurur ṭaleb-i ruḫṣat-ı nigāh ederin (Nâ'ilî G258 / 2)

1066. *Şuʿle-i cevvāle-i sîm-āb-nümā* : ***Parlak dönen ateş*** :Yā farḳına āvîḫte biñ ʿaḳd-ı Ṣüreyyā / Bir **şuʿle-i cevvāle-i sîm-āb-nümādur** (Nâ'ilî K14 /20)

1067. *Şuʿle-i dāġ-ı heves* : ***Heves yanık yarasının alevi*** : Bkz. Gül-i bāġ-ı heves (Nâ'ilî G171 / 1)

1068. *Şuʿle-i encüm-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı / mutluluk yıldızının alevi*** : Rūz-ı rūşen ola mihr ile dil-i şebde nihān / **Şuʿle-i encüm-i iḳbāli** olursa cevvāl (Nâ'ilî K12 /27)

1069. *Şuʿle-i ḫancer-i nigāh* : ***Bakış hançerinin kıvılcımı*** : **Şuʿle-i ḫancer-i nigāhından** / Teşne-leb ḫūn-ı Kerbelāy-ı dilem (Nâ'ilî K4/17)

1070. *Şuʿle-i sîmāy-ı tecellā* : ***Tecelli yüzünün alevi*** : Mūsā göremez Ṭūr-ı şecerde bizi bi'l-lāh / Biz **şuʿle-i sîmāy-ı tecellāda** nihānuz (Nâ'ilî G135 / 5)

1071. *Şuʿle-i şemʿ-i cemāl* : ***Güzellik mumunun alevi*** : Bkz. çerāġ-ı mihri (G237 / 4)

1072. *Şuʿle-i şemʿ-i tecellā* : ***Tecelli mumunun alevi*** : Rūḥ-ı ʿuşşāḳ olmada pervāne-āsā mużṭarib / Oldı gūyā **şuʿle-i şemʿ-i tecellā** mużṭarib (Fehîm G20 / 1)

1073. *Şuʿle-rîz-i dāġ-ı ümîd* : ***Ümit yanık yarasının alev saçanı*** : Döyer mi sūz-ı firāḳa göñül viren saña kim / Sirişk-i çeşmi olur **şuʿle-rîz-i dāġ-ı ümîd** (Nâ'ilî G32 / 4)

1074. *Şuʿle-zār-ı ʿışḳ-ı ḫūbān* : ***Güzellerin aşkının yangın yeri*** : Bkz. Dāġ-ı sîne-i ḫūrşîd-i maḥşer (G127 / 1)

1075. *Tāb-ı āyīne-i ḫūrşīd* : ***Güneş aynasının parlaklığı*** : Berek ālāyişüme oldı delīl-i rūşen / **Tāb-ı āyīne-i ḫūrşīd** ḥamāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 21)

1076. *Tāb-ı gīsūy-ı ḫayāl* : ***Hayal saçının parlaklığı*** : Ḫayzurān gibi benānumdan eder pīç-ā-pīç / **Tāb-ı gīsūy-ı ḫayālüm** ḳalem-i gūyāyı (Nâ'ilî K5 / 11)

1077. *Tāb-ı mihr-i ruḫsār* : ***Yüz güneşinin sıcaklığı*** : Eyledi **tāb-ı mihr-i ruḫsāruñ** / Mużṭarib şu ʿle-i fürūzānı (Fehîm K17 / 95)

1078. *Tāb-ı teb-i āzār* : ***İncitme azarının ateşi*** : **Tāb-ı teb-i āzār** ile mānend-i süveydā / Efzūn-ter idi lerzişümüz ḳıble-nümādan (Nâ'ilî K13 /11)

1079. *Tāb-ı teb-i ḥasret* : ***Hasret humması*** : Demdür bu şifā-ḫānede bīmār u ḥaḳīrem / Leb-teşne-dilem tāb-ı teb-i ḥasretle sīrim (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 11)

1080. *Taʿdād-ı cāh-ı ʿömr* : ***Ömür makamının sayımı*** : Olsun neşāṭ-ı devlet ile ḥaşre müntehī / **Taʿdād-ı cāh-ı ʿömri** şuhūr u sinīn ile (Nâ'ilî K28 / 83)

1081. *Taġyîr-sāz-ı reng-i beḳa* : ***Ebedilik rengini değiştiren*** : Fürūġ-ı şevketi revnāḳ-fezā-yı milk-i cihān / Şükūh-ı heybeti **taġyīr-sāz-ı reng-i beḳam** (Neşâtî K21 / 18)

1082. *Taḥṣīl-i jengār-ı küdūret* : ***Gam pasının tahsili*** : Bkz. Ṣafvet-i āyīne-i ruḫsār (Nâ'ilî G298 / 5)

1083. *Taḫt-nişīn-i kişver-i nāz* : ***Naz ülkesinin tahtında oturan*** : Ol **taḫt-nişīn-i kişver-i nāz** / Kim bir şeh-i maġrūr kec-külehdür (Fehîm G95 / 2)

1084. *Ṭā'ir-i evc-i nāz* : ***Naz doruğu kuşu*** : **Ṭā'ir-i evc-i nāz** olan ḳāniʿ-i üstüḫˇān degil / Kām-ı hümāya ḥayfdur ṭuʿme-i āz degmesün (Nâ'ilî G285 / 4)

1085. *Tā'ir-i nāvek-i müjgān* : ***Kirpiklerin ok kuşları*** : **Tā'ir-i nāvek-i müjgānı** Fehīm ol māhuñ / Evc-gāh-ı ḥarem-i sīnede pervāz eyler (Fehîm G58 / 5)

1086. *Taḳrīb-i varaḳ-sūzī-i çarḫ* : ***Feleğin yaprakları yakma bahanesi*** : Nā'ilī olmaya **taḳrīb-i varaḳ-sūzī-i çarḫ** / Güft-gūy-ı dil-i pür-tābuñı tesvīd gibi (Nâ'ilî G371 / 5)

1087. *Ṭaleb-i ruḫṣat-ı nigāh* : ***Bakış ruhsatı talebi*** : Şūḫ-ı çeşm-i niyāzam ki nāzenīnümden / Ṭurur ṭurur **ṭaleb-i ruḫṣat-ı nigāh** ederin (Nâ'ilî G258 / 2)

1088. *Ṭālib-i nişāb-ı fenā* : ***Fanilik miktarının talibi*** : Bkz. Cihān-ı dil (G326 / 3)

1089. *Ṭālib-i ruḫṣāt-ı neẕāre* : ***Bakış ruhsatı talibi*** : Ben **ṭālib-i ruḫṣāt-ı neẕāre** / Ol ġamze ise teġāfül itmez (Fehîm M1 / Trc. b 4 / 6)

1090. *Ṭamġā-zede-i dest-i daġal* **: *Hile elinin damga vurulmuşu*** : Bkz. Sikke-ṭırāz-ı fıṭrat (Nâ'ilî K19 / 17)

1091. *Tār u pūd ı ḫaṭ-ı şiʿr* **: *Şiir hattının atkı ve çözgü ipi*** : Ṭarḥ-ı nev-kārī-i maʿnā ile kim dest-i ḫāyāl / **Tār u pūd ı ḫaṭ-ı şiʿr**ümde olur naḳş-nümūn (Nâ'ilî K17 / 61)

1092. *Tār u pūd-ı ḳabā-yı ʿuryānī* : ***Çıplaklık kumaşının çözgü ve atkısı*** : Ḥabbeẕā maʿrifet ki itdi regüm / **Tār u pūd-ı ḳabā-yı ʿuryānī** (Fehîm K17 / 11)

1093. *Tār u pūd-ı rişte-i cān* : ***Can ipinin çözgü ve atkısı*** : Mümkin degül ḫayāl ile de seyr-i ʿārıżı / Kim **tār u pūd-ı rişte-i cāndan** olur niḳāb (Fehîm K13 / 8)

1094. *Tār u pūd-ı şuʿa-ı ḫurşīd* : ***Güneş ışığının atkı ve çözgü ipi*** : Bkz. Ḫayme-i reʾy (Fehîm K2 / 43)

1095. *Ṭār u pūd-i siyāhi-i şeb* : ***Gecenin siyahlığının çözgü ve atkı ipi*** : Bkz. Çihre-i baḫt (Fehîm K2 / 6)

1096. *Tārāc-ı mülk-i cān* : ***Can mülkünün yağması*** : **Tārāc-ı mülk-i cāna** ṣaf-ārāy-ı nāz olup / Müjgāndan evvel ol nigeh-i tünd-ḫū ḳopar (Nâ'ilî G74 / 2)

1097. *Ṭarāvet-baḫş-ı sünbül-zār-ı āh* : ***Ah sünbül bahçesini güzelleştiren*** : Bkz. Çeşme-sār-ı bāġ-ı ġam (Nâ'ilî G336 / 5)

1098. *Ṭarḥ-ı nev-kārī-i maʿnā* : ***Mananın acemi düzeni*** : Bkz. Dest-i ḫāyāl (Nâ'ilî K17 / 61)

1099. *Ṭās-ı ser-i mihr* : ***Güneş başının tası*** : Çıḳarma **ṭās-ı ser-i mihri** ey felek min baʿd / Dil ehli sencileyin ṭās-bāza baḳmazlar (Nâ'ilî G57 / 4)

1100. *Taʿvīẕ-bend-i tāb u teb-i āfitāb* : ***Güneş'in humma ateşi için muska takan*** : **Taʿvīẕ-bend-i tāb u teb-i āfitābdur** / Ḫayṭu'ş-şuʿāʿ-ı rūyı ki efsūn-demīdedür (Nâ'ilî G115 / 4) (?)

1101. *Taʿvīẕ-i necāt-ı fitne* : ***Fitnenin kurtuluş muskası*** : Nāʾiliyā nice kār eylemesün āfet-i ʿışḳ / Ey sevād-ı ḫaṭı **taʿvīẕ-i necāt-ı fitne** (Nâ'ilî G28 / 5)

1102. *Ṭavḳ-ı zencīr-i rıżā-ber-gerden* : ***Boyundaki rıza zinciri gerdanlığı*** : **Ṭavḳ-ı zencīr-i rıżā** ber-gerdenüm ey Nāʾilī / Bu kuhen dārü'ş-şifā mādām meskendür bana (Nâ'ilî G7 / 5)

1103. *Tāze gül-i bāġ-ı taḫayyül* : ***Hayalde canlandırma bağının taze gülü*** : Her bir süḫenüm **tāze gül-i bāġ-ı taḫayyül** / Ḫāmem aña bir bülbül-i pākize edādur (Neşâtî K12 / 28)

1104. *Teb-gerde-i lerze-i ḥalel* : ***Bozukluk titreyişinin sıtması*** : Bkz. Dīvār u zemin-i ḫāne-i ten (Fehîm M1 Trc. b 7 / 5)

1105. *Tebḫāl-i leb-i endīşe* : ***Endişe dudağının uçuğu*** : Naẓm-ı pāküñ āb-ı pāredür ey Nāʾilī / Belki **tebḫāl-i leb-i endīşedür** her ḳaṭresi (Nâ'ilî G378 / 5)

1106. *Tecellī-fürūş-ı ḥüsn-i metāʿ* : ***Güzellik sermayesini görünüşünü satan*** : Ne şuʿledür o **tecelli-fürūş-ı ḥüsn-i metāʿ** / Ki mihr gibi degüldür niḳābdan maḥẓūẓ (Fehîm G150 / 3)

1107. *Tecellī-geh-i mihr-i ruḫ* : ***Yanak güneşinin tecelli yeri*** : Oldı **tecellī-geh-i mihr-i ruḫuñ** / Eylemesün mi meh-i tābān semāʿ (Fehîm K3 / 7)

1108. *Telāṭum-ı deryāy-ı iştiyāḳ* : ***Şevk denizinin dalgalanması*** : Der-kār olur **telāṭum-ı deryāy-ı iştiyāḳ** / Bir mevce o cebhe-i berrāḳdan ḳopar (Nâ'ilî G73 / 5)

1109. *Telef-i naḳd-ı niyāz* : ***Yakarış nakdinin boşa harcanması*** : Etdürür servet-i sermāye-i ġayret bilürin / **Telef-i naḳd-ı niyāz** etmede imsāk bana (Nâ'ilî G4 / 3)

1110. *Telef-i naḳd-i ḥayāt* : ***Hayat nakdinin boşa harcanması*** : Dānesin tīz dükedür murġ-ı ḥarīş ehl-i fenā / Telef-i naḳd-i ḥayāt etmede imsāk edemez (Nâ'ilî G167 / 4)

1111. *Tengnā-yı ḳalʿa-i ʿaḳl* : ***Akıl kalesinin darlığı*** : Bkz. Dīvāne-i deşt-i cünūn-peymūde (Fehîm G68 / 2)

1112. *Tenhā-nişīn-i maṣṭaba-i ʿışḳ* : ***Aşk sedirinin yalnız oturanı*** : **Tenhā-nişīn-i maṣṭaba-i ʿışḳ** Nāʾilī / Nuḳl u şarāb u sāġar u ḫum-ḫāne kendüdür (Nâ'ilî G45 / 5)

1113. *Tenhā-rev-i feżāy-ı ġam* : ***Gam meydanının yalnız gezeni*** : Rāh-ı hevesde ʿāşıḳa bir pīşvā gerek / **Tenhā-rev-i feżāy-ı ġama** reh-nümā gerek (Nâ'ilî M3 / Msd. / 33)

1114. *Tenūr-ı eşk-i germ* : ***Sıcak gözyaşı fırını*** : Her ḳaṭre **tenūr-ı eşk-i germüm** / Ṭūfān-ı şerāre-der-baġaldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 4)

1115. *Ter-zebān-ı şekve-i nāz* : ***Naz şikayetinin hazırcevaplısı*** : Bkz. Tercemān-ı ġamze (G236 /3)

1116. *Teslīm-i naḳd-ı cān* : ***Can nakdinin teslimi*** : **Teslīm-i naḳd-ı cān** ile oldı işüñ tamām / Düşdi yoluñ o kişvere kim ġayrı bācı yoḳ (Nâ'ilî M1 / 2 / 3)

1117. *Teşne-i cām-ı şehādet* : ***Şehitlik kadehine susamış*** : **Teşne-i cām-ı şehādetdür** o mest-i ġāfil / Ki ṭurup ḳarşusına būse diler kām ister (Fehîm G64 / 5)

1118. *Teşne-i selsebīl-i vuṣlat* : ***Kavuşmanın tatlı suyunun susamışı*** : Dil pür-lemeʿān-ı şavḳ-ı kurbet / Cān **teşne-i selsebīl-i vuṣlat** (Neşâtî K4 / 40)

1119. *Teşne-i tīġ-i ḫasta-çeşm* : ***Hasta gözün kılıcına susamış*** : **Teşne-i tīġ-i ḫasta-çeşmüñdür** / Muntaẓır ʿāşıḳān-ı ḳurbānī (Fehîm K17 / 89)

1120. *Teşne-leb ḫūn-ı Kerbelāy-ı dil* : ***Gönül Kerbela'sının kana susamışı*** : Bkz. Şuʿle-i ḫancer-i nigāh (Nâ'ilî K4/17) (?)

1121. *Ṭıfl-ı dil-i ʿāşıḳ* : ***Aşığın gönlünün küçük çocuğu*** : ʿAceb mecnūn-ı māder-zāddur **ṭıfl-ı dil-i ʿāşıḳ** / Ki ḫūn-āb-ı ciger nūş etse ṣanur şīr-i māderdür (Nâ'ilî K26 / 26)

ʿAceb mecnūn-ı māder-zāddur **ṭıfl-ı dil-i ʿāşıḳ** / Ki ḫūn-āb-ı ciger nūş etse ṣanur şīr-i māderdür (Nâ'ilî G127 / 4)

1122. *Ṭıfl-ı maḥrūm-ı zād* : ***Yokluk evladının çocuğu*** : Olmadum sīr-çeşm misl-i ḥabāb / **Ṭıfl-ı maḥrūm-ı zād** mīr benem (Fehîm G206 / 5)

1123. *Ṭıfl-ı mekteb-i nāz* : ***Naz mektebinin küçük çocuğu*** : Çeşmüñ bu ʿişvelerle ey **ṭıfl-ı mekteb-i nāz** / Levḥ-i niyāz-ı dilde ḥarf-āşinā degil mi (Nâ'ilî Kt. 16 / 2)

1124. *Ṭıfl-ı yetīm-i dil* : ***Gönlün yetim çocuğu*** : Bkz. Şīr-i siyeh-mekīde-i pistān-ı baḫt: (G144 / 3)

1125. *Ṭılısm-ı genc-i ʿışḳ* : ***Aşk hazinesinin tılsımı*** : Bkz. Kūh-ı belā (Nâ'ilî G180 / 5)

1126. *Ticāret-i güher-i imtiyāz* : ***Ayrıcalık cevherinin ticareti*** : Tamām-ı naḳdüñ edüp pā-niṣār-ı ḫˇāce-i ʿahd / **Ticāret-i güher-i imtiyāzdan** geldüñ (Nâ'ilî G211 / 6)

1127. *Tīġ-i çeşm-i yār*. ***Sevgilinin gözünün kılıcı*** : Cān virmede **tīġ-i çeşm-i yāra** / Merdān-ı vefā teʾemmül itmez (Fehîm M1 Trk. b 4 / 11)

1128. *Tīġ-i ṣā'iḳa-reng-i nigāh* : ***Bakışın yıldırım renkli kılıcı*** : Evvel ḫelāki Nāʾilī-i dil-rübūdedür / Raḫşında **tīġ-i ṣā'iḳa-reng-i nigāhınuñ** (Nâ'ilî G213 / 5)

1129. *Tīġ-i zebān-ı Nā'ilī* : ***Nâ'ili'nin dil kılıcı*** : Bkz. Şemşīr-i ḳażā (Nâ'ilî K26 / 27)

1130. *Tīr-i dil-dūz-ı ḳażā* : ***Kazanın kalbe batan oku*** : Bīm-i cāna düşmemek ḳābil mi ġamzeñden göñül / **Tīr-i dil-dūz-ı ḳażādan** iḫtirāz etmezse de (Nâ'ilî G348 / 2)

1131. *Ṭīr-i ḫūn-rīz-i ḳażā* : ***Kaderin kan dökücü oku*** : Zaḫm-ḫurde **ṭīr-i ḫūn-rīz-i ḳażā** oldum velī / Tīzlikde ġamze-i ḫūn-ḫāra beñzer beñzemez (Fehîm G116 / 5)

1132. *Ṭuġrā-keş-i dīvān-ı ezel* : ***Ezel divanının nişancısı*** : Ṣadr-ı aʿẓam ki bu ʿunvān ile menşūrında / Yazmış elḳābını **ṭuġrā-keş-i dīvān-ı ezel** (Nâ'ilî K19 / 8)

Ṣadr-ı aʿẓam ki bu ʿunvān ile menşūrında / Yazmış elḳābını **ṭuġrā-keş-i dīvān-ı ezel** (Nâ'ilî K19 / 8)

1133. *Tuġrā-keş-i şevḳ-nāme-i gül* : ***Gülün neşe mektubunun tuğra çekeni*** : Dīvān-ı çemende oldı sünbül / **Tuġrā-keş-i şevḳ-nāme-i gül** (Neşâtî K6 / 6)

1134. *Ṭuġray-ı berāṭ-ı fitne* : ***Fitnenin tayin evrağının tuğrası*** : Bkz. Ḳayd-ı ḥayāt-ı fitne (Nâ'ilî G328 / 1)

1135. *Ṭūr-ı dil-i bī-tāb* : ***Dermansız gönlün Tur'u*** : Eyle o giriftāruñı reşg-āver-i Mūsī / **Ṭūr-ı dil-i bī-tāb** gibi maḥv-ı tecellī (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 50)

1136. *Ṭurra-i şāhid-i iḳbāl* : ***Baht güzelinin alna düşen saçı*** : **Ṭurra-i şāhid-i iḳbālüñ** olup şāne-zeni / Ḳomaduñ hīç dil-i pür-ḫelecān ḫōş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 4)

1137. *Ṭūṭī-i āyīne-i cān* : ***Can aynasının papağanı*** : Ol **ṭūṭī-i āyīne-i cānsun** ki doyulmaz / Şīrīnī-i güftār-ı şeker-rīzüñe Ṣuḥfī (Nâ'ilî G382 / 6)

1138. *Ṭūṭī-i nāṭıḳa-i Nā'ilī* : ***Nâ'ili'nin tatlı sözlülük papağanı*** : **Ṭūṭī-i nāṭıḳa-i Nā'ilīye** ḳand olmaz / Güft-gūy-ı leb-i şekker-şikenüñden ġayrı (Nâ'ilî G384 / 5)

1139. *Ṭūṭī-i nefs-i nāṭıḳ* : ***Konuşma nefsinin papağanı*** : Nuṭḳa āġāz eylese **ṭūṭī-i nefs-i nāṭıḳam** / Ṣāf-dil mir'āt aña ṭabʿ-ı selīmümdür benüm (Fehîm G224 / 3)

1140. *Ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Nā'ilī* : ***Nâ'ili'nin yaratılış papağanı*** : Vaṣf edüp şirīn-lebüñ **ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Nā'ilī** / Ḳand-ı güftāruñ ḥalāvet-baḫş-ı her-kām eylesün (Nâ'ilî G287 / 5)

1141. *Tūtiyā-yı çeşm-i cān* : ***Can gözünün sürmesi*** : **Tūtiyā-yı çeşm-i cānum** Kaʿbe-i kūyuñdadur / Secde-gāhum kim olur ḫāk-i cenābuñ görmesem (Fehîm G210 / 4)

1142. *Tūtiyā-yı çeşm-i Mıṣr* : ***Mısır gözünün sürmesi*** : Bkz. Gerd-i ġam (Fehîm Kt. 15/ 14)

1143. *Tūtiyā-yı çeşm-i ṣıḥḥat* : ***Sıhhatin gözünün sürmesi*** : Olurdı **tūtiyā-yı çeşm-i ṣıḥḥat** / Ġubār olsa ten-i bīmār-ı ʿāşıḳ (Fehîm G163 / 3)

1144. *Ṭūtiyā-yı dīde-i cān* : ***Can gözünün sürme tozu*** : Teʿāla'lāh zihī maḫdūm-ı ʿālī-rütbe-i ʿālem / Ki kuḥl-ı hāk-i pāyi **ṭūṭiyā-yı dīde-i cāndur** (Neşâtî K27 / 13)

1145. *Tündī-i bād-ı āh* : ***Ah yelinin sertliği*** : Bkz. Mevc-i yem-i belā (Nâ'ilî G53 / 3)

1146. *Tündī-i berḳ-ı āh* : ***Ah yıldırımının şimşeği*** : Seng-dilā ḥaẕer ḥaẕer **tündī-i berḳ-ı āhdan** / Tīşe-i Kūh-ken ile hīç saḫtī-i ḫāre bir midür (Nâ'ilî G103 / 3)

1147. *Türktāz-ı reh-i maʿnī* : ***Mana yolunu koşma*** : Bkz. Rāyiż-i endīşe (Nâ'ilî K5/38)

1148. *Üftāde-i çāh-ı ıżṭırāb* : ***Izdırap kuyusunun düşkünü*** : Feryād ki zār-ı dil-harābem / **Üftāde-i çāh-ı ıżṭırābem** (Neşâtî K3 / 53)

1149. *Ümīd-i laḫlaḫa-i ʿūd* : ***Udun güzel kokulu ümidi*** : Dimāġuñ eyle muḫattal bu şevḳ-i ḫırmānuñ / **Ümīd-i laḫlaḫa-i ʿūd** u müşk-i nābında (Nâ'ilî K3/25)

1150. *Ümmīd-i naḳd-ı cān* : ***Can nakdinin ümidi*** : **Ümmīd-i naḳd-ı cān** ile sūdā-ger-i ḳażā / Etmiş metāʿ-ı derdüñi zīb-i dükān-ı merg (Nâ'ilî G206 / 5)

1151. *Vādi-i pehnā-yı maʿnā* : ***Mananın geniş vadisi*** : Bkz. Rahş-ı tabʿ (Neşâtî K10 / 49)

1152. *Vaḳf-ı ḳurbān-geh-i ʿışḳ* : ***Aşkın kurban yerinin vakfi*** : Bkz. Dest-i ḳaṣṣāb-ı ecel (G143 / 5)

1153. *Vaḳf-ı tīġ-i nāz* : ***Naz kılıcına bağlı*** : Cānumuz **vaḳf-ı tīġ-i nāz** idelüm / Zaḫm urduḳça bir niyāz idelüm (Fehîm G221 / 1)

1154. *Varaḳ-ı keştī-i Ṭūfān* : ***Tufan gemisi yaprağı*** : Ol ḳadar eyleyeyim girye-i Nūḥ'ı icrā / Naḳş-ı keştī **varaḳ-ı keştī-i Ṭūfān** olsun (Fehîm G244 / 6)

1155. *Vaṣl-ı şāhid-i tevḥīd* : ***Birlik güzelinin vuslatı*** : ʿĀrifem ʿārif ki **vaṣl-ı şāhid-i tevḥīd** içün / Her zamān eẕkār-ı ism-i bī-müsemmā eylemem (Fehîm G203 / 4)

1156. *Vesme-keş-i nev-ʿarūs-ı maʿnā* : ***Mana yeni gelininin rastık çekeni*** : Ḳalem ki **vesme-keş-i nev-ʿarūs-ı maʿnādur** / Hemīşe zīb-dih-i ḫaclegāh-ı inşādur (Neşâtî K15 / 1)

1157. *Yed-i bennā-yı ḳader* : ***Kader mimarının eli*** : Baḥr u ber-i ʿālem **yed-i bennā-yı ḳaderde** / Pes-mānde olan fazla-i āb u gilümüzdür (Fehîm G109 / 3)

1158. *Yed-i İskender-i iḳbāl* : ***İkbal / baht açıklığı İskender'inin eli*** : **Yed-i İskender-i iḳbālüñe** tevḳīʿ-i ḥikmetle / Muḥassirdür cihān-ı ʿilm ü ḥikmet inżimām üzre (Nâ'ilî K23 / 26)

1159. *Yed-i ṭabīb-i ecel* : ***Ecel tabibinin eli*** : Tenümde żaʿf ile mısṭar-veş üstüẖ̆ān görinür / **Yed-i ṭabīb-i ecelde** kitāb-ı mestūram (Fehîm K14 / 20)

1160. *Yekke-şāh-ı çār-bālīn-i ʿanāṣır* : ***Unsurların dört yastığının tek padişahı*** : Benem ol **yekke-şāh-ı çār-bālīn-i ʿanāṣır** kim / Zemīne mest olup düşdüm bülend-eyvān-ı rifʿatden (Fehîm K15 / 5)

1161. *Yek-şuʿle-i āteş-i dil* : ***Gönül ateşinin tek mumu*** : Bkz. Ṣad-şemʿ-i belā (Fehîm M3 Trk. b 5 / 7)

1162. *Yem-i āteş-ẖurūş-ı dil* : ***Gönlün ateş saçıcı denizi*** : Bkz. Girdāb-ı ẖūn (Nâ'ilî G1 / 1)

1163. *Yūsuf-ı güm-geşte-i emel* : ***Emelin kaybolmuş Yusuf'u*** : Hezār **Yūsuf-ı güm-geşte-i emel** çāhī / Hezār dīde-i Yaʿḳūb iştiyāḳ-ı sefīd (Nâ'ilî K7 / 7)

1164. *Yūsuf-ı Mıṣr-ı nāz* : ***Naz Mısır'ının Yusuf'u*** : Bu leṭāfetle māh-ı şehr-āşūb / **Yūsuf-ı Mıṣr-ı nāzdur** Yaʿḳūb (Neşâtî Ş.E / 87)

Bkz. Çāh-ı devāt (Neşâtî K3 / 12)

1165. *Yūsuf-menişān-ı mıṣr-ı iʿcāz* : ***İ'caz ülkesinin Yusuf karakterlisi*** : Bkz. *Mūsī-revişān-ı vādi-i rāz* (Neşâtî K3 / 35)

1166. *Yümn-i hümā-yı himmet* : ***Himmetin devlet kuşunun uğuru*** : Bkz. Cuġd-ı rūh-ı düşmen (Fehîm K5 / 43)

1167. *Zād-ı ḥarem-i ṭurra* : ***Saçın hareminin çocuğu*** : Gördi kim silsile **zād-ı ḥarem-i ṭurrañdur** / Oldı biñ cān ile dil ʿāşıḳ-ı şeydā-yı cünūn (Fehîm G243 / 8)

1168. *Zaẖmdār-ı seng-i ġam* : ***Gam taşının yaralısı*** : Bkz. Hücūm-ı seyl-i pür-cūş-ı sitem (Neşâtî K27 / 35)

1169. *Zaḫm-ı şemşīr-i belā* : ***Bela kılıcının yarası*** : Biz helāk-ı ġamze-i çeşm-i bütānuz tā ezel / **Zaḫm-ı şemşīr-i belā** ārāyiş-i tendür bize (Fehîm G273 / 4)

1170. *Zaḫm-ı şemşīr-i nigāh* : ***Bakış kılıcının yarası*** : Her ne dem gelse ḳażā-yı nāgehānī çarḫdan / **Zaḫm-ı şemşīr-i nigāhuñ** cāna dest-āvīz ider (Fehîm G53 / 3)

1171. *Zaḫm-ı şemşīr-i zebān* : ***Dil kılıcı yarası*** : Bkz. Nīş-i zehr-ālūd-ı peykān-ı ḳażā (Nâ'ilî G284 / 5)

1172. *Zaḫm-ı tīġ-i çeşm* : ***Göz kılıcının yarası*** : Ben ki **zaḫm-ı tīġ-i çeşmüñden** serāpā ḫandeyem / Derde ṣabrum ġıbṭa-fermā-yı dil-i Eyyūb'dur (Fehîm G69 / 4)

1173. *Zaḫm-ı tīşe-i tehdīd* : ***Tehdit baltasının yarası*** : Ki rūzī-i ser-i Ferhād u Ḳays ola āḫır / Ḫırāş-ı ḫār-ı cefā **zaḫm-ı tīşe-i tehdīd** (Nâ'ilî K7/13)

1174. *Zā'ir-i sūmenāt-ı ʿışḳ* : ***Aşk kilisesinin ziyaretçisi*** : **Zā'ir-i sūmenāt-ı ʿışḳ** olalı / Reşk fermāy-ı pārsāy-ı dilem (Nâ'ilî K4/8)

1175. *Zār-geh-i sīne-i zār* : ***Ağlayan sinenin ağlama yeri*** : Fāş olmamaġa çāre mi var zār-ı Fehīm / Olsaydı mekān **zār-geh-i sīne-i zār** (Fehîm R.17 / 2)

1176. *Zebān-ı lū'le-i kilk* : ***Kalem çeşme ağzının dili*** : Bkz. Çeşme-i mihr (Nâ'ilî K26 / 22)

1177. *Zebān-ı şuʿle-i nuṣrat* : ***Yardım alevinin dili*** : **Zebān-ı şuʿle-i nuṣrat** ki rumḥ u nīzesidir / Sevād-ı āyet-i fetḥ aña ʿanberīn perçem (Neşâtî K21 / 23)

1178. *Zebān-ı tīġ-i ṭabʿ* : ***Tabiat kılıcının dili*** : Bkz. Zaḫm-ı şemşīr-i ḳażā-yı ġamze (Fehîm K5 / 56)

1179. *Zemīn-i şehr-i maḥabbet* : ***Sevgi şehrinin zemini*** : Ḥarīmüm ehl-i ḫarābāt ider ṭavāf müdām / **Zemīn-i şehr-i maḥabbetde** Beyt-i maʿmūram (Fehîm K14 / 35)

1180. *Zemīn-i şūre-i dil* : ***Gönlün çorak yeri*** : Bkz. Bāġ-ı ḥasret (Neşâtî G43 / 2)

1181. *Zencīr-be-pā zāde-i pervāne-i ʿaşḳ* : ***Ayağı zincirde aşk pervanesi çocuğu*** : Hem silsile-i Ḳays'am u dīvāne-i ʿaşḳam / **Zencīr-be-pā zāde-i pervāne-i ʿaşḳam** (Fehîm G197 / 1)

1182. *Zerd ü nizār-ı reşk-i ruḫ* : ***Yanak kıskançlığının dermansızı*** : Ḫıżr u Mesīḥ dāġ-ı şehīdān-ı ḥasretüñ / **Zerd ü nizār-ı reşk-i ruḫuñ** mihr ü māhdur (Nâ'ilî G69 / 5)

1183. *Zer-ger-i üstād-ı mihr* : ***Güneşin üstat kuyumcusu*** : Bkz. Pūte-i eflāk (Fehîm K5 / 3)

1184. *Zer-i gencīne-i ṣubḥ* : ***Sabah hazinesinin altını*** : Bkz. Āyīne-i ṣubḥ (Fehîm Rb.9 / 1)

1185. *Zevraḳ-ı baḥr-ı ʿaşḳ* : ***Aşk denizinin kayığı*** : Dil **zevraḳ-ı baḥr-ı ʿaşḳ** olaldan / Çeşmüm ṣadef-i dür-i sebeldür (Fehîm M1 Trc. b 7 / 3)

1186. *Ẓıll-ı hümāy-ı devlet* : ***Devlet hümasının gölgesi*** : Farḳ-ı ehl-i cāha zer efser faḳīre derd-i ser / İkiden ḫālī degül **ẓıll-ı hümāy-ı devletüñ** (Nâ'ilî G219 / 8)

1187. *Zībaḳ-ı baḥr-ı mevc* : ***Dalga denizinin civası*** : **Zībaḳ-ı baḥr-ı mevc** yaʿnī eşk / Bād-ı ṭūfān-ḫurūş yaʿnī āh (Fehîm G274 / 3)

1188. *Zīb-dih-i çeşm-i cihān* : ***Cihan gözünün süs vereni*** : Sürme-i ḫāk-i rehi **zīb-dih-i çeşm-i cihān** / Belki pür-nūr kun-ı dīde-i nā-bīnādur (Neşâtî K22 / 20)

1189. *Zīb-dih-i dīde-i temennā* : ***İstek gözünün süs vereni*** : Ġubār-ı dergehi kim tūtiyā-yı bīnişdür / Hemīşe **zīb-dih-i dīde-i temennādır** (Neşâtî K15 / 22)

1190. *Zīb-dih-i gülşen-i fitne* : ***Fitne gül bahçesinin süs vereni*** : Bkz. Cilve-i serv-i çemen-ārā-yı ḳıyāmet (Fehîm G21 / 4)

1191. *Zīb-dih-i ḫaclegāh-ı inşā* : ***İnşa gelin odasının süs vereni*** : Bkz. Vesme-keş-i nev-ʿarūs-ı maʿnā (Neşâtî K15 / 1)[88]

[88] Vesme-keş-i nev-ʿarûs-ı maʿnâ: Nev-ʿarûs-ı vesme-keş-i maʿnâ (Kaplan, 1996, 48)

1192. *Zīb-i dükān-ı merg* : ***Ölüm dükkanının süsü*** : Bkz. Ümmīd-i naḳd-ı cān (Nâ'ilî G206 / 5)

1193. *Zīb-i efser-i iḳbāl* : ***Baht açıklığı / ikbal tacının süsü*** : Bkz. Reşg-i gevher-i ḫurşīd-i çarh-ı vālā (Nâ'ilî K21 / 33)

1194. *Zīb-i eyvān-ı ḥamel* : ***Koç burcu köşkünün süsü*** : Rūz-ı nevrūz-ı kerem faṣl-ı bahār-ı ḫurrem / **Zīb-i eyvān-ı ḥamel** mihr-i maḥal ṣadr-ı ecel (Nâ'ilî K19 / 10) **Zīb-i eyvān-ı ḥamel** mihr-i maḥal ṣadr-ı ecel / Nāẓım-ı dīn ü düvel rābıṭa-bend-i ḳānūn (Nâ'ilî K17 / 13)

1195. *Zīb-i ḳafes-i cism* : ***Beden kafesinin süsü*** : Raḥm eyle hezār-ı dile ey nāmiye-i derd / **Zīb-i ḳafes-i cismümi** yer yer gül-i dāġ et (Nâ'ilî G25 / 4)

1196. *Zīb-i mesned-i faẓl u kemāl* : ***İlim ve fazilet dayanağının süsü*** : O **zīb-i mesned-i faẓl u kemālüñ** dā'imā olsun / Yed-i aḥkāmına tevfīḳ teslīm-i zimām üzre (Nâ'ilî K23 / 55)

1197. *Zīb-i nüh ravża-i eflāk* : ***Feleğin dokuz bahçesinin süsü*** : **Zīb-i nüh ravża-i eflāksün** ey mihr ammā / Beñzemezsün ruḫ-ı yāre gül-i ḫod-rūsun sen (Nâ'ilî G259 / 4)

1198. *Zīb-i ruḫ-ı mihr ü meh* : ***Güneş ve Ay'ın yanağının süsü*** : Eflāk alup **zīb-i ruḫ-ı mihr ü meh** eyler / Peyveste ġubār-ı reh-i nezẓāre-gehüñden (Fehîm G237 / 4)

1199. *Zīb-i şīşe-i dil* : ***Gönül şişesinin süsü*** : Bkz. Ḥaḍīḳa-perver-i cān (Nâ'ilî G225 / 5)

1200. *Zinde-çerāġ-ı ḥarem-i luṭf* : ***Lütuf hareminin yanan mumu*** : Nāʿilī **zinde-çerāġ-ı ḥarem-i luṭfuñdur** / Eyle ol mürde dili Nāʿil-i aḳṣāy-ı emel (Nâ'ilî K19 / 36)

1201. *Zīnet-i bāġ-ı āşūb* : ***Kargaşa bahçesinin süsü*** : Naḫl-i ḳaddi ki odur **zīnet-i bāġ-ı āşūb** / Ger ḫırām itse ṭolar ʿālem-i bālā fitne (Fehîm G270 / 5)

1202. *Zīnet-i gülzār-ı çarḫ* : ***Felek gül bahçesinin süsü*** : Mihr ü meh kim iki güldür **zīnet-i gülzār-ı çarḫ** / Çoḳ şeh-i devrāna oldı zīb ü efser rūz u şeb (Fehîm K1 / 15)

1203. *Zīnet-i perr-i meges* : ***Sinek kanadının süsü*** : Pervāne idüp yaḳsa da şemʿe beni baḫtum / Ḫākisterümi **zīnet-i perr-i meges** eyler (Fehîm G57 / 4)

1204. *Zīr-i ʿanḳāy-ı şükūh* : ***Ululuk / Azamet ankasının altı*** : **Zīr-i ʿanḳāy-ı şükūhında** felek bir beyżā / Kef-i mīzān-ı veḳārında zemīn bir miṣḳāl (Nâ'ilî K12 /38)

1205. *Zīr-i dalḳ-ı fenā* : ***Fanilik hırkasının altı*** : **Zīr-i dalḳ-ı fenāda** maḥż-ı şuhūd / Ser be-zānūy-ı ḫˇāb der-beġalüz (Nâ'ilî G139 / 4)

1206. *Zīver-i gūş-ı cünūn* : ***Delilik kulağının süsü*** : Ol ṣāf-gevher-i ḫıredem kim sipihr-i dūn / Cehlinden itdi **zīver-i gūş-ı cünūn** beni (Fehîm M2 Trk. b 6/ 3)

1207. *Zīver-i gūş-ı sürūş* : ***Melek kulağının süsü*** : İtse Fehīm laʿl-i ʿaraḳ-nākini ḫayāl / Dürr-i kelāmı **zīver-i gūş-ı sürūş** olur (Fehîm G88 / 5)

1208. *Zīver-i gülşen-i cān* : ***Can gül bahçesinin süsü*** : Cāme-i sürḫ ile bir gül-i raʿnāsın sen / **Zīver-i gülşen-i cān** özge temāşāsın sen (Neşâtî G88 / 1)

1209. *Zīver-i tāc-ı dil* : ***Gönül tacının süsü*** : Bkz. Ṣunʿ-ı cevherī-i kār-gāh-ı ʿışḳ (Nâ'ilî G174 / 4)

1210. *Ziyā-baḫş-ı dīde-i dāniş* : ***Bilgi gözünün ışık vereni*** : Fürūġ-ı haṭṭı **żiyā-baḫş-ı dīde-i dāniş** / Sarīr-i dil-keşi ḥālet-fürūz-ı vicdānī (Neşâtî K11 / 38)

1211. *Żiyā-yı mihr-i mey* : ***Şarap güneşinin ışığı*** : El-ḳıṣṣa o cām-ı māh-tabʿı / Pür eyle **żiyā-yı mihr-i meyden** (Fehîm M1 Trc. b 8 / 10)

1212. *Zūr-ı bād-ı āh* : ***Ah rüzgarının gücü*** : Bkz. Fānūs-ı çerāġ-ı ḫāverī (Fehîm G91 / 4)

1213. *Zūr-ı bāzūy-ı nigāh* : ***Bakış pazısının kuvveti*** : Bkz. Dāmān-ı taḥammül (Nâ'ilî G6 / 4)

1214. *Zūr-ı seyl-āb-ı sirişk* : ***Gözyaşı selinin gücü*** : Bād-ı nefesümle **zūr-ı seyl-āb-ı sirişk** / Ġalṭān ider üstüḫˇānlarum mevc-miṣāl (Fehîm R.36 / 2)

1215. *Zühre-i çarḫ-ı elem* : ***Elem feleğinin zühresi*** : Bkz. Muṭrıb-ı bezm-i ġam (Fehîm G31 / 1)

1216. *Zülāl-i çeşme-i feyż* : ***Feyz çeşmesinin tatlı suyu*** : **Zülāl-i çeşme-i feyż** üzre emvāc-ı müselseldür / Maʿānī manṭıḳ-ı ʿallāme-i kürsī-maḳām üzre (Nâ'ilî K23 / 18)

1217. *Zülf-i ser-i bīd* : ***Söğüt başının saçı*** : Nevrūz-ı cünündur yine āşüfte-dilāna / Zencīr ise de **zülf-i ser-i bīd** görünmez (Fehîm G117 / 2)

1218. *Zülf-i şāhid-i ḫulḳ* : ***Yaratılış güzelinin saçı*** : Eylese **zülf-i şāhid-i ḫulḳum** / Gülşen-i dehre sünbül-efşānī (Fehîm K17 / 69)

6.3. Dört Kelimeden Oluşan Tamlamalar

1. *Āb-ı āteş-bār-ı şūr-efzā-yı heycā* : ***Savaşın fitne çoğaltan, ateş yağdıran suyu*** : Nice tīġ āb-ı āteş-bār-ı şūr-efzā-yı heycā kim / Yeter kemter şerārı ḫırmen-i ṣad ʿömr-i aʿdāya (Neşâtî K10 / 32)
2. *Āb-ı rūy-ı şāhid-i endīşe* : ***Fikir güzelinin yüzünün suyu*** : Bāde-i naẓm-ı Neşāṭī kim şarāb-ı feyżdür / **Āb-ı rūy-ı şāhid-i endīşedür** her ḳaṭresi (Neşâtî G127 / 5)
3. *Āb u tāb-ı ṭalʿat-ı ebkār-ı naẓm* : ***Nazmın bakire kızlarının yüz güzelliği*** : **Āb u tāb-ı ṭalʿat-ı ebkār-ı naẓm**uñ Nāʾilī / Ṭaʿn eder āyīne-i ḫūrşīde meh-rūlar gibi (Nâ'ilî G369 / 5)
4. *Āb-dih-i gülbün-i ibrām-ı niyāz* : ***Yakarmanın ısrar bahçesinin su vereni*** : Biz **āb-dih-i gülbün-i ibrām-ı niyāz**uz / Sīr-āb-kun-ı bāġçe-i kām-ı niyāzuz (Neşâtî G56 /1)
5. *Ābisten-i ṣad-nükte-i iʿcāz-ı Mesīḥā* : ***Mesih'in mucizelerinin yüz nüktesine hamile*** : Olmış dem-i cān-baḫşuñ ile Meryem-i nuṭḳuñ / **Ābisten-i ṣad-nükte-i iʿcāz-ı Mesīḥā** (Fehîm G3 / 3)
6. *Āfitāb-ı pür-şuʿāʿ-ı burc-ı ʿizzet* : ***Yücelik burcunun ışık dolu güneşi*** : Baḳılsa **āfitāb-ı pür-şuʿāʿ-ı burc-ı ʿizzetdür** / Leb-ā-leb ḫāme-i zerrīn ile altun ḳalem-dānı (Nâ'ilî K36 / 11)
7. *Āġūş-ı ümīd-i dil-i nā-kām* : ***Nasipsiz gönlün ümit kucağı*** : Reh-yāb-ı viṣāl olsa da ḥayrān-ı cemālüñ / **Āġūş-ı ümīd-i dil-i nā-kāmı** tehīdür (Neşâtî G21 / 3)
8. *ʿAḳs-i temāşā-yı meh-i rūy* : ***Yanak ayının seyretme aksi*** : Gerd-i ṣad ġamla ki ālūde akar cūy-ı ṭaleb / Ola mı **ʿaḳs-i temāşā-yı meh-i rūyı** ṭaleb (Neşâtî G6 / 1)
9. *Ālet-i dest-i ciger-gāvān-ı ġam* : ***Gamın ciğer delici elinin aleti*** : **Ālet-i dest-i ciger-gāvān-ı ġamdur** bāde kim / Beyża-ı cevher-nümāy-ı tīşedür her ḳaṭresi (Nâ'ilî G377 / 2)

10. *ʿAndelīb-i gülşen-i şām-ı ġarībān* : ***Garipler akşamının gül bahçesinin bülbülü*** : Fehīmā **ʿandelīb-i gülşen-i şām-ı ġarībān**a / Gül-i ṣubḥ-ı vaṭan ḫūn-ı sirişk-i ġurbet olmışdur (Fehîm G77 / 10)
11. *Ārāyiş-i gencīne-i dīvān-ı ḳażā* : ***Kaza divanının hazinesinin süsü*** **:** Ey āṣaf-ı dānāy-ı ḳader-pīşe ki ẕātuñ / Ārāyiş-i gencīne-i dīvān-ı Ḳażādur (Nâ'ilî K14 /55)
12. *Ārāyiş-i kitābe-i nüh-çarḫ-ı aḫżeri* : ***Yeşil dokuz feleğin kitabesinin süsü*** : Geh naẓm u geh neṣr ile etsün müʾeṣṣirüñ / **Ārāyiş-i kitābe-i nüh çarḫ-ı aḫżer**i (Nâ'ilî K20 / 26)
13. *Ārzū-yı bāde-i bezm-i elest* : ***Elest meclisi şarabının arzusu*** : Sāki-i devrāna pür-sāġar-ı ʿömrem ki dil / **Ārzū-yı bāde-i bezm-i elest** eyledi (Fehîm G281 / 3)
14. *Āsūde-dil-i gūşe-i kāşāne-i ʿaşḳ* : ***Aşk malikânesi köşesinin gönlü huzurlusu*** : Medd-i başarum ṣāḥa-i gülzār-ı ʿademdür / **Āsūde-dil-i gūşe-i kāşāne-i ʿaşḳam** (Fehîm G197 / 7)
15. *ʿĀşıḳ-ı ṣoḥbet-i-iḫtiyār-ı ġam* : ***Gam sohbetini seçenlerin âşığı*** : Olmazuz cā-nişīn-i bezm-i ṭarab / **ʿĀşıḳ-ı ṣoḥbet-iḫtiyār-ı ġamuz** (Nâ'ilî G140 / 6)
16. *Āteş-endāz-ı reh-i ḫār-ı muġaylān* : ***Deve dikeninin yolunun ateşçisi*** : Şuʿle-i āh ile kim bādiye pūyānidi Ḳays / **Āteş-endāz-ı reh-i ḫār-ı muġaylānidi** Ḳays (Neşâtî G57 / 1)[89]
17. *Āteş-fiġen-i ḫırmen-i āsāyiş-i dil* : ***Gönlün huzur harmanının ateş düşüreni*** : Olur **āteş-fiġen-i ḫırmen-i āsāyiş-i dil** / Baḳmayup sīnedeki sūz u güdāza nigehüñ (Nâ'ilî G207 / 4)
18. *ʿAṭşān-ı leb-i kevṣer-i şehādet* : ***Şehitlik kevserinin dudağı susamışları*** : Zehr-ābe-çeşān ol iki maʿṣūm / **ʿAṭşān-ı leb-i kevṣer-i şehādet** (Fehîm M1 Trc. b 12 / 2)[90]

[89] Neşâtî Divanında "pûyândı, mugaylândı" şeklinde yazmaktadır (Kaplan, 2019, 161).
[90] Kevser-i şehâdet terkibini vezin gereği kevser-şehâdet olarak okumak da mümkündür. Bu bakımdan kevser izli veya kevser işaretli olarak da düşünülebilmektedir.

19. *Āzār-ı dest-i zülf-i pīçān* : ***Büklüm büklüm saçın elinin incitmesi*** : Ol ẕeḳan **āzār-ı dest-i zülf-i pīçān** görmesün / Gūy-ı mihr-i ṭalʿatuñ āsīb-i çevgān görmesün (Nâ'ilî G251 / 1)

20. *Bādiye-peymā-yı reh-i Kaʿbe-i ʿışḳ* : ***Aşk Kabe'sinin yolunun çölünde gezen*** : Biz **bādiye-peymā-yı reh-i Kaʿbe-i ʿışḳuz** / Feryād-ı ciger-sūz bize bāng-ı ceresdür (Neşâtî G33 / 3)

21. *Baḥr-ı kerem-i ḥażret-i ẕü'l-fażl u ʿaṭā* : ***İhsan ve fazilet sahibi hazretin cömertlik denizi*** : Dāmānınız oldı güher-i kām ile memlū / **Baḥr-ı kerem-i ḥażret-i ẕü'l-fażl u ʿaṭā**dan (Nâ'ilî K13 /19)

22. *Bār-ı cevr-i ġamze-i maġrūr* : ***Gururlu gamzenin sıkıntı yükü*** : Ḫam itse ḳadlerini **bār-ı cevr-i ġamze-i maġrūr** / Müdām eylese ʿuşşāḳ-ı zār o şūḫa tevāżuʿ (Fehîm G152 / 5)

23. *Bār-ı nihāl-i ehl-i dil* : ***Gönül sahiplerinin fidanının meyvesi*** : Sen naḫl-i ʿişveyi pür iden berg-i nāz ile / **Bār-ı nihāl-i ehl-i dili** ḥasret eylemiş (Fehîm G141 / 3)

24. *Bāzūy-ı saʿy-ı himmet-i nādān* : ***Cahillerin himmetinin çabasının pazısı*** : Dāmān-ı devleti o ḳadar saḫt ṭutmasun / **Bāzūy-ı saʿy-ı himmet-i nādāna** zūr olur (Nâ'ilî K24 /3)

25. *Bend-i zencīr-i zülf-i ʿaḳl* : ***Akıl saçının zincirin bağı*** : **Bend-i zencīr-i zülf-i ʿaḳl** olamam / Bīşe-zār-ı cünūnda şīr benem (Fehîm G206 / 9)

26. *Berg-i gül-i şādāb-ı emel* : ***Emelin suya kanmış gül yaprağı*** *:* Yanında ḫazān dīde-i ʿışḳuñ ola yeksān / **Berg-i gül-i şādāb-ı emel** ḫüşk giyehle (Nâ'ilî G358 / 3)

27. *Berḳ-ı ḫırmen-sūz-ı erbāb-ı hüner* : ***Hüner sahiplerinin harmanını yakan ateş*** : **Berḳ-ı ḫırmen-sūz-ı erbāb-ı hünerdür** āteşüm / Çarḫ-ı bed-hˇāhuñ derūn-ı sīnesinde kīneyem (Fehîm G213 / 3)

28. *Beyża-i ṭuġrāy-ı menşūr-ı nigeh* : ***Bakışın tayin fermanı tuğrasının yumurtası*** : Mülk-i nāz ol iki çeşmüñ zīr-i fermānındadur / **Beyża-i ṭuġrāy-ı menşūr-ı nigehdür** her biri (Nâ'ilî G361 / 5)

29. *Bī-perde-i girīve-i semt-i ḍalāl* : ***Dalalet semtinin çıkmaz yolunun utanmazı*** : Ser-cadde-i şerīʿati kim pā-girīzini / **Bī-perde-i girīve-i semt-i ḍalāl** eder (Nâ'ilî K1/19)

30. *Bīm-i ser-pençe-i ʿuḳḳāb-ı felek* : ***Felek kartalının pençe ucunun korkusu*** : **Bīm-i ser-pençe-i ʿuḳḳāb-ı felek** n'eyleyeyüm / Tāb-ı cünbiş ḳomamış bāl-i ġarāmumda benüm (Nâ'ilî K30 / 4)

31. *Būs-ı leb-i tīġ-i nigāh* : ***Bakış kılıcının dudağının öpücüğü*** : Yād eylese dil **būs-ı leb-i tīġ-i nigāhuñ** / Ḫamyāze çeker sīnedeki yārelerüñ hep (Nâ'ilî G15 / 4)

32. *Būy-ı ciğer-i kebāb-ı dāġ* : ***Dağlanmış ciğer kebabının kokusu*** : **Būy-ı ciğer-i kebāb-ı dāġam** / Gül-ġonca-i aḫker-i şemīmem (Fehîm M1 Trc. b 11 / 8)

33. *Būy-ı ḫaṭ-ı müşkīn-i eşʿār* : ***Şiirlerin misk kokulu hattının kokusu*** : Yayıldı Nāʾilī **būy-ı ḫaṭ-ı müşkīn-i eşʿārum** / Sevād-ı Rūm bender-gāh-ı Lāhūr oldı gitdükçe (Nâ'ilî G320 / 5)

34. *Būy-ı zükâm-rīz-i gül-i ārzū* : ***İstek gülünün nezle saçan kokusu*** : Bī-tābī-i dimāġa sebeb hep Neşāṭiyā / **Būy-ı zükâm-rīz-i gül-i ārzū** mıdur (Neşâtî G23 / 5)

35. *Bülbül-i beste-leb-i gülşen-i tecrīd* : ***Soyutlanma gül bahçesinin ağzı bağlı bülbülü*** : **Bülbül-i beste-leb-i gülşen-i tecrīd** oldum / Murġ-ı bismil-şüdeyem berg ü nevādan geçdüm (Fehîm G218 / 3)

36. *Bülbül-i elvān-neġam-ı gülşen-i feyż* : ***Feyiz gül bahçesinin her dem yeni nağmeli bülbülü*** : Ben **bülbül-i elvān-neġam-ı gülşen-i feyżem** / Murġān-ı ḳafes nağme-i tekrārı ne bilsün (Fehîm K4 /30)

37. *Cemmāze-keş-i maḥmil-i tüccār-ı ḫaṭā* : ***Hata tüccarının dişi devesinin mahmilini çeken*** : Bir nefḥa-i āṣārdur ol deñlü ki gūyā / **Cemmāze-keş-i maḥmil-i tüccār-ı ḫaṭādur** (Nâ'ilî K14 /37)

38. *Cilve-i serv-i çemen-ārā-yı ḳıyāmet* : ***Kıyamet yeşilliğini süsleyen servinin nazlı hareketi*** : Nergislerüñ it zīb-dih-i gülşen-i fitne / Ey **cilve-i serv-i çemen-ārā-yı ḳıyāmet** (Fehîm G21 / 4)

39. *Cünbiş-i mir'āt-ı çarḫ-ı mīnā* : ***Gök kubbe aynasının hareketi*** : Baḳınca **cünbiş-i mir'āt-ı çarḫ-ı mīnāya** / Sefer göründi dil-i bī-ḳarār-ı şeydāya (Fehîm K8 / 1)

40. *Çāk çāk-i ḫancer-i ḫun-rīz-i müjgān* : ***Kirpiklerin kan dökücü hançerinin sesi*** : Dīde mest-i ḥayret-i neẓẓāre ammā cān u dil / **Çāk çāk-i ḫancer-i ḫun-rīz-i müjgān** olmada (Nâ'ilî G347 / 4)

41. *Çāk çāk-i reşk-i sāṭūr-ı nigeh* : ***Bakış satırının kıskançlığının sesi*** : Ḳudsiyānuñ Nā'ilī ḳurbānuña ʿuşşāḳda / Çāk çāk-i reşk-i sāṭūr-ı nigehdür her biri (Nâ'ilî G361 / 6)

42. *Çāk çāk-i tīġ-ı āteş-tāb-ı ḥasret* : ***Hasretin ateşli kılıcının sesi*** : Göñül kim **çāk çāk-i tīg-ı āteş-tāb-ı hasretdür** / Ḫadeng-i cevr ile pür-zaḫm-ı nāsūr oldı gitdükce (Neşâtî G115 / 4)

43. *Çāre-sāz-ı ġam-ı pey-der-pey-i cān-gāh* : ***Can evinin birbiri ardına gelen gamının çare vericisi*** : ʿÖmrin efzūn ede Ḥaḳ hem ola ol feyż-i neşāṭ / **Çāre-sāz-ı ġam-ı pey-der-pey-i cān-gāh** bize (Nâ'ilî G303 / 12)

44. *Çārsū-yı rişte-i bāzār-ı cihān* : ***Dünya pazarının ipliğinin çarşısı*** : Dirīġā **çārsū-yı rişte-i bāzār-ı cihān** içre / Ḥaṣīr-i köhne-veş düşdüm ne çāre çeşm-i raġbetden (Fehîm K15 / 9)

45. *Çāşnī-sencī-i zaḫm-ı leb-i şemşīr* : ***Kılıcın dudak yarasının tadına bakma*** : **Çāşnī-sencī-i zaḫm-ı leb-i şemşīrüñden** / Gösterür ġamzelerüñ kendüyi her bār laṭīf (Nâ'ilî G191 / 3)

46. *Çehre-sāy-ı cenāb-ı ḫidīv-i ʿahd* : ***Yüce vezirin sözüne yüz sürücü*** : İḳbāl **çehre-sāy-ı cenāb-ı ḫidīv-i ʿahd** / ʿİzzet mülāzim-i der-i ṣadr-ı ṣudūr olur (Nâ'ilî K24 / 7)

47. *Çerāġ-efrūz-ı māh-ı āsümān-ı behcet* : ***Güzellik gökyüzünün Ay'ının parlatan kandili*** : Siyeh-dil mihr-düşmen bī-vefāsun ḫayf bilmezsün / **Çerāġ-efrūz-ı māh-ı āsümān-ı behcetüñ** kimdür (Nâ'ilî G118 / 4)

48. *Çeşm-i āhū-nigeh-i ḫūn-ı dil-āşām* : ***Gönül kanı içen ahu bakışlı göz*** : Didüm āḫır kefen-i cismüm iden çeşme-i cān / **Çeşm-i āhū-nigeh-i ḫūn-ı dil-āşām**umdur (Fehîm K12 / 26)

49. *Çeşm-i girye-nāk-i kilk-i şūḫ* : ***Güzel ve oynak kalemin ağlayan gözü*** : Düşen her ḳatre **çeşm-i girye-nāk-i kilk-i şūḫumdan** / Miṣāl-i toḫm-ı gül-ābisten olur verd-i ḫandāna (Fehîm K7 / 59)

50. *Çeşm-i zaḫm-ı rūzgār-ı fitne* : ***Fitne rüzgarının yarasının gözü*** : İḥtirāz et **çeşm-i zaḫm-ı rūzgār-ı fitneden** / Her ḫam-ı zülfüñde cemʿ perīşān görmesün (Nâ'ilî G251 / 4)[91]

51. *Dāġ-ı dil-i köhne-bahār-ı ġam :* ***Gam sonbaharının gönül yarası :*** Nāʾilī **dāġ-ı dil-i köhne-bahār-ı ġam** olup / Gül-şene açılalum tāze ġazeller diyerek (Nâ'ilî G200 / 5)

52. *Dāġ-ı sīne-i ḫūrşīd-i maḥşer* : ***Mahşer güneşinin sinesinin yarası*** : Göñül kim şuʿle-zār-ı ʿışḳ-ı cānāne semenderdür / Şerār-ı āhı **dāġ-ı sīne-i ḫurşīd-i maḥşerdür** (Nâ'ilî K26 / 23)

53. *Dāġ-ı sīne-i ḫūrşīd-i maḥşer* : ***Mahşer güneşinin sinesinin yanık yarası*** : Göñül ki şuʿle-zār-ı ʿışḳ-ı ḫūbāna semenderdür / Şerār-ı **āhı dāġ-ı sīne-i ḫūrşīd-i maḥşerdür** (Nâ'ilî G127 / 1)

54. *Dāġ-ı sūz-ı cān-ı ġam* : ***Gam canının yanık yarası*** : Iżṭırāb-āmūz-ı sīm-āb oldı cism ü dil Fehīm / **Dāġ-ı sūz-ı cān-ı ġamdur** şuʿle-i tāb u tebüm (Fehîm G217 / 7)

---

[91] Metinde "cemʿ perîşān" şeklinde yazılmıştır (İpekten, **age,** 380). "cemʿ-i perîşān" şeklinde terkipli okunması daha doğru görünmektedir.

55. *Dāġ-ı sūz-ı dil-i ṣevāb* : ***Sevap işleyen gönlün yanık yarası*** : Her günāhum ümīd-i ʿafviyle / **Dāġ-ı sūz-ı dil-i ṣevāb** itdüm (Fehîm K2 / 30)

56. *Dāġ-ı tedbīr-i nā-Ḫudāy-ı dil* : ***Gönül gemicisinin tedbirinin yanık yarası*** : Baḥr-ı mevvāc-ı āteşīn-girdāb / **Dāġ-ı tedbīr-i nā-Ḫudāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/2)[92]

57. *Dāmen-i perde-i ḫafāy-ı dil* : ***Gönlün gizli perdesinin eteği*** : Olsam ālūde **gerd-i rāh-ı heves** / Dāmen-i perde-i ḫafāy-ı dilem (Nâ'ilî K4 / 6)

58. *Dām-ı murġ-ı dūd-ı ġam* : ***Gam dumanı kuşunun tuzağı*** : Ṭurfa ṣayyād-ı feżā-yı deşt-i miḥnetdür gönül / **Dām-ı murġ-ı dūd-ı ġam** bu sīne-i ṣad-çākdür (Fehîm G99 / 4)

59. *Deryūze-ger-i māye-i pirāye-i ḥüsn* : ***Güzellik süsünün mayasının dilencisi*** : Āyīne-i ḥayretle bütān olsa revādur / **Deryūze-ger-i māye-i pirāye-i ḥüsnüñ** (Fehîm G181 / 3)

60. *Dest-i küstāḫī-i recāy-ı dil* : ***Gönül ümidinin edepsizlik eli*** : Ḥaşre dek dāmen-i şefāʿatüñe / **Dest-i küstāḫī-i recāy-ı dil**em (Nâ'ilî K4 / 47)

61. *Dest-i müjgān-ı taẓallum-düşmen-i çālāk* : ***Hızlı zulüm edici düşmanın kirpiklerinin eli*** : **Dest-i müjgān-ı taẓallum düşmen-i çālāki**/ Göz yumup açınca dāmān u girībāndur yeri (Nâ'ilî G385 / 4)

62. *Dīk-i mey-i aşḳ-ı yār* : ***Sevgilinin aşk şarabının sarhoşu*** : Laḫt-ı dil ü pāre-i cigerdür / **Dīk-i mey-i aşḳ-ı yāra** serpūş (Fehîm M3 Trk. b 6 / 8)

63. *Dil-i yeʾs-ülfet-i nādīde-rūy-ı ārzū* : ***Arzunun görülmemiş yüzünün kederinin dostu olan gönül*** : Ey **dil-i yeʾs-ülfet-i nādīde-rūy-ı ārzū** / İtme ṣaḥrā-yı hevesde cüst ü cūy-ı ārzū (Fehîm G249 / 1)

64. *Dil-dāde-i tenaʿum-ı bāġ-ı naʿīm* : ***Nimet bahçesinin nimet içinde yaşayan âşığı*** : Girseñ de cennete yine şehvet zebūnısın / **Dil-dāde-i tenaʿum-ı bāġ-ı naʿīm** isen (Nâ'ilî G214 / 4)

[92] Nâ-hudâ'nın hem Allahsız hem de gemici anlamı vardır. Beyitte denizle ilgili unsurlar sebebiyle gemici anlamı ağır basmaktadır. Ancak Şenödeyici'nin de belirttiği gibi Allahsız anlamı da akla gelmektedir (Şenödeyici, 799).

65. *Dil-pesend-i şāhid-i ṭabʿ-ı suḫen-dān* : ***Söz bilen yaratılış güzelinin gönlünün beğendiği*** : Göz görüp dil sevmiş ammā bilmem ol büt Nāʾilī / **Dil-pesend-i şāhid-i ṭabʿ-ı suḫen-dānum** mıdur (Nâ'ilî G82 / 5)

66. *Dil-teng-i dār-ı miḥnet-i dünyā* : ***Dünya mihnetinin kederlisi*** : **Dil-teng-i dār-ı miḥnet-i dünyā** idüñ tamām / Mekş eyle **ḫˇāb-gāh-ı ʿademde** ḥużūr ile (Nâ'ilî M1 / 6 / 6)

67. *Dūd-ı āh-ı ehl-i mātem* : ***Matem ehlinin ahının dumanı*** : **Dūd-ı āh-ı ehl-i mātem** tutdı dehri ol ḳadar / Fark olınmaz böyle kalursa eger şām u seḥer (Neşâtî K17/ B1-6)

68. *Dūd-ı āh-ı ḥasret-i rūy* : ***Yüz hasretinin ahının dumanı*** : Sīne-i ʿāşıḳ ne mümkin dāġ ber-dāġ olmamaḳ / **Dūd-ı āh-ı ḥasret-i rūyuñla** aḫker-sūzdur (Nâ'ilî G117 / 3)

69. *Dūd-ı derūn-ı ehl-i mātem* : ***Matem ehlinin içinin dumanı*** : Çıkup **dūd-ı derūn-ı ehl-i mātem** evc-i gerdūna / Siyehler geysün ʿālem şām-ı ḥasret āşikār olsun (Neşâtî K5 / B3-3)

70. *Dūd-ı ʿūd-ı abīr-i aḫlāḳ* : ***Yaratılıştaki miskin elde edildiği öd ağacının dumanı*** : **Dūd-ı ʿūd-ı abīr-i aḫlāḳın** / Her ne ʿālemde kim seḥāb itdüm (Fehîm K2 / 35)

71. *Dürr-i hümāyūn-ṣadef-i ḳulzüm-i devlet* : ***Devlet denizinin padişahlara layık inci çıkaran sedefi*** : Ol **dürr-i hümāyūn-ṣadef-i ḳulzüm-i devlet** / Kim ḥacle-gehi reşk-i şebistān-ı semādur (Nâ'ilî K14 /31)

72. *Ebr-i ḫurşīd-i yār-ı maʿnī* : ***Mana sevgilisinin güneşinin bulutu*** : Bkz. Dūd-ı şuʿle-i fikr (Fehîm G97 / 6)

73. *Efşürde-i laʿl-i leb-i cānān* : ***Sevgilinin dudağının kırmızılığının posası*** : İtdüm **efşürde-i laʿl-i leb-i cānāndan** mey / Rūḥ-ı Cem teşne-leb-i bāde-i gül-fāmumdur (Fehîm K12 / 2)

74. *Endūḫte-i zād-ı reh-i ʿuḳbā* : ***Ahiret yolunun azığının toplanılmışı*** : Ol beẕl-i ʿaṭā kim ola ehl-i dile maḥṣūṣ / **Endūḫte-i zād-ı reh-i ʿuḳbā** mı degildür (Nâ'ilî K15 / 33)

75. *Erre-i sīne-ḫırāş-ı kef-i āzār* : ***İncitme elinin kalbi kırık / sine tırmalayan testeresi*** : Müstaʿid olduġı ẕātında olan ṣafvetdür / **Erre-i sīne-ḫırāş-ı kef-i āzāra** ṣadef (Nâ'ilî G190 / 4)

76. *Eşheb-i germ-i inān-ı suḫen* : ***Sözün çabuk dizginli kır atı*** : Yeter ey rāyiż-i endīşe yeter gösterdüñ / **Eşheb-i germ-i ʿinān-ı suḫene** irḫāyı (Nâ'ilî K5/43)

77. *Eşheb-i kām-ı dil-i nā-kām* : ***Arzusuna erişememiş gönlün arzusunun kır atı*** : Nāʾilī **eşheb-i kām-ı dil-i nā-kāmumuzuñ** / Maḥşer-i himmetine her dü cihān teng olsa (Nâ'ilî G310 / 5)

78. *Feyż-i āfitāb-ı ḥüsn-i ʿaşḳ* : ***Aşkın güzel güneşinin feyzi*** : Oldı **feyż-i āfitāb-ı ḥüsn-i ʿaşḳ** ile Fehīm / Nice mihr-i enverīdür ẕerre-i nāçīzümüz (Fehîm G130 / 5)

79. *Feyż-i nesīm-i dem-i laʿl* : ***Dudağının nefes rüzgârının feyzi*** : Gül gibi **feyż-i nesīm-i dem-i laʿlüñ** açdı / Gerçi bir ġonca-i ser-beste idi rāz-ı Mesīḥ (Fehîm G34 / 3)

80. *Feyż-i nīsān-ı ʿaṭāyāy-ı ilāhī* : ***İlahi hediyelerin nisanının feyzi*** : **Feyż-i nīsān-ı ʿaṭāyāy-ı ilāhīden** olup / Perveriş-yāfte-i nüh ṣadef-i çarḫ-ı berīn (Nâ'ilî K16 / 2)

81. *Fikr-i feyż-i kef-i cūd* : ***Cömertlik elinin feyzinin düşüncesi*** : **Fikr-i feyż-i kef-i cūdı** sebeb-i dil-şādī / Yād-ı ḳahr u ġazabı bāʿiṣ-i ṣad renc-i elīm (Neşâtî K9 / 18)

82. *Firīb-āmūz-ı baḫt-ı nā-be-sāmān-ı dil-i ʿāşıḳ* : ***Aşığın gönlünün talihsiz bahtının hile öğreneni*** : **Firīb-āmūz-ı baḫt-ı nā-be-sāmān-ı dil-i ʿāşıḳ** / Füsūn-perdāz-ı çeşm-i dil-rübāyān-ı füsūn-gerdür (Nâ'ilî K26 / 29)

83. *Firīb-i dāne-i dām-ı hevā* : ***Heves tuzağının tohumunun aldatmacası*** : Benüm o ṭāʾir-i ḳudsī bu evc-gāhda kim / **Firīb-i dāne-i dām-ı hevā** nedür bilmem (Nâ'ilî G239 / 4)

84. *Fürūġ-ı cām-ı gül-i şuʿle-bār* : ***Parıltılı gül kadehinin parlaklığı*** : Çemende bülbül-i şeydāyı āteşīn-naġme / **Fürūġ-ı cām-ı gül-i şuʿle-bārdan** bilürüz (Neşâtî G55 / 3)

85. *Fürūġ-ı şuʿle-zen-i penbe-i seḥāb* : ***Bulut pamuğunun alevlendiren nuru*** : Girüp ṭabīʿat-ı nāra hevā ḥarāretden / **Fürūġ-ı şuʿle-zen-i penbe-i seḥāb** olmış (Nâ'ilî K18 / 5)

86. *Ġāret-gerī-i naḳd-ı dil-i zār* : ***İnleyen gönlün nakdinin yağmacısı*** : **Ġāret-gerī-i naḳd-ı dil-i zāra** ne minnet / Ol ḫod senüñ ey şūḫ sitem-kāra ne minnet (Nâ'ilî G26 / 1)

87. *Ġarīḳ-i siyeh-baḥr-ı şām-ı deycūr* : ***Karanlık akşamın siyah denizinde boğulmuş*** : Olursa baḫtum eger nāḫudā-yı zevraḳ-ı mihr / Yine **ġarīḳ-i siyeh-baḥr-ı şām-ı deycūram** (Fehîm K14 / 16)

88. *Ġarḳ-ı baḥr-ı ʿaraḳ-ı şerm* : ***Utanma terinin denizinin boğulmuşu*** : **Ġarḳ-ı baḥr-ı ʿaraḳ-ı şerm** olup oldum mebhūt / Ḥayret-i ḥüsn-i beni ẕikrden itdi ḫāmūş (Fehîm G1444 / 10)

89. *Ġark-ı mevc-i ḫuy-ı ḥicāb* : ***Utanma terinin dalgalarının boğulmuşu*** : Vaṣfuñ itdükçe cebhe-i ṭabʿum / **Ġark-ı mevc-i ḫuy-ı ḥicāb** itdüm (Fehîm K2 / 46)

90. *Ġarḳ-ı niʿmet-i nāz-ı cünūn* : ***Deliliğin naz nimetine batmış*** : Dil ṭıflı **ġarḳ-ı niʿmet-i nāz-ı cünūn** iken / Pes-mānde ḫˇār-ı rātibe-i hūş eder miyüz (Nâ'ilî G146 / 3)

91. *Ġarḳa-i mevc-i çīn-i pīşānī* : ***Alın buruşukluğu dalgasına batmış*** : Eyledüm çeşm-i girye ṭūfānī / **Ġarḳa-i mevc-i çīn-i pīşānī** (Fehîm K17 / 1)

92. *Gedā-yı kevkeb-i ḫāl-i siyāh* : ***Siyah benin yıldızının dilencisi*** : İder Pertev **gedā-yı kevkeb-i ḫāl-i siyāhuñdan** / Sipihr-i aḫter-i baḫtum anuñçün tīre-encümdür (Fehîm G103 / 3)

93. *Genc-i nā-yāb-ı miyān-ı dil-rübā* : ***Gönül kapan belin ender hazinesi*** : Ol kemerle **genc-i nā-yāb-ı miyān-ı dil-rübā** / Bir ṭılısm-ı fitnedür kim ejderinden bellidür (Nâ'ilî G71 / 4)

94. *Gerd-i süm-i tekāver-i ümīd* : ***Ümidin koşucu atının toynağının tozu*** : Gül-gūn cāmı her kişi meydāna sürdi biz / **Gerd-i süm-i tekāver-i ümmīdi** görmedük (Nâ'ilî G222 / 5)

95. *Gevher-i ṣadef-i baḥr-ı ṣubḥ* : ***Sabah denizinin sedefinin incisi*** : Her jāle **gevher-i ṣadef-i baḥr-ı ṣubḥdur** / Olsa ʿaceb mi maḥzen-i dürr-i ḫoş-āb gül (Fehîm G195 / 2)

96. *Girdāb-ı baḥr-ı bī-girān-ı luṭf* : ***Lütfun sınırsız denizinin girdabı*** : Ṣunmasun **girdāb-ı baḥr-ı bī-girān-ı luṭfına** / Seyr edenler sīne-i deryāda dāġ-ı ḥayreti (Nâ'ilî K34 / 18)

97. *Girdāb-ı baḥr-ı ḫūn-ı aʿdā* : ***Düşman kanının denizinin girdabı*** : Āferīn seyf-i yedullāh kim neheng-i tīġüñe / Eyledüñ **girdāb-ı baḥr-ı ḫūn-ı aʿdādan** ḳırāb (Fehîm K5 / 44)

98. *Giriftār-ı kemend-i bīm-i hicrān* : ***Ayrılığın korku kemendinin tutulmuşu*** : Dil ümīd-i vuṣlatuñla şādkām olmaḳda līk / Cān **giriftār-ı kemend-i bīm-i hicrān** olmada (Nâ'ilî G347 / 2)

99. *Ġonca-i ḫāmūş-ı gülistān-ı edeb* : ***Edep gül bahçesinin sessiz goncası*** : **Ol ġonca-i ḫāmūş-ı gülistān-ı edeb** / Küstāḫi-i bülbül olsa ḫışmına sebeb (Fehîm R. 5 / 1)

100. *Ġonca-i neşküfte-i bāġ-ı ʿadem* : ***Yokluk bahçesinin açılmamış goncası*** : **Ġonca-i neşküfte-i bāġ-ı ʿademdür** tā ezel / Feyż-i efkār-ı dehānıyla dil-i nābūdumuz (Fehîm G119 / 3)

101. *Ġonce-i bāġ-ı naʿīm-i nāz* : ***Nazın nimet bahçesinin goncası*** : Ey nā-şükufte **ġonce-i bāġ-ı naʿīm-i** nāz / Etsün tebessümüñ yine neşr-i şemīm-i nāz (Nâ'ilî G155 / 1)

102. *Gül-i gülbün-ṭırāz-ı rāz-ı nāḳūs* : ***Çan sırrının gül fidanını süsleyen gül*** : Dil-i ṣad-pāre-i pür-nālem oldı / Gül-i gülbün-ṭırāz-ı rāz-ı nāḳūs (Fehîm G137 / 5)

103. *Gül-i mihr-i nesīm-i ṣubḥ-dem* : ***Sabah rüzgarı güneşinin gülü*** : Olmaġa geldi **gül-i mihr-i nesīm-i ṣubḥ-dem** / Ṭīb-i ḫāk-i dergehüñden müstafīż ü müsteṭāb (Fehîm K5 / 49)

104. *Gül-i ṣad-berg-i gülistān-ı fiten* : ***Fitne gül bahçesinin yüz yapraklı gülü*** : Kākülüñ ey **gül-i ṣad-berg-i gülistān-ı fiten** / Bāġ-ı āşūbda biñ dānelü bir sünbüldür (Fehîm G101 / 2)

105. *Gül-i şīşe-zīb-i çeşm-i pür-āb* : ***Su dolu gözün şişe süsleyen gülü*** : Ḫayāli olsa gül-i şīşe-zīb-i çeşm-i pür-āb / Nigāh-ı germdeki sūz u tābı n'eylersün (Nâ'ilî G261 / 3)

106. *Gül-berg-i gül-i gülşen-i rāz* : ***Sır gül bahçesinin gül yaprağı*** : Ey fürūġ-ı ruḫ-ı ḫūy-gerdesi ḫurşīd-güdāz / Ey leb-i nādire **gül-berg-i gül-i gülşen-i rāz** (Fehîm M4 Trk. b 1 / 2)

107. *Güm-geşte-rāh-ı bādiye-i bī-girān-ı merg* : ***Ölümün sınırsız çölünün yolunu kaybetmişleri*** : Yād eyledükçe noḳṭa-i ḫālüñ olur ḳader / **Güm-geşte rāh-ı bādiye-i bī-girān-ı merg** (Nâ'ilî G206 / 6)

108. *Güm-kerde-rāh-ı vādī-i pür-pīç ü tāb-ı ʿışḳ* : ***Aşk kuvvetinin kıvrımlı vadisinin yolunu kaybetmişi*** : Ḥaḳḳā ki eylemiş seni farṭ-ı şitāb-ı ʿışḳ / **Güm-kerde-rāh-ı vādī-i pür-pīç ü tāb-ı ʿışḳ** (Nâ'ilî M3 / Msd. / 32)

109. *Ḫˇāce-i kāle-i duʿāy-ı dil* : ***Gönül duasının kıymetli kumaşının satıcısı*** : Nāʾilīyem ki ferş-i pāyuñ içün / **Ḫˇāce-i kāle-i duʿāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/45)

110. *Ḫˇācegiyān-ı ser-i bāzār-ı nifāḳ* : ***Nifak pazarının baş üstadı*** : Ol **ḫˇācegiyān-ı ser-i bāzār-ı nifāḳuñ** / Gevherleri ḫar-möhre-i ṣundūḳ-ı deġādur (Nâ'ilî K14 /82)

111. *Ḫˇān-ı luṭf-ı çarḫ-ı siyeh-kilīme* : ***Siyah kilimli feleğin lütuf sofrası*** : El ṣunma **ḫˇān-ı luṭf-ı çarḫ-ı siyeh-kelīme** / Baḫt-ı leʾīme kendüñ ʿālī-cenāb göster (Nâ'ilî G65 / 7)[93]

112. *Ḫˇān-ı ġam-ı ġuṣṣa-i ʿaşḳ* : ***Aşk tasasının gam sofrası*** : Bīhūde diyen **ḫˇān-ı ġam-ı ġuṣṣa-i ʿaşḳı** / Maḥrūm olur ol çāşni-i ẕevḳ u ṣafādan (Fehîm G227 / 4)

[93] Siyeh-kelīm: siyeh-kilīm / gilīm olmalıdır. Beyitte kastedilen anlam talihsiz değil siyah kilimlidir.

113. *Ḫacle-gāh-ı perde-i çeşm-i ḥayā* : ***Utanma gözünün perdesinin gelin odası*** : Zümre-i ʿuşşāk-ı maḥcūbāna nūr-ı dīdeyem / **Ḫacle-gāh-ı perde-i çeşm-i ḥayādur** bisterüm (Fehîm G225 / 2)

114. *Ḫaclet-dih-i engüşt-i hilāl-i ramażān* : ***Ramazan hilalinin parmağının utanç vereni*** : Īmāy-ı medīḥ-i ḫam-ı ebrūy-ı bütānda / **Ḫaclet-dih-i engüşt-i hilāl-i ramazānsın** (Nâ'ilî K25 / 4)

115. *Ḫançer-i ser-tīz-i nigāh-ı sitem* : ***Sitemli bakışın ucu sivri hançeri*** : Tā **ḫançer-i ser-tīz-i nigāh-ı sitemüñden** / Her bir müje bir zaḫmi-i āġuşte-be-ḫūndur (Fehîm G73 / 3)

116. *Ḫāne-sūz-ı eşer-i ṭāliʿ-i dūn* : ***Sefil bahtın etkisiyle ocak söndüren*** : Zülfüñe çekdi dil-i Nā'ilī-i pā-māli / **Ḫāne-sūz-ı eşer-i ṭāliʿ-i dūndur** çeşmüñ (Nâ'ilî G205 / 6)

117. *Hānmān-sūz-ı dil-i bülbül-i zār* : ***İnleyen bülbülün gönül yuvasını yakan*** : Āteşīn câme ile şāhid-i gül gülşende / **Hānmān-sūz-ı dil-i bülbül-i zār** oldı yine (Neşâtî G105 / 2)

118. *Ḫarf-i ḫaṭā-şumārī-i ḫaclet-penāh-ı mest* : ***Sarhoşluğun utanma sığınağının hata sayıcı harfi*** : Rūz-ı cezāda kim ola ser-nāme-i ḳabūl / **Ḫarf-i ḫaṭā-şumārī-i ḫaclet-penāh-ı mest** (Nâ'ilî G22 /3)

119. *Hār-ı dāmen-gīr-i şeh-rāh-ı sitem* : ***Zulüm anayolunun eteğine sarılan eşek*** : El-ḥazer iy **ḫār-ı dāmen-gīr-i şeh-rāh-ı sitem** / Berḳ-i ḫırmen-sūz-ı baḫt-ı cān-ı aʿdādur gelen (Neşâtî K18 / 10)

120. *Ḫarīf-i pençe-i fūlād-ı Ḳahramān* : ***Kahraman'ın çelik pençesinin meslektaşı*** : Olmış **ḫarīf-i pençe-i fūlād-ı Ḳahramān** / Bulmış o deñlü nāmiyeden her giyāh tāb (Nâ'ilî G20 / 3)

121. *Ḫasret-i neẓẓāre-i mihr-i ruḫ* : ***Yanak güneşini görme hasreti*** : **Ḫasret-i neẓẓāre-i mihr-i ruḫuñla** meh gibi / Cüst ü cū eylerdi ẓulmātı Sikender rūz u şeb (Fehîm K1 / 35)

122. *Ḥasret-i telḫ-ābe-i āzār-ı leb* : ***Dudağın inciticiliğin acı suyunun hasreti*** : Dil ẕāʾiḳa-i cān gibi ḫˇāhiş-ger-i duşnām / Cān **ḥasret-i telḫ-ābe-i āzār-ı lebüñde** (Nâ'ilî G332 / 4)

123. *Ḫaşyet-i cellād-ı çeşm-i pür-teġāfül :* ***Umursamaz gözün celladının korkusu*** : Bkz. Bismilgeh-i āşūb (Nâ'ilî G6 / 5)

124. *Ḥavṣala-i kūşe-i ebrū-yı taleb* : ***İsteme kaşının köşesinin havsalası*** : Yeter iy yeʾs yeter ḫışm ile bu çīn-i cebīn / Tengdür **ḥavṣala-i kūşe-i ebrū-yı ṭaleb** (Neşâtî G6 / 3)

125. *Ḥayrān-ı nakş-ı ḫayme-i iclāl* : ***Ululuk çadırının nakşının hayranı :*** **Ḥayrān-ı nakş-ı ḫayme-i iclālüñ** eylesün / Bu çetr-i zer-nigār-ı muʿallāy-ı ber-teri (Nâ'ilî K20 / 28)

126. *Ḥayrān-kār-ı ġamze-i cellād-ı kār* : ***Cellat işli gamzenin hayranı*** : Ecel **ḥayrān-kār-ı ġamze-i cellād-ı kāruñdur** / Daḫı tāze degülken āşinā fārṭ-ı ḥicābuñdan (Fehîm G230 / 2)

127. *Ḥayran-nişīn-i gūşe-i zindan-ı ġurbet* : ***Gurbet zindanının köşesinin hayran şekilde oturanı*** : Yūsuf-veş itdi baḫt bizi Mışr'da esīr / **Ḥayran-nişīn-i gūşe-i zindān-ı ġurbetüz** (Fehîm G132 / 4)

128. *Hem-cins-i ḳumāş-ı ḥüsn-i ġarrā* : ***Gösterişli güzellik kumaşının hemcinsi*** : Metāʿ-ı ʿışḳ **hem-cins-i ḳumāş-ı ḥüsni** ġarrādur / Niyāz u nāz hem-seng-i terāzūy-ı ḥaḳīḳatdür (Nâ'ilî G107 / 4)

129. *Hem-pençe-i şīr-i ner-i ʿālem* : ***Âlemin erkek aslanının dengi*** : Ger ḳuvvet-i ʿadlüñ ki revādur eger olsa / Āhū-bere **hem-pençe-i şīr-i ner-i ʿālem** (Neşâtî K20 / 18)

130. *Ḫırmen-gede-i berḳ-i cihān-sūz-ı naẓar* : ***Bakışın dünyayı yakan şimşeğinin harman yeri*** : Bu şuʿle-zemīn sīne-i pür-tābumı yā Rab / **Ḫırmen-gede-i berḳ-i cihān-sūz-ı naẓar** ḳıl (Nâ'ilî M2 / Trk.b /23)

131. *Ḥırz-ı amān-ı gerden-i cān* : ***Can boynunun aman muskası*** : Ne ṭuġrā kim çıḳar ism-i Muḥammed bir muʿammādur / Ki olmış ʿālemüñ **ḥırz-ı amān-ı gerden-i cānı** (Nâ'ilî K36 / 9)

132. *Ḥırz-ı bāzūy-ı iʿtināy-ı dil* : ***Gönül özeninin koruyucu muskası*** : Naʿt-gūy-ı Ḥabîb-i Mevlāyam / **Ḥırz-ı bāzūy-ı iʿtināy-ı dilem (Nâ'ilî** Nâ'ilî K4/25)

133. *Ḥırz-ı bāzūy-ı rūzgār-ı ġam* : ***Gam rüzgarının kol muskası*** : Biz ki şāhenşeh-i diyār-ı ġamuz / **Ḥırz-ı bāzūy-ı rūzgār-ı ġamuz** (Nâ'ilî G140 / 1)

134. *Ḫıżr-ı dil-zinde-i ser-çeşme-i ʿirfān* : ***İrfan çeşme başının / kaynağının gönül gözü açık Hızır'ı*** : Ḳalemin lūle sözin āb-ı ḥayāt u ṭabʿın / **Ḫıżr-ı dil-zinde-i ser-çeşme-i ʿirfān** etmiş (Nâ'ilî K9 / 28)

135. *Hirās-ı dest-burd-ı ceyş-i ḥayret* : ***Hayret askerinin yağmalamasının korkusu*** : Ki olmışdur **hirās-ı dest-burd-ı ceyş-i ḥayretden** / Reh-i āmed-şud-ı feyż-i maʿānî infiṣām üzre (Nâ'ilî K23 / 35)

136. *Ḫiyel-i çarḫ-ı dūn-ı şuʿbede-bāz* : ***Hokkabaz alçak feleğin yaptıkları*** : **Ḫiyel-i çarḫ-ı dūn-ı şuʿbede-bāz** / Ki odur Yūsufʾı iden çāhî (Fehîm Kt. 4 / 1)

137. *Ḫurşîd-i nūr-bāḫte-i āsumān-ı yeʾs* : ***Üzüntü göğünün nura ütülmüş güneşi*** : Oldı küsūf-ı ʿuḳde-i ḫırmān ile göñül / **Ḫurşîd-i nūr-bāḫte-i āsumān-ı yeʾs** (Fehîm G136 / 5)

138. *Ḫurşîd-i tāc-ver-i felek-i çār-mîn* : ***Dördüncü kat feleğin taç giymiş güneşi*** : Sürdükçe ḫāk-i pāyuña yüz reşk eder Mesîḥ / **Ḫurşîd-i tāc-ver-i felek-i çār-mîn** ile (Nâ'ilî K28 / 32)

139. *Ḫūşe-i ber-mezraʿa-i ʿālem-i nūr* : ***Nur âlemi tarlasındaki başak*** : Bkz. Berḳ-ı belā: (Fehîm G110 / 2)

140. *Hücūm-ı perdegiyān-ı bihişt-i maʿnî* : ***Mana cennetinin hareminin saldırısı*** : **Hücūm-ı perdegiyān-ı bihişt-i maʿnî**den / Feżāy-ı maḥşer-i Eyyūb ola ḫıyābānı (Nâ'ilî K6 / 55)

141. *Hücūm-ı seyl-i pür-cūş-ı sitem* : ***Sitemin coşkulu selinin hücumu*** : Ser-i dil zahḫmdār-ı seng-i ġam maʿmūre-i ḫātır / **Hücūm-ı seyl-i pür-cūş-ı sitemle** cümle vîrāndur (Neşâtî K27 / 35)

142. *Ḥükm-i ceẕr ü medd-i feyż-i Ḥaḳ* : ***Allah'ın feyzinin gelgitinin hükmü*** : Hemīşe tā ki **ḥükm-i ceẕr ü medd-i feyż-i Ḥaḳ** Nīl'i / Taḳāżā eyleye gāh izdiyāda gāh noḳṣāna (Fehîm K7 / 64)

143. *Ḥükm-i mühendis-i ḫıred-i ḫurde*-bīn : ***Küçük şeyleri görebilen akıl mühendisinin hükmü*** : Ol ḳalʿalar ki ḫıṭṭa-i İslāma oldı żamm / **Ḥükm-i mühendis-i ḫıred-i ḫurde-bīn** ile (Nâ'ilî K28 / 36)

144. *Ḥükm-i raḳam-ı ḫāme-i cādū-fen* : ***Cadı fenli / özellikli kalemin yazma hükmü*** : Şūr-efgen olan Nāʾilīyā kişver-i naẓma / **Ḥükm-i raḳam-ı ḫāme-i cādū-fenümüzdür** (Nâ'ilî G113 / 5)

145. *İʿcāz-ı helāk-ı tīġ-i ṭabʿ* : ***Tabiatın öldürücü kılıcının mucizesi*** : Gördi **iʿcāz-ı helāk-ı tīġ-i ṭabʿumdur** Fehīm / Eyledi teslīm şiʿrüm gamze-i cādū-yı dōst (Fehîm G25 / 8)

146. *İḳtiżāy-ı neşve-i cām-ı fenā* : ***Fanilik kadehinin mutluluk icabı*** : Gör **iḳtiżāy-ı neşve-i cām-ı fenāyı** kim / Peşmīne-pūş-ı şavmaʿa rindāna reşk eder (Nâ'ilî G71 / 2)

147. *ʿİnān-ı ḫınk-ı sebük-tāz-ı ḫāme* : ***Kalemin hızlı kır atının dizgini*** : **ʿİnān-ı ḫınk-ı sebük-tāz-ı ḫāme** germ olsa / Degil baʿīd ki luṭfuñ feżāy-ı pehnādır (Nâ'ilî K21 / 21)

148. *İskender-i kişver-güşāy-ı ʿālem-i naẓm* : ***Nazım ülkesini fetheden İskender*** : Ben ol **İskender-i kişver-güşāy-ı ʿālem-i naẓmam** / Ki teʾyīdinde olmış rūḥ-ı Ristō ihtimām üzre (Nâ'ilî K23 / 43)

149. *İtlāf-ı naḳd-ı ʿömr-i girān-māye* : ***Kıymetli ömür nakdinin israfi*** : **İtlāf-ı naḳd-ı ʿömr-i girān-māye** eyledüñ / Yārān-ı bī-ḥaḳīḳat ü ehl-i nifāḳ ile (Nâ'ilî M1 / 5 / 2)

150. *Kār-kün-ı çūb-ı cihān-gīr-i Kelīm* : ***Hz. Musa'nın cihan tutan asasının işini yapan*** : Ṣuḫanum rāz-nümā-yı nefes-i pāk-i Mesīḥ / Ḳalemüm **kār-kün-ı çūb-ı cihān-gīr-i Kelīm** (Neşâtî K9 / 32)

151. *Ḳaṣd-ı şeh-bāz-ı dü çeşm-i can-sitān* : ***Can alıcı iki göz doğanının kasdı*** : Sen hele kendüñ tedārük üzre ol iy **murġ-ı dil** / ***Ḳaṣd-ı şeh-bāz-ı dü çeşm-i can-sitānın*** kim bilür (Neşâtî G24 / 4)

152. *Ḳaṣd-ı taḳbīl-i serā-perde-i iclāl* : ***Ululuk saray perdesinin öpme kasdı*** : **Ḳaṣd-ı taḳbīl-i serā-perde-i iclālüñ** ede / Çarḫ-ı bed-gevheri güstāḫ u sipihri pür-kīn (Nâ'ilî K16 / 27)

153. *Ḳays-ı vādī-i ġam-ı ʿışḳ* : ***Aşk vadisinin Kays'ı*** : Bkz. Bed-nām-ı şehr-i vuṣlat (Nâ'ilî G159 / 4)

154. *Ḳażā-yı zaḫm-ı nigāh-ı dil-āşinā* : ***Gönlün aşina olduğu bakış yarasının hükmü*** : Göñül ki şimdi rıżā dostıdur verürse n'ola / **Ḳażā-yı zaḫm-ı nigāh-ı dil-āşināya** rıżā (Fehîm G13 / 5)

155. *Kemān-ı saḫt-ı dest-i ḳudret* : ***Kudret elinin sert yayı*** : **Kemān-ı saḫt-ı dest-i ḳudrete** tīr-i dü peygāndur / **Ser-i dest-i ḫayāle** bü'l-ʿaceb ser-tīz ḫancerdür (Nâ'ilî K26 / 36)

156. *Keşret-i cūş-ı ḫūn-ı girye* : ***Gözyaşı kanının coşmasının fazlalığı*** : Bkz. Câme-i ṣubḥ (Fehîm G32 / 3)

157. *Keyf-i mey-i ıżṭırāb-ı ġam* : ***Gam ızdırabının şarabının keyfi*** : Bkz. Dest-i dil (Fehîm M1 Trc. b 7 / 6)

158. *Ḳıyām-ı çāder-i eflāk-i bī-ṭınāb* : ***İpsiz feleklerin çadırının ayakta durması*** : Hemīşe tā ki bu vādīde her temūz u şitā / **Ḳıyām-ı çāder-i eflāk-i bī-ṭınāb** olmış (Nâ'ilî K18 / 48)

159. *Kilīd-i der-i gencīne-i baḫt* : ***Baht hazinesinin kapısının kilidi*** : Feṭḥ oldı **kilīd-i der-i gencīne-i baḫtum** / Zülf-i siyehüñden yine bir iki tel aldum (Nâ'ilî G240 / 5)

160. *Kilīd-i ḳufl-güşāy-ı der-i temennā* : ***İstek kapısının kilidini açan anahtar*** : Ḳalem ki luṭfına mevkūfdır benānında / **Kilīd-i ḳufl-güşāy-ı der-i temennādır** (Nâ'ilî K21 / 4)

161. *Kuḥl-ı zīb-efzā-yı çeşm-i mihr ü meh* : ***Ay ve güneşin gözünü güzelleştiren sürme*** : Gerçi ser-mestān-ı ʿışḳuñ ḫāk-i rehdür her biri / **Kuḥl-ı zīb-efzā-yı çeşm-i mihr ü mehdür** her biri (Neşâtî G130 / 1)

162. *Ḳulzüm-i pür-gevher-i rāz-ı dü ʿālem* : ***İki alemin sır cevherleriyle dolu deniz*** : Bkz. Çeşm-i cān (Neşâtî G82 / 2)

163. *Ḳumāş-ı kār-gāh-ı mülk-i hestī* : ***Varlık mülkünün tezgahının kumaşı*** : **Ḳumāş-ı kār-gāh-ı mülk-i hestī** / Fenā ehlinüñ olmaz zīb-i dūşı (Nâ'ilî G380 / 3)

164. *Küşte-i şemşīr-i bī-dād-ı nigāh* : ***Bakışın zulüm kılıcının öldürülmüşü*** : Ḫākden refʿ eyleyüp şāhum demişsün Nāʾilī / **Kuşte-i şemşīr-i bī-dād-ı nigāhumdur** benüm (Nâ'ilî G236 / 5)

165. *Ḳuvvet-i bāzūy-ı neşāṭ-ı medḥ* : ***Övgü neşesinin pazısının kuvveti*** : Bkz. Cünd-i ġam (Nâ'ilî K17 / 6)

166. *Ḳuvvet-i ceẕb-i kehrübāy-ı dil* : ***Gönül kehrübasının cezbesinin kuvveti*** : Maʿṣiyet kāh-ı kemterīn ise ben / **Ḳuvvet-i ceẕb-i kehrübāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/42)

167. *Lāle-i deşt-i cünūn-ı zaʿferān-ḫāṣiyyet* : ***Delilik çölünün safran tesirli lalesi*** : **Lāle-i deşt-i cünūn-ı zaʿferān-ḫāṣiyyetüm** / Dāġ ile pürdür derūnum gerçi ḫandāndur lebüm (Fehîm G217 / 5)

168. *Leb-i şūḫ-ı nigāh-ı çeşm* : ***Gözünün bakışının şuh dudağı*** : **Leb-i şūḫ-ı nigāh-ı çeşmüñ** olduḳça terennüm-sāz / Eder her cünbiş-i müjgānı bir naḳş-ı füsūn peydā (Nâ'ilî G1 / 4)

169. *Leşger-i Tātār-ı mülk-i fitne* : ***Fitne mülkünün Tatar askerleri*** : **Leşger-i Tātār-ı mülk-i fitnedür** müjgānlaruñ / Tünd ü ser-keş mest ü maġrūr-ı nigehdür her biri (Nâ'ilî G361 / 4)

170. *Levḥ-i dībāçe-i dīvān-ı ḫayāl* : ***Hayal divanının ön söz sayfası*** : Yazmadı böyle daḫı Māni-i endīşe Fehīm / **Levḥ-i dībāçe-i dīvān-ı ḫayāl** üstine gül (Fehîm G196 / 5)

171. *Levḥ-i maḥfūẓ-ı dil-i yār* : ***Yârin gönlünün gizli levhası*** : Nāʾilī virdi heves-kārī-i vuṣlatla ḫırāş / **Levḥ-i maḥfūẓ-ı dil-i yāre** sevād-ı günehüñ (Nâ'ilî G198 / 5)

172. *Lücce-i pür-gevher-i şeb-tāb-ı fenā* : ***Faniliğin parlak gecesinin inci dolu engin denizi*** : Ol **lücce-i pür-gevher-i şeb-tāb-ı fenāyuz** / Kim ṣubḥ-ı ḳıyāmet ṣadef-i sāḥilümüzdür (Fehîm G109 / 2)

173. *Maġz-ı cān-perver-i hümāy-ı dil* : ***Gönül hümasının ruhu besleyen özü*** : Bulalı sāye-dārī-i zülfin / **Maġz-ı cān-perver-i hümāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/20)

174. *Maḥfil-i bār-geh-i ḳahr-ı kirām* : ***Büyüklerin kahır makamının mahfili*** : Diñle yārān-ı sitem-pīşe ne der ḥaḳḳımda / **Maḥfil-i bār-geh-i ḳahr-ı kirāmumda** benüm (Nâ'ilî K30 / 17)

175. *Māhī-i nuḳūş-ı ḫalvet-serāy-ı ḫāṭır* : ***Gönül halvet sarayının nakışlarının yok edicisi*** : Hem **māhī-i nuḳūş-ı ḫalvet-serāy-ı ḫāṭır** / Hem levḥ-i ārzūya ṣūret-keş-i dilüz biz (Nâ'ilî G150 / 3)

176. *Maḥrem-i ḫāṣ-ı şehriyār-ı ġam* : ***Gam hükümdarının özel mahremi*** : ʿUzlet etdükse n'ola ʿālemden / Maḥrem-i ḫāṣ-ı şehryār-ı ġamuz (Nâ'ilî G140 / 5)

177. *Mār-ı zülf-i Yūsuf-ı ḫurşīd-çihre* : ***Güneş çehreli Yusuf'un saçının yılanı*** : Ben **mār-ı zülf-i Yūsuf-ı ḫurşīd-çihreyem** / Çıḳmaḳda mihr-veş bün-i çāhumdan āfītāb (Fehîm G15 / 3)

178. *Māye-i ḫūn-ı dil-i ġam-ḫˇār* : ***Kederlenen gönlün kan mayası*** : Sensüz olan ʿiyş ü ṣafālar bize / **Māye-i ḫūn-ı dil-i ġam-ḫˇārdur** (Nâ'ilî Ş10 / 1)

179. *Māye-i terkīb-i cünūn-ı fitne* : ***Fitne deliliğinin terkibinin mayası*** : Tāze sevdāy-ı bahār-ı ḫaṭ-ı sebzüñle olur / ʿAḳl-ı kül **māye-i terkīb-i cünūn-ı fitne** (Nâ'ilî G329 / 4)

180. *Mecnūn-ı Felāṭūn-sebaḳ-ı ḥikmet-i ʿışḳ* : ***Aşk hikmetinin Felatun dersli Mecnun'u*** : **Mecnūn-ı Felāṭūn-sebaḳ-ı ḥikmet-i ʿışḳuz** / ʿIşḳ āfet-i ʿaḳl u dil-i nā-ḳābilümüzdür (Nâ'ilî G58 / 4)

181. *Meh-i burc-ı dil-i bī-bāk* : ***Korkusuz gönül burcunun ayı*** : Bkz. Māh-ı fitne (Fehîm G98 / 1)

182. *Memnūn-ı zaḫm-ı ḫancer-i ḫār* : ***Diken hançerinin yarasının memnunu*** : Gül gördi pāre pāre ciger ġonce ġarḳ-ı ḫūn / **Memnūn-ı zaḫm-ı ḫancer-i ḫār** oldı ʿandelīb (Nâ'ilî G17 / 4)

183. *Merhem-i dāġ-ı dil-i aḥibbā* : ***Dostların gönlünün yanık yarasının merhemi*** : Niteki ḫāʾil ola zaḫm-ı çeşm-i aʿdāya / Kerem ki **merhem-i dāġ-ı dil-i aḥibbādır** (Nâ'ilî K21 / 31)

184. *Merhem-i zaḫm-ı cān-ı ʿāşıḳ* : ***Âşığın can yarasının merhemi*** : Ey **merhem-i zaḫm-ı cān-ı ʿāşıḳ** / Ey ġamzesi hem-zebān-ı ʿāşıḳ (Fehîm M3 Trc. b 1 / 11)

185. *Merkez-i dāʾire-i nūn-ı nihān* : ***Gizli nun dairesinin merkezi*** : Dehen-i teng degil noḳṭa-i cān ancaḳ bu / Merkez-i dāʾire-i nūn-ı nihān ancaḳ bu (Nâ'ilî G300 / 1)

186. *Mesken-i feraḥ-ābād-ı būm-ı Rūm* : ***Rum baykuşlarının ferahlık mekanı*** : Bülbül ḫarābe-zār-ı cihān içre derbeder / Gülzār **mesken-i feraḥ-ābād-ı būm-ı Rūm** (Fehîm M2 Trk. b 2 / 5)

187. *Mest-i mey-i ḫūn-ı ciger* : ***Ciğer kanı şarabının sarhoşu*** : Yād kıl **mest-i mey-i ḫūn-ı ciger** olduġumı / Çeşm ü ġamzeñ ki ṣuna birbirine sāġar-ı nāz (Fehîm G115 / 3)

188. *Mest-i mey-i naḫvet-i nāz* : ***Naz gururunun şarabının sarhoşu*** : Ey nigāh-ı ġażabı **mest-i mey-i naḫvet-i nāz** / Ġamzesi sāḳī-i cām-ı ecel-i ehl-i niyāz (Fehîm M4 Trk. b 1 / 1)

189. *Mest-i peymāne-i vefāy-ı dil* : ***Gönül vefasının kadehinin mesti*** : Olalı bezm-i luṭfına sāḳī / **Mest-i peymāne-i vefāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/28)

190. *Mest-i zehr-ābe-i cefāy-ı dil* : ***Gönül cefasının zehirli suyunun sersemi*** : Bīm-i renc-i ḫumār-ı hecrinden / **Mest-i zehr-ābe-i cefāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/19)

191. *Mey-i ḫūn-āb-ı çeşm-i ʿāşıḳ* : ***Âşığın göz kanı şarabı*** : Künc-i ḥayretde **mey-i ḫūn-āb-ı çeşm-i ʿāşıḳı** / Muttaṣıl geh āstīn ü gāh bister nūş ider (Fehîm G52 / 4)

192. *Meyḫāne-i feyż-i ʿaşḳ-ı Ḥaḳ* : ***Allah aşkının feyzinin meyhanesi*** : **Meyḫāne-i feyż-i ʿaşḳ-ı Ḥaḳ** kim / Peyvesteyüz anda bāde-nūşuz (Fehîm G122 / 3)

193. *Meyḫāne-i neẓẓāre-gāh-ı rūy-ı dōst* : ***Dost yüzünün görülüş yerinin meyhanesi*** : Mest ider bir cām-ı ḥayret bāde-i ḥasret-ḫumār / Böyledür **meyḫāne-i neẓẓāre-gāh-ı rūy-ı dost** (Fehîm G25 / 3)

194. *Mıṣṭar-ı ṭāḳ-ı varaḳ-ı suḫen* : ***Sözün defter yaprağının kemerinin cetveli / mıstarı*** : **Mıṣṭar-ı ṭāḳ-ı varaḳ-ı suḫenümde** görünür / Cilve etdükçe maʿānī ṣuver-i gün-ā-gün (Nâ'ilî K17 / 59)

195. *Mīḫ-i der-i ḫāne-i dīde* : ***Göz evi kapısının çivileri*** : Oldı müjeler **mīḫ-i der-i ḫāne-i dīde** / Ḥabs eyledi nūr-ı nigehüm ġayret-i dīdār (Fehîm G47 / 5)

196. *Mihr-i celī-şaʿşaʿa-i subh-ı ümīd* : ***Ümit sabahının parlak güneşi*** : Hem **mihr-i celī-şaʿşaʿa-i ṣubḥ-ı ümīdüz** / Hem şemʿ-i ciger-sūḫte-i şām-ı niyāzüz (Neşâtî G56 / 2)

197. *Mirʾāt-ı ḥüsn-i sāḳi-i ʿaşḳ* : ***Aşk sakisinin güzellik aynası*** : Derūnı olmasa **mirʾāt-ı ḥüsn-i sāḳi-i ʿaşḳ** / Ṣafā-yı cām-ı meye ṣōfīyā nedür bāʿiṣ (Fehîm G28 / 2)

198. *Mirʾāt-ı vücūd-ı ehl-i aşḳ* : ***Aşk sahiplerinin vücut aynası*** : **Mirʾāt-ı vücūd-ı ehl-i aşḳa** / Çün kim keder-i ecel ṣafādur (Fehîm M1 Trc. b 9 / 11)

199. *Miṯāl-i şīşe-i billūr-ı āfītāb* : ***Güneşin cam şişesi gibi*** : **Miṯāl-i şīşe-i billūr-ı āfītāb** olamaz / Bu faṣl içinde seḥāb-ı keder ḥavāda bedīd (Nâ'ilî G30 / 3)

200. *Muʿāşirān-ı murabbaʿ-nişīn-i dāmen-i ḫum* : ***Testinin eteğinin bağdaş kuran dostları*** : **Muʿāşirān-ı murabbaʿ-nişīn-i dāmen-i ḫum** / Bu çār-ṭāḳ-ı muʿallā-ḳuṣūrı n'eylerler (Nâ'ilî G51 / 7)

201. *Muḥtāc-ı māliş-i meḥek-i imtiḥān* : ***İmtihanın mihenk taşının sürtmesinin muhtacı*** : **Muḥtāc-ı māliş-i meḥek-i imtiḥān** degil / Ṣarrāf-ı rūzgār bilür naḳd-ı himmetüñ (Nâ'ilî K29 / 19)

202. *Muḥtāc-ı māliş-i meḥek-i imtiḥān* : ***Tecrübenin mihenk taşının sürmesinin muhtacı*** : **Muḥtāc-ı māliş-i meḥek-i imtiḥān** degil / Ṣarrāf-ı rūzgār bilür naḳd-i ḥimmetüñ (Nâ'ilî G227 / 5)

203. *Murġ-ı āh-ı ʿāşıḳ-ı bī-dil* : ***Gönülsüz âşığın ah kuşu*** : Bkz. Beyża-i dil (Fehîm G89 / 6)

204. *Murġ-ı ḥarīm-āşināy-ı Kaʿbe-i dil* : ***Gönül Kabe'sine aşina kuş*** : Benüm o **murġ-ı ḥarīm-āşināy-ı Kaʿbe-i dil** / Bu dām-gehde ümīd-i rehā nedür bilmem (Nâ'ilî G239 / 5)

205. *Murġ-ı ḫōş-nevā-yı gülistān-ı miḥnet* : ***Mihnet gül bahçesinin hoş sesli kuşu*** : Biz **murġ-ı ḫoş-nevā-yı gülistān-ı miḥnetüz** / Ḫāmūşi-i şikāyet-i ġamdur ṣafīrümüz (Fehîm G129 / 2)

206. *Muʿtād-ı ṭılāʿ-kārī-i jengār-ı keder* : ***Keder pasının cilalama adeti*** : Kem-ruḫṣat-ı āh eyleyüp āyīnemi yā Rab / **Muʿtād-ı ṭılāʿ-kārī-i jengār-ı keder** ḳıl (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 25)

207. *Mülāzim-i der-i cūd-ı mürüvvet* : ***Cömertlik kapısının maaşsız çalışanı*** : Eyyām-ı devletüñde o ālüfte şād olur / Olsun **mülāzim-i der-i cūd-ı mürüvvetüñ** (Nâ'ilî K29 / 27)

208. *Münkir-i tecerrüʿ-i ṣahbāy-ı faḳr* : ***Fakirlik şarabını yudum yudum içmeyi reddeden*** : Ey **münkir-i tecerrüʿ-i ṣahbāy-ı faḳr** olan / Añ neşvesin ki defʿ-i ḫumār-ı kelāl eder (Nâ'ilî K1/33)

209. *Müsvedde-i mecmūʿa-ı esrār-ı füsūn* : ***Büyü sırları mecmuasının müsveddesi*** : Çeşmüñde siyeh perde-i ḫūnīn degüldür / **Müsvedde-i mecmūʿa-ı esrār-ı füsūndur** (Fehîm G73 / 5)

210. *Müşkil-küşāyi-i suḫan-ı rāz-ı ʿişve* : ***İşve sırlarının sözlerinin güçlüklerini çözme*** : **Müşkil-küşāyi-i suḫan-ı rāz-ı ʿişvesi** / Ḥüsn-i edā-yı ġamze-i ġammāze bestedür (Fehîm G93 / 2)

211. *Nāfe-i āhūy-ı deşt-i dil ü cān* : ***Can ve gönül çölünün ahusunun güzel kokulu kesesi*** : *Nāfe-i āhūy-ı deşt-i dil ü cān her demde /* ʿAnberīn kākül müşkīnüñe ḳurbān olsun (Nâ'ilî G276 / 5)

212. *Naḫl-i burūmend-i naʿīm-i ʿişmet* : ***İffet cennetinin taze meyveli fidanı*** : Ḥüsnüñ ārāste-i ḫalḳ-ı kerīm-i ʿişmet / Ḳāmetüñ **naḫl-i burūmend-i naʿīm-i ʿişmet** (Nâ'ilî M4 / Msd. / 11)

213. *Naḳd-ı āṣārr-ı dem-i ʿĪsī-rūḥ-efzā* : ***Ömür arttıran İsa nefesinin tesirlerinin nakdi*** : **Naḳd-ı āṣārr-ı dem-i ʿĪsī-rūḥ-efzāyı** / Yine vażʿ eyledi ceyb-i gül-i handāna ṣabā (Fehîm G1 / 2)

214. *Naḳd-ı ṭarab-ı güm-şude-i ḫalḳ* : ***Halkın kaybolmuş mutluluğunun nakdi*** : Vālā-nesebā Nā'ilī-i zār bilür kim / **Naḳd-ı ṭarab-ı güm-şude-i ḫalḳa** żamānsın (Nâ'ilî K25 / 34)

215. *Naḳḳāş-ı ṣuver-kār-ı ṣanem-ḫāne-i ʿaşḳ* : ***Aşk puthanesinin resimlerini yapan nakkaş*** : Ḫurşīd-i idüp ḥal yazaram ḥüsn-i bütānı / **Naḳḳāş-ı ṣuver-kār-ı ṣanem-ḫāne-i ʿaşḳam** (Fehîm G197 / 4)

216. *Naḳş-ı ḫayāl-i ʿaḳl-ı keẕūb* : ***Çok yalan söyleyen aklın hayal nakşı*** : Tevfīḳdür nücūma da hādī müneccimüñ / **Naḳş-ı ḫayāl-i ʿaḳl-ı keẕūbın** ne añladuñ (Nâ'ilî G218 / 5)

217. *Naḳş-ı pāy-ı esb-i ġurūr* : ***Gurur atının ayak izi*** : Bütān-ı şehri ider **naḳş-ı pāy-ı esb-i ġurūr** / Sürünce raḫşını ol şehlevend-i istiġnā (Fehîm G9 / 3)

218. *Nāsūr-ı leb-i zaḫm-ı dil ü cān* : ***Can ve gönül yarasının dudağının nasırı*** : Elmās-ı ġam olsaḳ da nemek-dāna dökülsek / **Nāsūr-ı leb-i zaḫm-ı dil ü cān**a dökülsek (Nâ'ilî G226 / 1)[94]

219. *Nāveg-i āh-ı dil-i nālān* : ***İnleyen gönlün ah oku*** : Eder idmān-ı ġam-āyīne güẕār-ı eflāk / ʿĀşıḳuñ **nāveg-i āh-ı dil-i nālānı** ucın (Nâ'ilî G256 / 2)

220. *Nāveg-i bī-eṯer-i āh-ı dil* : ***Gönül ahının etkisiz / belirsiz oku*** : **Nāveg-i bī-eṯer-i āh-ı dilüñ** şuʿle degil / Çarḫ ālūde-i ḫūn eyledi peykānı ucın (Nâ'ilî G257 / 2)

221. *Nāvek-i āh-ı ʿāşıḳ-ı çerh-güdāz* : ***Feleği eriten âşıkın ahının oku*** : El-ḥaẕer iy sipihr-i dūn cevri ko tā ki saḳfuña / **Nāvek-i āh-ı ʿāşıḳ-ı çerh-güdāz** degmesün (Neşâtî G92 / 4)

222. *Nefḥa-i gül-rīz-i bāġ u rāġ-ı ümīd* : ***Ümit çimenliğinin gül saçan esintisi*** : Nesīm-i kākülüñ olduḳça cilve-ger pür eder / Cihānı **nefḥa-i gül-rīz-i bāġ u rāġ-ı ümīd** (Nâ'ilî G32 / 3)

223. *Nesīc-i kārgāh-ı ṣunʿ-ı Ḫallāḳ* : ***Allah'ın yaratıcılık yerinin dokuması*** : Ben ol **ṭurfa nesīc-i kārgāh-ı ṣunʿ-ı Ḫallāḳ'am** / Ki tār u pūdum oldı rişte idrāk-i ḥikmetden (Fehîm K15 / 8)

224. *Nesīm-i dil-keş-i ṣubḥ-ı hidāyet* : ***Hidayet sabahının gönül çeken esintisi*** : **Nesīm-i dil-keş-i ṣubḥ-ı hidāyetden** murād ancaḳ / Der-i maḳṣūd-ı erbāb-ı dilüñ best ü güşādıdur (Nâ'ilî G94 / 3)

[94] Tamlamada leb kelimesi yerine lüb kelimesi de kullanılabir. Lüb anlam olarak kenar demektir. *Nāsūr-ı lüb-i zaḫm-ı dil ü cān :* Can ve gönül yarasının kenarının nasırı.

225. *Nesīm-i gülşen-i ṭabʿ-ı Fehīmā* : ***Fehim'in yaratılışının gül bahçesinin rüzgârı*** : **Nesīm-i gülşen-i ṭabʿ-ı Fehīmā'dan** alup māye / Zebānın nagme-senc-i vaṣf-ı nevrūz eylesün bülbül (Fehîm G192 / 5)

226. *Nesīm-i müjde-i iḳbāl-i feṯḥ* : ***Fetih ikbalinin müjde rüzgârı*** : Ġonca-i ḳalb (Fehîm Kt. 8/ 1)

227. *Nevāziş-i dil-i mecrūḥ-ı ġamze* : ***Yan bakışdan yaralanmış gönlün okşaması*** : Ḫoşdur **nevāziş-i dil-i mecrūḥ-ı ġamze** ki / Düşmez ṭabīb-i müşfiḳa bīmārdan gürīz (Nâ'ilî G148 / 6)

228. *Nev-dāstān-ı cādūy-ı kilk-i suhen-veri* : ***İyi söz söyleyen kalem sihirbazının yeni efsanesi / orijinal hayali*** : Ṭālib-terāne kim eder iʿcāzı beste-dem **/ Nev-dāstān-ı cādūy-ı kilk-i suhen-veri** (Nâ'ilî K20 / 35)

229. *Nev-ḳumāş-ı ser-i bāzār-ı kemāl* : ***Mükemmeliyet pazarının başının yeni kumaşı / daha önce görülmemişi*** : **Nev-ḳumāş-ı ser-i bāzār-ı kemālüm** ne ʿaceb / Ḳalsa ṭamġa gibi reşk ile metāʿumda ʿuyūn (Nâ'ilî K17 / 58)

230. *Neyyir-i seḥer-efrūz-ı rustā-ḫīz-i sitem* : ***Sitem mahşerinin seher aydınlatan güneşi*** : O **neyyir-i seḥer-efrūz-ı rustā-ḫīz-i sitem** / Ki düşse bādiye-i ḥaşre tāb-ı nīrānı (Nâ'ilî K6 / 9)

231. *Nīş-i zehr-ālūd-ı peykān-ı ḳażā* : ***Kaza okunun ucundaki sivri demirin zehirli iğnesi*** : **Nīş-i zehr-ālūd-ı peykān-ı ḳażādur** müddeʿī / Nāʾilīnüñ zaḫm-ı şemşīr-i zebānından ṣaḳın (Nâ'ilî G284 / 5)

232. *Nūr-ı ḫurşīd-i ʿaḳl-ı insānī* : ***İnsan kavrayışının güneşinin nuru*** :Eyledi mū-be-mū iḥāṭa beni **/ Nūr-ı ḫurşīd-i ʿaḳl-ı insānī** (Fehîm K17 / 76)

233. *Nūr-ı mihr-i ḥüsn-i şuʿle-sūz* : ***Ateşi yakan güzellik güneşi nuru*** : Semāʿ itdükçe **nūr-ı mihr-i ḥüsn-i şuʿle-sūzuñdan** / Olur ḫurşīd-i maḥşer ẕerre-i bī-ḳadr-i nāçizüñ (Fehîm G183 / 3)

234. *Nūr-ı mişḳat-ı ṭarīḳ-i güm-rehān* : ***Yolunu kaybedenlerin yolunun kandilinin ışığı*** : Ey ṣıfātuñ **nūr-ı mişḳat-ı ṭarīḳ-i güm-rehān** / Mihr-i ẕātuñ maşrıḳ-ı ġayb-ı hüviyyetden ʿayān (Nâ'ilî M6 / Msd. / 1)

235. *Nūr-ı ruḫ-ı āfitāb-ı maḥşer* : ***Mahşer güneşinin yanağının nuru*** : Bkz. Āyīne-i ʿārıż (Fehîm M3 Trk. b 1 / 5)

236. *Nükte-i pejmürde-i cān-bahş-ı rūh-efzā* : ***Ruh arttıran, can bağışlayan eski püskü nükte*** : Ne nükte **nükte-i pejmürde-i cān-baḫş-ı rūḥ-efzā** / Ne müjde müjde-i teşrīf u ṣunʿ-ı luṭf-ı Yezdānī (Neşâtî K13 / 9)

237. *Nüsḫa-i āyīne-i feyż-i ezel* : ***Ecel feyzinin aynasının kitabı*** : Oldı ṭabʿum **nüsḫa-i āyīne-i feyż-i ezel** / Ol sebebden ṣūret-i şiʿr-i metīnüm tāzedür (Fehîm G94 / 5)

238. *Pā-müzd-i müjdegānī-i kūy-ı ḥabīb* : ***Sevgilinin mahallesinin müjdecisinin bahşişi*** : ʿĀşıḳ peyām-ı vuṣlata virsün ki **naḳd-ı cān** / Pā-müzd-i müjdegānī-i kūy-ı ḥabībdür (Nâ'ilî G39 / 3)

239. *Pāre-i mir'āt-ı ḳalb-i sāde* : ***Sade kalp aynasının parçası*** : Sāde-ḳalb ol kim yine bī-reng ü naḳş-ı feyż ider / Ser-şikeste **pāre-i mir'āt-ı ḳalb-i sādeden** (Fehîm G234 / 4)

240. *Perestiş-kār-ı mihr-i sāġar-ı gerdān* : ***Dönen kadehin güneşine tapan*** : Bkz. Ayaġ-ı māh-ı gerdūn (Fehîm G283 / 6)

241. *Pertev-i tīġ-i nigāh-ı yār* : ***Sevgilinin bakış kılıcının parlaklığı*** : **Pertev-i tīġ-i nigāh-ı yār** olmaz cilve-ger /Ehl-i diller sīne-i ṣad-çāki n'eyler bilmezüz (Fehîm G135 / 3)

242. *Pervāne-i gerd-i çerāġ-ı sīne* : ***Sinenin yanık yarasının kandil yağı*** : Ḫūn-ı dildür revġān-ı ḳandīl-i dāġ-ı sīnemüz / Ġamzedür **pervāne-i gerd-i çerāġ-ı sīnemüz** (Fehîm G126 / 1)

243. *Pervāne-i pür-suḫte-i āteş-i ġam* : ***Gam ateşinin yanıklarla dolu pervanesi*** : **Pervāne-i pür-suḫte-i āteş-i ġamdur** / Her şuʿleye peyveste olan dūd-ı siyāhum (Fehîm G215 / 4)

244. *Pervāne-i şemʿ-i ḥarem-i rāz* : ***Sır hareminin mumunun pervanesi*** : Kem ḥavṣalasun Nāʾiliyā kendüñi bī-bāk / **Pervāne-i şemʿ-i ḥarem-i rāz** edemezsün (Nâ'ilî G270 / 5)

245. *Perveriş-yāfte-i nüh ṣadef-i çarḫ-ı berīn* : ***Dokuzuncu kat feleğin dokuz sedefinin büyütülmüşü*** : *Bkz. Feyż-i nīsān-ı ʿaṭāyāy-ı ilāhī* (Nâ'ilî K16 / 2)

246. *Pirāye-dih-i rūy-ı ʿarūsān-ı recā* : ***Ümit gelinlerinin yüzüne süs veren*** : Bkz. Meşşāta-i lutf (Neşâtî K12/10)

247. *Pīş-i naẓar-ı ʿaḳl-ı ḫōd-ārā*: : ***Kendini metheden aklın bakışının huzuru*** : Görmez bizi āyīnede ger ʿaksi de olsaḳ / **Pīş-i naẓar-ı ʿaḳl-ı ḫōd-ārāda** nihānuz (Nâ'ilî G135 / 2)

248. *Pīş-rev-i ḳāfile-i Kaʿbe-i ʿışḳ* : ***Aşk Kabe'sinin kafile reisi*** : Görünür **pīş-rev-i ḳāfile-i Kaʿbe-i ʿışḳ** / Yine ḥayretde ḳalan ʿāşıḳ-ı güm-rāh bize (Nâ'ilî G303 / 4)

249. *Pūye-i gül-geşt-i riyāż-ı ümmīd* : ***Umut bahçesinin gül seyrine koşma*** : Eylemez **pūye-i gül-geşt-i riyāż-ı ümmīd** / Künc-i ḥirmān-ı maḥabbetde ḥużūr ister dil (Fehîm G188 / 3)

250. *Rābıṭa-bend-i eşer-i cünbiş-i nāz* : ***Naz hareketinin etkisini bağlayan*** : Kākülüñ **rābıṭa-bend-i eşer-i cünbiş-i nāz** / Cilve-i ḳaddüñe peyveste şebāt-ı fitne (Nâ'ilî G328 / 4)

251. *Raşḫ-ı midād-ı ḫāme-i müşkīn-suṭūr* : ***Misk kokulu satırlar çizen kalemin mürekkep sızıntısı*** : Eyler **şemīm-i ḫulḳuñı** āfāḳa münteşir / **Raşḫ-ı midād-ı ḫāme-i müşkīn-suṭūrdan** (Nâ'ilî K22 /34)

252. *Rāyiż-i ḫınk-ı bād-pāy-ı dil* : ***Gönlün süratli kır atının at yetiştiricisi*** : Nitekim cilve-gāh-ı vaṣfuñda / **Rāyiż-i ḫınk-ı bād-pāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/46)

253. *Refʿ-i niḳāb-ı çehre-i ḫ ʿāhiş* : ***İstek yüzünü örtüsünü kaldırma*** : Bkz. Feyż-i nesīm-i āh : (Nâ'ilî G375 / 5)

254. *Refʿ-i niḳāb-ı çihre-i ümmīd* : ***Ümit yüzünün perdesini kaldırma*** : Bkz. Māh-ı sipihr-i ṭāliʿ (Fehîm G90 / 3)

255. *Renciş-i bī-sebeb-i ġamze-i pergār* : ***Pergel gibi gamzenin sebepsiz azarlayışı*** : Beni gördükçe şitāb ile o reftār nedür / **Renciş-i bī-sebeb-i ġamze-i pergār** nedür (Fehîm M4 Trk. b 5 / 3)

256. *Rencūr-ı ʿillet-i keder-i māsivā* : ***Masiva keder hastalığının hastası*** : **Rencūr-ı ʿillet-i keder-i māsivāya** biz / Maḥż-ı şifāy-ı ʿācil olan ḫalvetīlerüz (Nâ'ilî G164 / 3)

257. *Reşk-āver-i ārzūy-ı kemān-dār-ı bütān* : ***Putların yay tutucu / ok atan arzusunun kıskançlık uyandıranı*** : **Reşk-āver-i ārzūy-ı kemān-dār-ı bütānuz** / Ne ḳuvvet-i bāzū ne Nerīmān bilürüz biz (Nâ'ilî G134 / 2)

258. *Reşk-i tīġ-i elmās-ı müje* : ***Kirpiğin elmas kılıcının kıskançlığı*** : Hücūm-ı reşk **reşk-i tīġ-i elmās-ı müjeñden** dil / Ser-ā-pā zaḫm olup nāsūr nāsūr oldı gitdükçe (Nâ'ilî G320 / 2)

259. *Revġān-ı ḳandīl-i dāġ-ı sīne* : ***Sine mumunun dönen pevanesi*** : Bkz. Pervāne-i gerd-i çerāġ-ı sīne (Fehîm G126 / 1)

260. *Rıżāy-ı cūşiş-i seyl-āb-ı vehm* : ***Kuruntu selinin coşma rızası*** : Bu mācerāyı ki ʿilmüñ muḥīṭidür etmiş / **Rıżāy-ı cūşiş-i seyl-āb-ı vehme** sedd-i sedīd (Nâ'ilî K7/56)

261. *Rişte-i ḫaṭṭ-ı şuʿā-ı baṣar* : ***Göz ışığımın çizgisinin ipi / teli*** : Bir nigehle iderüm ṭā'ir-i ḫurşīdi şikâr / **Rişte-i ḫaṭṭ-ı şuʿā-ı baṣarum** dāmumdur (Fehîm K12 / 7)

262. *Rūy-ı dest-i metāʿ-ı bilūr* : ***Cam metaın elin tersine asılanı / kıymetsizi*** : Virse cevāhire ʿadem-i raġbeti kesād / Elmās **rūy-ı dest-i metāʿ-ı bilūr** olur (Nâ'ilî K24 / 14)

263. *Rūy-ı ḫāk-i pāy-ı dilrübā* : ***Sevgilinin ayağının toprağının yüzü*** : Rūyumı ḫāk eyledüm ol ḫāk-i pāy-ı görmege / Yaʿni **rūy-ı ḫāk-i pāy-ı dilrübāyı** görmege (Fehîm G263 / 1)

264. *Rūy-ı luṭf-ı şīşe-baz-ı çarḫ* : ***Felek güneşinin lütfunun yüzü*** : **Rūy-ı luṭf-ı şīşe-baz-ı çarḫı** dil görmiş gibi / Jeng-dār āyīnesinden ṣafvet ümmīdindedür (Nâ'ilî G56 / 4)

265. *Rūy-ı metāʿ-ı kişver-i dāniş* : ***İlim ülkesinin kıymetli eşyasının yüzü*** : İmsāk-i dehr ḳıldı tehī ceyb-i himmeti / **Rūy-ı metāʿ-ı kişver-i dāniş** görülmedi (Nâ'ilî G375 / 3)

266. *Rūy-ı ṣafā-baḫş-ı şāhid-i cūd* : ***Cömertlik güzelinin neşe veren yüzü*** : Göreydi **rūy-ı ṣafā-baḫş-ı şāhid-i cūdı** / Çekeydi ḫāk-ı rehin çeşmine eger Ḥātem (Neşâtî K21 / 25)

267. *Rūze-dār-ı ḫ ̌ān-ı yaġmā-yı viṣāl* : ***Kavuşmanın yağma sofrasının oruçlusu*** : **Rūze-dār-ı ḫ ̌ān-ı yaġmā-yı viṣāle** Nāʾilī / Ġurre-i māh-ı muḥarremdür hilāl-i cām-ı ʿīd (Nâ'ilî G31 / 5)

268. *Ṣadā-yı tōp-ı āh-ı ʿaşıḳ* : ***Aşıkların ah toplarının sesleri***: Suḫan farḳ itmez oldı sāmiʿa ṭutdı cihānı hep / **Ṣadā-yı tōp-ı āh-ı ʿaşıḳ** u feryād-ı mestāne (Fehîm K7 / 30)

269. *Sāġar-keşān-ı bezm-i germ-ā-germ-i rüsvāyī* : ***Rüsvalığın çok şevkli meclisinin kadeh kaldıranları*** : Zihī **sāġar-keşān-ı bezm-i germ-ā-germ-i rüsvāyī** / Ġamından bāde-nūş olmış göñül maḥbūb şerminden (Nâ'ilî G277 / 2)

270. *Sāḳī-i maṣṭaba-pīrāy-ı ʿaṣīr-i naẓm* : ***Nazım şarabının sedirini süsleyen saki*** : ***Sāḳī-i maṣṭaba-pīrāy-ı ʿaṣīr-i naẓm*am** / Ki teh-i sāġarumuñ rūḥa ġıdādur lāyı (Nâ'ilî K5/25)

271. *Sāḳī-i sāġar be-kef-i ḫūn-ı ciger* : ***Ciğer kanının kadehini elinde tutan saki*** : Nigehüñ **sāḳī-i sāġar be-kef-i ḫūn-ı ciger** / Nāʾilī teşnesi maḫmūr-ı ḳadḥ-cūy gibi (Nâ'ilî G370 / 6)

272. *Ṣarīr-i ḳalem-i kātib-i çarḫ* : ***Gökyüzü katibinin kaleminin gıcırtısı*** : Bu terennümle **ṣarīr-i ḳalem-i kātib-i çarḫ** / Eder elḳābını Nāhīd-i sipihre irsāl (Nâ'ilî K12 /16)

273. *Sāye-perverd-i hümāy-ı evc-gāh-ı nāz* : ***Naz makamının hümasının naz içinde büyümüşü*** : *Bkz.* Kūçe-i şeh-rāh-ı ʿışḳ (Nâ'ilî G157 / 5)

274. *Ṣayyād-ı feżā-yı deşt-i miḥnet* : ***Mihnet çölünün fezasının avcısı*** : Bkz. Dām-ı murġ-ı dūd-ı ġam (Fehîm G99 / 4)

275. *Ṣayyād-ı ṣanem-ḫāne-i zünnār-ı kemend* : ***Kemend bel bağının puthanesinin avcısı*** : Pā-best iderüz zade-i Meryem de olursa / **Ṣayyād-ı ṣanem-ḫāne-i zünnār-ı kemendüz** (Fehîm G123 / 3)

276. *Sebū-be-dūş-ı mey-i feyż-i ʿaşḳ* : ***Aşk feyzinin şarap testisi omzunda*** *(olan)* **Sebū-be-dūş-ı mey-i feyż-i ʿaşḳ** olam tā kim / Miṣāl-i pīr-i muġān ḫūşe-çīn-i engüram (Fehîm K14 / 43)

277. *Selāset-i suḫen-i çeşme-sār-ı feyż* : ***Bereket çeşmeliğinin sözünün akıcılığı*** : Bkz. Gül-i ḫūrşīd (Nâ'ilî K18 / 46)

278. *Seng-i siyāh-ı ḳalb-i ʿāşıḳ* : ***Aşığın kalbinin siyah taşı*** : Var ise **seng-i siyāh-ı ḳalb-i ʿāşıḳdur** meḥek / Yoḫsa ol şūḫuñ ʿayār-ı ḥüsn ü ānın kim bilür (Nâ'ilî G97 / 2)

279. *Ser-i engüşt-i tīr-i nusrat* : ***Yardım okunun parmak ucu*** : **Ser-i engüşt-i tīr-i nusratını** / Ḫūn-ı aʿdā ile ḥisāb itdüm (Fehîm K2 / 38)

280. *Ser-keş-i ḥükm-i ḳażāy-ı bī-çūn* : ***Allah'ın kaderinin hükmünün serkeşi*** : ʿAceb ki ġamzeñe teslīm edem girībānum / Ne çāre **ser-keş-i ḥükm-i ḳażāy-ı Bī-çūnam** (Nâ'ilî G243 / 5)

281. *Sermāye-dār-ı ʿıṭr-ı girībān-ı ḥūr* : ***Cennet kızlarının yakasının güzel kokusunun sermaye sahibi*** : Ol ḫāk-i pāye kim eşerinden nesīm-i ṣubḥ / **Sermāye-dār-ı ʿıṭr-ı girībān-ı ḥūr** olur (Nâ'ilî K24 / 31)

282. *Sermāye-dih-i çārsūy-ı cevher-i cān* : ***Can cevherinin çarşısının sermaye vericisi*** : Reh-yāfte-i gevher-i gencīne-i esrār / **Sermāye-dih-i çārsūy-ı cevher-i cānsın** (Nâ'ilî K25 / 5)

283. *Ser-nüvişt-i ḳalem-i ṣāniʿ-i kül* : ***Allah'ın kaleminin baş yazıcısı*** : **Ser-nüvişt-i ḳalem-i ṣāniʿ-i kül cüz'-i ḥikem** / Münteḫāb-nüsḫa-i pākīze kitāb-ı mücmel (Nâ'ilî K19 / 11)

284. *Sevād-ı cebhe-i aʿmāl-i mükteseb* : ***Kazanılmış işlerin cebhesinin karanlığı*** : Görür ḥaḳīḳatın eşḫāṣ-ı tīre-dil bizde / **Sevād-ı cebhe-i aʿmāl-i müktesebleriyüz** (Nâ'ilî G147 / 4)

285. *Sevād-ı merdümek-i çeşm-i kūr* : ***Kör gözün gözbebeğinin karalığı*** : Taḳdīm ederse rūz-ı neşāṭa şeb-i ġamı / Ẓulmet **sevād-ı merdümek-i çeşm-i kūr** olur (Nâ'ilî K24 / 13)

286. *Seyl-āb-ı eşk-i dīde-i ḥasret-keşān* : ***Hasret çeken gözün gözyaşı seli*** : Etmiş iḥāta her ṭarafın cüylar tamām / **Seyl-āb-ı eşk-i dīde-i ḥasret-keşān** gibi (Nâ'ilî K10 / 10)

287. *Silsile-zād-ı ḥarīm-i zülf-i dırāz* : ***Uzun saçın yakın dostunun soyunun çocuğu*** : Dil oldı **silsile-zād-ı ḥarīm-i zülf-i dırāz** / İderse pāyına rū-māl dāʾimā zencīr (Fehîm G65 / 2)

288. *Sīr-āb-kun-ı bāġçe-i kām-ı niyāz* : ***Yakarmanın arzu bahçesinin suya doymuşu*** : Bkz. Āb-dih-i gülbün-i ibrām-ı niyāz (Neşâtî G56 /1)

289. *Ṣunʿ-ı cevherī-i kār-gāh-ı ʿışḳ* : ***Aşk işyerinin cevherinin kârı / tesiri*** : Reşkā ki **ṣunʿ-ı cevherī-i kār-gāh-ı ʿışḳ** / Ol dürr-i pāki zīver-i tāc-ı dil eylemiş (Nâ'ilî G174 / 4)

290. *Ṣūret-i zaḫm-ı tīr-i ġam* : ***Gam okunun yarasının şekli*** : Hep **ṣūret-i zaḫm-ı tīr-i ġamdur** görinen / Ger olsa Fehīm āyīne cān-ı ʿuşşāḳ (Fehîm R. 30 / 2)

291. *Sūz-ı duḫān-ı ejder-i āh*: : ***Ah ejderinin yakıcı dumanı*** : Gīsū-yı dilrübā gibi oldı siyeh-şuʿāʿ / **Sūz-ı duḫān-ı ejder-i ahumdan** āfītāb (Fehîm G15 / 5)

292. *Sūzān-ı reşk-i kevkeb-i cāh* : ***Makam yıldızının hasedinin yanmışı*** : ***Sūzān-ı reşk-i kevkeb-i cāhuñdur*** olsa da / Bed-ḫˇāh-ı devletüñde nihād-ı semenderi (Nâ'ilî K20 / 14)

293. *Sükūn-ı şuʿle-i dāġ-ı cefā* : ***Cefa yanık yarasının alevinin durgunluğu*** : Vücūdum olsa belā külḫanında ḫākister / **Sükūn-ı şuʿle-i dāġ-ı cefā** nedür bilmem (Nâ'ilî G239 / 2)

294. *Şāh-ı fitne-sipāh-ı ḳalem-rev-i ḥüsn* : ***Güzellik ülkesinin fitne ordusunun şahı*** : O **şāh-ı fitne-sipāh ı ḳalem-rev-i ḥüsnüñ** / Ki gösterür Cem ü Dāraya çīn-i pīşānī (Nâ'ilî K6 / 8)

295. *Şāh-ı kec-külāh-ı melaʾik-sipāh-ı ḥüsn* : ***Güzelliğin melek ordulu eğri külahlı padişahı*** : Ey **şāh-ı kec-külāh-ı melaʾik-sipāh-ı ḥüsn** / Eyle otağ-ı şāhi per-i Cebreʾil'den (Fehîm G235 / 6)

296. *Şāh-ı teġāfül-sipeh-i mülket-i ʿişve* : ***İşve ülkesinin tegafül ordulu padişahı*** : Bkz. Peyk-i nigeh (Fehîm G23 / 3)

297. *Şarāb-ı ḫūn-ı maḳtūlān-ı ʿalem* : ***Alemin öldürülmüşlerinin kan şarabı*** : Bkz. Ḫūşe-i Pervīn-i çarḫ (Fehîm Kt. 5 / 2)

298. *Şeb-çerāġ-ı ḥarem-i dūde-i ʿaḳl-ı evvel* : ***Doğuştan akıllı (Aristo gibi akıllı) sülalenin hareminin gece parlayan kıymetli taşı*** : Ḫalefü'ṣ-ṣıdḳ-ı mūşīrān-ı Aristō-tedbīr / **Şeb-çerāġ-ı ḥarem-i dūde-i ʿaḳl-ı evvel** (Nâ'ilî K19 / 24)

299. *Şebnem-i gül-berg-i bāġ-ı sinem* : ***Sine bahçesinin gül yaprağının çiği*** : Ġonca aḫker dāġ gül āteş nesīm ol gülşenüz / Kim şererdür **şebnem-i gül-berg-i bāġ-ı sīnemüz** (Fehîm G126 / 4)

300. *Şecer-i āh-ı ʿalev-berḳ-ı ciger-rīşe* : ***Ciğer saçağının alev saçan ah ağacı*** : Bkz. Āb-yārī-i cünun (G210 / 2)

301. *Şehriyār-ı melāʾik-sipāh-ı ʿālem-i cūd* : ***Cömertlik aleminin melek ordusunun hükümdarı*** : O **şehriyār-ı melāʾik-sipāh-ı ʿālem-i cūd** / Ki her ḳademde eder beẕl keff-i iḥsānı (Nâ'ilî K6 / 40)

302. *Şeh-süvār-ı ʿarṣagāh-ı kişver-i dāniş* : ***Bilgi ülkesinin arsasının usta binicisi*** : Bkz. Esb-i ṭabʿ-ı pāk (Neşâtî K13 / 10)

303. *Şehsüvār-ı sipeh-endāz-ı güruh-ı ḫūbān* : ***Güzeller bölüğünün askerleri bozan usta süvarisi*** : **Şehsüvār-ı sipeh-endāz-ı güruh-ı ḫūbān** / Yaʿni ḫurşīd-ṣıfat ṣaf-şiken-i aḫter ü māh (Fehîm K9 / 4)

304. *Şemʿ-i bezm-ārāy-ı iḳbāl-i neşāṭ-engīz* : ***Neşe verici bahtın meclisini süsleyen mumu*** : **Şemʿ-i bezm-ārāy-ı iḳbāl-i neşāṭ-engīzidür** / Meclis-i erbāb-ı ṭabʿuñ bāʿiṯ-i germiyyeti (Nâ'ilî K34 / 19)

305. *Şemʿ-i ciger-suḫte-i şām-ı niyāz* : ***Yakarma kokusu alan ciğeri yanık mum*** (Neşâtî G56 / 2)

Bkz. Mihr-i celī-şaʿşaʿa-i ṣubḥ-ı ümīd (Neşâtî G56 / 2)

306. *Şemʿ-i ḥayā-yı edeb-efrūz-ı cemāl* : ***Yüz güzelliği edebini parlatan utanma mumu*** : Ol **şemʿ-i ḥayā-yı edeb-efrūz-ı cemālin** / Pervāne-i pür suḫtesi bī-cünbiş-i perdür (Fehîm G106 / 3)

307. *Şemʿ-i kāfūr-ı şebistān-ı melāḥat* : ***Güzellik yatak odasının kafurunun mumu*** : Nāʾilī şuʿle-i ḥüsnüñ ṣaḳın āh-ı dilden / **Şemʿ-i kāfūr-ı şebistān-ı melāḥatdur** o māh (Nâ'ilî G334 / 6)

308. *Şemʿ-i leken-i dīde-i ter* : ***Islak göz leğeninin mumu*** : Mihr-i ruḫı **şemʿ-i leken-i dīde-i terdür** / Çeşmüm de serāpā şeb-i hecrüñle seḥerdür (Fehîm G106 / 1)

309. *Şemʿ-i şeb-i ḫalvet-i dīdār* : ***Yüz güzelliğinin yakınının gece mumu*** : Çeşmüñ ki ola cilve-geh-i ṭalʿat-ı dīdār / Müjgānum olur **şemʿ-i şeb-i ḫalvet-i dīdār** (Fehîm G47 / 1)

310. *Şerār-ı dūd-ı āh-ı ʿāşıḳān* : ***Âşıkların gönül dumanının kıvılcımları*** : Mihr ü meh ṣanma **şerār-ı dūd-ı āh-ı ʿāşıḳān** / Dāġ-dār itmekdedür eflaki yer yer rūz u şeb (Fehîm K1 / 7)

311. *Şīrāze-bend-i nüsḫa-i ālām-ı rüzgār* : ***Zamanın elem nüshasının nizam vereni*** : ʿUşşāḳı etdi keşmekeş-i tār-ı zülfüñ / **Şīrāze-bend-i nüsḫa-i ālām-ı rüzgâr** (Nâ'ilî G121 / 2)

312. *Şīr-i ḳavī-dest-i bīşe-zār-ı cünūn* : ***Delilik ormanının pençesi kuvvetli aslanı*** : Benem o **şīr-i ḳavī-dest-i bīşe-zār-ı cünūn** / Egerçi derd-i cününa olur devā zencīr (Fehîm G65 / 4)

313. *Şīr-i siyeh-mekīde-i pistān-ı baḫt* : ***Bahtın göğsünün siyah emilmiş sütü*** : Ṭıfl-ı yetīm-i dil gibi hep tīre-rūz olur / **Şīr-i siyeh-mekīde-i pistān-ı baḫtumuz** (Nâ'ilî G144 / 3)

314. *Şuʿle-i dūd-ı dil-i ʿāşıḳ* : ***Aşığın gönül dumanının alevi*** : Mihr ü meh mi **şuʿle-i dūd-ı dil-i ʿāşıḳ** mıdur / Eksük etmez kellesinden iki miğfer rūz u şeb (Fehîm K1 / 6)

315. *Şuʿle-i dūzaḫ-fürūz-ı sīne-i ʿuşşāḳ* : ***Aşıkların sinesinin cehennem aydınlatan ateşi*** : **Şuʿle-i dūzaḫ-fürūz-ı sīne-i ʿuşşāḳdan** / Maḥşer-i āşūb olur cāy-ı sürūr ārām-ı ʿīd (Nâ'ilî G31 / 4)

316. *Şuʿle-i ḫurşīd-i ḳahr-ı pādişāhī* : ***Padişahın kahır güneşinin alevi*** : **Şuʿle-i ḫurşīd-i ḳahr-ı pādişāhīden** ṣaḳın / Kim senüñ gibi şerāre ẕerresi var bī-ḥisāb (Fehîm K5 / 28)

317. *Şūr u şaġab-ı devlet-i nāçīz-i fenā* : ***Faniliğin değersiz devletinin kavga gürültüsü*** : Taḳdīm ede ʿārif nitekim emn-i beḳāyı / **Şūr u şaġab-ı devlet-i nāçīz-i fenādan** (Nâ'ilî K13 /47)

318. *Tāb u teb-i nā'ire-i ḫışm-ı Ḫudā* : ***Allah'ın gazabının alevinin titreyen ateşi*** : Nā'ilī **tāb u teb-i nā'ire-i ḫışm-ı Ḫudā** / Hīç bir ferdi esīr-i teb ü tāb eylemesün (Nâ'ilî G262 / 5)

319. *Tāb-ı mihr-i rūy-ı sākī* : ***Sakinin yüz güneşinin parlaklığı*** : **Tāb-ı mihr-i rūy-ı sākīden** güdāzān oldı laʿl / ʿAyn-ı ʿibretle naẓar ḳıl maʿden-i ḳınnīneye (Fehîm G272 / 5)

320. *Tāc-ı ḥaḳīḳat-dih-i farḳ-ı efrād* : ***Fertlerin birbirinden ayrılığının hakikat gösterici tacı*** : Niçe şeh kām-ren-i mertebe-i maʿşūḳı / Ki odur **tāc-ı ḥaḳīḳat-dih-i farḳ-ı efrād** (Neşâtî K7 / 14)

321. *Tahsīl-i sāz-māye-i ḥirmān-ı ġurbet* : ***Gurbet mahrumluğunun mayasının düzenlenmesinin tahsili*** : Sermāye-i ṣafā-yı dili eyledük telef / **Tahsīl-i sāz-māye-i ḥirmān-ı ġurbetüz** (Fehîm G132 / 8)

322. *Taḫta-pāre-i ʿişret-i ḥarem-i muġān* : ***Ateşe tapanlar hareminin içkisinin meyhane köşesi*** : Yine **taḫta-pāre-i ʿişret-i ḥarem-i muġāna** degişmezüz / Felek olsa taḫt-ı zümürrüdîn güneş olsa kürsî-i ʿācumuz (Nâ'ilî G136 / 2)

323. *Taḫt-gāh-ı şāh-ı ʿaşḳ-ı ġam-sipeh* : ***Aşk gamı ordusunun başşehri*** : **Taḫt-gāh-ı şāh-ı ʿaşḳ-ı ġam-sipehdür** sînemüz / Ḥıfẓ içün düzd-i ṭarabdan pāsbāndur giryemüz (Fehîm G127 / 3)

324. *Taḳbîl-i serā-perde-i dîvān-ı ḳader* : ***Kader divanının saray perdesini öpme*** : Bulduḳça göñül bār-geh-i ḳurba güẕer-gāh / Taḳbîl-i serā-perde-i dîvān-ı ḳader ḳıl (Nâ'ilî M2 / Trk.b / 28)

325. *Taḳvîm-i dîrîn-sāl-i resm-i ülfet* : ***Dostluk tavrının eski takvimi*** : Kimüñle tāze ṭarḥ-endāz-ı vefḳ-ı āşināyîsün / Kuhen **taḳvîm-i dîrîn-sāl-i resm-i ülfetüñ** kimdür (Nâ'ilî G118 / 2)

326. *Ṭalîʿa-i ruḫsār-ı şeb-çerāġ-ı güher* : ***Mücevherin şeb-çerağı gibi olan yanağının kılavuzu*** : Zihî **ṭalîʿa-i ruḫsār-ı şeb-çerāġ-ı güher** / Ki dāġ-ı ẕerresidür mihr-i ḫāveristānî (Nâ'ilî K6 / 24)

327. *Tār-ı şîrāze-i mecmūʿa-i ʿirfān* : ***İrfan mecmuasının düzen ipliği*** : Bkz. Kütüb-ḫāne-i fażl u edeb (Nâ'ilî G256 / 7)

328. *Ṭarîḳ-i mürşid-i seccāde-i maḥabbet* : ***Muhabbet üç yolunun kılavuzunun yolu*** : **Ṭarîḳ-i mürşid-i seccāde-i maḥabbeti** ṭut / Hezār zāhidi bir rind-i bāde-ḫˇāra değiş (Nâ'ilî G175 / 3)[95]

[95] Seccāde se cadde olarak da okunabilir. Anlam olarak üç yol anlamına gelir. Üç yol tasavvufta şeriat, tarikat ve hakikat yollarıdır. Bu tamlamada üç yol anlamı uygun görünmektedir.

329. *Taṣvīr-i dil-firīb-i fireng-i nigāh* : ***Bakışın Frenklere ait gönül aldatan tasviri*** : ʿĀlem-behā degil mi hezār āşināluġı / **Taṣvīr-i dil-firīb-i fireng-i nigāhınuñ** (Nâ'ilî G213 / 2)

330. *Ṭayy-ı bisāṭ-ı kār-geh-i ʿālem* : ***Dünya işyerinin kilimini dürüp bükme*** : Bir laḥẓa kim bu bezm-i fenāda dem eyledüñ / **Ṭayy-ı bisāṭ-ı kār-geh-i ʿālem** eyledüñ (Nâ'ilî M1 / 7 / 1)

331. *Ṭayy-ı merāḥil-i suḫen-i dil-nişīn* : ***Gönülde yer eden sözün mesafeleri hızlı bir şekilde aşması*** : Vermez ḫayāle yol ḳalem etdükçe gūşını / **Ṭayy-ı merāḥil-i suḫen-i dil-nişīn** ile (Nâ'ilî K28 / 55)

332. *Ṭayy-ı ṭūmār-ı kerem-nāme-i Ḫātem* : ***Hatem'in cömertlik mektubunun tomarını dürüp bükme*** : **Ṭayy-ı ṭūmār-ı kerem-nāme-i Ḫātem** ḳılduñ / Keff-i iḥsānuñ edüp nuḳre-feşān ḫōş geldüñ (Nâ'ilî K27 / 29)

333. *Telāfī-i sitem-i baḫt-ı rū-siyāh* : ***Yüzü kara bahtın zulümünün telafisi*** : Bkz. Sefīd-kārī-i çeşm-i ümīd (Nâ'ilî G175 / 5)

334. *Terāveş-i ʿaraḳ-ı verd-i āfitāb* : ***Güneş gülünün terinin sızıntısı*** : **Terāveş-i ʿaraḳ-ı verd-i āfitāb** ile çarḫ / Miṣāl-i şīşe-i inbīḳ-i pür-gül-āb olmış (Nâ'ilî K18 / 4)

335. *Tercemānī-i mezāyāy-ı füsūn-ı fitne* : ***Fitne sihrinin meziyetlerinin tercümanı*** : Meclis-i nāzda maḥşūş zebān-ı nigehüñ / **Tercemānī-i mezāyāy-ı füsūn-ı fitne** (Nâ'ilî G329 / 2)

336. *Tersān-ı āteş-i ḫaşebāt-ı caḥīm* : ***Cehennem odunlarının ateşinin korkanı*** : Bkz. Cām-ı şuʿle-keşān-ı maḥabbet (G214 / 6)

337. *Teʾşīr-i zehr-i ḫūn-ı çeşm* : ***Göz kanının zehrinin tesiri*** : Bu gice **teʾşīr-i zehr-i ḫūn-ı çeşmümden** benüm / Sūde-i elmās oldı cümle ḫāk-i kūy-ı dōst (Fehîm G25 / 7)

338. *Ṭıfl-ı ḫurşīd-i der-āġūş-ı nuhūset* : ***Uğursuzluğun kucakladığı güneşin çocuğu*** : Benem ol **ṭıfl-ı ḫurşīd-i der-āġūş-ı nuhūset** kim / Ġıdā olmışdı baña seyr-i bustān-ı saʿādetden (Fehîm K15 / 6)

339. *Tīġ-i ġamze-i ḫūn-rīz-i yār* : ***Sevgilinin kan dökücü gamze kılıcı*** : ʿĀşıḳam ʿāşıḳ ki **tīġ-i ġamze-i ḫūn-rīz-i yār** / Cān-ı ʿaşḳı zaḫm-nāk etse müdārā eylemem (Fehîm G203 / 5)

340. *Tīz-ābi-i ḳufl-ı genc-i imsāk* : ***Cimrilik hazinesinin kilidinin kezzabı*** : Ṭūfān ḥaẕer it ki cānum itdüm / **Tīz-ābi-i ḳufl-ı genc-i imsāk** (Fehîm M1 Trc.b 5 / 4)

341. *Toḫm-ı naḫl-i āh-ı sevdā-rīşe* : ***Siyah köklü ah fidanının tohumu*** : Mestüz ol ṣaḥbāy-ı ḫūn-āb-ı cigerden kim anuñ / **Toḫm-ı naḫl-i āh-ı sevdā-rīşedür** her ḳaṭresi (Nâ'ilî G377 / 3)

342. *Tutḳ-ı çehre-i ḥayāy-ı dil* : ***Gönlün utanma yüzünün peçesi*** : Pīş-i evṣāf-ı ḫānedānında / **Tutḳ-ı çehre-i ḥayāy-ı dilem** (Nâ'ilî K4/32)[96]

343. *Tutuḳ-ı perdegiyān-ı ḥarem-i ʿilliyyīn* : ***Yüce haremin ev ahalisinin perdesi*** : Bkz. Nessāc-ı ḳader (Nâ'ilî K16 / 32)

344. *Ümīd-i zād-ı reh-i irtiḥāl* : ***Ölüm / göçme yolunun azık ümidi*** : Olsun yoluñda ḫūşe-i ber-ḫırmen-i duʿā / O kim ümīd-i zād-ı reh-i irtiḥāl eder (Nâ'ilî K1/51)

345. *Vaḥşet-ābād-ı dil-i pür-dūd-ı dām* : ***Tuzağın duman dolu gönlün ıssız yeri*** : Şīr aḳar Kūh-kene Ḳaysa ġazālān bulunur / **Vaḥşet-ābād-ı dil-i pür-dūd-ı dāmumda** benüm (Nâ'ilî K30 / 27)

346. *Vaḳf-ı bināy-ı medrese-i ḳīl u ḳāl* : ***Dedikodu medresesi binasının vakfi*** : Bkz. Naḳd-ı himmet (Nâ'ilî K1/15)

347. *Vaḳt-ı ḥaṣād-ı kişt-i miḥnet* : ***Mihnet tarlasının hasad vakti*** : Zemīn-i dil de kim **vaḳt-ı ḥaṣād-ı kişt-i miḥnetdür** / Cerāḥat tūde tūde dāġ ḫırmen ḫırmen olmışdur (Nâ'ilî G124 / 2)

[96] "Tutk" kelimesini "Tutuk" olarak okumak daha doğru görünmektedir.

348. *Vā-suḫtegān-ı ḥarem-i Kaʿbe-i ʿışḳ* : ***Aşk Kabe'sinin hareminin yüz çevirmişleri*** : **Vā-sūḫtegān-ı ḥarem-i Kaʿbe-i ʿışḳız** / Peyġūle-i ġam-ḫāne-i dil meskenümüzdür (Nâ'ilî G113 / 2)

349. *Yād-ı fürūġ-ı berḳ-ı nigāh* : ***Bakış yıldırımının parlaklığını hatırlama*** : **Yād-ı fürūġ-ı berḳ-ı nigāhuñla** düşdiler / Teb-lerzeye sipāh-ı kemīn-i cihān-ı merg (Nâ'ilî G206 / 4)

350. *Zaḫm-ḫōr-ı nevk-i nāḫun-ı mūr* : ***Karıncanın tırnağının okunun yaralısı*** : Ġurende şīr-i ḳavī-pençeyem ne fāʾide līk / Hemīşe **zaḫm-ḫor-ı nevk-i nāḫun-ı müram** (Fehîm K14 / 8)

351. *Zaḫm-ı çeşm-i zaḫm-ı merhem-düşmen* : ***Merheme düşman olan yaranın gözünün yarası*** : Cevşen-i elmās-pūş it merhem-i kāfūrı müşfiḳ / İḥtirāz it **zaḫm-ı çeşm-i zaḫm-ı merhem-düşmenümden** (Fehîm G238 / 3)

352. *Zaḫm-ı sitem-i ḫançer-i āzār* : ***İncitici hançerin sitem yarası*** : Mest oldı göñül luṭf-ı nigāh-ı ġażabından / **Zaḫm-ı sitem-i ḫançer-i āzārı** ne bilsün (Fehîm K4 / 15)

353. *Zaḫm-ı şemşīr-i ḳażā-yı ġamze* : ***Gamze kazasının kılıç yarası*** : **Zaḫm-ı şemşīr-i ḳażā-yı ġamzeden** itsün suʾāl / Ḫaşmum isterse zebān-ı tīġ-i ṭabʿumdan cevāb (Fehîm K5 / 56)

354. *Zaḫm-ı tīr-i nigāh-ı taṣvīr* : ***Resmin bakışının ok yarası*** : Pür-naḳş-ı gül eyler idi cismin / **Zaḫm-ı tīr-i nigāh-ı taṣvīr** (Fehîm M1 / Trc. b 3 / 9)

355. *Zebān-ı feẕleke-i kürsī-i kemāl* : ***Noksansızlık kürsüsünün fezleke dili*** : Rehīn-i semʿ-i ḳabūl et cevāhir-i saḫtuñ / **Zebān-ı feẕleke-i kürsī-i kemāl** olma (Nâ'ilî 315 / 10)

356. *Zebān-ı ḫāmuşi-i rāz-ı ʿaşḳ* : ***Aşk sırrının sessiz dili*** : **Zebān-ı ḫāmuşi-i rāz-ı ʿaşḳ** ile Manṣūr / Beyān ider ser-i dār üzre dāstānumuzı (Fehîm G280 / 4)

357. *Zebān-ı sebze-i ḫāk-i mezār* : ***Mezar toprağının yeşilliğinin dili*** : Bu beyti istimāᶜ etsün geçenler reh-güẕārumdan / Bu añlansun **zebān-ı sebze-i ḫāk-i mezārumdan** (Nâ'ilî M7 / Msd. / 8)

358. *Ẕevḳ-i zülāl-i meşreb-i kevŝer-ḥalāvet* : **Kevser tatlılığındaki şarabın saf suyunun zevki** : **Ẕevḳ-i zülāl-i meşreb-i kevŝer-ḥalāvetüñ** / Aḥbāb-ı teşne-kāma şerāb-ı ẓuhūr olur (Nâ'ilî K24 /21)

359. *Zîbaḳ-ı güş-ı dil-i ehl-i fesād* : ***Fesad ehlinin gönül kulağının civası*** : Müjde mi ya nagme-i Dāvūd-ı bezm-i sünniyān / Müjde mi ya **zîbaḳ-ı güş-ı dil-i ehl-i fesād** (Fehîm Kt. 8/ 1)

360. *Zîb-i mesned-i ḫādim-i şān u şevket* : ***Şöhret ve ululuk hizmetçisinin dayanağının süsü*** : Bu nev-terāne şiᶜr ile vaṣfın mezîl et / Ol **zîb-i mesned-i ḫadim-i şān u şevketüñ** (Nâ'ilî K29 / 14)

361. *Zîb-i ruhsār-ı şeb-i āẕîne* : ***Cuma gecesinin yanağının süsü*** : Mestüz ol meyden Neşāṭî kim olup gülgüne-sāz / **Zîb-i ruḫsār-ı şeb-i āẕînedür** her curᶜası (Neşâtî G131 / 5)

6.4. Beş ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Tamlamalar

1. *Ālūde-i taṣavvur-ı ʿöẕr-i günāh-ı nāz* : ***Naz günahının özrünün tasavvuruna dalmış*** : Ey nev-niyāz olma ṣaḳın Nāʾilī gibi / **Ālūde-i taṣavvur-ı ʿöẕr-i günāh-ı nāz** (Nâ'ilî G156 /5)
2. *Berḳ-i ḫırmen-sūz-ı baḫt-ı cān-ı aʿdā* : ***Düşmanların canının talihinin harman yakan yıldırımı*** : El-ḥazer iy ḫār-ı dāmen-gīr-i şeh-rāh-ı sitem / **Berḳ-i ḫırmen-sūz-ı baḫt-ı cān-ı aʿdādur** gelen (Neşâtî K18 / 11)
3. *Bī-ḫodī-i mest-i cām-ı ḥayret-i dildār* : ***Sevgilinin hayret kadehinin sarhoşluğunun baygınlığı*** : **Bī-ḫodī-i mest-i cām-ı ḥayret-i dildār** ile / Yaʿni derd ü ıżṭırāb-ı āhdan āsūdeyüz (Fehîm G133 / 3)
4. *Caʿd-ı müşgīn-i bütān-ı ḥarem-i endīşe* : ***Endişe hareminin putlarının misk kokulu kıvırcık saçı*** : **Caʿd-ı müşgīn-i bütān-ı ḥarem-i endīşem** /Gerden-i ʿaḳla ṣalar silsile-i sevdāyı (Nâ'ilî K5 / 10)
5. *Cūy-ı ḫūn-ı lāle-reng-i düşmen-i Nuʿmān* : ***Nuʿman (gelincik) düşmanlarının lale renkli kan ırmağı*** : **Cūy-ı ḫūn-ı lāle-reng-i düşmen-i Nuʿmān'dan** / Oldı gül-gūn-ı şaḳāyıḳ günbed-i nīlūferi (Fehîm Kt. 9/ 6)
6. *Çerāġ-ı nūr-baḫş-ı dūdmān-ı ʿālem-i tecrīd* : ***Soyutlanma âleminin ocağının nur bahşeden kandili*** : **Çerāġ-ı nūr-baḫş-ı dūdmān-ı ʿālem-i tecrīd** / Ki nūr-ı Ḥażret-i Ḳurʿān ile ḳalbi münevverdür (Nâ'ilî K26 / 8)
7. *Dāġ-ı reşk-i beyża-i ṭāvūs-ı cevlānī* : ***Güçlü / hızlı dolaşan tavusun yumurtasının kıskançlığının yarası*** : Sevād-ı ẓıll-ı şeh-perr-i hümāy-ı evc-i istiʿlā / Sefīdi **dāġ-ı reşk-i beyża-i ṭāvūs-ı cevlānī** (Nâ'ilî K36 / 15)
8. *Der-i gencīne-i feyż-i Ḫudāy-ı lā-yenām* : ***Uyumaz Rabb'in feyz hazinesinin kapısı*** : Cihān-sālār-ı ʿirfānam ki endīşem müʾekkeldür / **Der-i gencīne-i feyż-i Ḫudāy-ı lā-yenām** üzre (Nâ'ilî K23 / 40)

9. *Dūd-ı āh-ı aḫker-i dāġ-ı ser* : ***Baştaki yaranın korunun ah dumanı*** : Micmer-i bezm-i cünūn-ı ʿaşḳ-ı cānándur serüm / **Dūd-ı āh-ı aḫker-i dāġ-ı serümdür** zīverüm (Fehîm G225 / 1)
10. *Ebr-i duḫān-ı dūd-keş-i dūdmān-ı ye's* : ***Üzüntü ocağının bacasının duman bulutu*** : Bkz. Berḳ-ı seḥāb-ı āh (Fehîm G136 / 4)
11. *Ebr-i siyeh-i baḫt-ı Fehīmā-yı zebūn* : ***Âciz Fehim'in bahtının siyah bulutu*** : Yā ḫaṭ gibi mihr-i ruḫuña sāye bıraḳmış / **Ebr-i siyeh-i baḫt-ı Fehīmā-yı zebūndur** (Fehîm G73 / 7)
12. *Efrūḫte-i şemʿ-i ḥarem-i ẓıll-ı Ḫudā* : ***Allah'ın gölgesinin hareminin mumunun tutuşmuşu*** : Ol āṣaf-ı aʿẓam ki serā-perde fürūzı / **Efrūḫte-i şemʿ-i ḥarem-i ẓıll-ı Ḫudādur** (Nâ'ilî K14 /48)
13. *Eşer-i cünbiş-i dāmān-ı ser-i zülf* : ***Saçların ucunun hareketinin tesiri*** : **Eşer-i cünbiş-i dāmān-ı ser-i zülfüñden** / Nāz eder ḫilḳat-i sīm-āba sükūn-ı fitne (Nâ'ilî G329 / 3)
14. *Feyż-i eşer-i neşve-i ṣahbāy-ı leb* : ***Dudak şarabının neşesinin tesirinin feyzi*** : **Feyż-i eşer-i neşve-i ṣahbāy-ı lebüñdür** / Bu şūr ki var māye-i āb u gilümüzde (Nâ'ilî G324 / 4)
15. *Be-feyż-i pertev-i mişkāt-ı maẓhar-ı levlāk* : ***Levlâke*** **mazhar olan kandil oyuğunun ışığının feyzine : Be-feyz-i pertev-i mişkāt-ı mazhar-ı levlāk** / Ki enbiyā daḫı hep andan eyler istimdād (Neşâtî K24 / 33)[97]
16. *Firīb-āmūz-ı baḫt-ı nā-be-sāmān-ı dil-i ʿāşıḳ* : ***Aşığın gönlünün talihsiz bahtının hile öğreneni*** : **Firīb-āmūz-ı baḫt-ı nā-be-sāmān-ı dil-i ʿāşıḳ** / Füsūn-perdāz-ı çeşm-i dil-rübāyān-ı füsūn-gerdür (Nâ'ilî K26 / 29)

[97] Levlâke levlâk limâ halaktu'l-eflâk yani sen olmasaydın felekleri yaratmazdım sözünü ifade etmektedir.

17. *Ġamze-i berhem-zen-i rūz-ı ḥisāb-ı maḥşer* : ***Mahşer hesabının günlerini karıştıran gamze*** : Çeşm-i yāram her nigāhum bir ḳıyāmet-gāhdur / **Ġamze-i berhem-zen-i rūz-ı ḥisāb-ı maḥşerem** (Fehîm G207 / 2)
18. *Ġarīḳ-i lücce-i envār-ı maşrıḳ-ı tevḥīd* : ***Tevhidin doğu yönünün nurlarının doğuşunun kavuşanı*** : Çekildi ʿālem-i keşretden oldı ol sulṭān / **Ġarīḳ-i lücce-i envār-ı maşrıḳ-ı tevḥīd (**Nâ'ilî K7/50)
19. *Gencūr-ı kān-ı gevher-i ṭabʿ-ı Fehīm* : ***Fehim'in tabiatının incisinin hazinesinin hazinedarı*** : Olalı **gencūr-ı kān-ı gevher-i ṭabʿ-ı Fehīm** / Cevher-i iksīr ile pürdür bizüm gencīnemüz (Fehîm G125 / 5)
20. *Gevher-i bī-bedel-i sāmiʿa-i gūş-ı ḳabūl* : ***Kabul kulağının işitme gücünün değer biçilemeyen cevheri*** : **Gevher-i bī-bedel-i sāmiʿa-i gūş-ı ḳabūl** / Ḳuvvet-i bāṣıra-i merdümek-i çeşm-i emel (Nâ'ilî K19 / 8)
21. *Ġonca-i lāle-i pejmürde-i ṣaḥrā-yı cünūn* : ***Delilik çölünün solgun lale goncası*** : İtme pāmāl ki Ḳays'uñ dil-i pür-dāġıdur / **Ġonca-i lāle-i pejmürde-i ṣaḥrā-yı cünūn** (Fehîm G243 / 3)
22. *Güftügū-yı laʿl-i mey-gūn-ı rümūz-ı ʿişve* : ***İşve remizlerinin şarap renkli dudağının dedikodusu*** : **Güftügū-yı laʿl-i mey-gūn-ı rümūz-ı ʿişveden** / Neşve-dār-ı ẕevḳ-ı ḥayret bī-ḫaber mestāneyem (Fehîm G212 / 6)
23. *Ḫaclet-i nuṭḳ-ı zebān-ı ḫāme-i ter* : ***Taze kalemin dilinin konuşuşunun utanışı*** : Şerm-i evṣāfıyla zīrā ṣūret-i endīşeye / **Ḫaclet-i nuṭḳ-ı zebān-ı ḫāme-i terdür** gelen (Nâ'ilî K11 / 30)
24. *Ḥasret-i ḫˇāb-ı ḫumār-ı naḫvet-i nāz* : ***Naz böbürlenme baş ağrısının uykusunun hasreti*** : Olurdı **ḥasret-i ḫˇāb-ı ḫumār-ı naḫvet-i nāz** / Bütān-ı ʿālem-i ḥüsnüñ nigāh-ı ṭannāzı (Nâ'ilî K8 / 28)

25. *Kāviş-i nīş-i ʿitāb-ı ġamze-i şūḫ* : ***Şuh gamzenin azarlayış iğnesinin kazması*** : Nedür bu **kāviş-i nīş-i ʿitāb-ı ġamze-i şūḫ** / Cihān cihān dili itdüñ ḫarāb-ı ġamze-i şūḫ (Fehîm G37 / 1)
26. *Ḳuvvet-i bāṣıra-i merdümek-i çeşm-i emel* : ***Emel gözünün gözbebeğinin görme kuvveti*** : Bkz. Gevher-i bī-bedel-i sāmiʿa-i gūş-ı ḳabūl (Nâ'ilî K19 / 8)
27. *Leb-rīz-i mey-i envār-ı mihr-i meşreb* : ***Mizac güneşi nurlarının şarabı ile dolu*** : Olsa **leb-rīz-i mey-i envār-ı mihr-i meşrebi** / Pertev-i cām-ı hilāl eylerdi dehri neşve-yāb (Fehîm K5 / 34)
28. *Leb-rīz-i şekve-i ġām-ı cān-gāh-ı ḥasret* : ***Hasret can yerinin gam şikayetinin ağzına kadar dolusu*** : Bkz. Beste-dem-i āh-ı ḥasret (Nâ'ilî G159 / 1)
29. *Maḥrem-i ḫalvet-i rāz-ı dil-i āgāh* : ***Haberdar gönlün sırrının tenha yerininin mahremi*** : Nükte-i sırr-ı lebüñde olamaz rūḥ-ı Mesīḥ / **Maḥrem-i ḫalvet-i rāz-ı dil-i āgāh** bize (Nâ'ilî G303 / 2)
30. *Mecrūḥ-ı nevg-i ḫancer-i ḫūn-rīz-i müjgān* : ***Kirpiklerin kan saçan hançerinin sivri ucunun yaralısı*** : Ser-i zülfinde dil bād-ı ṣabādan iḫtirāz eyler / Meger **mecrūḥ-ı nevg-i ḫancer-i ḫūn-rīz-i müjgāndur** (Nâ'ilî G119 / 4)
31. *Micmer-i bezm-i cünūn-ı ʿaşḳ-ı canān* : ***Sevgilinin aşkının delilik meclisinin buhurdanı*** : Bkz. Dūd-ı āh-ı aḫker-i dāġ-ı ser (Fehîm G225 / 1)
32. *Nāme-i maẓleme-i ḫūn-ı şehīdān-ı każā* : ***Kader şehitlerinin kanlarının zulüm mektubu*** : Bkz. Dest-i nigāh (Fehîm G12 / 5)
33. *Nūr-ı eṣer-i bāriḳa-i ḥayret-i dīdār* : ***Yüz güzelliğinin hayret şimşeğinin izinin ışığı*** : İtdi müjemi şāḫçe-i naḫl-i tecellī / **Nūr-ı eṣer-i bāriḳa-i ḥayret-i dīdār** (Fehîm G47 / 2)

34. *Pā-māl-i sümm-i raḫş-ı cihān-gird-i ʿazm* : ***Kesin niyetin dünyayı dolaşan atının nalının ayaklar altında kalmışı*** : **Pā-māl-i sümm-i raḫş-ı cihān-gird-i ʿazmüñ** et / Hind ü ʿAcem diyārını bir bir zemīn ile (Nâ'ilî K28 / 43)

35. *Pārsā-yı ḥarem-i deyr-i mecāz-ı ʿaşḳ* : ***Aşk mecazı kilisesinin hareminin zahidi*** : **Pārsā-yı ḥarem-i deyr-i mecāz-ı ʿaşḳam** / Nükte-i çeşm-i bütān menbāʿ-ı ilhāmumdur (Fehîm K12 / 3)

36. *Pervāne-i şemʿ-i ḥarem-i ḫalvet-i dīdār* : ***Kavuşmanın aşırı sıcak hareminin mumunun pervanesi*** : Bir lemʿa cemālüñden eder rūḥü'l-emīni / **Pervāne-i şemʿ-i ḥarem-i ḫalvet-i dīdār** (Nâ'ilî G36 / 3)

37. *Peykān-ı tīr-i āh-ı seḥer-gāh-ı ḥasret* : ***Hasret sabah vaktinin ah okunun temreni*** : Ol şuʿleyüz ki sūz-ı dil ü āb-ı eşk ile / **Peykān-ı tīr-i āh-ı seḥer-gāh-ı ḥasretüz** (Nâ'ilî G159 / 3)

38. *Reşg-i gevher-i ḫūrşīd-i çarh-ı vālā* : ***Yüce felek Güneş'inin mücevherinin kıskançlığı*** : Vücūd-ı pāküñ ola **zīb-i efser-i iḳbāl /** Ki **reşg-i gevher-i ḫūrşīd-i çarh-ı vālādır** (Nâ'ilî K21 / 33)

39. *Reşk-i mīm-i dehen-i muʿcize-perdāz-ı Mesīḥ* : ***Hz. İsa'nın mucize düzenleyen mim ağzının kıskançlığı*** : Her ḳaçan vaṣf-ı lebüñ yazsam olur mīm-i Fehīm / **Reşk-i mīm-i dehen-i muʿcize-perdāz-ı Mesīḥ** (Fehîm G34 / 5)

40. *Rüsūm-ı kār-ı ṭılısm-ı kelām-ı dil* : ***Gönül sözünün büyü işlerinin kanunu*** : Olsam **rüsūm-ı kār-ı ṭılısm-ı kelām-ı dil** / Kilk-i Fehīm mevrid-i siḥr-i ḥalāl olur (Fehîm G81 / 7)

41. *Sell-i seyf-i nigeh-i çeşm-i ʿitāb* : ***Azarlama gözünün bakış kılıcını çekip sıyırma*** : Söyleñ ol āfete dünyāyı ḫarāb eylemesün / **Sell-i seyf-i nigeh-i çeşm-i ʿitāb** eylemesün (Nâ'ilî G262 / 1)

42. *Sermāye-i būy-ı dem-i müşkīn-i ṣabā* : ***Saba rüzgarın misk kokulu zamanının koku sermayesi*** : Ol māşiṭa-kārī-i dū zülfüñ ki şemīmi / **Sermāye-i būy-ı dem-i müşkīn-i ṣabādur** (Nâ'ilî K14 /36)

43. *Şeb-çerāġ-ı ḥarem-i dūde-i ʿaḳl-ı evvel* : ***Doğuştan akıllı (Aristo gibi akıllı) sülalenin hareminin gece parlayan kıymetli taşı*** : Ḫalefü'ṣ-ṣıdḳ-ı mūşīrān-ı Aristō-tedbīr / **Şeb-çerāġ-ı ḥarem-i dūde-i ʿaḳl-ı evvel** (Nâ'ilî K19 / 24)

44. *Şehīd-i tīġ-i siyeh-tāb-ı çeşm-i yār* : ***Sevgilinin gözünün sert kılıcının şehidi*** : Kefen be-dūş mubāhātı Dāver-i maḥşer / **Şehīd-i tīġ-i siyeh-tāb-ı çeşm-i yār** ister (Nâ'ilî G48 / 3)

45. *Şerm-i sefīd-kārī-i rūy-ı siyāh-ı mest* : ***Sarhoşluğun siyah yüzünün beyaz utanması*** : Zühhāda surḫ-rūyī-i ḫaclet yeter hemān / **Şerm-i sefīd-kārī-i rūy-ı siyāh-ı mest** (Nâ'ilî G22 / 4)

46. *Şiken-i ejder-i ḫam-der-ḫam-ı tār-ı zülf* : ***Saçının karanlığının büklüm büklüm ejderinin kıvrımı*** : **Şiken-i ejder-i ḫam-der-ḫam-ı tār-ı zülfüñ** / Bu belā-dōst dile meʾmen olursa ne ʿaceb (Fehîm G16 / 2)

47. *Tercemān-ı güft-gūy-ı rāz-ı ḫalvet-gāh-ı dil* : ***Gönül halvethanesinin sırrının dedikodusunun tercümanı*** : **Tercemān-ı güft-gūy-ı rāz-ı ḫalvet-gāh-ı dil** / Maḥrem-i şāhen-şeh-i ḳudsī-cenāb-ı maḥşerüz (Nâ'ilî G161 / 2)

48. *ʿUḳde-i zünnār-ı dām-ı küfr-i zülf* : ***Saç küfrünün tuzağının belbağı düğümü*** : Bkz. Murġ-ı īmān (Fehîm G182 / 6)

49. *Vāḳıf-ı rāz-ı ḳażā-yı çeşm-i yār* : ***Sevgilinin gözünün kazasının sırrına vakıf*** : **Vāḳıf-ı rāz-ı ḳażā-yı çeşm-i yār** olmaz Fehīm / ʿAşḳ-ı ʿāşıḳ cānı bīcān hūşı bīhūş itmeyen (Fehîm G241 / 5)

50. *Zaḫm-ı çeşm-i cünbiş-i dāmān-ı müjgān* : ***Kirpiklerin eteğininin sallanma gözünün yarası*** : Hindūy-ı ḫālüñ gibi āteş-perestān-ı ruḫuñ / **Zaḫm-ı çeşm-i cünbiş-i dāmān-ı müjgān** görmesün (Nâ'ilî G252 / 2)

51. *Zaḫm-ı dil-i sīne-i şemşīr-i ḳażā* : ***Kaza kılıcının sinesindeki gönül yarası*** : Ne nigeh **zaḫm-ı dil-i sīne-i şemşīr-i ḳażā** / Ne nigeh dāġ-ı dil-i cevher-i tīġ-i cellād (Fehîm G38 / 2)

52. *Ẕerre-i pür-sūz u ḫurşīd-i ruḫ-ı cānāne* : ***Sevgilinin yanak güneşinin alevlenmiş zerresi*** : **Ẕerre-i pür-sūz u ḫurşīd-i ruḫ-ı cānāneyüz** / Dāġ-sūz-ı sīne-i ṣad-āfitāb-ı maḥşerüz (Nâ'ilî G161 /3)

53. *Ẓıll-ı şeh-perr-i hümāy-ı evc-i istiʿlā* : ***Yükselme doruğunun hümasının en uzun tüyü*** : Bkz. Dāġ-ı reşk-i beyża-i ṭāvūs-ı cevlānī (Nâ'ilî K36 / 15)

54. *Zībaḳ-ı gūş-ı dil-i ehl-i fesād* : ***Fesad ehlinin gönül kulağının civası*** : Müjde mi ya nagme-i Dāvūd-ı bezm-i sünniyān / Müjde mi ya **zībaḳ-ı gūş-ı dil-i ehl-i fesād** (Fehîm Kt. 8/ 1)

55. *Beste-i dām-ı şikenc-i ḫam-ı gīsūy-ı ṭaleb* : ***İstek saçının kıvrım büklümünün tuzağının tutsağı*** : Eyledi murġ-ı dil-i Nā'ilī-i zārı hevā / **Beste-i dām-ı şikenc-i ḫam-ı gīsūy-ı ṭaleb** (Nâ'ilî G12 /5)

56. *Çeşm-i maḥmūr-ı mey-i ḫūn-ı dil-i zühd ü ḫıred* : ***Zühd ve akıl sahiplerinin gönül kanı şarabının baygın gözü*** : **Çeşm-i maḥmūr-ı mey-i ḫūn-ı dil-i zühd ü ḫıred** / Ġamze-i mesti şikest-āver-i peymāne-i hūş (Fehîm G144 / 2)

57. *Ḫırz-ı bāzūy-ı necāt-ı dil-i aṣḥāb-ı kemāl* : ***Olgunların gönül kurtuluşunun kol muskası*** : Ṣadr-ı Cem-cāh-ı suḫen-dāna duʿā ḳıl ki odur / **Ḫırz-ı bāzūy-ı necāt-ı dil-i aṣḥāb-ı kemāl (**Nâ'ilî K12 /83)

58. *Ḫurūş-ı seyl-i eşk-i dīde-i ʿuşşāḳ-ı ġam-ḫˇār* : ***Gam çeken âşıkların gözünün yaşının selinin coşması*** : Dil-i sengīn-i yāre añdurur lā-büd o fısḳiyye / **Ḫurūş-ı seyl-i eşk-i dīde-i ʿuşşāḳ-ı ġam-ḫˇārı** (Nâ'ilî K35 / 8)

7. SONUÇ

Sebk-i Hindî, İran'dan Hindistan'a giden şairlerin ortaya çıkardığı bir üslûptur. Türk edebiyatında 17. yüzyılda etkisini hissettiren bu akımda şairlerin temel amaçlarından biri yeni ve söylenmemiş bir anlamı meydana getirmektir. Anlamı ön plana alan şairler daha önce dillendirilmemiş anlamı, geleneksel dil yapılarının yeni bağlantıları içerisinde kullanmaya çalışmışlardır. Amaçlarına uygun olarak da izâfet-i lâmiyye, izâfet-i beyâniyye, izâfet-i teşbîhiyye, izâfet-i istiâriyye ve izâfet-i itibâriyye olarak adlandırılan tamlama çeşitlerini kullanmışlardır. Soyut kelimelerin somut kelimelerle oluşturdukları tamlamalar yanında tamlayan ve tamlanan arasında ne tür bir ilişki olduğu net olmayan örnekleri de tercih etmişlerdir. Alışılmamış bağdaştırma veya izafet-i itibâriyye olarak adlandırılan bu terkiplerle Sebk-i Hindî şairlerinde sıklıkla karşılaşılır.

Bu çalışma, 17. yüzyıl Sebk-i Hindî şairlerinden Fehîm-i Kadîm, Nâʾilî ve Neşâtî'nin şiirlerinde yer alan alışılmamış bağdaştırmalara dayalı Farsça terkipleri tespit etmek; şairlerin benzer kullanımlarını ortaya çıkarmak üzerine kurulmuştur.

Çalışmada Sebk-i Hindî hakkındaki bilgiler, Osmanlı Türkçesinde kullanılan Farsça tamlama çeşitleri ve alışılmamış bağdaştırmalar, üç şairin Sebk-i Hindî'yle ilişkisini göstermek açısından edebî kişilikleri verilmiştir.

Çalışmada Fehîm, Nâ'ilî ve Neşâtî'nin divanları okunarak 3100 madde başı tamlama tespit edilmiştir. Aynı tamlamalar, ayrı ele alınmak yerine tek bir madde altında toplanmıştır. Madde başı olan bu tamlamaların anlamları, okuyucuya kolaylık olması açısından kullanıldıkları beyitlerle birlikte verilmiştir.

Sebk-i Hindî akımı dendiğinde akla ilk gelen şairler olan Fehîm, Nâ'ilî ve Neşâtî'de kullanılan 3100 madde başı tamlamaya farklı açılardan bakılmaya çalışılmıştır. Üç şairin ortak kullandığı dil-gönül aynası, keder tozu, naz uykusu, gönül kuşu ve can ipi tamlamalarıdır. Sebk-i Hindî şairleri olarak sürekli dillendirilen bu üç şairde, tamlamalardaki benzerliğin daha fazla olması beklenirken, %0.19 seviyesinde bir benzerlik söz konusudur. Bu durum, şiirde orijinaliteyi yakalamanın temel

hedeflerden olduğu Sebk-i Hindî akımında, tamlamalarda da daha önce kullanılmamış terkipler tercih edilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Fehîm'de 15, Nâ'ilî'de 27, Neşâtî'de 19 terkip tekrar etmiştir. Biraz da yazdıkları şiir sayısıyla alakalı olan bu durum, şairlerin daha çok iki kelimeden oluşan terkipleri tekrar ettiklerini göstermektedir. Âb-ı hayât-ı sühan, çâk-rîz-i ceyb-i cân, hâb-ı girân-ı baht ve serîr-i milk-i nazm tamlamaları haricindekilerin tamamı iki kelimeden oluşmuştur. 61 tamlamadan 4'ü (%6.56) üç kelimeden oluşurken 57'si (%93.44) iki kelimeden oluşmuştur.

Fehîm ve Nâ'ilî'de 30, Nâ'îlî ve Neşâtî'de 21, Fehîm ve Neşâtî'de 10 terkip ortak kullanılmıştır. Yine 3100 madde başı tamlamada çok az olan bu benzerliklerde Fehîm ile Nâ'ilî'deki otuz benzerlik dikkat çekmektedir. Fehîm ve Neşâtî'deki benzerliklerin az olması, Nâ'ilî'nin diğer şairler üzerinde daha etkili olduğunu düşündürmektedir.

Şairlerin birden fazla kullandığı tamlamalarda, izâfet-i teşbîhiyye örneklerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Ardından izâfet-i itibâriyye ve izâfet-i istiâriyye örnekleri ikinci sırayı almaktadır.

Altıncı bölümde kelime sayılarına göre yapılan sınıflamada 1461 tamlamanın iki, 1220 tamlamanın üç, 361 tamlamanın dört, 58 tamlamanın da beş ve daha fazla kelimeden oluştuğu görülmüştür. 3100 madde başından oluşan bu tamlamalardan şairler en çok iki ve üç kelimeden kelimeden oluşan terkipleri tercih etmişlerdir. İki kelimeden oluşanlar %47.13; üç kelimeden oluşanlar %39.95; dört kelimeden oluşanlar %11.65; beş ve daha fazla kelimeden oluşanlar ise %1.87'sini oluşturmaktadır. Üç şairin divanında iki ve üç kelimeden oluşan tamlamalar büyük bir yekün tutmaktadır.

Nâ'ilî, Fehîm ve Neşâtî divanlarının terkipler yönünden incelendiği bu çalışmada şairlerin terkipler bağlamında ortak noktalarının çok az olduğu tespit edilmiş, şairlerin Sebk-i Hindî'nin mana bakımından orijinali yakalama çabasının terkiplere de yansıdığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan. 2006. **Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**. 4. bs. Ankara: Engin Yayınevi.

_____. 2021. **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**. 3. bs. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Alp, Sabahat-Ali Rıza Alp. 1958. **Büyük Osmanlı Lugatı**. İstanbul: Türk-Ar Neşriyat Yurdu Yayınları

Aryan, Kamer. 2006. Fars Şiirinin Seyri İçinde Hindî Adıyla Meşhur Üslûbun Ortaya Çıkışı ve Özellikleri. çev. İsrafil Babacan. **Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005.** İstanbul: YTÜ: 172-191.

Babacan, İsrafil. 2012. **Klasik Türk Şiirinin Son Baharı Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu).** 2. bs. Ankara: Akçağ Yayınları.

_____. 2010. Sebk-i Hindî Şiirinde Teşbîh ve İstiâre Tercihindeki Farklılıklar. **Turkish Studies**. s. 5/1: 756-773.

Bakacak, Esra. 2021. Murat Menteş'in Ruhi Mücerret Romanının Sözcük Anlambilimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başçetin, Mustafa Yasin. 2014. Şerh-i Kasâ'id-i Mevlânâ Şevket ve Sistematik Şerh Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayram, Ersin. 2010. Fehîm-i Kadîm Dîvān'ında Kültür Unsurları. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Belli, Handan. 2017. Klasik Türk Şiirinde Terkiplerin Edebî Yönü. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Belli, Handan, Cafer Mum. "Klasik Türk Şiirinde Terkiplerdeki Somutlaştırma ve Duygu Aktarımı". **Bilig**, s. 97 (2021): 79-108.

Bilkan, Ali Fuat, Şadi Aydın. 2007. **Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı**. İstanbul: 3F Yayınevi.

Çavuşoğlu, Mehmet. 1986. Divân Şiiri. **Türk Dili Dergisi Divan Şiiri Özel Sayısı**: 1-16.

Çiçekler, Mustafa. 2006. Fars Şiirinde Üslûplar. **Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005.** İstanbul: YTÜ: 12-33

Dağlar, Abdülkadir. "Şi'râ Değil Şu'arâ Mıdır?". **Edebi Eleştiri Dergisi.** c. 2. s. 2 (2018): 160-168.

Değer, Mete Bülent. 2017. Sebk-i Hindî Etkisi Bağlamında Mezâkî Divânında Alışılmamış Bağdaştırmalar. **Kesit Akademi Dergisi**. s.10: 645-679

Dehhoda, Ali Ekber. Lugatnâme. [08.02.2022] https://www.vajehyab.com/dehkhoda

Demirel, Şener. 2006. 17. yüzyıl Sebk-i Hindî Şairlerinden Nâili ve Fehîm'in Şiirlerinde Somutlaştırma veya Alışılmamış Bağdaştırmalar. **Sözde ve**

Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005. İstanbul: Turkuaz Yay. 34-88.

_____. 2009. 17. yüzyıl Klasik Türk Şirinin Anlam Boyutunda Meydana gelen Üslûp Hareketleri: Klasik Üslûp-Sebk-i Hindî-Hikemî Tarz- Mahallileşme. **Turkısh Studies**. s. 4/2: 279-306.

Develioğlu, Ferit. 1993. **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Ankara: Ayalın Kitabevi.

Dinçer, Aslıhan. 2004. Aşık Veysel'in Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar. **Türklük Bilimi Araştırmaları**. s.15: 231-242.

Duman, Musa. 1987. Yapıları ve Kullanışları Bakımından Arapça ve Farsça Tamlamalar Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdağı, M. Sadık. 2002. **Seyyid Rıza Tezkiresi**. Ankara: Türk Dili ve Edebiyatı Kitapları.

Enverî, Hasan. 1382. **Ferheng-i Kinâyât-ı Sühan.** c. 1. Tahran

Göllü, Bilge Karga. 2018. Hâkim'in Şerh-i Divân-ı Şevket-i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin). Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gölpınarlı, Abdülbaki, 1953. **Melâmilik ve Melâmîler.** İstanbul: Milenyum Yayınları.

Güleryüz, Ali. 2006. Sebk-i Irakî ile Sebk-i Hindî arasında Geçiş Dönemi Üslûbu: Mekteb-i Vukûʾ. **Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005.** İstanbul: YTÜ: 102-107.

İpekten, Haluk. 1970. **Nâʾilî-i Kadîm Divânı Edisyon Kritik.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

_____. 2018. **Nâilî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**. 9.bs. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaplan, Mahmut. 1996. **Neşâtî Divanı**. İzmir: Akademi Kitabevi.

_____. 2019. **Neşâtî Dîvân**. Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Karaduman, Ruken. 2020. Neşâtî Divân'ında Bir Anlamsal Sapma Çeşidi Olarak Alışılmamış Bağdaştırmalar. **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. s.Ö8: 291-306.

Kaya, Bayram Ali. 1991. 17. Asır Şairlerinden Neşâtî Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri ve Hilye-i Enbiyâ'sının Tenkidli Metni. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kocatürk, Vasfi Mahir. 1964. **Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi Tahlili ve Tenkidi**. Ankara: Edebiyat Yayınları.

Korkmaz, Zeynep. 2009. **Türkiye Türkçesi Grameri: (Şekil Bilgisi)**. 3.bs. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kutluk, İbrahim. 1963. Nâilî Kadîm'in Sanatı ve Kişiliği. **Belleten.** s.234: 269-305.

Kuzu, Fettah. 2011. Nâilî'nin İmaj Dünyası ve Gazellerindeki Yansımaları. **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**. s.9: 88-102.

Külekçi, Numan. 1999. **Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kürkçüoğlu, Kemal Edib. 1973. **Edebiyat Lügatı**. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Mehmetoğlu, Nihat. 2020. YûnusEdîb'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i. Yüksek Lisans Tezi. Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Mengi, Mine. 2005. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**. 11.bs. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mermer, Ahmet, Neslihan Koç Keskin. 2016. **Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü**. 3. bs. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Milanî, Ali. 1961. **Şevket-i Buharî Hayatı ve Divan'ından Seçmeler**. İstanbul: Küçükaydın Matbaası.

Mum, Cafer. 2006. Sebk-i Hindî'de Beyit Yapısı, Parodoksal imajlar ve Çoklu Duyulama. **Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005.** İstanbul: YTÜ: 108-141.

_____. 2007. **Sebk-i Hindî**. Türk Edebiyatı Tarihi. c.2. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mütercim Asım Efendi. 2009. **Burhan-ı Katı**. Haz. Mürsel Öztük- Derya Örs. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Neşâtî Ahmed Dede. [15.05.2022]. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nesati-ahmed-dede.

Okumuş, Said. 2008. Fars ve Türk Edebiyatlarında Hint Üslubuna Genel Bakış. **Nüsha Şarkiyat Araştırmaları.** s.27: 100-150.

Özyıldırım, Ali Emre. 2006. Sebk-i Hindî'nin Seyri Üzerine Notlar. **Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005.** İstanbul: YTÜ: 142-153.

_____. "Garîb Ma'nâlar Acîb Hayâller Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle Belagat Terimi Olarak "Garîb" Sıfatı". **Âşık Çelebi ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar.** ed. Hatice Aynur- Aslı Niyazioğlu. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 2011: 147-165.

Redhouse, Sir James W. 2001. **Turkısh and English Lexicon**. İstanbul: Çağrı Yayınları

Salâhpûr, Cemşîd. **Ferheng-i Câmi'-i Fârisî Be-Türkî-i İstanbulî.** c.1. Tebriz: Neşr-i Lâle

Sebk-i Hindî ve Nâilî Özeti. [25.12.2021]. https://aof.sorular.net/ozet/xvii-yuzyil-turk-edebiyati-KsD-unite-4-sebk-i-hindi-ve-naili

Steingass, F. 1930. **Persian-English Dictionary.** London: Printed In Great Britain By Lowe.

Şahinoğlu, M. Nazif. 1997. **Farsça Grameri Sarf ve Nahiv**. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Şenödeyici, Özer. 2015. **Nâilî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük).** c.1-2 Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

Şentürk, Ahmet Atilla, Ahmet Kartal. 2014. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**. 9. bs. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Şükun, Ziya. 1967. **Farsça-Türkçe Lügat: Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Timurtaş, Faruk Kadri. **Osmanlı Türkçesi Grameri**. 14.bs. İstanbul: Alfa Yayınları.

Toker, Halil. 1996. Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu). **İlmi Araştırmalar**. s. 2: 141-150.

Türkoğlu, Sadık. 2013. Rimbaud'un Şiirinde Alışılmamış Bağdaştırmalar. **Turkish Studies**. s.8 /10: 671-684.

Undu, Sevda. 2007. Fehîm-i Kadîm Dîvān'ında Sevgili ve Sevgilinin Güzellik Unsurları. Yüksek LisansTezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, Mehmet. 2014. Fehîm-i Kadîm'in Şiirlerinde Gurbet. **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 31: 99-109.

Ünver, İsmail. 1986. **Neşâtî** Türk Büyükleri Dizisi: 13. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.

Üzgör, Tahir. 1991. **Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi.** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yanık, Murat. 2015. Neşâtî Dîvânı'nda Sevgili Tipinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. FSM Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yarshater, Ehsan. 2006. Sebk-i Hindî ya da Tarz-ı Safavi: İlerleme mi Gerileme mi? Çev. Barış Karacasu. **Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî Bildiriler, 29 Nisan 2005.** İstanbul: YTÜ: 192-235.

Yıldırım, Aytaç Dinç. 2005. Bahattin Karakoç'un Şiirlerinde Sıradışı Bağdaştırmalar. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

.